RADU TUDORAN

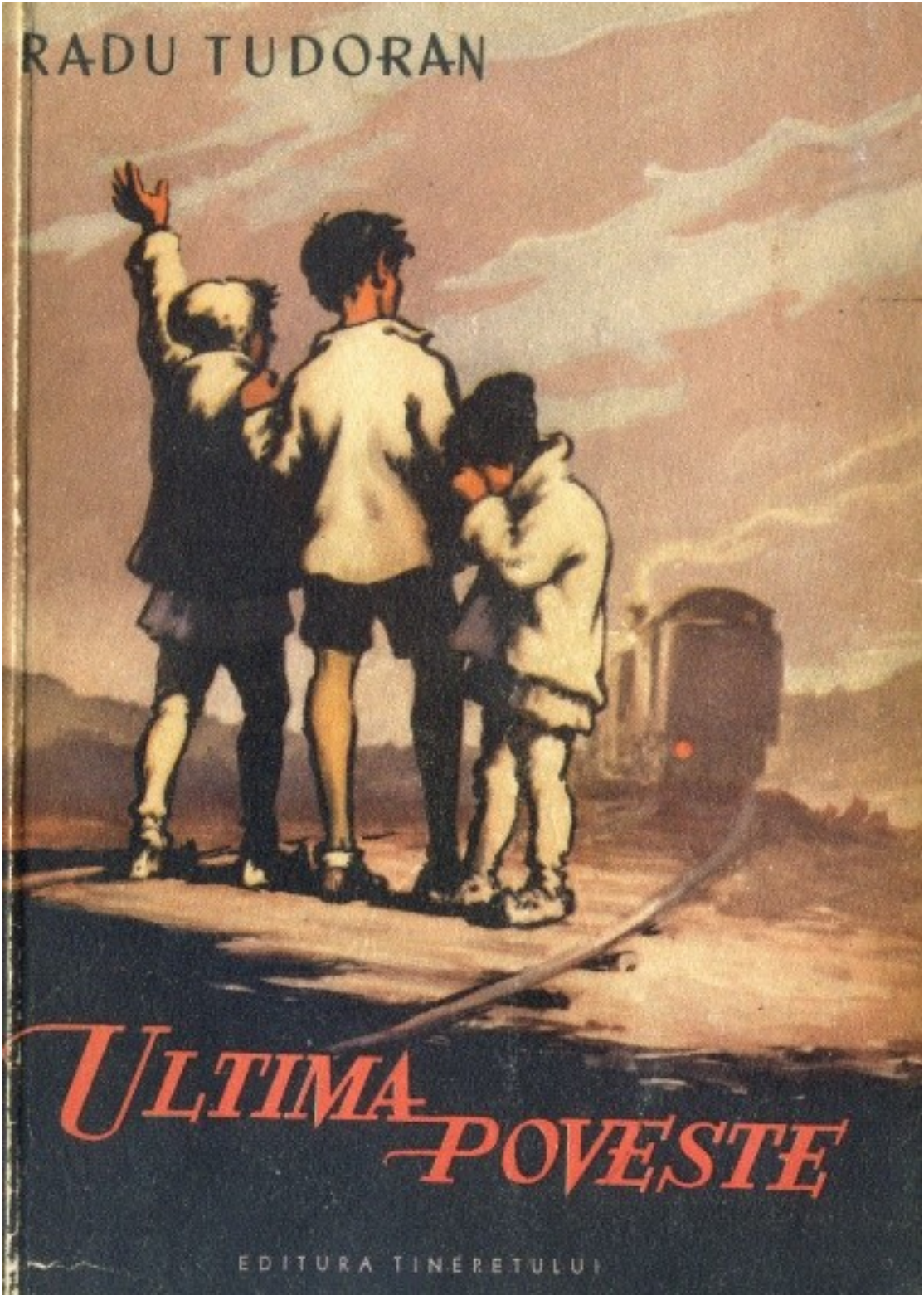

ULTIMA POVESTE

EDITURA TINERETULUI

RADU TUDORAN

ULTIMA POVESTE

Editura Tineretului – Bucureşti, 1956

Versiunea digitală 1.0 - noiembrie 2021

PARTEA ÎNTÎI
Sfîrşitul vacanţei

Capitolul I
O SEARA ÎN ODAIA CANTONULUI

La căderea serii trecuse huruind pe pod un tren de marfă şi acum se lăsase linişte de-a lungul văii, de se auzeau numai apele Gîrlei-mari clipocind adormite pe prund. Iar Cazimir, cantonierul, chircit lîngă vatră, cu o oală mare pe genunchi, scotea din ea, cu linguroiul, fagure dulce de miere, şi le întindea pe rînd celor patru oaspeţi ai săi, povestindu-le păţania cu ursul, de pe urma căreia se îndulceau ei acum.

Oaspeţii erau făpturi omeneşti de vîrstă fragedă, patru copii, dintre care trei îl ascultau cu gurile căscate, cu ochii lucind în lumina flăcărilor de pe vatră, tremurînd încetişor şi clănţănind uneori din dinţii încleiaţi în fagure, fiindcă deşi istoria nu se putea numi fioroasă, glasul tainic şi ciudat al cantonierului făcea mai tainică şi mai ciudată clipa înnoptării şi liniştea întinsă pe vale, în sus.

Al patrulea, oaspete nou la canton, se ţinea mai de o parte, cu un zîmbet de neîncredere pe faţă, fiind, prin vîrstă şi învăţătură, trecut de timpul cînd crezi cu uşurinţă în asemenea născociri.

Dar, pînă una alta, povestitorul nu băgase de seamă neîncrederea lui, de aceea îşi spunea năzdrăvănia, încredinţat că toţi ascultătorii sînt la fel de uluiţi:

— Voi ştiţi cînd am fost deunăzi la Curmătură, sus, să iau brînză de la ciobani... la să vedem cînd s-a întîmplat asta... luni, marţi, joi, aha, vinerea trecută... Ştiţi?

Sfîrşind întrebarea rămase nemişcat, cu linguroiul în mînă şi se uită stăruitor la primii trei copii, cunoscuţi mai de mult, cătînd să-i prindă pe toţi într-o privire. Fiecare din ei se grăbi să răspundă — ştim — deşi în glasul lor se simţea oarecare îndoială şi nedumerire; vinerea trecută, după cîte îşi aminteau, Cazimir dormise toată ziua, pe prispa cantonului, sforăind.

— Dacă ştiţi — urmă cantonierul — să vă spun ce mi s-a-ntîmplat atunci...

Şi în aşa fel rostea el aceste cuvinte, încît auzindu-l, micii ascultători uitau că în ziua aceea povestitorul nu plecase nicăieri de la canton şi deci nu putuse să i se întîmple nimic, decît poate prin somn. Învăluiţi de taina serii, de glasul încă mai tainic al cantonierului, de murmurul tainic şi el al apelor pe prund, ei aşteptau urmarea cu gurile căscate, încredinţaţi că într-adevăr Cazimir fusese la Curmătură, sus, la stînile ciobanilor — şi că acolo, pesemne, se petrecuse ceva nemaipomenit. Iar simţămîntul de teamă, de nelinişte şi nerăbdare se amesteca în chip turburător cu gustul dulce-leşios al fagurelui sleit pe cerurile gurilor şi cu mirosul acrişor al fumului de pe vatră, amestecat la rîndul lui cu fumul de la luleaua lui Cazimir — alcătuind toate laolaltă o stare de vrajă care ar fi putut să ameţească mintea unui om în toată firea, nu numai minţile unor copii.

— Era pe la ceasurile trei după prînz — povestea între timp cantonierul — şi eu coboram pe potecă zorit, cu zimbilul în mînă, prin aluniş, cînd de-odată, aud din desişuri glas jalnic, gemînd: mor-mor, mor-mor!... Ia te uită, îmi zic, ăsta nu-i glas de creştin, e glas de urs. Şi mă opresc pe potecă, să cercetez ce-o fi...

Aici povestitorul zăbovi cîteva clipe şi iar se uită la fiecare dintre ascultători, de data asta cuprinzîndu-l şi pe al patrulea în priviri, dîndu-le timp să se pătrundă şi să se minuneze de îndrăzneala lui: păi cum? — să auzi ursul lîngă tine şi în loc să rupi pămîntul de fugă la vale, tu să stai locului aşteptînd în drum?

Copiii se uitară la uşă, parcă temîndu-se să n-o vadă sărind în lături şi fiara să se ivească în prag, mormăind. Fără voie se strînseră mai tare unul în altul, cu mierea îngheţată în gît, şi chiar al patrulea dintre ei, neîncrezătorul, simţi un fior rece coborîndu-i pe şira spinării. În odaie se făcuse parcă frig, toţi dîrdîiau mărunt — iar fumul focului şi fumul de tutun se îngroşaseră, punînd pe ochii lor văluri cenuşii, aşa că pe povestitor îl vedeau acum nelimpede, cu trăsăturile obrazului pîlpîind, cum se văd chipurile răsfrînte în ape plumburii.

Şi cantonierul, cu glasul mai tainic, mai ciudat, îşi reluă povestirea lui:

— Haide, ursule, arată-te în drum! strig. Dar în desişuri, nici o mişcare — numai glasul jalnic, gemînd: mor-mor, mor-mor!... Cobor eu de-a latul, pe rîpă, dau tufişurile în lături, şi ce să vezi? — un urs mare cît uşa asta, dacă nu de două ori pe-atît, întins pe frunziş, cu laba umflată şi ţeapănă, butuc. Se uita dihania la mine, cu ochii

lăcrămînd — şi numai că nu mă ruga, cu glas de om: „Dă-mi o mînă de ajutor, pane Cazimire, că mă prăpădesc!”

Cu aceste cuvinte glasul povestitorului slăbi, făcîndu-se duios, iar ochi i se aburiră, încît copiii, uitînd teama de mai înainte, îşi simţiră inimile pătrunse de o mare milă pentru bietul urs.

— Şi tu ce-ai făcut? întrebă, cu sufletul la gură, Uţă, cel mai mic dintre toţi şi deci cel mai plăpînd la inimă, deşi nu tot aşa la trup, deoarece, fiind mîncăcios, era rumen în obraji şi grăsuţ.

— Voi ce-aţi fi făcut?

Cazimir avea, pe lîngă altele, acest obicei ciudat de a le încerca minţile şi pornirile cu asemenea întrebări puse fără veste în clipele cele mai încordate ale povestirilor.

— Dac-ai întrebat, spune tu, Uţă cel mic!

Băiatul păli şi rămase mut, cu ochii mari în ochii lui Cazimir.

Acesta potrivi focul pe vatră, mai puse un lemn deasupra — şi cîteva clipe, pînă ce flăcările se ridicară iarăşi, odaia zăcu în întuneric, fiindcă serile lampa din perete nu ardea, spre a nu se face risipă de gaz. De cînd cu războiul, găzarii treceau mai rar cu butoaiele prin sate — şi casele rămîneau de multe ori pe întuneric. Fireşte, drumul de fier dădea la canton partea trebuitoare iluminatului, dar Cazimir socotea mai nimerit să n-o risipească şi să ia în schimbul gazului brînză de la ciobani, ori, mai des, ţuică de pe la oamenii din sat.

— Dar tu ce-ai fi făcut, Culaie?

Culai se chema Niculae, după înscrisul de la biserică şi de la primărie, dar, ca oricărui copil şi ca în toate locurile, i se micşora şi i se încălzea numele, fiindcă era şi el încă în vîrstă fragedă, avînd abia unsprezece ani, împliniţi toamna trecută, deci numai doi ani şi şase luni mai mult decît Uţă, care la Mucenici împlinise nouă.

Văzînd că şi al doilea întrebat tace, cu buzele tremurînd încetişor, parcă de obidă, Cazimir întoarse ochii spre al treilea, fratele mai mare al celui care fusese întrebat primul:

— Spune tu, Trică!

Băiatul înghiţi un nod, îndulcit de mierea rămasă în gură, dar el nu simţi nici dulceaţa mierii, nici nu putu să răspundă.

— Atunci ia să te văd pe tine, Şapcaliule!

Se înţelege că numele acesta, cu care cantonierul se adresase celui de al patrulea, era numai o poreclă, scornită acuma, fiindcă noul oaspe purta şapcă, în loc de pălărie ţărănească, ori căciulă. Pe băiat îl chema Petruş, numele întreg fiindu-i Ionescu Petre, ca al orăşenilor.

Era chiar orăşean dealtminteri şi se ivise în sat abia în vacanţa Paştelui, cînd taică-su, domnul şef de gară, sosise aici cu slujba, aducîndu-şi mobila, coteţele de păsări, cocoana şi copiii, cu vagonul. Dar curînd băiatul şefului de gară plecase iarăşi la oraş, unde învăţa liceul şi nu se întorsese decît acum cîteva zile, o dată cu sfîrşitul anului pe la toate şcolile.

— Haide, spune Şapcaliule! stărui Cazimir, punînd în glas un pic de batjocură, cum nu făcuse pînă acum cu niciunul.

Cel întrebat avea şi mai multă minte şi mai multă învăţătură decît restul copiilor, încît ar fi putut răspunde în felurite chipuri acuma, dar porecla neaşteptată şi batjocura din glasul cantonierului îi umplură inima de sfială şi de mîhnire — şi-l amuţiră. Venea la canton prima oară, adus de Culaie, cu care legase prietenie încă din primăvară, deoarece cu toată firea lui tăcută, era dornic să se apropie de oricine, fie el copil, fie om în toată firea. Culaie îi spusese despre Cazimir toate minunăţiile, aşa că venise cu grabă şi cu bucurie la uşa cantonului, mai cu seamă că de multă vreme se gîndea la o născocire — să întindă telegraf între casele copiilor, treabă pentru care ar fi fost foarte folositor ajutorul cantonierului; şi cînd colo, acesta îi vorbea în batjocură, ca nici unuia — şi-i scornea porecle, ocolindu-i numele! De unde să bănuiască el ce înrîurire putea să aibă asupra lui Cazimir şapca de licean — şi ce ghimpi putea să-i scoată în suflet gîndul că-i băiatul şefului de gară?

— Haide, Şapcaliule! stărui încă mai batjocoritor cantonierul.

Apoi, la tăcerea băiatului, plină de sfială, zîmbi, mulţumit că-l făcuse pe licean de ruşine şi îşi continuă povestirea, reluîndu-şi glasul de mai înainte, plin de fior şi de taină:

— Păi ce era să fac într-o clipă ca aceea? Am coborît alături, am luat laba fiarei în mînă şi-atunci am văzut că avea un ghimpe în carne, de la care se făcuse coptură...

Afară, în această clipă se auzi scîrţîit de căruţă, care conteni în faţa cantonului, şi după o clipă răzbi glasul căruţaşului:

— Hei, măi cantonierule, n-aţi mai reparat podul?...

Aici era o ciudăţenie ori o nechibzuinţă; podul acesta — aflat peste Gîrlamare, la locul unde dealurile încep să ia înălţime, vestind, pe undeva, mai sus, munţii — folosea, pe o singură lăţime, atît pentru drumul de fier, cît şi pentru căruţe. Socoteala nu putea fi în folosul nimănuia; podul fusese un loc de spaimă şi de primejdie pentru toţi

drumeţii, fiindcă nu odată se întîmplase să prindă trenul căruţele pe linie şi să le facă fărîme. Cantonierii mai plecau după vreo treabă, ori se strica maşinăria clopotului care vestea trenul, ori chiar şefii de gară uitau să-i dea drumul, aşa barierele rămîneau nepuse şi din asta se trăgea nenorocirea.

Şi încă, în anii dinaintea războiului nu treceau trenuri prea multe, linia neavînd căutare, fiindcă nu unea oraşe bogate ci se pierdea în mijlocul munţilor; patru curse de călători se numărau toată ziua, încolo cîte un mărfar răzleţ coborînd lemne de foc la cîmpie.

De vreo patru ani de zile însă se pornise forfotă pe linie, treceau trenuri mai multe, unele avînd vagoanele plumbuite, puse sub pază mare — şi atunci lumea care le vedea ştia că se cară muniţii. O fabrică de pulbere zicea că se făcuse prin apropiere, în pădurea Hristoveanca, dar în care loc anume nu putea să ştie nimeni, fiindcă pădurea se întindea peste şapte dealuri, putînd să ascundă în adîncul ei şapte fabrici, nu una. Dar, fapt ştiut de toată lumea, e că de la gara Şipotul, aflată patru kilometri mai spre munte, se trăsese anii trecuţi cale ferată în pădure, se căraseră apoi vagoane fără număr, cu cărămidă, lemnărie, fiare şi maşini de toate felurile — şi că de acolo ieşeau astăzi trenurile plumbuite.

— Hei, măi cantonierule! strigă iar omul de afară.

Putea să strige mult şi bine, mai cu folos ar fi strigat pereţilor, poate pe ei tot i-ar fi făcut să se mişte. Pesemne era un căruţaş de la munte, ducîndu-se în jos, după bucate, unul care ori se încăpăţîna, ca prostul, ori avea de pierdut vreme, dacă zăbovea aşa, în faţa cantonului, — altminteri ştia toată lumea starea podului şi lipsa de zor a celor ce s-ar fi cuvenit să-l repare.

Blănile de fag, puse la înălţimea şinelor, putreziseră cu timpul şi cum nu le mai schimbase nimeni, din primăvara asta nu mai fusese chip să treacă pe sus nici o căruţă, altfel ar fi rămas acolo, iar caii şi boii şi-ar fi rupt picioarele. Direcţia drumurilor se mulţumise să pună la cele două bariere cîte o scîndură, pe care scria spre ştiinţa drumeţilor: „Podul în reparaţie — trecerea prin vad” — şi cu asta îşi socotise încheiată datoria.

Fiind vreme de război, grija tuturor se îndrepta spre locurile pe unde treceau convoaie militare. Aici nu era o asemenea trecere, drumul se înfunda în munţi, ca şi calea ferată, nerăspunzînd nicăierea. Pentru lemnele de foc şi pentru cherestea, tot ce se scotea mai cu folos de pe vale, erau de ajuns trenurile. Altminteri cine să-şi bată

capul tocmai acuma, cu nevoile muntenilor care se duceau la cîmpie?...

Oamenii treceau prin vad, uşor pe vreme de vară — dar vai de mama lor ce pătimiseră în primăvară, la topirea zăpezilor, cînd gîrla împotmolise prundurile — vai de mama lor ce-aveau să pătimească la toamnă, odată cu începerea ploilor!

Cît despre automobile, acestea ocoleau locul, ferindu-se de el ca dracul de tămîie — şi dacă treceau unele, asta se întîmpla numai în zilele bune.

Un singur om ar fi putut să se bucure de necazul tuturora, Cazimir, cantonierul, care aşa nu mai avea grija barierelor — şi s-ar fi bucurat, că nu prea iubea oamenii, dacă nu i-ar fi fost milă de bietele dobitoace, caii şi boii. Dar ce putea el face, că nu-i stătea în putere să repare singur podul?...

După o vreme, căruţaşul de afară se apropie, tîrşîindu-şi opincile şi bătu încăpăţînat cu codirişca în uşa cantonului.

— Mă, cantonierule, ce faceţi mă, cu podul, nu-i mai daţi drumul?

În această clipă, Cazimir tocmai le povestea băieţilor, umplîndu-i de înfrigurare şi de uimire, cum, apucînd laba bolnavă a dihaniei şi scoţînd custura, îi spintecase buboiul dintr-o împunsătură, făcînd să ţîşnească afară tot răul.

— Şi ursul ce-a făcut, Cazimire? întrebă dîrdîind Uţă, cel mai mic dintre toţi şi cel care întreba totdeauna primul.

Iată altă ciudăţenie! Nu se ştie cum şi din ce începuturi, copiii îi spuneau cantonierului pe nume, obicei cu totul necunoscut la ţară — în vreme ce oamenii în toată firea nu-şi luau niciunul această îndrăzneală.

— Ursul?... Ei, biata fiară, o doare şi pe ea, ca pe tot omul... Cînd am împuns cu cuţitul, a apucat doar să geamă odată, din adîncul inimii, că a vuit pădurea — şi-apoi a rămas moale pe frunzişul putred; îl doborîse leşinul.

Ascultătorii înghiţiră cu toţii un nod de înfiorare şi strînseră pumnii, ca şi cum durerea dihaniei s-ar fi răsfrînt, prin glasul cantonierului, în plăpîndele lor inimi.

— Mă cantonierule! strigă a treia oară căruţaşul, bătînd iar cu codirişca în uşa cantonului.

Oricît de curat şi de blajin ar fi sufletul copilului, acum, dacă ar fi avut putere, fiecare din cei patru ascultători s-ar fi repezit afară să-şi

bage mîna în beregata celui care turbura clipa cea mai încordată a povestirii.

— Lasă-l în plata domnului, Cazimire! Spune ce-a fost pe urmă cu ursul! îl îndemnară în şoaptă, aplecîndu-se spre povestitor, ca să-l audă mai bine.

Afară, căruţaşul scoase o înjurătură, apoi se duse în drum şi îşi îndemnă caii, întorcîndu-i de la barieră. Căruţa se auzi scîrţîind pe pămîntul tare, prin spatele cantonului, buşind într-o groapă, apoi în alta, pe urmă zdrăngănind la vale, pe ruptura de drum care cobora în marginea prundului.

Cazimir, în acest timp, povestea cum storsese bine buboiul fiarei, să iasă din el tot răul, cum apoi îşi trăsese cămaşă afară din betelie şi rupsese o bucată din poale, ca să oblojească după cuviinţă vătămătura.

— Şi dac-am terminat cu doftoritul, mi-am luat eu zimbilul în mînă şi am urcat sus, în potecă, să mă duc la ale mele. Dar atunci iar l-am auzit pe urs mormăind în urmă şi-am întors capul, să văd ce-o mai vrea cu mine. El stătea întins pe spate, cum stă bolnavul în pat, la spitale, cu laba oblojită deasupra pieptului şi mă urmărea cu ochii, lăcrimînd omeneşte — şi-n mormăitul lui numai că nu mi-a spus: „Îţi mulţumesc, pane Cazimire!”...

Iată pentru ce anume se strîngeau seara la canton copiii, fiindcă dacă s-ar fi dus în sat n-ar fi găsit pe unul să-i minuneze cu povestirile lui în aceeaşi măsură, să-i minuneze, să-i înspăimînte şi să le farmece inimile. Spunea poveşti şi moş Aron, morarul, bunicul lui Uţă şi-al lui Trică, spunea şi Dumitru Vînătorul, macagiu în gară, şi alţii încă, povestea lui Harap-Alb, a lui Făt-Frumos din lacrimă, poveşti cu zmei, cu zîne şi cu Sfînta Vineri, dar pe acestea ei le mai auziseră şi altădată, semănau unele cu altele, le citiseră şi-n cărţile de şcoală, înţelegeau că erau născociri măiestrite, făcute anume pentru a fermeca minţile ascultătorilor. Pe cînd Cazimir nu le spunea poveşti, ci întîmplări adevărate, petrecute în lumea vie din preajmă, aşa cum o cunoştea fiecare — întîmplări de necrezut cîteodată, dar pe care ei se grăbeau să le creadă, de vreme ce în desfăşurarea lor era totdeauna parte însuşi povestitorul.

Cînd povestitorul — om viu, pe care îl vezi colea, aproape, cu luleaua în gură, punînd lemne pe vatră, mişcîndu-se şi grăind ca orice fiinţă omenească — alunecă uneori cu un pas în lumea basmului şi se

mişcă în ea ca la el acasă, cum să nu crezi că lumea basmului există aievea, înnădită în chip tainic de lumea ceastălaltă?

De aceea, oricum ar fi fost vremea, iarna sau vara, pe arşiţă, pe ploaie sau pe zăpadă, îndată ce găseau prilejul s-o şteargă de acasă, Trică şi Uţă îşi luau picioarele la spinare şi nu se opreau decît în bătătura cantonului.

Lor încă le venea uşor, moara aflîndu-se aproape; mai greu era pentru bietul Culaie, care trebuia să vină de peste gîrlă, din mijlocul satului. Acum însă se bucura de prietenia lui cu băiatul şefului de gară — că dacă veneau împreună, nu trebuia să se mai întoarcă singur noaptea...

Avea şi ziua farmecele lui cantonul, Cazimir se străduia să fie într-una pe placul musafirilor, desfătîndu-i cu ceea ce socotea el că doreşte sufletul şi mintea copilului. Şi cîte nu erau desfătările!? Zmeul de hîrtie, făcut din două coale, cu spetezele groase cît degetul, cu coada de paisprezece metri, cu zbîrnîitoare s-o auzi din înaltul cerului: puşcoacele de soc, lungi cît pistolul haiducului, lucrate cu atîta iscusinţă încît îşi trimiteau glonţul de cîlţi din uşa cantonului pînă în barieră; omul de zăpadă, iarna, înalt pînă sub streaşină, cu şapcă de ceferist în cap şi cu felinar în mînă; săniuţa cu tălpicele de fier, cum n-avea niciunul din copiii ţăranilor, uşoară şi sprintenă ca aeroplanul... Şi altele, şi altele, destule ca să-ţi fure gîndul şi inima şi să nu-ţi mai dai seama cum trec ceasurile şi ziua.

Dar istoriile nemaipomenite, care întreceau toate desfătările, Cazimir nu le povestea decît seara, ca şi cum glasul lui s-ar fi hrănit din taina întunericului. Cum povestea, de pildă, acuma, întîlnirea lui cu ursul bolnav, din pădure.

— Asta a fost, măi copii, vineri; aşa e? reîncepu cantonierul, după oarecare trecere, al cărui rost era să sporească nerăbdarea ascultătorilor.

— Aşa e! recunoscură într-o singură şoaptă aceştia, dornici să ştie urmările.

După felul cum fusese rostită întrebarea, se simţea că abia de aici înainte venea partea mai ciudată şi mai tainică a întîmplării.

— Ei, număraţi de vineri pînă ieri — sîmbătă, duminecă, luni, marţi — au trecut, cum se vede, patru zile. Ieri seara, să zicem noaptea mai bine, că era mult după trenul de zece, mă pregăteam tocmai de culcare. Nu se simţea ţipenie de om pe drumuri, nu mişca nimic afară, venise şi Miroslav şi dormea colea, sforăind, cu burta în sus, plină...

cînd, deodată, desluşesc paşi înfundaţi prin ogradă şi îndată aud mormăit la uşă, uite-aşa: mor-mor, mor-mor...

„Ursul”! se gîndiră, cuprinşi de spaimă, toţi patru copiii, întorcînd fără voie capul spre uşă.

O clipă mai înainte, Uţă vroise să întrebe dacă se poate ca motanii să sforăie şi să doarmă cu burta în sus, ca oamenii, că el nu văzuse pînă azi niciunul. Acum însă întrebarea îi fugi din gînd ca luată de viscolul iernii, totul în fiinţa lui îngheţă — şi un timp rămase înlemnit, ca şi ceilalţi mai mari, cu ochii zgîiţi la chipul povestitorului.

Acesta îi lăsă să aştepte aşa, îşi umplu luleaua, luă un tăciune cu mîna, îl puse peste tutun şi în sfîrşit îşi urmă povestirea, slobozind cu nepăsare pe nări fumul acriu al buruienii:

— Mă ridic eu nedumerit, măi copii, deschid uşa şi-n prag pe cine credeţi că văd?... Chiar pe el, pe moş Martin al meu, oblojit de mine, cum v-am spus adineaori. Vedeţi voi, bolnav-nebolnav bietul urs, dar a coborît pînă la canton, drum lung, spre a-mi mulţumi după legea fiarelor din pădure, lege mai bine chibzuită şi în mai mare cinste decît ale noastre, legile oamenilor... Se uita moş Martin la mine şi parcă-i rîdeau ochii, că, de grăit, la ce-aş minţi, n-a grăit nimic, dar cred că n-a lipsit mult să spună: „Pane Cazimire, pentru îndrăzneala ta şi pentru sufletul cu care m-ai îngrijit, iată ce ţi-am adus!”... Ba, la drept vorbind, cred că le-a şi grăit, dar nu le-am auzit eu bine, fiindcă mă doborîse uimirea... Ei, şi cu aceste vorbe, moş Martin mi-a pus pe prispă... ce credeţi voi că mi-a pus?... Un stup de miere, doldora de faguri pînă sus. Uite, asta-i mierea din care vă îndulciţi voi acum!

Şi, sfîrşindu-şi povestirea, cantonierul băgă iar linguroiul în oală, în timp ce copiii scoteau strigăte de uimire, uitîndu-se uluiţi unii la alţii. Numai Culai se duse cu gîndul în altă parte şi rămase tăcut, ceea ce Cazimir băgă de seamă cît ai clipi.

— Ce, tu nu crezi? Ori îţi închipui că eu scornesc poveşti? îl întrebă, cu glasul asprit.

— Nu, Cazimire, dar să ştii că ursul a furat stupul din prisaca lui moş Visarion, fiindcă tocmai ieri dimineaţă l-am auzit înjurînd.

Cantonierul păru, numai o clipă, descumpănit.

— Sînt oameni care înjură şi la pagubă şi la cîştig! mormăi apoi, fără mare legătură cu cele de pînă atunci.

Iar prostul de Culai, în loc să tacă, adăugă, numaidecît:

— Zicea că se duce la şeful de post...

Şi-abia după aceea, dîndu-şi seama că vorbele acestea alungaseră vraja ţesută de povestirea lui Cazimir, se făcu palid şi începu să clipească repede, uitîndu-se cu căinţă la cei din jur.

Cantonierul îl cercetă, bănuitor, pufăi din lulea, apoi îl întrebă, scurt:

— Zicea că se duce la post?

— Da; aşa l-am auzit.

— Moş Visarion ăsta e om iabraş, să ştii!

Băiatul nu cunoştea cuvîntul, aşa că tăcu, încă mai obidit. Iar Cazimir pufăi încă odată din lulea, şi oftă adînc:

— Ei, bietul moş Martin!

Era atîta amărăciune, atîta milă în glasul lui, încît Culai îşi simţi sufletul tremurînd.

— De ce, Cazimire? Ce-o să fie acum?

— Păi tu nu te gîndeşti? Şeful de post, dac-o afla ce şi cum a fost, adică cine mi-a adus stupul plocon, o să mîne jandarmii prin păduri pîn-or da de bietul moş Martin, şi-atunci o să-i pună belciug în nas, şi-o să-l dea la ursari, să-l poarte cu toba pe drum.

Trică, mai răsărit şi mai copt la minte decît Uţă cel mic, întoarse capul spre băiatul şefului de gară pe care azi îl vedea întîi şi se priviră într-un anumit fel, totuşi fără a îndrăzni vreunul să-şi arate întreaga neîncredere pe chip.

Însă Culai, speriat de prostia lui, şi Uţă, aflat la vîrsta cînd poţi fi uşor amăgit, nu mai aveau tăria să cugete care puteau fi legile privind furtul stupilor de către urşi. Mai cu seamă acum, în clipa de taină a nopţii, în lumina flăcărilor de pe vatră, care-şi jucau umbrele pîlpîitoare, în liniştea care împresura cantonul, făcînd să-ţi ţiuie urechile şi-n ţiuitul lor să-ţi auzi inima ticăind! Lor nu le rămînea decît să-l căineze din toată inima pe bietul moş Martin, că doar el nu furase mierea pentru a se îndulci cu ea, ci pentru a-şi arăta, după putinţa lui, recunoştinţa faţă de un om inimos şi bun.

— Nu-i decît o scăpare! continuă Cazimir. Dar pentru asta trebuie să faceţi jurămînt.

— Jurăm orice, numai să-l scăpăm pe moş Martin! ziseră aproape cu aceleaşi cuvinte şi în acelaşi glas cei doi mai mici.

Cantonierul se uită la ceilalţi.

— Voi ce staţi aşa?

— Jurăm, Cazimire!

— Atunci juraţi să nu spuneţi la nimeni ce-aţi auzit aici! Nici de miere, nici de urs, că eu l-am oblojit şi el mi-a adus stupul, drept plată şi răspuns. Oamenii sînt răi şi jandarmii sînt mai răi decît toţi.

— Jurăm!

— Aşa, dacă tăceţi, n-au să aibă cum lua urma lui moş Martin.

Cu aceste cuvinte Cazimir se ridică, apucă oala cu faguri şi o ascunse adînc sub pat, lingura o dădu prin cenuşa de pe vatră, ca pînă una alta să nu se mai cunoască mierea pe ea, iar Uţă şi Culai răsuflară liniştiţi, în sfîrşit.

Numai că farmecul povestirii se pierduse, pluteau unde de neîncredere în odaia cantonului, iar cantonierul tot mormăia ceva, nemulţumit, să fi zis că luase tocmai glasul lui moş Martin.

Şi, în această apăsare, se auzi, colac peste pupăză, glasul lui Petruş:

— Moş Cazimire, dar de Androcle ai auzit?

Noul oaspe vorbise cu mare sfială şi cu multă bunăcuviinţă, acestea stînd în firea lui. Totuşi, cantonierului nu-i plăcu nici întrebarea, nici felul cum fusese rostită, tot aşa cum nu-i plăcea şapca de licean a lui Petruş. Încît ridică ochii spre el şi mormăi:

— Mie ori să-mi spui Cazimir, ori să nu-mi spui în nici un chip!

Apoi, după ce mai bombăni ceva, întrebă, privindu-l chiorîş:

— De cine ziceai dac-am auzit?

Băiatul şefului de gară cetise într-o carte, după care învăţase anii trecuţi, o istorie, cum că unul Androcle, un roman de pe timpul lui Neron, întîlnise un leu rănit, pe care-l îngrijise ca pe un semen al său. Iar mai tîrziu, acest Androcle trecînd la creştinism şi fiind dus în arenă, să fie dat pradă fiarelor pentru credinţa lui, s-a pomenit în faţa unui leu care, în loc să se repeadă să-l sfîşie, s-a aşezat la picioarele lui şi a început să-i lingă mîna, recunoscător.

Ajungînd cu povestirea aici, Petruş se opri, destul de stînjenit şi se uită cu destulă nedumerire la Cazimir.

— Spune aşa în carte? întrebă acesta, bănuitor.

— Da: am cetit chiar eu.

Cantonierul cugetă un timp, uitîndu-se cu oarecare ciudă la musafirul încă necunoscut — apoi chipul i se lumină deodată şi zise, ridicînd degetul în sus:

— Vedeţi? Asemenea fapte din partea fiarelor sînt cunoscute din vremurile vechi! La ce v-aţi mai mira acum?

Într-adevăr, cuvîntul era atît de hotărîtor, încît nici Trică, nici Petruş nu se mai îndoiau, sau poate nu-şi dădeau seama de îndoiala lor.

— Cazimire, întrebă Uţă, el, unul, nu din vreo îndoială, ci fiindcă era firea lui să ceară lămuriri cu orice prilej. Dar de unde a ştiut ursul că stai la canton — şi cum de ţi-a luat urma pînă aici?

Întrebarea, căzută din senin, îl puse în încurcătură pe cantonier — şi ca să nu mai zăbovească în căutarea unui răspuns, acesta ridică din umeri, ca şi cînd lucrul nu l-ar fi privit pe el:

— De unde să ştiu eu? Asta-i treaba lui!

— Poate după miros; nu-i aşa? zise Petruş, bucurîndu-se că avea prilejul să-l îmbuneze pe Cazimir.

Cantonierul îl privi iarăşi bănuitor, dar, dîndu-şi seama că băiatul nu urmărea să-l atragă în vreo cursă de unde să nu mai poată ieşi, ci se uita la el cu ochiul limpede şi cinstit, încuviinţă numaidecît:

— Fireşte că după miros: păi altfel cum?

Răspunsul îi mulţumi pe toţi, ceea ce se vedea limpede pe chipul tuturor. Totuşi, cantonierul socoti că trebuie să se arate supărat de atîtea bănuieli, ca să nu piardă încrederea lor în viitor — aşa că întrebă aproape răstit:

— Ce, ori voi socotiţi că eu îmi pierd timpul să născocesc poveşti?

— Nu, Cazimire! se repeziră să răspundă cu toţii, spre a-l îmblînzi.

— Da’ că de Sfîntu’ Petru, cînd am fost pe Măgură, l-am întîlnit pe Zmeu, credeţi?

— Credem! ziseră Uţă şi Culai, într-un glas.

Şi răspunzînd aşa, inimile li se înfiorară iarăşi la amintirea istoriei aflate atunci.

Trică răspunse mai tîrziu şi mai încet, după ce îi aruncă o privire furişă lui Petruş:

— Cred!

Dar era limpede că stăruia o îndoială în el. Adevărul este că seara, la canton, credea cîte ceva, numai că a doua zi, pe lumină, credinţa îi slăbea, cum slăbesc umbrele într-o odaie cînd se aprinde lampa de sus.

— Dar tu? se răsti cantonierul, întorcîndu-se spre Petruş.

— Eu… Nu ştiu despre ce-i vorba.

În clipa aceea, afară, sub streaşina cantonului se auzi clopotul bătînd.

— Trenul de zece! şopti Culai, speriat că se făcuse atît de tîrziu.

Apoi îşi aduse aminte că de data asta nu mai trebuia să plece singur, ci cu Petruş, şi se linişti.

Curînd locomotiva se auzi fluierînd în gară, trenul porni şi ceva mai tîrziu trecu pe pod stîrnind huruit adînc.

Între timp, băiatul şefului de gară tot mişca din buze, cu ochii la Cazimir, parcă vrînd să spună ceva şi neîndrăznind. Dar în sfîrşit, după ce trenul trecu, îşi luă inima în dinţi şi vorbi, cu sfiala lui:

— Eu m-am gîndit la ceva: dacă dumneata ai vrea să ne ajuţi...

— La ce să vă ajut? întrebă batjocoritor Cazimir.

— Să facem un telegraf!

— Ce-i aia?

— Un telegraf...

— Şi unde să-l pui?

— Nu ştiu încă bine: de la gară pînă la Culai, că nu stă departe, sau poate chiar pînă aici...

Copiii întoarseră capetele, cu uimire şi curiozitate spre Petruş.

— Asta nu-i de nasul tău! zise cantonierul, aproape mîniat.

Dar nu era numai mînie în glasul lui, era şi un fel de teamă, şi un fel de mîhnire, amestecate într-un singur simţămînt. Fiindcă văzuse privirile celorlalţi copii, a lui Trică îndeosebi — şi îşi dădea seama că băiatul şefului de gară năruia, cu o vorbă, toată urzeala ţesută de basmele lui.

— Ce-i ăla telegraf, nene? întrebă Uţă, agăţîndu-se de frate-su.

Trică însă se trăsese spre Petruş, aşteptînd lămuriri.

— Nene, nu-mi spui?

— Las’ că-ţi spun mai tîrziu!

De Cazimir parcă uitaseră cu toţii, uitaseră şi de moş Martin, acum stăteau cu ochii la Şapcaliu, dornici să afle o vorbă mai limpede despre telegraful lui...

După ce se frămîntară o vreme, cu acel amestec de simţăminte în suflet, cantonierul se ridică deodată în picioare şi, cătînd spre uşă, şopti tainic, cu degetul la gură:

— Sst! Ia stai!

Afară nu se auzea nimic decît murmurul gîrlei, pe prunduri şi un lătrat de cîine, departe, care făcea liniştea serii mai mare, dar urechea lui prindea, se vede, zvonurile mai bine decît toate urechile copiilor strînşi în jurul lui Petruş.

— Să nu mişte unu’! şopti Cazimir tainic. Staţi aici, că mă duc afară să iau seama ce e!

Uţă şi Culai, poate şi Trică, dacă nu cumva chiar Petruş, uitară de telegraf şi rămaseră înlemniţi. După glasul lui Cazimir, afară puteau fi toate primejdiile din lume, toţi urşii şi toţi lupii din pădure — şi chiar oamenii lui Marin Carabela, tîlhar cunoscut în împrejurimi.

Uşa scîrţîi prelung şi subţire, făcînd să-i treacă pe toţi un fior pe şira spinării şi-n deschizătura ei se căscă bezna, în care cantonierul se pierdu ca într-o hrubă. Copiii rămaseră nemişcaţi, cu picături reci de sudoare la rădăcinile părului.

Afară se auzeau foşnete ciudate, paşii lui Cazimir dădură ocol cantonului, se desluşi parcă, în spate, un mormăit şi-o vorbă nelimpede, apoi o buşitură, iar după un timp uşa scîrţîi iarăşi.

— Era Necuratul! zise cantonierul, fără nici o turburare, cum ar fi spus „bună seara”.

Şi se aşeză la loc, lîngă vatră, cu luleaua între dinţi, cu haina pe umeri.

Inimile copiilor îngheţaseră de spaimă, mai mult decît minţile de nedumerire.

— Necuratul! repetă cantonierul. Dădea tîrcoale, trimis de Scaraoţchi, numai că i-am înmuiat eu oasele şi l-am pus pe goană. Hai, acu duceţi-vă acasă!... Repede, pînă nu vine iarăşi!

Dar cum să ieşi tocmai acum pe uşă, înfruntînd întunericul nopţii, după această veste de spaimă?

— Glumeşti! zise Petruş, încercînd să zîmbească şi nădăjduind că gazda va zîmbi de asemeni, spre a le arăta că voise numai să-i sperie.

Cantonierului însă nu-i ardea de glumă.

— Aşa crezi tu? întrebă ridicîndu-se şi îndreptîndu-se iarăşi spre uşă. Hai cu mine să-ţi arăt urmele de copită!

Petruş, cît era el de răsărit la minte, se trase în lături, fiindcă în vorba cantonierului simţise aproape o ameninţare.

Văzîndu-i teama, Cazimir se îmblînzi, cu mulţumire — şi-i îndemnă să se ducă fără nici o grijă.

— Dacă vă spun eu, nu vă fie frică! Duceţi-vă, că nu mai vine el acum, cu una cu două.

Ieşiră, toţi patru, cu spinările îngheţate, jurîndu-se să nu mai umble noaptea pe drumuri.

Sub streaşina cantonului clopotul prinse să bată iarăşi, de data asta vestind un tren de la munte. Uţă începu să dîrdîie.

— Hai fuga, nene! bîigui, agăţîndu-se de mîneca fratelui mai mare, care şi el îşi simţea inima cît o furnică.

Şi fără să mai spună „noapte bună”, porniră amîndoi prin mijlocul şoselei. Noroc că pînă la moară nu era departe, cîteva sute de paşi de-ai copilului, drum să-l străbaţi într-o fugă. Se şi desluşea umbra cenuşie a morii, se auzea apa curgînd pe scocuri — dar pe deasupra mai foşneau copacii, aruncîndu-şi în jur umbrele negre — şi nu puteai şti ce se ascunde în spatele fiecăruia.

— Hai mai iute, nene! scînci Uţă, cu ceafa ţeapănă, neîndrăznind să-şi arunce ochii în lături.

Trică se uita din cînd în cînd în urmă, semn nu de vitejie, ci de teamă, să nu se pomenească fără veste cu Necuratul de care pomenise cantonierul.

Doar odată vorbi, cît ţinu drumul, zicînd, cu glasul cam îngheţat în gură:

— Ar fi straşnic să punem un telegraf! Băiatul ăsta, Petruş, are ceva în cap, pe semne!

De data asta însă Uţă nu mai simţi nevoia să întrebe ce-i telegraful, gîndul fiindu-i în altă parte, să nu le iasă în cale cel necurat şi să-i mîne spre iad, cu coarnele.

Ceilalţi doi, Culai şi Petruş, se aplecară pe sub barieră şi porniră să urce drumul către calea ferată, care se afla mai sus decît locul cantonului. Ei doi aveau de făcut cale mai lungă, trebuiau să treacă podul, iar după pod mai mergeau o bucată de drum împreună pe linie, casa lui Culai nefiind departe de gară.

Cerul era plin de stele, dar luminile lor scoteau numai coamele dealurilor din umbră: în jos valea rămînea plină de întuneric. Schelăria podului, vopsită în culoare deschisă, se vedea ca o dantelă cenuşie împletită printre stele. Dincolo de apă, în stînga, licăreau palid felinarele gării, galbene, verzi şi roşii: alte lumini nu se vedeau nicăierea, nici la cîrciumă, nici la postul de jandarmi, nici la primărie, satul camuflîndu-se împotriva avioanelor.

Copiii mergeau repede, scoţînd aburi pe gură, cu spinările ţepene, fără să se uite în urmă, ascultîndu-şi răsuflarea gîfîitoare.

— Oare unde-o fi santinela? întrebă în şoaptă Culaie.

Înainte podul nu fusese păzit de nimeni, că doar n-avea cine să-l fure, dar, de la apropierea războiului, venise un sergent cu zece soldaţi şi-l luase în primire. Ei stăteau într-o baracă de scînduri, făcută pe malul celălalt al gîrlei şi doi cîte doi, cu rîndul, se aşezau la capetele podului, veghind să nu se apropie vreun trimis al duşmanului, ca să-l arunce în aer.

Dar soldaţii, rezervişti luaţi de la vatră la vîrsta cînd uiţi ale milităriei, pare-se nu-şi băteau prea mult capul cu podul, dovadă că în seara asta nu se vedea niciunul din ei păzindu-l, cum le era datoria.

— O fi dormind! răspunse Petruş, tot în şoaptă, la întrebarea şoptită de Culaie.

Şi cu asta, nu mai scoase niciunul din ei o vorbă, parcă temîndu-se să nu stîrnească santinela sau poate duhurile rele. Dar abia făcuseră cîţiva paşi pe scîndura podului, cînd deodată, în spatele lor izbucni un ţipăt năprasnic — şi, răsucindu-se amîndoi, cu aceeaşi spaimă, văzură o umbră uriaşă năpustindu-li-se pe urmă, o dihanie înspăimîntătoare, cu un singur ochi, ca ciclopii şi cu nările roşii.

„Necuratul”! gîndi Petruş, într-o clipă. Şi tot în aceeaşi clipă se căi că jos, la canton, nu crezuse în vorbele cantonierului.

Dar în clipa următoare, mintea i se limpezi şi zise, ca să-l liniştească pe Culai, care se agăţase de mîna lui, tremurînd ca bolnavii de friguri:

— Trenul!

Dacă plecînd de la canton n-ar fi fost speriat de născocirea lui Cazimir, ar fi trebuit să se gîndească la tren, că doar auzise sunînd clopotul!

Amîndoi copiii se feriră în lături, lipindu-se cu spatele de balustrada podului. Petruş era deprins cu trenurile, huruitul lor şi fluierele locomotivelor ţinuseră loc, în copilăria lui, cîntecului de leagăn şi dezmierdărilor.

— Să nu te temi! îl îmbărbătă pe Culaie.

Prietenul lui clătină din cap: nici lui nu-i era frică de tren, îl mai prinsese şl altădată pe pod — e drept că numai ziua — dar, oricum, mai bine aşa decît cu Necuratul!

Îndată grinzile de fier începură să tremure, făcînd să le bîţîie coatele şi genunchii copiilor, iar prin urechi capul li se umplu de huiete. Stăteau ţepeni, cu spinarea în balustradă, numai la doi paşi de şinele lucioase. Trenul venea de sus, de la munte, coborînd hoţeşte: locomotiva nu se ostenea să pufăie, de aceea n-o auziseră cum se apropie. Ea le trecu dogorind prin faţă, silindu-i să se lipească mai strîns de balustrada rece. Un fir de abur, cu miros de funingine şi de unsoare caldă le atinse obrazurile: după aceea podul începu să se hîţîne, să zici că o să-şi desfacă legăturile şi o să se arcuiască în jos pînă ce va da cu burta de prundul gîrlei.

Vagoanele trecură ca nişte fulgere şterse prin faţa lor — erau vagoane de marfă, deschise, încărcate cu scînduri albe, care, în viteza

trenului, alcătuiau o singură sclipire, arar întreruptă de ghereta vreunei frîne...

— Ne agăţăm? întrebă Petruş, care acum îşi venise cu totul în fire.

— Mi-e teamă: merge prea repede.

Dacă trenul ar fi avut viteza mai mică, s-ar fi agăţat de ultimul vagon şi cît ai clipi din ochi ar fi fost la gară. Petruş era deprins să se agaţe de trenuri sau să sară din mers, pe marginea liniei, întocmai ca frînarii şi macagiii. Şi nici Culaie nu era cu totul străin de asemenea îndeletnicire — şi el îşi pierduse multe zile prin gară: de altminteri chiar de aici pornea prietenia lor, începută la Paşti, cînd se întîlniseră amîndoi printre linii...

Acum însă, într-adevăr, trenul gonea la vale ca niciodată: poate mecanicul se grăbea să ajungă mai repede acasă, fiindcă îndată avea să se facă noapte tîrzie.

Ultimul vagon trecu, legănîndu-şi felinarul roşu dintre tampoane. Şi cînd huruitul trenului se stinse iar podul îşi sfîrşi legănarea, în aer se lăsă o linişte aspră şi rece, care iar îngheţă inimile copiilor...

Şi-n clipa aceea de linişte, din urmă se ridică o miorlăitură înfiorătoare, o umbră neagră răsări între şine, dincolo de pod, unde începea drumul, două sclipiri albăstrii luciră în întuneric.

De data asta copiii scoaseră amîndoi un icnet şi rămaseră ţepeni pe marginea podului. Două spaime, una după alta, e greu să le îndure o inimă fragedă. Lui Culai i se tăiară picioarele: acum era chiar Necuratul, care tot mai dădea tîrcoale cantonului, aşa cum de altminteri îi vestise chiar cantonierul.

Umbra neagră din mijlocul drumului scoase încă o miorlăitură, apoi ridică o coadă pînă la ceruri şi, făcîndu-şi vînt, se aruncă în lături, pe taluz, rostogolindu-se pînă în uşa cantonului, unde miorlăi iarăşi.

Atunci se auzi uşa scîrţîind şi glasul lui Cazimir se desluşi limpede, cu o blîndeţe şi cu o dragoste care copiilor le sună nespus de ciudat în această clipă de spaimă:

— Haide, pane Miroslave, vino! Pe unde mi-ai umblat pînă acuma?...

Capitolul II
MIROSLAV ŞI CAZIMIR

Copiilor nu li se mai păreau ciudate numele acestea, al cantonierului şi-al cotoiului său, deşi erau nume necunoscute prin partea locului. Uneori cotoiul se aşeza pe genunchii lui Cazimir şi stăpînă-su îl mîngîia, spunîndu-i cuvinte într-o limbă necunoscută de ei. Desprindeau numai un cuvînt *pan*, pe care cantonierul îl repeta ades, legîndu-l de numele lui Miroslav — şi cînd într-o zi aflară că în limba polonă cuvîntul înseamnă „domn”, îşi dădură seama că adresîndu-i-se cu acest titlu, prietenul lor îi păstra cotoiului nu numai dragoste, ci şi respect.

E drept că avea şi de ce, Miroslav fiind într-adevăr un cotoi cu însuşiri care puteau să minuneze şi un om în toată firea, nu numai o minte de copil.

Cel ce vă povesteşte acestea, a citit de curînd o năzdrăvănie cu o domnişoară americană care se lăuda unui marinar, e drept la beţie, că ar avea acasă o mîţă atît de deşteaptă, încît, pentru a prinde şoarecii mai cu spor, mănîncă mai întîi brînză şi-apoi, suflă pe borta unde se ascund rozătoarele, ademenindu-le fără greş şi fără a pierde timp — timpul costînd bani în America, după cum e ştiut.

Istoria asta, chiar dacă n-ar fi o născocire, se petrecea însă mult mai tîrziu decît cele povestite aici, cu alte cuvinte mîţa domnişoarei din America venise pe lume după Miroslav, şi dacă dovedea însuşiri rafinate în prinderea şoarecilor, cotoiul lui Cazimir le dovedise cu mult înaintea ei.

Iată, Uţă cel mic îl văzuse chiar el, cu ochii lui, lingîndu-şi botul, plin de zer pe mustăţi, dovadă că umblase la putinica de brînză a lui Cazimir. Iar după ce se linsese bine de tot, cu limba lui roşie şi lungă ca a niciunui cotoi, Miroslav se aşezase pe patru labe în faţa cunoscutei borte pe unde şoarecii obişnuiau să iasă la plimbare în lipsa lui — şi începuse să sufle înăuntru mirosul de brînză, ispită împotriva căreia nu poate să lupte nici un rozător.

Uimit de întîmplare, copilul ieşise din canton şi se dusese după Cazimir, să-i spună şi să-l pîrască pe Miroslav pentru paguba făcută la brînză — cînd, în urma lui, în odaie se pornise mare chiţcăit: pînă să se dumirească Uţă asupra ciudatului tărăboi, cotoiul se şi ivise în uşă, nu cu un şoarece în gură, ci cu trei.

— Vezi tu, măi băiete — îi spusese cantonierul atunci — te miri de unde atîta iscusinţă la un dobitoc necuvîntător şi de unde atîta minte într-un cap mai mic decît pumnul meu. Miroslav are însuşiri pentru care ar putea să-l pizmuiască pînă şi un om — şi încă unul din cei mai isteţi! El dacă mă vede pe mine făcînd ceva, îndată face la fel, fără să-l dăscălesc nici un pic. Ba aş putea spune că unele le face mai cu folos decît m-aş fi priceput să le fac eu. Iată, de pildă...

Cantonierul avea obiceiul să doarmă uneori, după prînz, pe prispa cantonului, cu faţa în sus şi cu gura căscată de-un cot. Şi cum dormea el aşa într-o zi, sătul, că mîncase un chil întreg de brînză luată de la ciobani, se pomeneşte deodată cu un şoarece că-i sare în gură, ademenit de miros, din gură i se duce pe gît, bîldîbîc — şi nu i se mai opreşte decît în pîntece, unde începe a se roti, năuc.

Ascultîndu-l, Uţă nu ştia dacă să rîdă; cu tot hazul întîmplării, el mai de grabă se simţea îngrozit. Să-ţi treacă un şoarece peste picior şi pot să te cuprindă o mie de fiori, dar’mite să-ţi intre pe gură şi să umble în tine ca în sacul cu grîu!

— Şi tu ce-ai făcut, Cazimire?

— Păi ce era să fac? L-am lăsat să-mi mănînce brînză din pîntece, altfel n-ar fi fost chip să scap de el. Miroslav, care-l simţise, se rotea pe lîngă mine, zgîndărit, mă rîcîia cu ghiara pe piept, se repezea să-mi bage laba în gură, dar degeaba, că n-avea cum să-l scoată afară pe şoricel. Ei, şi-a mîncat lighioana de şoarece toată brînza pe care o înghiţisem eu — şi cînd am simţit că-mi umblă cu ghiarele pe stomacul gol, m-am aplecat peste oala cu zer, am tras aer în piept şi-atunci oaspetele meu, răsucindu-se în loc, a luat-o înapoi, după miros: numai aşa am scăpat de el. Din întîmplarea asta, cred eu, Miroslav a tras învăţătură şi folos, fiindcă iată-l, suflă pe borta şoarecilor miros de brînză, cînd vrea să-i aducă la el.

Acestea însă se petreceau mai de mult, cînd Uţă cel mic era şi mai mic şi cînd nu se vorbea încă de război. Pe atunci, putinica de brînză de la canton era plină mereu — că afurisitul de cotoi făcea nazuri în faţa ei, vroia carne şi peşte — şi cînd se întîmpla, mai rar, ca astea să lipsească, îl privea mustrător pe stăpînă-su.

Acum, de vreo doi ani, toate se găseau cu greu, ciobanii scoteau brînză numai după ce te rugai mult de ei; cît despre carne, o vedeai doar rareori, iar peşte nu se mai pomenea defel. Încercase cantonierul să-şi înveţe cotoiul la murături, cu care se ospăta el de obicei, dar la asta Miroslav nu se lăsase ademenit.

În seara aceea, după ce speriase copiii pe pod, cotoiul lui Cazimir se opri la uşa cantonului şi începu iar să miorlăie, de zor.

Stăpînă-su lăsă făcăleţul, că tocmai aştepta să mestece mămăliga, pusă la foc după plecarea copiilor, şi se duse să-i deschidă, ca unui boier.

— Haide, pane Miroslav, vino! Pe unde mi-ai umblat pînă acum?

Drept răspuns, cotoiul se opri în prag, îşi flutură coada, mînios, şi uitîndu-se la cantonier scoase un miorlăit înfiorător.

— Ţi-e foame, hai? întrebă Cazimir, cu glasul lui de om, blînd şi destul de mîhnit.

— Mi-e foame, fireşte! răspunse Miroslav, cu glasul lui de cotoi, foarte arţăgos şi pornit.

Apoi cotoiul se apropie de vatră, se ridică în două picioare, să zici că nu-i mîţă, ci om, mirosi mămăliga din ceaun, strîmbă din nas, nemulţumit, ba chiar şi stupi — şi iar scoase miorlăitul lui mînios.

Era un cotoi cum rar poţi întîlni, cu trupul cam cît al unui ieduţ, cu ochii verzi, mari şi lucioşi, cu mustăţi mai lungi şi mai ţepoase decît ale oricărei pisici şi cu o coadă, să zicem aşa, cam de vreun cot, grea şi stufoasă, pe care acum şi-o vîntura în aer, foarte supărat pe stăpînă-su.

Din păcate, la acel timp, poate fiindcă nu mînca în fiecare zi după pofta lui, părul, negru şi lucios în alte vremi, avea înfăţişarea unei blăni roase de molii, burta subţiată îi lungea trupul mai mult, şi, în totul, Miroslav semăna c-o arătare venită de pe alte lumi.

— Ţi-e foame, Miroslave? Ce să-ţi dau eu ţie? grăi cantonierul, scărpinîndu-şi părul băţos şi chinuindu-se cu gîndul să găsească un leac pentru foamea lui Miroslav. Poate vrei miere, ce zici?

Şi bucuros că mai are faguri destui şi că-şi adusese aminte de ei, cantonierul se aplecă sub pat, de unde trase oala cu miere, dosită cum ne mai amintim. Cotoiul făcu un pas, mirosi fagurele gălbui şi după aceea stupi din nou, încă mai supărat.

Orice o să mănînce o mîţă, cînd a răzbit-o foamea, orice, chiar dacă nu-i pe gustul ei, afară de miere şi de murături.

Miroslav se uita la cantonier şi din mîniat, miorlăitul i se făcu batjocoritor.

— Atîta lucru nu ştii, Cazimire, şi eşti om bătrîn! îi spunea cu glasul lui pisicesc.

Daca-l văzu aşa de năzuros, cantonierul socoti să nu-şi mai pună mintea cu el. Deci, lăsîndu-l în plata domnului pe cotoi, se duse la

vatră, luă ceaunul pe de foc, răsturnă mămăliga, puse fundul de lemn pe pat, că masa nu era la canton, şi, aşezîndu-se alături, începu să îmbuce mămăligă şi murături, vechi, de anul trecut, gîndindu-se că poate i-o face poftă afurisitului de cotoi.

Miroslav îl lăsă să mîntuie cina, apoi prinse să se frece de picioarele lui, cu spinarea arcuită şi cu coada pe sus, şi iar miorlăi, de data asta nu mîniat, ci jalnic, să-ţi rupă inima dacă nu erai om hain.

— Aşteaptă pînă mîine, şi mergem la moară, să aruncăm volocul în iaz, poate prindem ceva peşte! îl îmbărbătă stăpînă-su, hotărît să se ţină de cuvînt.

Pesemne că Miroslav înţelegea multe din vorbele stăpînului său, numai acum nu voia să înţeleagă nimic.

— Aşa-mi trebuie, dacă te-am învăţat prost, cotoi rău ce eşti! mai zise cantonierul.

Şi văzînd că miorlăiturile nu contenesc, se ridică hotărît:

— Taci, că mă duc să-ţi aduc! De unde naiba mai ai duh în tine, să miorlăi atît?

Apoi cantonierul apucă găleata, puse apă în ceaun, stinse cu vătraiul focul de pe vatră, îşi luă haina pe întuneric şi ieşi.

După plecarea lui, cotoiul se linişti, ca şi cum de data asta ar fi înţeles vorbele stăpînului. Cîtăva vreme se plimbă prin odaie, mirosind din loc în loc, căscă de cîteva ori, se uită pe pereţi, se apropie de găleata cu apă, pusă după uşă, pe scăunel, se ridică în două picioare, îşi aplecă botul înăuntru, mirosi din nou, lipăi de vreo două ori, ca şi cînd i-ar fi fost sete şi parcă nu — pe urmă dintr-un salt fu pe poliţa de deasupra patului, locul lui obişnuit — şi se întinse cît era de lung.

Peste vreo jumătate de ceas, cînd se întoarse cantonierul, Miroslav dormea dus. Cazimir intră ferit, uitîndu-se în urmă, să vadă dacă nu vine cineva după el, lăsă ceva jos, lîngă vatră, închise uşa cu grijă, puse zăvorul şi, scăpărînd un chibrit, se apropie de lampa agăţată în perete, între cele două geamuri acoperite cu hîrtie neagră, care dădeau spre prund.

Odaia se lumină, pîlpîind.

— Te-ai culcat, hai? întrebă omul, văzînd că motanul se cocoţase la locul lui. Hai că ţi-am adus să mănînci. Găină ţi-am adus, auzi tu?

Cotoiul deschise numai un ochi, se uită la el adormit, miorlăi fără glas, deschizînd gura a lene şi arătîndu-şi limba ca petala de trandafir sîngeriu — apoi se culcă la loc, ca şi cînd n-ar fi fost el acela care-şi mînase noaptea stăpînul pe drum, să-i aducă mîncare de unde o şti.

Cazimir se uită la el cu mîinile în şolduri, clătină din cap şi se apropie de vatră, în faţa căreia zăcea, cu gîtul tăiat, o găină mare, albă şi grasă, numai bună să faci din ea borş. Ceva mai tîrziu focul ardea iarăşi, apa fierbea în ceaun, şi, jumulind orătania, cantonierul îl ocăra încetişor pe Miroslav, care dormea cu limba între dinţi, fără să-i pese de ocara lui:

— Mă pui noaptea pe drumuri, hai, pane, şi tu pe urmă te culci? Ei lasă, dacă-i aşa, ai să mănînci tu găină cînd oi mînca eu busuioc!...

★

Cazimir venise la canton de vreo cinci ani de zile, atunci cînd Uţă mergea cu cămaşa afară din nădragi şi nu pricepea nimic din rosturile lumii în care avea să ajungă om mare şi el. Dar pe cantonier îl ţinea minte încă de pe atunci, că moara nu era departe de canton şi ajungea uneori pînă acolo, sau cu fratele mai mare, Trică, sau cu dulăul Cristei. Cristei murise între timp, — era un cîine bătrîn — dar cantonierul nu se mai urnise din loc.

Cînd îl văzuse prima oară, Uţă se cam speriase de el: Cazimir nu semăna cu oamenii de pe aici, mai mult scunzi decît înalţi, negricioşi, guralivi şi iuţi în mişcări. El era din cale afară de înalt, deşi cu umerii cam aduşi, scămoşat, de parcă ar fi tot rîcîit cineva din el şi din vestmintele lui, cu părul cenuşiu căzîndu-i lăţos peste urechi, cu faţa bălaie însă arsă de soare şi argăsită de vremi, cu o mustaţă de culoarea cînepei, nici răsucită, nici pieptănată, crescînd la voia întîmplării ca nişte fuioare bătute de vînt, cu ochii albaştri, lipsiţi de gînd, sau poate pierduţi în depărtări.

Cantonierul nu mai era la vîrsta puterilor, anii lui se numărau peste cincizeci şi pe deasupra mai avea şi un beteşug, pe care puteai să nu-l vezi, o mînă înţepenită din cot, urmarea unei nenorociri, o ciocnire de trenuri, de pe vremea cînd era pe locomotivă mecanic la drumul de fier. După ce zăcuse prin spitale, alegîndu-se cu acest beteşug, drumul de fier socotise să-l facă mai bine cantonier decît să-i dea pensie înainte de timp.

Aşa se ivise Cazimir pe aici, fără să-şi amintească cineva dacă Miroslav venise o dată cu el, sau se pripăşise mai tîrziu la canton — după cum nimeni nu mai ştia altceva despre el, decît că era singur, fără nevastă şi fără copii.

Cantonul, aflat în jos de pod, pe marginea drumului, la cincizeci de paşi de prund, era o căsuţă ciudat de înaltă pe lîngă celelalte

dimensiuni ale ei, cu ziduri albe, cu acoperiş de ţiglă roşie, cu brîu de cărămidă la ferestre şi cu o singură odaie înăuntru, fără tindă şi fără bucătărie, care fuseseră socotite netrebuitoare pentru cantonier. E drept că afară, lipită de zidul din spate, se afla o magazioară, bucătărie de vară cum se spune prin unele părţi, dar aceleia Cazimir îi dăduse cu timpul alte întrebuinţări; acolo adunase el cîteva scule, cu care meşterea cîte ceva la maşini şi la căruţele muntenilor, altminteri fiind priceput la tot felul de treburi, şi de mecanic şi de fierar şi de dulgher. Ştia să strîngă un şurub la un automobil, să pună şi o obadă nouă la roata căruţii, să tragă şi o şină pe ea, să bată şi-o potcoavă, la cai sau la boi — încît, ducîndu-i-se vestea printre căruţaşi, nu era zi să nu tragă măcar o căruţă la atelierul lui.

E drept că pentru acest meşteşug Cazimir nu lua plată mare, ia, acolo, un căuş de mălai, un pumn de nuci, o oca-două de mere, ori, la fel de bucuros, un clondir de rachiu.

În curtea cantonului se mai afla un puţ cu roată, un şopron pentru lemne, apoi un coteţ de păsări şi o cocină, amîndouă pustii, cantonierul neavînd nici orătănii, nici porc.

Adevărul este că, în afară de frămîntările şi de amărăciunile pe care le-o fi avut în suflet, Cazimir nu ducea aici trai greu — şi Uţă, pizmuindu-l pentru viaţa lui fără griji, visa ca, odată şi odată, să ajungă cantonier în locul lui.

Dar dacă azi copiii erau prieteni cu el, nu înseamnă că prieteşugul se născuse de la început. Cînd îl văzuseră prima oară, ţeapăn şi înalt, stînd în bătătura cantonului de parcă ar fi avut rădăcini, cu părul lăţos încîlcit de vînt, ei se speriaseră şi ocoliseră locul mult timp. Culai, cu mintea înfierbîntată de poveşti, îl asemuise cu căpcăunul care se hrănea cu copii, şi Căpcăunul îi fusese porecla la început.

Cînd se duceau la moară, să se scalde în iaz, sub scocuri, unde erau bulboane adînci, copiii din sat treceau prin gîrlă, numai să nu dea pe la canton, iar cînd îi luau părinţii, să meargă la măcinat, se uitau în ograda lui Cazimir cu teamă, ascunşi în căruţă, printre sacii cu grîu.

Cel dintîi se apropiase de canton Uţă, şi se apropiase în neştiinţa lui, fiindcă la anii aceia el nu avea minte nici cît Cristei. Într-o zi, cînd Trică şi Culai se duseseră pe prund, să caute piatră de cremene, cu care gîndeau ei a se îmbogăţi vînzînd-o pentru amnar ţăranilor care veneau să macine, Uţă, rămas singur fiindcă nu vroiseră să-l ia cu ei, pornise de capul lui, pe drum, către pod, adică nu chiar de capul lui, ci cu Cristei.

Ajungînd în dreptul cantonului, cîinele se oprise în drum şi începuse să mîrîie, cu părul zburlit. De după gard, o mîţă neagră şi mare, cum Uţă nu mai văzuse pînă atunci, se zburlise şi ea şi, cu spinarea arcuită în sus, ca o toartă de oală, stupea de zor către cei din drum.

Copilul nu înţelegea vrajba dintre dulăul său şi motanul străin deoarece la ei, la moară, aceste dobitoace trăiau în cel mai mare prieteşug, spre desminţirea cuvîntului cunoscut.

Tocmai vroia să-l tragă mai departe pe Cristei, spre a curma vrajba asta nelămurită minţii lui, cînd, deodată, pe prispa cantonului, îl zări pe cantonier.

Cazimir se încălzea la soare şi avea aceeaşi înfăţişare cunoscută de toţi, cu părul lăţos căzut în ochi şi peste urechi, numai că, de data asta, cine ştie cum, o mustaţă îi atîrna în jos iar alta stătea zburlită în sus, în chipul cel mai hăzos.

Uţă se puse pe rîs, arătînd cu degetul spre Căpcăun. Acesta zîmbi, cu o duioşie necunoscută nimănui, se ridică de jos, arătîndu-se în toată înălţimea lui, ceea ce pe copil îl sperie un pic, se apropie de poartă, îl certă pe Miroslav cu glas blînd, însă într-o limbă din care copilul nu înţelegea nimic şi scoţînd din haina de ceferist, ponosită, o jumătate de covrig, i-o întinse micului drumeţ, îmbiindu-l, cu acelaşi zîmbet duios:

— Ţine de ici! Uite covrig... Ia, că-i bun!

Se înţelege că la moară copiii nu duceau lipsă de pîine: asta nu însemna însă că aveau şi covrigi! Care copil, la orice vîrstă, nu i-a dorit? Şi apoi omul de după gard, deşi uriaş, părea prea blînd şi prea dornic de prieteşug ca să nu te apropii de el, cu ochii ca de broscoi şi cu glasul sfios.

— Mulţumesc! zise Uţă, cuviincios, luînd bucata de covrig.

Apoi, neîndrăznind încă să muşte din el, tot răsucindu-l în mînă, mirat de mărimea covrigului şi a celui care i-l dăduse, copilul întrebă, vădindu-se de la început foarte doritor să ştie rosturile tuturor din jurul lui:

— Cine eşti tu?

— Cazimir.

Copilul îl privi cu mirare şi neîncredere. La cei patru ani pe care îi avea atunci, nu înţelegea: Cazimir era un nume sau un meşteşug? De aceea stărui, aplecîndu-şi capul pe umăr, ca să poată privi mai bine în sus:

— Aşa te cheamă?

— Da.
— Şi ce faci aici?
— Păzesc podul...
— Să nu-l fure?
— Nu: să nu dea trenul peste căruţe.
— Da?

Acest da nu era o afirmaţie, nu mai era nici o întrebare, ci semnul neînţelegerii, peste care mintea copilului, nedumerit, nu are tărie să mai stăruie, pentru a cere lămuriri.

— Bomboană vrei? întrebă Cazimir.
— Vreau!

Cantonierul se scormoni în buzunar, de unde scoase un ghemotoc de jurnal, iar din jurnal despături, anevoie, fiindcă hîrtia se lipise, o bomboană mare, roşie, ca un bob de smeură, cu scame albe şi cu litere negre rămase pe ea.

— Mulţumesc! zise Uţă, din nou, luînd bomboana lipicioasă şi înghesuind-o la un loc cu covrigul, în pumn.

Apoi, uitîndu-se printre uluci, întrebă, dînd urmare curiozităţii lui:

— Şi aici ce e?
— Cantonul.
— Da?... E al tău?
— Nu, al drumurilor de fier.

Copilul înghiţi în sec, nedumerit. De drumul de fier ştia, dar nu înţelegea de ce-i casa lui, ce face cu ea şi cum de-i poate fi stăpîn el, lucru nemişcat şi neînsufleţit, fiindcă, din cîte văzuse pînă acum, case aveau numai oamenii.

Pe urmă Uţă descoperi puţul, coteţul de păsări şi cocina; astea îi erau cunoscute din bătătura lui aşa că se învioră:

— Ăla e puţ?
— Da; ţi-e sete?
— Nu. Găinile unde sînt?
— N-am găini.
— Nici raţe?
— Nici.
— Noi avem. Avem şi gîşte, şi două curci. Tu n-ai nimic; eşti sărac?

La această întrebare, Cazimir nu mai răspunse nimic, ci doar zîmbi, cu zîmbetul lui blajin. Uţă între timp privea în curtea cantonului, să vadă ce mai e de descoperit, uitîndu-l pe Cristei, care tot mîrîia în

mijlocul drumului, cu coada între picioare, cu ochii la cotoiul de după uluci.

— Dar tu al cui eşti? începu să întrebe acum Cazimir.

— Al lui tata.

— Şi cum îl cheamă pe el?

— Oprea morarul; moara de colo e a lui.

— Păi nu-i a lui moş Aron?

— A lui amîndoi. Moş Aron e bunicul!

Văzînd că Uţă se tot uită printre uluci, curios, Cazimir deschise portiţa şi-l pofti:

— Vino înăuntru! Alunele îţi plac?

În timp ce cantonierul străbătea ograda, ducîndu-l de mînă pe Uţă cel mic, de pe prund, se ridică deodată un strigăt de copil, subţirel şi plin de spaimă, risipindu-se peste ape şi lunci:

— Trică, sări! Pe Uţă l-a luat Căpcăunul! Fugi după tat-tu!

Copiii care căutau piatră de cremene ajunseseră la canton şi cum în partea prundului cantonul nu avea uluci, bătătura fiind slobodă privirii oricui, Culai ridicase ochii tocmai cînd Cazimir, luîndu-l pe Uţă de sub subsuori, gest atît de firesc şi de cunoscut în raporturile unui bunic cu nepotul lui, îl sălta pînă la cer şi apoi îl lăsa, ca pe un fulg, pe prispa plină de soare şi de făgăduinţi pentru micul musafir.

Înspăimîntat, Trică o luă la fugă spre moară, în vreme ce Culai rămînea pe marginea gîrlei, cu ochii zgîiţi la canton, clănţănind din dinţi şi dîrdîind ca şi cînd i-ar fi fost frig.

Trecu o vreme pînă să vină Oprea morarul, cu Trică după el, care se mira că taică-su nu luase şi puşca asupra lui, sau măcar toporul, ori furca, să-l împungă pe Căpcăun.

Cînd se dădu uşa în lături şi omul intră în canton, alb de făină de sus pînă jos, alb la păr, la sprîncene şi la ochi, să zici că-i bunic, Cazimir stătea pe pat, curăţind alune verzi, iar Uţă se sălta pe genunchii lui, ronţăind alunele şi trăgîndu-l ca de două hăţuri, de capetele celor două mustăţi cînepii. Şi cu toată casna la care se lăsa supus, lui Cazimir îi stăruia pe chip aceeaşi blîndeţe duioasă cu care îşi întîmpinase oaspetele mic. Şi morarul văzu, cu uimire, că din ochii cantonierului curgeau lacrimi, în două şuviţe subţiri, alunecîndu-i pe obrazul zbîrcit. Şi, în loc să se răstească, zîmbi, şi zise, apropiindu-se, stînjenit:

— Sîntem vecini şi uite că nu ne-am cunoscut pînă acum.

Şi, în timp ce Oprea morarul dădea mîna cu cantonierul, Trică şi Culai, care mai înainte se uitaseră pe lîngă tocul uşii, feriţi şi încă speriaţi de ceea ce putea fi, păşiră unul după altul înăuntru. Iar Uţă, mîndru că o luase înaintea lor, se sălta mai departe şi cu mai mult sîrg pe genunchii lui Cazimir, trăgîndu-l mai nemilos de mustăţi, în timp ce acesta, ruşinat de atîta lume strînsă în jur, îşi ştergea cu dosul mîinii lacrimile de pe obraz.

Pe urmă Oprea se duse la moară, că nu putea să-l lase multă vreme singur pe bătrîn — şi cînd să iasă pe poartă, Cristei, deprins să trăiască în prieteşug cu mîţele, se apropiase de gard, dînd din coadă şi-l mirosea pe Miroslav printre uluci. Iar cotoiul, stînd în trei picioare, cu o labă din faţă ridicată nehotărît, nu mai stupea, îşi lăsase spinarea drept — numai părul îi mai era puţin zburlit.

Morarul se duse, dar copiii rămaseră — şi de atunci înainte veniră la canton cu orice prilej...

Asta se întîmplase mai de mult; trecuseră peste patru ani de atunci — în care timp se schimbaseră multe, şi-n lume, şi-n împrejurimi. Cristei se stinsese de bătrîneţe, după ce bolise destul, orb şi lipsit de puteri. Tatăl copiilor, Oprea, plecase la război şi murise pe front — iată, în vara asta a lui 1942 se împlinea un an de atunci.

Copiii erau orfani şi-i creştea bunicul, moş Aron, om bun şi el, dar plin de necazuri şi de griji. Mama lor, Stanca, femeie voinică, vrednică şi frumoasă, după care se băduseră în vînt mulţi flăcăi, îmbătrînise înainte de timp. Acum umbla cu broboadă neagră pînă peste ochi, aprindea candela, la icoane — şi de multe ori, intrînd fără veste în casă, cei mici o găseau lăcrimînd, cum îl găsiseră în acea zi pe Cazimir... Numai că lacrimile ei le înţelegeau, plînseseră şi ei, plîns de copil, cînd aflaseră vestea de la război — pe cîtă vreme lacrimile cantonierului păruseră fără înţeles, nu lămuriseră nici pînă azi rostul lor...

★

În seara asta Cazimir stătea lîngă vatră — uitase lampa aprinsă; cotoiul dormea mai departe, pe poliţă, gemînd din cînd în cînd, ca omul trudit şi răsucindu-se prin somn, să te minunezi cum de nu cade jos; găina fierbea în oală, odaia începea să se umple de aburi călduţi.

După un timp cantonierul se ridică, cercetă carnea, să vadă dacă mai are mult, gustă fiertura, îi mai puse sare, îi puse legume, o ceapă,

un morcov uscat, cîţiva cartofi, cîţiva ardei iuţi; aburii leşioşi de pînă atunci începură a aromi — şi el îi adulmecă, mulţumit.

Trecu astfel încă vreo jumătate de ceas; între timp un şir de căruţe se auzise scîrţîind, prin spatele cantonului, se auziseră căruţaşii îndemnînd boii la deal. Cazimir se ridică iarăşi, încercă încă o dată găina, cît de bine s-a fiert şi, văzînd că e gata, o trase afară, cu lingura şi cu mîna, fără să-l frigă, de parcă ar fi avut mînă de fier.

Miroslav deschise un ochi, adulmecînd în aer, dar, simţind ticălosul de departe fierbinţeala mîncării, închise ochiul la loc, să mai doarmă un pic.

Stăpînu-su luă o ulcea cu zeamă de murături şi-o turnă în oală, altminteri, fiertura leşinată n-ar fi avut nici un gust. De bună seamă ciorba ar fi fost mai bună dacă fierbea laolaltă carnea cu acritura; dar Cazimir era păţit: cotoiul, oricît de flămînd, ar fi făcut iar nazuri, simţind, cît de cît, gustul de murături.

În sfîrşit, totul fiind gata, omul trase oala de pe foc, scoase ciorbă în altă strachină şi o puse pe pat, lîngă aceea în care găina se vedea încă aburind. Acum, în sufletul lui, cum îşi plimba el ochii între cele două străchini, ai fi zis că se dădea o luptă, care îl frămînta mult.

La urmă rupse un hartan şi o aripă, pe care le puse în strachina lui. Dar, după ce iar cugetă, cu ochii la străchini, scoase hartanul şi îl puse înapoi, rămînînd numai cu aripa. Şi văzînd cu prilejul acesta că găina se răcise destul, îl chemă pe cotoi, în graiul lui polonez., cum îi vorbea de obicei, cu vorbe care s-ar tîlcui cam astfel:

— Miroslave, hai, vino, somnorosule!

Cotoiul se ridică alene, ne mai arătîndu-se de loc grăbit, mieună încet şi gros, din gît, se întinse — şi, în sfîrşit, sărind pe pat, veni lîngă strachina cu carne, pregătită pentru el. Însă înainte de a purcede la ospătat, mirosi în strachina lui Cazimir, să vadă dacă el nu are ceva mai bun...

Chiar dacă ar putea să te scîrbească atîtea nazuri din partea unui cotoi, cum să nu te minunezi după aceea şi cum să nu-l îndrăgeşti, văzîndu-l cum mănîncă, la fel de dichisit ca un om, dacă nu chiar mai mult decît atîţia din ei?

Miroslav alese mai întîi hartanul pus înapoi de Cazimir, îl luă cu lăbuţele de un cap şi de altul, el stînd aşezat pe coadă, ca lighioanele de la circ, şi începu să muşte din carne, aplecîndu-şi capul cînd pe o parte, cînd pe alta, făcînd fasoane fără număr, clipind, alintîndu-se şi după fiecare înghiţitură lingîndu-se delicat pe botişor.

Dacă îl văzu că şi-a început cina, Cazimir scoase din ştergar mămăliga rămasă de cu seară, se aşeză pe scăunel, lîngă pat şi începu să mănînce şi el. Dar înainte de a băga lingura în ciorbă se închină şi zise, mai mult ruşinat decît evlavios:

— Îngăduie-mă, doamne: pe lumea cealaltă ţi-oi plăti!

Cuvinte fără înţeles, sau cu înţeles ascuns!

Miroslav între timp îi dădea înainte cu carnea, lăsîndu-l pe stăpînă-su să mănînce doar zeama. Şi, cu tot felul lui omenesc de a mînca, pare-se nu avea spor mai mic, că pînă să termine Cazimir ciorba, din toată găina nu mai rămăsese decît oasele, aşezate în strachină cu acelaşi dichis.

— Ai dat-o gata! se minună cantonierul. Mîncăule! Mai bine lăsai şi pentru mîine un pic!

Drept răspuns, Miroslav se apropie de strachina lui, o privi şi dădu, nu chiar hotărît, să apuce cu lăbuţa amărîta de aripă rămasă pe fund.

— Ajungă-ţi! se răsti Cazimir scos din fire acum.

Cotoiul se lăsă pe toate patru picioarele şi abia atunci se văzu că burta, suptă înainte, mai-mai că-i dădea de pămînt. Cu toate astea, el începu să miorlăie, fireşte nu de foame, ci de afurisit. Şi totuşi, pe Cazimir nu-l răbdă inima să-l audă plîngînd, de-aceea, după ce clătină din cap, luă aripa cu mîna, o rupse în două, de la încheietură, şi jumătate i-o dădu lui. Numai aşa cotoiul se linişti, şi, după ce se linse pe labe şi pe bot, scoase un ultim miorlăit, mai blînd, cum ar fi spus: „Îţi mulţumesc, Cazimire, dar mai bine mi-ar fi priit două găini!” Pe urmă dădu să sară pe poliţă, la locul lui, numai că nu izbuti: încercă o dată, încă o dată, — zadarnic! — burta îi atîrna prea greu, aşa că, după ce se uită chiorîş la poliţă, se roti de vreo două ori prin pat, cu pasul leneş, să-şi caute culcuş — şi în sfîrşit se culcă pe perna lui Cazimir.

Acesta, după ce rămase visător un timp, îşi întoarse ochii asupra lui, privindu-l cum dormea mulţumit.

Şi-atunci, atîta blîndeţe i se lăsă pe chipul aspru şi argăsit, atîta duioşie i se citi în ochi, încît ai fi zis că-i un părinte care îşi priveghează pruncul adormit. Să-l fi văzut cineva atunci, mare şi vînjos cît doi haiduci, cu părul lăţos, cu mustăţile ca un snop răvăşit, cu braţele groase atîrnînd pe lîngă trup, cu pumnii grei şi bătătoriţi, s-ar fi minunat de blîndeţea înscrisă pe chipul lui. Şi dacă i-ar fi privit şi ochii, mistuiţi de gingăşie şi de doruri adînci, acel cineva şi-ar fi zis:

„Doamne, să fi avut omul acesta un suflet de copil lîngă el, pesemne că l-ar fi iubit tare mult!”

La o vreme Cazimir se ridică, oftînd, deretică odaia puţin, strînse fulgii spre a-i dosi, apoi luă săpunul de pe dulăpior, ştergarul din cui şi ieşi pe prispă, unde se spălă îndelung. Cînd se întoarse, puse totul la loc, se aşeză pe scăunel, şi aşa rămase mult timp, cu ochii pierduţi în depărtări; şi cu cît treceau clipele, cu atît privirea cantonierului se ducea mai departe, încît ai fi spus că trecea peste dealuri şi văi, peste munţi, peste hotare de ţări...

După altă vreme, cu ochii duşi astfel, Cazimir se ridică din nou, şovăind, se aplecă sub pat şi trase afară un cufăraş verzui, bătut cu ţinte aurii, din care, după ce scotoci adînc, scoase un teanc de hîrtii, învelite într-un jurnal învechit.

Nu umbla la cufăr în fiecare zi, mişcările lui vădeau turburare, mîinile mari îi tremurau pe aceste lucruri mici.

Cu hîrtiile în mînă, omul se aşeză iarăşi pe scăunel, îşi netezi cu dosul mîinii mustăţile, care nu se puteau netezi — şi înainte de a desface jurnalul, şovăi încă un timp.

Pe pod trecea un tren, cu huruitul lui cunoscut; lampa pîlpîia în cui...

Cantonierul scoase dintre hîrtii, cu mişcări domoale şi parcă stăpînite de fiori, o fotografie gălbuie, ştearsă de timp — şi rămase cu ochii pironiţi asupra ei. Numai că pe chipul lui se lăsară umbre prelungi iar privirea i se aburi, ca la omul care are lacrimile în suflet, nu în ochi, la vederea oricui.

Fotografia, a cărei vechime nici nu se mai putea dovedi, înfăţişa, nedesluşit, un flăcău înalt şi voinic, părînd de prin alte părţi, după portul lui, alături o femeie, chipeşă se putea bănui, iar între ei, doi copii, două capete bălaie, cu obrajii rotunzi şi cu ochii măriţi. Din toată fotografia, veche şi făcută fără mult meşteşug, singure chipurile lor rămăseseră limpezi; prin cine ştie ce ciudăţenie, vremea le cruţase tocmai lor trăsăturile mici.

Despre rest, ce să spui?... Şi totuşi, fără să găseşti o asemănare anume între ei, ceva te îndemna să crezi că flăcăul din fotografie ar putea să fie chiar cantonierul, din vremea necunoscută a tinereţii lui.

Pe drum se auzi scîrţîit de căruţe, venind domol, din sus. Lampa cu gaz puţin, ardea de mult; flacăra ei începu să pălească şi chipurile copiilor din fotografie îşi pierdură limpezimea, pînă ce liniile lor fură gata a se risipi.

— Mă, de la canton! strigă un glas din drum.

Căruţele opriseră la barieră şi oamenii se adunau în faţă, vorbind între ei.

— Ce faci, cantonierule? strigă un altul, curînd.

Erau pesemne munteni, care plecau de cu seara, ducînd obezi de roţi, doniţi, şindrilă, să fie dimineaţa cu ele în tîrg.

Căruţaşii aşteptară o vreme, apoi unul din ei se apropie de canton, intră în bătătură şi, făcînd un pas pe prispă, bătu cu codirişca în uşă. Cazimir nu-l luă în seamă. Lampa pîlpîia, din ce în ce mai palid — şi în fotografie nu mai puteai să vezi nimic cu ochii, poate doar cu închipuirea.

— Măi frate-meu, n-auzi? strigă iar omul străin. Vino să baţi o potcoavă, că-mi şchioapătă calul pînă la tîrg!

În clipa aceea, lumina din ferestrele cantonului, atît cît se vedea pe la colţuri, pe sub hîrtia de camuflaj, se şterse şi geamurile, înnegrite, răsfrînseră sclipirea palidă a stelelor de pe cer.

— A stins lampa, stinge-s-ar sufletul în el! blestemă un om din drum. Hai mă, degeaba mai stăm aici. Dii, dii boală, n-auzi?!

Căruţele cîrmiră şi se duseră, scrîşnind peste bolovani. În odaia cantonului era întuneric ca-n hornul necurăţat. Se lăsase linişte, după ce scîrţîitul carelor se pierduse pe gîrlă, în jos. Nu se auzea decît răsuflarea cotoiului care dormea pe perna lui Cazimir, iar afară apele clipoceau pe prund.

Încolo, nimic; nu se desluşise scăunelul tîrşîit, podeaua gemînd sub bocancul greu, nu se simţise patul scîrţîind. Ai fi zis că totul era încremenit...

Poate, în întuneric, Cazimir veghea în acelaşi loc, cu fotografia în mîini.

Capitolul III
PETRECERE LA ŞEFUL GĂRII

În seara aceea, la şeful gării era masă, cu musafiri; nu mulţi: şeful de post, singur şi perceptorul, cu nevasta lui.

Petruş stătea pe banca de pe peron şi, pe geamul deschis, auzea fiecare vorbă a lor: uneori se ridica, să arunce o privire înăuntru, pe sub transperant, dovedind o curiozitate pe care, la firea lui sfioasă, nici nu o bănuiai.

Nevasta şefului de post nu venise, rămăsese acasă cu fiică-sa, domnişoara Eleonora — socotea că şeful gării şi perceptorul nu-s de rangul ei: nici pe bărbată-su nu-l socotea mai presus, dar n-avea ce face, era cununată cu el.

Masa se făcea, fără nici un prilej; oamenii, fiind prieteni buni şi în casele lor găsindu-se de toate din belşug, se adunau, pe cît cu putinţă mai des, să mai pună ţara la cale şi să bea un pahar de vin. Paharul de vin, se înţelege, cerea şi altele pe lîngă el, adică un boboc pe varză, ori un purcel la cuptor, înaintea acestora un pilaf gras sau peşte rasol — şi înaintea tuturor o ţuiculiţă, cu slănină afumată sau cu ghiuden...

Înfulecînd şi deşertînd paharele, mesenii se plîngeau că treburile merg prost, că nu mai pică nimic, că ţăranii nu mai au nici ei, că mulţi, din iarnă încoace, nu mai mănîncă decît mămăligă cu murături, că ţuica şi poamele le-au vîndut de mult — şi dacă nu au ei, de unde să mai ai tu?

Aici oamenii clătinau din cap — şi perceptorul, cu o bucată de carne în fălci, de-i umfla obrazul ca şi cînd ar fi fost bolnav de măsele, zicea, amărît:

— Trebuie să strîngem cureaua, domnule, altfel nu-i rost!

La care jandarmul, umflat în amîndoi obrajii, el fiind mai lacom ca toţi, adăuga, mestecînd de zor:

— O să murim de foame, dacă mai ţine mult! Vine ziua de apoi, ascultaţi ce vă spun eu!

Şeful gării nu zicea nimic, ci mînca, să prindă puteri, încuviinţînd fiecare vorbă a celorlalţi. Era un om nu prea înalt, dar chipeş, după gustul oricui, cu obrazul trandafiriu, ca al oamenilor sănătoşi şi într-una mulţumiţi — deşi el avea destule necazuri pe sufletul lui — cu un păr negru şi lucios, pieptănat foarte lins, cu un nas mic, arcuit şi sub

nas cu o mustaţă tot neagră şi lucioasă, cît un cărăbuş. Cu şapca roşie în cap, cum era negricios, părea un om plin de putere şi hotărîre, mai cu seamă că avea ochii negri, neosteniţi, vii de parcă ar fi umblat în ei furnici.

Înainte de a veni aici şef, fusese impiegat la oraş, dar, mutîndu–l şi mărindu-l în grad, nu cîştigase nimic, decît că era mai toată ziua slobod şi nu avea pe nimeni deasupra lui. Altminteri, gara era săracă, nu aducea venituri ca gările unde se încarcă grîu, dacă-s la cîmpie, sau lemne, dacă-s în sus, şi unde negustorii, pentru a avea vagoane la timp, plătesc şefului douăzeci de lefuri şi poate chiar mai mult. Aici nu se încărca nimic: ţăranii care plecau cu trenul n-aveau de ce să dea bacşiş, că doar era tren pentru toată lumea, nu anume pentru ei poruncit.

Noroc cu perceptorul şi cu jandarmul; lor le pica destul, deşi de cînd îi cunoscuse îi auzise doar văicărindu-se pe amîndoi. Şi cum cocoanele lor, din pricini felurite, nu-şi luau sarcina ospeţelor, mesele se dădeau aici, cucoana Natalia, nevasta şefului de gară fiind vestită ca gospodină de neîntrecut. Iar dacă asemenea mese se făceau, de pildă, miercuri şi sîmbătă, uneori chiar mai des, cu bunătăţi pe care jandarmul şi perceptorul aveau grijă să le trimită din timp, şeful de gară se alegea cu de-ale gurii pe toată săptămîna, ba îi mai şi prisosea, leafa rămînîndu-i astfel pentru alte nevoi.

Perceptorul, care-l ştia de calic, dar altminteri om cu şcoală şi iscusit la anecdote şi la şolticării, adică tocmai ce se cere unui bun comesean, zicea adesea, uitînd că o clipă mai înainte se arătase pesimist:

— Toate se aranjează, coane Manole! Noi să fim sănătoşi!

Şeful de post încuviinţa din cap şi el, iar a doua zi trimitea la gară un curcan şi o balercă de vin.

Oameni mărinimoşi!

În afară de sala de aşteptare şi de biroul telegrafului, gara avea două odăi, pentru şef; prima, o odaie mare, în care se intra de pe peron, era dormitorul, unde se punea şi masa, cînd veneau musafiri. În a doua, mai mică, legată printr-o uşă cu cea din faţă, stăteau copiii — şi mai folosea şi de sufragerie, în mod obişnuit. De-aici, în sfîrşit, intrai în bucătărie şi din bucătărie ieşeai în curtea de din dos, numită nepotrivit astfel, fiindcă n-avea gard, şi pe-aici treceau ţăranii, cînd veneau la tren, căscînd gura la gospodăria domnului şef şi la rufăria cucoanei, pusă la uscat, pe sîrmă, între doi stîlpi.

În seara aceea, Valerică, băiatul mai mare al gazdelor, stătea în odaia a doua, la masă, şi mîzgălea într-un maculator, cu o carte în faţă, învăţînd la geometrie, fiind corijent.

Şeful gării îi era tată vitreg, dar îi purta mai multă grijă decît lui Petruş, căruia îi era tată bun. Cînd se însurase, a doua oară, acum vreo zece ani, şi el, şi cucoana Natalia veniseră în căsnicie cu cîte un copil, care deveniseră fraţi, fără să se fi cunoscut, tot aşa cum părinţii lor deveniseră soţi. Dar, deşi legaţi astfel toţi patru la un loc, deosebirile rămîneau foarte mari, şi între copii, şi între părinţi.

De pildă, cucoana era voinică şi poruncitoare, pe cînd şeful gării, oricît de bărbat şi oricît de hotărît ar fi părut el altora, n-avea, la suflet şi la trup, nici jumătate din puterea ei. Bietul om se supunea poruncilor nevestei, iar necazul şi-l vărsa pe macagii.

Cu un asemenea tată şi cu o asemenea mamă, nu era de mirare că lui Valerică, băiatul mamei, i se cuvenea totul, iar lui Petruş, băiatul tatălui, nu-i mai rămînea nimic.

În schimb, Petruş venise pe lume cu o zestre pe care nu i-o putea scoate nimeni, din cap si din suflet, ca să o dea fratelui vitreg, foarte sărac în aceste privinţi.

Astfel, deşi Valerică, băiatul mamei, avea şaisprezece ani, doi mai mult decît celălalt, se împotmolise în clasa a doua, pe cînd fratele mai mic trecuse în a patra şi făgăduia să le treacă pe toate uşor, fără ajutorul nimănui. Pe el nu trebuia să-l salte nimeni de urechi, cum făcea şeful gării cu fiul vitreg

Chiar şi anul acesta, de pildă, domnul Manole, căruia cucoana îi spunea Manolică, fusese nevoit să se ducă de cîteva ori la oraş cu plocoane, din mila perceptorului şi a şefului de post, altminteri Valerică ar fi rămas iar repetent.

De dragul nevestei, tatăl vitreg îşi făcuse la început planuri mari cu băiatul, să-l scoată doctor sau inginer, dar de la o vreme îşi dăduse seama că n-o să fie chip; acum era mulţumit să-l ducă măcar pînă la a patra, să aibă adică gimnaziul complet, şi p-ormă să-l dea la „Şcoala de mişcare şi telegraf” a drumului de fier, de unde ies impiegaţii din gări: acolo poate i-ar fi fost mai uşor, şi, oricum, se putea spune că în şcoală avea oamenii lui.

Cucoana Natalia însă continua să nutrească gînduri mari în privinţa fiului ei, aşa că domnul Manole nici nu îndrăznise să-i mărturisească gîndul lui mai mărunt. Ea vedea că băiatul, la şcoală, nu-i printre cei

dintîi, — să spună mai rău despre el, firește, nici gînd! — dar socotea că asta nu-i vina lui.

— Îl persecută, şi tu nu faci nimic! îşi mustra bărbatul în unele seri.

Şeful gării stătea pe scaun, la picioarele patului şi, cu cămaşa de noapte, ţărănească, ridicată pînă la genunchi, îşi ţinea picioarele în ligheanul cu apă fiartă, cu un praf alb, pentru bătături. Petruş îi auzea, de alături, ciorovăindu-se:

— Tu m-asculţi, ori nu m-asculţi? stăruia cucoana, fierbînd.

— Te-ascult!

— Atunci, de ce nu faci nimic?

— Ce să fac?

— Să te duci, să vorbeşti!

— N-am fost?

Aici domnul Manole ofta, îşi scotea picioarele din lighean, se ştergea cu prosopul şi apoi, ghemuit cu pieptul în genunchi, începea să-şi taie bătăturile înmuiate, cu limba mică a briceagului, ascuţită brici.

— Se poate, un copil aşa inteligent, să i-o ia alţii înainte şi noi să stăm cu mîinile în sîn?! zicea cucoana, aproape plîngînd.

La asta, şeful gării, atent să nu-şi taie degetul, nu răspundea nimic.

— Taci, Manolică?

— Păi ce să zic?

— Spune, e inteligent, sau nu?

— Este, zic eu altfel?

— Mai inteligent decît Petre!

Pe Petruş nu-l mîngîia, îi lăsa numele aspru şi întreg, ca al oamenilor mari — ceea ce nu făcea, de pildă, cu domnul Manole, om mare într-adevăr.

— Spune, Manolică!

— Ce să spun?

— E mai inteligent decît Petre! Să nu te încăpăţînezi!

— Este! ofta şeful gării, peste bătături.

— Atunci, de ce nu-l ajuţi?

— Cum?

— Să te duci la şcoală, să stărui, să vezi cine-l duşmăneşte, să-i facă dreptate, că-i mai rău decît o crimă să nedreptăţeşti un copil!

— Aşa e!

Cu chiu, cu vai, anul acesta Valerică rămăsese numai corigent. Acum băiatul învăţa, în odaia mică, la masa învelită cu muşama. De

cîte ori trecea, la bucătărie, maică-sa stătea o clipă în loc, înflorind, admirîndu-şi odrasla sîrguincioasă, pe urmă îi mîngîia părul gălbui şi sărutîndu-l în creştet, zicea:

— Învaţă, puiu'mamei, învaţă, dar vezi să nu oboseşti.

Şcolarul, cu cartea de geometrie în faţă, silabisea despre cerc:

— Cercul, este o, suprafaţă, plană...

Dincolo, cheful era în toi. Sfîrşind cu friptura, în aşteptarea prăjiturii şi a cafelelor, mesenii se îndeletniceau cu vinul, vin vechi, gălbui, adus de la Valea Călugărească. Şeful de post, că el îl adusese, se umfla în guşe la cuvintele de laudă ale celorlalţi. Era cu două palme mai înalt decît şeful gării şi bine clădit, cu o privire trufaşă cît timp nu lua încă damf de la vin, semănînd în măreţia lui cu un general, nu cu un plutonier major, acesta fiindu-i gradul mic.

Petruş însă îl vedea cu alţi ochi decît prietenii sau supuşii lui, descoperea că jandarmul era trupeş mai ales la mijloc, adică burtos, avînd capul, braţele şi picioarele cam mici pe lîngă rest. Acum se uita la el, pe sub transperant, şi se întreba cum de se putea ca domnişoara Eleonora să fie fata lui?

— Cînd ne-o fi mai rău, să ne fie ca acum! zicea perceptorul, închinînd paharul cu vin.

Din odaia vecină se auzea glasul lui Valerică. Băiatul citea definiţia cercului, intonînd molîu, şi cînd ajungea la capăt, o lua de la început, fără oprire, ca şi cum ar fi spus o poezie fără de sfîrşit:

— Cercul este o suprafaţă plană, mărginită de o circon-fe-rinţă sau linie curbă, ale cărei puncte sînt la distanţă egală de un punct fix, numit centru...

După ce repetă astfel de vreo douăzeci de ori, Valerică puse palma pe carte şi încercă să spună pe de rost, dar nu putu duce fraza pînă la sfîrşit.

Faptul nu-l nelinişti: era şcolar vechi, avea iscusinţa lui: începu să citească din nou, cu acelaşi glas monoton, băgînd învăţătura în cap, că avea loc, iar el umblînd în acest timp cu gîndul prin alte părţi. Ochise în magazie, la perceptor, o cameră veche de automobil, şi îşi făcea socoteala s-o înhaţe, să-şi toarne din ea o praştie mare, cum văzuse la un orăşean, băiatul boiangiului, o praştie cu crăcană, fireşte, dar cu elasticul din mai multe fire, răsucite la un loc. Băiatul boiangiului zicea că aşa capeţi mai multă forţă, fără să încordezi braţul mai mult — şi piatra bate mult mai departe, negreşindu-şi ţinta de loc.

Valerică avea mare dragoste pentru prăştii şi prin buzunarele lui se găseau vreo cinci, mai mari şi mai mici, cu sau fără crăcană, cu cauciucul mai subţire sau mai gros, de automobil — şi el ştia să le mînuiască destul de dibaci. Cînd ostenea cu învăţătura, ieşea pe linie şi ochea în vrăbii, izbutind adesea să nimerească în bietele păsărele care nu-i făceau nici un rău.

Maică-sa era o fiinţă miloasă, care n-ar fi omorît nici o muscă, după cum spunea chiar dînsa, adesea; încalte, cînd acarul tăia păsări, ea se ducea în odaia din faţă, să nu le vadă cum se zbat sîngerînd în uşa bucătăriei. Şi de vrăbii îi era milă, le arunca firimituri în fiecare zi. Însă, oricît de miloasă ar fi fost, cînd Valerică se întorcea de la vînătoare, aducînd triumfător o biată vrăbiuţă cu aripa ruptă, nu îndrăznea să-l mustre pentru cruzimea lui.

Dar Valerică mai făcea şi alte isprăvi, fără ca maică-sa să-l dojenească, sau dojenindu-l cu mare ocol: ochea în trecători şi uneori se întîmpla să-i nimerească, ba chiar şi în cap, ceea ce odată s-ar fi putut să aibă cele mai nenorocite urmări, ochea în felinarele de la semafoare şi macazuri, bucurîndu-se cînd vedea făcută ţăndări sticla verde şi roşie, pusă acolo cu un scop neînţeles de el, spărgea chiar şi geamurile la gară, ceea ce pe domnul Manole îl mînia rău, deşi nu-şi mustra nici el băiatul, decît cu şi mai mare ocol.

Noroc că toate pagubele acestea le îndura drumul de fier. Domnul şef încheia proces-verbal asupra stricăciunii, folosind de la caz la caz explicaţia: „forţă majoră”, „accident” sau „inexplicabil”, şi Serviciul întreţinerii, de la oraş, punea geamurile la loc, fără să-şi mai piardă vremea cu cercetări pentru nişte lucruri de nimic, mai ales că era vorba de o treabă între colegi.

Dar slăbiciunea cea mai mare a lui Valerică era să vîneze ceştile de porţelan de care erau legate firele telegrafului pe stîlpi. Asta era o treabă mai grea, de-aceea îl înverşuna mai mult, trăgînd pînă îl luau năduşelile, ca să atingă o ceaşcă, în sfîrşit. Dar ce bucurie, ce desfătare să vezi ceaşca zburînd în bucăţi, iar firul, eliberat, zbîrnîind şi făcînd burtă în jos, ca şi cum s-ar fi dat huţa pe el o sută de draci!

Deci, în seara asta, învăţînd despre cerc, Valerică se gîndea cum să alcătuiască o praştie nouă, cu cătare, prin care să iei ţinta la ochi, ca la puştile ostăşeşti. Maică-sa, trecînd odată pe afară, dădu peste Petruş, ghemuit pe banca de pe peron.

— Să vii şi tu să mănînci! îi zise înciudată, deşi băiatul nu făcea nici un rău nimănui stînd aici.

Dar cum să nu aibă venin în inimă, cînd vedea deosebirea dintre odrasla ei şi Petruş, chit că nu o vedea în întregime, ci numai pe un sfert, sau chiar mai puţin?

Chiar în vara asta, venind Valerică în vacanţă împovărat de corijenţe, iar Petruş promovat, printre cei dintîi, domnul Manole spusese, îngrijorat de soarta şcolărească a primului:

— Ce-ar fi să-l mediteze Petruş?

Cucoana sărise pînă în tavan:

— Cine?... Manolică, ţi-ai pierdut minţile? Are nas Petre al tău să-l mediteze pe Valerică? Nu-l vezi cît este de pirpiriu?

Într-adevăr, acesta putea fi un argument, în felul lui. Pe lîngă Valerică, bine hrănit, îndopat numai cu bunătăţi, Petruş, mai firav, deşi înăltuţ, părea tare plăpînd. Şeful gării ar fi vrut să spună că aici e vorba de puterile minţii, nu ale trupului, dar tăcuse, fiindcă pînă la urmă tot n-ar fi avut cuvînt.

Şi astfel, acum Petruş stătea afară, pe peron, ca un copil părăsit, fiindcă n-avea voie să intre în casă cît învăţa frate-su, — iar Valerică îşi băga singur învăţătura în cap, după metodele lui.

Lăsîndu-se păgubaş de definiţia cercului, el trecuse în clipa asta la o treabă mai plăcută şi mai de folos, cu atît mai de folos cu cît nu se îndepărta de obiectul învăţăturii lui: deschisese compasul şi pe o foaie mare de hîrtie trăsese un cerc. Foarte frumos făcut!

Valerică îl privi mulţumit, şi, în mijloc, trase altul mai mic, — concentric, după cuvîntul necunoscut lui.

După ce contemplă iarăşi un timp lucrul, arătîndu-se încîntat de ideea sa şi de iscusinţa cu care o dusese la bun sfîrşit, băiatul trase încă un cerc — şi dacă se porni, îi dădu drumul făcînd cercuri din ce în ce mai mici, foarte apropiate unul de altul şi toate fără cusur, alcătuind un disc cenuşiu. Privit de aproape, desenul scotea ape ciudate, ca şi cînd în mijlocul lui ar fi mişcat ceva viu. Valerică rămase cu ochii la el uitînd că mai avea de învăţat pe ziua de azi, despre cerc ca şi din urmă, despre triunghi...

Între timp maică-sa ducea sticle de vin şi cafele mesenilor — cafea de orz că de cealaltă, de cînd cu războiul, nu se mai găsea.

— Cucoană Nataliţo — zicea glumeţ perceptorul, repetînd o vorbă auzită de el la oraş — dacă ne mai dai mult orzoaică de asta, o să încep să nechez, ca un cal!

Petruş îl vedea de afară, cu ochelarii pe nas, lungindu-şi gîtul cu pielea roşie şi încreţită ca la curcan, aşteptînd ca mesenii să facă haz de vorba sa.

Era un om a cărui înfăţişare n-ai fi putut-o descrie cu uşurinţă celor ce nu-l cunoşteau. Băiatul, care fără ştiinţa lui avea înclinare să cerceteze amănunţit totul, punînd impresiile într-o anumită ordine în cap, se străduia de multă vreme să-l asemuiască pe perceptor cu ceva.

Bunăoară, pe maică-sa vitregă o vedea ca pe un cozonac, rumen, afînat, dar cu sare în loc de zahăr, adică nefiind bun de mîncat.

Pe Valerică şi-l închipuia ca un viţel dolofan, sugînd la vacă, iar vaca lingîndu-l pe spinare şi pe grumaz: singur, fără vacă, păscînd sau sărind peste zăplaz, nu era chip să-l aşeze în mintea sa; după cum se desfăşura această impresie în capul lui de copil, Valerică urma să ajungă plăvan, dar să rămînă neînţărcat.

Iată însă că imaginea perceptorului era mai complicată: cu vorbe de oameni învăţaţi, nu o puteai sintetiza. Perceptorul era mic şi slab; ai fi putut să-l asemuieşti, mai simplu, cu un păstîrnac. Şi cum, pe nevastă-sa, mare şi lăbărţată ai fi putut-o lua drept un dovleac, imaginile se înrudeau, amîndouă înglobîndu-se în regnul vegetal şi căpătînd astfel un oarecare haz.

Dar acesta nu era perceptorul cel adevărat, fiindcă el avea trăsături complicate, care nu se supuneau unui singur regn, mai cu seamă unuia aşa de sărac. Astfel, avea păr ca lîna de oaie, urechi ascuţite la vîrf, însă neatingînd lungimea celor de măgar, nas de croncan, ochi de viezure, gură de broască, gît de curcan, glas de ţap, umeri ca semaforul din gară, braţe ca vrejul de bostan, sub braţ servietă de şcolar, iar pe nas ochelari de om învăţat. Petruş îl privea, pe sub transperant, căutînd să simplifice această imagine complicată, şi nu izbutea.

— Ia mai liniştiţi-vă un pic să vă cînte Valerică ceva! se auzi glasul cucoanei Natalia, adresîndu-se musafirilor destul de înfierbîntaţi la acest ceas. Dragul mamei, ia-ţi vioara şi hai!...

Valerică făcea nazuri, nu avea chef de cîntat, dar la stăruinţele maică-si se ridică şi se ivi în prag, cu vioara în mîna stîngă, cu arcuşul în dreapta, şi cu o batistă băgată sub guler, ca un concertist adevărat.

Acum, că era în picioare, puteai să-ţi dai seama de ce-l asemuia Petruş cu un viţel dolofan: băiatul stătea bine cu sănătatea, înalt şi

voinic, cu obrajii bucălaţi, rumen la faţă şi odihnit, ca şi cînd atunci s-ar fi ridicat din pat.

— Cîntă, dragul mamei, nu te ruşina!

Tînărul viorist nu se simţea de loc ruşinat, nu se simţea în nici un fel — maică-si i se părea că în asemenea clipe băiatul trebuie să fie foarte emoţionat, fiindcă ei una îi venea tot sîngele în obraz.

Valerică se rezemă de sobă, îşi înfipse vioara sub bărbie, şi încercă arcuşul pe coarde, scîrţîind barbar.

— Sst! făcu mustrătoare mama băiatului, către meseni, care vorbeau tare între ei, ca oamenii afumaţi.

Scîrţîitul se prefăcu într-o melodie lîncedă, amintind în chip stîngaci o romanţă cunoscută în vremea tinereţii celor trei bărbaţi. Valerică o învăţase după ureche: avea profesor, la oraş, dar, după trei ani de cînd lua lecţii, nu putea să cînte pe note: de ştiut le ştia, numai că dacă punea mîna pe vioară, toată notăraia de pe portativ i se încurca în cap.

— Cîntă cu sentiment! observă perceptorul, deşertînd un pahar.

Aşa scîrţîită şi scîlciată, pe domnul Manole melodia îl făcea sentimental, se lăsa furat şi de arcuş şi de vinul dulceag.

— Cîntă şi din gură, Valerică, puiule, hai, cîntă-i lui tata! zise, rezemîndu-se în spătar.

Valerică îşi drese glasul, şi începu, fără să se mai lase rugat:

Călugărul
Din vechiul schi-i-it

Se făcuse miezul nopţii, nu mai venea nici un tren. Dumitru Vînătorul moţăia în sala de aşteptare, cu urechea la telefon. Petruş trecu pe lîngă el şi se duse alături, la telegraf.

În odaia mică, unde pendula bătea rar şi unde, la lumina unei lămpi afumate puse pe birou, alămurile aparatelor sclipeau tainic, băiatul şefului de gară îşi făcuse o lume, pe care nu o bănuiau ceilalţi. De mic trăise prin gări şi telegraful fusese una din tainele care fermecaseră copilăria lui. Dar acum nu mai era o taină; nu-l învăţase nimeni şi el îl ştia, ştia cum se apasă pe „manipulator”, cum se duce curentul pe fir şi mişcă „releul” în celelalte gări, transmiţînd ţăcănitul de aici la mari depărtări. Ştia cum se cere „liber” pentru un tren, cu ajutorul acestei maşinării, numai cu puncte şi linii, folosind un alfabet cunoscut de el pe de rost. Punctele şi liniile se duceau pe fir, şi un fel de peniţă,

prinsă de releu, le scria de-a lungul unei benzi care se mişca pe un tamburaş de aramă, trasă de o maşinărie cu arc, ca a unui ceasornic. Telegrafistul însă nici nu se mai uita la ele, înţelegea cuvintele după ţăcănit, banda folosea numai ca o dovadă scrisă a mişcării trenurilor, pentru cazul cînd s-ar fi întîmplat vreun „carambol", cum se spune în lumea gărilor unei ciocniri sau altui accident.

Ce viaţă ciudată pentru un copil! Era ora cînd el ar fi trebuit să doarmă al doilea somn, şi iată-l că veghea aici, în odaia cu maşinării.

În casă musafirii chefuiau, fără să-l mai ia în seamă pe viorist, iar Valerică, dacă începuse, acum cînta înainte Călugărul din vechiul schit, de parcă ar fi avut arc şi el ca aparatul „morse" de pe birou. Cînta şi se gîndea la ale lui, la prăştii, la cercul desenat de el, la camera de automobil pe care vroia s-o şterpelească de la perceptor... Maică-sa obosise să-l admire atît — şi se aşezase pe pat, cu ochii în pămînt, cu un semn de descurajare în ochi: oare îşi dădea seama în clipa asta că răsfăţatul fecior era un nătîng? La un moment dat avu o tresărire şi ridicînd capul întrebă, ca şi cînd s-ar fi trezit din vis:

— Dar pe unde o fi Petruş?

Nimeni n-o auzi, şi deci nimeni nu băgă de seamă că rostise numele de alint, afară de Valerică, vioristul, care răspunse, cu răutate, apăsînd mai tare pe arcuş:

— Haimana, mamă, Petruş!

Petruş s-ar fi putut numi haimana, într-adevăr, fiindcă mai toată ziua era printre linii, pe la macazuri, prin biroul telegrafului. Dar cum altfel, dacă nimeni nu avea grija lui, dacă în casă nu putea să stea, fiindcă acolo era stăpîn Valerică, pe care nu trebuia să-l tulbure nimeni nici de la învăţătură, nici de la somn?

— Învaţă Valerică!

— Doarme Valerică!

Iată cuvintele care se rosteau în casă, cu evlavie, ca şi cînd ar fi fost luate din Sfînta Scriptură.

— Dar Petruş pe unde-o fi? se auzea, mai rar, glasul tatălui.

— Nu-i purta grija; se descurcă el! răspundea mama atunci.

Pentru maică-sa, Petruş era descurcăreţ, iar Valerică inteligent şi simţitor: descurcăreţ, spus cu pizmă şi cu duşmănie. Cel mic trecea clasa fiindcă era descurcăreţ, cel mare rămînea repetent fiind prea simţitor şi prea punînd la inimă cuvintele aspre ale profesorilor.

Nedreptatea pe Petruş nu-l mîhnea: îi învăţase gustul de mic, cînd taică-său îi dăduse altă mamă, în locui celei a lui...

Acum el stătea aplecat peste masa telegrafului, uitat de ceilalţi şi asculta aparatul ţăcănind... Împlinise paisprezece ani, deunăzi, şl era înăltuţ pentru anii lui — numai că atît de firav, încît i-ai fi dat mai puţini. În lumina lămpii de pe birou, obrazul palid părea străveziu, cu umbre viorii sub ochii negri ca antracitul ud — şi după ochi i-ai fi dat ani mai mulţi, fiindcă uneori treceau prin ei îngîndurări necunoscute la un copil...

Telegraful ţăcănea departe de-aici: punct-linie-punct, punct-două linii-punct... Gara Lespezi chema ultima gară a liniei, Repedea, aflată în munţi. Firul local era pesemne rupt undeva, de-aceea chema pe firul direct, care se auzea în toate gările, de sus şi pînă la gara cea mare de la oraş: punct-linie-punct...

Petruş nu fusese niciodată pînă sus, dar ştia gările pe de rost, fiecare cu apelul ei — şi cînd telegraful repeta cele două litere RP, RP... el înţelegea numele întreg, Repedea — mirîndu-se că impiegatul nu răspundea numaidecît.

Dar nu înţelegea numai atît, vedea, cu gîndul, gara din munţi, cu zidurile de piatră, cu brîuri de cărămidă roşie la ferestre, cu sala de aşteptare, pustie, cu lampa arzînd în biroul telegrafului: poate şi-acolo era petrecere, la şeful gării, poate şi-acolo era un perceptor şi un jandarm, deşertînd paharele şi rîzînd gros, ca oamenii ameţiţi. Poate şi-acolo, în odaia musafirilor, băiatul şefului de gară cînta la vioară, o romanţă fără sfîrşit...

Deodată telegraful îşi schimbă ţăcănitul: gara Repedea răspundea la apel. Petruş prinse mesajul pe care-l transmitea Lespezile:

— Punct-linie-două puncte, două puncte, linie-trei puncte... Liber trenul cinci?

Era trenul de persoane care trecuse pe aici la ora zece şi care ar fi trebuit să ajungă demult; dar pesemne întîrziase pe drum — locomotiva era veche, trăgea greu la urcuş...

După un timp, gara Repedea răspunse şi Petruş desluşi:

— Liber trenul cinci pe linia întîia!

Însă descifrînd acest mesaj, el înţelegea mai mult decît un impiegat care-şi face meseria somnoros şi plictisit. În clipa asta el vedea semaforul ridicîndu-se, arătîndu-şi lumina verde — semnul drumului liber — auzea locomotiva fluierînd, aburii fîşîind, bielele îşi porneau mişcările arcuite şi lungi, roţile patinau şi trenul, urnindu-se greoi, se ducea, huruind, în sus. Îl vedea, îl auzea, ca şi cînd ar fi trecut prin

faţa lui, cu lumina roşie dintre tampoanele ultimului vagon pierzîndu-se printre munţi...

Apoi se făcu linişte în acele depărtări, se făcu linişte aici. Numai dincolo, în odaie, se auzea rîsul musafirilor şi vioara lui Valerică scîrţîind.

Petruş se aşează pe scaun, coborî fitilul lămpii, îşi lăsă capul pe masă şi adormi lîngă telegraful amuţit.

Capitolul IV
DESPRE OAMENI PAŞNICI ŞI DESPRE ZURBAGII

Uţă se trezi cu soarele în geam, dar nu-l trezise soarele, ci un zgomot ciudat. Nu vuietul apei în scocuri, pe acela nici nu-l mai auzea, nici frecătura pietrelor, nici glasurile oamenilor adunaţi în bătătura morii, cu carele, la măcinat, ci un huruit de darabană, amestecat cu clinchete de zurgălăi, cu strigăte şi chirăieli. Era singur în odaie; fratesu o zbughise pe uşă, în clipa cînd el abia se trezea.

Băiatul se repezi la geam, şi făcu ochii mari: în faţa morii, dincolo de iaz, se vedeau cîteva căruţe, cu boii dejugaţi, o mînă de oameni, mai cu seamă moşnegi, că oamenii tineri erau plecaţi din sat, vreo cîteva femei şi o droaie de copii, cei care se scoală cu noaptea-n cap şi se agaţă de codîrlă, cînd e vorba de mers la măcinat. Iar între toţi aceştia strînşi roată lîngă pălimar, se vedea un urs, în două picioare, jucînd tontoroiul, în huruitul darabanei şi-n strigătele cu care îl îndemnau cei doi ursari.

Inima lui Uţă se opri în loc; îndată îşi aminti istoria spusă aseară, de Cazimir şi se gîndi, înspăimîntat:

„Dacă l-au prins pe moş Martin?”...

Bietul băiat se repezi afară, trecu peste iaz, se apropie de mulţime şi — făcîndu-şi loc printre oameni, ajunse în faţă, la doi paşi de ursari.

Ursul, mare şi slăbănog, cu belciug în nas, cu părul murdar şi năpîrlit, ca o blană de boier scăpătat, se rotea fără chef în mijlocul cercului gol, uitîndu-se neputincios la oameni, cu ochii lui mici şi negri ca murele care s-au copt.

— Ia să te prindă în pădure, ce te-ar mai pune şi el pe tine să joci! zise un moşneag, către unul din ursari.

Erau ţigani lăieţi, cu părul căzut pe umeri, soioşi, cu mustăţi şi cu bărbi mari, cu cămăşi zdrenţuite, dar avînd deasupra veste înflorate şi împodobite cu ţinte de argint, care luceau. Unul ţinea ursul de lanţ, şi, cu un ciomag în mînă, îl tot îmboldea:

— Hai Mario, hai Mario, ha!...

Celălalt bătea într-o tamburină cu clopoţei, scoţînd din gît numai un sunet, gros şi răguşit, în acelaşi ritm cu bătăile lui şi cu îndemnul celuilalt:

— Ha, ha, ha!...

Uţă băgă de seamă din capul locului că ursului îi ziceau Maria, deci era o ursoaică şi asta însemna că nu putea fi vorba de moş Martin cel beteag. Dar poţi să fii sigur? Inima copilului încă se mai zbuciuma.

Umblînd cu ochii prin mulţime, îl zări în partea cealaltă a cercului pe Tricǎ — şi numaidecît îşi făcu loc, să ajungă la el.

— Tu vezi? îl întrebă, îngrijorat.

— Ce să văd?

— Ursul...

— Îl văd: şi ce?

— N-o fi el?

— Care?

— Ăl cu stupul; l-or fi prins jandarmii!

— Hai nu fii prost, că aia a fost basm!

Acum pe lumină, Tricǎ nu mai credea de loc în povestea lui Cazimir; cum'ar fi putut crede? Se vedea cît de colo că-i o născocire, bună pentru copii ca Uţă, mai puţin luminaţi la cap. Dar, ce-i ciudat, aseară nu se îndoise cu totul şi îşi dăduse seama că nici Petruş nu se îndoia.

Uţă între timp tot dădea tîrcoale ursului care juca, fără să-i fi pierit îngrijorarea de pe obraz. Apoi, deodată, chipul i se lumină şi se întoarse spre Tricǎ, răsuflînd uşurat:

— Nu-i el! Uite, n-are bubă la picior! Dac-ar fi fost moş Martin, trebuia să fie legat cu cămaşa lui Cazimir, nu-i aşa?

— Hai, măi ţigane, lasă-l, că-i ajunge! zise, către ursari, moşneagul de adineaori. Vino să-ţi dau un pumn de mălai.

Darabana conteni şi ursul se lăsă pe toate patru picioarele, oftînd, ca un om posac. Ţiganul legă lanţul de stîlp şi se duse, împreună cu celălalt, printre căruţe, să capete cîte ceva de la ţărani.

Copiii nu se îndurau să plece şi se tot învîrteau în jurul ursului ferecat. În frunte se afla Uţă, care se străduia să vadă mai bine laba bietului animal, să se încredinţeze că nu are urmă de vătămătură la vreuna, fiindcă îndoiala îi intrase iarăşi în cap. Dar nu, chiar dacă buba s-ar fi vindecat, ar fi trebuit să se mai vadă măcar o urmă, ursul ar fi trebuit să şchioapete, or era limpede că nu şchiopăta.

Stanca, văduva, nora morarului, venea fuga, pămîntie la obraz:

— Hai să mîncaţi, dracilor, că de cînd vă caut!

La moară nu prea era lume azi; de o vreme se sfîrşise cu îmbulzeala. Înainte ţăranii vindeau ţuica şi poamele la tîrg şi se întorceau cu grîu, iar grîul trebuia măcinat. Acum morarul avea

poruncă să nu mai macine grîu pentru nimeni, făina trebuind la armată şi la oraş, unde li se dădea orăşenilor pîine cu dramul, dar încă şi aceea, făcută numai jumătate cu făină, iar restul cu mălai.

La ţară, oamenii aveau voie să macine doar porumb, şi nu fiecare după bunul lui plac, aşa că, de unde înainte cele două pietre ale morii nu-i pridideau, acum mergea numai una — iar în unele zile chiar şi aceea mai mult stătea.

Dar, dacă se răriseră muşteriii, în schimb crescuse numărul copiilor veniţi să se scalde la iaz. Bărbaţii în putere erau plecaţi, cu războiul, alţii lucrau, cu ordin de mobilizare, pe la oraş sau, cîţiva în pădurea Hristoveanca, la fabrica tainică, despre care aveau poruncă să nu vorbească nimănui, altfel o păţeau. La fabrică trăiau în cazărmi şi trebuiau să se supună oricărei porunci, întocmai ca nişte ostaşi, dacă nu, îi judecau militarii, la Curtea Marţială, de unde nu era chip să scapi.

În sat nu mai rămăseseră decît jandarmii, şeful gării, perceptorul, primarul, secretarul primăriei şi notarul, încolo numai uncheşi. Chiar pe învăţător îl chemase, la sfîntu Petru, cînd terminase cu şcoala, — şi se zvonea că de la toamnă înainte, în locul lui o să-i înveţe carte socru-su, domnu' Aristide, poreclit Gît Mort, care fusese învăţător înainte şi acum era pensionar.

În lipsa bărbaţilor, grijile toate le duceau nevestele şi uncheşii, aşa cum puteau. Cît despre copii, cei mai potoliţi puteau fi ţinuţi în frîu, mai stăteau în unele ceasuri pe acasă, să dea vreun ajutor, pe cînd ceilalţi, naiba-i mai prindea, de dimineaţă pînă la prînz şi de după prînz pînă înnopta. Ba unii nu se vedeau toată ziua; cine ştie pe unde căpătau un boţ de mămăligă, ori poate se hrăneau numai cu poame, că nici la prînz nu veneau.

Ei băteau împrejurimile, în cete, ca nişte haiduci, se duceau pe Gîrlamare în sus, nădăjduind că au să dea de izvor, veneau la moară să se scalde în iaz... Unii se duseseră odată pînă la pădurea Hristoveanca, dar acolo o păţiseră rău, fiindcă la o sută de metri de marginea pădurii dăduseră în sîrmă ghimpată, şi-ndată porniseră să sune clopote, să latre cîini şi să se repeadă soldaţi. Îi luase pe toţi la corpul de gardă şi-i descususe un ofiţer, pînă pe seară, de parcă ar fi fost iscoade, trimese de vrăjmaş: numai pe urmă ofiţerul, bănuitor şi tare încruntat, dumirindu-se că nu erau decît nişte copii neastîmpăraţi care se jucau, le dăduse drumul, amenînţîndu-i însă că dacă se mai

arată vreodată pe acolo, îi pune în lanţuri şi nu-i mai scapă nici dumnezeu din cer.

Trică şi Uţă nu se duceau niciodată cu ei, ci se jucau la moară, sau la canton, că aveau cu ce.

Moara era o magazie mare, de scînduri cenuşii, pusă pe stîlpi groşi de lemn, deasupra iazului. Iazul pornea din Gîrlamare, la vreun kilometru mai sus, unde era făcut zăgaz, ca să îndrepte apa încoa.

Peste iaz se afla casa morarului, cu două odăi şi cu tindă la mijloc; într-o odaie stătea moş Aron, în alta noră-sa, văduva, cu copiii amîndoi. Casă mică, aşa cum o găsise, că nu era moara lui — dar altminteri morarul avea gospodărie bine întocmită, cu bucătărie în spatele casei, sub şopron, cu vatră şi cuptor de pîine, cu magazie alături, cu coteţ de păsări şi cu cocină pentru porc.

Dincolo de toată această gospodărie se întindea, cam pe două pogoane de loc, o livadă de pruni, mărginită de un al doilea iaz, numit de copii Iazul Sărac, care o închidea, alcătuind o insulă, pămînt împrejmuit de ape, nemaiavînd nevoie de gard.

Rostul celui de al doilea iaz, săpat de mînă omenească, lucru trudnic, de care te-ai fi putut mira, că nu învîrtea nici o moară, nici vreun fierăstrău, era ca să aibă pe unde se scurge apele înspumate, primăvara, sau în timpul ploilor, să nu se năpustească în moară şi s-o ducă la vale, ca pe un copac dezrădăcinat.

Aşa stînd lucrurile, în gospodăria morii nu puteai să intri decît sau prin moară, sau trecînd pe podeţ. Or, seara, moara se încuia, iar podeţul era în faţa casei, încît greu ar fi putut să treacă un răufăcător, fără să-l simtă cîinele, trezindu-l pe moş Aron.

Pe toată valea fusese doar un tîlhar, de care se temeau toţi, acel Marin Carabela, căruia nu putuse să-i vină de hac nici un şef de post. Omul avea casă şi nevastă, ba chiar şi copii, avea căruţă cu cai şi ca meserie lumea îl ştia drept cărăuş. Numai că dacă venea să-l tocmească vreunul, să care piatră de temelie, ori vreun boloboc cu ţuică, Marin Carabela se lăsa greu. Prea rar făcea el vreun drum; altminteri dormea toată ziua, să te miri din ce-şi tine casa. Dar noaptea, spuneau oamenii, ieşea pe furiş, prin fundul curţii, şi nu se întorcea decît în zori, alteori în zorii zilei următoare, fără să se ştie unde şi ce tîlhărea el.

Se zvonea că ar avea cîţiva de-ai lui, din alte sate, şi, trecînd peste dealul Măgurei, în şoseaua mare, oprea automobilele şi-i prăda pe călători, luîndu-le ceasornicele, banii, inelele şi tot ce mai găsea

asupra lor. Că se întîmplau acolo asemenea tîlhării, nu era minciună, scria chiar şi în jurnal, dar hoţii nu putuseră fi dovediţi.

Aici, în sat, oamenilor nu le lipsea nimic; la urma urmelor, ce să le lipsească? Marin Carabela nu-şi pierdea vremea cu găinile, cu porcii sau cu balercile de rachiu... Oamenii trăiau mai mult cu spaima decît cu paguba de pe urma lui.

Dar acum îl luase şi pe el la război — şi fiindcă nu venise pînă azi veste să fie rănit, mort sau prizonier, poate fura şi pe acolo, tunuri, dacă pentru asemenea marfă găsea muşterii.

Care să fi fost atunci hoţul, că de la o vreme, din coteţul morarului piereau păsări, cînd o raţă, cînd o găină, niciodată mai mult, să te şi miri! Ce hoţ în lumea asta se mulţumeşte numai cu atît? Dacă ai ajuns la coteţ, de ce să iei doar o orătanie şi nu douăzeci?

— Mare drăcovenie! zicea moş Aron, clătinînd din cap, mirat din cale afară, deşi văzuse multe minunăţii în viaţa lui.

În dimineaţa asta, în timp ce Uţă şi cu Trică, spălaţi proaspăt, cu săpun, pe obraz, pe urechi, pe gît şi pe mîini, cu cămăşi curate, stăteau sub şopron, la masa de lemn, în faţa străchinilor cu lapte aburind, mama lor umbla pe la coteţ şi drăcuia, după felul ei, fiindcă de la moartea bărbatului drăcuia mereu:

— Unde te-ai ascuns, fir-ai să fii?

Apoi se apropie de copii, cu broboada pe ochi, le mai turnă lapte în străchini şi zise, cu glasul ei asprit, care ar fi putut să te sperie, dacă n-ai fi ştiut-o şi blîndă, dar din alt timp:

— Trică, dacă mănînci, să te duci pe iaz, sa vezi, nu dai de moaţa aia albă, că nu ştiu unde s-a dus!

Trică era un băiat isteţ, învăţa bine la şcoală, citise chiar şi cărţi de liceu şi nu lua nici un lucru uşor, băgîndu-l pe o ureche în cap şi lăsîndu-l să iasă pe cealaltă, cum fac alţi copii. Dar deşi vrednic şi săritor, el cînd se pornea la o treabă, vroia mai întîi să pătrundă limpede rostul ei.

— Ce să caute pe iaz? întrebă el în primul rînd.

— Pe iaz, sau prin livadă, du-te şi tu, de vezi!

— Dar azi dimineaţă, cînd le-ai dat drumul, era?

— Nu ştiu; nu m-am uitat.

— Păi de, mamă! făcu Trică, mustrător.

Stanca-văduva îşi puse mîinile în şolduri şi se uită la băiet, atît de nedumerită în faţa chipului cum o judeca el, încît nu mai avea pe unde da drumul mîniei din sufletul ei.

— Tu să te duci să vezi! zise, la sfîrşit, oprindu-şi drăcuitul în piept.

Trică înclină din cap şi răspunse, cuviincios:

— Mă duc, mamă, dacă zici dumneata, dar să ştii că o găină nu pleacă singură, aşa, de capul ei.

— Măi, că deştept eşti tu!

Uţă intră în vorbă, cu gura plină de lapte, cu un sugaci nesăţios:

— Găinile se ţin după cocoş!

— Mamă, — continuă Trică, la fel de cumpănit ca şi pînă atunci — dar aseară moţata era?

— Era; am văzut-o cînd le-am închis în coteţ.

— Asta e sigur?

— Sigur, auzi vorbă! Doar am văzut-o cu ochii mei!

Băiatul clătină din cap, într-un chip care dovedea că el, unul, era pe deplin lămurit:

— Atunci degeaba o mai caut; cum ai văzut-o aseară, ai fi văzut-o şi azi — că doar moţata aia albă îţi sărea în ochi: n-o ştiu eu? Înseamnă că a furat-o din coteţ.

Maică-sa se uită lung la el; judecata copilului era înţeleaptă, dar cine naiba şi mai ales cum îi tot fura, cînd coteţul era colea, lîngă casă, şi cîinele n-ar fi stat fără să latre, doar îl ştia că e vrednic şi păzitor?

— Adică să fi fost hoţii? întrebă, mirată de ciudăţenia acestei întîmplări.

— Ştiu eu, mamă?! făcu băiatul, mirat şi el. O să mă mai gîndesc.

Şi în timp ce Uţă hăpăia de zor, lapte cu mămăligă, Trică puse lingura jos şi se încruntă, dovedind că îl frămîntă întîmplarea şi e în căutarea dezlegării ei.

★

Tocmai atunci, dincolo, în faţă, unde aşteptau căruţele, se stîrnea mişcare printre ţărani.

— Ia uite la ăla, mă!

Pe marginea şoselei venea, să zici că-i o arătare, Cazimir, cu şapca lui de ceferist în cap, de sub care îi cădea peste urechi părul lăţos, cu haina descheiată, cu pantalonii sumeşi pînă la genunchi, iar în jos cu piciorul gol. Pe umăr ducea un voloc, o plasă de pescuit, cu prăjină şi-

n voloc stătea, tolănit, să te prăpădeşti de rîs, Miroslav cotoiul, foarte mulţumit, privind în jur cu ochii pe jumătate închişi şi cu limba-i roşie apărînd între dinţi.

— Uite motanu-ncălţat! strigară copiii, repezindu-se în întîmpinarea noilor veniţi.

Cantonierul trecu printre oameni, fără să le zică bună ziua, ca şi cînd n-ar fi avut ochi şi gînd pentru ei, să te miri cum putea fi aşa de ursuz, el atît de blînd cu copiii. Dar lasă că nici ţăranii nu-l priveau mai frumos, deşi ar fi trebuit să ţină seama că de la venirea lui, cît timp podul fusese bun, nu se mai întîmplase o dată să prindă trenul o căruţă şi s-o facă bucăţi.

Cazimir păzea podul cu străşnicie, punea barierele la timp — şi nu le ţinea mai mult decît ar fi trebuit, silindu-i pe căruţaşi să aştepte în faţa lor o jumătate de zi. Dar altfel, se uita la oameni chiorîş: dacă se ducea la cîrciumă bea singur, într-un colţ, fără să intre în vorbă cu ei, că nu-l ştiau nici de unde vine, nici ce hram ţine pe lume el.

Din cîtă suflare omenească era prin partea locului, numai cu moş Aron morarul şi cu fie-su Oprea legase prieteşug. Ceilalţi oameni nu-i auziseră nici măcar glasul, l-ar fi putut lua drept surd şi mut; chiar cînd le deschidea bariera nu le spunea nimic, să zici că-i o sălbătăciune ridicată în două picioare şi pusă să stea de pază la pod. Numai ochii, uitîndu-se pieziş, parcă vorbeau, duşmănos, în locul lui:

„Păi dacă păzesc podul, să nu credeţi că mi-e de voi: mi-e de bietele dobitoace, să ştiţi şi să nu uitaţi în veci!”

— Unde te duci, Cazimire? întrebară copii, ţinîndu-se după el.

Cantonierul arătă volocul şi făcu semn în jos, la iaz, că se duce la pescuit. De faţă cu oamenii, parcă se sfia să le răspundă cu graiul oricui.

— Cu momeala asta să ştii că o să prinzi o căruţă de peşte! Să ne vinzi şi nouă cîte un chil! zise un unchieş, glumeţ, momeală socotindu-l pe Miroslav.

În lumea de la moară erau şi vreo doi flăcăi, dar ei se zbenguiau cu fetele, pe după căruţe, încît nu-l băgară în seamă pe Cazimir.

Acesta coborî rîpa la iaz, mai jos de moară, în vreme ce oamenii, sus, mormăiau încă pe seama lui.

— Sile, vino înapoi, drace! strigă o femeie după copilul ei, văzîndu-l că se duce pe urma cantonierului, împreună cu cei de-o seamă cu el.

Dar copilul parcă nici n-o auzi.

— Cazimire, îi faci baie cotoiului? întrebă un băiat, cînd fură jos.

Acum, că era numai între copii, cantonierul zîmbi şi chipul lui aspru se făcu dintr-o dată blînd.

— Nu-i fac baie, că s-a spălat azi dimineaţă: nu-i leneş, ca voi! zise, lăsînd volocul jos, împreună cu răsfăţatul cotoi.

— S-a spălat şi cu săpun? continuă băiatul, făcîndu-le cu ochiul celorlalţi, semn că-l încearcă la glumă pe Cazimir.

Dar acesta luă întrebarea în serios, şi răspunse, cu un ton care nu lăsa nici o îndoială la mijloc:

— Păi sigur că şi cu săpun! Are săpunul lui, veniţi să-l vedeţi.

— Şi cum se spală? Aşa, ca un om?

— Întocmai; eu îi torn din găleată, iar el face clăbuc: întîi se spală pe labe, pe urmă pe bot, pe ochi, prin urechi.

Vorbea atît de serios şi cu atîta hotărîre în glasul lui, încît copiilor nu li se mai părea cu neputinţă ca un cotoi să aibă deprinderi omeneşti, mai cu seamă că nu era un cotoi de rînd.

— Se spală şi pe dinţi! continuă Cazimir.

Aici micii ascultători se puseră pe rîs; ei nu cunoşteau acest obicei decît din auzite şi îl socoteau caraghios.

Cantonierul făcu un pas spre unul din ei:

— Ia deschide gura!... Ei, vezi că ţi-a rămas mămăliga între dinţi?! Să te uiţi la Miroslav, să vezi ce curat e! Tu de ce nu te speli?

Tot spunînd acestea, Cazimir căuta din ochi locul unde să arunce volocul. Mai venise şi alteori la pescuit, dar fără mare folos. Sub scocurile morii, iazul se lăţea, ca un lac rotund, de vreo cincizeci de paşi şi era adînc că nu-i puteai da de fund — dar peştele, chiar dacă ar fi fost, fugea din aceste locuri pline de vîrtejuri şi de vîjîit.

În sus de satul Şipotul, spunea lumea, era eleşteu, făcut de un cîrciumar bogat — şi-acolo trăiau crapi chiar de un kilogram. Cazimir nu-i văzuse — şi nici Miroslav.

Dar asta nu era numai o vorbă; eleşteul acela se afla acolo şi avea chiar crapi, dovadă că, tocmai în dimineaţa asta, moş Aron primise vreo cinci, înveliţi în jurnal, trimişi prin argat de către acel cîrciumar, drept mulţumire pentru o treabă tainică săvîrşită la moară, în folosul său, fără să mai ştie şi altcineva: morarul îi măcinase noaptea, pe furiş, cînd toată lumea dormea şi nu mai era cu putinţă să se arate pe acolo vreun jandarm, doi saci de grîu, cîrciumarul nemulţumindu-se să macine numai mălai.

Crapii se aflau acum în tindă, legaţi într-un ştergar — şi nu mai aşteptau decît să fie spintecaţi, curăţaţi de solzi şi puşi să fiarbă, cu borş, cum poruncise bătrînul morar.

Uţă chiar se uitase la ei, îi pipăise, curios cum îi era firea, iar unuia îi căscase gura, dar cum în clipa aceea peştele parcă se zbătuse în mîna lui, ceea ce n-ar fi fost cu putinţă, fiind toţi cinci morţi de-a binelea, îl lăsase în pace şi o zbughise pe uşă, destul de speriat.

— Uite-l pe Cazimir! zise Trică, venind din sus, de pe iaz, unde fusese cu unele cercetări, fiindcă furtul găinilor nu-i ieşise din cap.

— Unde-i?

— Colo, după moară; uite-l cu plasa!

Cei doi copii nu semănau unul cu altul, deşi erau fraţi, tot aşa cum nu semănase Oprea, tatăl lor, cu bunicul Aron.

Uţă era scund, bălai şi dolofan, Trică înalt şi subţirel, de statura lui Petruş, fără să fie slab. Văzîndu-i împreună, aseară, Petruş îi asemuise, după firea sa, pe primul cu un bursuc, pe al doilea cu un cîrlan neastîmpărat. Însă, în ceea ce îl priveşte pe Trică, se înşelase, fiindcă, deşi băiatului îi jucau tot timpul ochii în cap, deşi ai fi spus că nu poate sta la o treabă nici măcar o jumătate de ceas, dornic să stîrnească zarvă şi să le dea toate peste cap, firea lui era azi alta. Fusese, ce-i drept, un copil cam zurbagiu şi cam zvăpăiat, dar se schimbase dintr-o dată, de cînd, murindu-i tatăl, socotise că datoria lui este să fie bărbat.

Acum n-o mai necăjea pe maică-sa, ci dimpotrivă îi stătea de ajutor cu orice prilej, şi-o îmbărbăta — şi chiar dacă se ducea de-acasă, seara la canton, ori ziua pe iaz, nu făcea un pas pînă nu-i dădea de ştire şi n-o întreba.

Şi-n moară, cînd era gloată, stătea pe lîngă moş Aron, ori chiar păzea pîrghia de unde potriveai piatra, să nu iasă mălaiul prea mărunt, dar nici prea mare, bun doar pentru păsat. Nu avea putere cît un om mare, dar, la o nevoie putea să ridice pînă sus stăvilarul aşa că, dacă într-o zi bunică-su ar fi fost bolnav, băiatului nu i s-ar fi părut cu neputinţă să pornească el moara şi să primească oamenii, la măcinat.

Înainte, pe Uţă nu-l lua în seamă: pleca de-acasă cu copiii mai mari, iar pe el îl lăsa să plîngă pînă nu mai putea. Nu socotea să-şi încurce ziua cu un mucos care se mişca greu, că era scund şi gras, îi curgeau mucii, smiorcăia, şi nu vedea un lucru fără să se oprească şi să întrebe despre el cîte nu ştiai nici tu, de te înnebunea.

De un an însă, s-ar fi părut că îl îndrăgise dintr-o dată pe mezin, şi îl luase sub oblăduirea sa. De-atunci nu făcea un pas fără Uţă, oriunde ar fi fost să se ducă — şi-l aştepta, răbdător, să se uite la toate cîte întîlneau, silindu-se să-i răspundă după ştiinţa sa, cînd cel mic cerea lămuriri şi, slavă Domnului, le cerea! Iar cînd el nu se pricepea să răspundă la unele, întreba pe alţii, fără să se ruşineze — pe maică-sa, pe moş Aron, pe Cazimir, ori pe învăţător, care ştia mai multe, fiindcă avea atîtea cărţi şi pe toate le citea.

Într-un cuvînt, la doisprezece ani, Trică îşi luase apucături cumpănite şi aşezate, de om cu mintea la cap.

Pe cînd cei doi copii treceau podul, jos Cazimir aruncase volocul în iaz. Miroslav stătea cocoţat în spinarea sa, dintr-un umăr pînă în celălalt, arcuit leneş pe după grumaz, tot gîdilîndu-l cu coada pe la nas — şi nu ştiu cum se ţinea el aşa, că nu cădea în vreo parte, orice mişcare ar fi făcut stăpînă-su, oricum s-ar fi aplecat.

În jur se strînsese toată suflarea copilărimii, iar sus, pe mal, se adunaseră roată mai toţi oamenii mari, şi se uitau cu toţii şi rîdeau şi se minunau.

Cazimir se scormoni într-un buzunar, scoase o bucată de mămăligă şi, după ce o fărîmă în pumn, aruncă firimiturile deasupra volocului, ca să momească peştele, aşa cum face oricare pescar.

— Vezi să nu-l scoţi pe regele peştilor că seacă iazu'! strigă, în batjocură, un flăcău, de pe mal.

Era un tinerel de vreo optsprezece ani, purtînd pe jumătate port ţărănesc, pe jumătate de oraş, cu un smoc de păr atîrnîndu-i pe frunte, de sub pălărie, cu o mustăcioară subţire sub nas, — vioi şi dezgheţat, venit dintr-un sat mai de departe, că lumea pe aici nu-l prea cunoştea. Dar cu purtările lui glumeţe, cu vorba neobişnuită, cunoscută mai mult pe la oraş, izbutise să atragă privirile tuturor fetelor asupra sa — ba chiar şi nevestele se uitau la el şi se veseleau.

La vorbele lui, codanele rîseră, ca şi cum le-ar fi gîdilat. Cazimir însă îşi văzu de treabă şi nici copiii, de jos, nu făcură haz. Flăcăul însă, înfierbîntat de rîsul fetelor şi socotind că toată lumea era uimită de isteţimea sa, îi dădu cu gura mai departe, zădărîndu-l pe bietul pescar:

— Mă unchiule, stai s-aduc caii, că altfel n-ai să poţi trage plasa, de grea!

Iar rîseră codanele şi iar se umflă în pene flăcăul, în timp ce cantonierul tăcea, neturburat, fără să se întoarcă, de parcă vorbele de batjocură ar fi privit pe altcineva.

Dacă văzu că pe pescar nu-l întăritä — şi socotind că trebuie să-şi arate mai departe isteţimea, tinerelul se luă de Miroslav. Întîi începu să miorlăie, ca pisicile, şi-i drept că mieuna cu multă iscusinţă, încît ai fi zis că are o mîţă ascunsă în mintean. Cotoiul lui Cazimir însă ştia mai bine decît oamenii, ce-i acela un mieunat; el nici măcar nu întoarse capul, să vadă mîţa care îl cheamă de sus, de pe mal.

Dîndu-şi seama de neizbînda sa, fiindcă fetele nu mai rîdeau, flăcăul luă de jos o piatră şi ochi în Miroslav, gîndind să se arate viteaz: dar piatra, în loc să nimerească în cotoi, îl lovi între umeri pe Cazimir, care tocmai trăgea volocul din iaz.

Tot în clipa aceea se apropiau dinspre moară Tricä şi Uţă, grăbindu-se să vadă ce peşte o fi picat.

— De ce dai? întrebă aspru Tricä, oprindu-se lîngă flăcău şi neţinînd seama cît era el de plăpînd pe lîngă acela.

Flăcăul îl privi întîi mirat, pe urmă, ridicînd mîna în silă, îi dădu un bobîrnac în obraz:

— Ce, mă ţîncule, ai mîncat mătrăgună, ori vrei să-ţi scot borşul pe nas?

Acestea erau vorbe pe care le învăţase, pesemne, doar la oraş, însă Tricä înţelese ce însemnau — şi sîngele îi năvăli în obraz.

— De ce dai cu pietre în om? Ţi-a făcut ceva? întrebă, apropiindu-se încă un pas.

Celălalt îi puse mîna în piept şi-i răsuci cămaşa, mirat de atîta îndrăzneală din partea unui băieţaş firav. Dar băieţaşul ridică pumnul şi cînd îl lovi peste braţ, flăcăul, luat pe neaşteptate, îl scăpă din mînă şi se îndoi de mijloc, de parcă l-ar fi lovit în stomac. O clipă stătu locului, auzind cum fetele din jur rîdeau — şi, de bună seamă acum nu mai rîdeau de isteţimea sa — apoi îşi propti picioarele în pămînt şi se năpusti, ca un taur înfuriat.

— Stai la un loc, Stane, că-i al morarului — să nu dai de belea! zise un moşneag, punîndu-i-se în faţă şi crezînd că l-ar putea îmblînzi.

Acum însă flăcăul nu mai avea cum să dea înapoi — sîngele înfierbîntat şi ruşinea, că fetele încă rîdeau, îi stîrneau un fel de vîjîială în cap.

— Poate să fie şi-al lui Vodă, nu-l las pînă nu l-oi vedea lat! gîfîi, îmbrîncindu-l cît colo pe bietul moşneag.

Cealaltă lume, în loc să împace lucrurile, mai mult le încurca.

— Nu-l lăsa, Stane! se auzi un glas.

Nevestele stăteau ca proastele, cu mîna la gură; fetele chirăiau.

Trică îşi scoase pălăria şi i-o aruncă mezinului, fără să-l slăbească din ochi pe flăcăul înfuriat; după toate semnele, n-avea de gînd să fugă, să caute scăparea în moară, lîngă moş Aron, ceea ce n-ar fi fost o faptă de ruşine dată fiind nepotrivirea dintre el şi celălalt; dimpotrivă, aşa cum îşi sufleca mînecile, ca un bărbat viteaz, se vedea că vrea să înfrunte în luptă pe zurbagiul acesta vînjos şi de două ori mai înalt.

Dar mai de mirare era că Uţă, în loc să se pună pe plîns, ori să ţipe, ca să cheme pe cineva, stătea alături, neturburat, decît că strîngea în pumni pălăria de pîslă a lui frate-su, şi-l îndemna:

— Nene, ţin-te ţeapăn! Auzi, nene, să nu te laşi!

— Măi Stane, nu-ţi pune mintea cu el! se rugă o femeie, speriată de ceea ce va urma.

Acesta fu ultimul glas împăciuitor. În clipa care urmă, flăcăul, cu părul în ochi şi cu sîngele în obraz, se năpusti spre bietul băiat, să zici c-o să-l zdrobească dintr-o lovitură, ca pe un gîndac. Dar Trică, numai sîrme şi oţel în trupul lui altminteri firav, îl aşteptă, încordat, şi cînd bătăuşul fu la un pas, nu făcu decît să se aplece în faţă, proptindu-şi capul sub pîntecele lui şi icnind, îndesat. Grumazul băiatului trosni, creierii i se învălmăşiră sub ţeastă, urechile îi pocniră, în schimb flăcăul arţăgos zăcea la pămînt, lat.

— Nu te lăsa, nene! şopti, printre dinţi, Uţă, fără să se arate bucuros de prima izbîndă, cum nu se arătase la început speriat.

Toate acestea se petrecuseră atît de repede, gîlceava, lupta, încît cei aflaţi mai departe nici măcar nu le ştiau. Cazimir tocmai arunca volocul, cu spatele spre mal: Copiii de jos prinseră de veste că se întîmplă ceva numai cînd auziră strigătele celorlalţi. Fiindcă, văzîndu-l pe bătăuş în ţărînă, pus jos de un copilaş, lumea, fete, femei, unchiaşi, trecură cu toţii de partea celui mai viteaz şi începură să-l huiduiască pe Stan.

— Ce cauţi pe jos, voinice? Ai pierdut ceva?

— Ifosul şi l-a pierdut! Caută-l bine, să nu te laşi păgubaş!

În capul lui Trică toate se învîrteau, îi vîjîiau urechile, ochii îi lăcrimau — în vreme ce se uita ţintă la celălalt, gata să-l înfrunte iar.

Flăcăul se ridică, năuc, dar năpraznic în furia sa. O femeie cu mai multă minte decît ceilalţi, dădu fuga la moară, să-l cheme pe moş Aron:

— Hai repede, taică, să nu-ţi omoare nepotu', că s-a luat cu un nebun şi s-au încăierat!

Moş Aron se ivi în uşa morii tocmai cînd bătăuşul se repezea a doua oară, cu ochii roşii, cu bale la gură, şi mai înfuriat. Trică măsurase din vreme, cu privirea, paşii care îi despărţeau — şi paşii pe care îi avea în spate, pînă la mal. De data asta, Stan se repezise dintr-o coastă, ferindu-şi pîntecele, să n-o păţească la fel ca rîndul ălălalt. Băiatul îl aşteptă, încordat, şi cînd vrăjmaşul fu doar la un pas, se trînti la pămînt, în calea sa, încovrigîndu-i-se de picioare, cum se încovrigă cîrcelul de arac...

Şi atunci, moş Aron din uşa morii, şi Cazimir, care tocmai întorcea capul, mirat, şi toată mulţimea care se afla, îl văzură pe trufaşul Stan făcînd un salt prin aer, să zici că era înaripat, ducîndu-se cu capul înainte, peste muchea rîpei şi prăbuşindu-se de-a rostogolul la vale, ca să nu se oprească decît lîngă iaz, cu picioarele în apă şi cu ceafa pe pămîntul jilav.

Şi toată această mulţime mai văzu şi altceva: Miroslav, care pînă atunci stătuse neturburat, — neluînd în seamă vorbele de ocară ale omului care spusese să facă din el momeală, puţin păsîndu-i de rîsetele celorlalţi, nelăsîndu-se ademenit de nişte miorlăituri care poate pe un alt cotoi măcar l-ar fi mirat, — de data asta, cînd îl văzu pe Stan bătăuşul zăcînd lat, se ridică în spinarea pescarului, se zburli, îşi vîntură coada ca pe o elice de aeroplan şi aplecîndu-se spre el îl stupi cu dispreţ, cum i-ar fi spus: „De, Stane, asta-i vrut, asta-i avut!"...

— Ce fel de om oi fi dumneata?! zise, cu mirare şi supărare femeia care se dusese să-l cheme pe morar, văzîndu-l acum că rîdea, ca şi cum nu pe nepotă-su era să-l zdrobească Stan. Dumneata rîzi şi mie auzi cum îmi ticăie inima.

— Şi de ce n-aş rîde?

— Dacă ţi-l ologea?

— În neamul nostru nu s-a lăsat niciunul ologit pînă azi! răspunse, cu trufie, bătrînul morar.

Jos, lîngă iaz, bătăuşul se săltase într-un cot şi îşi rotea ochii în jur, dezmeticindu-se şi dumirindu-se de ruşinea sa. Sus, mulţimea încă

rîdea, în timp ce Uţă, la fel de grav, netezea pălăria lui Trică, boţită în pumni, singurul semn care ar fi arătat cît fusese de încordat.

— Nene, mi-a plăcut cum l-ai bumbăcit. Acum să mai poftească şi altădată!

Stan mai rămase o clipă la pămînt, rezemat într-un cot, ochind cu viclenie un bolovan, să zdrobeşti cu el chiar capul unui elefant — apoi sări ca o lăcustă de jos, îl înhăţă şi se repezi la mal.

— Aoleu, îl omoară! Săriţi! izbucniră strigăte în mulţimea care pînă atunci rîdea.

Trică înlemnise: cu bolovanul celuilalt nu mai putea lupta.

— Nene, acum ce faci? întrebă Uţă, nu cu spaimă, ci curios şi poate puţin îngrijorat.

— Fugi, măi băiete, ori ţi s-a făcut de spital? strigă o femeie, uitîndu-se speriată cum venea Stan.

În clipa aceea Cazimir lăsă jos prăjina volocului, se întoarse fără să-l lepede pe Miroslav şi, întinzînd de două ori pasul lui uriaş, fu cu mîna în părul bătăuşului viclean.

Şi mulţimea îl văzu iarăşi pe Stan zburînd, tras de păr şi purtat pe sus de braţul lui Cazimir, ca de o macara. Şi după ce-l roti astfel pînă lîngă iaz, cantonierul îl buşi de pămînt şi-i puse piciorul pe piept, lăsîndu-l să se zvîrcolească dedesubt ca o gînganie prinsă în ac. Apoi, ţinîndu-l aşa, îşi scoase luleaua din buzunar, o umplu cu tutun, scăpără chibritul, pufăi din ea — şi numai după aceea se aplecă spre flăcăul buclucaş şi-i vorbi astfel:

— Măi nătărăule, ai crescut ca un găligan şi n-ai minte nici cît cotoiul meu! Spune, Miroslave, oare nu-i aşa?

Cotoiul miorlăi, ca şi cînd ar fi încuviinţat.

Rîseră numai copiii, rîs neştiutor — ceilalţi tăceau, nebănuind ce-o să mai fie, cum o să-l judece Cazimir pe făptaş — şi-n clipa asta le era într-un fel teamă, într-un fel se simţeau aproape de acest om ciudat pe care ei unii nu îl cunoşteau.

— Să dai într-unul mai slab e o ticăloşie! urmă cantonierul, în timp ce Stan se zvîrcolea zadarnic sub talpa lui grea. Să nu fugi din faţa unuia mai tare înseamnă că eşti viteaz!

Zicînd acestea, Cazimir îşi aruncă ochii pe mal, îl văzu pe Trică — dar nu-şi opri privirea asupra lui, ca şi cînd vorbele din urmă nu l-ar fi privit pe el, ci pe altcineva.

Băiatul îşi lăsă capul în jos, cuprins de o sfială de neînţeles la el, care îl înfruntase pe bătăuş fără să clipească din ochi. În schimb Uţă,

alături, simţea că i se umflă pieptul, să te miri că plămînii nu îi plezneau.

Iar jos, Cazimir între timp zicea:

— După cum i-am auzit, oamenii te cheamă Stan. E o potriveală pe care n-am făcut-o eu: să nu-mi porţi duşmănie, dacă ţi-or zice de azi înainte aşa cum i se cuvine unuia de felul tău. Cum o să-i ziceţi, oameni buni, hai?

Lumea de sus tăcu: vorbele cantonierului li se păreau cu tîlc, dar tîlcul nu-l înţelegeau.

Îmboldit de ruşine şi de furie, bătăuşul care se tot zvîrcolea, vru să se răsucească pe o parte să scape de batjocura acestui ceas, dar Cazimir, prinzînd de veste, îşi propti mai tare piciorul în pieptul lui, cum ar fi călcat pe o saltea.

— Cum o să-i ziceţi, măi copii? urmă el, netulburat.

Tăcură şi copiii: numai cîţiva chicotiră sub mal.

— Uţă, ia spune tu!

Uţă ridicase două degete, să răspundă el, ca un şcolar care ştie lecţia mai bine decît ceilalţi. Şi, făcînd un pas înainte, băiatul zise, cu glasul acelui şcolar:

— O să-i spună Stan-păţitu’! Iac-aşa!

Atît de tare izbucni lumea în rîs, încît Miroslav tresări în spatele lui Cazimir şi se zburli, speriat.

— Şi-acum umblă sănătos! continuă cantonierul, slobozindu-l pe bătăuş. Dacă ai înţeles ceva, se cheamă că, oricum, eşti în cîştig pe ziua de azi!

Iar după ce rosti acestea, se întoarse, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, apucă volocul şi-l aruncă în iaz.

Bătăuşul se ridică de jos, tot una de nămol şi praf şi neîndrăznind să se mai arate mulţimii, o luă ruşinat pe sub mal. Numai cînd fu la vreo cincizeci de paşi, se întoarse, scuipă cu necaz, şi după ce înjură, îl ameninţă pe cel ce-i fusese naş:

— Dacă nu ţi-oi pune eu foc la canton, să nu-mi mai zici mie Stan!

— Păi nici n-o să-ţi mai zică! strigă după el Uţă, de sus, de pe mal. N-ai auzit cum te-am botezat?

★

Moş Aron stătea în uşa morii, pe jumătate rîzînd, pe jumătate încruntat, neştiind ce vorbă s-ar cuveni să spună nepotului care îl înfruntase pe Stan. Pe urmă îl strigă:

— Trică, ia vino încoa!

Bunicul copiilor era un om de vreo şaizeci şi cinci de ani, scund şi îndesat; în privinţa asta, Uţă îi semăna lui, pe cînd Trică îl moştenise pe taică-su, care fusese subţirel, dar vînjos şi înalt. Dacă ai fi luat un sac cu făină, un sac mare şi bine îndesat, i-ai fi trecut pe mijloc un chimir iar deasupra i-ai fi pus de pildă un bostan, ai fi putut să ai, într-un fel, însăşi imaginea bătrînului morar. E drept însă că la asta mai lipsea cîte ceva — nu poţi face un om dintr-un sac şi dintr-un bostan.

Trebuia să mai adaugi părul, sprîncenele şi mustaţa, albe în zilele cînd se măcina făina, gălbui cînd se măcina mălai, ochii vii ca de flăcău, dar nici cît două gămălii de ac, grumazul vînjos ca al calului care a tras mult la ham — şi glasul pe măsura acestui grumaz, prăvălindu-se ca tunetul şi putînd să doboare de la distanţă un vrăjmaş, ca şi cînd i-ar fi dat cu buzduganul în cap.

Acum însă nu strigase cu întregul lui glas, Trică îi era nepot, nu vrăjmaş:

— Trică, ia vino încoa!

Băiatul se apropie, cu ochii în ochii lui, fără să clipească, fără să-şi lase privirea în pămînt, fiindcă, deşi moş Aron îl învăţa să nu fie bătăuş, de data aceasta socotea că fusese în dreptul lui, de la care nu putea să-l oprească nici un bunic.

Bătrînul îl apucă de ureche, cu mîna care mirosea a mălai cald, dar nu-l strînse rău şi nici nu-l zgîlţîi.

— Ce-ai avut cu el? întrebă, cu glasul strunit.

— A dat cu pietre în Cazimir.

Un alt bunic ar fi întrebat:

— Nu minţi?

Moş Aron nu întrebă: ştia că Trică, dacă a spus un cuvînt, a spus adevărul, nefiind în firea lui să umble cu fofîrlica, după obiceiul atîtor copii luaţi din scurt.

— Pentru asta nu trebuia să sări la bătaie! îl judecă bătrînul, încruntîndu-se la chip. Aşa te-am învăţat eu? Ce vrei tu să ajungi, bătăuş?

—- Nu; mecanic! răspunse Trică, senin.

Bunicul numai că nu zîmbi, în faţa acestui răspuns. Şi, simţind că îşi pierde puterea de judecător, strînse urechea băiatului, uitîndu-se în

ochii lui, să-l vadă temîndu-se, sau lăcrimînd, semn că l-a strîns destul. Dar băiatul nu lăcrimă, nu clipi, spre ciuda şi nedumerirea bătrînului.

— Nu te doare? îl întrebă, şi înciudat şi curios.

— Ba da! răspunse băiatul, scurt.

— Atunci de ce nu ceri iertare?

— Cu ce am greşit?

Judecata se lungea şi moş Aron n-avea acum timp de băiat — că piatra începuse să huruie altfel, semn că pornise să meargă în gol.

— Mă cuscre, toarnă în coş! strigă, către un moşneag, care moţăia sus, lîngă coşul pietrei, rămas fără porumb.

Apoi băgă mîna în chimir şi, scoţînd un pol de aramă, gălbui, îl întinse nepotului:

— Na, cînd te duci în sat să-ţi iei bomboane pe el!

Dar, deodată, dîndu-şi seama că judecata se sfîrşise, fără să-şi dea seama, după inima nu după capul lui, adăugă, încruntîndu-se iar şi luîndu-şi un glas mînios:

— Despre isprava aia o să mai vorbim noi!

Trică se duse jos, unde pescuia Cazimir. Numai Uţă rămăsese în preajma cantonierului — şi-i povestea, cu înfloriturі, cum începuse gîlceava, sus, şi cum se bătuse frate-su, ca un zmeu. Ceilalţi copii plecaseră şi se scăldau gălăgioşi lîngă scoc: acum Cazimir se posomorise şi nu-şi mai punea mintea cu ei.

Era de felul lui posomorit cantonierul, dar întîmplarea de adineaori îl posomorise mai rău. Lumea de la moară, de bună seamă în afară de Stan-păţitul — poate o şi uitase, dar el, fără să se gîndească anume la ea, o mai avea încă în cuget, unde mocnea. Nu-i făcuse nici un rău acelui flăcău, nu avea nimic de împărţit cu el — şi nici Miroslav nu-l supărase de fel — şi iată că totuşi zurbagiul se luase de ei. Asemenea întîmplare îi aducea în minte întîmplări mai mari, în care erau amestecate popoare şi lumi întregi.

Sînt pe lume oameni paşnici şi sînt zurbagii — şi zurbagiii năvălesc peste ceilalţi şi-i cotonogesc...

— Ia trage, Cazimire! zise Uţă, arătîndu-se nerăbdător. Vezi, poate a căzut ceva!

Cazimir uitase de voloc — gîndul lui călătorea prin alte părţi. Pe dealul din faţă şi mai către miazănoapte se vedea, peste copaci, acoperişul de tablă al unei clădiri lungi. Acolo fusese, înainte vreme, ocnă de sare şi-n clădirea lungă îi ţinea pe ocnaşi. Mai pe urmă,

ocnele se surpaseră, năvălise apa şi se iviseră lacuri sărate, bune pentru a tămădui unele boli. Dar de trei ani se opriseră şi băile — şi-n casa lungă, care se vedea de aici, erau închişi ofiţeri şi soldaţi străini...

Lumea de prin sate nu prea ştia rostul lor, că zice, erau polonezi şi nu se numeau prizonieri, ţara noastră nefiind în război cu a lor. Se numeau „internaţi”, 'dar cuvîntul în sate fiind necunoscut şi greu de înţeles, lumea le zicea „iernaţi”, căci fuseseră aduşi aici la sfîrşitul toamnei, pesemne pentru a ierna, cum socoteau oamenii în neştiinţa lor. Numai că trecuse iarna, venise primăvara, şi vara, şi încă un an şi încă doi — iar polonezii iernau mereu.

Această vecinătate şi aceste întîmplări stîrneau în cugetul lui Cazimir o turburare pe care nimeni n-o putea bănui. Nu-i văzuse pe polonezi venind, că-i adusese cu trenul, noaptea, şi de-atunci nu-i scosese niciodată pe drum, la lucru, ca pe prizonierii obişnuiţi, dar poate că pentru ei ar fi fost mai bine să-i muncească, decît să-i ţină tot timpul închişi, ca pe răufăcători.

Şi-i închipuia acolo, în săli mari cu ferestre zăbrelite, fără nădejdi şi fără ştiri, neputînd să afle nimic despre ţara lor, care fusese şi ţara lui. Şi-i închipuia vorbind între ei, acelaşi grai pe care îl vorbea şi el cu Miroslav în unele seri — şi atunci simţea, în inimă, ca o durere adîncă şi grea, dorinţa de a se apropia de ei, de a-i privi şi de a le spune măcar un cuvînt.

Numai lui moş Aron îi mărturisise o dată amărăciunea şi dorinţa lui, cerîndu-i sfat cum ar putea să se apropie de polonezii închişi.

— Mai bine stai liniştit! îl povăţuise bătrînul morar. Şi aşa mă-ntreb cum nu te-au descusut jandarmii pînă acum, că doar lumea te ştie de străin.

— Ce să aibă jandarmii cu mine? E război între polonezi şi români?

— Nu, dar polonezul s-a bătut cu neamţul — şi neamţul este acum aici!

Cazimir ascultase sfatul şi îşi păstrase gîndul ascuns — cugetînd neputincios la oamenii paşnici şi la zurbagii, aşa cum cugeta şi acum.

— Hai, Cazimire, trage plasa, că s-o fi umplut! îl îndemnă Uţă, nerăbdător, în clipa cînd se apropia şi Trică, de sus, cu banul lui moş Aron în pumn.

Cantonierul apucă prăjina, trase de ea, domol, şi volocul se ivi deasupra, scuturîndu-se de stropi.

— Uite c-ai prins, ai prins! strigă Uţă triumfător.

În fundul plasei apa fierbea, ca şi cînd ar fi răscolit-o o mie de peşti. Curînd însă, chipul copilului se lungi, semnul unei mari dezamăgiri. Tributul iazului, la sfîrşitul acestei lungi aşteptări, era doar un peştişor, e drept că foarte neastîmpărat şi zglobiu de putuse să stîrnească atîta fierbere în jur, acel peşte cunoscut pentru mişcările lui iuţi şi numit „fîţă”, de la care s-a tras şi verb şi adverb pentru unele făpturi omeneşti cu aceleaşi însuşiri ca ale lui.

Cazimir îl luă în mînă, scîrbit şi după ce-l privi în silă, îl întinse cotoiului. Dar Miroslav, deşi dornic de peşte, ca oricare din pisici, strîmbă din nas, năzuros — fie că nu mistuise încă găina de aseară, fie că, în faţa unui asemenea prînz sărăcăcios, se simţea adică jignit.

Dacă văzu aşa, cantonierul dădu să arunce peştişorul în apă, dar Uţă îl opri:

— Nu-l arunca: poate mai prinzi şi iese de-un borş!

Bună judecată din partea unui copil! Cazimir băgă fîţa în zimbil şi aruncă plasa din nou, răbdător, că de pierdut, ce putea pierde, decît timp? Dacă nu mai treceau căruţele pe pod, el n-avea ce face la canton, rămînîndu-i ziua slobodă, s-o irosească după pofta lui.

Aşa trecu o vreme, în care copiii se scăldau gălăgioşi lîngă scoc, volocul era aruncat şi scos fără nici un folos, locul cu hărmălaia copiilor nefiind potrivit pentru pescuit. Uţă şi Trică stăteau cuminţi lîngă pescar, amărîţi de neizbînda lui, cotoiul moţăia la vechiul lui loc, cocoţat pe umerii lui Cazimir, iar acesta cugeta la Stan-păţitul şi la cei de felul lui, la oameni paşnici şi la zurbagii.

Altceva, tot timpul lung pînă spre prînz, nu se întîmplă nimic, decît că odată Uţă îşi făcu drum acasă, cu cine ştie ce gînd ascuns, fiindcă intră în tindă cam pe furiş şi de întors se întoarse încă şi mai ferit.

Pe urmă, dacă văzu că nu mai pică nimic, Cazimir îşi luă volocul, zimbilul şi se duse, cu Miroslav pe umăr, către cantonul lui.

Iar în casa morii, Stanca-văduva se crucea şi drăcuia pe rînd în acest timp. Fiindcă vrînd să pregătească ea borşul de peşte şi umblînd la ştergar, găsise numai patru crapi din cinci, al cincilea scăzînd la mărime şi prefăcîndu-se în fîţă — ca şi cînd cu peştii s-ar fi putut petrece minuni, ca-n timpul lui Isus — ba încă în pagubă, nu în folos, ca atunci!

— Ei drăcie! zicea biata femeie, drăcuind şi crucindu-se, crucindu-se şi drăcuind. Aici e vrajă şi altceva nimic!

Apropiindu-se de casă, Cazimir văzu cu mirare că băiatul şefului de gară se învîrtea pe lîngă canton, uitîndu-se cînd la acoperiş, cînd la geamuri, cînd la stîlpul de telegraf de unde veneau firele aici.

Simţindu-l pe cantonier, băiatul se întoarse spre el, roşu în obraz ca şi cînd ar fi greşit şi îşi scoase şapca de licean, salutîndu-l cuviincios, dar neîndrăznind a-i vorbi, fiindcă nu putea să-i spună pe nume, iar să-i spună moş Cazimir îi fusese oprit.

— Ce vrei? întrebă cantonierul, burzuluindu-se mai mult — urmărit iar de gîndul acela despre oamenii zurbagii.

Petruş răspunse, sfios, însă fără să-şi ferească ochii dintr-ai lui:

— Mă uitam pe unde s-ar putea trage un fir...

Cazimir nu mai zise nimic, ci intră pe poarta cantonului şi băiatul, luîndu-şi inima în dinţi, îl urmă, tot uitîndu-se pe sus.

În sufletul cantonierului se pornise altă frămîntare acum: ce căuta aici băiatul ăsta, cu şapca lui, să le turbure tihna în care trăiau cu toţii de atîta timp? Sfios şi bine crescut, dar, oricum, nu era nici el altceva decît tot un zurbagiu!

— Ai fost la pescuit? îl întrebă Petruş.

— Am fost, dar am prins numai o fîţă, răspunse Cazimir, căscînd gura zimbilului, nespus de scîrbit.

Iată însă că, spre uimirea lui, înăuntru zăcea un crap de vreo două şchioape, gras cît braţul unui om voinic şi cîntărind pe puţin vreun chil.

Cantonierul făcu ochii mari şi, cît era el de deprins cu toate, rămase năuc. El, care ţesea cu închipuirea basme pentru copii, se vedea acum în faţa unei întîmplări de basm pe care o ţesuse altcineva, peste închipuirea lui.

— Ce e? întrebă Petruş, văzîndu-l atît de uimit.

Şi-atunci cantonierul, fără să se fi dumirit, dădu drumul basmului, de data asta poate mai mult pentru el decît pentru copil:

— Uite peştele ăsta, îl vezi tu? El e împăratul crapilor şi cînd l-am prins eu, era abia prunc. Dar la împăraţii crapilor un an înseamnă cît ar fi la noi un minut, că, de la moară pînă aici..,

Dar deodată, văzîndu-l pe Petruş că umblă cu ochii pe sus, Cazimir se opri. Şi de unde o clipă mai înainte păruse mai îmblînzit, se burzului iarăşi şi aproape că se răsti:

— La ce ziceai c-ai venit?

— Să vedem cum am putea pune telegraful... Am făcut rost de un manipulator şi de ceva fir: dacă dumneata ai vrea să m-ajuţi...

Cazimir se uită la el lung. Cu băiatul ăsta nu părea să mai poată ajunge la un trai bun, prea se arăta încăpăţînat în hotărîrea lui, Dacă-i intrase în cap telegraful, avea să-i zăpăcească şi pe ceilalţi copii.

Şi după ce-l privi aşa, cantonierul se simţi tare amărît şi mormăi ca un urs, mai mult pentru sine, fiindcă băiatul nu-l auzi:

— Zurbagiu!

Capitolul V
DIN OGRADA LUI CULAI

Sînt pe lume bunici şi bunici, fiecare cu alte însuşiri, că nu toţi au acelaşi sînge în ei, dar că unii ar fi înalţi iar alţii scunzi, unii blajini, alţii mai aspriţi, unii sfătoşi iar alţii posomoriţi — ei păstrează totuşi ceva, uneori greu de dibuit, care îi face să semene între ei, altfel nu s-ar mai potrivi cu ceea ce trezeşte în mintea fiecărui copil acest cald cuvînt. Moş Visarion însă, vecinul lui Culai, cel cu stupii, n-avea în el nimic de bunic.

Mai întîi, nepoţii lui, şi erau vreo şase numai aici, acasă, pe lîngă alţii aflaţi cu părinţii lor în străini, nu văzuseră de la el, de cînd se ştiau, un bănuţ coclit, un covrig cît de mic, o bucată de fagure ori măcar un cuvînt bun. Nimic!... Ba da, sudalma şi pe sfîntu' Nicolae din cui!

Din cinci feciori, cîţi adusese pe pămînt, trei plecaseră în lume, de răul lui, iar pe cei doi rămaşi îi chinuia mai rău ca pe păgîni. Mai avea şi trei fete pe lîngă cei cinci feciori — noroc de ele că, măritîndu-se cu oameni de înţeles, plecaseră la casele lor, fără să ceară nimic de la bătrîn.

Acum, feciorii rămaşi pe lîngă el erau duşi unul la război, altul lucra cu un negustor, la oraş, şi nu se arăta pe acasă decît o zi pe săptămînă, cînd înghiţea destule de la taică-su, să-i ţină de luni pînă sîmbătă. Restul timpului, moş Visarion îşi chinuia nurorile şi nepoţii, numai că de la o vreme dracii de copii învăţaseră să fugă de acasă, ca să scape de răul lui — şi bătrînul se mînia în gol ori se certa cu cine trecea pe drum.

În fiecare vecin vedea un duşman, se ciorovăia cu ei de dimineaţă pînă la prînz şi de la prînz pînă după apus. Se ciorovăia nu numai cu ei ci şi cu cîinii lor, cu vacile care mugeau în staul, cu caii care nechezau în grajd, cu orătăniile care cotcodăceau, cîrîiau sau măcăiau în bătătură, se certa pînă şi cu fumul care ieşea pe horn.

— Lele Filofteio, iar ai aprins focul? striga, bunăoară, către vecina de sus.

— L-am aprins.

— Şi de ce, lele Filofteio, fir-ai să fii?

— Să fac fiertura: ori vrei dumneata să las copiii flămînzi?

— Stinge-l numaidecît, că-mi alungă albinele de la stupi!

Asta, dacă vîntul bătea din deal: dacă bătea de dincolo, se certa cu vecina de jos, de sub coastă, ori cu cea de la miază-noapte, de la miază-zi — după rotirea vîntului. Şi dacă vedea că nu ajunge cu vecinii la nici un căpătîi, începea să-şi verse mînia pe fum, suflînd asupra lui şi blestemîndu-l ca neoamenii, crezînd că l-ar putea întoarce din drum:

— Pfu, pfu! înapoi, nemernicule, să nu vii la stupi!

S-a mai văzut sat fără cîini? Avea şi moş Visarion dulăul lui, pe care îl hrănea prost şi-l bătea des, ca să-l ţină rău, fiindcă se temea de hoţi, ca unul la care se găsea ce să furi — dar pentru alţii nu îngăduia aceeaşi trebuinţă — şi-ar fi dorit ca în tot satul să nu fie decît cîinele lui. Noaptea, cînd îi auzea hămăind prin curţi, simţea mîncărime la inimă şi-adesea, ieşind pe prispă, la ceasuri cît de tîrzii, se apuca să strige duşmănos peste garduri, la bieţii vecini:

— Mă Dobrine, Dobrine, surdule!

Într-un tîrziu, omul, trudit de muncă şi buimăcit de somn, scotea capul pe geam, cu ochii lipiţi:

— Ce-i, moş Visarioane, de strigi aşa? Te pradă hoţii, sau ce?

— Potoleşte-ţi cîinele, că nu mă lasă să dorm!

Omul se crucea în sinea lui.

— Păi ce pot să-i fac eu, moşule?

— Să-i pui botniţă, ori să-l alungi, că dacă nu, îi dau şoricioaică, m-auzi?

Culai, unul din cei trei prieteni mai buni ai lui Cazimir, stătea peste drum de bătrînul hapsîn, şi-adesea venea să-i ajute acestuia la treburile gospodăriei, pentru un leu-doi, în casa lor fiind copii mulţi, multe nevoi şi bani mai puţini.

Taică-su, Ilie Ţeposu, numit aşa nu fiindcă ar fi fost afurisit, avea de la bătrînul lui o livadă mică, numai cu vreo treizeci de pruni, de pe urma căreia n-ar fi putut trăi. Într-o vreme ţinuse şi cazan, să facă ţuică singur, dar birul pentru rachierie crescînd, vînduse cazanul şi plătise perceptorului o parte din datorii.

Acum dădea prunele la povarna lui moş Visarion şi, cu cît îşi lua bătrînul partea lui, cu cît îl mai fura la socoteală, că în privinţa asta era cum nu se poate mai priceput, Ilie Ţeposu se alegea toamna cu douăzeci, douăzeci şi cinci de vedre de ţuică, din care, oricît de bine ai fi vîndut-o, nu puteai să ţii o nevastă şi trei copii.

Omul mai făcea şi alte treburi, la încărcat piatră, la tăiat păduri, la reparat drumuri, fără a se pricopsi. De doi ani intrase la lucru în

pădurea Hristoveanca şi acolo, că era sau nu pe placul lui, trebuise a se statornici, fiindcă, făcîndu-se legi anume pentru timp de război, alţii hotărau cînd să vii şi cînd să te duci.

Dar, bine sau rău, fabrica tainică însemnase norocul lui, fiindcă aşa nu-l mai luase pe front, era mobilizat pentru lucru, cum scria în hîrtii — şi măcar o dată pe săptămînă putea să vină să-şi vadă copiii, aducîndu-le pîine de grîu, cum nu se dădea la civili.

De vreo trei zile Culai nu se mai arătase, nici pe la gară, nici la moară, nici la canton, şi în după amiaza asta Petruş venea să vadă ce-o fi păţit. Mai venea el şi cu un scop tainic, pentru care roşea adesea, cum pot să roşească numai băieţii de vîrsta lui şi pe care nu l-ar fi mărturisit cuiva pentru toate bogăţiile Lumii.

Mama lui Culai spăla rufe în albie cînd se ivi Petruş. Era numai cu copilul cel mic, Lixăndrel, care, în mijlocul bătăturii, pocnea voiniceşte dintr-un bici de trei ori mai lung decît el, speriind orătăniile.

— Culai nu-i acasă! zise femeia, cînd îl văzu pe Petruş intrînd.

Băiatul şefului de gară era cuminte şi cuviincios, îşi scotea şapca de licean şi dădea bună ziua ţăranilor, neţiindu-se mîndru că venea de la oraş, dar cu toate astea, oamenii, ca şi Cazimir, se uitau la el cam chiorîş şi nici mama lui Culai nu-l privea mai frumos.

— Dar unde-i, ţaţă Mario? întrebă Petruş, vorbindu-i cu aceeaşi bunăcuviinţă ţărănească pe care ar fi putut-o dovedi cel mai cuviincios copil de ţăran.

— E la moş Visarion, cu frate-su mai mic, răspunse femeia, ridicînd o clipă privirea din albie şi mirîndu-se şi ea că n-avea ochi prea buni pentru acest musafir.

Băiatul îşi aruncă ferit ochii peste gard, în curtea postului de jandarmi, aflată alături şi mai jos, la şosea. În curte, un jandarm îşi lustruia cizmele — şi altceva parcă nu mai era de văzut. Dar dincoace, sub gard, Petruş descoperi un hamac legănîndu-se, legat între pruni — şi fără să desluşească limpede făptura care se legăna astfel, obrazul i se înroşi.

— Păi atunci mă duc după el, zise, şovăind.

Moş Visarion era în fundul livezii şi umbla printre stupi, ca o momîie, cu o cîrpă pe faţă. Văzîndu-l pe Petruş că deschide poarta şi intră, se zburli. Nimeni afară de jandarm şi de perceptor nu intra nechemat în ograda lui.

Cîinele, legat cu lanţ în fundul ogrăzii, începu să latre şi să se smucească, fiindcă nici el nu era deprins cu oameni străini — şi doar

pentru asta, ca să latre şi să-i păzească avutul îi dădea de mîncare stăpînă-su. Norocul lui Petruş că era legat, altfel s-ar fi năpustit asupra lui şi l-ar fi rupt!

— Ce vrei? strigă bătrînul repezindu-se spre poartă, cu o ramă de stupi în mînă, gata să lovească la mir cu ea, ca si cum ar fi întîmpinat un răufăcător.

— Bună ziua! vorbi cuviincios noul venit. Îl caut pe Culai...

Moş Visarion se stropşi:

— Culai are treabă! Du-te de-aici!

Albinele se luaseră după el şi zumzăiau în jurul lui, iar din casă se auzea un altfel de zumzăit, rotirea neîntreruptă a unei maşinării. Şi peste zgomotul acelei ciudate maşini, se auzeau, mai ciudate, două glasuri de copii, zicînd necontenit:

— Tatăl nostru carele eşti în ceruri, sfinţească-se numele tău, vie împărăţia ta, facă-se...

Petruş îşi lungi gîtul să se uite pe fereastră şi cu mirare îl văzu pe Culai, năduşit, învîrtind împreună cu frate-su mai mic, de mînerul pus la roata unei maşini: o recunoscu după formă, o văzuse într-o carte de stupărit, „centrifuga” cu care se stoarce mierea din faguri. Dar nu-l mira nici maşina, nici truda celor doi copii: de mirare era rugăciunea lor necontenită:

— Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi...

— Culaie, mai rămîi mult? întrebă băiatul şefului de gară, încercînd să facă un pas.

— Aşteaptă-mă acasă! răspunse prietenul său gîfîind.

Apoi îşi reluă repede litania întreruptă.

— Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel rău...

— Ce mai stai? se răsti moş Visarion la Petruş.

Nici la înfăţişare nu semăna bătrînul cu vreun bunic. Era înalt şi sfrijit, făcut parcă nu din carne şi oase ci numai din aşchii ascuţite pe muchi, că nici cămaşa nu stătea pe el ca pe un om viu, ci ca pe o sperietoare de ciori, pusă pe cîmp. Iar deasupra acestui trup uscat ca un stîlp, se bălăbănea, pe un gît neînchipuit de lung, un cap lătăreţ, nepotrivindu-se de fel cu cele aflate dedesubt, ca şi cînd din greşeală ar fi fost aşezat nu în picioare, ci culcat, cu o ureche spre cer şi cu una spre pămînt.

Numai că urechile se aflau la locul firesc al unor urechi, ca două foi de ştevie ciugulite de pui, ochii erau şi ei firesc aşezaţi, deşi atît de îndepărtaţi, încît la mijloc ar fi încăput, cu prisos, încă un ochi, de

ciclop, nasul, aşijderi, căta pe linia cunoscută a oricărui nas, dar veşted şi lung ca un morcov uscat, iar în creştetul îndreptat către cer, lipsit de orice urmă de păr, ca şi obrazul spînos, se ridica un cucui ascuţit, de parcă, la asemenea statură ieşită din orice măsurători, se cerea negreşit şi un paratrăsnet.

— Hai, du-te, ce mai stai! se răsti încă o dată bătrînul, către Petruş.

Ba încă, dacă ar fi fost altul, l-ar fi dat afară în brînci. Dar îl ştia de la Paşti, cînd îl văzuse peste drum, la Culai — că vedea pe oricine venea la vecini — şi aflase numaidecît că e băiatul şefului de gară; acum, nu că ar fi avut el cu gara ceva — mirosise între timp că şeful gării legase prietenie la toartă cu perceptorul şi cu şeful de post — şi cu ăştia doi nu se putea pune rău.

Din casă se auzea mereu maşina huruind şi glasul copiilor, zicînd, fără oprire, ca şi cînd ar fi fost şi ei tot maşini:

— Tatăl nostru carele eşti în ceruri, sfinţească numele tău...

Petruş trecu drumul şi se întoarse în ograda lui Culai, prilej să-şi arunce din cînd în cînd ochii, pe furiş, peste gardul jandarmeriei, atras de o imagine greu de lămurit altui ochi, dar arătîndu-se nespus de luminoasă ochilor lui.

★

Domnişoara Eleonora. fata şefului de post, învăţa la pension şi era într-a patra de liceu. Aici nu o vedea nimeni plimbîndu-se pe drum: maică-sa, care năzuise să se mărite cu un căpitan, nu cu un plutonier, visa pentru domnişoara Eleonora, ca o îndreptare a nenorocului ei, cel puţin un colonel — şi pentru asta trebuia s-o pregătească din timp.

Pînă una-alta, timpul măritişului fiind încă îndepărtat, domnişoara nu avea voie să se arate nicăieri unde ar fi putut s-o pîngărească un ochi de ghiorlan. Cînd pleca la şcoală, însoţită de maică-sa, venea după sosirea trenului, ca să nu aştepte ele pe peron, între mulţimea de ţărani nespălaţi — şi nici să nu trebuiască să intre în vizită la cucoana şefului de gară, socotită de jandarmerească mai prejos decît ea.

Domnul Manole nu dădea drumul trenului să plece, fiind înştiinţat despre sosirea lor şi le aştepta, pe peron, cu mănuşi albe în mîini, de se mira lumea din jur.

Cum sosea, cucoana şefului de post îi răspundea numai din vîrful buzelor la salut şi se urca, împreună cu fiică-sa, drept în vagonul de

clasa întîia, deşi aveau bilete pentru o clasă mai jos; dar, pe această linie mică, unde oamenii se cunoşteau între ei ca într-o familie cu membri numeroşi, deşi nu toţi de acelaşi rang, — nevestei unui şef de post putea să i se facă, de către toată lumea, orice hatîr.

În urma lor venea Pandele, jandarmul, aducînd geamantanele şi, după ce domnul Manole se uita pe geam, să vadă dacă le-a pus în plasa de sus, mai saluta o dată, ducîndu-şi mîna înmănuşată la cozoroc — şi, în sfîrşit, îi făcea mecanicului semn să plece la drum.

Petruş o văzuse o singură dată pe domnişoara Eleonora, cu un asemenea prilej, dar nu apucase să-şi întipărească în minte imaginea ei. În casa lor, bineînţeles cînd erau între ei, taică-su şi maică-sa o numea în batjocură „prinţesa", deşi, într-un fel destul de nelămurit, şeful gării se gîndea că o dată şi o dată l-ar putea însura pe Valerică, fii-su mai mare, cu fata şefului de post.

Fireşte, nu mărturisise nimănui gîndul său şi deci nu avea de unde şti că, dacă mama domnişoarei Eleonora visa să-şi mărite fata cel puţin cu un colonel, mama lui Valerică dorea pentru fiul ei mult mai mult. Aşa că, o asemenea încuscrire, visată nelimpede de domnul Manole în naivitatea lui, pentru amîndouă mamele ar fi însemnat o „mezalianţă" — adică o căsătorie între doi oameni de alt rang — care le-ar fi îngrozit.

La începutul acestei veri, Petruş o văzuse pe domnişoara Eleonora de aproape, la Teatrul Orăşenesc, cu prilejul serbării de sfîrşit de an, dată împreună de liceele de fete şi băieţi. El avea să recite „Mircea şi Baiazid", iar ea, cu alte patru fete de vîrsta ei, dansau un dans cam nelămurit, dar foarte graţios, legănîndu-se după muzică şi purtînd pe sus nişte cercuri mari, împodobite cu flori.

O văzuse dansînd şi rămăsese uimit, în culise, lîngă un panou, nemaiputînd să-şi ia ochii de la ea, zărindu-le numai ca pe nişte umbre pe cele din dreapta şi din stînga ei, fiindcă domnişoara Eleonora ocupa locul din mijloc, ca o stea.

Era înaltă, slăbuţă şi blondă, cu picioare şi braţe subţiri, în rochie trandafirie, de culoarea norilor acelora străvezii aflaţi atît de sus încît parcă-s deasupra cerului — şi avea flori albastre la cingătoare, pe umeri şi-n păr.

Atît o văzuse, cît ţinuse acel dans vrăjitoresc — iar la urmă, cînd trecuse prin culise, ea parcă îşi aruncase, visătoare, ochii albaştri asupra lui.

Şi de atunci Petruş purta o înspăimîntătoare taină cu el, care îl zbuciuma şi-l făcea să viseze necontenit, deoarece n-avea nici o îndoială asupra simţămintelor născute în sufletul lui.

Dar simţămintele lui ţineau mai mult de lumea viselor, în lumea astălaltă, unde respira el, neavînd decît un caiet, în care caligrafia, de sute de ori, numele ei: Eleonora, Nora, Norica, făcînd asemănare între numele acesta şi norii de pe cer, tot atît de îndepărtaţi, de vaporoşi, de neatins.

Şi mai era, în lumea asta, colea, peste gardul lui Culai, hamacul, ca un ce însufleţit, legănîndu-se în ritmul dansului de atunci, ca o prelungire a acelei întîmplări... Altceva nu vedea nimic: doar uneori o carte, un braţ slăbuţ şi graţios, o şuviţă de păr fluturată de vînt: domnişoara Eleonora nu umbla pe drum, nu se arăta muritorilor de rînd!

Se însera cînd veni Culai de dincolo, zdupăind peste drum, cu fratesu mai mic.

— Mamă, uite! zise băiatul, gîfîind bucuros, desfăcînd pumnul în faţa maică-si.

— Cît v-a dat?

— Lui un leu şi mie doi!

Un kilogram de gaz costa atunci de trei ori mai mult, dar Culai, deşi nu mai era tocmai copil, fiindcă împlinea doisprezece ani în curînd, nu cunoştea prea bine preţul banului şi i se părea că moş Visarion i-a îmbogăţit. Cineva ar fi putut să-l creadă prost, pe cîtă vreme el nu era decît un neştiutor şi-un speriat, care se temea să afle prea multe despre lumea din jur. Chiar drumul la moară şi la canton înfăţişa pentru el îndrăzneli cu totul nepotrivite firii lui — însă se vede că-i intrase în suflet un drac, altfel, deşi îi era teamă să se îndepărteze de casă, se ducea, strîngînd din dinţi, oridecîteori avea prilej.

— Sta-i-ar în gît! drăcui femeia, văzînd pentru ce-i trudise moş Visarion copiii, de la prînz pînă acuşi. Ţineţi-i voi; ce să fac eu cu ei?

Petruş îşi luă ochii de peste gard şi se apropie.

— De ce spuneaţi Tatăl nostru? îl întrebă pe Culai.

— Ca să nu mîncăm miere. Dacă aude c-ai tăcut, moş Visarion vine fuga şi te găseşte cu fagurele în dinţi.

Asta ar fi putut să bănuiască şi un copil mai puţin isteţ decît Petruş, dar în mintea lui nu încăpea gîndul că pot să fie pe lume oameni aşa de hapsîni.

— Mîine ai treabă? îl întrebă pe Culai, cu glasul cam tainic.

— Moş Visarion a zise să venim şi mîine, dar dacă e ceva, dă-l dracului, nu mă mai duc!

— Vino la gară, că am mai făcut rost de două bobine; trebuie să depănăm firul şi să vedem pe unde nu-i bun.

— Viu! răspunse Culai, numaidecît.

Petruş urmă, aplecîndu-se mai tainic spre el:

— Ne mai trebuiesc încă trei; domnul Tudose mi-a făgăduit că mi le dă joi; dacă-i aşa, pe săptămîna aialaltă putem să punem telegraful, că nu-mi mai lipsesc decît bateriile.

— Şi pe-alea de unde o să le iei?

— Cred c-o să mi le dea tot domnul Tudose.

— Cazimir nu vrea?

— Nu: mormăie cînd îi spun.

Baterii erau şi la canton, că fără ele nu putea merge clopotul, însă, într-adevăr. cantonierul nici nu voia să audă de rugăminţile copiilor.

— Ce-o avea, de s-a făcut aşa de sucit? întrebă în şoaptă Culai.

— Nu ştiu: dar o să-l punem şi fără ajutorul lui.

— Adică tu crezi că săptămîna viitoare? Nu mă amăgeşti?

— Nu: ai să vezi!

Culai îl apucă pe Petruş de mîini şi începu să-l învîrtească ţopăind în jurul lui — ceea ce era de mirare, de obicei fiind potolit ca un om bătrîn.

— Stai cuminte! îl linişti prietenul lui. Nu trebuie să afle nimeni!

La fereastra gării, jos, se aprinse o lumină, care apoi se mistui; perdeaua neagră de camuflaj căzuse asupra ei. Un felinar se mişca printre linii.

— Nu mergi pe la canton? întrebă Petruş, uitîndu-se peste gard, în curtea postului de jandarmi, unde se aşterneau umbre viorii.

Hamacul nu se mai legăna între pruni.

Capitolul VI
ÎNTRE MOARĂ ŞI CANTON

Cîteva zile mai tîrziu, într-o dimineaţă, pe la ora opt, Petruş, Trică, Uţă şi Culai erau adunaţi la canton. Cu totul trecuseră cam două săptămîni de cînd venise prima oară Petruş aici — şi în acest timp băiatul şefului de gară, prieten cu Culai, se împrietenise la cataramă şi cu ceilalţi doi, înnebunindu-i cu telegraful lui şi făcîndu-i ca aproape să-l uite pe Cazimir.

Acesta îi vedea adunîndu-se adesea în bătătura cantonului, şoşotind tainic între ei, fără să le mai fie inima la basme şi la născociri, lăsînd naibii zmeul, puşcoacele şi celelalte meşteşugiri.

Aşezat pe prispă, Cazimir arunca spre Petruş cîte o privire înciudată şi mormăia, mocnind:

— Zurbagiu!

Era greu să se pună un telegraf, care să lege cu un fir casele tuturor. Întîmpinînd primele piedici, Petruş se gîndise să se lege între ei în alt chip, înţelegîndu-se prin semne, ziua cu steguleţe albe, noaptea cu lumini.

Casa lui Culai, fiind aşezată mai sus, de la el se vedea şi gara şi cantonul şi moara — şi astfel acolo s-ar fi înfiinţat „centrala” prin mijlocirea căreia ştirile de la gară ar fi putut ajunge la moară şi la canton.

Dar, după ce Petruş vorbise în privinţa asta cu domnul Tudose, de la Serviciul întreţineri, cel ce umbla prin gări inspectînd telegraful, omul, cu minte mai multă decît el, îl sfătuise să-şi caute de alte nevoi, fiindcă semnele ciudate, mai cu seamă luminile, pe timp de camuflaj, i-ar fi ridicat pe jandarmi cu bănuieli primejdioase asupra lor şi ar fi ieşit mare tărăboi.

Un telegraf, ca la gară, da, asta n-ar fi atras ochii nici cui, numai că lucrul era mult mai greu de înfăptuit. Întîi, mai trebuia un manipulator, adică aparatul cu care ţăcăneşti, apoi „relee”, cele ce prind ţăcănitul la celălalt post, pe urmă sîrmă, ca să meargă curentul electric pe ea şi în sfîrşit baterii de unde să iasă acest curent.

Al doilea manipulator nu fusese greu de găsit; în magazia lui de la oraş, domnul Tudose avea multe, mai învechite, dar încă în stare de a se folosi. În schimb, cînd venise vorba de relee, ridicase din umeri, neputincios; acestea erau aparate mai mari şi mai costisitoare, nu le

putea scoate din inventar aşa de uşor. Fiind însă un om inimos, care putea înţelege chiar dorinţele ciudate ale unui copil, domnul Tudose îl sfătuise pe Petruş să folosească un „zumăr” în loc de releu.

Zumărul este un lucru de nimic, un fel de sonerie care nu sună în clopoţel, ci bîzîie ca un bondar şi-i folosit în unele case, unde oamenii cu auzul prea ascuţit se tem de zgomotul unei sonerii.

— Ca să poţi înţelege ceva la releu trebuie să ai ureche încercată, de telegrafist, altfel nu deosebeşti linia de punct, îl mai lămurise domnul Tudose atunci. Pe cînd la zumăr, linia se aude linie — bîîîz, iar punctul, punct, — bîz.

Pentru cei ce nu ştiu ce înseamnă un telegraf, linia şi punctul ar putea să pară cuvinte fără înţeles. Dar Petruş, care trăise numai prin gări, le ştia de mult şi-i învăţase şi pe prietenii săi, făcîndu-şi-i ucenici.

Ca să vorbeşti la telegraf foloseşti un anumit alfabet, vestitul „morse” cunoscut de mult timp, în care literele sînt alcătuite din puncte şi din linii, adică din sunete scurte şi din sunete lungi. În aşteptarea aparatelor şi Trică şi Culai ba chiar şi Uţă cel mic învăţaseră alfabetul morse ca pe Tatăl nostru, şi nu aşteptau decît să se folosească de el.

Aşadar, neputîndu-i da lui Petruş un releu care nici nu i-ar fi folosit prea mult, domnul Tudose îi adusese un zumăr nou nouţ, că ăsta nu costa cine ştie ce.

Ceilalţi copii nu puteau face nimic, nu le rămînea decît să aştepte aparatele ca unii care nu aveau nici o legătură cu drumul de fier. Dar asta nu înseamnă că aşteptau liniştiţi, lăsîndu-l pe Petruş să-şi bată capul singur şi să le aducă totul la nas.

În schimbul maşinăriilor lui, domnul Tudose primise o sticlă de ţuică, adusă pe furiş de Culai — iar Trică şi cu Uţă cărau la gară, în sîn, grămăjoare de porumb cu care, încetul cu încetul, umpluseră un sac, dosit de Petruş în fundul magaziei. Şi cînd sacul fusese plin, ieşise ca din pămînt încă un zumăr.

Cît despre sîrmă nu puteau folosi din aceea obişnuită la telegraful drumului de fier, fiindcă atunci s-ar fi cerut s-o întindă pe ceşti izolatoare, aşa cum erau pe stîlpi, ferind-o de orice atingere care ar fi furat curentul şi l-ar fi dus în pămînt. Firul lor trebuia să fie ascuns prin copaci, spre a nu fi văzut, deci se cerea să fie izolat pe toată lungimea lui.

Asemenea fir se putea scoate din bobine vechi, luate de la sonerii sau de la alte aparate din gări, ştiindu-se că bobinele se mai strică şi

atunci tu, domnul Tudose, i le dai lui Petruş, pentru încă un clondir de rachiu.

În dimineaţa asta totul era pregătit ca să se aducă la îndeplinire stăruitorul lor vis. Numai că, din păcate, visul nu era cu putinţă să se înfăptuiască în toată întinderea lui. Ca să tragi fir de la gară la Culai, iar de aici la moară, pe acest mare triunghi, se cereau o sută de bobine, dacă nu mai mult. Unde mai pui că firul aşa ar fi trebuit să treacă peste şosea, peste casele oamenilor, pe lîngă postul de jandarmi, iar după aceea — şi asta era încă mai greu — peste gîrlă, adică pe pod unde păzeau soldaţii care îndată te-ar fi luat la ochi şi pe drept cuvînt.

Aşa că pentru început, Petruş hotărîse, nu fără părere de rău, să facă legătura numai între moară şi canton, lipsindu-se de telegraf tocmai el, însufleţitorul tuturor. Însă singura legătură care se putea face numaidecît, cu mijloacele lor şi fără a atrage privirile unui străin, era aceea hotărîtă acum.

Într-adevăr, moara nu se afla decît la trei sute cinci zeci de paşi de canton, măsuraţi cu pasul întins, ceea ce însemna cam trei sute de metri, tocmai sîrma de pe cele zece bobine aflate asupra lor acum. Mai mult, întreg locul de străbătut era înţesat de copaci, încît sîrma se putea întinde din ramură în ramură, neştiută decît de ei şi de păsărelele care zburau pe sus.

În dimineaţa asta copiii se sfătuiră încă odată asupra felului cum trebuia îndeplinit planul, altminteri chibzuit dinainte, pînă la ultimul amănunt.

Aici, la canton, treaba era mai uşor de făcut, deoarece n-aveau de cine să se ferească; îl vedeau pe Cazimir mocnind, dar nici nu se gîndeau că el s-ar putea împotrivi, după cum în fierbinţeala lor, nu mai stăteau să judece de ce oare era cantonierul aşa de posomorît în ultimul timp.

— Cazimire, — vorbi Petruş — atunci manipulatorul îl punem la geam şi-l înşurubăm în prichici.

Cantonierul stătea pe prispă şi se uita la ei strîmb. Îşi dădea seama că nu le putea ţine piept, telegraful îi scosese din minţi — şi-ar fi fost o ticăloşie, nepotrivită cu sufletul lui, să-i alunge tocmai acum: dar trăsese nădejdea că măcar îi vor cere un sfat, o mînă de ajutor, să nu-l lase singur în drum.

Firește, la rîndul lui, Petruș ar fi fost bucuros de sfatul și de ajutorul cantonierului, numai că nu îndrăznea să i le mai ceară, dacă îl văzuse așa de burzuluit cînd îl rugase întîi.

— Puneți-l pe geam, dacă așa ați hotărît voi! răspunse Cazimir, vrînd să arate că el n-are nici un amestec, nu va fi vina lui dacă lucrul nu se va brodi.

— Atunci unde să-l punem? întrebă Petruș, descumpănit de acest răspuns.

— Dacă voi ați hotărît la geam, la geam fie!... Așa o să-i vină și cotoiului mai ușor să apese cu coada pe el.

Copiii o zbughiră în canton, rîzînd de gluma lui Cazimir, fără să simtă că, deși glumise, el era tare mîhnit. Numai Uță întîrzie o clipă afară și-l întrebă, luîndu-i gluma în serios:

— Dar de ce să apese Miroslav pe telegraf, Cazimire?

— Păi cine o să răspundă în locul meu, cînd eu n-oi fi la canton?

— Și cum adică, o să răspundă el?

— El! Că n-o să tocmesc telegrafist pentru voi!

— Dar o să știe? întrebă Uță, din ce în ce mai uimit.

— O să-l învăț; Miroslav învață repede orice-i arăt.

Uță nu se îndoia de multe, cînd era vorba de Miroslav: știa că motanul lui Cazimir avea însușiri necunoscute la alte pisici. Dar ca să vorbească un cotoi la telegraf prea i se părea de tot. Și acum șovăia, în fața prietenului său, așteptînd de la el alt cuvînt, fiindcă nu putea să-i arate că se îndoiește de cuvîntul lui.

Între timp, înăuntru, ceilalți montau manipulatorul pe prichici. În magazia din spatele cantonului, Cazimir adunase toate sculele trebuitoare unui dulgher și unui mecanic, așa că pentru săvîrșirea trebei lor, nu le lipsea nimic.

— Dă-mi sfredelul! îi porunci Petruș lui Trică, primul lui ucenic.

Și pe locul însemnat în prichici, făcu două găuri, pentru holț-șuruburi.

— Șurubelnița!

Culai, al doilea ucenic, se prezentă cu obiectul cerut.

— Holțșuruburile!

Al treilea ucenic, Uță, asupra căruia se găseau holțșuruburile, se repezi de afară, gîfîind,

— Dacă nu-ți arde de lucru, mai bine pleacă, să nu ne mai încurci! îl certă Petruș, ca orice meșter care nu-și bate joc de meșteșugul lui.

Apoi potrivi manipulatorul la locul știut și-l înșurubă în prichici.

— Trică, du-te şi adu-mi un sfredel subţire şi lung!

Acum trebuia dată în pervaz o gaură, prin care să se scoată firul afară. Aşteptînd să i se aducă unealta cerută, Petruş se uita pe geam, peste prund. Prin dantelăria podului se zărea dincolo, sub deal, un tricolor fluturînd. Copacii închideau vederea mai jos, dar băiatul ştia că acolo era postul de jandarmi şi, în curtea postului... Dar ce ciudat, în clipa asta inima nu-i mai bătea pentru domnişoara Eleonora, îi bătea pentru telegraf şi el şi-o asculta cu uimire, întrebîndu-se îngrijorat cum poate să se şteargă un simţămînt atît de profund.

Curînd, gaura în pervaz fiind dată, Trică se duse iarăşi în curte şi, desfăşurînd capul unei bobine, vîrî firul în canton. Nu mai rămînea decît să se îndepărteze izolatura de mătase verzuie, ceea ce Petruş făcu la iuţeală, cu ajutorul unui briceag — şi îndată, sîrma era legată cu tot meşteşugul cerut, la borna centrală a manipulatorului.

Acum urma instalarea zumărului, la o palmă de primul aparat, a cărui pîrghie de alamă lucea de-ţi lua ochii: de bună seamă niciodată şi în nici o gară din lume nu fusese lustruită mai cu sîrg o pîrghie de manipulator.

Şi iarăşi se auziră poruncile date pe rînd celor trei ucenici:

— Sfredelul!

— Şurubelniţa!

— Holţşuruburile.

Zumărul fiind şi el montat la locul lui, fu legat cu fir de a doua bornă a manipulatorului — iar a treia se legă la baterie, pusă pe duşumea, sub prichici, în lădiţa unde mai înainte îşi ţinea Cazimir ceapa şi cartofii, legumele acestea zăcînd acum pe sub pat.

Curentul electric, ştie oricine, se duce pe un fir şi se întoarce pe altul, alcătuind, ceea ce se cheamă un „circuit închis”, fără de care rămîne în stare de odihnă şi nu se face simţit. La telegraf, pentru a se uşura treaba şi a se face economie, pămîntul, bun conducător de electricitate, înlocuieşte al doilea fir. Ce noroc pentru tinerii telegrafişti! Cîtă bătaie de cap ar fi trebuit să aibă, spre a strînge bobinele trebuitoare la două lungimi de fir, dacă pămîntul s-ar fi arătat mai hain cu ei, nedesvăluindu-şi aceste însuşiri!

Deci, dacă o bornă a bateriei se legă de manipulator, de la a doua se trase un alt fir, acesta se scoase prin pervaz pe lîngă primul şi coborîndu-se pînă jos, fu înnodat de o bucată de şină, care se îngropă în pămînt.

— Acum circuitul e închis? întrebă Culai, folosind cam cu pripire cuvîntul învăţat la numeroasele premergătoare teorii.

— Nu! îl lămuri Petruş. Abia după ce o să instalăm şi postul celălalt, la moară, o să se închidă, dar numai în clipa cînd apeşi pe manipulator. Aşa, curentul o să se ducă pe fir, o să treacă prin zumărul de dincolo, de-acolo o să coboare în pămînt, şi prin pămînt o să se întoarcă la bateria de aici. Pricepuşi?

Culai răspunse puţin cam năuc:

— Nu.

— Las’ c-am să te mai învăţ eu! interveni Trică, nu spre a se fuduli, ci ca să-l despovăreze pe Petruş, mai marele telegrafului, de prea multele lui griji.

— Dar tu ştii? întrebă Uţă, cu capul pe un umăr, uitîndu-se la el, în sus.

Nu că s-ar fi îndoit de puterile lui, dimpotrivă, vroia ca frate-su să-şi întărească în faţa tuturor ştiinţa, fiindcă el unul îl socotea pe Trică la fel de priceput ca pe Petruş, dacă nu chiar mai mult, şi gata-gata să-l ajungă pe mai marele tuturor, Cazimir.

Trică pricepuse, într-adevăr, toate tainele telegrafului — şi nici măcar nu i se păruse greu: pricepuse el altele, cu mult mai anevoie de dibuit, deoarece dorinţa lui de a se face mecanic nu pornea din vînt, ci se rezema pe anumite însuşiri.

— Acum hai afară să tragem firul sus: eu mă urc pe acoperiş! hotărî Petruş.

— A fost vorba să mă urc eu! protestă Culai, care pînă acum nu făcuse decît să ţină şurubelniţa — şi să întrebe o prostie, despre circuitul închis.

Iată că în băiatul acesta bălai, mărunţel şi tare plăpînd, cu ochii sperioşi ca ai iepurelui, se năşteau îndrăzneli pe care nici nu le-ai fi bănuit.

— Lasă, ţie o să-ţi dau altceva de făcut; nu-i lucru uşor să urci firul sus.

Cazimir rămăsese pe prispă, la fel de posomorît: da, era limpede, micii săi prieteni îl părăseau, fugeau din lumea închipuirilor ţesute de el pentru mintea lor şi se îndreptau, cu iuţeală, spre lumi pămînteşti, cu născociri tehnice, cu electricitate şi maşinării, şi el rămînea singur în drum, uitîndu-se după ei cum se duc.

— Unde-i scara, Cazimire? întrebă Petruş, ieşind.

— Ce să faci cu ea?

— Să mă urc pe acoperiş!

— Da’ ce-i acoperişul tău?

Acest răspuns, care semăna cu o împotrivire, tocmai acum cînd totul era pregătit, pe copii îi uimi.

— Vrei să cazi de-acolo şi să-ţi rupi picioarele, pe urmă să dau de belea cu domnu’ şef? continuă cantonierul, ca şi cînd asta ar fi fost adevărata pricină a împotrivirii lui.

Apoi se ridică de pe prispă şi hotărî:

— Pe acoperiş mă urc eu!

E drept că prin ciudata lui construcţie, cantonul părea mai degrabă un turn — şi trebuia scară lungă ca să ajungi pînă sus.

Bietul Cazimir! Se urca pe acoperiş la aşa mari înălţimi cu mîna beteagă şi cu toţi anii lui, numai ca să nu rămînă singur în drum!

— Hai, veniţi încoa să punem scara! Ce staţi şi vă uitaţi aşa?

Nu era lucru uşor, nu, să te urci pe acoperişul înalt şi mult povîrnit, să te caţeri pe ţiglele alunecoase şi să ajungi pînă la horn, unde trebuia tras firul! Bătea vînt de vară, călduţ dar furios, mai cu seamă sus, fluturîndu-i cantonierului haina de ceferist şi încîlcindu-i părul lăţos laolaltă cu mustăţile stufoase, de nu mai ştiai unde-i părul şi unde-s mustăţile; iar altceva nu i se mai vedea pe chip, ca la cîinii aceia zburliţi.

Ţinîndu-se cu mîna sănătoasă de horn, cantonierul desfăşură cu mîna cealaltă un ghem de sfoară, aruncîndu-l jos.

— Legaţi sîrma, s-o trag sus! porunci.

— Trage, Cazimire!

Curînd, firul tras sus era legat de horn: capătul liber atîrna peste acoperiş, gata să se ducă pe drumul lui, luîndu-i cu el şi pe copii.

— Îţi mulţumim, Cazimire! zise Petruş, în numele tuturor, cînd cantonierul cobori.

De aici înainte Cazimir chiar că nu mai avea ce face spre a se ţine pe urmele lor — îi scăpa din mîini şi se întoarse pe prispă unde rămase posomorit, cugetînd la ceva de înfăptuit, ceva pe lîngă care telegraful să nu mai însemne nimic.

Glasurile copiilor se pierduseră, printre copaci; întindeau firul, se duceau spre alte lumi — şi aici cantonierul cugeta şi se frămînta chinuit, cu fruntea în pumni...

★

După un timp Cazimir se ridică, avînd umerii ca niciodată aduşi şi, ocolind cantonul, intră în magazia unde se afla atelierul ştiut. Era o magazie da scînduri, nu mai mare decît patru gherete de macagiu, dar în acest spaţiu mic se aflau adunate sumedenie de unelte şi de maşinării. În fund se afla tejgheaua dulgherului, cu toate cele trebuitoare pentru lucrat lemnul: fierăstrău, rindea, dălţi, coarbă cu sfredele, raşpile, coli de glaspapir, cuie de felurite mărimi, de la piroane pînă la ţintele cele mai mici; nu lipsea nici oala cu clei, nici plaivazul gros, nici compasul de tîmplar, cu care se înseamnă ca să tai rotund.

Pe latura din stînga, sub geamul îndreptat spre moară, se afla bancul mecanicului, cu menghină, bomfaier, pile, maşină de găurit, foarfecă de tăiat tablă, lampă de benzină pentru încălzit letconul — şi toate cele trebuitoare pentru lipit. Dedesubt se vedea, în diferite forme, „materia primă" folosită de cantonier: tăblărie, şine, vergele, şuruburi, şi altele, o grămadă întreagă de fiare vechi, fără valoare mare, dar adunate trudnic.

Într-un colţ zăcea părăsită sania cu şine de fier, care iarna trecută alunecase ca vîntul pe toate dealurile din preajma cantonului.

Cantonierul oftă cătînd cu ochii în jur...

Pe tejghea se vedea un cearşaf, împăturit, cu o ştampilă neagră în colţ; îl căpătase, ori îl şterpelise de la soldaţii aflaţi cu paza la pod, — pesemne îl căpătase, altminteri s-ar fi grăbit să taie colţul cu ştampila de la regiment, care-l dădea de gol numaidecît.

Cantonierul avea numai un cearşaf pe patul lui; îl spăla sîmbăta, la gîrlă şi într-un ceas se usca, luat de vînt. Iarna era mai greu să se usuce, în odaia îmbîcsită de fum — aşa că îl spăla la două săptămîni. Iată însă că, în sfîrşit, făcuse rost de al doilea cearşaf, să-l aibă de schimb. Dar de ce oare îl adusese aici, în atelier, în loc să-l ţină în casă, cum s-ar fi cuvenit?

Cazimir luă cearşaful, îl despături şi rămase cu ochii la el, gîndind.

Nu îl luase de schimb, nu! Vroia să facă din el un zmeu, cum nu s-a mai pomenit, cu hîrtia lipită pe pînză, fiindcă la mărimea lui, hîrtia goală s-ar fi rupt de vînt. Iar ca să pună carton, însemna să-l îngreuieze prea mult.

Făcuse şi şipcile, erau colea, copiii îi ajutaseră cu toţii, însufleţiţi — găsiseră şi sfoară tare să ridici cu ea o dublă de grîu — dar acum nu le mai păsa de zmeu, telegraful îi smintise pe toţi, fugiseră de sub oblăduirea lui...

Omul părăsit aruncă oftînd cearşaful la loc — şi iar se uită în jur, muncindu-şi gîndul ce născocire ar putea întrece telegraful copiilor.

Îi vedea, printre copaci, întinzînd firul pe drumul dinainte hotărît. Petruş era în frunte, cu Uţă, desfăşurînd bobina pe pămînt; Culai în urmă ridica sîrma sus, agăţînd-o de ramuri, folosindu-se de o prăjină lungă cu crăcană în vîrf, aşa cum îi văzuseră făcînd şi pe telegrafişti, iar Trică se căţăra din copac în copac, potrivind-o mai bine şi legînd-o la locul cuvenit, ca să nu fie luată şi încîlcită de vînt.

Nu-i lucru uşor să întinzi un fir de telegraf, dar ce răsplată te aşteaptă la capătul lui!

Peste două ceasuri echipa de telegrafişti trecuse peste Iazul Sărac, se afla pe insula morii, cu pantalonii sumeşi pînă la genunchi, şi duceau sîrma mai departe, printre pruni.

— La toamnă, cînd or scutura prunii, au să dea de fir! zise Petruş, îngrijorat de soarta tainicei instalaţii.

Uţă îl linişti:

— Păi cine-i scutură? Numai eu cu Trică! O să-l ferim!

— Ia du-te tu înainte, — îi porunci şeful echipei — şi vezi unde-i maică-ta, să nu ne simtă venind!

Acum începea lucrul cel mai greu de făcut...

În mijlocul livezii se afla un dîmb, şi la picioarele lui creştea, printre pruni, un ulm uriaş, cum nu se mai ştia altul prin împrejurimi. Şase copii dacă şi-ar fi unit braţele, abia ar fi putut să cuprindă trunchiul lui. Iar în trunchiul ulmului acesta nespus de bătrîn, era săpată o scorbură, în care ar fi putut să intre toţi cei şase copii.

Trică şi Uţă o ştiau de mult, îşi făcuseră înăuntrul ei un ascunziş tainic, pe vremea cînd fratele mai mare iubea încă basmul şi nu visa la maşini. Aveau acolo masă şi laviţă, pe mărimea lor, ba chiar şi felinar, cu lumînare, agăţat deasupra mesei, în cui.

Ce loc potrivit să pui telegraful! se gîndiseră ei, dintru început.

Pe urmă, chibzuind mai mult, găsiseră că locul nu era chiar aşa de bun. La ce mai foloseşte un telegraf, dacă nu-l ai la îndemînă oricînd? Poate cineva să te cheme pînă înnebuneşte şi tu să dormi în casă, neştiind nimic!...

Păcat, fiindcă altminteri, ce uşor ar fi fost să tragi firul aici!

Şi astfel lăsînd scorbura de o parte, după alte chibzuieli, rămăsese hotărît ca telegraful să se pună în podul casei. În odaia copiilor nu era cu putinţă, deşi acolo l-ar fi avut la îndemînă şi ar fi putut vorbi cu

cantonul chiar noaptea; dar ei în odaie nu stăteau singuri — ci cu mama lor, care i-ar fi simţit.

Bine ar fi fost şi în podul morii, unde era loc mai mult — şi-apoi, oricum, un pod de moară nu-i tot una cu un pod obişnuit — numai că acolo moş Aron avea drum în fiecare zi.

În schimb, dincoace, nu se urca nimeni, decît la Crăciun, cînd se puneau şuncile să stea la fum. Unde mai pui că, un nuc bătrîn, aflat în spatele casei, îşi lăsa ramurile tocmai pe acoperiş! Nu aveai decît să aduci firul din pruni în nuc, şi din nuc pe ochiul podului, să-l tragi înăuntru, la locul dorit...

Stanca văduva fierbea bucatele la vatra de sub şopron şi şopronul, fir-ar sa fie, se afla tocmai sub nuc!

— Mamă, — zise Uţă, dîndu-i tîrcoale — nu ai treabă în casă?

— Ba am, dar acum nu vezi că gătesc?

— Da?... Şi ce găteşti?

— Ciorbă de cartofi. Te pomeneşti că ai dori alte bunătăţi!

— Aş, mă prăpădesc după ciorba de cartofi!

— Atunci du-te şi-ţi vezi de drăcii! Trică pe unde e?

— Nu ştiu: o fi prin moară, la moş Aron.

Trică era pitit după un prun, şi-i făcea senine, nemulţumit. Uţă ridică din umeri, spre el, arătîndu-i că-şi dă toate silinţele, dar nu poate face mai mult.

— Mamă, la ciorbă ai pus roşii?

— N-am pus.

Pe aici nu creşteau legume — şi rar se întîmpla să treacă pe drum vreun grădinar, cu căruţa, iar atunci cînd trecea, îşi vindea marfa scump: la moară, în schimb, se găseau bani puţini, fiindcă se împuţinau din ce în ce şi ţăranii la măcinat porumb. Dacă mai ţinea mult aşa, aveau să lipsească pînă şi grăunţele pentru păsări, şi uruiala porcului.

— Dar ardei ai pus?

E drept că întrebările acestea nu erau nepotrivite cu firea lui Uţă, copil curios si veşnic flămînd.

— Am pus, răspunse maică-sa, sîcîită, în timp ce prăjea ceapa, într-o tingire, alături.

— Şi n-o să fie iute ciorba?

— Gust-o, să vezi!

Uţă se apropie de oală, îi luă capacul, scoase o lingură, suflă în ea, gustă, dar nu simţi nimic. Parcă de ciorbă îi era lui acum! Ceilalţi îi tot făceau semne, de după pruni, şi el îşi pierdea cumpătul.

— Mamă, dacă ai treabă în casă, du-te, că prăjesc eu ceapa!

— Ia mai lasă-mă în pace! Ce, ţi-ai pus în gînd să mă înnebuneşti?

Băiatul se întoarse deznădăjduit la ai săi. Telegraful nu se putea pune din vina lui! I se dăduse să facă şi el o treabă şi n-o putea duce la bun sfîrşit. Pe drum, îi veni un gînd, un gînd vitejesc, dar pesemne că nu se putea altfel. Pesemne, ca în legenda meşterului Manole, aflată de curînd, la temelia oricărei mari înfăptuiri omeneşti, trebuie să sacrifici pe cineva. Uţă hotărî să se sacrifice el.

— Nene! zise, curajos, privindu-l pe frate-su în ochi. Dă-mi un pumn!

— Ce-ai înnebunit?

Petruş se apropie şi el, de după un prun, arătîndu-se nemulţumit.

— Mai bine fă ce ţi-am spus!

— Să-mi dea Trică un pumn în nas, altfel nu pot să fac nimic!

Cei doi mai mari se uitară unul la altul, nedumeriţi.

— Mă, tu ai mîncat bozii?

— Nu. Dar mama nu vrea să plece. Dacă o să vadă că-mi curge sînge din nas, o să meargă cu mine în casă.

Planul era desperat, dar sigur! În privinţa asta nu încăpea îndoială.

— Hai, nene, dă-mi un pumn în nas!

Petruş îşi lăsase ochii în pămînt, stînjenit. Trică şovăi: la urma urmelor, nu-i mare lucru un pumn!

— Da’ n-o să te doară?

— Şi ce dacă?

Buf!... Cruzime? Nu, treabă de om hotărît!

Eroul se apropie de şopron, bîzîind:

— Mamă, îmi curge sînge din nas!

— Doamne, dar ce-ai păţit?... Of, of, neastîmpăratule, o să mă bagi în mormînt!

Femeia îl luă pe erou de mînă şi eroul se duse cu ea, triumfînd...

Parcă umbla cineva pe acoperiş.

— Ce-o fi asta? întrebă, mirată, mama eroului.

Eroul stătea întins în pat, cu cîrpă udă pe frunte şi cu două ghemotoace de cîlţi în nas, de parcă ar fi fost, mai mici, mustăţile lui Cazimir.

— Stai puţin să văd ce-o fi. Parcă umblă cineva pe acoperiş.

Eroul gemu:

— Nu pleca mamă, mi-e frică singur! Pe semne că-i mîţa.

— Care mîţă? Nu vezi că-i aici!

— Atunci ciorile...

Paşii de pe acoperiş se stinseră; în curînd se auziră alţii, prin curte, zdupăind. Firul era pus! Două fire, unu! pentru pămînt!

Eroul sări din pat, cu cîlţii în nas şi-o zbughi pe uşă, dar în tindă dădu piept în piept cu ceilalţi trei.

— Mamă, — strigă Trică, — fugi că se arde ceapa!

— Uf, dracilor!... Vezi tu de Uţă că-i curge sînge din nas!

— Bine, mamă, lasă-l în seama mea, dar du-te!

Ce era mai greu, fusese făcut! În pod, se schimba socoteala, acolo nu-i vedea nimeni, erau la largul lor...

Peste un ceas, Petruş cu Culai coborau să se ducă la celălalt post. Punînd piciorul pe scară, mai marele telegrafului se opri, şi le spuse încă o dată, tainic, celor rămaşi:

— Postul vostru se cheamă T. U., Trică şi Uţă — linie, două puncte-linie. Ţineţi minte, aşa am să vă chem. Voi mă chemaţi C — de la Cazimir — linie-punct-linie-punct. Să nu apăsaţi pe manipulator pînă nu dau semnal eu!

Uţă îşi scosese cîlţii din nas, nu-i mai curgea sînge: uitase că fusese erou.

— Da’ o să meargă? întrebă, înfrigurat, dorind să ştie o clipă mai devreme dacă nu fusese zadarnic sacrificiul lui.

— De ce să nu meargă?

— Poate nu e pămîntul bun.

„Pămîntul” nu era ca la canton, şină de fier îngropată adînc, ci numai un cuţit ruginit, înfipt lîngă un prun, unde cobora al doilea fir.

— O să meargă! răspunse Petruş.

Apoi coborî, însoţit de Culai, ieşiră din casă şi trecură podul morii, grăbiţi.

— Ce faceţi, copii?

Moş Aron stătea la stăvilare, poate de mult timp — şi de-acolo avea în ochi casa, cu acoperiş cu tot.

— Dacă ne-o fi văzut? întrebă Culai, pălind.

În prima clipă bătu şi inima lui Petruş, apoi se linişti. Morarul le zîmbea — şi dacă i-ar fi văzut, n-ar mai fi zîmbit el acum.

— Bună ziua, moş Aroane! răspunseră, văzîndu-şi de drum.

— Grăbiţi, grăbiţi? stărui bătrînul, cu acelaşi zîmbet pe chip.

Băiatul se bîlbîi:

— Ne ducem, da, moş Aroane, ă... ne-aşteaptă Cazimir.

— Dar dracii mei nu ştiţi pe unde or fi?

— Ăă, sî-sînt şi ei pe-aici.

Cînd se îndreptară destul, Petruş zise, hotărît:

— Nu ne-a văzut!

— Sigur! Nu ne-a văzut! întări Culai.

Apoi îşi luară picioarele la spinare şi o zbughiră spre canton, nerăbdători să audă telegraful mergînd.

În urma lor, moş Aron rămase zîmbind, cu ochii la firul care se vedea coborînd din nuc — că bătrînul morar, la anii lui, avea ochi de vultur. Ştia de mult, de la Cazimir, ce uneltesc dracii de copii, dar dacă s-ar fi arătat că ştie, oare în ochii lor taina telegrafului ar mai fi preţuit tot atît?...

Cînd Petruş şi însoţitorul lui năvăliră pe uşa cantonului, zumărul bîzîia de zor, puncte şi linii. Afurisiţii de dincolo nu ascultaseră de cuvînt!

Dar ce mai însemna această neascultare a lor de vreme ce telegraful mergea, izbutise de la început — umplea odaia de bîzîituri: linie-punct-linie-punct — litera C, de la Cazimir, repetată la nesfîrşit?...

Miroslav se săltase în picioare, pe poliţa lui, unde dormise pînă atunci şi, cu urechile ciulite, cu ochii pînditori, cu coada răsucită ca un semn de întrebare pe peretele alb, asculta uimit chiţcăitul acestui şoarece încă necunoscut.

Iar cantonierul stătea părăsit şi trist pe marginea patului, cu părul zburlit, ca şi cînd sunetele telegrafului, liniile şi punctele, nu ar fi repetat într-una doar numele lui: linie-punct-linie-punct — Cazimir, Cazimir, Cazimir...

Capitolul VII
MOTOCICLUL NEMŢESC

Într-o după amiază, cîteva zile mai tîrziu, Trică se afla pe prispa cantonului, descusîndu-l pe cantonier:

— Cazimire, pe domnul Tudose îl ştii?

— Îl ştiu! răspunse cantonierul, posomorît.

— Te ai bine cu el?

— Da' ce-ţi trebuie? Nu v-aţi făcut telegraf? Acum vreţi telegrafie fără fir?

Zilele care trecuseră, zumărul bîzîise de zor — şi Culai cu Petruş fuseseră de dimineaţa pînă seara la canton, comunicînd cu ceilalţi doi, care, în schimb, de cînd aveau telegraful nu mai veneau pe aici decît în fugă, să se dumirească asupra unui mesaj încîlcit.

Fireşte că, puţin deprinşi cum erau cu instalaţia lor, nu înţelegeau tot ce îşi transmiteau unii altora, dar oricum, din cînd în cînd tot mai prindeau cîte un cuvînt. Petruş era fără îndoială cel mai priceput şi, la postul celălalt, Trică venea pe urmele lui. Înfiinţaseră cîte un caiet la fiecare post. „Condică de transmisie şi recepţie" cum o botezase Petruş, în care scriau toate comunicările lor. În caietul de la canton, scria, de pildă:

„Cum e vremea la voi?"

Iar la moară întrebare, înscrisă de Uţă, după dictarea lui Trică, telegrafistul şef, care asculta încruntat la zumăr, suna puţin altfel:

„Cumetre mi-a dat boi".

Pînă la lămurirea prin viu grai, cînd se confruntau şi condicele, asemenea întrebare îi lăsa destul de nedumeriţi pe micii telegrafişti — care, după înţelegerea dinainte făcută, emiteau o serie lungă de puncte, semn că n-au prins. Atunci întrebarea se repeta, mai rar, şi dincolo, căpăta o interpretare mai apropiată de adevăr, însă nu cu mai mult înţeles decît prima:

„Cum e nenea la voi?"

— Care nene? se mira Trică, privind încruntat aparatul.

Uţă găsea însă numaidecît înţelesul ciudatului mesaj de la canton:

— Nenea eşti tu: de tine întreabă! Răspunde că eşti aici!

Şi Trică, încruntîndu-se şi mai mult, după ce înghiţea în sec, cuprins în tot trupul de tremur mărunt, se apucă să apese pe manipulator: trei

puncte, două puncte, linie, pauză, punct linie — şi aşa mai departe, transmiţînd:

— Sînt aici cu Uţă.

În condica de la canton, răspunsul, scris de Culai la dictarea lui Petru, glăsuia:

— Sîntu Aghiuţă...

Asta nu din vina lui Petruş, ci a telegrafistului de dincolo care, pripindu-se, nu transmitea desluşit.

Barem în prima zi, credeau unii despre alţii că şi-au ieşit din minţi... Apoi condicile, puse una lîngă alta, seara, arătau din ce în ce mai puţine nepotriviri.

Cazimir în acest timp stătea pe afară, posomorit, cu Miroslav în braţe, vorbindu-i în graiul lui polonez cuvinte de dojană pare-se, după ton, dar care parcă nu erau adresate cotoiului, fiindcă nici n-ar fi avut de ce.

În prima seară, după plecarea copiilor, îl muncise un gînd mîrşav, pe care mai tîrziu, spre miezul nopţii, îl şi pusese în aplicare, ca un răufăcător: se căţărase într-unul din copacii de lîngă canton şi dibuind firul telegrafului, îl rupsese, întrerupînd legătura cu moara. Dar în zorii zilei următoare, după ce se chinuise toată noaptea, muncit de remuşcări, se urcase din nou în copac şi legase firul la loc.

Copiii însă nu se mulţumeau să bîzîie toată ziua la telegraf, ar fi vrut să-l facă şi pe el telegrafist: lor nici prin minte nu le-ar fi trecut că prietenul lor, care le ştia pe toate, n-ar fi ştiut şi acest meşteşug — doar era vechi la drumul de fier!

— Cazimire, vino să transmiţi şi tu! Cei de la moară te cheamă, întreabă ce faci.

— Spune-le că-l învăţ telegraful pe cotoi!

— Nu vrei să le spui singur?

— Nu: pentru mine o să vorbească Miroslav, cînd o învăţa de-ajuns. O să-l fac secretarul meu!

Seara cantonierul se uita chiorîş la manipulator, se apropia de el, îl pipăia — ar fi vrut să ţăcăne de vreo două ori, dar se temea că i-ar stîrni pe dracii de dincolo şi atunci l-ar înebuni cu bîzîitul lor. Apoi lua condica, aflată pe prichici, la locul ei, o frunzărea şi din cînd în cînd îşi arunca ochii pe prima pagină, unde era trecut, cu mare îngrijire, alfabetul „morse”, pentru folosul vreunui telegrafist uituc...

Aşa trecuse timpul, o zi, două, trei, pînă ce Cazimir, din ce în ce mai posomorît, luase hotărîrea să înveţe şi el telegraful — altfel nu mai era

chip. Încît aseară îi vestise pe copii că astăzi pleacă după brînză la stînele de sus, să nu vină degeaba, cantonul va fi închis...

Îndată după prînz, Trică, ducîndu-se la gară, să se sfătuiască într-o privinţă cu Petruş — de data asta singur, fără Uţă, fiindcă nu era vorba de joacă ci de un lucru serios care-i stătea în minte de un timp — văzu că pe hornul cantonului ieşea fum. Faptul îl uimi nespus, ba chiar îl şi îngrijoră, ştiindu-l plecat pe Cazimir.

Acesta era însă plecat numai pentru ei, — stătea închis în odaie, şi în timp ce oala cu ciorbă fierbea pe vatră, el, aşezat pe marginea patului, mai posomorît ca oricînd, spunea pe de rost alfabetul „morse”; uitîndu-se din cînd în cînd în caiet:

— A, punct-linie: b, linie-trei puncte: c, linie-punct-linie-punct; d, linie-două puncte...

Trică deschise portiţa, intră în curte şi urcîndu-se pe prispă îşi lipi, nedumerit, ochii de geam.

— F, două puncte-linie, punct... mormăia cantonierul în acest timp.

Băiatul îi ciocăni în geam, făcîndu-l să sară în picioare — cu caietul ascuns la spate, ca un şcolar pe care l-ai prins copiind.

— Cine e?

— Eu, Trică: te ştiam plecat şi d-aia m-am mirat că iese fum pe horn.

Ei, şi dacă venise, Trică putea să şi rămînă; de ce nu s-ar fi sfătuit cu Cazimir în locul lui Petruş?

Aşa se întîmplase că stăteau acum amîndoi pe prispa cantonului, cantonierul tot posomorit şi repetînd în gînd:

„L, punct-linie-două puncte: m, două linii: n, linie-punct...”

— Ştii de ce te întreb de domnul Tudose? îl lămuri Trică. M-am gîndit că dacă ai vorbi cu el... Eu aş putea să-i fac rost de ceva porumb...

— Şi ce vrei să-ţi dea în schimb? întrebă cantonierul, scurt.

— O sonerie.

— Sonerie? Ce să faci cu ea?

Băiatul şovăi.

— E un lucru cam încîlcit... Aş vrea... Mă gîndeam... Vreau să fac un contact la coteţ, m-am uitat eu cum — şi să trag un fir în casă, să sune cînd umblă cineva la găini.

Cazimir tresări, apoi îşi suci ochii şi se uită la el pieziş. Băiatul părea nevinovat în gîndurile lui, nu s-ar fi zis că venise să îl iscodească, umblînd cu prefăcătorii.

— Să sune în casă? mormăi descumpănit.

— Da: în odaie la noi.

— Cînd umblă la găini?

— Cînd se deschide uşa coteţului.

Iarăşi îl privi Cazimir pieziş, de data asta fără bănuială, numai neîncrezător.

— Şi ştii tu să faci aşa ceva?

— Da: e foarte uşor. M-am gîndit cum.

— Şi-ţi trebuie sonerie?

— Numai sonerie: sîrmă a mai rămas, iar curent o să trag de la bateria telegrafului.

Cantonierul tăcu un timp: nu mai era posomorit, ochii îi jucau în cap, nu cu teamă, mai degrabă şoltic.

— Vă fură găinile?

— Da: chiar alaltăieri noapte, au pierit doi pui.

— Alaltăieri?... Hm... Oare cine v-o fi furînd?

— Păi dacă am şti?!... Parcă poţi să-l pîndeşti toată noaptea? Şi-al naibii Ursei nu latră de loc!

— Ce spui?! Aşa ceva n-am mai auzit...

În clipa aceea, Trică întoarse capul şi trase cu urechea spre drum. De sus, dinspre munte, cobora un pîrîit de motor, şi el cînd auzea glasul motorului, uita de orice.

— Parc-ar fi motociclu! zise, ridicîndu-se şi repezindu-se în drum.

Pe şosea, departe, dincolo de moară, se ridica un nor de praf, învîrtejindu-se spre cer.

— Sînt două! continuă băiatul, desluşind nişte puncte negre care săltau pe drum, apropiindu-se cu repeziciune şi răscolind praful adînc.

Cazimir se arătă şi el în poartă, dar cu gîndul nu la motociclete, că nu de asta îi ardea lui acum — ci la soneria lui Trică, şi la găini. Nu-i purta nici o pică băiatului, doar se mira ce-i dăduse prin cap... Să pună sonerie la coteţ, ca la băncile mari! Pentru ce? Pentru nişte găini care cresc fără cine ştie ce cheltuială!... Dar, la urma urmelor, mai aveau şi alţii găini...

În acest timp motocicletele se apropiau, ajunseseră prin dreptul morii şi pîrîitul motoarelor crescuse, amenințînd să devină asurzitor. Se vedeau motocicliştii, mergînd alături, aplecaţi pe ghidoane, şi, după felul cum mînau, se înţelegea că, ori îi zorea ceva neobişnuit, ori se luaseră la întrecere, neţinînd seama de drumul prost, cu gropi, care-i tot arunca în sus, să zici c-o să-i trîntească la pămînt..

— Ăştia-s militari! observă Trică, încordat, aplecat şi el în faţă, fără voia lui, cu mîinile înţepenite pe un ghidon închipuit.

În clipa următoare, desluşi uniformele verzui, pline de praf şi adăugă:

— Sînt nemţi!... Da' ştiu că mînă! Parcă ar fi goniţi de turci!

Acum, că se apropiaseră, săriturile besmetice ale motocicletelor se vedeau mai limpede — te şi mirai că roţile nu se rup.

— Nu v-oţi frînge gîtul! mormăi Cazimir, din poarta cantonului.

Dar nu sfîrşise bine vorbele — şi unul din motociclişti, în goana lui fără frîu, cîrmi scurt, pesemne pentru a ocoli o groapă, sau un bolovan şi-i tăie drumul celuilalt.

Trică înlemni, cu mîinile ţepene pe ghidonul închipuit, apăsînd din răsputeri pe o frînă care parcă era sub piciorul lui.

A doua motocicletă cîrmi, la rîndul ei, pentru a nu se ciocni, dar din această mişcare bruscă se prăvăli pe o parte şi se duse tîrîş, răscolind praful şoselei, pînă ce se pocni într-o bornă de piatră, şi rămase ţeapănă, cu o roată învîrtindu-se nebuneşte în aer şi cu motorul pîrîind — parcă ieşit din minţi.

— Caput! zise Cazimir.

Motociclistul zăcea în marginea drumului, ca un sac căzut din carul prea plin. Însoţitorul său mai merse o bucată de loc, cu roţile frînate, scîrţîind şi bîţîindu-se, apoi sări jos, culcă motocicleta pe o parte şi se repezi la el, zăpăcit.

Trică dîrdîia în drum, ţinînd încă ghidonul lui în mîini. Pînă să se dezmeticească şi să sară în ajutor, îl văzu pe neamţ întorcîndu-se, plin de praf şi năduşit, cu ochelarii ridicaţi de pe ochi, uitîndu-se cînd înainte, cînd în urmă, cu firea pierdută de tot.

— Fernsprecher! Fernsprecher!... Telefon! gîfîi, apropiindu-se de canton.

Cazimir ridică din umeri, neputincios:

— Nix telefon!

Într-adevăr, telefonul de la canton era stricat de mult, şi dacă şeful gării nu cerea să-l repare, Cazimir nu socotea trebuitor să stăruie el, de vreme ce lui, unul, nu-i folosea la nimic, mai ales acum cînd nu mai avea grija trenurilor, să ceară vreo lămurire, ca să pună barierele la timp.

— Kom, kom! zise neamţul, făcîndu-i semn să vină după el.

Cantonierul îl urmă şi Trică veni după ei, palid, dar învingîndu-şi spaima, hotărît să fie de folos în faţa acestei nenorociri.

— Kom, kom! bîiguia neamţul, mereu.

Însoţitorul său zăcea fără simţiri, cu faţa în sus, cu ochelarii căzuţi; pe deasupra nu părea să aibă vreo vătămătură, însă în colţul gurii se vedea o şuviţă de sînge, semnul unei lovituri înăuntrul trupului.

— Kom, kom!...

Îl apucară, neamţul de umeri, Cazimir de picioare şi porniră încet către canton. În trecere cantonierul privi motocicleta căzută, al cărui motor tocmai se oprise, sfîrîind, peste măsură încins.

— Kom, kom!...

Aşezară rănitul pe prispa cantonului. Cîţiva oameni, care treceau pe drum şi văzuseră nenorocirea, se opriseră la canton, privind peste uluci.

— E mort? întrebă unul din ei.

N-avea cine să-i răspundă şi atunci omul zise, ca încheiere:

— Dacă mînă ca smintiţii!

Neamţul teafăr se îndreptă spre poartă, tot întorcîndu-se din mers, făcînd semne şi spunînd ceva pe limba lui. Cazimir înţelese că-i lasă rănitul în pază şi se duce după ajutor.

Curînd motorul se auzi pîrîind, şi motocicleta porni înapoi pierzîndu-se într-un nor de praf.

— Oare o să moară? întrebă Trică, lîngă prispă, uitîndu-se cu chipul chinuit la omul fără simţiri.

— Cum i-o fi scris! răspunse posomorit Cazimir.

Apoi, după o scurtă tăcere, se îndreptă spre poartă, mînat de un anumit gînd.

— Stai tu aici, — îi porunci băiatului — că vin numaidecît.

Oamenii tot mai căscau gura, peste uluci.

— Ce face? îl întrebară pe cantonier, poate din milă, poate de curioşi.

Cantonierul îi repezi:

— Hai, duceţi-vă, ce v-aţi strîns ca la pomană? Altceva n-aveţi de făcut?

Oameni plecară, înjurînd:

— Uite mă, al dracului, parc-ar fi drumul lui!

Cazimir îi lăsă să se îndepărteze, apoi se îndreptă spre motocicleta căzută pe marginea şoselei şi se apucă s-o cerceteze, cu o curiozitate de mecanic, că doar se pricepea la maşini. Din lovitură, cadrul se îndoise, ca un covrig, înghesuind motorul între cele două roţi;

jumătate din ghidon era frînt, ţinîndu-se numai în cabluri, iar geamul farului se risipise în cioburi, prin praf.

Cantonierul îi dădu ocol, de vreo două ori, apoi se uită pe drum, în sus şi în jos. Nu venea nimeni, decît o căruţă, departe, dincolo de moară, iar alta trecea gîrla, dincoace. Încolo, drumul era pustiu, iar soldatul de pază la pod nu se vedea nicăieri.

După ce se mai uită încă odată în jur, Cazimir se aplecă şi, opintindu-se, împinse motocicleta în şanţ, printre bălării; aşa cum stătea acuma, puteai şi s-o vezi, şi să n-o vezi, după cît erai de grăbit...

Treaba asta fiind sfîrşită, cu un scop greu de ghicit, cantonierul se întoarse acasă, mergînd fără zor pe mijlocul drumului, dar pe dinăuntru fiind muncit de o înfrigurare ciudată, pe care i-ar fi citit-o în ochi numai cine l-ar fi cunoscut.

Trică stătea lîngă prispă veghind asupra rănitului.

— Nu mişcă? îl întrebă Cazimir.

— Nu, dar mai adineaori a deschis ochii şi a gemut. Oare l-o fi durînd rău?

— L-o fi durînd!

Cu aceste cuvinte, cantonierul se aşeză alături şi îşi pironii ochii asupra rănitului. Acum parcă uitase de treaba săvîrşită în drum, fierberea de mai înainte se stinsese în el şi-l stăpînea alt gînd. Avea prilej să se gîndească iarăşi la polonezii închişi, la oamenii paşnici şi la zurbagii. Şi în sinea sa îi spunea neamţului întins alături:

„Măi Hans, ce-ai căutat tu aici? Nu-ţi era patul moale şi nu-ţi era cald sub acoperiş?..."

Rănitul gemu iar şi deschise ochii — şi cum îi deschise, întîlni privirea lui Cazimir. Şi-abia acum văzu Cazimir, că omul din faţa lui era abia un copilandru, o făptură firavă, cu părul gălbui şi cu ochii albaştri, turburaţi de spaimă şi de dureri.

— Wass... wasser!... gemu rănitul.

— Trică, du-te şi adă o cană cu apă!

Inima cantonierului se muiase deodată, de parcă ar fi fost ceară încălzită la foc... Acum douăzeci şi cinci de ani, şi tot vara, ca azi, zăcuse şi el pe o prispă de ţară, într-un sat din Moldova — aşteptînd căruţa ambulanţei să-l ducă la spitalul de front. Dar nu era zobit de motocicletă ci lovit de glonţ sub umărul drept. Lupta, cu neamţul, în regimentul rusesc, alături de oştile româneşti. Şi-l ardea rana, de parcă avea pîrjol în piept — şi un moşneag îi dăduse bărdaca să bea,

cum îi dădea el neamţului acestuia acum. Şi-i muriseră acelui moşneag amîndoi flăcăii pe front — şi plîngînd îi spunea polonezului: „Ia taică, să fie de sufletul lor!”

Neamţul sorbi o înghiţitură de apă, gemu, obrazul firav i se strîmbă şi închise ochii la loc. Cei doi copilaşi din fotografia veche, ţinută în cufăr, ar fi fost azi oameni în toată firea, trecuţi mult de anii acestui flăcăiandru rănit. Dar, printre miile şi miile de acoperişuri arse, se prăbuşise şi peste copiii aceia un acoperiş — şi din tot ce însemnaseră ei, scîncet, plîns, gungurit şi surîs, rămăsese numai fotografia aflată asupra soldatului de pe front.

Şi întorcîndu-se soldatul acasă, vindecată fiindu-i rana de glonţ, nu mai găsise nici casa, nici satul, ci numai cenuşa, cîtă nu fusese luată de vînt. Şi altă rană, mai crîncenă, sfîrtecîndu-i lui sufletul, pornise prin lume, ca unul fără nimic al său — pînă ce se gîndise să-l caute pe acel moşneag din Moldova, care-l îngrijise atunci, să-i fie de ajutor în locul flăcăilor morţi.

Dar ajungînd el acolo, în haine zdrenţuite rămase de la război, nu-şi mai găsise nici moşneagul — şi peste satul acela trecuse pîrjol.

Şi-atunci iar pornise să rătăcească, nimic nelegîndu-l de vreun loc, muncind pentru un codru de pîine ici, dincolo pentru o ruptură să pună pe el şi cu timpul se tocise puterea suferinţii în sufletul lui. Şi aşa, pe jumătate sălbăticit îşi dusese traiul în lume, pînă ce se statornicise la drumul de fier.

Iar acuma trăia la acest canton, doar cu un suflet de mîţă sub acoperişul său, căruia să-i vorbească uneori în graiul copiilor morţi.

Numai doi oameni de aici ştiau cum se fărîmase viaţa lui Cazimir: moş Aron de la moară şi fie-su, Oprea, care şi-l apropiaseră de sufletul lor. Dar iată că Oprea plecase pe fronturi — şi era anul de cînd murise şi el.

Şi privind acum soldatul altei ţări care gemea aici, departe de casa părinţilor săi, Cazimir zicea în sinea sa, ca şi cum i-ar fi vorbit lui:

„Măi Hans, ai şi tu undeva o mamă, care te-o fi aşteptînd... Şi dacă ai să mori, pentru ea va fi tot una că ai murit zobit de motocicletă sau că ai fost străpuns de glonţ. Şi dacă ai să mori aşa şi dacă ai fi murit altfel, moartea ta tot n-ar fi fost de folos cuiva...”

Pe urmă se auzi huruitul unui automobil — o ambulanţă cu cruce roşie, semnul tuturor răniţilor de pe pămînt, opri la canton, doi sanitari veniră cu targa şi-l luară pe Hans cu ei. Camaradul său venise şi el, fără motocicletă acum, şi se uita cum îl duc, încă plin de praf şi

nedumerit. Poate îi era milă de rănit, poate se temea că va fi întrebat şi va trebui să dea lămuriri despre nesocotinţa lui... Dar se duseră, în sfîrşit, şi în zorul lor nimeni nu se gîndi la motocicleta rămasă în drum.

Numai Trică, după ce huruitul motorului se stinse în depărtări, tresări deodată şi îşi duse mîna la gură, făcînd ochii mari:

— Şi motociclul? Au uitat de el...

— Cum o să uite? îl repezi Cazimir. Ce, un motociclu se lasă în drum, ca bălegarul? L-au luat în automobil.

Băiatul îl privi, nedumerit: el nu băgase de seamă să se fi oprit automobilul în acel loc, dar dacă spunea Cazimir...

— La ce veniseşi tu? îl întrebă cantonierul după un timp.

— Să văd de o sonerie...

— Aha! Ca s-o pui la coteţ.

Cazimir cugetă iarăşi un timp, cu capul în pămînt, pe urmă ridică ochii şi zise, mîhnit:

— Mă Trică, tu nu văzuşi? Ce mai înseamnă o găină pe lîngă o viaţă de om?

Capitolul VIII
„CAZIMIR FACE ALT ZIMBIL”

Acum în capul lui Cazimir se născuse un gînd care îl făcea să fiarbă, să se frămînte şi să înflorească, de parcă ar fi fost flăcău: găsise cum să vină de hac telegrafului! Dar, deocamdată copiii nu trebuiau să afle gîndul lui.

În seara aceea, către amurg, sosise şi Uţă, de la moară, să-l caute pe Trică, fiindcă nu-l ştia unde-i dus — şi îndată după el, Petruş şi Culai picaseră şi ei, pe celălalt drum, socotind că la ceasul înserării s-o fi întors şi Cazimir.

Aflînd nenorocirea petrecută lîngă canton, copiii nu se mai gîndeau la telegraf, ci îl ascultau, cu înfiorare, pe Trică, povestindu-le întîmplarea, cum goneau motocicletele pe drum, parcă zburînd, cum una se poticnise şi se făcuse fărîme, iar motorul continuase să pîrîie, pînă se sfîrşise benzina din rezervor, aşa cum credea el. Despre rănit vorbea mai puţin: după ce trecuse o vreme, în minte îi rămăsese mai vie aceea parte a întîmplării care privea înclinarea lui spre maşini.

— Şi cu motociclul ce s-a făcut? întrebă Culai.

Trică se uită la cantonier, iar acesta răspunse în locul lui:

— L-au luat: l-au urcat în automobil.

Pe urmă copiii plecară, Petruş şi Culai peste pod, ceilalţi pe drumul lor, însoţiţi de Cazimir.

— Hai să vă duc pînă mai încolo, că v-o fi urît, spuse el, pornind-o cu ei.

Îi era teamă să nu aibă Trică vreo bănuială şi să se uite în şanţ, printre bălării. Apoi, trecînd de locul acela, mai merse vreo cincizeci de paşi şi se opri:

— Ei, acum duce-ţi-vă, că nu mai e mult!

După ce copiii se pierdură spre moară, cantonierul reveni la locul ştiut, pipăi cu piciorul pînă dădu în fiare şi se încredinţă că motocicleta era la locul ei, apoi îşi urmă drumul către canton. Acolo mai zăbovi o vreme, patrulînd în sus şi în jos, trase cu urechea, într-o parte, în alta — şi încredinţîndu-se că nu se simţea nimeni venind, se întoarse din nou la locul acela, şi intră în bălării, unde se opinti.

După vreo două ceasuri de trudă, motocicleta se afla lîngă cocină, în curtea cantonului. Nu fusese lucru uşor s-o tîrască pînă acolo, că n-

o putea împinge pe roţi. Şi nu o singură dată, auzind scîrţîit de căruţe, Cazimir o trăsese în şanţ şi se ascunsese cu ea, printre bălării.

Acum, treaba cea mai grea fiind sfîrşită, cantonierul se aşeză pe prispă, să răsufle şi să chibzuiască mai bine asupra celor ce avea de făcut. Pe urmă intră în magazie, luă un cleşte, un ciocan, şi, ducîndu-se la cocina goală, îi desprinse scîndurile peretelui din fund, cu grijă, să nu audă soldatul de pe pod cuiele scîrţîind.

Treaba fiind gata, împinse motocicleta înăuntru, apoi, cu aceeaşi grijă, puse scîndurile la loc. În uşa cocinii, pe unde s-ar fi putut vedea înăuntru, trase coteţul de păsări, avînd grijă să-l aşeze astfel încît să pară că stă aşa de mult timp. Acum nu-i mai rămăsese decît să şteargă, potrivind pămîntul cu lopata, urmele lăsate de coteţ pe locul vechi. Dar Cazimir nu se mulţumi numai cu asta ci luă tîrnul, cu care răscoli praful în bătătură şi pe şosea, pînă la locul de început, ca să nu se mai cunoască pe unde fusese tîrît motociclul.

De altminteri, chiar şi cerul noros îi ajută în desăvîrşirea acelei trebi, fiindcă îndată ce reveni la canton începu să plouă — şi plouă aşa pînă în zori, timp cît Cazimir dormi, după atîta trudă, ce-i drept, însă, chinuit de vise în care se vedea luat la cercetări.

Şi într-adevăr, a doua zi dimineaţa, nu se luminase ca lumea şi ploaia încă mai ţîrîia de sus, cînd îl treziră glasuri nemţeşti.

— Komm, her! strigă un soldat, cînd văzu capul ciufulit al cantonierului ivindu-se la geam.

Cazimir îşi luă haina pe umeri şi ieşi în drum. Un camion oprise la locul accidentului şi cîţiva nemţi forfoteau în jur. Soldatul de ieri venise aici, el era cel care strigase la cantonier.

— Wo ist das Motorrad?

— Nix! răspunse cantonierul, ridicînd din umeri, ca omul care nu ştie sau nu înţelege nimic.

Nu vorbea limba nemţească, dar pricepea multe cuvinte, aşa că îşi dădea seama ce vrea neamţul cu el: de altminteri, nici n-ar fi fost greu să-şi închipuie pentru ce erau ei aici.

Crezînd că n-a priceput, soldatul arătă pe drum şi repetă întrebarea, imitînd apoi pîrîitul motorului:

— Das Motorrad? Hurrrr... Wo ist?

Cazimir ridică din umeri, la fel de nedumerit:

— Nix.

Apoi, luîndu-şi o mutră mîhnită, întrebă, socotind că în felul acesta l-o abate pe neamţ de la cercetările lui:

— Hans, tot?

Adică Hans a murit?

Neamţul nu pricepu:

— Hans? Welcher Hans?

— Kamarad caput... Hurrr, buf! Ist tot?

— A... Nein!... Er ist ganz gesund!

Adică Hans n-are nici pe dracu'!

Şi văzînd că nu poate afla nimic de la cantonier, neamţul se duse la ai săi, înjurînd, vorbe pe care Cazimir le ştia din celălalt război. După ce se sfătui cu ei, veniră cu toţii la canton şi începură a cotrobăi. Întîi intrară în casă, dar văzură îndată că aici n-ai fi avut unde ascunde o motocicletă: Miroslav se ridică supărat pe poliţa lui şi îi stupi.

Mai puţin porniţi decît la început şi cu mai puţine nădejdi, nemţii îşi rotiră ochii prin curte, intrară în magazie şi se uitară curioşi la uneltele lui Cazimir. Unul se duse şi la cocina de porci, dar nebănuind nimic, îi dădu cu piciorul şi se lăsă păgubaş.

— Wo ist jandarm? întrebară, văzînd că nu făcuseră nimic.

Cantonierul ridică din umeri:

— Nix.

— Jandarm! Wo ist jandarm?

— Jandarm?... Colo!

Nemţii o luară la fugă înapoi, se urcară în camion şi veniră în faţa barierii.

— He...

Cantonierul le arătă spre vad:

— Podul caput! Caput!

Cuvîntul se vede îi plăcea tare mult, că îl spunea bucurîndu-se ca un copil.

Camionul întoarse şi o luă pe prund — iar Cazimir intră în canton şi se culcă iar, liniştit.

A doua zi veni şi şeful de post, cu un jandarm, la cercetări. Îi descusu pe soldaţii de la pod, intră în curtea cantonului, trupeş şi sigur pe el, îşi făcu datoria să întrebe — şi se duse, socotindu-şi astfel cercetarea sfîrşită. Cînd faci război, se gîndea el, trebuie să pui la socoteală că ai să pierzi şi o motocicletă din cînd în cînd; nemţii aveau destule — puteau să nu-l mai pună pe drumuri pentru un lucru de nimic! Şi încheie deci proces-verbal, că nu se ştia nimic de urma vehiculului pierdut, iar procesul-verbal îl înaintă şefilor săi, spălîndu-se

pe mîini: cu asta, s-ar putea spune, motocicleta intră în proprietatea lui Cazimir.

Dar cantonierul nu socoti potrivit să se arate stăpîn pe un lucru dobîndit în asemenea condiţiuni: mai întîi aşteptă să treacă vreo două săptămîni, în care, ce-i drept nu stătu cu mîinile în sîn ci roboti în magazie, la ceva tainic, fiindcă nu le mai îngădui copiilor să intre după el în acest loc, pînă atunci liber vederii oricui.

De altfel, copiii erau încă în frigurile telegrafului, pe care îl bîzîiau cîte ceasuri mai multe se putea pe zi, desăvîrşindu-se în acest greu meşteşug.

Numai Uţă rămăsese în urmă, poate tocmai fiindcă dorea s-o ia înaintea tuturor, şi cînd dădea să transmită ceva, manipulatorul pîrîia aşa de rău sub mîna lui, încît dincolo nu se înţelegea mai nimic. Iar la recepţie, din aceeaşi grabă a lui, după primele litere ale unui cuvînt, părîndu-i-se că l-a şi ghicit, ceea ce se întîmplă la destule cuvinte şi altor telegrafişti, se grăbea să-l înregistreze, fără să asculte pînă la sfîrşit, dar în felul acesta scotea de multe ori fraza anapoda.

Aşadar, vreo două săptămîni Cazimir meşteri ceva pe ascuns, în atelierul lui, mai bine zis nu meşteri, ci îşi munci gîndul în faţa grămezii de fiare vechi, căutînd lucruri trebuitoare planului lui, măsurînd, cugetînd, fumînd din lulea, încruntat uneori, alteori mulţumit.

Odată, în cursul acestui timp, un automobil rămase în pană în spatele cantonului şi zăbovi acolo pînă a doua zi, în paza lui Cazimir, şoferul fiind nevoit să se ducă la oraş pentru a căuta o piesă de schimb.

Bineînţeles, în acea zi telegraful fu părăsit şi copiii puseră stăpînire pe automobil. Trecură la volan pe rînd, certîndu-se care să-l ţină mai mult, îl suciră, îl răsuciră, opintindu-se din răsputeri, — de mirare că nu-l rupseră, rostul unui volan nefiind să-l foloseşti cînd stai pe loc, cu roţile ţepene între bolovani: desigur că dacă acel automobil ar fi străbătut drumul pînă la Paris, n-ar fi avut de făcut atîtea viraje şi nici n-ar fi trebuit să dea atîtea semnale de claxon ca în acea zi.

Ce e mai de mirare însă, Cazimir le ţinu şi el tovărăşie atunci şi zăbovi întreaga zi în preajma automobilului, de parcă n-ar fi fost scîrbit de maşini, de pe vremea cînd făcuse pe mecanicul într-un garaj de la Bucureşti, în anii de după război. Ba încă se băgă şi pe dedesubtul maşinii cercetînd curios unele din alcătuirile ei,

poruncindu-i celui de la volan să îndeplinească felurite manevre şi amintindu-şi uşor rostul lor. De pildă:

— Ia apasă pe pedala aia mare, din dreapta!

— Aia-i frîna, Cazimire! îl lămurea Trică, dovedindu-se foarte priceput la toate ale automobilului.

— Fie şi frînă, dacă zici tu... la mai apasă o dată! Ţine-o aşa!... Acum dă-i drumul. Apasă pe a din stînga.

— Ăsta-i ambreiajul!

— Ce vorbeşti?!... Parcă eu n-aş şti! Ia învîrteşte de volan, la dreapta... La stînga!

Această cercetare ţinu mult timp şi nu se mărgini doar la atît. Într-un cuvînt, Cazimir se uită cu toată luarea-aminte la fiecare pîrghie, la fiecare şurub, căutînd să-i priceapă iar rostul şi băgîndu-şi-l în cap, ca şi cum ar fi avut de gînd să lase cantonul şi să intre mecanic din nou.

Seara, după plecarea copiilor, săvîrşi încă o treabă, aceasta însă făcînd-o pe furiş. Aduse din casă două bidoane de gaz goale şi le umplu cu benzină din rezervorul maşinii, folosindu-se, al naibii, chiar de furtunul găsit în port-bagaj — şi cu acest prilej nu pregetă să-şi însuşească nişte „rulmenţi" vechi şi o parte din scule, socotite mai fără trebuinţă grabnică pentru şofer, ca omul să nu le observe lipsa numaidecît.

În sfîrşit, a doua zi şoferul se întoarse cu piesa nouă, o puse la loc în mai puţin de-un ceas, cu ajutorul lui Cazimir, şi se duse mulţumit, după ce-l răsplăti pe acesta cu o sută de lei şi cu un chil de vin.

Cumsecade şofer! Bîndu-şi vinul, pe prispă, şi găsindu-l bun, cantonierul nu avu totodată şi vreo mustrare de cuget, gîndindu-se că bietul om va rămîne fără benzină pe drum.

„Las' că şoferii sînt oameni isteţi! S-o descurca el în vreun fel!" îşi zicea, afurisitul! — sugînd din clondir. Ba încă mai şi rîdea în sinea lui închipuindu-şi nespusa uimire a aceluia — că doar îşi ştiuse rezervorul pe trei sferturi plin!

Împlinindu-se vreo două săptămîni de aşteptare si văzînd că nu mai vine nimeni cu cercetări mai adînci şi mai aspre asupra motociclului dispărut, Cazimir purcese la desfacerea lui în bucăţi, lucru care îi luă nu doar o noapte, ci vreo trei. Motorul îl duse în magazie, împreună cu farul, cu claxonul şi alte cîteva piese mai mici; roţile le urcă în podul cantonului şi tot acolo dosi cadrul, furca, acestea din urmă lucruri fără folos pentru el, dar pe care nu avea unde să le arunce: peste ele

întinse o rogojină veche, socotind că păienjenii or pune şi ei pînzele lor deasupra, desăvîrşind camuflajul lui.

Cu motorul, urcat pe masa fierarului, ca în orice atelier, îşi pierdu vreo două zile, dichisindu-l cu mare grijă şi făcîndu-l cît mai de nerecunoscut. Întîi îl spălă cu gaz, pe urmă pili locul unde se afla săpat numărul, care, la un motor e tot una cu numele la un om, adică identitatea lui — şi pe urmă îl vopsi, făcîndu-l ca nou, — tot aşa cum răufăcătorul cînd vrea să scape de urmăritori, nu se mulţumeşte să-şi ia alt nume ci se străduieşte să-şi schimbe şi înfăţişarea, de pildă punîndu-şi ochelari, pieptănîndu-se în alt fel, răzîndu-se de barbă şi de mustăţi...

Spre sfîrşitul celei de a treia săptămîni, totul fiind gata, fiind şi vopseaua uscată, Cazimir socoti că venise timpul să se răzbune pe telegraful care-i scosese pe copii de sub oblăduirea lui. Gîndul care îl frămîntase în ultimul timp, făcîndu-l să înflorească, avea să-şi dea rodul din plin!

★

Într-o dimineaţă, să fi fost pe la ceasul nouă, poate chiar mai mult, Uţă încă dormea; dacă nu-l zorea nimeni, el era în stare să doarmă chiar pînă la prînz, spre deosebire de Trică, mai aprins ca fire şi mai greu de ţinut sub acoperiş.

Prin somn, băiatul auzi o muscă bîzîind, chiar la urechea lui — şi dădu cu mîna, s-o alunge, foarte burzuluit. După bîzîit, era o muscă mare, din cele care se nasc la o mie una şi pot să trezească pînă şi un mort din somnul lui veşnic.

— Bîîîz, bîz-bîz-bîîîz!... făcea musca la urechea lui.

Uţă se apăra iar cu mîna, şi mai burzuluit, dar pare-se, gîngania era hotărîtă să se ţină de el pînă l-o înnebuni, dîndu-i înainte cu bîzîitul ei:

— Bîîîz, bîz-bîz-bîîîz!...

Băiatui se zbuciumă un timp, între somn şi bîzîit pînă ce, deodată, scos din răbdare, sări în sus, hotărît să prindă musca şi s-o chinuiască pe măsura chinului îndurat de el. Dar, căutînd-o pretutindeni, cu ochii cîrpiţi, nu o văzu nicăieri, deşi bîzîitul se auzea încă, sîcîindu-l ca şi pînă atunci:

— Bîîîz, bîz-bîz-bîîîz!...

Uţă se uită în tavan — şi deodată se desmetici.

— Telegraful! strigă, încă buimăcit, repezindu-se în tindă şi luînd în braţe scara podului.

Zumărul bîzîia de mult timp, repetînd semnalul de apel cunoscut, TU, linie, două puncte linie — şi cei de dincolo începeau să-şi piardă răbdarea.

— Poate n-o fi în casă, zise Culai.

— Ba este, că l-am lăsat dormind, răspunse Trică. Dar doarme buştean, al naibii bursuc!

— Mai cheamă-l! hotărî Petruş.

Culai şi Petruş fuseseră azi primii sosiţi, pentru a-şi lua în primire postul de telegrafişti, ca în fiecare zi — deşi instalaţia asta, care nu mai înfăţişa nici o taină pentru ei, începea să li se pară lucru tocit. Dar iată că azi, la canton, Cazimir îi aştepta cu o veste care îi uluise şi-i pusese într-o fierbere încă necunoscută fiinţelor lor de copii. Petruş se repezise la telegraf să-i cheme şi pe ceilalţi doi, fiindcă merita să-i pună pe drum pentru vestea lui Cazimir.

Trică primise mesajul pe la ora opt, şi, mai înfierbîntat decît ceilalţi doi, se şi repezise la canton, lăsîndu-l pe Uţă să mai doarmă — prea dormea adînc! — şi gîndindu-se că l-o chema mai tîrziu.

În sfîrşit, după acele îndelungate apeluri, telegraful de la moară răspunse, foarte adormit, repetînd, după înţelegere, literele cu care fusese chemat pînă atunci.

— Lasă-mă să-i transmit eu! zise Petruş, luîndu-şi locul la manipulator şi dîndu-l la o parte pe Culai, care făcuse scurtă la mînă ca să-l trezească din somn pe bursuc.

Miroslav dormea pe poliţa lui, iar Cazimir stătea pe pat, luminos la chip şi fericit cum poate nu mai fusese decît în tinereţea lui. Doar între sprîncene i se vedea o umbră de gînd, dovadă că în mintea lui se mai frămînta ceva, nu îi era chiar totul lămurit.

Petruş îşi începu mesajul cu mîna parcă tremurîndu-i: nu se transmite o asemenea veste în fiecare zi! Pe geam vedea tricolorul de la jandarmerie, dar iarăşi, ce ciudat, domnişoara Eleonora nu-i stătea în gînd, ca ieri, ca alaltăieri. Fiindcă, în ultimul timp, de cînd telegraful se învechise, iar îşi făcea drum pe la Culai şi iar se uita peste gard la hamacul care se legăna între pomi.

Azi însă, putea să se legene hamacul oricît, putea domnişoara Eleonora să-şi fluture părul în vînt, putea să i se înfăţişeze cu puteri vrăjitoreşti în ochi, cu rochia aceea trandafirie şi cu cercul împodobit de flori, cum dansase atunci — pe Petruş nu l-ar mai fi scos din minţi.

Şi el îşi începu mesajul gustînd de pe acum, ca pe o prăjitură cu unt mult şi cu nuci, urmarea cuvintelor sale în mintea lui Uţă, care aştepta dincolo, cu urechea la zumăr, căscînd şi frecîndu-şi cu dosul pumnilor ochii cîrpiţi.

„Vino repede la moară! zicea mesajul. Cazimir face automobil!”

După primele vorbe, telegraful de dincolo tăcu — semn că Uţă n-avea nici o nedumerire, le pricepuse pe deplin. Dar la sfîrşit, zumărul începu să scoată un şir lung de bîzîituri.

— Dă-i mai rar! zise Trică, ştiind că frate-su nu recepţiona încă desăvîrşit.

— Crezi că n-a înţeles? Mai degrabă cred că l-am uluit!

Totuşi Petruş repetă mesajul, mai rar, şi parcă subliniind fiecare cuvînt:

„Cazimir face automobil!”

După o pauză, Uţă transmise, cam bîlbîit, un V şi un A, semn că a înţeles şi nu mai are nimic de spus, apoi semnă TU, numele postului, aşa cum se obişnuieşte pretutindeni între telegrafişti şi cum învăţaseră cu toţii de la Petruş.

Copiii rămaseră o clipă dezamăgiţi. Se aşteptau să se întîmple altceva, telegraful să zbîrnîie cuvinte fără şir, semne de întrebare, de exclamaţie — şi cînd colo, Uţă nu zicea nimic!

— Ce să mai zică! îşi dădu părerea Culai. S-a zăpăcit. Stai c-o să vină el acuma, gîfîind.

Şi cu toţii se porniră pe rîs, gîndindu-se la zorul în care îl băgaseră pe bursuc. Şi-l închipuiau dîndu-şi drumul pe scară, din pod, trăgîndu-şi nădragii şi cămaşa din mers şi răscolind praful şoselei, gonind la canton, ca mînat de lupi.

Uţă însă, în acest timp, stătea pe o ladă veche, sub ochiul podului, căscînd încă buimăcit şi uitîndu-se cu paianjenii somnului peste ochi, în „Condica de emisie şi recepţie” unde scrisese, literă cu literă, mesajul lui Petruş. Asta ce mai putea fi?

Cazimir avea un zimbil vechi, de papură, pe care îl ştia din ziua cînd intrase el la canton, prima zi. Era un zimbil vechi, afumat şi zdrenţuit, de care cantonierul nu se despărţea niciodată cînd pleca la drum, gîndindu-se că poate-i pică vreun chilipir şi să aibă în ce-l duce, — gînd de om chibzuit. Ei şi? Ce mare lucru, şi ce să faci atîta tărăboi pentru zimbilul lui Cazimir?

Fiindcă în mesajul de la canton, pe care Uţă îl citea şi-l recitea, nedumerit, scria, literă cu literă, aşa cum înţelesese el după bîzîit: „TU — vino repede la canton, Cazimir face alt zimbil!...”

Capitolul IX
CÎINII VRĂJIŢI

Satul avea trei uliţe, socotind şi şoseaua mare, toate în dreapta gîrlei, aşezate pe dealuri, în sus. Casa lui Ilie Ţeposu, tatăl lui Culai, se afla pe uliţa de mijloc, pe partea ei din jos, iar moş Visarion stătea peste drum, pe partea din sus.

Un sat cu trei uliţe, se va zice, nu-i un sat mic: satul acela nu avea însă atîtea case cît să încapă pe asemenea loc, între ele se întindeau fîneţe şi livezi cu pruni, încît în multe părţi, mai ales spre margini, n-ar fi fost cu putinţă să arunci o piatră, ba încă nici cu praştia, de la tine la vecin. Era mai degrabă un cătun sălbăticit, întins pe atîta loc cît să încapă un tîrg.

În după-amiaza acelei zile, cîinii de pe a doua uliţă lătrau, în chip neobişnuit, şi dacă lătrau ei, lătrau şi cei din sus, şi din jos, molipsiţi.

Moş Visarion, şi temător şi afurisit, îşi luă cîrpa de pe faţă şi se repezi la drum, să vadă ce-o fi. Cîinii îl supăraseră totdeauna, afară de-al lui, dar pînă azi nu lătraseră aşa decît dacă veneau soldaţii la rechiziţii. Or, acum soldaţii cu rechiziţiile degeaba ar mai fi venit, fiindcă luaseră de mult ultimul cal în putere — şi nici fîn nu se mai găsea la acest timp.

Şi totuşi, pe uliţă venea om necunoscut, făcînd mare zarvă, altfel cîinii nu şi-ar fi ieşit din minţi.

Într-adevăr, moş Visarion văzu urcînd, dinspre şoseaua mare, un om cît toate zilele, să fi zis că-i schimnic, să fi zis că-i haiduc, dacă n-ar fi avut şapcă de ceferist. Dar zarva n-o stîrnea el, ci vreo patru copii care se ţineau pe urma lui şi ridicau glasurile, amestecîndu-şi-le, fiecare voind să-şi spună o părere despre felul cum ar fi fost mai nimerit să se facă lucrul la care erau purceşi acum. Fiindcă lucrul acela, greu de înfăptuit, era cu atît mai greu cu cît cerea să ai de-a face tocmai cu moş Visarion, om bănuitor, certăreţ, urîcios şi hapsîn. Cu altcineva, zadarnic ai fi încercat să ajungi la un căpătîi — trebuinţa lor neputîndu-se mulţumi decît de bătrîn.

Omul care se apropia însoţit de copii, nu era altul decît Cazimir, iar copiii erau prietenii lui, şi ei veneau aici fiindcă, după spusele lui Culai, în curtea lui moş Visarion se găsea un motociclu vechi, aruncat acolo de nu se mai ştie cînd.

Culai îşi amintea că unul din flăcăii bătrînului, plecat azi la Bucureşti, unde zicea că lucrează la strung, umblase într-un timp pe acel motociclu. De unde îl luase şi cîţi bani dăduse pe el, ar fi fost greu de spus, dar pesemne nu mulţi, fiindcă nu era mai nimic de capul lui, decît că pîrîia şi scotea nori de fum. Încolo, flăcăul nu izbutise să ajungă cu el decît pînă la pod, mergînd adică la vale — iar la deal, înapoi, nu mai venise decît împingîndu-l, ca boul în jug. Şi după alte cîteva asemenea încercări, îl aruncase sub un şopron, unde de atunci ruginea liniştit, şi se împodobea cu găinaţul găinilor.

Lui Cazimir nu-i trebuia această vechitură ci numai roţile, dar mai ales vroia să aibă dovadă scrisă de la bătrîn că a cumpărat, în bună regulă, motociclul din ograda lui. Fără asta, lucrînd el automobilul plănuit, ar fi stîrnit bănuielile oricui. De făcut, poţi să-l faci, dar de unde motor, de unde roţi, cum te poţi apăra în faţa învinuirii de furt?

Şi-aşa Trică, fără să fie jandarm, se uita cu un ochi cam ciudat, cînd la cantonier, cînd la motorul proaspăt vopsit, gîndindu-se şi la ciudăţenia aceea, cu motociclul neamţului. Şi încă, pe Trică putea să-l lase să-şi bată capul oricît, gîndind şi socotind, dar ce făcea cu alţii, mai ales cu şeful de post, care îndată ar fi mirosit?

Deci, aflînd de la Culai despre vechitura din curtea lui moş Visarion, Cazimir îşi spusese, limpezit: „Fac rost şi de roţi, scap şi de bănuieli...” Fiindcă îndată el îşi şi croise un plan, cum să cumpere de la bătrîn patru roţi în loc de două, cîte avea motociclul lui.

Văzînd această deputăţie venind, moş Visarion mormăi ceva, furios, neştiind că îl căuta tocmai pe el, strigă mîniat la cîini, îi înjură pe vecini şi se duse în fundul curţii, la stupi.

Era singur în toată gospodăria — nepoţii fugiseră la gîrlă şi nu-i mai putea prinde pînă la prînz, să-i dea o mînă de ajutor, dar rămînea să se vadă dacă i-o prinde şi-atunci; afurisiţii copii mai degrabă răbdau de foame, decît să rămînă în preajma lui, cum s-ar fi cuvenit.

Doar Lina, una din nurori, se afla acasă şi jumulea un pui la bucătărie, pentru bătrîn; cealaltă, Tudora, se dusese şi ea prin vecini.

Şi moş Visarion, învîrtindu-se printre stupi, bombănea înciudat, înjurîndu-i pe toţi, şi pe nepoţi, şi pe feciorii plecaţi, şi pe nurori, şi pe cei care stîrneau hărmălaie în drum...

Între timp, deputăţia urca la deal, gîfîind — copiii certîndu-se încă asupra chipului cum să se ducă vorba cu bătrînul hapsîn. Dar deodată tăcură şi îşi lăsară capul în pămînt parcă speriaţi, parcă ruşinaţi, strîngîndu-se mai mult lîngă Cazimir.

Într-o ogradă, pe dreapta drumului stătea întins, pe un ţol, un fel de om — că nu avea nici picioare, de la genunchi în jos, nici braţe, nici ochi — şi lîncezea aşa, la umbra unui prun.

— E nea Miluţă al lui moş Tabacu, şopti Culaie după cîţiva paşi.

Petruş nu-l ştia, dar Tricã şi chiar Uţă îşi aminteau de el, îl vedeau pe la moară, bărbat vrednic şi voinic, cu o mustaţă neagră, ascuţită la capete ca spicul de grîu — era abia anul de cînd omul venea să macine, luînd sacul din căruţă de parcă n-ar fi fost îndesat cu boabe, ci cu fulgi. Şi acum iată-l că zăcea aici, jumătate din ce fusese el atunci, fără picioare şi fără mîini, cu ochii ca doi bondari morţi şi putreziţi, fără mustaţă pe chipul ciuruit, fără nimic din ce fusese al lui. Se întorsese aşa, din spitale, numai de o săptămînă — şi de atunci lîncezea noaptea pe prispă, ziua sub prun, nimeni neştiind ce mai aşteaptă el de la lume, ce nădejde îi mai rămîne în suflet, iar în cap ce gînd.

— L-a lovit „brandul”, zise Culai, care ştia, ca mai tot satul, cum fusese omul rănit.

— Ce-i ăla brand? întrebă Uţă, curiozitatea învingînd spaima în sufletul lui.

Cazimir mormăi posomorît:

— Un fel de tun...

Paşii lui acum şovăiau, nu mai aveau îndemnul de la început, i se mişca în minte un gînd, dar nu ştia nici cum să-l ducă pînă la cap, nici cum să-l spună acestor copii. Apoi mormăi alt cuvînt, mult prea mic ca să cuprindă sila şi amărăciunea din el:

— Zurbagii!

În cugetul lui însă acest cuvînt se mărea, avînd înţeles mai larg, mai adînc şi mai fioros decît înţelesul lui cunoscut, adunînd laolaltă pe toţi cei ce răsturnau pacea lumii şi porneau prăpăd pe pămînt.

Şi după ce zise asta, adăugă:

— Ăsta-i războiul, măi copii!

Apoi dădu drumul la pas, fiindcă venise pentru altceva aici, să le facă o bucurie copiilor, nu să-i amărască în sufletul lor curat şi plăpînd. Dar copiii mai văzuseră invalizi, unii ciungi, alţii şchiopi, în sat erau pînă acum vreo cinci, fără cei rămaşi prin spitale, încă neînzdrăveniţi, fără cei care n-aveau să se mai întoarcă nicicînd.

— Cazimire, începu Culai, ca şi cînd ar fi vrut să alunge mai repede amintirea omului ologit şi să-i aducă pe toţi înapoi, la treburile lor de copii. Să mă laşi pe mine să vorbesc cu moş Visarion, că îl ştiu.

Asta făcu să se nască din nou gîlceava oprită un timp, numai că fiecare avea acum glasul scăzut, şi parcă mai puţin convins.

— Ba să faci bine să nu te bagi; lasă-l pe Cazimir! zise Petruş, intrînd în vorbă din aceeaşi dorinţă de a uita omul de peste uluci, deşi, avînd mintea mai răsărită şi-n suflet mai mari adîncimi, el ştia că asemenea imagini nu se uită curînd.

— Trică, tu ce zici? Nu-i mai bine să vorbesc eu? stărui Culai, devenit deodată îndrăzneţ peste firea lui.

— Nu ştiu.

Rămas la cîţiva paşi în urma celorlalţi, Trică n-avea acum gînd pentru motociclul lui moş Visarion: băgase de seamă ceva, care îl uimise nespus: cîinii îşi scoteau capul printre uluci şi lătrau cu furie, stîrnindu-i şi pe cei din vecini, dar în urmă, la vale, nu se mai auzea niciunul, amuţeau cu toţi la trecerea lor, de parc-ar fi fost vrăjiţi. Vedeai şi parcă era lucru de necrezut: cum se apropia Cazimir, fără să se ferească, trecînd la un pas de uluci, cîinele mai hămăia o dată, nehotărît, apoi se trăgea înapoi, cuminte şi se uita după el, smerit.

„L-or fi cunoscînd!“ îşi spuse Trică, la început.

Dar lucrul ar fi fost de mirare: de unde să-l cunoască, de vreme ce Cazimir nu umbla pe uliţele satului în fiecare zi? Şi un cîine nu se cheamă că poate să te cunoască, dacă treci pe la poarta lui o dată la cinci săptămîni!

Ajungînd la a treia, la a patra, la a şaptea casă şi lucrul întîmplîndu-se neschimbat, băiatul începu să se uite din ce în ce mai uimit la Cazimir. Oare nu avea o putere să-i vrăjească pe cîini? întîmplarea cu ursul, în care nu crezuse atunci, reveni dintr-o dată în mintea lui, uimindu-l neînchipuit de mult. Da, poate că era ceva la mijloc, ce nu putea înţelege pe deplin, el cu capul lui de copil. Poate Cazimir avea însuşiri deosebite de ale oricărui om, cu care îşi făcea prieteni şi din fiare, şi din cîini, şi din copii.

— Moş Visarioane! strigă Culai, cînd ajunseră cu toţii la poarta bătrînului hapsîn.

Acesta tocmai era cu capul într-un stup şi nu-i auzi. Numai Gavrilă, dulăul lui, care pînă atunci hămăise înăbuşit, stîrnit şi el de ceilalţi cîini, se rupse din fundul curţii şi se repezi spre drum, lătrînd şi rupînd cu colţii toţi răufăcătorii închipuiţi.

Cînd nu avea lume străină la lucru, oameni mari sau copii, bătrînul îşi lăsa cîinele slobod, să se repeadă la oricine ar fi intrat în ograda lui.

Tocmai atunci îşi scoase şi moş Visarion capul din stup şi strigă, cu glasul piţigăiat, cunoscut de vecini:

— Care eşti acolo?... Care ai intrat aşa, ca-n ograda lui tat-tu? Şo, Gavrilă, şo pă el, rupe-l, anafura lui de pîrlit!

Asta era ştiut: cine intra fără încuviinţare în curtea lui moş Visarion, chiar dacă ieşea viu, îşi lăsa în gura dulăului măcar nădragii, dacă nu şi-o halcă de carne din trup — şi p-ormă, zadarnic umblai cu jandarmii şi cu judecăţile: bătrînului nu puteai să-i faci nimic, de vreme ce treaba se petrecea în ograda lui, unde el singur era stăpîn.

— Fugi înapoi, Cazimire! răcni Culai, văzînd că, fără să-l mai aştepte pe bătrîn, cantonierul deschisese portiţa şi înainta neturburat în întîmpinarea dulăului care venea năprasnic asupra lui.

Ceilalţi copii nu mai putură spune nimic: rămaseră ţepeni, cu mîna la gură, cu ochii zgîiţi peste uluci.

Dar iată ciudăţenie: întocmai ca leul lui Androcle din povestirea spusă atunci de Petruş, Gavrilă îşi domoli goana, din ce în ce mai nehotărît, lătratul i se prefăcu doar în hămăit şi cînd fu la cinci paşi de Cazimir se opri, cu ochii în ochii lui, privindu-l întrebător şi supus: mai lipsea să-i lingă mîna, ca faptul să fie întocmai ca în acea poveste de necrezut.

Cantonierul se aplecă spre el, îi mîngîie blana plină de praf, şi-i zise, cu un glas, altul decît le vorbea oamenilor:

— Ce mai faci tu, măi Grivei? Latri aşa la lumea care trece pe drum?

Iar dulăul se gudură, scheunînd, cu toate că îl chema Gavrilă şi nu Grivei.

Moş Visarion se apropie de la stupi, sub stăpînirea celei mai mari mînii şi nedumeriri.

— Ce cauţi aici? se răsti la cantonier.

Şi după ce se răsti aşa la el, se întoarse spre dulăul necredincios, dîndu-i un picior în pîntecele supt, de se auziră maţele înăuntru ghiorăind.

Cîinele se duse, cu coada între picioare şi cu ochii în pămînt, întorcînd însă capul din cînd în cînd şi privindu-l pe Cazimir.

— Am auzit că ai un motociclu, începu cantonierul, către bătrîn.

Dacă n-ar fi avut cu el o treabă care se cerea făcută negreşit, i-ar fi pus mîna în ceafă şi l-ar fi buşit de pămînt, aşa, fără altă pricină decît că era om al dracului şi lovise de pomană un biet dobitoc.

— Ce te priveşte pe dumneata ce am eu? răspunse moş Visarion, încă mai arţăgos. Cine ţi-a spus?

Acea motocicletă veche şi ruginită, care nu mai era bună de nimic şi pe care nici măcar nu o cumpărase el, cu banii lui, ci feciorăsu, nu-i ţinea de cald cîtuşi de puţin, ba dimpotrivă, mai încurca locul fără nici un folos. Aşa că, dacă ar fi fost să se topească, ori să intre în pămînt, se cheamă că l-ar fi durut într-un cot. Dar cînd auzi că întreabă cineva de un lucru aflat în curtea lui, pornirile-i de stăpîn se arătară în el — şi se îmbăţoşă şi se aspri şi îşi arătă ţepii de arici şi toate armele aflate asupra lui, ca şi cînd ar fi avut în faţă un fur.

Cazimir se întoarse spre poartă:

— Hai, veniţi încoace, copii!

— Asta e pramatia care ţi-a spus! piţigăi bătrînul, arătînd spre bietul Culai, care se apropia sfios, împreună cu ceilalţi. Zi aşa, ticălosule mic, te primesc în gospodăria mea, îţi dau o pîine să mănînci şi tu te duci să spui ce-ai văzut!

— Lasă băiatul în pace! îl opri Cazimir, fără să se arate aprig, dar cu un glas care ar fi putut să te înlemnească în liniştea lui. N-am venit să ne certăm cu dumneata, ci să-ţi aducem cîştig.

La auzul acestui cuvînt, capul lătăreţ al bătrînului se lăţi şi mai mult, iar urechile, împinse în părţi, se boltiră, ca şi cînd ar fi vrut să prindă din zbor vorba de adineaori, să nu se piardă în vînt, ori să se ducă peste gard, la vecini.

— Ce cîştig? gîfîi el repede, îmblînzindu-se pe neaşteptate la chip.

— Vreau să-l cumpăr.

Hapsînul numai că nu se înecă. Vindea miere, vindea poame, ţuică, şi negustorii, care veneau de la oraş, aveau bună primire în casa lui: cine-ţi cumpără, e trimesul lui dumnezeu, se cuvine să-l cinsteşti, să nu plece omul supărat şi nemulţumit.

— Ai bani? întrebă, înghiţind în sec.

— Să vedem cît ceri pe el.

Motociclul era aruncat în spatele casei, sub un şopron vechi, ca acoperişul prăpădit, prin care curgeau ploi şi ninsori. Roţile zăceau pe jumătate îngropate în pămînt şi fierul, sub podoabele lăsate de orătănii, era numai rugină, încît puteai spune, nu spre a te cîrcoti, că nu mai folosea la nimic.

— Oare cauciucurile or mai fi bune? întrebă în şoaptă Petruş.

— Pare că da, răspunse la fel Cazimir.

Apoi îşi îndreptă spinarea şi se scărpină în cap, pe sub şapca de ceferist.

— Fier vechi! zise, ăsta fiind adevărul, nu ca să caute un preţ mai mic. Cît cei?

Moş Visarion ştia preţul poamelor, al mierei, al ţuicii, nu şi al motocicletelor vechi, dar socotea că astea trebuie să coste scump.

— Cinci mii! zise, cerînd mai mult decît era în gîndul lui şi tot temîndu-se că a cerut prea puţin.

Copiii se priviră, dezamăgiţi. Crezuseră că ar putea fi vorba de sute, nu de mii. De unde să scoată atîţia bani Cazimir, că ei, unii, n-aveau nici de covrigi?!

— O mie ţi-aş da, vorbi cantonierul, spre spaima însoţitorilor săi.

O mie de lei însemna jumătate din leafa pe care i-o plătea lui drumul de fier — şi din asta, mai mult decît un sfert îi oprea pentru nişte stricăciuni pe la canton, pe la bariere, puse în sarcina lui.

Culai îl trase de mînecă, şoptindu-i:

— Cazimire, ce faci?

Moş Visarion se mai uită o dată la ei toţi, se uită la motocicleta îngropată în gunoi şi iar înghiţi în sec.

— Patru mii! zise, gîfîind.

Tocmeala ţinu mai bine de un ceas, dar nu fiindcă ar fi fost în firea lui Cazimir să umble cu ciorovăielile: el ridică preţul pînă la o mie trei sute cinci zeci de lei — peste asta nemaiputînd să adauge nici un leu.

Şi-atunci rămase aşa hotărît: să dea cantonierul azi o sută de lei, arvună, suta luată de la şoferul acela: peste două zile, cînd primea leafa, să mai dea o mie douăsute cincizeci — şi atunci să poată ridica motociclul. Dar pe deasupra Culai, Trică şi Uţă să se lege că la toamnă vor căra fiecare cîte o mie de găleţi cu prune, din livadă pînă la povarnă, ceea ce făcea, după preţul de anul trecut, o sută de lei de fiecare, adică trei sute pentru toţi.

Copiii se învoiră, fără nici o vorbă de prisos. Petruş în schimb se simţea foarte stînjenit: el nu putea căra prune la toamnă, atunci avea să fie plecat la şcoală — nici o sută de lei nu avea de unde scoate acum, ca să nu rămînă mai prejos decît prietenii săi. Dar, în sinea lui, luă hotărîrea ca la oraş să facă economie din puţinii bani pe care i-i dădea taică-su, să aibă pentru o peniţă sau un creion, şi la Crăciun să-i aducă lui Cazimir măcar o sută de lei, dacă nu mai mult.

Tîrgul fiind încheiat, moş Visarion dădu mîna cu Cazimir şi cumpărătorii plecară pe drumul lor. Culai avu prilejul acum să-l vadă

şi el o dată pe bătrîn zîmbind, ceea ce îl miră nespus. Fiindcă zîmbetul hapsînului nu se asemuia cu al niciunei fiinţe omeneşti de pe acest pămînt; cînd zîmbea el, cu gura, ochii păreau că plîng, urechile i se pleoşteau ca lipanul vestejit iar în cucuiul din creştet zvîcnea ceva, de parcă ar fi fost ou clocit şi puişorul dinăuntru, venindu-i timpul să iasă la lumină, bătea cu ciocul, ca să-şi facă drum.

Toţi cinci, Cazimir cu al lui, erau foarte mulţumiţi şi coborau la vale, grăbiţi, visînd la viitorul automobil. Nimeni nu se gîndea cum îşi va cîrpi prietenul lor nevoile timp de o lună de zile, dacă-şi dădea toată leafa pe acest timp; dar de grija asta cantonierul nu avea timp fiindcă altele îi stăteau în gînd.

Şi iarăşi, nu băgă nimeni de seamă că la coborîre nici un cîine nu mai lătra de după uluci, ci se uitau cu mare sfială la Cazimir. Nimeni, afară de Trică, fiindcă lui îi rămăsese mintea la această ciudăţenie, încă mai de mult.

— Tu vezi? îl întrebă pe Petruş, trăgîndu-l de mînecă şi ţinîndu-l un pas în urmă.

— Ce?

— Cîinii nu-l latră pe Cazimir.

— Ei, au obosit şi ei să latre atît!

— Nu: n-ai văzut la Gavrilă, cum s-a repezit şi p ormă s-a culcat la picioarele lui?

— Da... Poate cîinii îl simt că-i om bun.

— Poate...

Trică se gîndi iar la povestea cu ursul şi prin inimă iar îi trecură fiori.

— E un vrăjitor! zise şoptit, cu toate că el nu mai credea în vrăjitorii.

Apoi adăugă, cu ochii la Cazimir care mergea înaintea lui:

— Un vrăjitor din cei buni!

Capitolul X
CIUDĂŢENII MARI ŞI MICI

Două zile mai tîrziu, aşa cum rămăsese şi hotărît, Cazimir veni cu leafa la moş Visarion, şi după ce-i numără banii, îi ceru nu doar motociclul, ci şi act scris.

Bătrînul, între timp, umblase pe lîngă lucrul vîndut, răscolise pămîntul în jurul lui, să vadă dacă nu poate desface ceva, să-i fie de vreun folos, ori să găsească alt muşteriu pentru el, orice lucru, cît de mic, măcar un şurub, dar nu fusese chip. Totul era ros, murdar, ruginit, n-aveai nici ce scoate, nici cum, şi dacă văzuse aşa, oftase adînc, socotind că s-a păcălit.

Auzindu-l pe cantonier că mai vrea şi act scris, moş Visarion se înţepeni pe dinăuntru, ca şi cînd în trupul lui ar fi crescut un par, cu spini.

— Nu-ţi dau scris!

— Un motociclu nu se vinde fără hîrtie, stărui Cazimir.

— Atunci nu-l vînd.

Cantonierul îşi luă banii de pe masă, fiindcă bătrînul îl poftise înăuntru cu acest prilej: cum să numere banii la lumină, să te vadă toţi de pe drum?

— Dă-mi arvuna înapoi!

— Aia n-o dau!

— Şi de ce? Cu ce drept?

— Păi cum adică, mi-am lăsat albinele şi-am pierdut timpul de pomană?

În chip ciudat, Cazimir nu mai stărui ci dădu să plece. Numai în uşă, întoarse capul spre bătrîn şi spuse doar un cuvînt:

— Biine!

Dar aşa îl spuse, şi aşa privi, încît pe moş Visarion îl cuprinse un fel de tremur, ca şi cînd cantonierul l-ar fi vrăjit şi pe el, ca pe cîini. Numai că privirea lui Cazimir nu fusese de data asta blîndă, ci aprigă, ca de haiduc, avînd puterea să zobească ţeasta, ca un topor şi să străpungă inima, ca un cuţit.

— Şi la ce vrei scris? întrebă bătrînul, privind cînd în ochii lui Cazimir, cînd la banii acestuia, mototoliţi în pumn.

— Aşa, ca să am dovadă că nu-i de furat.

— N-am hîrtie! dădu s-o încurce iar moş Visarion.

Avea un top întreg pe care i-l dăduse un negustor, fără să-i ia bani pe el.

Culai, care asculta de afară, cu ceilalţi, se repezi peste drum, acasă la el şi veni cu o foaie de caiet.

— N-am condei! o lungi bătrînul.

Culai aduse într-o fugă şi condei şi călimară.

— Mi-s sparţi ochelarii, se codi iar moş Visarion.

— Las’ c-o scrim noi!

Petruş fu chemat în casă şi scrise hîrtia, precum că moş Visarion îi vindea lui Cazimir o motocicletă veche, marca „Harley Davidson”, proprietatea sa...

— Asta să nu scrie! sări bătrînul. O vînd, şi gata, altceva ce mai vreţi?

Învăţase de cînd avea de-a face cu negustorii, că ajunsese uneori şi pe la judecăţi, să scrie în hîrtii cît mai puţin şi mai nelămurit. Nu se temea că ar putea veni fie-su, a cui era motocicleta, să-i ceară socoteală, dar de ce să scrie cuvinte fără nici un rost?

— Şterge! încuviinţă Cazimir.

Iar Petruş scrise mai departe: „marca „Harley Davidson”, veche, în stare de nefolosinţă dar fiind întreagă...”

Aici, Cazimir, care se uita peste umărul băiatului, bolborosind în semn de încuviinţare cuvintele scrise de el, scăpă, printre dinţi, ca să nu înţeleagă limpede decît Petruş:

— ...fiind întreagă şi avînd două roţi rezervă.

Bătrînului nu i se păru nimic ciudat; motociclul avea două roţi, şi dacă nebunul de cantonier voia să aibă scris şi asta, nu socoti că are vreun rost a se împotrivi: cuvîntul „rezervă”, de la sfîrşit, sau nu-l înţelese limpede, sau poate nici nu-l auzi, că nu făcu întrebare, ci iscăli hîrtia, cu mîna tremurînd de spaima hîrtiei şi a iscăliturii, nu a acelui cuvînt.

— Cum îl ducem, Cazimire? întrebară copii, care între timp despotmoliseră motocicleta, iar acum o curăţau cu sîrg.

— Să-l rugăm pe nenea Sandu, poate ne dă căruţa lui, zise Culai.

Cazimir avea însă alt plan. Scoase din buzunar felurite chei şi le puse jos.

— Mai întîi îl desfacem bucăţi, hotărî el, aşezîndu-se în genunchi, lîngă motociclul ruginit şi apucîndu-se să desfacă şuruburile vechi.

Firește, un șurub ruginit nu se desface ca unul nou! Unde piulița nu vroia să meargă, cantonierul punea dalta și ciocanul, făcînd să iasă scîntei și fierul să sară în bucăți.

Copiilor le părea rău să vadă motociclul astfel ciopîrțit, dar se împăcau cu gîndul că din el avea să iasă un automobil — iar ceea ce nimicea Cazimir însemna că nu-i un lucru folositor.

După vreo două ceasuri, motociclul era desfăcut în cinci bucăți: roțile, motorul, cadrul — și ghidonul cu furca.

— Acum haideți cu ele jos! hotărî Cazimir. Ia să vedem dacă sînteți voinici.

Lui Uță îi dădu roata din față, lui Culai pe cea din spate, pe Trică, fiind mai vînjos decît toți, îl împovără cu cadrul, lui Petruș îi rămase ghidonul cu furca, iar el luă motorul, lucru greu cît toate celelalte la un loc. Ba încă ar mai fi luat el ceva, dacă n-ar fi avut mîna aceea, beteagă din cot.

Și ciudata lor caravană, astfel împovărată, porni spre canton, avîndu-l pe Cazimir în frunte, iar în coadă pe Petruș. Dar ceea ce le părea ciudat tuturora, cantonierul nu luă drumul cel mai scurt, cum ar fi fost firesc la niște oameni care nu merg să se plimbe ci duc greutăți. El străbătu mai întîi ulița de mijloc, pînă la capul satului și de acolo se întoarse, pe șoseaua mare, pe la școală, pe la primărie, pe la postul de jandarmi — mergînd prin mijlocul drumului și arătîndu-se tuturor.

Bineînțeles, convoiul ciudat stîrnea mare uimire — și femeile, moșnegii, copiii, ieșeau pe la porți. Cu război, cu lipsuri, cu morți, cu răniți, satul își ducea înainte viața lui, supunîndu-se legilor firești ale acestei vieți.

— Ce-i aia, domnule Cazimir? întreba cîte un om, mirîndu-se nespus.

Și cantonierul, care nu răspundea niciodată la întrebările oamenilor, de data asta îl lămurea bucuros:

— E, ce să fie, un motociclu!

— Da’ de unde-l ai?

— L-am *cumpărat* de la domnul Visarion.

— Așa?...

De asta oamenii nu se mirau: își aduceau aminte că Florea, flăcăul mai mare al bătrînului, avea un motociclu cu care chiar umblase pe drum, și dacă taică-su îl vindea azi, era cum nu se poate mai firesc, îi mira în schimb că îl cumpărase cantonierul și ar fi vrut să știe de ce.

— Da’ la ce ți-a trebuit, domnule Cazimir?

— Uite-aşa, vreau să mă plimb cu el.

— Păi mai e bun?

— O să-l fac eu să fie bun.

Copiii, şi curioşi şi pizmuitori, se luau după ei, iscodindu-l mai cu seamă pe Culai, care le era vecin şi-l ştiau mai bine decît pe nepoţii morarului: cît despre Petruş, să-l întrebe, nu îndrăzneau, numai că îşi dădeau coate şi rîdeau, arătînd la şapca lui de licean. Întîmplarea îi stîrnea cu atît mai mult, cu cît Culai, după înţelegere, nu le destăinuia nimic, răspunzîndu-le în doi peri, cum făcea şi Cazimir cu oamenii mari.

Cînd ajunseră în faţa primăriei, şoseaua era plină de copii.

— Da' ce-i asta, nene Cazimire? întrebă secretarul, care tocmai cobora pe scări.

Cantonierul îi răspunse ca şi celorlalţi.

La jandarmerie, iacă şi şeful postului, ieşind, cu trupul lui voinic şi bine hrănit.

— Ce-i cu tine, mă banditule? îl întrebă pe Cazimir.

Nu-l întreba aşa cu pornire: şeful de post socotea că se poate juca după placul lui cu vorbele, neavînd de dat socoteală nimănui. Cantonierul însă nu era la fel de răbdător ca oamenii ceilalţi: nici nu rîse, nici nu-şi scoase şapca, ci răspunse, burzuluit:

— Să mă faci bandit cînd m-oi prinde la drumul mare, dacă ai curaj să umbli noaptea pe drum!

La aceste vorbe, neaşteptate, jandarmul se făcu roşu în obraz şi cartuşiera îi ieşi cu o şchioapă înainte, semn că bojocii fierbeau dedesubt.

— Ia stai! porunci, făcînd un pas aspru în drum.

Copiii străini se risipiră ca potîrnichile şi nu se opriră decît prin porţi sau pe după uluci. Rămase doar Cazimir, oprit locului, mai scămoşat şi mai lăţos ca oricînd, că parcă şi din ochi îi curgeau laţe încîlcite şi furioase.

Cei patru însoţitori ai săi aşteptau, înlemniţi; numai lui Petruş nu-i era frică de loc, fiindcă-l ştia pe şeful de post beţiv, şi dacă era beţiv de felul lui, degeaba făcea pe viteazul acum.

Jandarmul se îndreptă întîi spre el, mirat să-l vadă pe băiatul şefului de gară în asemenea tovărăşii.

— Tu ce cauţi aici, Petruş? îl întrebă, şi mustrător, şi blînd.

Vroia să cîştige timp, să se gîndească la chipul cum să-l ia pe Cazimir, că ăsta nu era ca un ţăran de aici, avea un rost la drumul de

fier, — mare sau mic era slujbaş la stat, ca şi el. Poate se pripise făcîndu-l bandit, cum îi făcea pe toţi: de unde să ştie că sălbaticul cantonier, în loc să rîdă, avea să se burzuluiască aşa, ca un urs?

— Sînt cu Cazimir, răspunse Petruş.

— Cu altcineva n-ai găsit să umbli? îl mustră şeful postului. Am să te spun lui tat-tu.

Băiatul ştia că în lume tatăl său avea un rang şi Cazimir altul, unul era şef de gară, celălalt cantonier şi de-aici se trăgeau o sumă de deosebiri pe care oamenii le ţineau totdeauna în seamă. Înţelesese starea asta chiar de la Cazimir, care se uitase la el altfel decît la ceilalţi copii — şi poate că şi azi se mai uita, un pic.

Tatăl lui era şef de gară, avea leafă opt mii, iar Cazimir, două. Şeful gării purta şapcă roşie, iar cantonierul neagră. Primul avea două odăi, cu toate acareturile trebuitoare, al doilea nu avea decît una, pe jumătate cît cea mică a lor. La ei în casă erau paturi cu somieră, cu cearşafuri albe, subţiri, erau şifoniere pentru haine şi scrinuri pentru rufărie, aveau perdele la ferestre, bufet cu farfurii şi tacîmuri, lampă agăţată în tavan, masă de şase persoane, care se putea întinde pentru zece — iar mîncare, prin grija şefului de post şi a perceptorului se găsea pentru douăzeci. Şeful gării se spăla în baie, chiar dacă nu era o baie ca la oraş, ci una de zinc, în care turnai apă încălzită la maşina de gătit... Şi astea nu erau toate...

Cantonierul se spăla pe prispă, sau la gîrlă, dormea pe pat tare, în casa lui nu găseai nimic frumos, nici de preţ, iar el nu avea pe lume decît un cotoi pe care îl mîngîia ca pe un copil.

Astea toate, şi altele, făceau deosebit rangul şefului de gară, de al lui Cazimir. Petruş ştia, de mult, dar el îl iubea pe cantonier pentru însuşiri care nu aveau nimic de-a face cu sărăcia şi cu rangul lui, şi pe care, desigur, nu le-ar fi înţeles nici un şef de gară, nici un şef de post, aşa că zadarnic le-ar fi vorbit.

Dar el găsea acum prilejul să arate că nu se lepăda de prietenul lui — aşa că îl înfruntă pe jandarm, clocotind, cu ochii plini de scîntei, cum nu era de loc în firea lui de copil potolit.

— Cazimir e prieten cu mine! zise aproape trufaş, socotind că-i răspunde şi şefului de post, şi cantonierului, acestuia din urmă nu pentru a-l linguşi, ci spre a-i arăta, în faţa lumii, că nu se ţine de alt rang decît el.

Apoi, deodată, Petruş păli. La fereastra de sus a jandarmeriei se mişcase o perdea, şi o clipă, prin ochii lui trecuse aşa cum trece

fulgerul pe cer, orbindu-te şi făcîndu-te să te dai înapoi, un braţ slăbuţ, trăgînd perdeaua şi perdeaua luînd cu ea o şuviţă de păr blond, mătăsos.

Băiatul strînse ghidonul în mîini, căutînd sprijin în el — şi-l găsi.

— Dacă-i aşa, o să vezi tu bătaie de la tat-tu! zise şeful de post, descumpănit de îndîrjirea băiatului.

Apoi se întoarse spre cantonier, mai puţin băţos ca la început, lăsînd baltă vorbele îndrăzneţe cu care-i răspunsese acela.

— Şi astea ce-s? De unde le-ai... luat?

Vroise să întrebe, după felul lui: „De unde le-ai furat?" dar, lucru ciudat, el, şef de post, cu carabină la spinare şi cu cartuşieră pe buric, întărit cu mari puteri de către comandanţii lui, el care băga spaima în om numai cît se uita la el, simţea deodată un fel de teamă în faţa cantonierului.

— E motociclul lui Visarion, l-am cumpărat de la el.

Despre motocicleta asta ştia şi şeful de post, se mira numai şi el, ca oamenii ceilalţi, că o cumpărase Cazimir.

— Şi ce ai de gînd să faci cu ea? Altceva n-ai găsit să cumperi, sau te dau banii afară din casă?

— Oi face eu ceva...

Şeful de post se uită iarăşi la părţile motocicletei, purtate de copii şi nu mai găsi nimic de zis. Pe altul, nu-i vorbă, l-ar fi descusut pînă l-ar fi înnebunit. Abia la urmă îşi aminti să se mai lege de ceva, şi întrebă, bănuitor, socotind că de data asta o să-l înfunde pe Cazimir:

— Dovadă ai?

— Păi cum nu? răspunse cumpărătorul, bucuros, scoţînd de la piept hîrtia iscălită de moş Visarion.

Pe scurt, întîmplarea asta stîrni zarvă în tot satul, ceea ce nu s-ar fi întîmplat atunci cînd Cazimir ar fi luat drumul drept, la vale, de la moş Visarion, peste gîrlă, la cantonul lui. Dar, se vede treaba, el ţinuse anume să se işte tărăboi.

Şi astfel la ceasul prînzului, cînd motocicleta făcută bucăţi se afla în bătătura cantonului, satul întreg, cu primar, cu notar, cu secretar, cu jandarm, cu cîrciumar, cu moşnegi, femei şi copii, ştia de fapta lui Cazimir, şi se mirau şi se întrebau şi nu se mai dumireau.

În acest timp, Cazimir, cu ucenicii săi făceau planuri şi meştereau, lucrul lor neoprindu-se decît un ceas, cît copiii trebuiră să fugă acasă, să îmbuce cîte ceva, nu că n-ar fi putut să rabde de foame cu un asemenea prilej, dar ca să nu mai aibă gură cu mamele lor.

Cantonierul chiar trebuia să-şi facă o fiertură şi trebuia să-l mulţumească şi pe cotoi cu ceva. El mîncă o strachină cu ciorbă de prune verzi, iar lui Miroslav îi fierse un ou, că mai multe nu avea, — puţină mîncare pentru pofta cotoiului.

— Las’ că diseară îţi aduc găină! îl linişti.

După prînz iarăşi se apucară de meşterit şi de chibzuit: cantonierul făcuse chiar şi planul viitorului automobil, desenînd pe o hîrtie părţile lui mari, cum să se lege roţile din faţă cu cele dinapoi, unde să fie volanul şi cum să mişte de roţi, unde să aşezi motorul şi cum să-l conduci, lucru greu de făcut chiar şi pe hîrtie şi chiar pentru un om cu destulă pricepere la maşini.

— Cazimir, dar de unde o să iei încă un far, că automobilul are două?

— O să găsesc eu, nu vă gîndiţi voi.

Farul era în pod, de la motocicleta neamţului.

— Îi pui şi goarna?

Goarna veche, cu pară de cauciuc, de la motocicleta lui moş Visarion.

— Aş! Îi pun claxon, ca la automobilele noi.

— Dar claxonul de unde îl iei?

— P-ăsta o să mi-l aducă Miroslav.

— Nu zău, Cazimire, de ce glumeşti?!

— Bine, dacă voi credeţi că glumesc! Dar cînd oţi vedea claxonul ce-o să mai spuneţi? Ehe, voi încă nu ştiţi cine-i Miroslav şi ce puteri are el!

Lăsîndu-se întunericul serii, copiii se strînseră înăuntru, la canton, şi ţinură iarăşi sfat cu Cazimir, despre fiecare parte a automobilului lor, cum va porni, cum va cîrmi, cum se va opri la locul dorit.

Trică înţelegea aceste treburi cel mai bine dintre toţi, mai bine chiar decît Petruş, care nu luase ca el seama la maşini, neavînd dorinţa să se facă mecanic.

Culai şi Uţă nu prea se băgau în vorbă, nu pricepeau mai nimic, stăteau cu gurile căscate, dar tot aşa de înfrigurаţi ca şi ceilalţi doi — iar de întrebat, dacă întrebau ceva, o nimereau prost. Ca de pildă, întrebarea lui Uţă:

— Da’ dacă nu s-o mai opri, pînă unde te duci?

— Prostule! (răspunsul lui frate-su) Cum să nu se oprească dacă are frînă şi ambreiaj?

— Sigur!

Asta era întărirea lui Culai, care nu ştia încă nimic despre ambreiaj, dar credea în ştiinţa lui Trică tot atît cît în a lui Cazimir.

— Şi benzină de unde luăm?

Asta era întrebarea firească pornită de la Petruş.

— Ei, o să găsim noi undeva! Să vedem, pentru început cred că tot Miroslav o să-mi aducă un bidon, două...

Abia la plecare, tîrziu, după trenul de zece, Trică întrebă şi altceva, care, pe lîngă automobil, îi stătea în minte de alaltăieri:

— Cazimire, de ce nu te latră cîinii?

Vorba lui îi miră pe toţi, dar mai cu seamă pe cantonier. Acesta se uită pieziş la băiat, bănuitor faţă de el de la un timp, întrebîndu-se de rostul ciudatei iscodeli.

— Care cîini? mormăi.

— Aşa, toţi.

— Da' ce ţi-a venit?

— Am văzut, cînd am fost la moş Visarion.

Cantonierul ridică din umeri.

— Ştiu eu? Parcă eu vorbesc limba lor, să-i întreb de ce pe unii-i latră şi pe alţii nu?... Eu numai cu Miroslav mă înţeleg, că îl am de mult şi-am învăţat să vorbesc cu el.

Desigur, pe Trică răspunsul nu-l mulţumi: Cazimir lua în glumă o întrebare pe care el o pusese în chipul cel mai serios.

— Cazimire, eu cred... Ştii de ce nu te latră?

— Ei, spune, dacă te ţii aşa de deştept!

— Te simt că eşti om bun!

— Hai, duceţi-vă! se răsti cantonierul, burzuluit deodată, în loc să se bucure de acest cuvînt.

★

După plecarea copiilor Cazimir mai zăbovi un timp, certîndu-se cu Miroslav care venise şi-i tot cerea găina făgăduită la prînz, apoi, uitîndu-se la ceas şi văzînd că se apropia miezul nopţii, ieşi din canton.

Umblau nori pe cer, umbrind un colţişor de lună răsărită de cu seara: pe spinările negre ale dealurilor, topite în noaptea la fel de neagră şi ea, se întindea o dîră subţire şi palidă de lumină, arătînd locul întîlnirii pămîntului cu cerul. Şi apele Gîrleimari sclipeau, din loc în loc, acolo unde se învolburau peste vreun bolovan: încolo locurile

pluteau în beznă şi-n încremenire, — nu se mai simţea suflare de vită ori de om în jur.

Cazimir intră în magazie, luă roţile motocicletei cumpărate de la moş Visarion şi purcese să facă un lucru cu totul de neînţeles: cu ele în spinare şi păşind tiptil, să nu-l simtă soldatul de pe pod, trecu gîrla, fără să-şi mai scoată bocancii din picioare, ajunse dincolo şi o luă la deal, spre uliţa de mijloc, dar nu pe drumul făcut la prînz, prin faţa postului de jandarmi, a primăriei, ci pe altul, ferit, de altminteri drumul cel mai scurt. Satul dormea, în deplin întuneric: nu se vedea măcar un opaiţ licărind undeva, ci doar cîte un geam sclipind ca gheaţa, în clipa scurtă cînd fărîma de lună scăpa printre nori. La o casă pierdută printre pruni, se auzea un glas de femeie, jelind, cu o sfială potrivită tăcerii din jur, şi plînsul ei stăvilit făcea să simţi mai adînc durerea care o apăsa la acest ceas tîrziu; poate primise peste zi vestea că bărbatul, fiul, fratele îi era rănit sau căzut prizonier — sau poate vătăşelul de la primărie îi adusese acel plic galben, sol al morţii, care nu-ţi mai îngăduia să nădăjduieşti nimic... Lătra cîte un cîine, ici, colo, alţii hămăiau pe la porţi, dar la trecerea lui Cazimir amuţeau, scoţînd doar scîncetul animalului dornic de dragostea unui stăpîn.

Aşa străbătu cantonierul uliţa, urmărit de plînsul sfios al acelei femei, călcînd cu bocancii prin praful gros ca pe puf şi nestîrnind nici un zgomot— că peste plîns nu se auzeau decît prunii din livezi, fremătînd.

Ajungînd la colţul ulucilor lui moş Visarion, se opri şi trase cu urechea: în casă şi în ogradă nu se simţea nimic mişcînd, afară de pasul cîinelui Gavrilă, care îl simţi şi se apropie, scîncind. Cazimir scoase din buzunarul hainei un codru de mămăligă şi i-l aruncă, nu spre a-l momi, că n-ar fi avut de ce, apoi începu să urce la deal, pe după uluci, ocolind spatele casei — şi cînd ajunse la şopron se opri.

Nici în această parte a gospodăriei nu se simţea nimic. Cîinele se luase după el, pe lîngă gard, şi tot scîncea, ca şi cum l-ar fi poftit:

„Dar vino, Cazimire, nu te mai feri atît!”

Poate dînd urmare poftirii lui, cantonierul lăsă roţile, una cîte una, să cadă în ograda lui moş Visarion, şi punînd un picior peste uluci, trecu şi el dincolo, tocmai în locul unde zăcuse motociclul ruginit.

Ciudată treabă şi de neînţeles pentru omul cel mai isteţ! Cumpărase aceste roţi chiar azi la prînz, şi iată că le aducea acum înapoi, ca să le pună la vechiul lor loc, acoperindu-le cu bălegar şi

ţărînă să nu mai ştii dacă-i om întreg la minte, sau nu cumva s-a ţicnit!

Sfîrşindu-şi el treaba de neînţeles, în prietenoasa tovărăşie a cîinelui, Cazimir se îndreptă de şale şi se duse la coteţul de păsări, fără mare sfială, ca şi cînd ar fi fost în ograda lui.

Găinile cîrîiau prin somn, — unele mai încet, puicile mai sfioase şi cu somnul mai lin, altele, găinile bătrîne, cîrîiau gros — şi cantonierul le cunoştea preţul după cîrîit. Deci, băgîndu-şi capul în coteţ, trase cu urechea şi, dibuind-o pe cea mai împlinită la trup, o înhaţă cu îndemînare şi-o ascunse în sîn, unde găina amuţi.

Ar fi vrut să ia şi o raţă — pe moş Visarion era păcat să-l păgubească prea puţin — dar raţele măcăiau al naibii — nu merita să te-ncurci. Deci Cazimir îşi întoarse gîndul tot spre găini, o dibui pe a doua în greutate după cea din sîn — şi vîrînd-o şi pe aceea la locul cel bun, sări gardul înapoi, nu înainte de a mîngîia blana lui Gavrilă, în semn de mulţumire pentru chipul cum fusese primit.

A doua zi dimineaţa, pe la ceasul zece, moş Visarion tocmai drăcuia în curte, numărîndu-şi a suta oară găinile şi nedumerindu-se de socoteala lui, cînd, iacă-tă, pe poartă intră Cazimir, cu cei patru copii.

— Îmi lipsesc două găini, piţigăi bătrînul, în locul oricărui alt cuvînt cu care poţi să întîmpini pe noul venit.

Apoi se desmetici şi întrebă, răstit, către Cazimir:

— Ce mai vrei?

— Am venit să iau roţile.

— Care roţi?

— Ale motociclului.

— Pesemne c-ai înnebunit!

Aşa ar fi putut să creadă şi copiii, dacă pe drum Cazimir nu i-ar fi lămurit că...

— Nu le-ai luat ieri? se stropşi bătrînul, uitînd de găini.

— Am luat două, răspunse cantonierul, liniştit.

— Păi atunci?

— Am venit după celelalte.

— Mă omule, nu mă scoate din minţi!

În loc să mai stăruie, că n-ar fi folosit la nimic, Cazimir se îndreptă spre şopron.

— Uite-le! Hai, copii, luaţi-le şi să mergem!

Moş Visarion se cruci: avea şi altminteri capul buimăcit cît numărase la găini, dar întîmplarea asta îi răsucea creierul, că îl simţi zvîcnind prin cucui.

— Ce-s astea?

— Roţi.

— De unde au răsărit?

— Erau aici: mă mir că nu le-ai văzut.

Nici copiii nu le văzuseră, dar ei îl credeau pe Cazimir: cînd ridicaseră motociclul de la locul lui, şi-l trăseseră în mijlocul ogrăzii, să-l desfacă în părţi, roţile astea de prisos rămăseseră dedesubt, aşa cum se vedeau acum. De altminteri, faptul putea cel mult să te uimească, dar nu să-ţi dea bănuieli; ce minciună, ce lucru necurat se putea ascunde aici — şi mai cu seamă, ce putea să cîştige Cazimir, minţind?

Aşa socoti, în pripă, şi moş Visarion cu toate că avea creierul sucit, şi în pripă îşi zise că dacă nu cîştiga nimic Cazimir, el avea prilejul să tragă un folos, negreşit. Deci se zburli şi zise, apărînd roţile:

— Astea nu ţi le-am vîndut!

— Ba da! Uite colea în hîrtie, ai iscălit: un motociclu vechi... cu două roţi de rezervă...

— Cu două roţi, nu cu patru!

— Cu două ale lui şi cu două rezervă!...

Asta nu era o treabă pe care s-o înţeleagă bătrînul acum, cînd paguba începuse încă de dimineaţă, cu găinile. Ce tărăboi pentru două roţi vechi!... Venise lumea şi din deal şi din vale, să asculte pe lîngă uluci.

— Nu ţi le dau! piţigăia moş Visarion.

— Ba o să le dai! stăruia Cazimir, pufăind din lulea liniştit.

S-ar fi spus că zarva stîrnită în jur era pe placul lui, deoarece n-o curmă decît atunci cînd văzu destulă lume în jur.

— Mă duc la şeful de post! zise atunci.

Şi se duse, şi oricît nu-l mistuia şeful de post pe Cazimir, nu socoti potrivit să se ia la harţă cu el acum — îi cocea el ceva pentru mai tîrziu, cînd l-o putea încolţi — aşa că îi recunoscu dreptatea şi trimise un jandarm la moş Visarion să-i spună cuvîntul lui.

Şi în felul acesta, toată suflarea satului, cu şeful de post în cap, ştia acum limpede că moş Visarion îi vînduse lui Cazimir un motociclu cu încă două roţi — aşa că roţile neamţului din pod puteau coborî pe

pământ, ba chiar puteau să umble pe drum, fără a avea drept cineva să întrebe de unde, ce, şi cum...

La înapoiere, cînd se duceau cu roţile la canton, Trică zise aşa, din senin:

— Oare cine o fi hoţul din sat care tot fură găini?

Cazimir tuşi. Dar nu, băiatul n-avea nici o bănuială, se citea limpede în glasul şi-n privirea lui de copil.

— Că să vezi istorie! urmă Trică sub stăpînirea celei mai mari uimiri. A fost şi la noi as-noapte, dar...

— Ei, şi ce v-a furat? mormăi Cazimir.

— Tocmai că nu ne-a furat, ci ne-a adus o găină plocon!

— Fugi că minţi! zise Culai.

— Ba să-mi saie ochii dacă te mint!

Cantonierul merse o vreme, tăcut, cu privirea pierdută în mari depărtări — în vreme ce copiii se ciorovăiau în urmă, pe seama acelei scorneli. Apoi zise cantonierul, curmînd neînţelegerea lor:

— Cine ştie ce-o fi?! Pe lume se întîmplă uneori şi minuni!

Capitolul XI
LEGĂMÎNTUL CANTONIERULUI

N-o să fie nimeni atît de hain încît să-l socotească pe Cazimir hoţ, fiindcă luase o dată, sau poate de mai multe ori, miere din prisaca lui moş Visarion, fiindcă dosise o motocicletă fărîmată, care şi aşa n-ar mai fi folosit la nimic, şi fiindcă uneori îşi băga mîna prin coteţele oamenilor, la găini. Aici, mai ales, s-a văzut că nu se lăcomea cîtuşi de puţin, ceea ce-i o dovadă că nu avea în el îndemnurile furului — şi nici nu le lua pentru poftele lui, ci ale lui Miroslav.

Coteţul cel mai apropiat de canton fiind acela al lui moş Aron de la moară, acolo se ducea mai des Cazimir, stîrnind la început mirarea stăpînilor păgubiţi şi sfîrşind cu hotărîrea lui Trică de a pune o sonerie, spre a-l descoperi pe fur.

Mustrat în cuget, cu întîrziere, pentru fapta sa, căci la început, îl socotise pe morar ca fiind bogătaş — cantonierul luase hotărîrea să nu-l mai păgubească în viitor.

El vedea că nepoţii lui moş Aron erau cam sărăcuţ îmbrăcaţi, cu cămăşuţele peticite pe oriunde se putea şi că toată vara umblau desculţi, ceea ce nu se întîmplă cu odraslele unor oameni avuţi. Din spusele lor înţelesese că Stanca, mama lor, nu îi creştea cu bunătăţi şi că la ei găinile nu se tăiau oricînd, ci numai la zile mari — ba că, în ultima vreme pe unele le mai şi vindeau, ca să cîrpească alte nevoi.

Dar cum era cu putinţă? Moara nu aducea cîştig deajuns?...

Mai întîi că moara, după cum Cazimir aflase abia acum, de curînd, cu prilejul unui proces al lui moş Aron, nu era a lui, ci o avea în arendă de la o Bancă mare şi Bancă vroia să-l scoată, să-i rupă contractul, ca s-o dea altuia, care ar fi plătit mai mult. Pînă una alta, procesul îl cîştigase moş Aron şi contractul rămînea bun, pe încă patru ani, dar cu acest prilej morarul trebuise să dea mulţi bani la avocat şi pe la grefieri, altfel nici unul nu mişca un deget: ba le mai dusese şi cîte un săculeţ cu porumb, cîte o gîscă, o curcă ori un răţoi, din împuţinatele orătănii aflate în coteţ.

Dacă mai ţineai seama că măcinişul mersese prost în ultimul an, iar anul acesta făgăduia să scadă mai mult, după cum îşi strîngea tot ţăranul cureaua, cu o gaură, cu două sau cu trei, înţelegeai că gospodăria morii nu înflorea ci scîrţîia binişor.

Că aveau oamenii o curcă-două în coteţ, trei-patru gîşte, cinci-şase raţe, zece-douăzeci de găini şi un porc, ar fi fost şi ruşine să nu le aibă, dovadă de lenevire, atîta timp cît în gunoiul morii se găsesc totdeauna grăunţe rătăcite, numai bune să hrăneşti orătăniile. Dar asta nu însemna bunăstare, cum crezuse la început Cazimir.

Şi-acum, dîndu-şi seama că păgubea nişte oameni neînstăriţi, pe lîngă că mai erau şi cu suflet bun — şi avînd el mustrare de cuget, se hotărîse să lase în tihnă găinile lui moş Aron şi, la o nevoie, să se ostenească pînă dincolo de gîrlă, unde se găseau alte coteţe pe care să le poată dijmui.

Asta fusese hotărîrea lui şi, ca început, chiar dusese în coteţul morarului una din găinile luate de la moş Visarion, socotind ca, încetul cu încetul, să se plătească de paguba făcută în trecut.

Din a doua găină luată atunci, îl hrăni pe Miroslav trei zile la rînd, fiindcă mai luase pe deasupra hotărîrea să curme şi din lăcomia cotoiului care îl punea aşa des pe drum.

Dar a patra seară, la ora tîrzie cînd copiii plecaseră pe la casele lor, găsindu-se din neprevedere fără hrană pentru motan, Cazimir se simţi prea ostenit să se ducă tocmai peste gîrlă, căci lucrase toată ziua la automobil. Şi-atunci se duse la moară că era colea, de unde luă înapoi găina lui moş Visarion: asta, va încuviinţa oricine, e departe de a se mai numi furt.

Iată însă că peste alte trei zile, seara, fiind iarăşi ostenit, — iarăşi lucrase din răsputeri la automobil — cantonierul se abătu iar pe la moară, şi luă, de data asta un răţoi.

Cît despre mustrările lui de cuget, găsi un mijloc să le liniştească: el socoti că ia răţoiul *împrumut* şi că îl va pune la loc cu primul prilej — ceea ce era hotărît să facă încă în cursul acestei săptămîni.

Din păcate, toată săptămîna, şi săptămîna care veni, lucrară cu toţii, el şi copiii, atît de înverşunaţi la automobil, încît, din trei în trei zile, seara, cînd începea să miorlăie Miroslav, după tainul şi aşa redus, Cazimir se simţea prea ostenit să treacă gîrla pentru a-l mulţumi. Aşa că, aşteptînd un moment mai bun, se tot ducea pe la moară, şi se tot împrumuta de găini...

Păgubaşul însă de unde să ştie că nu-i vorba de furt, ci de împrumut?

Marţi dimineaţa, zicea Stanca, mama copiilor, drăcuind, drăcuitul fiind arma ei împotriva necazurilor:

— Fir-ar să fie! A pierit un răţoi!

Vineri drăcuia din nou:

— Ptiu! Trică, ia vezi tu, ce-o fi, că nu ştiu unde-i cocoşul pintenog!

Miroslav în acest timp îşi lingea botul, Cazimir se îngloda în datorii iar Trică începea iar să se gîndească la mijlocul de a pune mîna pe un hoţ atît de iscusit.

Ce nu-l certase el pe Ursei, ce nu-l îndemnase să fie mai isteţ, să nu doarmă ca prostul, să stea treaz, că hoţul, pesemne, avea pasul foarte uşor. Fără nici un folos! Ursei îşi ducea viaţa lui de dulău, fără să înţeleagă paguba şi zbuciumul stăpînilor, iar dimineaţa, cînd îi auzea drăcuind, se gudura pe lîngă ei, socotindu-se cîinele cel mai credincios.

Atunci, neavînd încă soneria, lui Trică îi dădu prin minte cum să-l încolţească pe hoţ, în alt chip. Poate nu chiar să-l încolţească, dar măcar să-l înveţe minte pentru toată viaţa lui.

Într-o zi se duse în crîng, căută o ramură de alun, lemn tare şi avînd însuşirea să se arcuiască la fel de bine ca oţelul, iar seara îl potrivi într-un anumit chip la coteţ, aşa fel, încît să-ţi sară în ochi cum ai fi deschis uşa. Bineînţeles, avu grijă să-i vestească pe toţi ca nu cumva să se apropie de coteţ, rămînînd numai şi numai în sarcina lui să dea drumul la păsări, a doua zi.

Dimineaţa care urmă, arcul se afla la locul lui. Trică deschise uşa cu grijă, ferindu-se să nu o păţească tocmai el. Dar, în noaptea aceea, nu pierise nici o găină din coteţ — şi nici în noaptea care urmă.

A treia dimineaţă, ce să vezi, cînd se sculă Stanca, orătăniile umblau slobode prin ogradă, cîrîind, cotcodăcind, măcăind, gîgîind, fiecare după glasul ei — şi uşa coteţului, slobodă, se legăna în ţîţîni.

— Fir-aţi voi să fiţi! drăcuia femeia, alergînd după orătănii. Trică, ia vino, să vezi ce mi-ai făcut!

Arcul lui Trică zăcea pe pămînt, în faţa coteţului şi altceva n-aveai ce să vezi şi ce să înţelegi, decît că hoţul, deschizînd fără teamă uşa, la găini, se pomenise cu coarda de alun în obraz; era limpede: ceva se întîmplase cu el, altfel ar fi avut răgaz să închidă coteţul la loc. Dar cu asta ce cîştigi tu, păgubaşul de pînă acum?

— Mamă, ia vezi, lipseşte vreuna?

Nu lipsea nimic. Da, era limpede, hoţul se dusese cum venise, bucuros că scăpase doar cu atît.

Trică îşi frecă mîinile, bucuros, încredinţat că aşa furului îi pierise pofta de găini — şi plecă numaidecît la canton, nu numai fiindcă

fierbea să meşterească mai departe la automobil, ci să se şi laude cu isprava lui.

De obicei, oricît de dimineaţă ar fi sosit la canton, îl găsea pe Cazimir trezit de mult, ciocănind ceva în atelier, tăind un fier, pilindu-l, dînd găuri în el, sau îndreptînd o tablă, sau dînd la rindea un lemn. Automobilul se înfiripa cu o repeziciune la care nu te-ai fi gîndit.

Astăzi însă, în chip ciudat, nu se auzeau ciocănituri în atelier, deşi ceasul trecuse de opt şi soarele se ridicase bine pe cer; în schimb, dincolo, în faţă, Miroslav miorlăia — miorlăia şi jalnic, şi furios, cu o tărie de nebănuit la o vietate de mărimea lui, să zici că afurisitul cotoi avea gîtlej şi bojoci de viţel.

Cazimir stătea pe prispă şi primea abătut mustrările lui.

— Bună-dimineaţa, Cazimire! zise Trică, deschizînd poarta şi intrînd. Petruş şi Culai n-au venit?

Întreba de pomană, fiindcă ei veneau totdeauna mai tîrziu. Culai, ca ăl mai mare dintre copii acasă la el, mai avea de dat o mînă de ajutor maică-si, de tăiat un braţ de găteje, de adus o găleată cu apă de la puţ. Petruş, pînă nu trecea trenul de şapte, după care taică-su intra în casă, să se culce din nou, nu putea s-o şteargă pe drum: dimineaţa era mai greu, din ciudăţenii părinteşti, pe urmă, restul zilei uitau de el. Dar astăzi trenul întîrziase, de aceea întîrzia şi Petruş.

Trică întrebase de băieţi, fiindcă îl simţea pe Cazimir afară din apele lui şi nu ştia cum altfel să deschidă vorba acum.

— Taci! răcni deodată cantonierul, ridicînd mîna asupra cotoiului care se freca de picioarele lui şi miorlăia să te scoată din minţi.

Băiatul tresări: în această mişcare, Cazimir întorsese capul, şi abia atunci văzuse că avea ochiul drept oblojit, cu o cîrpă trecută pieziş pe după ureche, prin părul zburlit şi peste obrazul ţepos, ca un bătrîn rezervist întors de pe fronturi, purtînd, cu nedumerire, urma glonţului inamic.

— Ce-ai păţit? întrebă Trică îngrijorat, apropiindu-se de el, cu o ciudată nedumerire pe chip.

— E, nimic! mormăi cantonierul. Mi-a sărit un fier în ochi.

Lui Trică îi era şi milă de el, îi părea şi rău că aşa poate Cazimir nu mai era în stare să meşterească la automobil — simţea şi nedumerirea de adineaori crescînd.

— Te doare?

— E, un pic!... Taci că te jupoi, motan afurisit!

Niciodată nu-l auzise băiatul răcnind cu atîta pornire la Miroslav, căruia de obicei îi căuta în coarne ca unui copil năzuros.

— Poate că i-o fi foame! zise, încet, nu din milă pentru cotoi, ci ca să-l îmbuneze pe Cazimir.

Şi cum se uita el aşa la cantonier, neştiind, ce cuvînt să mai născocească spre a-l face mai blînd, văzu deodată că de sub oblojeala ochiului ieşea şi cobora pe obrazul drept, pînă deasupra fălcii, o dîră sîngerie, făcută ca de un fier înroşit. Şi deodată, în mintea băiatului licări o scînteie, care aprinse altele, dînd înţeles nedumeririi de la început. Într-o clipă îşi simţi capul fierbînd de atîta lumină, lumină crudă şi rea care îl ardea pînă în fundul inimei.

Îşi aminti de puterea lui Cazimir de a îmblînzi cîinii şi se gîndi la cîinele lor, care nu lătrase o singură dată cînd fuseseră hoţii la ei. Privi semnul de pe obrazul cantonierului şi îşi dădu seama că i-l făcuse arcul de alun care-i sărise în ochi... Cazimir era hoţ de găini!...

Trică nu mai zise nimic, ci ieşi pe poartă, în prada celei mai mari mîhniri. Dar cum era cu putinţă să fure, omul acesta pe care îl crezuse pînă atunci drept, înţelept, cinstit şi bun ca pe un dumnezeu?

Băiatul porni spre pod, fără ştire şi fără drum, cu lacrimi grele în ochi. Numai cînd îi văzu pe Culai şi pe Petruş apropiindu-se, îşi stăpîni mîhnirea şi le zîmbi, ca nici unul să nu simtă zbuciumul lui.

— Ce este? se miră Petruş văzîndu-l aici, în loc să fie lîngă automobil.

— Cazimir s-a lovit la un ochi.

— Şi nu mai lucrăm?

— Nu ştiu; poate mai tîrziu... Petruş!

— Ce-i?

Trică rămase mai în urmă, şovăind, şi Petruş rămase cu el, în timp ce Culai se ducea înainte, neştiutor.

— Petruş...

— Ia spune. S-a întîmplat ceva rău? O fi bolnav Cazimir!

— Nu! Cazimir... Cazimir fură găini!

Băiatul şefului de gară se opri.

— Nu cred!

— Ba da! zise Trică, trist, clătinînd din cap, ca un om mare, doborît de amărăciuni.

— De unde ştii?

— Ce să mai ştiu?! Aproape că l-am prins. Tu ai văzut, atunci...

Stăteau amîndoi pe pod, în bătaia vîntului aspriu, care venea de sus: sclipeau apele Gîrleimari, susurînd pe prund, firele telegrafului sub balustrada podului zumzăiau prelung şi în timp ce Trică îi arăta lui Petruş temeiurile lui, toate acestea, vîntul, murmurul apei şi firele zumzăind parcă îngînau aceleaşi vorbe pline de dezamăgiri:

— Cazimir fură găini!... Fură găini!... Fură găini!...

Petruş oftă adînc, pe deplin convins. Apoi scutură din cap şi zise, hotărît, nevrînd să se lepede de prietenul lui:

— Nu le fură; le ia, fiindcă altfel n-are cum.

— Adică pentru Miroslav? şopti Trică, ridicînd ochii spre el, în nădejdea că vor găsi alte temeiuri, ca să nu alunge din inimă un prieten aşa de bun şi de neobişnuit.

— Pentru Miroslav, sau chiar pentru el, e tot una. Ce să facă bietul om? Crezi că umblă să se îmbogăţească? Dacă ar avea ce-i trebuie crezi că s-ar lăcomi să aibă mai mult?

— Nu!

Despre asta, Trică era încredinţat mai mult decît ar fi trebuit.

Dacă prietenul lor ar fi fost un om lacom, dacă n-ar fi fost, dimpotrivă, darnic şi bun, nu şi-ar fi dat leafa pe o lună, aşa, fără să-l fi silit nimeni, numai ca să le facă o bucurie lor, care nici măcar nu erau copiii lui.

— Pe un om ca el — continuă Petruş — ar trebui să-l iubească toată lumea, să-i care la canton tot ce-i trebuie şi el să nu ducă lipsă de nimic.

Apoi, după o clipă de gîndire, băiatul şefului de gară întrebă, din senin:

— Cîte găini aveţi voi?

— Vreo paisprezece.

— Şi raţe?

— Opt...

— Nu ştiu cum o să fie, făcu gînditor Petruş. Noi nu ţinem găini...

— Culai n-are? întrebă Trică.

— Da de unde, sînt săraci! Au şi ei vreo două găini.

Sigur, cele mai multe păsări în sat le avea perceptorul, şeful de post şi moş Visarion, dar ca să iei de la ei ar fi însemnat să le furi.

— Las’ că azi poate îi aduc eu o găină, mai pe seară, să nu mă simtă moş Aron! hotărî nepotul morarului.

— Mîine îi aduc eu un rasol, adăugă Petruş. Dar oare cu carne de vită nu i se-apleacă?

— Lui Cazimir?

— Care Cazimir!? El săracu' mănîncă numai ciorbă de prune şi urzici. Vorbesc de Miroslav.

— Treaba lui! I se apleacă, nu i se apleacă, să mănînce şi el ce-o fi.

— Al naibii cotoi!

— Vorba e, ce facem pe urmă?

— Pe urmă om mai vedea.

Iar după o clipă, Petruş, care vorbise ultimul, întrebă îngrijorat:

— Dar cu ochiul ce-o fi? N-o să rămînă beteag?

— Nu cred, răspunse Trică, remuşcările chinuindu-l cît nu i se cuvenea. Mi se pare că l-a lovit mai rău în obraz.

În dimineaţa aceea copiii îşi pierdură timpul de pomană pe la canton, nelucrînd nimic la automobil, fiindcă ei nu îndrăzneau să facă un pas fără Cazimir, şi acesta, nu că n-ar fi vrut, dar nu era chip să scape de cotoi. Miroslav nu se mai deslipea de el, i se încolăcea pe ţurloaie, trăgînd opturi între piciorul drept şi cel stîng, miorlăind tot timpul furios, ca o fiară venită din pădurile Africei, că bietul om nu mai putea face un pas de răul lui.

Dacă văzură aşa, la prînz copiii plecară, dezamăgiţi şi nu se mai întoarseră, ştiind că în ziua aceea nu se va mai lucra nimic la automobil. Doar Trică, pe la şase seara, veni fuga, cu o puicuţă cîrîind în sîn.

Cantonierul stătea pe prispă şi cotoiul se răsucea printre picioarele lui, fără să-i fi scăzut glasul între timp.

— Uite, Cazimire, zise băiatul, aşezîndu-se alături şi scoţînd darul din sîn. Moş Aron ţi-a trimes o găină.

Omul întoarse capul, ca într-o anumită zi, şi se uită la el pieziş, cu ochiul rămas sănătos.

— El mi-a trimis-o? întrebă, după ce tăcu un timp.

Trică tăcu şi el, lung, pînă să răspundă, cu glasul pe un sfert, că aproape nu şi-l auzi:

— El!

Văzînd găina, Miroslav începuse să se frămînte şi să miorlăie mai rău decît pînă atunci. Cazimir n-avu încotro: trebui să intre în canton, s-o grijească după cuviinţă, să aprindă focul şi s-o pună la fiert. Numai atunci dihania se linişti şi, urcîndu-se pe poliţa cunoscută, se întinse cu lene, rămînînd să-şi păzească prînzul tîrziu.

Iar cantonierul, în timp ce găina fierbea spre desfătarea lui Miroslav, veni înapoi pe prispă şi se aşeză lîngă băiat. Dar multă

vreme nu zise nimic, ci doar se uită la el lung, cu ochiul pieziş, pesemne cîntărind ce era în capul lui. Şi după ce se scurse aşa o tăcere, îl întrebă, din senin:

— Da' cu soneria aia ce-ai făcut, că nu mi-ai mai spus nimic? Ziceai să vorbesc cu domnu' Tudose.

Trică tăcu şi el mult timp, cu capul în pămînt, măsurîndu-şi tăcerea cu a lui Cazimir, apoi zise, ca şi cum i-ar fi fost ruşine de gîndul lui de atunci:

— N-o mai pun!

Şi iar îl privi cantonierul, pieziş, dar cu o lumină ciudată în ochiul viu — şi cu o lacrimă, ascunsă de cîrpă, în ochiul beteag — şi după altă tăcere, clătină din cap, încuviinţător, şi rosti, într-un anumit fel, parcă dînd vorbelor un anumit tîlc:

— N-o mai pune!

Şi fără alte cuvinte, amîndoi simţiră că între ei, în clipa aceea, s-a făcut un anumit legămînt.

Capitolul XII
TELEGRAFUL ESTE ÎNVINS!

Automobilul lui Cazimir nu era lucrat ca toate automobilele, aşa nici nu s-ar fi putut, dar semăna cu ele şi avea chiar să meargă singur, într-o zi; pînă atunci, nu mai era mult.

Cantonierul plănuise îndelung fiecare parte a lui şi se sfătuise şi cu copiii, cu Trică îndeosebi, care se vădise în toate foarte iscusit. Dar nici sfatul lui Petruş nu era rău uneori, în unele privinţe — şi atunci vedeau că deşi băiatul nu avea înclinare spre maşini, dovedea în schimb cumpănire şi bun simţ. Culai şi cu Uţă făceau mai mult pe ucenicii; ei înţeleseseră că e mai bine să asculte de ceilalţi, decît să spună prostii.

Pe scurt, avea automobilul acesta două osii, legate între ele cu un dric, ca la căruţe, sau mai potrivit „şasiu", cum se spune la maşini, slujind să susţină restul complicatei alcătuiri.

Cum erau osiile, cum se lucrase şasiul, cum se îmbinaseră între ele ar fi greu să lămureşti cetitorului care nu-i mecanic şi n-are nici pricepere la maşinării. Dar încă mai greu ar fi să lămureşti aşezarea volanului, a motorului, a frînelor, a pedalelor şi-a feluritelor măruntaie trebuitoare bunei funcţionări a unui automobil, fie el chiar şi un automobil pentru copii.

„Materie primă" se găsea la canton, cum ştim, se găseau şi ţevi de fier, pentru osii şi lemn de stejar pentru şasiu, şi arcuri, rămase de la o trăsură lovită de tren mai de mult, ba chiar şi coviltirul acelei trăsuri — se găsea şi tablă, s-o tai, s-o îndoi, s-o nituieşti dîndu-i cît de cît forma unei caroserii — ce-ar mai fi putut lipsi? Mecanicul era priceput şi pe deasupra avea patru ucenici!

Dar atelierul cantonului nefiind uzină de maşini, lucrul nu se făcu aşa, cît ai bate din palme, şi nici după întregul dichis pe care l-ar fi dorit Cazimir. Lipsea „pornirea automată", greu de înfăptuit, lipsea „marşarierul" şi ca să dai automobilul înapoi trebuia să-l împingi, lipsea „diferenţialul" din care cauză motorul nu învîrtea decît una din roţi — taine asupra cărora să nu stăruim acum, cei înclinaţi spre maşini le vor afla la timp.

— Acum să-l vedem pe Miroslav dac-o aduce benzină, zise Uţă, într-o zi, amintindu-şi vorba lui Cazimir.

În ziua aceea tocmai se pusese rezervorul făcut dintr-un bidon vechi — şi de la el pînă la „carburator” se trăsese o ţeavă, care avea chiar şi robinet.

— Ce zici, Cazimire. — stărui cel mic — n-o să te facă Miroslav de ruşine?

Îi stăruia în glas îndoiala, dar, spre uimirea lui, meşterul cel mare răspunse, hotărît:

— Mi-a şi adus!

— Mă amăgeşti!

— Bine!... Du-te la cocină şi vezi!

Trică zîmbea pe ascuns, ca să nu-l supere pe Cazimir tocmai acum, cînd lucrul era aproape sfîrşit.

El stătea la volan şi apăsa pe pedale, încercîndu-le, cum face orice şofer înainte de a porni la drum, fiindcă avea şi pedale născocirea lor, ambreiaj, frînă şi acceleraţie, ca orice automobil.

Între timp Uţă se duse la cocină şi — ce să vezi?! — găsi acolo două bidoane mari, înfundate cu cocean de porumb. Încă neîncrezător, băiatul le scoase dopul primitiv, mirosi şi rămase uimit. Nu încăpea îndoială, era benzină — automobilul avea cu ce porni. Dar parcă era prea gogonată povestea cu adusul ei de către Miroslav! Întîi, de unde s-o fi luat? Al doilea, cum să fi cărat el pînă aici două bidoane care fiecare atîrna cît patru pisici?

Nu-i venea să creadă — ce naiba, nu mai era chiar copil mic! — dar, mai ştii? Parcă Miroslav era la fel ca orice cotoi? Şi apoi de ce-ar fi minţit Cazimir?...

Cu pusul rezervorului şi cu găsirea benzinei, nu se chema însă că truda lor îşi aflase sfîrşitul. Mai erau de făcut unele lucruri, mărunte ai fi zis, rămase la urmă tocmai fiindcă erau mai greu de înfăptuit.

Într-o zi cantonierul trebui să se ducă la oraş, anume pentru unul din aceste lucruri, pe care el singur nu putea să-l facă, întrecînd priceperea lui şi cerînd alte scule decît cele puţine de la canton. Ca să fi pus lanţul motocicletei pe vechea lui roată dinţată, ar fi însemnat să mîi automobilul cu aceeaşi viteză ca a motocicletei — şi motocicletele, se ştie, sînt făcute să fugă repede, ceea ce s-a şi văzut.

Cazimir avea trebuinţă, în spate, de un „pinion” care să micşoreze viteza automobilului şi-n acelaşi timp să-i dea putere mai mare, ca să poarte nu doar un om, sau doi, ca motocicletele, ci patru sau chiar cinci, dacă se punea la numărătoare şi pe el. Un pinion făcut după al

neamţului, dar cu un număr dublu de dinţi, ducea tocmai la îndeplinirea dorinţei lui.

Şi atunci cantonierul se urcă într-un mărfar, joi, dis de dimineaţă, fiindcă nimeni nu-i ţinea socoteala cînd pleacă de la canton, nimeni nu ştia de rostul lui, dacă barierele erau lăsate, oprind căruţele să treacă pe pod. Plecînd cu noaptea în cap, pe la ora opt putea să fie la oraş, unde avea prieteni printre mecanici, ca unul care umblase şi el cu locomotiva, mulţi ani. În atelierele depoului, avea să găsească un „frezor", să-i facă la iuţeală pinionul, acesta nefiind lucru greu.

În seara acelei zile, Petruş îl aştepta pe Cazimir în gară, să vină cu trenul de zece. Pînă în amurg meşterise cu ceilalţi copii la canton, îndreptînd nişte table vechi, după cum le poruncise meşterul lor; apoi, lăsîndu-se întunericul, fiecare se dusese acasă, deşi ar fi vrut să vină cu toţii în gară, nerăbdători să vadă cu ce se întoarce Cazimir. Dar Petruş îi sfătuise să-şi vadă de alte nevoi, ca să nu stîrnească cine ştie ce bănuială în mintea cuiva care i-ar fi văzut strînşi prea mulţi la un loc — şi-acum băiatul şefului de gară aştepta singur pe peron.

Personalul întîrzia, tocmai trecuse în jos un tren de la Şipotul, păzit de soldaţi, dovadă că ducea muniţii spre front. Aceste trenuri, care nu porneau decît noaptea, nu se opreau nici aici, nici în alte gări, pînă în gara mare de la oraş şi linia trebuia să fie liberă în calea lor, pentru asta ţinîndu-se chiar personalele în loc...

Petruş stătea pe o bancă, lîngă puţ, cînd, deodată întoarse capul şi inima încetă să-i bată. Un pas greu de soldat ocolise gara, călcînd cu bocancul ţintuit în pietrişul mărunt — şi pasul soldatului îl făcuse să se întoarcă — dar dacă înlemni, pricina era alta.

În faţa soldatului, care o urma ca un cîine de pază, mergea, plutea, domnişoara Eleonora, că nici nu-i auzeai pasul.

Se lăsase noaptea asupra gării dar lui Petruş îi era deajuns lumina stelelor ca s-o vadă, şi-ar îi văzut-o, cu alţi ochi decît ai oamenilor, chiar dacă n-ar fi fost nici stelele de pe cer.

Domnişoara Eleonora nu avea rochia de atunci, însă una tot aşa de vaporoasă, tot trandafirie, ca norii coloraţi ai amurgului, şi-avea acelaşi păr de mătase galbenă zburîndu-i pe umeri, şi-aceleaşi flori albastre la cingătoarea care-i cuprindea mijlocul mlădiu.

Petruş simţi cum se cufundă, se simţi ducîndu-se în pămînt, mai jos de izvorul puţului, — fiindcă îl năpădi răceala în creştet — şi nemaiştiind ce să facă, se ridică în picioare, fîstîcit, răsucindu-şi şapca de licean în mînă, cum îşi răsuceau ţăranii căciula cînd intrau în sala

de aşteptare — fără să mai audă clopotul de pe peron care tocmai atunci bătea. vestind apropierea trenului întîrziat atîta timp.

Domnişoara Eleonora îşi învîrti nasul pe sus, asupra peronului, se duse la felinarul camuflat din faţa gării, se uită la ceasul micuţ cît un bob de fasole, pe care-l avea pe braţul slăbuţ şi, după ce făcu o mişcare nerăbdătoare cu umerii, îl întrebă pe băiatul şefului de gară, cu glasul reginei care se adresează supusului umil:

— Băiete, ce e cu trenul?

Numai atît spuse, şi băiatul nici nu avu timp să-i răspundă, fiindcă taică-su, trîntind ferăstruica ghişeului în nasul unui ţăran care ceruse bilet, se şi repezise afară, potrivindu-şi cravata, zîmbind, frecîndu-şi mîinile şi ploconindu-se de parcă într-adevăr domnişoara Eleonora ar fi fost o regină, coborîtă pe pămîntul supuşilor ei de rînd.

Dar atît cît îi vorbise, lui Petruş îi fusese de-ajuns să-şi dea seama că nici un înger din cer n-ar fi putut să aibă un glas mai curat, mai dulce, mai suav, mai cristalin.

— Ce cinste pentru noi, domnişoară Eleonora! zicea domnul Manole, foindu-se pe lîngă regină. Dar ce fericit prilej vă aduce în gară?

— O!... răspunse domnişoara Eleonora. Aştept o colegă, pe care am invitat-o să facă week-end-ul la mine.

Petruş ştia ce înseamnă week-end, răgazul de sîmbătă pînă luni, cuvînt obişnuit în graiul englez, dar ascultîndu-l acum, din gura reginei, pe peronul unei gări româneşti, aşa de armonios suna cuvîntul sclifosit, încît el simţea că îşi pierde fiinţa, că se topeşte ca o bucăţică de zahăr în ceai. Dar, oare rostul zahărului nu este să se topească, nu pentru asta l-au făcut oamenii, în Anglia ca şi aici?

O perdea se dădu la o parte şi cucoana şefului de gară îşi scoase capul printre zorele.

— Dar de ce nu pofteşti înăuntru, domnişoară Eleonora? Fă-ne plăcerea şi serveşte o dulceaţă de rododendron!

După ce vorbise de uichend — aceasta fiind pronunţarea cuvîntului străin, domnişoara nu mai răspundea nimic, ci doar îşi scutura părul, în mişcarea cu care regina îşi potriveşte gulerul mantiei de hermină — şi rîdea, arătîndu-şi dinţişorii printre care scotea o singură vocală, O! pe felurite tonuri, însemnînd sau mulţumire, sau refuz, sau dispreţ, după cum vroiai să crezi, după cum te îndemna inima.

Valerică auzise şi el glasul reginei şi lăsîndu-şi învăţătura se repezi pe peron, netezindu-şi freza galbenă.

— Domnişoară Eleonora, îţi recomand pe fiul meu, Valerică, zise şeful gării, uitîndu-se cu coada ochiului la fereastră unde se vedea, printre zorele, capul cucoanei.

Domnişoara exclamă, din înălţimea tronului:

— O!...

Şi-i întinse mîna dreaptă, în timp ce cu ochii se uita la ceasul brăţară de la cealaltă mînă.

Petruş se făcuse palid; fratele lui mai mare, îmbrăcat în haine civile, bleumarin, cu pantofi roşii în picioare, cu cămaşe gălbuie şi cu cravată pembe se învîrtea în jurul domnişoarei, rînjind tot timpul şi săltînd pe călcîie. O, dumnezeule, dar mai există cruţare în lume, viaţa nu-i atît de neagră încît să-i curmi firul! Domnişoara Eleonora nu se uita la Valerică, nu-l auzea, nu-l simţea, plutea cu ochii printre stele şi era atîta înrudire între fiinţa ei şi cerul palid, cîtă înrudire era între numele ei şi norii trandafirii ai amurgului, care se ghiceau încă, spre apus, în spatele gării.

Şi uitînd de toată lumea, de maică-sa, de taică-su, de Valerică tontul, Petruş îşi scălda ochii înlăcrămaţi în imaginea ei, cum se scaldă trupul îngheţat într-o baie fierbinte...

Pe urmă se auzi fluierul locomotivei, în gară se stîrni fierbere, ţăranul rămas fără bilet umbla după domnul Manole, trenul sosi huruind, clempănind, scîrţîind din frîne — şi domnişoara Eleonora se repezi să întîmpine pe altă domnişoară, care cobora scara vagonului, tot înaltă, tot slăbuţă, cu părul tot blond şi cu o rochie la fel de trandafirie, de ai fi spus că era sora reginei.

Dar Petruş n-o vedea pe a doua domnişoară, ci numai pe adevărata regină şi altceva nu mai vedea pe întreg peronul. Iar cînd regina trecu după colţul gării, cu jandarmul în urmă, ducînd geamantanele, Petruş văzu că trenul plecase — şi nici nu băgase de seamă dacă venise cantonierul. Dar ce însemnătate mai avea azi o roată dinţată cînd păstra imaginea domnişoarei Eleonora în ochi şi glasul ei în urechi, să-i farmece somnul la noapte:

— Băiete, ce e cu trenul?

★

Cazimir venise cu pinionul făcut pe măsură şi mai adusese două camere de cauciuc, fiindcă pe cele de la motocicleta lui moş Visarion nu te puteai bizui, fiind scorojite şi avînd petec peste petec. Mai

adusese cantonierul alte lucruri, sîrme, becuri, bandă izolatoare şi chiar o baterie de motocicletă, gata încărcată, numai s-o pui la loc şi să porneşti motorul.

— Ai dat mulţi bani pe ele, Cazimire? îl întrebară copiii a doua zi dimineaţa.

Întrebau degeaba, fiindcă ştiau prea bine că prietenul lor plecase la oraş fără nici un ban, ci numai cu două sticle de rachiu şi cu o curcă în vestitul lui zimbil pe care îl purta cu el totdeauna. Dar ei nu cunoşteau socotelile Depoului, că şi drumul de fier avea motociclete, pentru nevoile lui — şi prietenii se mai ajută între dînşii chiar dacă n-ar fi vorba de curca şi de rachiul cantonierului.

Acum nu mai aveau decît să înţepenească pinionul la locul lui, să aşeze lanţul, să tragă o pîrghie de la schimbătorul de viteze pînă la volan, fiindcă motorul se afla în spate, mai uşor de pus, nu în faţă ca la orice automobil şi toată această lucrare se sfîrşi a doua zi după prînz.

În tot acest timp Petruş îşi văzu de lucru, făcînd ceea ce îi dădea Cazimir să facă, numai că gîndul lui era iar peste gîrlă, iar trăgea cu ochiul la tricolorul jandarmeriei şi iar repeta în sine, îmbătat de imaginea domnişoarei: Eleonora, Nora, Norica...

Dar pe la ceasurile şase seara, cînd auzi pîrîind motorul, se duseră pe apa Gîrleimari şi norii şi Norica... Oare cînd se făcuseră toate, că el parcă nici nu fusese acolo? Cînd se pusese bateria, cînd se turnase benzină în rezervor, cînd se apăsase — oho, şi de cîte zeci de ori, — pe pîrghia de pornire?

Mergea motorul, pîrîind, umplînd de fum curtea cantonului, şi copiii îl ascultau, parcă nevenindu-le a crede — iar Miroslav stupea de pe prispă, fluturîndu-şi coada pe sus.

Nu era gata automobilul — dar mergea, şi asta vroise să vadă Cazimir — motorul se dovedea bun, nu se smintise în căzătură.

După ce îl lăsă să meargă un timp, că începuse să miroasă a încins, „tăie contactul”, pus în faţa volanului, ca la tot automobilul — şi se arătă mulţumit.

Numai Uţă, deşi nu-şi mai simţea urechile de pîrîit şi tuşea de fum, întrebă dezamăgit:

— De ce l-ai oprit, Cazimire? Nu mergea bine? Acum dacă n-o mai porni?

— Cum n-o să pornească?! răspunse Trică, în locul lui Cazimir. Ce-i după el?... Trebuie să-i punem toba de „eşapament”.

Ce multe ştia Trică, pe lîngă frate-su — să te miri de unde le învăţase, că pe la moară nu prea veneau maşini! Adică veniseră ele, anii trecuţi, camioane militare să macine făină pentru soldaţii de pe zonă — şi atunci Trică numai printre ele îşi pierdea vremea, iscodindu-i pe şoferi. Ba încă unul, îl lăsase să se urce la volan şi să sune din claxon, iar o dată îi îngăduise şi mai mult: să apese pe butonul care făcea să pornească motorul, huruind. Iar cînd camioanele plecau, Trică stătea şi el, lîngă şofer, învîrtind chiar volanul, şi se ducea aşa pînă la Şipotul, că-i trebuia apoi un ceas să se întoarcă, pe jos.

Iată de ce pîrîia aşa motorul acum spre supărarea lui Miroslav — fiindcă nu avea tobă de eşapament. Toba fu pusă la locul ei, prinsă pe dedesubt şi scoasă în spate, ca la orice automobil.

În seara aceea lucrul lor era gata, numai că nu aveau perne, pe care să stai, şi caroserie, ca să te adăposteşti.

— Ce zici, Trică, îi facem o probă? întrebă Cazimir.

Parcă mai trebuie să întrebi!

Cazimir era în aceeaşi fierbere cu copiii — şi-i stătea şi lui un bulgăre de gheaţă în sîn. Proba se cuvenea s-o facă el, nu era îngăduit să-l lase pe Trică, nedeprins la maşini, să plece singur, de capul lui, şi să intre în vreun şanţ, să-şi rupă picioarele şi să fărîme automobilul. Partea proastă însă era că bietul cantonier, deşi fusese mecanic, dovadă că făcuse această maşină chibzuind fiecare parte a ei, nu condusese în viaţa lui un automobil!

— Hai să-l scoatem în drum! se hotărî în sfîrşit, cu inima cît un şurub mic.

Automobilul, aşa neterminat, de i se vedeau toate încheieturile, fu împins pe poartă şi aşezat în mijlocul şoselei, cu faţa la moară. Cantonierul puse o ladă, cu fundul în sus, în faţa volanului, şi se aşează pe ea; volanul îi venea cam între genunchi.

De ştiut, ştia el, ca orice mecanic, ce trebuie să facă, spre a porni, dar una e să ştii cu mintea, şi alta e să mai fi făcut.

— Mă Trică, vasăzică, în faţă e viteza întîia! zise, pipăind pîrghia de lîngă volan, pusă acolo cu toate ale ei, aşa cum fusese luată de la motociclul nemţesc.

— Da, Cazimire; colea e „punctul mort”, în faţă viteza întîia, înapoi a doua, după ea a treia şi a patra: uite că scrie.

Scria, într-adevăr, şi cantonierul desluşea cifrele, dar parcă îi jucau în cap, fiindcă el văzuse altfel de schimbătoare de viteză în viaţa lui, nu de motocicletă, ci de automobil.

— Vasăzică, asta-i întîia...

— Lasă-mă pe mine, Cazimire! Zău că ştiu!

— Pesemne că vrei să mă bagi la puşcărie! Ai permis să conduci?

— Dar tu ai?

— Eu!... Eu!... Ce ai tu cu mine!... Hai, porneşte motorul!

Trică apăsă o dată, de două ori pe pîrghie, dar motorul nu pornea.

— Contactul l-ai făcut?

— Contactul? Aha, stai!

Parcă la contact era acum gîndul lui Cazimir! Se uita la şoseaua albă, şi se întreba dacă are destulă lăţime pentru automobilul lui, că de gropi, puţin îi păsa.

De data asta, motorul porni numaidecît şi începu să se rotească lin, scoţînd pîrîitul obişnuit.

— Merge frumos! observă Trică, trăgînd cu urechea, ca un adevărat mecanic.

Cazimir făcea repetiţie de conducere, maşina stînd pe loc.

— Mă Trică, vasăzică debreiez, şi bag într-a-ntîia. Pe urmă, ca să opresc...

— Apeşi pe amîndouă pedalele şi aduci pîrghia la punctul mort. Lasă-mă pe mine, Cazimire, zău!

Noul şofer strînse din dinţi, apăsă pe pedala din stînga, s-o ducă pînă în pămînt, împinse schimbătorul de viteze înainte — şi pe urmă îşi înţepeni amîndouă mîinile pe volan iar ochii şi-i înţepeni în drum.

— Accelerează! îl îndemnă Trică.

Motorul începu să huruie, să zici că o să se rupă de la locul lui.

— Mai încet! Acum dă drumul la ambreiaj, uşor!

Cantonierul ridică piciorul stîng, încet, aşa cum ştia şi el; ciudata maşină se smuci, cum ar fi buşit-o cineva din spate, şi motorul tăcu.

— N-ai accelerat destul! zise Trică. Scoate din viteză, să-l pornesc iar.

De trei ori se poticni motorul, dar a patra oară maşina o luă din loc, aşa de vijelios, încît copiii rămaseră în mijlocul drumului, uluiţi, uitîndu-se unii la alţii, pe jumătate rîzînd, pe jumătate speriaţi. Apoi, dezmeticindu-se, porniră fuga după automobil.

Pentru Cazimir fusese greu numai s-o ia din loc; după doi paşi, i se părea că fusese şofer toată viaţa lui. E drept că stătea cu mîinile ţepene pe volan, că nu îndrăznea să schimbe din viteza întîia într-a doua, dar dacă apăsa pe accelerator, vedea că automobilul îl ascultă, porneşte mai repede, iar dacă ia piciorul, merge şi el mai încet.

Curînd copiii îl ajunseră şi se ţinură pe lîngă el, într-un trap mărunt, răscolind praful din gropi.

— Zdruncină, Cazimire? întrebă Trică, văzînd cum saltă şoferul cu volanul în mîini.

Cantonierul răspunse, înţepenit:

— Nu zdruncină prea rău, dar trage la dreapta.

— Fiindcă are „tracţiune” numai pe roata din stînga! răspunse Trică, dumirit numaidecît. Trage rău?

— Nu: trebuie să ţii bine de volan. Dar te obişnuieşti.

— Tot într-a-ntîia eşti? întrebă băiatul, care simţea asta după sunetul motorului, că prea se învîrtea repede şi automobilul prea mergea încet. De ce nu bagi într-a doua?

Uşor să spui tu care mergi pe jos!

Curînd motorul începu să scoată fum şi să miroasă rău a încins.

— Opreşte, Cazimire! strigă Trică. Opreşte că-l topeşti!

Cazimir apăsă pe amîndouă pedalele, cum ştia — şi, spre liniştea lui, maşina se opri mai uşor şi mai repede decît ar fi crezut — numai că motorul sfîrîia şi mirosea, de parcă era pus la prăjit în ulei încins.

— Taie contactul!

Ceilalţi copii, neavînd griji tehnice, se repeziră la Cazimir, care cobora de pe ladă, cum descalecă un general cînd se întoarce victorios de la război: tot chipul lui mare, de haiduc, era numai îngîmfare şi zîmbet.

— Ei, aţi văzut că merge!

— Merge, Cazimire, şi tu îl mîi ca un zmeu!

Ucenicii se învîrteau în jurul lui, îl trăgeau de haină, îl îmbrăţişau, scoşi din minţi.

Cît timp lucraseră la acest automobil, visaseră să se vadă într-o zi cu el pe drum, visaseră să-l audă măcar pîrîind — dar avuseseră tot timpul o îndoială în sufletul lor, pe care nu şi-o spuneau unul altuia, ca să nu se trezească din vis. Dar iată că automobilul mergea, făcuse două sute de metri pe drum, ar mai fi avut niţel să ajungă la moară, să se bucure şi moş Aron şi să se minuneze ţăranii veniţi la măcinat.

Numai Trică, stăpînit de alte preocupări, tot dădea tîrcoale motorului şi clătina din cap.

— Cazimire, nu trebuie să mergi cu viteza întîia, că îl faci praf. Trebuie să mergi mai repede, altfel nu se face curent şi nu se răceşte, că doar nu are radiator.

Ştia asta şi Cazimir, dar pentru primul drum socotea că făcuse deajuns. Să te urci la volan — şi pe urmă să spui!

Rămaseră în drum cam un sfert de ceas, pînă ce motorul se răci, apoi întoarseră maşina cu faţa spre canton şi Cazimir porni iarăşi, de data asta fără s-o mai scrîntească de loc. După vreo douăzeci de paşi Trică îl simţi că bîjbîie pe la ambreiaj, pe la schimbătorul de viteze, maşina îşi încetini mersul, dar pe urmă se smuci şi o luă mai repede din loc.

— A băgat într-a doua! îşi vesti el însoţitorii, care alergau cu limba scoasă prin praful stîrnit de roţi.

După cîteva zeci de metri rămaseră în urmă: aşa cum mîna acum Cazimir, nu se mai puteau ţine de el.

— A băgat într-a treia! observă Trică.

Dinspre canton venea o căruţă cu cai. La început Cazimir vru să tragă pe dreapta şi să oprească, prevăzător, pe urmă se răzgîndi: la ce să-i fie teamă de o căruţă care mergea pe drumul ei?

Auzind pîrîitul motorului, ţăranul, care moţăia în căruţă, ridică ochii şi se uită peste cai. Aceştia ciuliseră urechile, sforăiau neliniştiţi şi trăgeau spre şanţ. Omul sări jos, îi apucă de căpăstru şi-i ţinu, luptîndu-se cu ei.

Într-o vreme, cînd se iviseră primele automobile pe drumuri, aşa făceau căruţaşii, fiindcă vitele lor, boi, cai, nu erau deprinse cu ele şi le cuprindea spaima cum le simţeau venind. Dar de atunci au trecut zeci de ani, caii aceia au murit, s-au născut alţii, şi alţii, generaţii — care s-au deprins cu tot felul de maşini. Cînd le aud, sau cînd le văd, îşi cată înainte de drum, la pas, la trap, cum e mersul lor, fără să le pese de dihania care huruie pe drum.

Şi caii ţăranului acela ştiau de maşini, văzuseră multe în viaţă, iar pe unele chiar le trăseseră cu şleaurile din noroaie, bălegîndu-se atotputernici pe radiatoarele lor lucii.

Însă maşina care venea acum îi uimea şi-i neliniştea cum îi neliniştise primele automobile pe strămoşii lor.

Ba chiar şi căruţaşul fu uimit, şi îşi făcu o cruce repede, scuipîndu-şi în sîn. Îl uimeau peste măsură şi automobilul şi şoferul de sus.

Închipuiţi-vă o căruţă fără oişte, fără codîrlă, fără dric, numai cu roţi, mergînd singură pe drum, pîrîind şi scoţînd fum... Iar deasupra, închipuiţi-vă o namilă de om, să nu ştii de unde-i pogorît, din care lume, cu părul lăţos căzut de jur împrejur, peste ochi şi peste urechi, cu doi snopi de mustăţi lăsate în urmă de vînt, ţinînd între genunchi

un colac ca un volan de automobil — închipuiţi-vi-l ţeapăn pe lada lui, zgîlţîit în toate felurile cum se poate zgîlţîi un trup, dar mîndru şi luminos la chip ca un sfînt care aduce mîntuirea oamenilor de pe pămînt.

Copiii trecură în goană pe lîngă căruţaşul care încă se mai crucea, ţinîndu-şi caii stîrniţi. Doar Uţă rămăsese în urmă de tot, gîfîind.

— Da’ ştiu că mînă! zise Culai, cu pieptul arzînd.

Petruş nu zicea, nu dorea nimic, decît să ajungă lîngă Cazimir şi să se uite la el, uimit de priceperea lui.

— A băgat în a patra! observă Trică, roşu în obraz şi încins la trup.

Aşa se duse Cazimir, săltînd prin gropi, cu volanul între genunchi, că nu era pus pe înălţimea lui. Şi privindu-l cum se chinuia la anii lui, cum îi lua vîntul mustăţile şi i le răsucea ca paiaţelor de la circ, cum îi flutura haina ponosită de ceferist, cum îi lăcrimau ochii, în viteza automobilului, îţi venea şi să rîzi, şi să te întristezi — şi-ţi stîrnea în inimă o milă fără zăgăzuiri... Dar el se simţea mulţumit, şi fericit cum greu simte fericirea un om, fiindcă toată truda dinainte şi toată cazna de-acum era pentru copiii care veneau în urma lui.

De multă vreme se deprinsese cu telegraful, nu-i mai purta pizmă, ca la început, îi părea bine să-i vadă pe copii mulţumiţi — dar îi părea şi mai bine că azi telegraful fusese învins!...

Capitolul XIII
S-A IVIT UN BALAUR ÎN DRUM!

La căderea nopţii Trică şi Uţă veniră la canton, singuri, pe întuneric, şi-l găsiră pe Cazimir în faţa prispei, învîrtindu-se pe lîngă automobil; ai fi zis că tocmai se pregătea să plece cu el la drum. Pe pod trecea un tren de marfă şi baionetele soldaţilor care luceau aproape la fiecare vagon dovedeau că-i încărcat cu muniţii, trebuitoare pe front.

— Ce-i cu voi? întrebă cantonierul, răstit, ca omul care nu se aşteaptă la musafiri.

În seara aceea, după ce făcuse proba automobilului, îi gonise pe copii acasă, sub cuvînt că e obosit.

— Ţi-am adus un peşte, Cazimire! zise Trică, scoţînd un crap mare din sîn.

Iar fusese cîrciumarul acela să macine făină, pe ascuns, şi iar îi trimisese lui moş Aron, drept mulţumire, vreo cinci crapi din eleşteul lui. Întîmplarea căzuse bine, azi fiind rîndul lui Trică să-l ospăteze pe Miroslav, şi pentru peşte, cotoiul lăsa bucuros orice găină.

— Bine, şi acum duceţi-vă! mormăi cantonierul. Nu mai umblaţi razna pe drum, că mîine o să fiţi osteniţi!

— Mîine ne apucăm de caruserie? întrebă Uţă.

— De caroserie! îl îndreptă frate-su.

— Ne apucăm, doar aşa a fost vorba! răspunse cantonierul. Numai duceţi-vă odată, că vreau şi eu să mă culc!

Să te culci!... Dar poţi oare să dormi, fie că te cheamă Uţă, fie că te cheamă Trică, Petruş, sau Culai, cînd ştii că în curtea cantonului aşteaptă un automobil şi nu unul de jucărie, că doar l-ai văzut mergînd, pîrîind şi scoţînd fum?!

Pînă tîrziu, după miezul nopţii, cei doi fraţi se părpăliră în pat; Stanca, mama lor, dormea dusă, peste zi se trudise destul — ca şi ei altminteri, ca şi Cazimir. Poate cantonierul dormea şi el acum, numai de ei somnul nu se lipea, de parcă ar fi fost vrăjiţi.

— Nene!

— Ce-i?

— Nu auzi pîrîit?

— Îţi ţiuie urechile.

Vuia apa în scocuri, zgomot cu care ei erau deprinşi, fremătau sălciile deasupra iazului şi foşnea nucul pe acoperiş — nucul cu firul acelui telegraf aproape uitat acum.

— Nene?

— Ei!

— Ce-ar fi să-i sunăm lui Cazimir?

— La ce?

— Aşa, să vedem ce face.

— Vezi-ţi de treabă! O fi dormind de mult.

Şi totuşi, între vîjîitul scocului şi freamătul copacilor, parcă se auzea şi un motor, pîrîind.

— Uţă, ia ascultă!

Copiii se ridicară într-un cot şi traseră cu urechea spre drum.

— Tu auzi?

— Adineauri parc-am auzit.

Aşa trecură jumătăţile de ceasuri, aci părîndu-li-se că aud motorul pîrîind şi nu departe, colea în drum, aci sgomotul pierzîndu-se şi rămînînd doar o închipuire.

— Nu este! hotărî Trică, într-un tîrziu.

— Aş, de un’ să fie! recunoscu şi frate-su mai mic.

Fiindcă începuse să-l gîdile somnul printre gene şi nu-l mai putea ţine în trezire gîndul nici unui automobil...

Dar pîrîitul motorului nu fusese doar o închipuire — se auzise la timpul acela cînd bănuiseră ei — şi se mai auzea şi-acum. Cazimir mîna automobilul între canton şi moară, ducîndu-se şi întorcîndu-se de nenumărate ori în lumina săracă a lunii care albea praful din drum.

Pentru cantonier, această plimbare de noapte nu era o desfătare; trecuse cu mulţi ani peste vîrsta cînd ar fi dorit asemenea desfătări — şi chiar dacă ar fi fost la altă vîrstă, după două drumuri, măruntaiele din el nu mai era niciunul la locul cuvenit. Dar el înţelegea că trebuie să se desăvîrşească în meseria de şofer, să nu mai bîjbîie ambreiajul, vitezele, să ţină volanul drept, ca în zilele celelalte copiii să vadă în el nu un ucenic, ci unul de la care să poată învăţa fără greş cum se conduce un automobil.

Îi dăduse cotoiului să mănînce crap prăjit, că lighioana, dacă găina o dorea fiartă, peştele îi plăcea să fie rumenit în untdelemn încins. Acum Miroslav dormea pe poliţă, iar stăpînă-su umbla hoinar cu maşina pe drum.

De pornit şi de oprit nu se mai temea Cazimir, le făcea cu desăvîrşire, fără icneli şi opinteli — iar vitezele le schimba lin.

Din cînd în cînd se mai oprea, lăsa motorul să se odihnească şi se odihnea şi el, pufăindu-şi luleaua şi frecîndu-şi cotul stîng, cel cu vătămătura, care îl cam durea după ce se luptase cu volanul atît timp.

Trecuseră alte două trenuri de la Şipotul, la o jumătate de oră unul de altul şi ducîndu-se ele, cu huruitul lor, pe vale nu mai rămase decît pîrîitul ciudatului automobil.

După miezul nopţii, Cazimir trase la poarta cantonului, aduse din cocină al doilea bidon, turnă benzină în rezervor şi iar porni.

Mai avea de învăţat să întoarcă automobilul din mers: pînă acum, pentru această trebuinţă oprea în mijlocul drumului, se dădea jos şi, săltîndu-l de la spate îl întorcea cu faţa înapoi. Aşa putea fi îngăduit la început, dar n-aveai să faci în felul acesta la nesfîrşit, atunci maşina s-ar fi numit căruţă, nu automobil.

Cazimir încercă primul viraj nu fără teamă şi şovăieli: întîi trase mult pe dreapta şoselei, pînă lîngă şanţ, opri, suci volanul la stînga cît putea de mult şi pe urmă porni la pas, şovăind, în viteza întîia, gata să oprească dacă o vedea primejdia şanţului de peste drum.

Dar maşina lui, mai scurtă decît orice automobil, cîrmi pe mai puţin loc decît se aştepta el — şi într-o clipă fu cu botul înapoi, pînă la şanţ rămînînd loc destul.

Dacă văzu aşa, Cazimir se apucă să facă ocoluri, fără a opri mai întîi — şi după ce se deprinse pe stînga, începu să le facă şi pe dreapta, învîrtindu-se în cerc, de nenumărate ori, răscolind praful şoselei şi turburînd cu pîrîitul motorului ceasul tîrziu.

Putea să fie înspre zori cînd, simţindu-se pe de o parte stăpîn pe volan, pe de alta frînt de oboseală şi de zdruncinături, hotărî să se întoarcă în sfîrşit la canton, ca să se odihnească amîndoi, şi el şi maşina frecată din răsputeri.

Coamele dealurilor se făceau cenuşii către răsărit, dovadă că ziua se spăla pe ochi, dîndu-şi jos funinginea nopţii, şi că în curînd avea să se arate albă la chip, cînd, la jumătatea drumului, între moară şi canton, automobilul se opri din senin.

Cazimir coborî, apăsă pe pîrghia de pornire, o dată, de două ori, pipăi motorul fierbinte, puse mîna pe carburator, ca şi cum maşina ar fi putut să se lase înduplecată numai cu atît, apăsă iarăşi pe pîrghie, însă zadarnic. Asta este trezirea din beţie, pe care trebuie să o încerce, fiecare la rîndul lui, toţi conducătorii de maşini.

Ce te faci, Cazimire, că uite, se luminează de ziuă şi acum vin dracii de copii!?

Cantonierul îşi scărpină părul lăţos, îşi întinse trupul chinuit, îşi frecă mîna beteagă la cot, apoi îşi aprinse luleaua, avînd grijă să arunce chibritul departe — nu se umblă cu chibritul aprins pe lîngă maşini... De ce? Ei, asta o ştia şi Uţă! Să nu ia foc benzina, care nu aşteaptă decît o flăcăruie ca să te arunce în sus.

Benzina!...

Cazimir se repezi la rezervor, îl zgîlţîi, ciocăni cu degetul în el, luîndu-l de sus în jos — şi cum înăuntru suna a gol, înţelese că rămăsese fără benzină în drum.

Dacă la ora aceea ar fi fost trecători pe şosea, l-ar fi văzut pe cantonier împingînd ciudatul lui automobil, chinuindu-se ca un ocnaş, fiindcă nici n-avea de ce să apuce ca să aibă spor mai plin. Aşa că bietul Cazimir fugea la spate, împingînd de şasiu, atîţi metri cît roţile din faţă nu cîrmeau razna, din pricina vreunei gropi sau vreunui făgaş strîmb; atunci fugea în faţă, învîrtea volanul, ochind printre gene ca roţile să cate drept în spre canton — şi iar fugea la spate, să împingă în şasiu.

Aşa se chinui el, cam un sfert de ceas, că altminteri drumul nu era lung, trecîndu-l toate năduşelile după cîte altele îi mai îndurase trupul, peste noapte şi peste zi, pînă ce, în sfîrşit, se văzu cu automobilul în curtea cantonului.

Şi cînd soarele se arăta pe culmi, se culca şi cantonierul şi adormea, trudit, cu simţămîntul că patul se zgîlţîie prin gropi şi un volan închipuit se tot smuceşte să-i scape din mîini.

Cum dormiseră ucenicii lui în acea noapte, nu mai trebuie spus, dar odihniţi, sau neodihniţi, putină vreme după răsăritul soarelui, telegraful începu să bîzîie la canton, semnalul cunoscut.

Miroslav deschise un ochi pe poliţa lui, se întinse gemînd, ca şi cînd el ar fi împins peste noapte la automobil, apoi socoti să-şi prelungească somnul, mai ales că şi stăpînu-său dormea, dus.

Dar după o clipă de aşteptare, zumărul începu să bîzîie din nou, supărîndu-l pe cotoi. De data asta Miroslav se zburli şi stupi, după obiceiul lui, spre aparatul de pe prichici. Zadarnic! Trică şi Uţă, socotind că prietenul lor se trezise de mult, îl tot chemau, Cazimir, Cazimir!

Poate că la ceasul acela Cazimir auzea ceva, prin somn, dar nu telegraful, ci motorul maşinii, pîrîind, aşa că semnalul care îl chema, nu găsea răspuns...

Acum, lăsînd la o parte glumele cantonierului, se cuvine să fie spus că Miroslav, fără să înfăţişeze vreo minune, era un cotoi neobişnuit. El pricepea multe din faptele oamenilor, ştia şi care din copii aduce găină, care aduce peşte şi care numai rasol, aşa că se purta cu fiecare mai prietenos sau mai zburlit, după cît îi era de plăcut darul lui. Pe bietul Culai, bunăoară, cel mai nevolnic dintre toţi, îl mîrîia, ca dulăii, numai cum îl vedea intrînd...

Mai înţelegea şi altele năzdrăvanul cotoi, de pildă că telegraful o dată pornit, nu va conteni curînd, şi mai cu seamă, nu va conteni dacă nu se scoală stăpînă-su.

Ca urmare Miroslav sări de pe poliţa lui, drept pe pieptul lui Cazimir — ceea ce, acesta, prin somn luă drept o lovitură de volan, la una din gropile de pe drum, că îndurase destule de cînd se făcuse automobilist.

După o scurtă aşteptare, cotoiul începu să-l gîdile cu lăbuţa, pe la ochi, pe la mustăţi, în timp ce zumărul bîzîia neîntrerupt. Zadarnic! Cazimir clipea, strănuta, mormăia, dar ca să se trezească, nici gînd!

— Bîîîz-bîz, bîîîz-bîz! făcea zumărul pe prichici.

Miroslav începu să miorlăie la urechea stăpînului, întîi mai încet, pe urmă mai tare, pe urmă asurzitor, rotindu-şi coada pe sus.

Hotărît — se gîndea cotoiul — în dimineaţa asta nu mai era de dormit, pentru pisici, desigur, fiindcă oamenii dormeau, neîntorşi, puţin păsîndu-le de miorlăitul lor.

Motanul mai aşteptă astfel un timp, fierbînd pe dinăuntrul lui, pînă ce, văzînd că telegraful nu conteneşte, sări jos din pat, mai zburlit ca ariciul şi, din două salturi, fu pe prichici.

— Bîîîz-bîz, bîîîz-bîz!... Cazimire, pe unde eşti? făcea telegraful la urechea lui.

Miroslav îşi apropie botul de zumăr, mirosi, strănută, îşi flutură coada — şi pe urmă începu să-l rîcîie cu lăbuţa, cînd îndrăzneţ, cînd temător, trăgîndu-se înapoi şi iarăşi asaltînd, pînă ce deodată, gheara agăţîndu-i-se într-o sîrmuliţă, telegraful amuţi.

Mai mult decît atîta, cotoiul nici n-ar fi dorit, dovadă că se dădu jos de pe prichici, se duse la vatră, mirosi tigaia unde fusese prăjit crapul din ajun, vru să facă gură după alt crap, dar pe urmă simţindu-şi-l în

pîntece pe cel de ieri încă nemistuit, se întoarse la poliţa lui şi se tolăni.

★

Pe la ceasurile opt, Trică şi Uţă veniră la canton, găsiră automobilul lîngă prispă, îşi lipiră nasurile de geam şi-l văzură pe Cazimir dormind.

— E ostenit! zise cel mic. Tu crezi că e uşor să mîi automobilul?!

— Nu-i greu. Să mă vezi pe mine cum ţi-l duc!

Trică nu se împăuna, era sigur de ştiinţa lui şi de-abia aştepta prilejul s-o arate şi fratelui mic.

— Îl sculăm?

— Lasă-l că a muncit destul!

După un ceas veniră şi ceilalţi doi, Petruş cu o bucată de carne macră în jurnal, că azi era rîndul lui şi se străduise să mai aducă şi altceva decît obişnuitul rasol. Dar nu le rămase decît să aştepte, pe prispă, sau să dea tîrcoale automobilului, pînă ce, înspre prînz se trezi şi Cazimir şi ieşi din canton cu ochii cîrpiţi şi cu mustăţile risipite pe tot obrazul, amestecate cu părul lăţos.

— Îl pornim, Cazimire? strigă Trică, repezindu-se în întîmpinarea lui.

Cum să le spună cantonierul că prăpădise benzina pînă la ultimul strop, făcînd şcoală de şofer în lipsa lor?

— Azi nu-l scoatem. Eri a fost altceva; i-am făcut proba! Acum trebuie să ne punem pe lucru şi să-l mîntuim.

Da, şi asta trebuia făcut. Trică, oricît de nerăbdător ar fi fost, înţelegea mai bine decît toţi că pînă nu-i făcea şi caroseria, pînă nu-i puneau aripi, faruri şi claxon, automobilul nu era automobil!

Se apucară deci de lucru, fără să mai aştepte alt cuvînt.

Mai întîi ridicară deasupra şasiului un fel de dric, ca la căruţe, de scînduri bine date la rindea, numai ca îi făcură şi uşi. De acest dric legară, în părţi, cele patru aripi ale motocicletelor, după ce le mai ciocăniră, ca să semene între ele cît de cît. În faţă, dricul se întregi cu o capotă, de tablă, ca să aducă a bot de automobil, chit că nu avea nimic dedesubt şi pe această capotă puseră şi farurile, scoţîndu-le însă din locaşurile lor şi îngropîndu-le dedesubt, ca la automobilele cele mai noi, deasupra nerămînînd decît rama şi geamul.

Ca să tragă sîrmăria pe dedesubt, la faruri, la becul roşu din spate, deoarece nici acesta nu lipsea, şi în sfîrşit la claxon, nu fu lucru greu pentru ei, deprinşi cu legile electricităţii de cînd erau telegrafişti.

Mai puseră pe urmă, cu toate că n-ar fi fost mare zor, chiar şi kilometrajul de la motocicleta neamţului şi-l aşezară lîngă volan, ca şoferul să poată vedea cu ce viteză merge şi cîţi kilometri face pe zi.

Sfîrşind cu părţile dinafară, trecură înăuntru şi aşezară bănci, una în faţă, la volan, alta în spate, şi pe ele aşezară chiar perne, aflate în podul cantonului de la acea trăsură făcută bucăţi, de la care luaseră şi arcurile.

O mulţime de lucruri adunate de Cazimir, să fi zis că încurcă locul, îşi găseau acum cel mai mare folos. Pînă şi coviltirul trăsurii se dovedi bun la ceva, ca să-i adăpostească de ploaie pe automobilişti, numai că lăsară lucrul acesta să-l facă mai tîrziu, fiindcă erau trebuitoare schimbări în alcătuirea lui, lăţimea întrecînd cu două palme marginile dricului.

Acum nu mai rămînea decît să vopsească totul, dar ce e mai uşor şi mai plăcut decît să vopseşti — ştiut fiind că la orice strădanie meşteşugărească vopseaua vesteşte sfîrşitul?

Toate acestea pomenite în fugă, luaseră din timpul lor o săptămînă încheiată şi intraseră într-a doua, care din nefericire număra şi ea tot şapte zile, ca oricare din săptămîni — şi apoi începeau şcolile, fiindcă venise luna septembrie între timp.

Dar de ce să ne amărîm de pe acum? Cîte nu se pot face într-o săptămînă? Ai timp să te plimbi cu automobilul pe săturate, ba încă ai timp să-l şi strici!

Cît despre benzină...

Ehei, se făcuse şi fabrica de benzină, şi încă din cursul primei săptămîni!

Fabrică?! Asta poate ca să-l prosteşti pe Uţă şi cel mult pe Culai! Ba nu, fabrică — dacă spunea Cazimir ceva, puteai să te bizui pe cuvîntul lui!

Încă din prima zi, după noaptea de pomină cînd cantonierul rămăsese în pană, pe drum, Trică văzuse că rezervorul era gol: cum să nu vadă, dacă-şi băga nasul peste tot la automobil?

— S-o fi scurs! răspunsese Cazimir în doi peri, la întrebarea lui.

— Şi acum ce-o să facem?

— Ei, om vedea noi. Poate mi-o mai aduce Miroslav un bidon.

Asta i-o spui lui Uţă, dar uiţi că e Trică în faţa ta, privindu-te întrebător şi îngrijorat în ochi.

— Nu zău, Cazimire, lasă gluma! De unde o să luăm benzină acum?

— Păi dacă altfel nu-i rost, o să facem fabrica noastră! răspunsese cantonierul, care se vede, dospea mai de mult un gînd în capul lui ciufulit şi lăţos.

Nici Trică, nici Petruş nu-l credeau, dar se supuseră poruncilor lui — şi se apucară să sape în spatele magaziei, lîngă uluci, o groapă, pe măsura dată de Cazimir. În această groapă se puse un butoi vechi, de fier, rătăcit prin curtea cantonului, iar de la vrana lui se trase afară, pe sub uluci, o ţeavă al cărui rost era de nebănuit, de altminteri ca şi rostul întregei alcătuiri.

În jurul vranei pe unde ieşea ţeava, Cazimir puse o ramă de lemn, cu capac şi-apoi totul se acoperi cu pămînt, deasupra nerămînînd decît capacul, în curte, şi ţeava dincolo, arătîndu-şi doar capul ruginit în care cantonierul înfipse un dop.

— Iată fabrica! zise el, frecîndu-şi cotul beteag.

— Cum adică? Asta o să facă benzină? întrebă Trică, nedumerit.

— Oho! Benzină de calitatea întîia!

Fabrica însă nu era gata, aşa cum o plănuise Cazimir. În noaptea care urmă, el trecu gîrla, pe drumul ştiut, urcă dealul, intră în gospodăria lui moş Visarion, fiind prieteneşte primit de Gavrilă, deşi nu se mai văzuseră de mult timp.

Cotrobăind pe întuneric în povarnă, cantonierul dibui un maţ lung de cauciuc, folosit la trasul ţuicii şi îl luă cu el. Ivindu-se prilejul de la sine, umblă şi la coteţ, înşfăcă două găini grase, le băgă în sîn şi vru să plece cu ele. Dar pe urmă, amintindu-şi de un anumit legămînt, se ruşină şi le dădu drumul înapoi, împăcat în suflet pe de o parte, pe de alta nemulţumit că îl cruţa tocmai pe bătrînul hapsîn... Ce să-i faci însă, legămîntul este legămînt!

După ce stătu o vreme de vorbă cu Gavrilă, mîngîindu-i blana plină de praf şi mulţumindu-i cuviincios pentru maţul de cauciuc, Cazimir se întorsese la canton, neîmpiedicat de nimeni, pe acelaşi drum.

A doua zi, în timpul dimineţii, pe cînd meşterul şi ucenicii se îndeletniceau cu caroseria, se auzi un automobil huruind pe prund.

Pe şoseaua aceasta proastă, s-a mai spus, fiind şi podul stricat de atîta timp, nu prea se vedeau automobile, dar acuma, nimerindu-se vreme bună, apele Gîrleimari fiind scăzute şi prundul uscat, unul-două tot mai treceau pe zi.

Cazimir ridică ochii, văzu maşina venind şi zise, adresîndu-se copiilor:

— Hai, că dau drumul fabricii!

Apoi avînd asupra sa doar o sticluţă de spiţerie şi maţul de cauciuc, ţinu calea maşinei, după canton, la un loc dinainte hotărît — şi luîndu-şi cel mai cumsecade chip, îi făcu semn şoferului, de departe, să oprească puţin.

Spatele cantonului era bătut de soare, de dimineaţă pînă la apus: numai într-un loc se întindea, îmbietoare, umbra îndantelată a unui ulm.

Se ştie că şoferul, rău, bun, tînăr sau bătrîn, dacă e să oprească în drum, oricare ar fi pricina acestei opriri, trage, pe cît cu putinţă, la umbră, ca să nu-i prăjească soarele maşina, stînd.

Isteţ şi afurisit, cantonierul se gîndise de mult la acest obicei bun — şi pe asta se întemeia tot planul fabricii lui.

— Ce este? întrebă şoferul, frînînd întocmai în locul unde socotise şi Cazimir.

— Fă-ţi pomană cu un strop de benzină — începu omul din drum, smerit — că n-am de brichetă, şi-n pustiul ăsta, de la cin’ să cei, dacă nu de la un şofer milostiv?

Ai oare inimă să te împotriveşti unei atari rugăminţi? Şoferul se scărpină în cap, neştiind cum să-i facă micul hatîr, că doar benzina n-o ţii în buzunar, ci în rezervorul de la spate, unde nu poţi ajunge oricum.

— Am eu furtun! se grăbi să-l scoată din încurcătură Cazimir, trăgînd maţul din sîn. Stai acolo, nu te mai osteni!

Acestea zicînd, cantonierul se duse la rezervor, vîrî furtunul adînc, trase cu gura, pînă ce simţi benzina venind şi îşi umplu sticluţa cît ai clipi. Dar pe urmă, în loc să fie mulţumit cu atît, se aplecă la capătul ţevii îngropate în pămînt şi, scoţîndu-i dopul, puse furtunul să deşarte din rezervor în butoiul lui.

— Ai mîntuit? întrebă şoferul, întorcînd capul, nedumerit.

Cazimir se apropie de el, cu sticluţa în mîini.

— Bogdaproste! Să-ţi dea dumnezeu sănătate, că eşti om bun!... Da’ ai auzit?

— Ce?

— Cum adică, nu ştii nimic?

Pe cine nu l-ar zgîndări asemenea întrebare pusă atît de tainic şi părînd a ascunde atîta tîlc?

— Ia spune, ce-i?

— Păi cum, nu ţi-a mai spus nimeni pînă acum?

— Haide, omule, nu mă mai fierbe atît!

— Vasăzică, nu ştii! Ei atunci ascultă aici...

După gard, copiii făceau semne: să mai meargă fabrica mult? Pe fundul butoiului se auzea benzina clipocind, dar ulmul fremăta şi el, sus, aşa că, dacă nu aveai o bănuială, nu simţeai nimic.

— Colea, de la Şipotul un kilometru mai sus, s-a ivit un balaur în drum! povestea Cazimir, între timp.

— Ce vorbeşti?!

— Daa, un balaur cum nu s-a mai văzut decît în vremurile vechi — ihtiozaur îi spunea lui atunci — şi a venit armata cu tunurile, altfel nu l-ar fi răpus.

— Dumneata vorbeşti serios?

— Păi de ce aş glumi?... Au chemat profesori să vină, de la muzeu, de la Bucureşti... Dacă te duci repede, poate mai e acolo şi-l vezi... Aoleu, stai că-mi uitam furtunul şi te duceai cu el!

Aşa începu să lucreze fabrica de benzină a lui Cazimir, şi merse bine, încă din prima zi, fiindcă după prînz, cantonierul încolţi alt şofer, care de data asta venea din sus — şi pentru a-l ţine de vorbă, nici măcar nu trebui să născocească alt basm.

— Vii de sus?

— De sus.

— Şi l-ai văzut?

— Pe cine?

— Cum adică, să mă fi minţit?! Zicea cineva că s-a ivit un balaur, în drum.

— Unde?

— Colea, de la Şipotul, un kilometru mai sus.

— Păi eu n-am trecut pe-acolo acuşi?

— Şi nu era?

— Nu!

— Ca să vezi ce minciuni!... Aoleu, stai să-mi iau furtunul! Bogdaproste şi drum bun!

În zilele următoare, lucrul merse la fel, din plin. Firește, uneori Cazimir mai dădea greş, găsea cîte un şofer mai binevoitor care sărea jos să umble el la rezervor, sau nimerea maşini cu rezervorul în faţa — cu alea nu era nimic de făcut — dar curînd învăţase să le cunoască şi nici măcar nu se mai ostenea să le oprească sub ulm.

Şi aşa, „fabricînd” uneori mai mult, alteori mai puţin, după cum se întîmpla şi după cît era şoferul de guraliv — în ziua cînd sfîrşiră cu vopsitul automobilului, era şi butoiul din curte plin, nu le mai rămînea decît să plece la drum.

Capitolul XIV
ZILELE FERICITE

După cum rămaseră întipărite în mintea lui Petruş zilele acelea fură cele mai fericite zile ale vacanţei care se apropia de sfîrşit.

Cînd automobilul fu gata, proaspăt vopsit, vopsea cărămizie luată de la Depou, cu care se vopsesc pe dinăuntru vagoanele de clasa a treia, se urcară cu toţii în el, şi primul drum îl făcură la moară, să se arate lui moş Aron.

Cazimir stătea la volan, şi volanul fiind aşezat în mijloc, nu într-o parte, ca la alte automobile, de o parte şi de alta se aşezară Uţă şi cu Trică, înghesuindu-l pe uriaşul şofer. Petruş şi Culai stăteau la spate, lăfăindu-se ca nişte boieri, dar fiecare ar fi schimbat bucuros locul cu cei din faţă, să fie lîngă volan şi lîngă Cazimir.

Fireşte, bătrînul morar se miră nespus, văzînd maşina în curtea lui. Plecase singura căruţă care fusese după masă la măcinat şi el tocmai îşi spăla la iaz mălaiul de pe faţă şi de pe mîini.

Automobilul se opri în bătătura morii, lîngă pălimar şi Uţă cu Trică începură să sune pe rînd din claxon, nici unul neîndurîndu-se să se dea jos, pe pămînt.

— Ăsta-i Ford, ori ce? întrebă moş Aron, apropiindu-se curios şi făcîndu-se că nu-şi dă seama de cîrpeala lor.

— Vezi, Cazimire! şopti Trică. Eu am spus să fi scris o marcă în faţă, ca la orice automobil!

— Şi a cui e maşina, frate? continuă bătrînul morar, făcînd încă pe miratul, deşi cunoştea istoria automobilului aproape la fel de bine ca ei.

— A noastră! strigară copiii, într-un glas, afară de Petruş, mai sfios decît ceilalţi.

— Adică a lui Cazimir! zise acesta socotindu-se dator să restabilească adevărul, mai ales că el unul, în afară de ceea ce lucrase cu mîna lui, alături de ceilalţi, nu băgase nimic în automobil, nici măcar datoria să care prune la moş Visarion.

Bătrînul morar, arătîndu-se tot timpul la fel de mirat, află din gura nepoţilor cum se făcuse automobilul, care era meritul lor, care al iui Cazimir.

— Şi merge ca trenul! se îngîmfă Uţă, la sfîrşit. Am atins douăzeci şi cinci de kilometri pe oră.

— Douăzeci! îl corectă frate-su.

— Ba douăzeci şi cinci!

Asupra acestei cifre se certaseră şi pe drum: Trică, stînd în stînga lui Cazimir unde se afla şi kilometrajul, vedea cadranul din faţă: Uţă, din partea cealaltă, îl vedea pieziş, pentru ochiul lui acul arătător indicînd altă viteză decît pentru ceilalţi.

— Cu cît am mers, Cazimire?

— Ei, cînd cu douăzeci, cînd cu douăzeci şi cinci! răspunse cantonierul împăcîndu-i pe amîndoi.

Apoi şoferul fu poftit în casă, la un păhărel de ţuică, lucru venit tocmai la timp.

— Cazimire, mă laşi să pornesc? întrebă Trică, nemaiputînd să îndure atîtea aşteptări.

— Cum ai să porneşti pînă nu te învăţ?

Parcă asta era piedica adevărată, nu se dovedise oare Trică priceput la maşini? Dar dacă le dădea aşa repede automobilul pe mînă, Cazimir cu ce mai rămînea, după ce se trudise atît? I-ar mai fi prins oare pe la canton? Poate doar să ia benzină, ori să repare vreo stricăciune — şi el ar fi rămas iarăşi singur, să se certe cu Miroslav...

Aşa cugeta cantonierul, în timp ce sorbea din ţuica lui moş Aron.

Bătrînul morar îl chemase înăuntru şi ca să-l cinstească, dar mai ales ca să-i spună o vorbă, auzită de la acel cîrciumar care măcina grîu pe ascuns şi care ştia multe despre treburile ţării şi despre război.

— Umblă un zvon, zise moş Aron, după ce şovăi un timp, neştiind de unde să înceapă vorba şi în ce chip.

Cazimir parcă nici nu-l auzi; ce-l priveau pe el acum zvonurile care umblau pe pămînt? Ochii şi gîndul lui erau afară, la copii. Aceştia împinseseră automobilul lîngă iaz şi se apucaseră să-l spele, fiindcă de la canton pînă aici luase praf de un deget şi ei nu sufereau să-l vadă aşa, devreme ce era nou-nouţ.

— Îţi mai torn unul, Cazimire? întrebă bătrînul morar.

Cantonierul se uita cînd la păhărelul gol, cînd la clondir, cînd pe geam, la automobil. Ar mai fi băut, dar acum nu-i mai era îngăduit; se băgase, de voia lui, la al naibii stăpîn!

— Nu beau! zise, deşi jinduia mult. Trebuie să conduc!

Moş Aron îl privi, parcă ferit, apoi îşi lăsă ochii în pămînt şi vorbi, tot aşa şovăind:

— Zice că nemţii îi cer pe polonezii închişi.

Cantonierul nu făcu nici o mişcare, numai că umerii i se aplecară mai mult.

— La ce? întrebă, după un timp,

— Nu ştiu: le merge rău cu războiul, vor să-i ducă de-aici.

— Şi-ai noştri ce zic?

Morarul nu înţelese cine erau „ai noştri” în întrebarea lui Cazimir: mai marii ţării, de la Bucureşti, sau polonezii de aici? Apoi socoti că nu puteau fi decît primii, ceilalţi neavînd cuvînt.

— Zice că se opun.

— Şi nemţii sînt mulţumiţi?

— Nu: stăruie mereu după cîte s-a auzit.

Cazimir tăcu o vreme după care mormăi, ca un urs, dînd cuvîntului acel înţeles mai vajnic, aflat în cugetul lui:

— Zurbagii!

Dar cînd ieşi din casa morii, copiii nici nu băgară de seamă cît era el de posomorit. Acum, după ce se fuduliseră în faţa bunicului, după ce-i văzuse şi Stanca, fără să-şi arate vreun gînd, de bucurie sau de necaz, automobiliştii se urcară la locurile vechi şi porniră înapoi, către canton.

Dar mai întîi Cazimir făcu în faţa morii două viraje, ca un opt, în mare viteză, uimindu-i şi pe cei de jos şi pe cei de sus. Nimeni nu-şi dădu seama că în aceste mişcări cantonierul îşi vărsa furia şi mîhnirile lui...

Cum se făcuse seară, Trică socoti că trebuiesc aprinse farurile, şi învîrti de întrerupător, uitîndu-se mîndru la toţi. Farurile le pusese el cu Petruş şi acum întindeau două dîre gălbui în praful şoselei umbrit de amurg.

Ajungînd la canton, Cazimir nu trase maşina în curte, ci porni înapoi, pînă la moară şi iarăşi se întoarse, făcînd drumul de nenumărate ori, fără să spună o vorbă, de parcă ar fi fost singur, ca în noaptea aceea cînd mînase automobilul pînă aproape de zori.

De unde să ştie pasagerii lui ce frămîntare îl făcea să umble astfel pe drum, stîrnind praful şi nedîndu-i odihnă, că toată şoseaua era îmbrăcată în nori cenuşii? Cînd se întorceau îl găseau în lumina farurilor pe cel stîrnit la dus, care nu mai apuca să se aşeze şi se contopea, îngroşîndu-se, cu cel nou ridicat acum.

Şi aşa, pînă la trenul de zece se tot învîrtiră pe drum, desfătîndu-se copiii, dîndu-şi ghionturi de mulţumire, că automobilul era bun, rîzînd, chiuind, fără să le pese de praf, fără să se mire că în tot acest timp

Cazimir nu spunea un cuvînt... Acum dacă automobilul pornise, îşi ziceau ei, la ce să-l mai fi oprit?...

Iar zilele care urmară fură într-adevăr cele mai fericite din vacanţa lui Petruş. Nimeni acasă nu întreba de el, nici dimineaţa, nici seara, nici la prînz, dîndu-i putinţa să se bucure, în tihnă, de maşina lui Cazimir.

Fiindcă se apropiau examenele de corijenţă, maică-sa şi taică-su erau înnebuniţi cu Valerică, nu mai ştiau decît de el, se foiau în jurul lui, îi ascuţeau creioanele, îi puneau cărţile în faţă, îi întorceau filele şi nu-l mai părăseau, sperînd că în felul acesta i-ar ajuta învăţăturii să-i intre mai bine în cap. Orice gusturi i se năzăreau băiatului i le îndeplineau, cu repeziciune, temîndu-se că altfel strică orînduirea ştiinţelor în creierul lui.

— Mamă, vreau pepene verde!

— Pepene verde, dragul mamei? Cum să nu, puişorule!

Şi îndată, Dumitru Vînătoru, macagiul, primea ordin să se urce în primul tren, să se ducă la oraş după pepeni — fiindcă aici nu se găseau — şi seara să fie înapoi.

— Mamă, vreau cataif!

— Cataif, dragul mamei? De ce n-ai spus mai curînd, că tot s-a dus Dumitru la tîrg?

— Eu vreau acum!

Noroc că între gări este telefon! Domnul Manole îl chema pe prietenul său, domnul Bostan, impiegat de serviciu în gara mare, şi acesta era rugat să-l pîndească pe macagiu, dîndu-i poruncă să aducă şi cataif, dar proaspăt, şi numai de la cofetăria Mazilu, nu din altă parte, că e bocluc.

Valerică dori stiloul lui taică-su şi i se dădu. Ceru să i se făgăduiască o bicicletă, dacă ia corijenţele — şi i se făgădui. Domnul Manole n-ar fi scos cu inima uşoară zece mii de lei, cît costa gustul băiatului, dar nu se codi: poate, împotriva dorinţei lui, era încredinţat că Valerică o să rămînă repetent, deslegîndu-l pe el de cuvînt.

— Tată, să-mi dai ceasul tău!

I se dădu şi ceasul „Roskop-patent”, cu o locomotivă pe cadran şi cu alta, mai mare, săpată în spate, pe capac. Domnul Manole îl avea din ziua cînd ieşise impiegat şi i-l cumpărase drumul de fier, fiindcă impiegat fără ceas nu s-a mai pomenit.

— Mamă, vreau!... Tată, dă-mi!...

Aşa începea orice vorbă Valerică, în acel timp cînd se străduia să bage ultima parte a învăţăturii la cap: la prima nici nu se mai gîndea, că o uitase: altfel n-ar mai fi fost loc pentru cea de-acum.

— Doamne, cum îi mai chinuieşte pe bieţii copii! zicea, cu orice prilej, maică-sa, frîngîndu-şi mîinile şi văitîndu-se oricui.

Astfel Petruş putea să umble de capul lui, mai uitat ca oricînd: şi aşa, în timp ce Valerică învăţa botanică şi geometrie, el învăţa să conducă automobilul. Asta nu fusese o dorinţă anume a lui: îi plăcea să stea la spate, iar la volan să stea Cazimir: îi era chiar un fel de teamă să mîie maşina cu mîinile lui.

Dar, lăsînd la o parte paloarea obrazului şi inima chircită şi leşinul pe care-l simţise în stomac, în ziua cînd îl aşezaseră la volan, Cazimir stînd alături, atîrnînd mai mult pe afară, peste caroserie, şi cînd văzuse maşina pornind, ascultînd de mîinile şi de picioarele lui, în el se născuse o mulţumire, o fericire, o îmbătare la care nici nu visase pînă atunci.

Motorul era colea, pîrîind în spatele lui, şi dacă apăsa pe acceleraţie, se învîrtea mai vîrtos, iar maşina mergea mai repede, după dorinţa lui. Volanul era în faţă, îl ţinea strîns cu amîndouă mîinile, şi dacă trăgea numai puţin de el, maşina cotea, mai repede şi mai ascultătoare decît un cal blînd. Toate acestea depăşiseră aşteptările lui Petruş, care de atunci înainte n-ar mai fi vrut să ştie de nimic altceva decît de automobil.

A treia zi de şcoală mergea singur şi se învîrtea pe drumul dintre canton şi moară, cu viteze din ce în ce mai mari, chiar şi cu douăzeci şi cinci de kilometri pe oră, puţin păsîndu-i de căruţe, ştiind că în orice clipă poate opri, fără să mai aibă nevoie să judece cum, fiindcă mîinile şi picioarele făceau totul, neşovăitoare, neaşteptînd decît o scurtă poruncă, pornită, ca o scînteie, din creierul lui.

Cazimir hotărîse ca deocamdată şoferi să fie numai Trică şi Petruş, aşa că ei făceau cu schimbul la volan, fără să se certe şi fără să se pizmuiască. Trică ştia despre maşini mai dinainte şi se dovedise mai curajos decît Petruş, dar acesta fiind şi mai mare, judecînd şi mai mult, îşi însuşise la fel de repede deprinderile conducerii, încît nu se putea spune că unul ar fi mai bun şi altul mai rău.

Cît despre ceilalţi doi, Uţă şi Culai, ei nici nu năzuiau să facă pe şoferii, erau mulţumiţi să se plimbe cu ceasurile, puţin păsîndu-le de zgîlţîielile năbădîioasei maşini.

Dar bineînţeles că nu se plimbau tot timpul cu automobilul, îl mai şi îngrijeau, în unele ceasuri, aşa cum se cere din partea unui şofer bun. Trică se băga sub el, de două ori pe zi, cu felurite chei şi, fie că era nevoie, fie că nu, mai strîngea cîte un şurub, cum îi văzuse pe şoferi făcînd. Seara nu plecau la culcare pînă nu ştergeau praful de pe el — şi la două zile îl duceau la gîrlă, sau la iaz, să-l spele cu grijă, atît pe deasupra cît şi pe dedesubt.

Mai aveau şi grija fabricii de benzină, deşi automobilul lor nu consuma prea mult, dar era bine să aibă butoiul plin, fiindcă nu ştiau ce se putea întîmpla într-o zi. Apoi, mai trebuia din cînd în cînd schimbat uleiul la motor şi fabrică de ulei Cazimir nu putuse încropi: atunci de unde şi cum să-l iei, că bani n-avea nici unul din copii, ţuică de anul trecut nu se mai găsea, iar pînă la cea nouă mai erau săptămîni. Noroc că se mai putea aduna cîte o tîrnă de mere, de nuci, cîte un căuş de mălai, de care duceau lipsă orăşenii — şi pe aceste daruri căpătau cîte un bidon de ulei, de la şoferi.

Multă vreme alt drum nu făcură cu automobilul lor, decît între moară şi canton. Mai departe începea urcuş, ceea ce n-ar fi fost prea bine pentru un motor aşa de mic: pe urmă era teama de-a nu se îndepărta de casă şi de-a rămîne în pană, cu o maşină ale cărei toane nu le cunoştea încă niciunul din ei, nici chiar Cazimir, deşi el meşterise un timp la automobile în viaţa lui.

Totuşi, într-o zi cantonierul hotărî să meargă cu toţii pînă la Şipotul, să vadă ce-o fi cu balaurul acela, despre care vorbea toată lumea în împrejurimi, ba chiar scriseseră şi jurnalele de la Bucureşti.

El ştia că asta fusese o scorneală a lui, ca să-l ţină de vorbă pe un şofer — dar se vede că scornelile umblă în lume mai repede decît adevărul, dovadă că toţi nu vorbeau acum decît de balaur. Şoferul acela, ducînd mai departe născocirea lui Cazimir, îi pusese floricele, şi ca să fie crezut se jurase, pesemne, că văzuse balaurul chiar el cu ochii lui. Aşa, trecînd de la unul la altul, povestea ajunsese la mari depărtări.

Acum se întîmpla, de pildă, ca un automobil să oprească sub ulm, la semnul lui Cazimir, spre a plăti birul cuvenit, şi şoferul să deschidă vorba, înainte de a-i spune ceva tu:

— Unde-i balaurul ăla, domnule?

— Care balaur? făcea cantonierul, nedumerit.

— Ei, asta-i, ce nu ştii? Zice că s-a ivit un balaur pe-aici.

— Unde?

— Nu ştiu bine, pe la Şipotul, în sus. Credeam că dumneata l-ai văzut.

De la o vreme Cazimir începu să creadă că poate balaurul chiar se afla acolo, altfel n-ar fi vorbit lumea atît şi n-ar fi scris în jurnal. Nu-şi mai dădea seama cum pornise vorba, poate că nu fusese o scornealâ a lui...

Aşa că, într-o zi, după prînz, automobilul porni la drum: Trică stătea la volan, Petruş în stînga şi Uţă în dreapta lui. La spate se înghesuise Cazimir, cu genunchii la gură, Culai stătea alături, iar între ei Miroslav.

Nu fusese lucru uşor să-l înveţe pe cotoi în automobil. Oricît era el de deştept şi priceput la toate, bunăoară să aducă benzină şi să vorbească la telegraf, după cum spunea stăpînă-su, pîrîitul motorului ori îl supăra, ori îl speria, oricum îl scotea din ale lui: dacă-l auzea pornind, după ce stupea de vreo două ori, zburlit, fugea în canton şi se ascundea sub pat, de unde nu-l mai puteai ademeni nici cu peşte prăjit. Dar, încetul cu încetul, maşina năzdrăvană începea să se contopească şi ea cu viaţa cantonului, cum se contopise telegraful mai demult şi fiindcă Miroslav n-avea încotro, se făcuse şi el automobilist.

Ba, de la o vreme, se poate spune că-i şi plăcea să umble pe drum, ba chiar ar fi vrut să fie lîngă şofer, cu lăbuţele pe volan, ca să-l bată vîntul în plin. Cazimir, însă, îl deprinsese să stea lîngă el — să nu-l încurce cumva pe conducător, şi numai cînd trecea dînsul la volan îl lua în faţă şi pe cotoi.

Maşina trecu de moară, sunînd din claxon şi stîrnind mare praf, pe urmă, curînd, dădu în coastă şi Trică schimbă viteza, dintr-a patra într-a treia. Aşa motorul pîrîia mai tare, iar automobilul mergea mai încet; după cîteva sute de metri nici viteza a treia nu mai trăgea cum trebuie, se simţi nevoia de a doua, dar în chipul acesta nu mai merseră mult şi motorul începu să miroasă a încins, aşa că fură nevoiţi să oprească în drum, spre a-l lăsa să se odihnească, altfel l-ar fi dat gata numaidecît.

— N-are aer destul! zise Trică, învîrtindu-se pe lîngă automobil.'

Într-adevăr, motorul de motocicletă, răcindu-se cu aer, se cere să fie lăsat liber, fără acoperămînt, ca vîntul să-l poată cuprinde din plin. Dar dacă-l laşi liber, maşina ta seamănă a motocicletă, nu a ce doreşti tu!

— O să-i tragem un burlan, din faţă, să aducă aerul peste el, chibzui Cazimir.

— Ar fi bine ca în burlanul ăsta să fie şi o elice, să tragă mai mult, adăugă Trică, necăjit că pierdeau acum timpul, în loc să fie pe drum.

— N-ar fi rău nici cu elice, încuviinţă cantonierul. Adică una aşa, ca un ventilator de automobil?

— Tocmai!

— ’Mda! Să vedem de unde tragem curea, ca s-o învîrtim!

Fireşte, aşa cum stătea, motorul nu era chiar înăbuşit, mai primea aer pe dedesubt, altfel n-ar fi mers nici un kilometru, dar uite că trebuiră să plece mai departe cu întîrziere, tot temîndu-se să nu-l încingă prea rău, la urcuş.

Trecură de gara Şipotul, lăsînd satul în stînga, trecură şi peste calea ferată care se desprindea de aici şi se pierdea în pădure, la fabrica de muniţii, făcură şi acel kilometru, născocit de Cazimir, dar de jur împrejur nu se vedea nimic deosebit. Copiii strigau la căruţaşii pe care-i întîlneau în drum:

— Nene, unde-i balaurul?

Oamenii ridicau din umeri, unii îi priveau miraţi, alţii rîdeau ca proştii, numai de balaur nu ştia nimeni nimic.

— Uite-l! strigă deodată Uţă.

Şi înlemni.

Automobilul se opri scurt, ca şi cum s-ar fi poticnit. Era locul unde muntele, îmbinîndu-se cu dealul, lăsa să i se vadă pe alocuri trupul stîncos, ca şi cînd ar fi avut vestminte de om sărac, roase de timp. În dreapta sus, atîrna o stîncă alungită şi cioplită ciudat de vînt, ca o şopîrlă uriaşă care stătea să sară în drum.

O clipă, toţi drumeţii, laolaltă cu Cazimir, crezură că era chiar balaurul şi se chirciră în automobil. Barem cantonierul, în acea scurtă clipă, avu simţămîntul ciudat că poartă într-însul însuşirea miraculoasă, de a născoci fapte care apoi se adeveresc.

— Nu vezi că-i o stîncă, prostule! vorbi Trică, numaidecît.

— E o stîncă! întări şi Petruş. Dar ia uite ce formă ciudată!

— Păi sigur că e stîncă! zise la urmă şi Cazimir, dezamăgit.

Totuşi, multe zile după aceea, fiindcă drumeţii tot mai vorbeau despre balaur, el nu era cu totul sigur că balaurul fusese numai o născocire a lui.

La întoarcere, aşa cum se hotărîse de la început, Petruş trecu la volan — şi drumul, cu toate că îi cerea aceeaşi grijă ca la urcuş, ba poate chiar mai multă, trebuind să frîneze necontenit, îl încîntă în cu totul altă măsură decît plimbările scurte pe lîngă canton.

Da, pentru Petruş acelea fură zilele cele mai fericite ale vacanţei. Valerică plecase în oraş cu maică-sa, să-şi dea corijenţele, dar taică-su, rămas singur, nu se ţinea nici acum de capul lui, fiindcă avea alte griji: umbla pe la şeful postului, pe la perceptor, să vorbească din vreme pentru un împrumut, ca să aibă cu ce cumpăra bicicleta făgăduită — altfel n-ar mai fi fost de trăit. Adevărul este că zece-cincisprezece mii de lei se găseau şi la el, oricînd, dar de ce să umble la ei cînd avea prieteni mai înstăriţi, care păreau aşa de mărinimoşi?!

— Lasă, coane Manole — zicea perceptorul — nu te gîndi dumneata la asta! Noi să fim sănătoşi!

Şeful gării înţelegea că poate să se bizuie pe mărinimia lui. Dar perceptorul avea alt gînd în cap, de-aceea se arăta aşa de darnic şi de senin: că Valerică n-o să ia corijenţele şi n-o să fie nevoie de nici un împrumut.

Dimineaţa, cînd Petruş venea în curtea cantonului, cu un hartan de gîscă în sîn, cu vreo pîrjoală, cu vreo bucată de muşchi, pentru cotoi, îl găsea pe Trică ştergînd praful de pe automobil, pe Culai scuturînd pernele, pe Uţă umflînd cauciucurile, asta fiind slăbiciunea lui, pe Cazimir priveghindu-i, ori fabricînd benzină în drum... Pe urmă, toată ziua, automobilul era al lor, făcîndu-i să uite de orice griji...

Şi vacanţa lui Petruş s-ar fi încheiat la fel de fericită, dacă într-o zi n-ar fi săvîrşit o mare nesocotinţă...

Datorită închipuirii neobişnuite a lui Cazimir, datorită străduinţei şi bunătăţii lui, băiatul cunoscuse mulţumiri şi bucurii neîngăduite unui copil ca el, oropsit de părinţi. Iar astea se întîmplau în timpul cel mai nepotrivit pentru desfătări, cînd bubuia tunul departe, oamenii erau posomorîţi şi îngrijoraţi, femeile boceau la uşa primăriei, unde, din cînd în cînd, se puneau liste cu soldaţii din sat, căzuţi ori rămaşi prizonieri, fiindcă uneori nimerindu-se mulţi, secretarul nu se mai ostenea să scrie hîrtii şi să le trimeată văduvelor prin vătăşel.

Era război în toată lumea, şi chiar dacă pe această vale ferită nu treceau soldaţi decît arareori, nu veneau aeroplane, nu se auzea tunul — războiul se simţea şi aici, în neliniştea mulţimii şi-n zăbranicele femeilor, multe case avîndu-şi soldatul lor prăpădit pe front.

Copiii însă, cu îndemnuri necunoscute de ei, puse poate de fire în sufletul lor, pentru a-i feri şi-a face din ei bărbaţi teferi la anii potriviţi, se străduiau să-şi trăiască biata copilărie, cătînd să uite, pe toate căile, de lipsuri, de zăbranice, de bocete şi de tunul care bubuia în depărtări.

Şi dacă uneori aveau şi ei fruntea cutată şi umbre viorii sub ochi, se refugiau în ale vîrstei lor, ca într-un adăpost. Iar deasupra vîrstei lor crude, cu toate nevoile, cu toate spaimele, la răstimpuri cerul copilăriei li se arăta albastru, senin, şi ei se înfruptau cu sete din seninătatea lui.

Pentru Petruş, cerul senin era cantonul — şi cantonul însemna Cazimir, blîndeţea şi ciudăţenia lui, însemna telegraful, acum învechit, căruia însă îi luase locul, cu mai multă putere, miraculosul automobil. Petruş nu se mai gîndea acum la ochii albaştrii ai domnişoarei Eleonora — avea destul albastru sus. Dar într-o zi cînd se socotea cu totul şi cu totul deasupra acelui simţămînt turbure care îl urmărise atîta timp, făcîndu-l să scrie un anumit nume în caiet şi să se tot uite la hamacul legat între pruni, socoti că spre o încheiere demnă, trebuia să se arate în ochii domnişoarei Eleonora de la adevărata lui înălţime de automobilist.

Capitolul XV
NESOCOTINŢA LUI PETRUŞ

Pînă atunci, nu se încumetaseră să treacă gîrla în automobil, să se arate cu el şi pe uliţele satului, fiindcă aveau cu ce se fuduli. Dar, ca să bagi în gîrlă un automobil aşa de mic era primejdie să rămîi cu el în apă, neputincios şi înţepenit. Ca să treacă pe pod, nici gînd, pînă nu se puneau scînduri bune în locul celor care putreziseră de mult — şi pare-se, după luni şi luni, nimeni nu se învrednicise să facă acest lucru mic. Cît era încă vară, treceau prin vad cu uşurinţă şi căruţă şi automobil: dar dacă începeau ploile toamnei, curînd, n-ar mai fi fost chip — şi te întrebai, de pe acum, ce au să facă bieţii oameni atunci?

Fusese o vară secetoasă, se istoviseră pînă şi izvoarele din munţi şi ca urmare, de cîteva zile, gîrla curgea ca un fir subţire de apă risipit pe prund.

Petruş cercetă locul şi găsind pretutindeni vad bun, începu să stăruie pe lîngă cantonier:

— Cazimire, hai să mergem o dată în sat, zău!

— Da’ ce nevoie ai tu?

— Aşa... Să trecem pe la Culai pe-acasă, să-i facem în necaz şi lui moş Visarion.

— Da!... Şi să ne vadă jandarmii şi să se ia de noi că nu avem număr!

La asta nu se gîndise pînă acum nici Petruş, nici ceilalţi. Cazimir se gîndea, adesea, scărpinîndu-se încurcat în cap, de aceea n-ar fi vrut să se îndepărteze prea mult de canton, unde, oricum, era acasă la el, n-avea de cine se teme. Să te duci însă în sat, ar fi însemnat să-i stîrneşti pe jandarmi.

— Parcă noi nu putem să-i facem un număr! zise Culai, neştiutor.

— Nu se poate! Numărul ţi-l dă de la poliţie, nu ţi-l alegi tu, cum vrei! îl lămuri Cazimir.

— Atunci, — interveni Trică, — să punem două table şi să scriem pe ele „Probă”: am mai văzut aşa, la maşini.

Într-adevăr, pentru nişte jandarmi de ţară, o asemenea tablă ar fi putut fi îndestulătoare, ei poate necunoscînd prea temeinic legile automobilelor.

Şi iată că într-o bună zi, automobilul, cu table noi, lustruite, cu rezervorul plin, trecea gîrla, Petruş fiind la volan iar ceilalţi ţinîndu-se pe lîngă el, să-l împingă dacă s-ar fi împotmolit.

Numai că vînjoasa maşină se avîntă prin apă ca un bidiviu, împroşcîndu-i pe toţi din jur, şi nu opri decît dincolo, după ce urcă pieptul vadului în viteză şi ajunse în drum.

Inima lui Petruş bătea acum să-i rupă pieptul, dar nu de frica gîrlei, lăsată în urmă, ci de gîndul că domnişoara Eleonora avea să-l vadă conducînd: nimeni pe lume nu bănuia această taină a lui.

Pentru acest prilej, astăzi venise îmbrăcat în uniforma nouă, de liceu, cu haină încheiată la gît şi cu şapcă nereglementară, cu cozorocul lung. Ca să plece îmbrăcat astfel, trebuise să iasă din casă pe ascuns la ceasul cînd maică-sa plîngea în dormitor, cu cîrpe ude la ochi, fiindcă se întorsese chiar în ziua aceea, la prînz, aducîndu-şi băiatul care rămăsese iar repetent. De ştiut Valerică zice să ştiuse bine la examen, dar profesorilor le căşunaseră pe el şi-l trîntiseră, fără şovăieli, chiar şi cel de geometrie, cu toate că băiatul îi arătase cercul acela năzdrăvan şi încă altele, mai năzdrăvane.

— Sînt nişte ucigaşi, nişte ucigaşi! suspina cucoana, în dormitor.

Şeful gării citea jurnalul, întins alături, în pat, mîhnit de înfrîngerea suferită de băiat, bucurîndu-se pe de altă parte că nu mai trebuia să-i cumpere darul făgăduit.

Dar tocmai cînd se bucura astfel, cucoana, pînă atunci suferindă, azvîrli cîrpa de la ochi şi se năpusti cu vorba pe el:

— Manolică, eşti un nesimţitor!

— De ce?

— Aşa! Eu mă perpelesc. Valerică se perpeleşte şi tu citeşti politică în jurnal!

Valerică însă nu se perpelea, ci dormea dus, alături, — numai aşa putuse să plece Petruş cu hainele noi.

— Mai bine te-ai gîndi să-i cumperi bicicleta, aşa cum i-ai promis! zicea dincolo maică-sa.

— Păi de ce, dacă a rămas repetent?

— Tocmai d-aia, ca să aibă şi el o mîngîiere, sărmanul băiat!

Aceste cuvinte Petruş le auzise în clipa cînd ieşea pe uşă, umblînd încet, ca un hoţ — şi nu avusese timp să cugete asupra lor, fiindcă gîndul îi era în alte părţi. Iar acum, cu uniforma nouă, îşi aştepta însoţitorii în drum.

Curînd sosiră şi ceilalţi, şi se urcară în automobil, Trică şi Uţă în faţă, lîngă şofer, iar ceilalţi trei, adică motanul, Culai şi Cazimir, în spate, la locul lor.

Era pe la ceasul cinci după prînz şi oamenii nu se iviseră încă pe la porţi; în schimb, copiii, care se jucau în drum, se luară după automobil, sub stăpînirea celei mai mari uimiri.

Culai, cel mai cunoscut aici, stătea cu sfiiciune la locul lui, şi parcă-i părea rău că stîrneşte pizma celor de jos; dacă ar fi fost după el, bucuros ar fi coborît, ca să lase altuia mulţumirea acestei plimbări.

Mai treceau automobile prin sat şi toate stîrneau curiozitatea copiilor, dar' mite ăsta, aşa de ciudat alcătuit, care pîrîia ca un motociclu — şi-avea în el atîţia copii, ba încă şi un cotoi, iar de mînat îl mîna şapcaliul, băiatul şefului de gară, în haine de liceu.

— Bă, uite-l pe Culai în otonobilă! striga cîte unul, luîndu-se cu picioarele goale prin praf, după automobilul care îi lăsa în urmă pe toţi.

Petruş îşi făcuse planul cu multă chibzuială: să intre în sat nu pe la gară, ci pe partea de sus, din spre pod, ca să meargă la vale, slobod, nu la deal, cu motorul gîfîind.

În afară de copii, se mai iveau în drum orătănii, gîşte, raţe, găini, care, auzind claxonul, se năpusteau în şanţuri, gîgîind. măcăind, cîrîind şi bătînd cu spaimă din aripi. Pe la primărie, Petruş încetini mersul maşinii şi începu să sune mai stăruitor din claxon: de aici se vedea colţul jandarmeriei şi inima în pieptul lui începu să se ia la întrecere cu motorul.

— Nu mai suna atît, că stîrneşti lumea! zise Cazimir.

El unul, deşi dorise să le facă pe plac copiilor, ar fi vrut ca automobilul să nu atragă prea multe priviri — mai ales privirile jandarmilor, care erau colea, la o palmă de drum.

Dar ca să nu sune, Petruş ar fi însemnat să fi făcut de pomană tot drumul, de pomană să-şi fi pus uniforma nouă, de pomană să-i fi bătut inima... Oare avea să se ivească domnişoara Eleonora la geam, avea să-i vadă în automobil, conducînd?

Băiatul şi-ar fi făcut mai puţine griji în această privinţă, dacă ar fi ştiut că domnişoara Eleonora nu putea sta nepăsătoare cînd auzea un claxon pe drum, că doar automobilele nu treceau şir pe aici! Şi apoi ce domnişoară trăită la oraş şi crescută ca principesele, dar silită să stea la ţară, nu ar fi turburată de acest sunet, care vine tocmai şi tocmai din lumea viselor ei?

Deci, cînd automobilul ajunse la postul de jandarmi, domnişoara Eleonora se şi afla la geam, cu perdeaua dată în lături, privind curioasă şi nerăbdătoare, ca şi cînd s-ar fi aşteptat să-l vadă venind pe Făt-Frumos.

Petruş o zări, cu ochii albaştri şi cu părul blond — şi totul în fiinţa lui se tulbură. El uită de ce vroise să facă acest drum: vroise să treacă mîndru şi demn, cu mîinile pe volan, fără să întoarcă ochii spre geam, să arunce doar o privire, furişă, ca să se încredinţeze de triumful său.

Mîinile îi rămaseră pe volan, ce-i drept, dar ochii nu i se mai putură deslipi de chipul suav, — şi o văzu deodată pe domnişoara Eleonora în rochia trandafirie, cu părul împodobit de flori, dansînd dansul acela vrăjitoresc, şi-i auzi glasul, vorbindu-i lui:

— Băiete, ce e cu trenul?

S-a auzit vreodată în lume glas mai limpede, mai hotărît şi mai gingaş în acelaşi timp?

Şi-n timp ce mîinile strîngeau volanul să-l rupă, iar piciorul îi amorţise pe accelerator, Petruş iar o asemuia pe domnişoara Eleonora cu norii de pe cer, la fel de suavi, de străvezii, de neatins, şi iar zicea, în sinea lui, nemaiauzind nici pîrîitul motorului, nici glasurile celorlalţi: Nora, Norica, Nora, Norica.

— Ţine drept! strigă Trică, de lîngă el, dînd să tragă de volan.

Dar Petruş îl împinse cu cotul, numai că nu-l trînti jos din automobil. Cum, să pună cineva mîna pe volan, cînd conducea el — şi tocmai aici, în faţa ferestrei unde flutura părul blond şi sclipeau, plini de uimire, ochii albaştri cum e cerul numai arareori?!

— Vezi că intri în şanţ! strigă şi Cazimir, începînd să se mire de stîngăcia şoferului.

Trică se repezi iar la volan, dar Petruş, iar îl îmbrînci, scrîşnind printre dinţi cu ochii la geamul de sus:

— Lasă-mă!

— Petruş! mai apucă să bîiguie Uţă, din dreapta lui.

Ceilalţi la rîndul lor avură timp să scoată cîte un strigăt de spaimă — toate laolaltă întrecute de miorlăitul lui Miroslav, care sări în mijlocul drumului, mai sprinten decît orice automobilist.

Iar maşina, fără ştiinţa şi fără înţelegerea lui Petruş, se lăsă deodată în dreapta, ca şi cînd roţile din partea aceea ar fi fost de unt, şi în clipa următoare se aflau cu toţii în şanţ, claie peste grămadă, învălmăşindu-se în praf, cu braţele şi cu picioarele amestecate, de nu mai ştiau care ale cui sînt.

Automobilul zăcea pe o coastă, cu pernele căzute peste automobilişti, şi motorul încă pîrîia, învîrtind în aer roata care în neştiinţa ei credea că merge încă pe drum.

Petruş se ridică năucit, cu uniforma nouă plină de colb şi de mărăcini, cu cozorocul şepcii dat peste cap — şi văzînd dezastrul se socoti pierdut.

Dezastrul de sus, nu de aici! — fiindcă automobilul nu păţise nimic — şi nici ocupanţii lui, degeaba făcea atîta gălăgie cotoiul lui Cazimir! Într-o clipă îl ridicară în picioare şi văzură că doar o aripă, din dreapta, era strîmbată puţin: din rezervor cursese ceva benzină, înnegrind praful din şanţ — încolo nici o supărare şi nici o pagubă. Ba copiii chiar se puseră pe rîs, înveseliţi de tumba care nu le dăunase cu nimic — şi pînă să se ivească vreun jandarm, automobilul plecă mai departe, pîrîind.

Dar la volan nu mai era Petruş. Petruş nu era nici alături, nici în spate, lîngă Cazimir, ci fugea spre gară, pe jos, cu capul în pămînt, cuprins de o ruşine şi de o desnădejde care ameninţau să rămînă fără leac toată viaţa lui. Domnişoara Eleonora la geam şi el răsturnat în praf sub ochii ei! Nu îndrăznise să arunce măcar o privire în sus, nu ştia cum întîmpinase ea nenorocirea, rîzînd sau clănînîndu-l, dar oricum ar fi fost, pentru el viaţa de aci înainte nu mai înfăţişa decît un chin şi o ruşine pe care cu nimic nu le putea tămădui.

Aceasta fu nesocotinţa lui — şi urmarea ei, deocamdată nefericită doar pentru el, avea să se lege de alte urmări, cum se leagă între ele zalele unui lanţ, aducînd nefericirea tuturor.

Petruş nu putu să intre în casă fără ca halul în care i se aflau hainele să treacă nebăgat în seamă. Maică-sa încă suspina, în dormitor, iar taică-su aţipise cu jurnalul pe obraz, încît primejdia nu venea de la ei: în schimb, Valerică tocmai deschisese ochii şi căsca, plictisit.

— Ce-ai făcut? întrebă, cu o bucurie de duşman, văzîndu-l pe frate-su plin de praf şi mototolit.

Apoi, ridicîndu-se într-un cot, începu s-o strige pe maică-sa:

— Mamă, mamă, vino să-l vezi pe Petruş!

Băiatul se lipi de dulap, palid şi speriat, făcîndu-i semn să tacă, să nu-l dea de gol.

Dincolo, patul scîrţîi.

— Mamă, ia vino, vino să vezi! continua să strige Valerică, de parcă l-ar fi strîns cineva de gît.

Se auzi jurnalul, foşnind, apoi paşii domnului Manole străbătură odaia înăbuşită în covor şi uşa se deschise în faţa lui Petruş.

— Ce este, ce tot strigi aşa?

Glasul doamnei Natalia izbucni în spatele lui:

— Cum vorbeşti cu băiatul? Nu ştii cît e de sensibil?... Ce e, dragul mamei, ce s-a întîmplat?

— Petruş, uite!

Amîndoi părinţii îl văzură atunci pe Petruş, rezemat de dulap, jerpelit ca un vagabond — şi cu o disperare atît de adîncă pe obraz, încît în prima clipă se speriară, crezînd că i s-a întîmplat o nenorocire pe care n-o puteau bănui.

Însă glasul lui Valerică, încă buimac de somn, dar plin de răutate, îi desmetici:

— Petruş derbedeu! Rupe haine!... Rău!

— Ce-ai făcut, haimana? sări cucoana, scoţîndu-şi papucul, şi repezindu-se asupra lui Petruş, cu atît mai furioasă cu cît simţea, deşi n-ar fi recunoscut-o, răutatea celuilalt.

Şi Petruş fu nevoit să povestească tot ce se întîmplase, ocolind numai pricina pentru care trecuse cu automobilul pe la postul de jandarmi: asta n-ar fi spus-o nici dacă l-ar fi spînzurat.

— Prin urmare de astea se ţine Cazimir! zise şeful gării, la sfîrşit. Am să-i fac raport să-l destituiască.

Petruş se aprinse, cu sîngele în obrazul slăbuţ:

— Ce vină are Cazimir, tată?

— Să taci! răcni maică-sa, ridicînd iar papucul asupra lui.

Valerică ascultase mărturisirea lui Petruş într-o tăcere ciudată şi cu o atenţie pe care nu şi-o putea aduna niciodată cînd citea din cărţi.

Şi deodată izbucni, cu vocea plîngătoare, de parcă i-ar fi răpit cineva o praştie din faţă:

— Mamă, să-mi dea mie automobilul!

— Vezi că-ţi dau un automobil să nu-l poţi duce! izbucni taică- su.

Cucoana se făcu palidă — apoi roşie, galbenă şi izbucni:

— Manolică! Vrei să-mi omori băiatul? Uiţi ce-am vorbit odată?

Valerică între timp îi dădea înainte, ca şi cînd nu i-ar fi auzit nici pe unul, nici pe altul:

— Mamă, vreau automobilul!... Vreau automobilul!...

Apoi deodată se opri, sări în picioare, lovi cu pumnul în masă şi schimbînd glasul răcni la taică-su:

— Să mi-l dai, n-auzi?!

Şi o dată stîrnit nu mai putu să se oprească: freza galbenă i se zburlise, sîngele îi venise în faţă, înroşindu-i şi ochii, nu numai obrazul, gura i se strîmbase, desgolindu-i dinţii, într-o parte, iar el răcnea înainte, bătînd cu pumnul în masă:

— Vreau automobil! Vreau automobil! Vreau, vreau!...

Tot în acel timp, ora cînd se lasă înserarea şi se pregătesc lămpile în casă, la postul de jandarmi, domnişoara Eleonora îşi exprima şi ea o dorinţă, dar cu alt glas, fireşte, glasul suav care se potrivea fiinţei sale gingaşe:

— Papà, te rog, papà făgăduieşte-mi că mi-o aduci: altfel n-am să dorm la noapte!

În felurite chipuri îi poate spune un copil lui taică-su, după cum îi e firea, mai aspră, sau mai rîzgîiată: îi poate spune simplu şi curat, „tată”, îi poate spune „taică” la ţară, „tăicuţule”, „tăticule”, „ticule” şi altfel: la Moldova se spunea o dată „babacule” — azi se spune doar în oarecare batjocură, la persoana a treia, „babacul”.

Domnişoara Eleonora învăţa limba franceză, printre altele, şi ca urmare, îi spunea lui taică-su papà, cum e cuviincios să spună orice odraslă spălată.

Închipuiţi-vi-l pe plutonierul de jandarmi, cu ceafa roşie şi încreţită, ca a ţăranilor, cu obrazul ţepos, cu nasul roşu şi ascuţit ca plaivasul, cu fărîma lui de mustaţă căruntă, coborînd de-a dreptul din nări, ca o scursoare cenuşie a nasului, închipuiţi-vi-l cu pumnii butucănoşi, cu călcătura greoaie — spre a vorbi numai de însuşirile trupului — şi gîndiţi-vă cum i s-ar potrivi alintarea franţuzească.

Dar pentru domnişoara Eleonora el era taică-su, şi cînd îi spunea „papà”, ei i se părea că-i ridică şi gradul, din plutonier major făcîndu-l colonel, cum năzuise şi maică-sa.

— Mi-o aduci, papà, mi-o aduci? Făgăduieşte-mi!

Domnişoara jandarmului văzuse astăzi o pisică neagră, care o fermecase! Trecuse pe drum, înspre seară, o comedie de automobil-căruţă, încărcată de copii, cu o namilă de om la spate, să zici că erau comedianţi de circ, chemînd lumea la reprezentaţie. Căruţa-automobil se răsturnase chiar în faţa postului şi cu acest prilej domnişoara nu avusese ochi decît pentru acea pisică, nemaivăzut de frumoasă.

— Înţelegi, papà, parcă era cotoiul încălţat din basme! Avea o coadă, uite atîta, şi nişte mustăţi hazoase! Ah, papa, şi nişte ochi, ca peruzeaua, şi părul negru-negru, şi lucios ca mătasea!

— Vreau automobil! Vreau automobil! răcnea Valerică, la gară, cu ochii ieşiţi, cu gura înspumată.

Maică-sa aproape leşinase:

— Dar linişteşte copilul odată, Manolică! Vrei să se prăpădească?

Taci cu mama, taci cu mama, puiule, că ţi-l dă tata!... Manolică, făgăduieşte-i odată!

Dincolo, domnişoara Eleonora se ruga, suavă şi gingaşă:

— Mi-aduci, papà? Te rog, îndeplineşte-mi dorinţa asta!...

★

A doua zi, pe la nouă dimineaţa, şeful de post intră pe poarta cantonului, cu un jandarm în spate. Cazimir, aşezat în genunchi, ciocănea aripa automobilului, vătămată. Ca ucenici nu-i avea la ora asta decît pe Trică, pe Uţă şi pe Culai: Petruş întîrziase — poate-i era ruşine de isprava lui, gîndeau ceilalţi — şi nu îndrăsnea să se arate.

— Bună dimineaţa!... zise şeful de post, poticnindu-se.

Voise să adauge „banditule”, vorbă cu care îi era limba dedată, dar îşi amintise întîmplarea aceea cînd Cazimir îl înfruntase.

— Bună dimineaţa! răspunse cantonierul, ciocănind mai departe.

Plimbarea de ieri îşi arăta curînd urmările proaste; dar, ce putea face, decît să se apere?

— Ce-i drăcia asta? întrebă şeful postului, uitîndu-se cu un ochi la automobil, cu altul căutînd prin ogradă.

Copiii înlemniseră, alături, socotind că visul lor frumos începea să se fărîme.

— Hei, ia spune, ce-i asta?

Cazimir se ridică de jos, îndreptîndu-şi spinarea cu greutate, şi-atunci, cu toate că avea umerii aduşi, se văzu că jandarmul, oricît era de înalt, nu se putea asemui la statură cu el, nici pe departe.

— Ce să fie? Ia, o jucărie pentru copiii ăştia.

— Jucărie cu patru roate?

— S-ar putea şi cu şase: chiar mă gîndeam să le fac o maşină, să meargă cu aburi.

— Şi de unde ai luat toate astea?

— De la moş Visarion: ce, dumneata nu ştii, că m-ai mai întrebat o dată?!

— Aia era motocicletă...

— Tot motocicletă este şi asta, numai că are patru roate.

Jandarmul întreba şi se tot uita prin ogradă.

— Unde ţi-e pisica?

— Doarme.

— Şi cu asta ce-ai făcut dumneata, crezi că poţi merge pe drum, aşa, fără acte?

— Am acte.

— Unde-s?

Cazimir scoase din buzunar, unde stătea împăturită cu grijă, scrisoarea lui moş Visarion, dovada vînzării.

— Asta am mai văzut-o o dată.

— Păi atunci ce-o mai ceri?

— Mă omule, zise şeful postului, socotind că nu-i nevoie să ridice glasul la el, ci mai bine să-l lămurească. O maşină, ca să poată merge slobodă, pe drumuri, unde îi place, trebuie să aibă hîrtie de la prefectura judeţului.

— Pentru jucăria asta?

— Cînd are motor şi poate da peste lume, nu mai e jucărie.

Şeful de jandarmi cunoştea legea: Cazimir se înşelase socotind că maşina lor va putea trece nebăgată în seamă.

— E pentru probă! sări Trică. Uite, scrie şi-n faţă, şi-n spate.

— Tu ţine-ţi gura, că îndată o iei după ceafă!

Apoi, ca să nu mai lungească vorba, jandarmul îşi luă un chip aspru.

— Suie-te-n el şi adă-l la post! îi porunci cantonierului.

Culai se făcuse galben şi-i tremura buza de jos, să zici că-l apucă plînsul; barem Uţă, chiar începuse să smiorcăie.

— Nu ni-l lua, nene, că nu facem rău la nimeni!

Şi apucînd capota automobilului în braţe, se puse pe bocete:

— Mamă, ne ia automobilul, mamă, scapă-ne!

Nu mai vedea în jur, nu-şi dădea seama că maică-sa era departe — şi chiar dacă ar fi fost aici n-avea putere în faţa jandarmului.

— Hai, dă-i drumul! porunci acesta, nelăsîndu-se înmuiat de lacrimi.

Trică îi dădu un ghiont lui Uţă, apoi veni dîrz în faţă.

— Să ştii că dacă ni-l iei, e belea mare!

El nu ştia care ar fi putut fi beleaua, dar era hotărît să apere maşina pînă şi-ar fi dat sufletul.

— Vrei să te iau şi pe tine la post? vorbi, abia stăpînindu-se, jandarmul.

Îşi dădea seama că s-ar fi făcut de rîs, el şef de post, cu puşcă şi cu cartuşiere, încontrîndu-se cu un copil — dar nici cum să-l pună la loc

altfel nu-i dădea prin minte, fiindcă în viaţa lui nu văzuse unul aşa de îndîrjit şi de aprig.

— Ia-mă! răspunse Trică, înfruntîndu-l.

— Mă Pandele! zise şeful de post, întorcîndu-se spre jandarm — asta ca să mai cîştige timp. Du-te pînă la Veta lui Stîngaciu, să vină cu calul încoace.

Apoi, către Cazimir, făcîndu-se că nu-i vede pe ceilalţi:

— Dacă nu-l duci singur, ţi-l iau eu şi o să fie mai rău, omule!

Cantonierul îşi lăsă umerii mai jos, şi se arătă doborît, de parcă i-ar fi lovit inima. În el nu fierbea sîngele lui Trică, avea altă minte decît copilul, o minte tocită, frecată de atîtea întîmplări potrivnice — şi mintea asta îi spunea că zadarnic s-ar lupta cu jandarmii. Şi astfel toată strădania lui, munca şi gîndul, avea să se ducă pe apa sîmbetei şi copiii aveau să rămînă în bătătura cantonului, mai doborîţi decît dînsul.

— Dom’ le şef! zise supus, cu faţa scăldată în suferinţă. Nu-ţi face păcat cu anii mei, că nu mai am mulţi de trăit, şi nu-ţi face păcat cu anii copiilor ăstora, că ei abia i-au început... Dom’ le şef, supune-mă la caznele care le vrei dumneata, iacă, scuipă-mă în ochi, dacă asta îţi aduce folos, pălmuieşte obrazul ăsta bătrîn, ori porunceşte-mi să stau în genunchi, şi pune-mi piciorul în grumaz, să ai dovadă că m-ai doborît! Fă tot ce doreşti dumneata spre bucuria dumitale şi spre ruşinea mea. Iar dacă nu ţi-e de mine, fie-ţi măcar milă de ei, că doi sînt orfani, a murit tatăl lor la război şi n-au bucurie în casă, sărmanii!... Iacă, domnule şef, mai mult decît atîta nu am cu ce mă ruga şi cu ce mă umili, dar îţi cer ca lui Cristos, nu le lua copiilor joaca lor nevinovată, că ne-am trudit mult pînă s-o facem!

Şeful de post asculta, neclintit. Copiilor le pierise ultima picătură de sînge din obraz; în sufletele lor stăteau gata să izbucnească deopotrivă de năvalnice — şi strigătul şi blestemul şi lacrima. Pandele, jandarmul, se întoarse cu faţa spre drum.

— Ia hai să vedem unde-i pisica aia! zise şeful de post, după un timp.

Capitolul XVI
VIAŢA ÎNCEPE SA-ŞI IASA DIN ALE SALE

Uneori viaţa merge domol — faptele se înşiruiesc cu molcomeala colinelor care se pierd către şes, soarele răsare cu o linişte majestuoasă şi majestuos se plimbă pe cer, iar cînd se culcă, la apus, lasă în urmă un lung crepuscul, îngăduind omenirii să mediteze profund înainte de a adormi.

Alteori, viaţa se mişcă la trap, întîmplările par paşii sprinteni ai unor dănţuitori şi tot timpul în aer pluteşte, ai zice, clinchet zglobiu de clopoţei şi de zurgălăi.

Merge şi la galop viaţa, cînd o îndeamnă un călăreţ dîrz; atunci se cuvine să stai aplecat pe oblînc ca să nu iei vîrtejul în piept, să nu te doboare ramura copacului bătută de vînt. Dar şi aşa încă, uneori galopul vieţii e un joc vesel şi îndîrjit, care stîrneşte freamăt în jur, freamăt pe cer, freamăt pe pămînt, freamăt viu şi nobil în sufletul omului.

Iată însă că uneori viaţa îşi iese din ale ei, pe cer se adună nori, torente curg pe pămînt, şi cade trăsnetul şi tunetul se risipeşte înfricoşător purtat de vînt — şi întîmplările se învălmăşesc, încît nu le mai poţi desluşi: atunci trebuie să te ţii cu amîndouă mîinile de coama răzvrătitului bidiviu, să te faci una cu el şi să fii viteaz, altfel, simţindu-te slab, viaţa-bidiviu te răstoarnă la pămînt.

În vara asta, viaţa copiilor mersese cînd la pas, cînd la trap, poate şi la galop uneori, de pildă cînd auziseră prima oară motorul automobilului pîrîind. Nici o primejdie nu le stătuse în cale afară de cele din închipuirea lor — altfel merseseră veseli, săltînd în şa şi chiuind, auzindu-se doar în treacăt, uneori, cum e firea copilului neştiutor, cînd simţeau amărăciunea şi frămîntarea lumii din jur...

Dar acum viaţa se învolbura rău pentru ei, începea să vîjîie vîntul, grăbind întîmplările, începea să duduie pămîntul de cîte se năpusteau, deodată, asupra lor.

În ziua aceea, viaţa îşi ieşise din ale ei — şi faptele se învălmăşiră, scuturîndu-i năpraznic, să-i dea jos din şei...

Şeful de post plecase, la pas, că nu-l zorea nimic, cu jandarmul după el, la pas trecu podul, la pas se pierdu printre copaci, ducîndu-se la ale lui...

La pas venea şeful gării, către canton, curînd după plecarea jandarmului, fiindcă nu se grăbea niciodată, aşa fiindu-i firea, orice nevoi l-ar fi împins la drum. Nu-l scotea din pasul lui liniştit nici măcar sîcîiala lui Valerică — şi băiatul îl sîcîia încă de la gară, tot ţopăind în jurul lui şi trăgîndu-l de surtuc:

— Tată, da' să mă înveţe să conduc eu! Auzi, tată, să conduc eu!...

Petruş mergea în urma lor, la pas — dar în sufletul lui frămîntările trecuseră de galop. Automobilul răsturnat, domnişoara Eleonora la geam — şi vacanţa sfîrşită: peste două zile pleca la liceu. Totul pierdut!

— Tată, să mă înveţe să conduc!...

Avea şi sufletul lui Valerică galopul lui!

Însă cine putea să bănuiască goana, învălmăşeala, deznădejdea din sufletul celor de la canton?

— Ridică-te de-acolo, trogloditule! zise şeful gării, intrînd pe poartă, cu pîntecele împins înainte, ca şi cum ar fi simţit nevoia unui crainic care să-l vestească din timp.

Vorba însă, deşi aspră, îi rămase zadarnică. Omul căruia i-o adresase, cantonierul, stătea pe prispă, cu ochii în pămînt, cu spinarea împovărată.

— Hei, nu auzi, beţivanule!

Cazimir ridică încet ochii plini de durere şi de umilinţă şi, văzînd şapca roşie, se sculă în picioare, salutînd ostăşeşte:

— Să trăiţi, dom'şef!

Valerică, între timp, fără să mai aştepte poftire sau încuviinţare, socotind că din clipa asta maşina era a lui, se şi cocoţase la volan şi începuse să-l sucească, să-l hîţîne, să apese pe pedale — pînă ce găsi claxonul şi-atunci în curtea cantonului nu se mai înţelese nimeni.

— Al cui este? întrebă domnul Manole, strigînd la urechea cantonierului.

— Al... L-am făcut eu cu copiii ăştia.

— Tată, să-i dea drumul! striga Valerică, tot apăsînd claxonul.

Petruş rămăsese obidit în colţul prispei şi nu îndrăsnea nici să păşească mai departe, nici să ridice ochii, dar Valerică la volan i se părea o pîngărire — pîngărirea a tot ce însemnase muncă, zbucium, chin şi înflăcărare în alcătuirea automobilului. Dacă n-ar fi fost taică-su acolo, ar fi tăbărît asupra lui, cît era el de mare şi l-ar fi trîntit în ţărînă.

Copiii ceilalţi simţeau la fel în acele clipe, dar nici ei nu îndrăzneau să spună o vorbă, să facă o mişcare de împotrivire, în faţa şefului de gară, care avea asupra lui Cazimir toate puterile. Mai simţeau şi-acum în inimi spaima pe care le-o lăsase jandarul — şi durerea nemărginită de-a fi trebuit să plătească preţ mai mare decît tîlharilor, ca să scape automobilul. Fiindcă şeful de post nu le luase nici banii, ei neavîndu-i, nici cămăşile, fiindu-le peticite, nici viaţa, nefolosindu-i — îl luase pe Miroslav şi-l dusese cu dînsul.

Ei se împotriviseră cu tărie, chiar Culai, speriat şi tăcut pînă în clipa aceea, dar, ce ciudat, tocmai Cazimir îi domolise, cerîndu-le să păstreze tăcere. Şi dacă văzuse că şeful de post tot stăruie şi nu-i nici o putinţă de împotrivire, el însuşi îl adusese pe Miroslav din casă şi-l dăduse jandarmului.

Ai fi spus că în clipa aceea îşi pierduse minţile, fiindcă altfel nu poţi să dai tu altuia, cu mîinile tale, ceea ce îţi este mai drag pe lume. Dar ce durere era atunci în inima cantonierului, mai bine să nu ştie nimeni!

Şi iată, Miroslav se dusese — şi se duseseră odată cu el toate năzdrăvăniile, tot rîsul şi bucuria. De-aceea stăteau ca la înmormîntare, cînd picase, aşa de nepotrivit şeful gării.

Petruş vedea amărăciunea din ochii cantonierului, vedea feţele copiilor, plînse, dar credea că se întîmplase o stricăciune mai mare automobilului — de-aceea nu îndrăsnea să facă un pas, să pună o întrebare, ştiind că el şi numai el purta toată vina.

— Tată, să-i dea drumul! striga Valerică, tot chinuind volanul, claxonul şi pedalele.

Şeful gării se apropie de automobil şi-l privi cu nedumerire.

— Merge? întrebă în silă.

— Merge! răspunse Trică, strîngînd pumnii.

— Cine-l conduce?

— Eu!

Domnul Manole se uită la băiat cu o privire care ar fi vrut să-l ucidă. Lui Petruş încă îi mai ierta isteţimea, fiindcă era totuşi fiu-său, dar cînd vedea copii străini aşa de desgheţaţi şi ageri la minte, îi venea ori să-şi ia cîmpii, ori să le bage mîna în beregată şi să-i sugrume.

— Să-i dea drumu', tată, să-i dea drumu'!

— Cazimire! strigă şeful gării. Cine ştie să conducă?

Valerică începu să urle:

— Tată, vreau să mă înveţe pe mine!

Şi începu să smucească de volan, să izbească în pedale, mirat că automobilul nu mişcă, nu-l ascultă.

Trică nu putu să îndure mai mult această batjocorire şi, uitînd că acolo era şeful gării, se repezi la nepoftit, să-l alunge:

— Dă-te jos, că asta nu-i jucărie!

Poate că s-ar fi ales cu două palme, de la şeful gării, ceea ce nu păţise cu jandarmul, dacă nu s-ar fi amestecat Petruş, lăsînd la o parte sfiala şi ruşinea:

— Lasă-l, Trică! Lasă-l, Cazimire! Să conducă şi el puţin; n-o să facă nici o stricăciune.

— Nu vreau puţin! Vreau să mi-l dea mie, la gară!

— Domnule şef, — vorbi Cazimir. cu înţelepciune — să se liniştească şi mergem să-i facem plăcerea. Uite, am să-i arăt eu tot ce se cuvine.

Fu nevoie de multă stăruinţă din partea şefului de gară ca Valerică să se dea jos de la volan, lăsînd locul cantonierului.

— De ce huruie aşa tare? întrebă el, năzuros sau poate speriat, cînd porni motorul.

— Hai, domnişorule, hai, nu-ţi fie teamă, stai colea, lîngă mine!

— Tată, urcă-te şi tu! Nu merg singur!

Automobilul ieşi pe poartă cu Cazimir la volan, avîndu-l pe Valerică în stînga, iar la spate pe şeful gării, şi o luă domol pe drum, către moară.

— Nu ştii ce-a fost? se grăbiră copiii să-l înştiinţeze pe Petruş, după ce rămaseră singuri, în poarta cantonului. A venit şeful de post să ne ia automobilul. Pe urmă l-a cerut pe Miroslav, că-l vrea domnişoara...

Băiatul înlemni, avînd amestecată în suflet şi spaima şi uimirea.

— Miroslav?... Şi l-a luat?

— L-a luat jandarmul...

— Şi Cazimir?

— N-a avut puterea să se pună cu dînsul...

O veste mai zdrobitoare n-ar fi putut să afle Petruş în ziua aceea, şi el credea că nici în zilele care aveau să vină, în anii care i se deschideau în cale. Şi numai el purta vina nenorocirei — n-avea s-o poată plăti niciodată, oricît s-ar fi căit, oricît şi-ar fi zbuciumat inima — altă plată neprimindu-se pentru fapte ca ale sale...

Între timp, automobilul pîrîia pe drum, între canton şi moară.

— Eu mă dau jos! zise şeful gării, după două ocoluri, simţind că îşi pierde măruntaiele.

— Să nu te dai, tată! Vreau să conduc eu acuma.

Valerică îşi venise în fire, nu-l mai speria pîrîitul motorului şi conducerea i se părea o glumă.

— Uite, domnişorule, ţine dumneata volanul! îl pofti Cazimir, el rămînînd însă la locul lui, stăpîn pe acceleraţie şi pe frînă.

Altminteri băiatul părea îndemînatic şi se deprinse repede să ţină drumul: e drept că pentru asta nu se cere atîta minte, cît ochi bun şi mînă neşovăitoare. Or, ochiul şi mîna lui Valerică îşi dovediseră însuşirile, el fiind cel mai bun trăgător cu praştia din toată şcoala şi poate din toate şcolile.

— Uite, tată, uite, conduc singur! Să mergem la gară, să ne vadă şi mama!

Cu toate sgîlţîiturile, pe chipul domnului Manole se arăta un zîmbet de mulţumire: se bucura văzînd îndemnarea fiului şi-i părea bine că-i făcuse o bucurie. În capul lui începeau să se nască gînduri noi în privinţa viitorului — poate Valerică avea însuşiri nelămurite pînă acuma, poate şcoala, rău alcătuită, nu izbutea să scoată ce are mai bun mintea copilului — cine ştie ce inginer cu faimă avea să ajungă într-o zi băiatul acesta, dacă îl îndrumai pe calea pe care i-o dorea inima!

— Îţi place, domnişorule? Nu te doare mîna?... Iacă, pune piciorul pe pedala asta; asta-i acceleraţia. Cît apeşi, atît merge de repede maşina.

Şi-n Cazimir începea să se simtă schimbare. El îl văzuse pe Valerică numai prin gară, dîndu-şi ifose şi înjurînd macagiii, dar ce vină purta copilul? Numai ai lui erau vinovaţi, că îl rîzgîiau şi-i căutau în coarne. Sufletul copilului, zicea el, uitînd că Valerică trecuse de vîrsta copilăriei, tot suflet curat rămîne! Şi se bucura, în bunătatea lui, cantonierul, că putea el să-i aducă acestui copil mulţumire.

Ajungînd a patra oară prin dreptul morii, Cazimir opri automobilul.

— Domnişorule, treci în locul meu şi-am să-ţi arăt cum se schimbă vitezele, numai să fii cu grijă şi să nu mîi prea tare!

Din ce în ce mai mulţumit era şeful gării! Nici n-ar fi bănuit ce însuşiri stăteau ascunse în băiatul ăsta, pe care i-l huleau toţi profesorii! Valerică învăţase să conducă automobilul şi numai în două ore! Singur îl pornea, singur îl oprea, apăsînd pedalele şi rîzînd cu gura pînă la urechi, uimit de isteţimea sa şi de supunerea maşinei.

Acum băiatul îi îngăduise lui taică-su să coboare, îl dăduse şi pe Cazimir jos şi se făcuse stăpîn pe automobilul copiilor, mînîndu-l fără odihnă.

— Tată, uite! Uite la mine! zicea de fiecare dată cînd se întorcea, micşorînd viteza în preajma cantonului, ca să vireze şi să pornească iarăşi spre moară.

Cazimir zîmbea, din poartă, uitînd în aceste clipe toate amărăciunile.

Numai Trică şi ceilalţi spumegau, în bătătură — şi pîrîitul maşinei pe care-o conducea altul parcă-i frigea pe inimă.

— Lasă că poimîine pleacă la şcoală! îi linişti Petruş, el unul însă neavînd de unde-şi aduce alinare în inimă.

Fiindcă şi el pleca la şcoală — şi pînă la Crăciun oprite îi erau toate bucuriile, şi Cazimir, şi cantonul, şi prietenii, şi automobilul.

Măcar dacă s-ar fi săturat Valerică să-l tot mîne, să-i rămînă şi lui timp astăzi, pentru un drum-două, să nu plece la şcoală cu amintirea ruşinoasă de ieri, cînd se răsturnase în şanţul drumului!

Deocamdată însă Valerică nu dădea semne de oboseală, dimpotrivă, plăcerea conducerii, făcîndu-l una cu volanul şi cu pedalele automobilului, îi întărea dorinţa arătată aseară de a fi numai el stăpîn pe această jucărie. Cum să nu te cîştige ascultătoarea maşină? Apeşi pe o pedală — şi fuge, apeşi pe cea de alături şi se opreşte, să te prindă uimirea!

Venea cine mai ştie a cîta oară, săltînd prin gropi şi chinuind motorul, cînd Cazimir socoti potrivit să-l oprească, spre a pune benzină, altminteri fiind în primejdie să rămînă în pană.

— Opreşte, domnişorule! strigă cantonierul, ieşindu-i în cale şi făcîndu-i semne cu mîna.

În clipa aceea se auzi fluierînd o locomotivă, la deal, în pădurea de sub dealul Cumpenei, unde nu se vedea linia. Şeful gării îşi trase ceasornicul din buzunarul vestei, cum l-ar fi tras din burtă, printr-o tăietură şi-l privi dintr-o obişnuinţă firească la un om care are în cap numai trenuri.

Era un mărfar, cu lemne, căruia îi dăduse „liber” încă de la ora nouă după ce se înţelesese la telefon cu şeful gării Şipotul, ca să nu iasă vreo încurcătură. Dar n-avea ce încurcătură să fie, alt tren nu mai putea să vină pînă la douăsprezece, cînd trecea personalul, garniturile cu muniţii nepornind decît seara. Pentru rest, ştiind că el s-ar putea să întîrzie la canton, cu Valerică şi cu automobilul, îi lăsase grija gării lui

Dumitru macagiul, pe care îl dăscălise luni de zile, deprinzîndu-l din vreme să-i poată ţine locul la o nevoie.

— Opreşte, domnişorule! strigă iar cantonierul.

Valerică ori nu înţelese, ori nu auzi, fiindcă începea să crească de sus huruitul trenului.

Se dumeri abia la a treia strigare, cînd Cazimir răcni din toate puterile: dar atunci, neştiind ce s-a întîmplat, văzîndu-i pe toţi în poarta cantonului, adăugîndu-se la zăpăceala asta şi huruitul din ce în ce mai tare al trenului, în capul lui se stîrni învălmăşeală, rotiţele creierului se încîlciră, neputînd transmite numaidecît porunca piciorului. Iar cînd, în sfîrşit porunca se duse, cu întîrziere, băiatul apăsă pe pedală deodată, cu toate puterile.

Ascultătoarea maşină îşi încurcase însă şi ea socotelile, în loc să se oprească, ţîşni înainte, de parcă ar fi buşit-o cineva din urmă.

— Apasă pe frînă! strigă cantonierul.

Valerică apăsă, cu mai mare putere, mirat de toanele automobilului, şi, ca urmare, acesta făcu încă o săritură, iuţindu-şi goana şi aşa sporită. Atunci în mintea şoferului, zăpăceala luă locul uimirii; şi cînd mai văzu şi bariera în faţă, zăpăceala, la rîndu-i, se prefăcu într-o mare spaimă.

— Tată, nu vrea să oprească! Tată!... începu să răcnească flăcăul, apăsînd mai deznădăjduit pe pedală, care era pedala acceleraţiei, nu a frînei.

Bariera îi venea în faţă, parcă prăvălindu-se, să-l fărîme — şi singura mişcare pe care mai putu s-o facă Valerică în clipa aceea, fu să-şi aplece capul deasupra volanului. Lemnul barierei nu-i mai fărîmă ţeasta, dar îl atinse cu pocnet în creştet, zdruncinîndu-i creierii şi schimbîndu-i în ochi toate culorile, înverzind drumul, înroşind cerul şi presărîndu-l cu stele.

— Mi-ai nenorocit copilul! răcni şeful gării, găsind că toată vina era doar a cantonierului.

Drumul, dincolo de barieră, urca pieptiş, să ajungă la înălţimea podului şi era mărginit în amîndouă părţile de parapete groase, făcute din bîrne. Automobilul, neavînd multă greutate şi pedala acceleraţiei rămînînd apăsată cu toată puterea, nu-şi încetini decît prea puţin mersul cînd întîlni urcuşul drumului.

— Tată, nu vrea să oprească! Tată, scapă-mă! răcnea Valerică, nemaiavînd putere să facă nimic, nici să ţină volanul, ci numai să apese, disperat, pe ceea ce el socotea drept frînă.

— Trenul! strigă în clipa aceea Petruş, ducîndu-şi mîna la gură.

Şeful gării se făcu alb ca zidul cantonului şi rămase locului, tăiate simţindu-şi picioarele. Ceilalţi, cu Cazimir în frunte, o luară la goană, pe urma automobilului, deşi n-ar mai fi fost nici o putinţă să-l ajungă pînă sus, la linie.

Trenul, în acest timp, gonea la vale, apropiindu-se cu repeziciune. Deodată, locomotiva începu să fluiere, scoţînd semnale scurte şi fără număr, ca nişte strigăte de spaimă care însoţeau strigătele şoferului.

Pînă la linie, automobilul mai avea să facă cincizeci de paşi, ca să dea bot în bot cu trenul. Valerică îşi acoperi obrazul cu mîinile, lăsînd în părăsire volanul — iar dacă gîtlejul nu-i înţepenise încă, răcnetele nu i se mai auzeau, în huruitul trenului şi-n scrîşnetul frînelor.

Ceea ce se întîmpla apoi, fu limpede numai pentru unii, care rămăseseră cu privirea acolo, aşteptînd îngroziţi împlinirea nenorocirei. Deodată, automobilul lipsit de conducere, se răsuci în loc, cu roţile abătute de un bolovan, sau de o groapă şi se pocni, cu toată viteza, într-un stîlp al parapetului de pe marginea drumului. Apoi îl văzură pe Valerică zburînd, pe deasupra bîrnelor şi căzînd, moale, în mărăcinişul de pe taluz, în vreme ce maşina, cu botul fărîmat, scăpînd de stîlpul care-i oprise goana, se rostogolea pe sub parapet şi se ducea de-a dura la vale.

Cînd şeful gării îşi veni în fire, Valerică, teafăr, numai cu hainele rupte şi cu zgîrieturi pe mîini şi pe faţă, venea, smiorcăind şi ţinîndu-se de şale, cu totul şi cu totul nedumerit asupra întîmplării.

Automobilul copiilor însă nu mai era decît o amintire: după ce se dusese de-a rostogolul pe coastă, tăvălind mărăcinii, se oprise într-un copac, jos, şi ceea ce mai rămăsese din el se făcuse fărîme. O roată căzuse în drum, alta sărise pe prund, celelalte, îndoite, cu spiţele rupte, n-ar mai fi putut să fie îndreptate de nimeni. Din rest nu se mai înţelegea nimica, nu ştiai nici unde fuseseră băncile, uşile caroseriei, pe unde se pierduse volanul... Rezervorul de benzină îşi rupsese şi el legăturile şi zăcea, plesnit, ceva mai încolo. Motorul, încins, scotea fum, pălind frunza verde a mărăcinelui...

— Am să te ucid, tîlharule! răcnea şeful gării, scos cu totul din fire, cu ochii mai aprinşi ca ai fiarelor, cu spume la gură.

Venea de la canton, ducîndu-l pe Valerică de mînă — mistuind încă, în inimă, spaima prin care trecuse. Dar deasupra spaimei, începea să fiarbă mînia.

— Era să-mi omori băiatul, ucigaşule!

Cazimir, între copii, privea amuţit fărîmăturile automobilului. Muţi erau toţi, nu doar cantonierul — minţile lor nu puteau încă să cuprindă şi să înţeleagă nenorocirea. Iată, strădania lor, şi visele împletite în fiecare fier, în fiecare şurub, în volan, în roţi, în pedale, totul zăcea spulberat aici, în mijlocul mărăcinilor.

Şeful gării îi îmbrînci pe copii în lături şi, oprindu-se în faţa cantonierului, ridică pumnul.

— Am să înfund puşcăria cu tine! răcni, dînd să lovească, în prada mîniei.

Dar cantonierul, care se umilise de dimineaţă în faţa jandarmului, puţin păsîndu-i că îl vedeau copiii, nu mai avea acum pe lume nimic pentru care să îndure altă umilire. Şi, fără ca mînia să izbucnească într-însul, luînd locul mîhnirii, Cazimir întinse mîna, mîna care meşterise automobilul, dînd în lături, domol şi fără opintire, pumnul ridicat asupra-i. Apoi, cu aceeaşi linişte şi cu puteri nebănuite, îşi înfipse mîna în pieptul şefului de gară, ridicîndu-l în sus, ca pe o gînganie. Dar, sub liniştea care se vedea deasupra, în sufletul lui era mare răzvrătire.

— De ce-ai venit să ne chinuieşti şi să omori sufletul copiilor, dihanie?

Cînd un cantonier vorbeşte aşa şefului de gară, pe timp de război, avînd de înfruntat judecata militarilor, e ştiut că îl aşteaptă puşcăria, dacă nu chiar pedeapsă mai mare. Acum însă lui Cazimir nu-i mai păsa de nici o pedeapsă din lume, cum nu-i pasă de nimic fiarei ieşite în drum să sfîşie.

— Cazimire!

Petruş se apropiase de dînsul şi-l strigase cu un glas în care se amesteca şi teama, şi nedumerirea. Îl vedea pe taică-su zbătîndu-se în mîna cantonierului, neputincios, cu şapca roşie căzută şi dusă de-a rostogolul — şi, dacă-l ştia bine că îi este tată, nu-i mai venea a crede că e şeful gării Şi dacă se gîndea că îndată o să-l vadă zăcînd pe pămînt, cu oasele frînte, nu-l încerca mila de el, că îi era tată, ci teama de ce-ar putea pătimi cantonierul.

— Cazimire! strigă iar băiatul.

Şi atunci Cazimir, socotind că Petruş îşi apără, după cuviinţă, tatăl, îşi slobozi braţul, cu silă, dîndu-i drumul şefului de gară. Iar cînd îşi simţi mîna slobodă, se stinse şi răzvrătirea dintr-însul, venindu-i în mintea poveţele cuminţi ale morarului.

De ce să-şi ridice asupră-şi armele jandarmilor? Cu un automobil fărîmat nu se sfîrşea lumea! Poate mai era ceva de făcut, şi poate, copiii, în spaima şi-n mîhnirea lor de-acuma, aşteptau de la el altă născocire. Uite, motorul părea încă teafăr, da, s-ar fi putut face, de pildă... Şi mintea cantonierului se înfierbîntase iarăşi, ochii lui, privind printre gene, treceau peste necazul de astăzi, căutînd iar depărtările.

— Ei bine, tîlharule, pentru asta să ştii că te trimet la Curtea Marţială! scrîşni şeful gării.

Îşi venise în fire şi îşi scutura, cu cotul, şapca murdară.

— Ultragiu în exerciţiul funcţiunii! Hai, Valerică! Haide şi tu, măgarule!

Măgar îi zicea lui Petruş, de parcă-i uitase numele, fiindcă altminteri copilul n-avea nici o vină decît poate că-l scăpase din mîna cantonierului.

— Uite ce e, domnule şef, vorbi Cazimir, potolit şi cuminte. Că o fi ultragiu, poate, eu nu cunosc bine legile. Dar cu exerciţiul funcţiunii las-o încolo!... Iar dacă ai să-mi trimiţi aici jandarmii, astăzi, sau altădată, cînd ţi-o veni mai bine, şi au să mă ducă la Curţile Marţiale, am să întreb şi eu, că atîta mi-o da voie: care exerciţiu funcţiunii, cînd dumneata eşti la canton, în loc să fii la gară, să primeşti trenul? Că, dacă-i aşa, mai bine să-l pună şef pe Dumitru, macagiul, să nu-ţi dea şi dumitale leafă de pomană!

Şeful de gară se duse şi Cazimir rămase singur, cu copiii, lîngă fărîmăturile automobilului.

— Lasă, Uţă, ţine-ţi lacrimile, c-am scăpat cu bine! O să facem noi altul, de două ori mai mare! Trică, ia hai să vedem ce-i cu motorul!

Zadarnic însă vroia să-i amăgească pe copii cantonierul, să se amăgească pe sine. Aveau să-şi regăsească nădejdea, nu-i vorbă, dar nu astăzi; mîine! Astăzi abia îşi mai ţineau sufletul de amărăciune.

Da, se vede, viaţa îşi ieşise din ale sale, pentru toată lumea!

Capitolul XVII
MIROSLAV LA AREST

Viaţa îşi ieşise din ale sale şi pentru pisici, nu doar pentru oameni. Miroslav era prizonier, de azi dimineaţă, şi nu-l mai chema Miroslav, ci Erika. Aşa îl botezase domnişoara şefului de post, fiindcă aşa se numea prietena sa cea mai bună.

— Erika! Vino încoa! N-auzi? Vino cînd te chem, lighioană!

Domnişoara dorea ca Miroslav s-o iubească, şi îl învăţa dragoste cu nuiaua în mînă.

Harşt!

— Vino, n-auzi, spurcăciune!

Cum să scape de la postul de jandarmi o mîţă, cînd nu pot scăpa oamenii?

Prin duşumeaua odăii se auzeau buşituri îndesate şi răcnete, pe care Miroslav nu le înţelegea, fiindcă nu mai avusese niciodată de-a face cu jandarmii.

— Nu mai da, dom’ şef, că nu ştiu nimica! se desluşea cîte o vorbă între răcnetele omului.

Om? Cînd spui vorba asta te gîndeşti la un ins în toată firea. După glas, cel de jos era mai curînd un băieţandru.

— Spune de unde ai luat talpa, pungaşule! Altfel îţi tăbăcesc pielea!

Sub odaia domnişoarei se afla cancelaria şi şeful de post întors de la canton, cerceta o hoţie. Perceptorului i se furase, de cîtăva vreme, o curea de transmisiune, din cele late şi groase, care mînă batozele. Nimeni nu întrebase de unde avea el cureaua, că nu ţinuse niciodată batoză de treier: ce să treiere cu ea, birurile?

O asemenea curea, talpă groasă, care atîrnă cu zecile de kilograme, costă multe parale şi nu-i nimeni nebun s-o cumpere, aşa de florile mărului. Perceptorului i-o adusese însă un om, noaptea, cînd preţul lucrului scade la o zecime. Iar în altă noapte, la vreo două săptămîni după aceea, cineva desfăcuse o scîndură din peretele magaziei şi luase cureaua fără să plătească nici măcar zecimea. Cîinele lătrase cu întîrziere, şi cînd ieşise perceptorul, cu puşca în mînă, nu mai putuse să găsească decît paguba şi spărtura din peretele magaziei.

Acel perete dădea spre ograda lui Petre Ciungu, dar, oricît ai fi vrut să-ţi opreşti asupra lui bănuiala, omul fusese plecat nu doar în

noaptea aceea, ci toate nopţile săptămînii, fiindcă lucra la oraş şi nu se întorcea acasă decît sîmbătă seara. Iar femeia lui, iarăşi ştia toată lumea, zăcea, de trei luni prin spitale, cu boală la inimă.

Pe cine să-ţi mai pui cercetările? Vasile, băiatul cel mare, recrutase în toamnă şi acum era la oştire: Eftimie, al doilea, învăţa meşteşug, şi el tot la oraş, fiind ucenic la o tîmplărie. Mai rămîneau fetele, Ioana şi Gherghina, de nouă ani una, de unsprezece a doua, singure aflate acasă, cu grija gospodăriei. Cum să-ţi pui mintea cu două copile?

Le cercetase, nu-i vorbă, jandarmul, dar aşa, mai cu milă, şi, după cîteva ceasuri, le dăduse drumul. Ce naiba, era şi el părinte, îl durea inima să schingiuiască două fiinţe plăpînde, şi de bună seamă, nepurtînd nici o vină.

Furtul rămăsese astfel fără lămurire, pînă aseară, cînd perceptorul venise la post să-l vestească pe şeful jandarmilor că Alexe al lui Costache Mangîru îşi pusese pingele noi la cisme — şi cum talpa nu se găsea pretutindeni, fiind oprită vînzarea ei datorită războiului, însemna că flăcăul ori furase cureaua, ori avea cunoştinţă cu hoţul.

Acesta era deci temeiul cercetărilor.

— Să spui de unde ai luat talpa, Alexe, că altfel fac talpă din tine!

Miroslav trăgea cu urechea, mirat de atîtea sgomote necunoscute lui înainte.

— Aoleu, aoleu, nu mai da, dom’ şef, că n-am nici o vină!

— Erika! Erika, n-auzi?! Vino la mine!

Odaia domnişoarei Eleonora nu se asemuia nici pe departe cu cancelaria jandarmeriei; jos erau duşumele roase, pereţi cenuşii, ferestre cu cercevelele vopsite ca la cazarmă, o masă cu muşama neagră deasupra şi un dulap încuiat grosolan cu lacăt cît pumnul.

Sus, pereţii aveau culoarea cerului, iar tavanul era alb ca spuma — şi tot alb, cu glanţ, erau vopsite uşa şi cercevelele.

Scîndura duşumelei nu se vedea de covoare, la ferestre atîrna perdea subţire ca borangicul, patul de domnişoară era învelit cu mătase trandafirie, iar dulapul, de nuc, avea o cheiţă micuţă, de care atîrna o funduliţă şi ea tot în culoarea gingaşă a trandafirului. Pe perete, deasupra patului, se vedea o fotografie, dar nu a domnişoarei; cine mergea la cinematograf o recunoştea îndată pe Alida Valli.

Miroslav nu recunoştea pe nimeni: stătea zburlit într-un colţ al odăii, socotindu-se în stare de război cu noua lui stăpînă şi cu toată lumea.

— Erika! grăi domnişoara Eleonora, lepădînd băţul şi luîndu-şi un glas plin de căldură, socotind să ajungă pe altă cale la inima cotoiului.

Cotoiul se uită la ea pe sub sprîncene, neînţelegîndu-i toanele. Dacă n-ar fi fost crescut în odaia aspră a cantonului şi n-ar fi fost deprins cu un om ciufulit şi sălbatic, ca stăpînă-su, poate gingăşia domnişoarei i-ar fi mers la inimă.

Fiindcă, într-adevăr, Petruş nu se înşelase, chipul şi întreaga făptură a Eleonorei, Norei, Noricăi erau numai suavitate şi gingăşie. Pe lîngă părul bălai, scăldat parcă în soare chiar şi în zilele posomorite, pe lîngă ochii albaştri, plini de mirare, avea un obraz prelung, cu liniile line, o gură desenată cu blîndeţe şi căldură, pe pragul pîrguirii, un năsuc plin de nevinovăţie, unindu-se, între sprincenele subţiri, cu fruntea senină.

— Erika, iubito, hai, vino la mine!

Şi ce glas blînd, potrivit cu întreaga ei făptură!

Aşa gungurind ea cu blîndeţe, domnişoara Eleonora se apropie uşor de colţul odăii. Purta o rochie pînă deasupra genunchiului, ca o copilă, şi părul şi-l ţinea legat cu o cordeluţă care pornea de după urechi şi se înoda în creştet, tot ca la copile — şi rochia şi cordeluţa în aceeaşi culoare a trandafirului.

— Hai să fim prietene, Erika! Vreau să mă iubeşti! Hai, uită-te la mine!

Miroslav o privea, fără bucurie, urmărindu-i mişcările — iar cînd domnişoara Eleonora întinse mîna, stupi, după cum îi era obiceiul, şi dintr-un salt fu în celălalt colţ al odăii.

— Erika!

De data asta domnişoara îşi aspri iar glasul, şi bătu supărată în duşumea, cu piciorul.

— Nu mai da, dom’ şef! se tînguia jos, cu glasul istovit, flăcăul.

Domnişoara Eleonora şovăi, în căutarea căii potrivite pentru a cîştiga prietenia sălbăticiunii. Apoi se duse la uşă şi deschizînd-o îşi scoase capul pe sală.

— Pandele!

— Da, domnişoară!

— S-a răcit laptele Erikăi? Să mi-l aduci numaidecît! Erika vrea să mănînce! Nu-i aşa, Erika, vrei lăptic cu miere?!

Erika însă pîndea uşa — şi-n timp ce domnişoara îi vorbea astfel, avînd în glas tot lăpticul şi mierea făgăduite, se propti în covor, schimbîndu-i locul — şi, întinzîndu-se ca un burlan, o zbughi afară.

— Pandele! ţipă domnişoara.

Pe sală se auziră bocănind paşi soldăţeşti, se auziră icneli, stupituri, miorlăituri fioroase — şi după cîteva clipe jandarmul Pandele, cu mîinile zgîriate, intră în odaie, aducîndu-l pe Miroslav care se zbătea să-i scape din braţe.

— Erika, ingrato! Unde vrei să fugi? Crezi că te iubeşte cineva mai mult decît mine? îi vorbi domnişoara, şi cu mîhnire, şi cu furie,

— Da' nu-i mai spuneţi aşa, domnişoară, că e cotoi nu-i mîţă! îşi îngădui să vorbească jandarmul.

Domnişoara Eleonora îşi ridică spre el privirile pline de uimire.

— Cuum?

— Cotoi, domnişoară!

— Nu se poate! Eu vreau să fie pisică!

— Ăţi vrea dumneavoastră, dar dacă l-a făcut dumnezeu cotoi, acum nu-l mai poţi întoarce!

Şi jandarmul ieşi să pregătească laptele.

— Erika, tu eşti cotoi?

Era în glasul domnişoarei şi uimire, şi neîncredere, şi chiar puţină oroare... Cîtăva vreme stătu în cumpănă, privindu-l pe Miroslav care o dezamăgise astfel. Pe urmă domnişoara ridică din umeri, zicîndu-şi: „Nu-mi pasă; are ochi frumoşi: cotoi sau pisică, vreau să mă iubească!"...

Treceau ceasurile: jos, răcnetele încetaseră. La bucătărie sfîrîiau bucatele. Cucoana şefului de post se sculase, fiind către ora prînzului şi dorind să ştie ce pregătea Pandele pentru masă.

Pandele era jandarm, purta puşcă după amiaza, dar dimineaţa avea şorţ alb în faţă, dereteca prin odăi, pregătea bucatele — fiind, adică, bucătăreasă şi fată în casă.

— Nu ţi-am spus, tontule, să tai cartofii mărunt? Cartofi „pai"! striga la bucătărie cucoana.

Pe urmă veni şi şeful postului sus, îşi scoase centironul, se descheie la veston, fiind lipsit de manierele pe care le-ar fi dorit nevastă-sa, se spălă pe mîini, îşi suflă nasul — şi domnişoara fu chemată să prînzească.

În acest timp, Miroslav îşi ducea mai departe prizonieratul, în odaia frumoasă, dar nu-l mai chema Erika, ci Rosano, cum se hotărîse domnişoara să-l boteze, cu numele cuvenit bărbatului.

Pe cînd dincolo se prînzea, mîncînd în silă jandarmereasa, ciugulind delicat domnişoara şi clefăind cu poftă jandarmul, că nu stătuse de

pomană dimineaţa, Pandele intră la Rosano şi-i aduse masa, pregătită după cum poruncise stăpînă-sa: două aripi de pui pane, cu o grămăjoară de cartofi prăjiţi, dar nu „pai” — fiind tont soldatul.

Două aripioare de pui pentru Miroslav care mînca o găină întreagă numai la o masă! Vai, de acum înainte motanul trebuia să se deprindă cu altă viaţă, mai nobilă şi mai delicată!...

Iată cum îşi petrecu el acea după amiază:

Curînd, domnişoara Eleonora se întoarse, însoţită de maică-sa.

— Uite, mamă, el e Rosano! Îţi place?

— Vai, ce pisică minunată! exclamă jandarmereasa, căreia, ca şi domnişoarei, îi plăceau lucrurile frumoase. Norico, să-i pui fundă roşie, să nu ţi-l deoache!

Miroslav nu se atinsese de prînzul pe care i-l adusese soldatul. Îi era foame şi-i ghiorăiau maţele, ca nemîncaţilor, în schimb avea la gît fundă roşie, pe care zadarnic încerca să şi-o scoată.

După ce plecă maică-sa, zgîriată pe mîini, că nu fusese uşor să-i lege funda motanului, domnişoara începu iar cu dragostea:

— Rosano, vino încoace!

Dar chemările rămînîndu-i zadarnice, ridică din umeri, înciudată, se întinse pe pat, rezemată într-un cot — şi se apucă să frunzărească o revistă cinematografică.

Miroslav, cătînd cu ochii cînd la uşă, cînd la fereastră, auzea foşnetul paginilor şi felurite exclamaţii: O! Ah! Vai! — şi altele.

Pe urmă. domnişoara rămase visătoare, pînă pe la ora şase: se lăsase răcoare afară — în ultimele zile părăsise hamacul.

— Rosano!...

Pauză.

— Pis-pis-pis, Rosano! Vino încoace!

Ingratul motan nu răspundea în nici un fel la aceste chemări aşa de gingaşe.

Domnişoara Eleonora se ridică, se uită pe geam, oftă, părînd că şi-a uitat oaspetele, şi se duse să deschidă uşa dulapului — cu cheiţă şi cu funduliţă potrivite după mîna ei drăgălaşă.

Miroslav o văzu trăgînd de sub hîrtia raftului o fotografie şi privind-o, luminată la faţă, dar ce înfăţişa fotografia nu deosebi, fiind departe.

Fotografia înfăţişa un tînăr în fireturi şi haine de mătase, cu ochii plini de scîntei, cu faţa veselă şi îndrăsneaţă, părînd că-i gata să sară de pe hîrtie şi s-o ia pe domnişoara Eleonora sau pe altă domnişoară în braţe. Cine ştia cinematograful, îl recunoştea pe tînăr din filmul

„Rigoletto”, dar desigur el era regele vesel, nu cocoşatul. În josul fotografiei scria, cu litere albe: Rosano Brazzi.

— Rosano! oftă fata jandarmului.

Iar Miroslav îşi saltă capul, mirat — chemarea avusese de data asta altă intonaţie. Acum domnişoara vorbea cu fotografia, nu cu motanul!

— Rosano!...

Şi după cîteva ofuri şi ahuri, Miroslav o văzu, cu uimire, pe noua lui stăpînă lipindu-şi obrazul de fotografie, şi rămînînd aşa, cu privirea departe. Nu avu însă noroc să-i ţină mult tihna: domnişoara, după ce desmierdă astfel fotografia, o puse la loc, sub hîrtia raftului, şi, terminînd cu oftaturile, se întoarse spre el, îmbiindu-l iarăşi cu dragostea:

— Rosano! Hai, Rosano, vin mai aproape!... Nu vrei? Ei atunci na, ingratule!

Harşt cu nuiaua pe spate!

Cotoiul se smuci şi, subţiindu-se, se ascunse sub fundul patului.

— Ieşi afară că te omor! şuieră domnişoara, umblînd cu nuiaua pe sub pat, orbeşte.

Apoi scoase un ţipăt:

— Au! M-a sgîriat ticălosul!...

Iacă aşa îşi petrecu Miroslav după amiaza aceea, cerîndu-i domnişoara dragostea, cînd cu vorbe mieroase, cînd cu nuiaua, cînd bătînd cu piciorul în podea, înciudată.

— Vreau să mă iubeşti, Rosano! înţelegi, sălbaticule, că de nu, te ia mama dracului!

La căderea serii, cotoiul era istovit de atîta dragoste, iar domnişoara avea numai zgîrieturi pe picioarele şi pe braţele ei gingaşe.

— Las’ că te-nvăţ eu minte pe tine, neobrăzatule!

Se liniştise lumea pe uliţă, se liniştise şi jandarmeria, nu se mai auzea vorbă pe jos, în cancelarie, Alexe zăcea în beci, la arestul postului. Venea ora culcării şi domnişoara Eleonora nu ajunsese la nici o înţelegere cu motanul.

— Pandele!

— Da, domnişoară.

— Să-mi aduci un lighean cu apă caldă. Vreau să-l îmbăiez pe Rosano.

— Vai de mine, domnişoară! Poate vrei să-l omori! Pisicile nu îndură apa.

— Tu să faci ce ţi-am spus! Altfel cum o să doarmă cu mine în odaie?

Jandarmul ieşi, ridicînd din umeri, şi după puţină vreme se întoarse, cu ligheanul, îndeplinind porunca domnişoarei.

— Pune-l jos şi vino de-mi ajută!

— Dar unde-i cotoiul?

— Sub pat, al dracului!

— Lasă-l, domnişoară, zău aşa! Cine-a mai auzit să faci baie pisicii?

— Pandele! strigă domnişoara, bătînd cu piciorul.

Soldatul nu avu încotro, se supuse şi, aşezîndu-se pe duşumea, începu să-l dibuie pe Miroslav, sub fundul patului. Îndată odaia se umplu de buşituri, de miorlăituri, de ţipete. Miorlăia îngrozitor motanul, ţipa domnişoara, se văieta jandarmul cu mîinile zgîriate.

— Nu-l lăsa, Pandele!

Miroslav ieşi de sub pat, cu coada zburlită, cu ghearele scoase, îşi arătă dinţii — şi cînd asupritorii vrură să-l încolţească, le scăpă printre picioare, scuipînd în dreapta şi-n stînga, şi, dintr-o săritură, fu deasupra dulapului, unde stătea pitit celălalt Rosano, cu cinematograful.

— Aţin-te, domnişoară!

Pandele se apropie, cu mîinile întinse, ferindu-şi capul. Încolţit, cotoiul îi sări în creştet şi de-acolo se aruncă pe sobă, de unde începu să scuipe ca apucaţii.

— După el, Pandele!

În cîteva clipe, odaia îşi pierduse înfăţişarea frumoasă: covoarele stăteau grămadă, prin colţuri, cuvertura atîrna pe jos, jumulită, fotografia Alidei Valii căzuse pe duşumea şi geamul plesnise. Apoi urmă un miorlăit care le întrecu pe toate celelalte: Miroslav încăpuse în mîinile jandarmului şi se zbătea să zici că-l jupoaie.

— Bagă-l în lighean, Pandele!

— Lasă, zău, domnişoară!

— Fă ce-ţi poruncesc, tontule!

Domnişoara întinse mîinile, apucîndu-i cotoiului picioarele de dinapoi, ca să-i ajute jandarmului.

Ce fusese pînă acuma, îndurase cum îndurase Miroslav, arestatul. Dar cînd simţi apa fierbinte, toate se răzvrătiră într-însul — şi, adunîndu-şi puteri pe care nu le-ar fi bănuit oamenii, se zvîrcoli ca o fiară înjunghiată, se zmuci răsturnînd ligheanul, se rupse pîrîind din

mîinile călăilor şi, fără să mai caute altă scăpare, se năpusti cu capul în geam, făcîndu-l fărîme.

— Rosano, Rosano! începu să ţipe domnişoara, cu picioarele ude. Fugi după el, Pandele!

Dar în clipa aceea, Rosano, căzut de la înălţimea etajului, se desmeticea şi se năpustea peste ulucă, scoţînd o ultimă miorlăitură...

Din asta se vădeşte că pisicile scapă de la arest mai uşor decît oamenii.

Capitolul XVIII
PLOILE TOAMNEI

Dar şi oamenii scapă cîteodată, cînd li se sting celelalte speranţe şi socot că-i mai bine să înfrunte primejdia fugii, decît să-şi aştepte soarta potrivnică, lîncezind între ziduri de închisoare. Asta avea să se vădească în aceeaşi seară...

În seara aceea, Petruş se afla la canton, venit să-şi ia rămas bun de la Cazimir, fiindcă a doua zi, ultima zi de vacanţă, poate n-ar mai fi avut timp pentru asta, trebuind să se pregătească de plecare la şcoală.

Vroia acum să-şi lămurească nechibzuinţa, arătînd cît se căieşte de urmările neaşteptate ale faptei sale. Îl luase şi pe Culai, ca să nu facă drumul singur — şi-apoi nu-i era ruşine să audă şi dînsul tot ce avea să-i spună el cantonierului. Nu i-ar fi fost ruşine nici de ceilalţi, de Trică şi Uţă, dar ei fuseseră la canton pînă pe seară şi adunaseră, cu Cazimir, fărîmăturile automobilului, ducînd ceea ce mai era bun, în magazia îndoliată.

La canton era iarăşi întuneric, ardea numai focul, pe vatră, înmuind răcoarea umedă a serii de toamnă. Fiindcă iată, după atîtea zile frumoase, septembrie începea să-şi arate şi faţa aspră; soarele apusese în nori de culoarea plumbului, pe Gîrlamare coborau neguri apoase şi vremea, vestind ploaie, se făcuse deodată mai rece.

Cazimir stătea lîngă vatră, la locul unde l-am văzut prima oară, iar cei doi copii se aflau în faţă, cu chipurile luminate nesigur de flăcări.

Pe pod trecu un tren, cu viteză mare, şi-l auziră pînă departe, ducîndu-se fără să oprească în gară.

— Cară muniţii! şopti Culaie.

— Cară că se-ngroaşe gluma! răspunse, cu posomoreala lui cunoscută, cantonierul.

Petruş îşi simţea umerii grei, ca ai oamenilor, şi inima goală. Iubea şcoala, şi în alţi ani era fericit să se întoarcă la carte, dar acum ducea un gol cu dînsul, ceva neîmplinit, sau făcut fărîme — poate imaginea răsărită o clipă a domnişoarei Eleonora şi apoi pierdută în negura toamnei, poate simţea lipsa lui Miroslav, nu atît pentru el cît pentru Cazimir, care rămînea singur — şi înţelegea că de înstrăinarea motanului era vinovat numai el şi altcineva nimeni.

La ceasul acesta, de obicei Miroslav umbla pe drumuri, dar ştiai că dintr-o clipă în alta va veni la uşă, vestindu-se cu miorlăiturile lui, de neasemuit cu miorlăitura nici unei mîţe din lume. Astă seară Miroslav n-avea să mai vie — şi afară ploaia începea să ţîrîie.

— Cazimire — vorbi băiatul — ţi-am făcut numai supărare şi acum plec la şcoală, şi nu ştiu cum să-ţi spun mai bine că n-am vrut să te supăr...

Cantonierul se întoarse şi răscoli focul, pe vatră, mormăind ceva ce nu înţelese nimeni.

Petruş îşi trase scăunelul mai aproape. Ar fi vrut să spună multe el în ceasul acela, dar îl împiedica tăcerea aspră a omului. Ar fi vrut să spună aşa, — cuvinte limpezi în cugetul lui, neputînd totuşi să le dea rostire:

„Ştiu că te-ai uitat la mine cu alţi ochi decît la Culai sau la Uţă, la Trică şi cunosc şi pricina, Cazimire. Pe urmă m-ai primit mai aproape şi eu am simţit şi m-am bucurat foarte tare. Dar începînd de ieri s-au întîmplat numai rele, şi eu port toată vina şi n-am putere să îndrept nimica, decît să-ţi cer iertare, ca să plec la şcoală cu o povară mai mică în inimă. Ştiu că lumea te crede în toate felurile, fiindcă eşti ursuz şi nu stai de vorbă cu nimeni. Lumea nu înţelege că eşti ursuz fiindcă pe semne ai o durere în suflet...”

Cam astea ar fi fost cuvintele pe care ar fi vrut băiatul să le spună pentru început cantonierului, gîndul lui neoprindu-se la ele: dar una era gîndul şi alta lămurirea lui, cu glas tare. Şi neavînd putere să spună începutul, Petruş se pomeni spunînd sfîrşitul, cu vorbe care-i porneau singure din gură:

— Cazimire dacă odată o să am puterea să fac cuiva bine, nu vreau să mă gîndesc la altcineva decît...

Aici Petruş se opri şi toţi trei tresăriră. Dinspre Şipotul răzbi, slab, o împuşcătură — apoi încă una, urmate, curînd, de pîrîitul înăbuşit al unei mitraliere.

— Ce-o fi? şopti Culaie, sărind în picioare.

Cazimir rămase ţeapăn, trăgînd cu urechea afară. Un timp se auzi numai ploaia, ţîrîind în burlane, apoi iar pîrîi mitraliera — şi după ce se stinseră împuşcăturile nu se mai desluşi nici un alt zgomot; noaptea rămase goală, întinsă pe dealuri.

— Asta a fost la Băi, unde iernează polonii! zise Culaie, rămas în picioare, cu mîna pe inimă.

Apoi adăugă, ca şi cum ar fi vrut să se liniştească singur:

— Poate fac exerciţii.

Petruş ridică ochii spre dînsul.

— Cine?

— Gărzile care-s acolo.

— Acum noaptea, şi pe ploaie?

Cazimir nu zicea nimica, ci tot trăgea cu urechea afară, în aceeaşi încordare. Se zvonise că la Băi au venit nemţi cu maşinile, şi fac numărători şi înscrisuri şi că zilele astea îi ridică pe poloni, să-i ducă în lume.

Nu se mai auzea nimic, decît ploaia — şi-o ascultau toţi, în tăcere, ca şi cînd se aşteptau să desprindă o veste lămuritoare din ţîrîitul ei pe burlane. Numai Cazimir mormăi după o vreme, o vorbă pe care n-o desluşi nimeni:

— Zurbagiii!...

Apoi, deodată, săriră cîteşitrei în picioare. Uşa se sgîlţîi, sub o buşitură — şi pînă ce vreunul să-şi vină în fire, afară izbucni un miorlăit care îngheţă inima copiilor, găsindu-le-o gata slăbită de taina nopţii şi-a împuşcăturilor.

Culai îl apucă pe Petruş de mînă, dîrdîind din tot trupul, dar, înainte să se dezmeticească vreunul, Cazimir se duse la uşă, s-o deschidă, fără să se mire, dumirit de la prima miorlăitură şi neaşteptînd încă una.

— Hai, pane Miroslav, poftim la căldură!

Cotoiul se strecură pe uşă, ud şi slut ca o mortăciune, numai cu ochii vii şi cu fundă roşie la gît, cum îl gătise vremelnica lui stăpînă.

— Miroslav! strigară amîndoi copiii, cuprinşi de nespusă bucurie.

Apoi văzură cum Cazimir închidea liniştit uşa, fără ca pe chipul lui să se fi schimbat vreo trăsătură.

— Cum, nu te bucuri că s-a întors Miroslav, Cazimire?

— Ei, păi ştiam eu că o să vină, dacă nu azi, mîine. Nu stă el în casă străină.

Pe copii bucuria îi făcea să uite vremea urîtă de afară şi împuş-căturile. Petruş îşi lepădase în cea mai mare parte amărăciunea: dacă Miroslav se întorsese, mai avea de plîns numai automobilul — pagubă mare dar mult mai mică decît prima. Cazimir le făgăduise altul, care să-l întreacă şi ca mărime, şi-n iuţeală pe celălalt, făcut astăzi fărîme.

Pesemne Miroslav era lihnit de foame, fiindcă mai întîi se duse la oale, mirosindu-le cu dezamăgire. Dar după aceea nu se porni pe miorlăituri, ca întotdeauna, ci se apucă să cerceteze odaia, pesemne

comparînd-o cu a domnişoarei: se uită la patul de scînduri, la poliţa lui de deasupra, la găleata cu apă, la dulăpiorul în care ştia că nu-s decît străchini şi sare. Apoi, aşa slut cum e orice mîţă udă, sări pe genunchii lui Cazimir, lîngă vatră, îi căută cu capul deschizătura hainei şi, băgîndu-şi capul în sînul lui, la căldură, începu să se frece de el, ceea ce nu-i stătea cîtuşi de puţin în fire. Dar acum, după ce gustase stăpînirea străină, parcă simţea nevoia să-i spună lui Cazimir, lipindu-se de el, torcînd gros şi mîngîindu-i obrazul cu coada udă:

— Degeaba, tot acasă-i mai bine!

— Şi ce-o să mănînce Miroslav astă-seară? întrebă Petruş deodată, amărîndu-se iarăşi.

Azi fusese ziua lui să-l hrănească, dar dimineaţa nu putuse aduce nimica, fiind cu taică-su, iar după amiază fireşte nu mai fusese nevoie de hrană.

— Cît e ceasul, Cazimire?

— Opt şi jumătate.

Era încă devreme, după ceasornic, numai că, o dată cu toamna şi cu norii, noaptea căzuse timpurie. Petruş socoti că nu-i tîrziu să-i vestească pe cei de la moară de întoarcerea cotoiului, să se bucure şi ei încă din astă-seară, dar, mai ales, să se îngrijească de ale gurii, ca măcar Miroslav să nu rabde şi mîine.

Trică şi Uţă se culcaseră, însă nu dormea încă nici unul: numai mama lor, trudită mult peste ziuă, răsufla adînc în patul ei, din celălalt colţ al odăii. Alături, pesemne, nu dormea nici bunicul, fiindcă mai adineaori, cînd se auziseră focuri de armă, îl simţiseră prin tindă, ducîndu-se afară şi zăbovind mult, să asculte urmările. Abia de cîteva clipe venise înapoi, în odaie.

Era iarăşi linişte în jurul morii, de nu se auzea decît apa, la scocuri, şi ţîrîitul ploii chinuind şindrila.

— Nene, şopti Uţă, stîrnit de cele petrecute mai înainte. Oare de ce-or fi tras cu puştile?

— Nu ştiu: a tras cu mitraliera. Ssst! Ia taci!...

În clipa aceea se auzi prin tavan bîzîind telegraful — ciudată chemare dacă ţineai seama ce nepotrivită era ora!

— Stai aici, mă duc singur, să nu simtă bunicul! şopti Trică, dîndu-se jos din pat pe dibuite.

Vestea de la canton îndreptăţea cu prisosinţă această chemare tîrzie.

„TU, TU, — spunea mesajul — Miroslav întors teafăr, mare bucurie, aduceţi mîncare, mîine — bine ar fi peşte, dar merge şi găină...”

Trică ar fi vrut să întrebe cum şi cînd venise cotoiul, prin ce minune scăpase de la jandarmerie, însă socoti mai nimerit să rabde pînă a doua zi, ca să nu-l stîrnească pe moş Aron cu atîta bîzîitură.

— S-a întors Miroslav! îl vesti pe Uţă, şoptindu-i, cînd coborî înapoi, în odaie.

Apoi, simţind că frate-su e gata să scoată un strigăt de bucurie, îi puse mîna la gură, şi adăugă cu îngrijorare:

— Acum trebuie să facem rost de o găină!

Cei doi fraţi vorbiră un timp, pe şoptite, înfrînîndu-şi cu greu bucuria, pînă ce socotiră că-i vremea să doarmă, ca a doua zi să se scoale o dată cu zorii.

Trecuse aşa poate o jumătate de oră, somnul nu vine cu uşurinţă dacă ţi-e tulburată inima, erau abia în clipele aţipelii, cînd iar se auzi bîzîind telegraful, de data asta scoţînd sunete mai repezi şi neorînduite, ca şi cînd pe telegrafistul de dincolo îl împingea un zor mare sau o spaimă.

— Tu auzi? şopti Uţă, ridicîndu-se fuga.

— Da! Oare de ce ne mai sună?

În timp ce telegraful bîzîia într-una, pe şosea se auzi, în ţîrîitul ploii, trecînd o motocicletă în goană.

Copiii nu ştiau cît o fi ora. Socoteau că se apropie miezul nopţii, şi chemarea telegrafului acuma făcea să le ticăie inimile.

— Să ştii că s-a întîmplat ceva! bîigui Uţă, tremurînd, cu mîna la gură.

— Aşteaptă şi nu face o mişcare! îi porunci frate-su.

De data asta, mesajul de la canton avea într-adevăr un cuprins care putea să te turbure:

„TU — numai Trică, vino repede, taină mare!”

Pînă ce băiatul să se dezmeticească şi să ceară o lămurire, telegraful reîncepu, mai repede şi mai neliniştit, aceeaşi chemare:

„TU — Trică, e nevoie de tine, vino re...”

Dar aici se opri şi în pod nu se mai auzi decît ploaia bătînd mărunt în şindrilă.

Trică vru să apese pe manipulator, neliniştit de chemarea tainică şi încă mai neliniştit de chipul cum telegraful amuţise deodată; însă în clipa aceea auzi şoapta lui Uţă, în spate:

— Nu suna, nene!

Pe cel mic nu-l răbdase inima să rămînă în casă şi, urcînd scara uşor, ca pisicile, se arătase în gura podului, unde abia i se desluşea cămaşa albă, de noapte.

— De ce-ai venit după mine?

— Nene, să nu suni! reîncepu Uţă, trecînd peste întrebare.

— De ce?

— Păi, dacă a tăcut aşa, dintr-o dată, înseamnă că l-a împiedicat ceva să mai sune. Poate a intrat cineva la canton; de ce să chemăm noi, ca să dezvăluim telegraful?

Trică avea o minte mai puţin prăpăstioasă, nu vroia să se ducă cu gîndul aşa de departe; pe frate-su îl ştia bun să scormonească tot felul de basme.

— Poate s-a rupt firul, ori s-a udat izolaţia, zise, căutînd o explicaţie mai puţin ciudată.

Asta într-adevăr ar fi fost cu putinţă, dacă ploua de atîtea ceasuri!

— Păi atunci, degeaba mai suni: mai bine lasă-l şi haidem!

— Unde?

— La canton. Crezi că n-am auzit telegraful?

— Mă cheamă numai pe mine. Tu să stai acasă! Cum o să pleci pe drum noaptea?

— Nu stau!

— Vrei s-o scol pe mama?

— Dacă o scoli nu te mai lasă nici pe tine. Haidem!

Şi, fără să mai zăbovească, Uţă se duse în odaie unde începu să se îmbrace, punîndu-şi nădragii, cămaşa, mintenaşul, gîfîind, ca nu cumva să rămînă în urmă.

— Uţă, să stai acasă că de nu, dai de dracu'!

— Nu stau! Tu ai sta, să nu ştii ce-o fi acolo?

— Mă, da' plouă şi eşti în picioarele goale!

— Nu-mi pasă! Parcă tu ai cisme, ca împăraţii!

Pe timp de ploaie, Trică încălţa nişte bocanci vechi rămaşi de la taică-su. Avea şi Uţă bocăncei, noi, aduşi de moş Aron chiar în vara asta, dar maică-sa îi ţinea încuiaţi în fundul dulapului.

— Eu nu te iau! hotărî Trică, apăsînd pe clanţă. Dacă te ţii după mine, te priveşte, dar vai de tine să încurci treaba!

Afară ploaia ţîrîia mai departe, întunecînd noaptea, că nu vedeai nici unde pui pasul. Copiii străbătură bătătura clisoasă, mai mult ghicind drumul, îl auziră pe Ursei scheunînd în coteţ, adăpostindu-se şi el de vremea haină — îi recunoscuse şi nu se mai osteni să latre.

— Uţă! vorbi o ultimă oară fratele mai mare, în timp ce treceau podul, orbeşte. O să te ude pînă la piele şi dacă mîine oi avea călduri şi junghiuri să nu dai vina pe nimeni!

La asta, cel mic nu mai socoti nimerit să răspundă, ci merse înainte, cu fălcile strînse, călcînd cu piciorul gol prin clisa duşmana. După cincizeci de paşi dădură în şoseaua plină de băltoace, care se desena tulbure în întuneric şi în curînd desluşiră umbra tainică a cantonului, ridicîndu-se pe marginea drumului. De sus venea un tren, fără să se vadă luminile locomotivei, huruind prin pădure.

— Ţi-e frică? întrebă fratele cel mare.

Uţă clătină din cap şi nu răspunse, simţindu-şi grumazul încleştat ca sub mîna uriaşului.

— Trebuie să ne apropiem cu grijă! vorbi mai departe Trică, luptîndu-se cu întunericul, să desluşească împrejurimile cantonului.

Pe uluca neagră, se desenau parcă nişte umbre mişcătoare, dar puteau să fie doar trîmbe de ploaie, jucate de vîntul rece al toamnei.

În marginea pădurii răsări deodată ochiul de ciclop al locomotivei şi curînd trenul se năpusti peste pod, stîrnind vaietul şi scrîşnetul fierăriei.

— Eu zic să nu mergem prin faţă! şopti băiatul cel mare, micşorînd pasul — nu atît fiindcă bănuia o primejdie, cît din dorinţa tinerească de a-şi îmbrăca fapta în mai multă taină.

Dar, în clipa aceea o fîşie de lumină ţîşni de lîngă gardul cantonului, scoţînd din beznă picăturile dese de ploaie — şi îi orbi, lovindu-i în faţă.

— Stai! răcni o voce năprasnică.

Amîndoi copiii se opriră în mijlocul drumului, îngheţaţi de spaimă pînă în măduva oaselor.

— Care-i acolo? răcni acelaşi glas, în timp ce se auzea ţăcănind piedica armei.

Nici Uţă nici Trică nu fură în stare să răspundă, ci rămaseră ţepeni, cu lumina în faţă.

— Sînt nişte copii! se auzi, în spatele luminii, o voce mai domoală. Hei, ia veniţi încoace!

Copiii păşiră înainte, dîrdîind, împroşcînd apa din băltoace, pînă ce, în poarta cantonului, de unde pornise lumina, desluşiră două umbre, soldaţi poate, că nu li se vedea limpede nici îmbrăcămintea, nici faţa. În drum, era oprită o motocicletă cu ataş, iar ceva mai încolo, alta.

— Cine sînteţi voi? întrebă, răstindu-se, glasul care se auzise primul.

— De-aci, de la moară, răspunse Trică, încercînd să-şi apere ochii de lumina orbitoare.

— Dom’ major, — se auzi glasul celălalt — sînt nepoţii morarului. Îi ştiu de cînd veneam să măcinăm, toamna ailaltă. Pe tine nu te cheamă Trică?

— Ba da! bîigui băiatul.

— Şi ăstălalt e Uţă!... Dom’ major, îi cunosc bine.

Unul dintre oameni făcu un pas înainte şi îi cercetă, plimbînd lumina de la unul la altul.

— Şi ce căutaţi voi la ora asta pe drumuri?

După glas, ăsta era majurul, nu celălalt, care-i recunoscuse şi le vorbise mai omeneşte.

— Hai, unde vă duceţi voi acu’ noaptea?

Trică începea să se dezmeticească: nu-i mai era teamă de vreme ce se afla aici cineva cunoscut, care să le ţină partea. Dar îi era frică de ceea ce se întîmpla înăuntrul cantonului, unde se auzeau vorbind şi tropăind alţii.

Şi fiindcă trebuia mai întîi să răspundă la întrebarea majurului, tare ar fi vrut să ştie cît putea fi acum ora, ca minciuna lui să se potrivească, să nu pară prea gogonată — doar nu-i era îngăduit să spună adevărul, dacă fusese chemat aici tainic. Fireşte, toate aceste gînduri trecură prin capul lui cu iuţeala fulgerului. Şi, cînd să îngîne o vorbă, auzi deodată o locomotivă fluierînd în gară.

Pe toată linia asta erau numai trei locomotive, una la trenurile de persoane şi două pentru mărfare. Fireşte mai veneau pînă la Şipotul şi alte locomotive, multe, să ia vagoanele cu muniţii, dar acelea erau străine de linie, ţineau de alte depouri. Pe cele de-aici le cunoştea bine şi după pufăit, şi după fluier, că doar le vedea şi le auzea în toate zilele.

„E personalul de zece!” îşi zise la iuţeală.

Personalul aşteptase în gară să treacă garnitura din sus, de bună seamă tren cu muniţii, fără oprire, şi acum, liberîndu-se linia, îşi lua şi el drumul. Deci Trică se înşelase asupra orei, nu era în spre miezul nopţii, cum bănuise. La vremea asta ar mai fi avut motiv să se ducă de pildă în gară, ca să-l aştepte pe moş Aron, care venea cu trenul... Dar dacă se îndreptau spre moară, punîndu-se acolo cu cercetările?

— Sînt speriaţi, dom’ major vorbi glasul celălalt. Luaţi-i mai cu binişorul... Unde vă duceţi voi la ora asta, măi Tricã?

— Ne ducem în sat, la cîrciumă, să cumpărăm un kil de vin pentru moş Aron, răspunse Uţă, la iuţeală, luînd-o înaintea lui frate-su.

Ora zece seara nu-i potrivită să te duci la biserică, dar după băutură... Majurul nu se miră că morarului îi venise chef să bea la oră tîrzie.

— Şi sticla unde-i?

Trică întoarse capul în urmă; nu putea să se lase el mal prejos de isteţimea mezinului.

— Am scăpat-o din mînă, cînd ne-a strigat să stăm — că ne-a luat spaima. O să ne dea alta, cîrciumarul.

— Hai, duceţi-vă!... începu să spună majurul, nemaiavînd nici o bănuială.

Dar, în clipa aceea, o altă umbră se ivi pe prispa cantonului, şi-un glas întrebă, cu asprime:

— Ei, ce faceţi? N-aţi găsit nici o scară?

În spate, la magazie, mai era unul: un glas răspunse gîfîind, de acolo:

— Nu-i, dom’ locotenent! Numai fiare vechi şi scîndurărie.

Iar încă un glas răspunse, din partea cealaltă a bătăturii:

— Nici pomeneală! Nu-i nici măcar o prăjină, că ne-am urca pe ea, ca pe scară.

Între timp, omul de pe prispă, locotenent după cum îi spuseseră ceilalţi, simţi mişcare la poartă.

— Ce-i acolo, Dimiule?

— Nişte copii, dom’ locotenent. Se duc în sat; le-am dat drumul să plece.

— Nu ţi-am spus să nu laşi pe nimeni? strigă mîniat locotenentul. Adă-i la mine!

Copiii intrară tremurînd în curtea cantonului. Nu, nu le mai era teamă de fel de ce ar fi putut ei să păţească — dar pare-se, cu Cazimir se întîmplase ceva rău, mare încurcătură.

— Veniţi încoace!

Locotenentul intră înăuntru şi-i trase după el, să-i vadă mai bine.

— Cine sînteţi voi?

Trică şi Uţă rămaseră în prag, buimăciţi de lumină, fiindcă în odaia cantonului acum ardea lampa, cu fitilul mare, dezvăluind toate ungherele. Cazimir stătea în picioare, lîngă vatră, posomorît ca

întotdeauna, fără să i se poată citi ceva în privire. Miroslav sărise pe poliţă şi se uită speriat la lumea străină. În alt colţ al odăii era un soldat, în manta de ploaie, cu puşca în bandulieră, iar lîngă el, Petruş şi Culai, cu ochii mari, cu feţele albe şi nemişcate, parcă de marmoră.

— Sîntem de la moară, răspunse Trică, la întrebarea ofiţerului.

Şi într-o clipă se strînse într-însul, se opri să facă un semn de cunoaştere către prietenii aflaţi înăuntru, înţelegînd din privirea şi din nemişcarea lor că nu trebuie să arate ce-i leagă între dînşii. În privinţa asta nici Uţă nu arătă isteţime mai mică, fiindcă în locul oricărei mişcări şi vorbe care ar fi putut să-i scape în această clipă, îşi opri ochii la Miroslav, cum ar fi făcut tot copilul, arătîndu-se uimit de mărimea cotoiului, ca şi cum azi l-ar fi văzut prima oară:

— Nene, ia uite ce mîţă mare!

Dacă văzu aşa, locotenentul nu-i mai descusu de pomană; nu încăpea îndoială că erau nişte copii, fără vinovăţie. Dar, deodată, soldatul cu puşca în bandulieră zise, arătînd spre Uţă:

— Să-l urcăm pe ăsta, dom'locotenent. Ţi-l iau eu, numai cu o mînă.

Zicînd aşa, îşi ridică ochii în tavan, la gura podului. Cantonul, clădire ciudată, avea pereţii înalţi de aproape patru metri, ca turnurile — şi ca să ajungi în pod, era greu fără scară. Se vedea că militarii căutau ceva, că trăseseră chiar patul sub gura podului, altceva neavînd la îndemînă, nici măcar o masă. Poate încercaseră să se urce unul în spinarea altuia, fiindcă soldatul din odaie avea urme de noroi, pe umeri, dar, cum erau îmbrăcaţi în haine greoaie şi ude, pesemne nu izbutiseră să ajungă la acea înălţime.

Aşa înţeleseră şi Trică, şi Uţă, din vorbele soldatului şi din cele ce se vedeau înăuntrul cantonului — însă ce anume căutau militarii, nu putea bănui niciunul.

— Urcă-l! porunci locotenentul.

Era în glasul lui şi-un fel de ciudă, şi nelinişte şi nerăbdare. Să nu găsească o scară în toată bătătura cantonului! Şi totuşi nu putea pleca mai departe, fără să cerceteze şi podul, iar pe de altă parte nu putea să întîrzie, fiindcă mai avea de răscolit şi alte locuri, nu numai cantonul.

— Haide, urcă-l, nu mai pierde vremea! răcni la soldatul cu arma în bandulieră.

Cum să nu răcnească şi cum să nu-şi iasă din fire, dacă din oamenii lui nu se găsise măcar unul mai sprinten, şi-acum pierdeau vremea căscînd gura la tavanul cantonului! Soldaţii lui nu cunoşteau viaţa

grea a frontului, se leneviseră şi le înţepeniseră încheieturile în anul de cînd făceau paza la închisoare. Iar acum, cînd se ivise o întîmplare care-i scuturase din amorţeală, parcă erau nişte babe nevolnice.

Dar lasă că nici el, locotenentul, nu avea de ce să se laude! I se îngroşase şi lui ceafa şi-i crescuse pîntecul, de şedere, şi cînd încercase să se urce el, voinicosul, în spinarea soldatului, alunecase pe duşumea, făcîndu-se de ruşine...

Soldatul sări pe pat, sub gura podului, şi-i făcu semn lui Uţă să vie.

— Hai, ţîcă, să te dau uţa!

Copilul se uită în fugă la Cazimir, la Petruş, la Culaie, dar nu primi nici un semn din partea vreunuia. Numai Petruş parcă îşi încruntă sprîncenele şi strînse buzele, poate îndemnîndu-l să-şi ţină gura. Soldatul îl luă în braţe şi-l ridică în picioare pe umeri, ţinîndu-l strîns cu mîinile, de amîndouă glesnele.

— Ţîcă, să nu cazi, că n-am de unde scoate altul ca tine!

Între timp, în uşă venise şi majurul.

— Dimiule, dă-i lanterna! îi porunci ofiţerul.

Uţă tremura ca varga pe umerii soldatului, şi-i venea ameţeală. De acolo, din înălţimea tavanului, îl văzu pe Petruş clipind repede. Culai avea obrazul ca de zăpadă. Pe Cazimir nu-l vedea la faţă, fiindcă îşi ţinea ochii în jos, parcă măsurînd duşumeaua.

— Ajungi, ţîcă?

— Mai saltă-mă puţin, nene!

Băiatul ajungea cu mîinile la capacul podului, se ţinea de rama roşie — şi, deodată, văzu pe ramă o urmă de noroi proaspăt. Sîngele îi îngheţă în inimă.

— De ce tremuri, ţi-e frică? N-avea grijă, că te ţin bine! Ia de colea lanterna!

— Saltă capacul şi vezi ce-i înăuntru! porunci ofiţerul.

Socotea că se poate bizui pe cercetarea copilului, era prea crud ca să fie deprins cu minciunile — şi chiar dacă ar fi vrut să mintă, l-ar fi dat de gol spaima.

Capacul podului alunecă în lături, scuturîndu-şi tot praful pe duşumeaua cantonului.

— Vezi ceva?

— Să mă mai ridice puţin, că n-ajung cu ochii.

Soldatul se întinse, ridicînd mai sus mica povară vie. Uţă îşi plimbă lanterna sub acoperişul podului — şi deodată îi scăpă un icnet subţirel, asupra căruia nu avu stăpînire.

— Ce este? strigă locotenentul, scoţînd revolverul.

Într-un colţ al podului, lumina lanternei căzuse peste un om, chircit sub olane; alături era altul, cu o rangă în mînă. Băiatul nu le văzu bine decît ochii, lucind ca ai fiarelor şi alunecă în braţele soldatului, simţind cîrpe în locul picioarelor.

— Ce este? răcni iar ofiţerul, cu ochii cînd la el, cînd la gura podului.

— Un... Un şobolan! bîigui Uţă.

Şi după ce înghiţi greu un nod care aproape îi fărîmă gîtul, adăugă, cu mai multă convingere, clipind repede, cu ochii într-ai ofiţerului:

— Un şobolan... mare cît cotoiul!

Capitolul XIX
FUGARII

În seara aceea, după ce se întorsese Miroslav la canton şi Petruş îi vestise pe cei de la moară, împărtăşindu-le bucuria acestei întoarceri, copiii mai rămaseră o vreme, parcă neîndurîndu-se să plece şi să înfrunte întunericul nopţii, mai ales pe ploaia asta care acoperea văile.

Miroslav torcea, alintîndu-se cu capul în sînul cantonierului, iar acesta, în timp ce-i mîngîi blana udă, îi spunea cuvinte mustrătoare în graiul lor polon pe care copiii nu-l puteau înţelege. Dar era atîta căldură şi-atîta tristă blîndeţe în glasul lui Cazimir, încît tot ar fi stat acolo şi tot l-ar fi ascultat, pînă la ziuă.

— Şi zi aşa, pane Miroslave — vorbea cantonierul — nu-ţi mai place la canton, ai vrut să te boiereşti, să duci trai în casă bogată, să-ţi pună domnişoara fundă la gît şi să te frizeze...

Aici Cazimir se opri, ca şi cum i-ar fi dat răgaz cotoiului să-i răspundă, desvinovăţindu-se:

„Păi cum, pane Cazimire, ce, m-am dus eu de bună-voie? Uiţi că tu m-ai dat pe mîna jandarmilor?”

— Ei, pane Miroslave, te-am dat că n-aveam încotro! Dar tu, cînd i-ai văzut în bătătură, nu puteai să speli putina? Or, zi mai bine că ţi-a fost lene s-o zbughieşti pe uşă — şi-ai socotit că e mai plăcut să te plimbe Pandele, în sac, ca pe-o mortăciune!

Aici iar se opri stăpînul cotoiului, parcă iar aşteptînd ca el să-i răspundă:

„Ca o mortăciune? Asta să crezi tu, Cazimire! Dacă vrei să ştii m-am zbătut tot timpul şi-am miorlăit că se adunase lumea. Şi dacă n-am putut să ies din sac, tot am făcut o spărtură, prin care mi-am scos capul, ca să văd drumul.”

Miroslav nu rosti această dezvinovăţire, decît poate torcînd, şi deci stăpînu-su nu o înţelese, că el doară nu ştia să desprindă cuvinte din torcătura cotoilor, cum crezuse Uţă odată şi cum poate mai credea încă. Dar, dacă nu vorbi, ca oamenii, în schimb Miroslav îşi scoase deodată capul din sînul cantonierului şi cătă către uşă, cu urechile ciulite, să fi spus că nu-i motan, ci cîine.

— Haide, pane Miroslave! îl linişti Cazimir, în aceeaşi limbă polonă. Nu mai trage cu urechea, că pe ploaia asta nu umblă nici o mîţă pe-afară.

— Cazimire! şopti Petruş, cu o teamă nouă. Mi se pare că e cineva la uşă!

— I-auzi, pane, te pomeneşti că te caută o mireasă! îşi continuă Cazimir gluma, vorbindu-i motanului pe limba lor dinainte.

Şi întorcîndu-se spre uşă, strigă, de parcă ar fi vrut să-şi rîdă de cotoi pînă la capăt:

— Haide, mîţo, pofteşte! Pan Miroslav e nerăbdător să te vadă!

La aceste vorbe uşa se dete în laturi — şi două făpturi omeneşti, ude, speriate, stropite de noroi pînă în creştet, păşiră înăuntru, şi se arătară în lumina focului, aruncînd în jur priviri rătăcite.

Petruş şi Culai săriră în picioare, trăgîndu-se către perete.

— Ajută-ne! vorbi, gîfîind, unul din oameni, într-o limbă pe care copiii nu o înţelegeau, dar îşi dădeau seama că aducea cu limba vorbită de Cazimir înainte.

Cantonierul se ridicase de asemeni, cu Miroslav în braţe şi, la lumina flăcărilor de pe vatră, pe chipul lui se citea o turburare pe care cei mici nu o cunoscuseră niciodată.

— Sînteţi polonezi?

— Da.

— Aţi fugit din lagăr?

Omul care vorbise şovăi, aruncîndu-i celuilalt o privire, apoi răspunse:

— Da: am fugit mai mulţi. Ne caută. Ascunde-ne, repede!

Al doilea fugar, mai vîrstnic decît primul, un om înalt, tras la faţă, cu barba căruntă, cu ochii adînciţi în orbite, se uită repede în jur, mai temător decît celălalt, apoi, făcînd un pas, îşi pironi privirea asupra cantonierului.

— Te-am auzit vorbind graiul nostru. Ne putem bizui pe tine? Dacă nu vrei să ne ascunzi, mai bine fii cinstit şi spune-ne să ne ducem!

La aceste cuvinte, Cazimir îşi îndreptă umerii, mişcare pe care nimeni nu-l văzuse făcînd-o în anii de-aicea şi, ridicînd capul, răspunse:

— Sînt polonez, domnule!

Iar după asta nu-şi mai pierdu vremea să le spună şi alte cuvinte ci se întoarse spre cei doi copii care înlemniseră lîngă perete.

— Băieţi, — le vorbi repede — dacă vă e frică, duceţi-vă! Dacă nu, aduceţi-mi scara, iute!

Nici Petruş nici Culai nu înţeleseseră cuvintele schimbate între Cazimir şi oamenii din uşă, dar, după vorbă, după uniforme, după

toate semnele, îşi dăduseră seama că oamenii erau fugari, de bună-seamă polonezi din cei închişi la Băile Şipotul. Simţeau că pe fugari îi pîndeşte primejdie şi era de înţeles că amestecîndu-se în fuga lor, primejdia putea să se abată şi peste dînşii, dar, fără sa se fi trezit în ei dorinţa eroismului, nu se gîndiră nici o clipă să-l lase pe Cazimir singur, ci se repeziră pe uşă, să-i îndeplinească porunca.

Fugarii se urcară în pod — şi în cîteva minute semnele lăsate de ei nu mai fură văzute. Ploaia le topea urmele paşilor, în bătătura cantonului, scara o duseră copiii departe, în mărăcinişuri, iar Cazimir răzui de pe duşumea noroiul adus pe cisme.

— Petruş, — vorbi cantonierul, în pripă — trebuie să le înlesnim fuga. O să fie nevoie de Trică; pune mîna pe telegraf şi vezi, poate răspunde. Spune-i să vină repede, dar să nu afle nimeni.

Departe se auzi pîrîind o motocicletă...

Trecu un timp pînă să răspundă nepotul morarului. Petruş transmise chemarea cunoscută şi începu s-o repete cînd motocicleta se opri în faţa cantonului, scîrţîind din frîne. În clipa următoare, uşa se dădu de perete şi în prag se iviră militari, cu puştile întinse înainte.

— Care-i aici? răsună o voce.

Apoi se aprinse o lanternă, luminînd odaia cantonului, şi militarii păşiră înăuntru.

— Ce staţi aşa pe întuneric?

— Facem economie de gaz, domnule!

— Cine eşti tu?

— Sînt cantonierul cu paza barierelor.

— Şi copiii ăştia?

— E băiatul domnului şef de gară; a trecut pe la canton şi l-a prins ploaia: acuma stătea, poate se termină.

Despre Culai, Cazimir nu mai dădu nici o lămurire, socotind că vorbindu-i despre şeful gării, ofiţerului i-o ajunge — şi într-adevăr acesta nu-şi mai pierdu vremea să cerceteze copiii.

— A fost cineva aicea? întrebă repede, aruncînd priviri în odaia cantonului.

În odaia, mai mult goală, era greu de găsit un loc unde să se ascundă fugarii.

— Cînd, domnule ofiţer?

— Acu', înaintea noastră.

Vorbind, ofiţerul se aplecă şi se uită sub pat, luminînd cu lanterna.

— N-a fost nimeni, domnule ofiţer.

— Nici n-ai auzit paşi pe-afară?

— N-am auzit nimic, decît ploaia.

— Ia, aprinde lampa! porunci ofiţerul.

Apoi îşi opri ochii asupra copiilor: amîndoi erau împietriţi şi albi ca peretele, dar el nu văzu în asta semnul turburării: pe firile lor, mai slabe, se putea bizui altfel decît pe vorbele cantonierului, dacă ar fi fost să ştie ceva în privinţa fugarilor.

— Voi aţi auzit ceva?

— Nu, domnule, răspunse Petruş, şi pentru Culaie.

Între timp se auzeau paşi şi glasuri pe-afară, în jurul cantonului. Alţii cercetau, se vede, ograda, magazia şi celelalte locuri. Un soldat se ivi în uşă, vestindu-l pe ofiţer că nu s-a găsit nimica.

— De-aici se poate vorbi cu postul de jandarmi? întrebă ofiţerul, oprindu-şi ochii pe telefonul din perete, care nu mai mergea, de luni de zile.

— E stricat; şi n-are legătură decît cu gara.

Apoi, deodată, privirea ofiţerului se ridică în tavan, la gura podului. Cazimir stătea cu ochii în podea, posomorît ca totdeauna, dar copiii înlemniră.

— Unde-i scara?

— N-am scară, domnule.

— Şi cu ce te urci în pod?

— Nu m-am urcat niciodată de cînd sînt aicea, că n-am ce ţine în el.

Ofiţerul, care tocmai vroise să plece, porunci soldaţilor, socotind că ar fi o mare greşeală, după regulile urmăririlor, să lase necercetat podul:

— Căutaţi o scară, ceva, să ajungem sus; Dimiu să fie cu ochii în patru pe-afară.

Iarăşi se auziră paşi în jurul cantonului, pe la magazie: soldaţii răscoleau vechiturile — dar scara nu se găsea nicăierea.

Toate acestea se petreceau în mare iuţeală şi cu grea apăsare pe inimă. Ofiţerul care avea răspunderea întîmplării, îşi pierduse capul pesemne şi nu mai ştia încotro să se îndrepte, că erau sute de locuri care se cereau cercetate, în căutarea fugarilor. Era moara, în urmă, era satul, dincolo, ca să nu mai pui la socoteală dealurile şi pădurea.

Soldaţii încercară să se caţere la gura podului, dar, luaţi de pripă, nu izbutiră. Asupra clipei cînd îşi încerca sprinteneala şi ofiţerul, avînd ca urmare alunecarea lui pe podele, se auziră glasuri la poartă. Petruş şi Culai, care aşteptau speriaţi să vadă ce-o să mai vină, îşi dădură

seama că nu putea fi decît Trică. Spaima lor întrecu măsura cînd îl văzură în prag şi pe Uţă; acum primejdia nu mai putea fi ocolită — Uţă era prea mic să se poată preface, avea să dea în vileag chemarea cu telegraful — şi de-aici curgeau întrebările: Ce înseamnă această taină, ce rost are telegraful vostru, de ce i-aţi chemat noaptea, ce uneltiţi, ce puneţi la cale?...

De unde să bănuiască ei că tocmai mezinul avea să-i scoată din încurcătură?

Acum Uţă tremura ca varga, în braţele soldatului, care în loc să-i înţeleagă spaima, găsea potrivit să rîdă:

— Şi cum, ţîcă, să te sperii de un şobolan tu, băiat mare?

— Era cît motanul! bîigui Uţă.

Ofiţerul ieşi pe uşă, fără să mai spună bună seara şi-afară îl auziră dînd porunci majurului:

— Dimiule, ia-o înainte şi du-te la post, să vezi ce fac ceilalţi!

Pesemne fusese şi altă motocicletă, care îşi urmase drumul; acum poate jandarmii, treziţi din somn, cercetau satul; fugarii trebuiau prinşi, altfel ieşea mare încurcătură.

— Duceţi-vă — le şopti Cazimir, copiilor — şi vedeţi să nu vă ia urma! Ascundeţi-vă pe unde puteţi, prin mărăcinişuri — şi cînd or fi departe, veniţi înapoi, dar cu grijă, numai cîte unul.

În noaptea aceea însă, căutarea se opri asupra satului: motocicletele nu se întoarseră decît la ziuă cînd cercetară iarăşi cantonul, pe lumină, cercetară şi împrejurimile, răscolind mărăcinii, dar nu găsiră nici măcar scara, fiindcă de mult fusese dusă pe prundul gîrlei şi înnămolită într-un loc pe unde nu trecea nimeni. Ofiţerul avea ochii roşii, de nesomn şi de furie — şi iarăşi se opri cu ochii la gura podului; parcă iar se ridica în mintea lui, cu întîrziere, nu ştiu ce bănuială.

— Cum mă, netoţilor, nu puteţi să găsiţi o scară?

Fireşte, nu se fac aşa cercetările, dar cînd îţi vezi neizbînda, nu-ţi mai rămîne linişte să judeci ca lumea şi te învîrteşti în loc ca orbetele, crezînd că asta ţi-e datoria. Soldaţii se întoarseră în sat, pe motocicletă şi după o jumătate de ceas veniră, tîrînd în urmă o scară, luată de la primărie, lucru pe care dacă socoteau trebuitor să-l facă, l-ar fi făcut cu folos aseară.

Ofiţerul se urcă sus şi scormoni podul, plimbîndu-şi lumina şi ochii prin toate ungherele — dar sub acoperiş nu se vedea nimic, nici o urmă, nici măcar şobolanul! Nici urmele de noroi nu se mai vedeau,

fuseseră şterse cu grijă cît ţinea podul. Numai nişte fiare vechi într-un colţ, şi nişte scînduri putrede pe care degeaba le-ar fi răscolit, că fugarii nu erau duhuri, să se ascundă sub ele.

Militarii se duseră, cercetînd toate locurile, unii pe şosea, alţii pe calea ferată, chinuindu-şi motocicletele pe coclauri, înţepenindu-se în clisă, înecîndu-se prin băltoace: ploaia se înteţise la ziuă şi, pe unde treceau ei, într-un ceas nu se mai vedea urma roţilor. Se opriră cu cercetarea şi la moară, şi la casa morarului, îşi băgară şi aici ochii în pod, luminîndu-l cu lanterna, fără să găsească nimic, nici măcar telegraful, care se afla pus bine în soba din odaia copiilor, unde ce-i drept nu se uitară, uşiţa unei sobe neîngăduindu-le fugarilor să se ascundă.

Nepoţii morarului stăteau cuminţi în casă, uitîndu-se prin cărţile de citire, fiindcă şi-n sat se deschidea şcoala, zilele următoare.

Aşa rămaseră ei toată ziua în casă, potoliţi cum nu-i văzuse vreodată nici mama lor, nici bunicul. Ba încă, moş Aron, la o vreme, — tot nu venea nimeni să macine şi moara stătea cu uşile închise — îşi băgă capul la ei în odaie, şi-i întrebă, mirîndu-se din cale afară:

— Ce-i cu voi, dracilor, de staţi aşa, parc-aţi fi bătuţi în cuie?

— Plouă, bunicule. Unde să ne ducem?

— Şi cum, Cazimir nu vă pune absenţă la catalog? Ori l-aţi supărat cu ceva, ia spune?

— Cum o să-l supărăm?... Da’ dacă plouă?

— Mă, voi oţi fi bolnavi!

— Nu, bunicule!

Totuşi, pe la ceasul prînzului, Trică se duse la dulapul din tindă şi cotrobăi la iuţeală, să nu-l prindă maică-sa, care putea veni oricînd de la bucătărie.

— Merg şi eu, nene! scînci Uţă.

Frate-su se încruntă, scos din fire:

— Pesemne tu n-ai înţeles că asta nu-i joacă! Vrei să ne dăm de gol ca proştii, tocmai acuma?

Trică îşi îndesă în sîn o pîine, că tocmai copsese maică-sa aseară, o halcă de slănină, o bucată de brînză şi punîndu-şi un sac în cap, să se apere de ploaie, ieşi uşurel pe uşă, ocoli pe la coteţe, să nu pară ciudat drumul dacă l-ar fi văzut moş Aron din odaie, apoi se strecură în livadă şi se duse înainte, ferindu-se pe linia prunilor.

Lipsa lui ţinu doar o jumătate de oră, după care nu se mai mişcară din casă niciunul...

În ziua aceea, rămase pustiu cantonul. Cazimir şedea la locul lui, lîngă vatră, aşteptînd nemişcat scurgerea orelor. Miroslav dormea pe poliţă, fiindcă nu se putea vreme mai potrivită pentru somnul cotoiului.

În sala de aşteptare a gării, Petruş stătea de vorbă cu Dumitru macagiul, care aştepta trenurile, domnul Manole dormind la ora aceea, deoarece timpul ploios trage la somn şi oamenii, nu numai cotoii. Cucoana Natalia îi pregătea geamantanul lui Valerică, geamantan mare, cu încuietori de alamă, punîndu-i înăuntru, cu grijă, cărţile, caietele, hainele şi rufăria, toată zestrea băiatului, să aibă totul la îndemînă. A doua zi Valerică pleca la şcoală, să repete a treia oară anul: pleca şi Petruş o dată cu dînsul, dar lui nu-i pregătea geamantanul, nimeni. Nici nu avea geamantan, ci o lădiţă de scînduri, cu lacăt, ca al recruţilor.

— Zi, pleci la şcoală, Petruş, vorbi, la un timp, macagiul.

— Plec, mîine!

— Şi-ţi place învăţătura?

— Îmi place, răspunse băiatul, pe gînduri, altceva stîndu-i în minte acuma, nu şcoala.

— Acum eşti pe-a patra?

— Într-a patra.

— De liceu?

— Da.

— Şi domnişorul e pe-a cincea?

Lui Valerică, macagiul nu-i spunea pe nume. Petruş întoarse capul şi-l privi mirat, dar nu fiindcă vorbea atît de respectuos despre fratele mai mare. Ştia că Dumitru îi purta frica, de parcă el ar fi fost şeful gării.

— Într-a cincea! răspunse.

— Da-i adevărat?

De ce oare se îndoia macagiul? Valerică rămăsese de trei ani într-a doua, numai că nu trebuia să ştie nimeni, nici şeful postului, nici perceptorul, şi cu atît mai puţin un acar din gară. Dar asta nu-i o taină s-o păstrezi, cum îşi închipuia maică-sa. Poate că ştiau toţi, şi se prefăceau că nu ştie niciunul.

— Azi nu prea vin trenuri! zise Petruş, schimbînd vorba.

— Vin numai garniturile goale, după muniţii, dar alea nu sînt ale noastre, trec fără oprire.

— Şi cele cu lemne?

— Azi a rămas numai unul, că nu mai are depoul decît o locomotivă pentru mărfare: ailaltă e stricată.

— Şi ăsta, unde-i acuma?

— Naiba-l ştie? La munte — trebuie să pice pînă la vremea prînzului.

— Şi dintr-ale noastre, altul nu vine?

— Păi nu-ţi spusei că nu-i altă locomotivă? Doar asta să se întoarcă, diseară.

— Dacă-i numai o locomotivă — vorbi Petruş, ca şi cum ar fi vrut doar să se afle în treabă — înseamnă că nu se mai întoarce astăzi...

— Aş! E zor mare cu lemnele. Cum ajunge la oraş, numai ce încarcă apă şi cărbuni, schimbă mecanicul, şi-o şi mînă la munte.

— Asta înseamnă că nu dormi la noapte, Dumitre. O să fie aici după miezul nopţii.

— De dormit şi aşa nu pot să dorm pînă nu trec garniturile cu muniţii, şi-s multe al naibii acuma. Dar al nostru cred că o să fie aici înaintea personalului de zece.

În clipa aceea, clopotul de pe peron începu să sune, vestind plecarea unui tren din gara Şipotul. Dumitru se uită la ceas şi zise, urmîndu-şi gîndul de mai înainte:

— Uite-l că vine! E douăsprezece, la douăsprezece şi un sfert trece pe-aici, la patru o să ajungă jos. Să zicem că întîrzie acolo o jumătate de oră, o oră, poftim — să plece la cinci nu la patru şi jumătate şi tot e la noi înainte de nouă... Pe urmă, dacă trece şi personalul, nu mai aveam nici unul de-al nostru, pînă la ziuă.

Petruş nu mai ascultă vorbele din urmă, ci căzu deodată pe gînduri.

Capitolul XX
TAINIŢA DE PE INSULA MORII

Ploaia nu conteni toată ziua şi satul, cu împrejurimile rămaseră zgribulite. Nu se vedea decît arar un om pe uliţă, arar cobora cîte o căruţă de la munte, scîrţîind pe şoseaua udă, cu cîinele legat de osie, trist şi murdar de noroi pînă în lumina ochilor.

La canton nu se arătă nimeni, cît ţinu dimineaţa şi după prînz, şi uşa rămase tot timpul închisă. Numai înainte de căderea serii, o umbră se strecură peste gîrlă, ocolind podul, o făptură firavă, cu un sac în cap să se apere de ploaie.

Ajungînd în preajma cantonului, făptura aceea, cu picioarele goale, udă pînă deasupra genunchilor, că venise gîrla mare, se opri şi cercetă locul, în fugă. Apoi, nevăzîndu-se nimeni, străbătu cu paşi iuţi bătătura, sări pe prispă şi împinse uşa, fără să mai piardă timp cu ciocănitul.

— Tu eşti, Culaie? întrebă Cazimir, ridicîndu-se.

În odaia cantonului se făcuse întuneric; nu ardea nici lampa, nici focul.

— Eu sînt, Cazimire.

Băiatul îşi lepădă sacul şi atunci se văzu că ţinea o boccea subsuoară.

— Nu te-a simţit nimeni?

— Nimeni: cin’ să umble pe o vreme ca asta?

— La Petruş ai fost?

— Am fost, de la el vin acuma.

— Şi ce-a zis?

— Poate o să treacă un mărfar pe la nouă, dar să aşteptăm de la opt înainte, ca să fie mai sigur.

— Bine.

Apoi Cazimir luă bocceaua.

— Ai găsit ceva?

— Doar nişte opinci vechi, de-ale tatei, nişte cioareci şi-o bundiţă: mai e şi-o cămaşă, dar altceva n-am putut să iau, Cazimire.

— Nu-i nimica: lasă-le aici şi du-te pînă la moară numai ai grijă să nu-ţi ia cineva urma. Vesteşte-l pe Trică să fie pe la şapte şi jumătate, acolo.

Umbra ieşi pe uşa cantonului, nevăzută de nimeni şi curînd se topi în ploaia subţire. Cînd se întoarse, după o vreme, se lăsa întuneric pe vale.

— L-ai găsit? întrebă cantonierul.

— Da.

— I-ai spus?

— I-am spus: o să fie acolo la vreme.

— Bine!... Acum du-te, Culaie!

Băgatul dădu să zică o vorbă, dar îl apucă tuşea, o tuse subţire, nouă.

— Ai răcit aseară, cu ploaia, zise Cazimir, din umbra odăii. Hai, du-te acasă şi stai la căldură.

— De mine n-o să fie nevoie? întrebă Culai, ridicînd spre el faţa rugătoare.

Îşi simţea trupul cînd cald, cînd ca gheaţa şi-l treceau moleşeli prin mădulare, semnul răcelii, nu avea îndemn să umble pe drumuri, dar nu-l răbda inima să se ducă, lăsîndu-i pe ceilalţi singuri, tocmai în seara aceasta. Aşa încît stărui, nu cu alintul copilului, că nu era treabă de alintare acuma, ci simplu şi hotărît, ca un om mare:

— Cazimire, s-ar putea să fie nevoie!

Cantonierul îşi făcuse limpede socotelile şi plănuise totul cu ei, încă de ieri seară, încît ştia de cine o să aibă şi de cine n-o să aibă nevoie. Trică avea de făcut o treabă Petruş alta şi Culai şi-o îndeplinise pe-a sa, mai devreme. Dar în faţa glasului său, care arăta atîta cumpănire şi era atît de rugător totodată, ridică din umeri, şi zise fără să încuviinţeze, fără să se împotrivească, dovedindu-se mai nehotărît el, decît copilul:

— Stai să aprind focul, să te încălzeşti oleacă: nu-i încă ora. Tu eşti în picioarele goale?

— Nu mi-am luat bocancii, că am trecut prin gîrlă.

— Măi Culai, o să te doboare frigul!

— Sînt învăţat, Cazimire. În alţi ani n-am pus nimic în picioare pînă la prima ninsoare.

Şi iar începu să tuşească băiatul, tusea lui nouă, subţire.

Curînd lemnele începură să trosnească, pe vatră, odaia se lumină şi începu să prindă căldură, căldura aceea blajină şi mulţumitoare a primelor înserări de toamnă, cînd soba trosneşte cu nedumerire, trezindu-se din lunga-i odihnă. Miroslav miorlăi. întinzîndu-se pe poliţă, recunoscător focului şi stăpînului.

— Stai colea, lîngă foc şi înveleşte-te, că eşti ud pînă la piele! zise Cazimir, aplecîndu-se spre băiat, cu o pătură în mîini.

Culai căzu într-un fel de toropeală, nu mai simţi scurgerea timpului. Cantonierul cotrobăia prin odaie; luă boarfele aduse de băiat, le băgă în fundul zimbilului, scoase din cufăr o cămaşă, o bundă muntenească, de oaie şi alte cîteva lucruri, nedesluşite în slaba lumină, şi le înghesui peste primele...

Pe la ceasul şapte, cînd afară se întunecase de-a binelea, Cazimir ieşi pe uşă, dădu un ocol cantonului, apoi se întoarse şi-l scoase pe Culai, şoptindu-i:

— Du-te printre pomi, drept pe unde merge firul telegrafului şi cînd ajungi la Iazul-Sărac, aşteaptă-mă, că vin după tine.

La acelaşi ceas, nepoţii morarului se sfădeau, în odaie, şuierînd ca şerpii, în loc să dea drumul la gură, fiindcă sfada lor nu trebuia s-o audă nimeni.

— Nene, dacă nu mă iei, să ştii că te spun! şuiera Uţă.

— Spune-mă!

— Şi intri la puşcărie.

— Intru, dar cu tine! Ce, ai uitat cum a fost aseară?

Uţă îşi muncea pumnişorii, aflat în mare încurcătură.

— De ce nu mă iei, nene?

— Fiindcă aşa a spus Cazimir. Trebuie să ne supunem: aici nu-i lucru de glumă!

— Dar dacă n-aş fi fost eu aseară...

— Nu te mai lăuda, că nu şade bine!

— Nene, dacă nu mă iei...

Trică îi dădu un ghiont îndesat mezinului, făcîndu-i semn către tindă. Stanca venise de-afară, şi zăngănea ceva în dulapul cu vase şi merinde, bombănind, cu ciudă:

— Ce dracu de uit de la mînă pînă la gură? Măi Trică, aţi luat voi vreo pîine?

— N-am luat nimic, mamă.

— Că nu mi-oi fi pierdut minţile! Doar eu le-am adus cu mîna mea şi-au fost şase — şi-acu sînt numai trei. La prînz lipsea una, şi-acu alte două. Mare drăcie!

— Să ştii că are o bănuială! şopti Uţă, în odaie.

— Ţine-ţi gura!

Cele două pîini, dispărute pe seară, se aflau într-o desagă, laolaltă cu alte lucruri, sub patul copiilor.

Stanca ieşi drăcuind pe uşă şi se duse în spatele casei, la bucătărie. De mîine muta plita în tindă, că nu se mai putea găti sub şopron, dacă se stricase vremea. Noroc că n-o mutase de astăzi!

Trică se duse alături şi se uită la ceasul bunicului, atîrnat de cui, între geamuri. Moş Aron scîrţîia plaivasul pe nişte hîrtii, făcînd socotelile morii.

— Ce te tot uiţi la ceas? Parc-ar fi să te duci cu trenul!

Se făcuse şapte, ora plecării. Băiatul se întoarse în odaie şi trase desaga de sub pat, cu mişcări tainice.

— Du-te pe prispă şi să-mi baţi în geam dacă vine mama! îi porunci mezinului.

Apoi îşi încălţă bocancii, îşi puse un sac în cap, să se ferească de ploaie şi, ascunzînd desaga dedesubt, ieşi, ferindu-se pe lîngă zidul casei.

— Viu şi eu, nene! scînci Uţă, în urmă.

— Dacă vii, te ia mama dracului!

— Şi unde să spun că eşti, dacă mă întreabă?

— La Petruş, în gară, ca să-i duc o carte.

Mezinul rămase pe prispă, zgribulit de frig, în picioarele goale, dar mai frig îi era la inimă, că rămînea în casă, să stea la căldură, tocmai în seara asta!

Rămase aşa, pînă ce umbra lui Trică se pierdu în livadă: nu-l simţise nimeni. Atunci se întoarse amărît în odaie: niciodată nu-i fusese aşa de urît să rămînă singur. Stătea pe marginea patului, negăsindu-şi nici un rost pe lume, urmărind în gînd drumul lui frate-su. Afară, ploaia cădea nedomolită, rîcîind şindrila — şi, cît se întindea auzul, în jurul morii nu se simţea nici o mişcare, nici un zgomot, decît cele de totdeauna.

Uţă luă cartea de citire şi se trase sub lampă, dar mintea îi fugea din file. Deasupra, pe poliţă, se vedea un plic mare, galben, care stătea acolo de un an de zile; îl adusese toamna trecută vătăşelul primăriei. Băiatul întinse mîna, luă plicul şi trase afară o hîrtie cu peceţi, pe care o ştia bine: „Binevoiţi să aduceţi la cunoştinţa femeii Stanca O. Irofte din comuna dumneavoastră, că soţul ei, sergentul Oprea Irofte, din unitatea 345, a murit, de pe urma rănilor căpătate în luptă, în spitalul de campanie Nr. 187, astăzi 25 Septembrie 1941. Se anexează o fotografie şi actele personale, găsite asupra decedatului...”

Fotografia copiilor, făcută la bîlciul de Sfîntu' Ilie, un an înaintea războiului. Toţi soldaţii care mor pe front au în buzunar o astfel de fotografie.

Uţă nu se recunoştea, era mai mic şi mai dolofan şi-şi ţinea, ca prostul, un deget în gură. Nici Trică nu semăna, decît că era încruntat, ca acum.

În plic se mai găsea un buletin de identitate, care nu fusese trebuitor la arhiva oştirei, şi-acum nu mai era trebuitor pentru nimeni. Uţă îl deschise şi se uită la fotografie: nici asta nu semăna cu taică-su, aşa cum îl ştia el — şi nu-l uitase, îl ţinea minte bine. Oamenii adevăraţi nu seamănă niciodată cu oamenii de pe hîrtie. Nici moş Aron nu semăna, în nici una din cele trei fotografii puse pe perete, în odaia de dincolo, nici maică-sa, mireasă, cu taică-su alături, colea sub poliţă; îi ştia că sînt ei, dar dacă n-ar fi ştiut, i-ar fi putut lua drept oricine.

Uţă se uită iar la fotografia mică, înghesuită într-un colţ al buletinului. Lasă că, aşa cum se îngălbenise, nu se mai deosebea mare lucru, dar oricum, omul de acolo nu era taică-su, decît fiindcă aşa spunea buletinul. Mai degrabă semăna cu altcineva, dar cu cine? Parcă se desluşea un chip în mintea copilului şi nu ştia de unde să-l ia, cînd şi cu ce prilej îl văzuse, ochii aceştia, tot ce mai era limpede în fotografie, privindu-l de parcă ar fi fost vii, nu alcătuiţi din lumini şi umbre... Deodată Uţă se dumiri şi strînse speriat buletinul în mînă.

În acest timp, Trică îşi urmase drumul tainic, prin ploaie, străbătînd livada, pe sub firul telegrafului, nebănuit de nimeni. Dar cînd ajunse pe colină, lăsă firul şi o luă la stînga, făcîndu-şi loc prin lăstărişuri. În faţă, cu tot întunericul, se desluşea umbra uriaşă a ulmului, cuprinzînd cu ramurile lui tot cerul şi toată ploaia.

Ajungînd aici, băiatul se opri cîteva clipe, trăgînd cu urechea, dar pînă acum nu venise nimeni. Iazul-Sărac clipocea mai departe, dincolo de lăstărişuri, iar peste el se ghicea pădurea pe care o străbătea calea ferată, ducîndu-se spre gara Şipotul.

Trică mai făcu cîţiva paşi şi fu în umbra copacului, ulmul scorburos unde făcuseră ei anii trecuţi tainiţă pentru jocurile copilăriei şi unde vroiseră să pună chiar şi telegraful, ca să nu-l dibuie nimeni.

Nu se simţea nici o mişcare în juru-i; venise primul — şi acasă tot timpul se temuse că o să întîrzie.

— Nene! şopti băiatul, băgîndu-şi capul prin lăstărişul care închidea scorbura ulmului.

Crăcile ude se îndoiau şi veneau la loc, ca oţelul: nu se vedea nici o urmă lăsată de oameni: pe jos, paşii se pierdeau în frunzişul putred, care, dacă-l călcai, se umfla la loc, să fi spus că-i cauciuc anume întins aici ca să nu afle nimeni cine-a trecut şi care i-a fost drumul.

— Nene! şopti încăodată Trică.

După o clipă de şovăire, în scorbură se auzi foşnind putregaiul şi un glas răspunse, în grai românesc, limpede:

— Cine eşti?

— Trică, de la moară.

O umbră se ivi dinăuntru, aplecîndu-se să vadă mai bine. Cu tot întunericul, cine îl zărise aseară, putea desluşi că-i unul din fugari, cel mai tînăr. Un alt glas se auzi în spate, spunînd ceva în limba polonă. Celălalt îi răspunse, apoi îl întrebă pe Trică:

— Eşti singur? Unde este cantonierul?

— Trebuie să vină. Uite, v-am adus merinde şi ceva de îmbrăcăminte. Încercaţi-le să vedeţi cum ...

În clipa aceea spre iaz se auzi foşnind frunzişul. Fugarul se trase repede înăuntru:

— Cine vine?

— Nu vă fie teamă. Trebue să fie Cazimir, altcineva n-are cine.

Dar, oricum, Trică se lipi de trunchiul ulmului, făcîndu-se mic, la adăpostul lăstarelor. Îndată desluşi umbra înaltă a cantonierului şi se ridică în picioare.

— Cazimire!

— Tu eşti, Trică?

Vorbeau în şoaptă, abia întrecînd foşnetul ploii.

— Eu sînt... N-o fi ora să vină trenul?

— Nu: de la opt înainte.

— Atunci e bine, numai că nu trebuie să pierdem vremea. Dar cine mai vine?

Abia acum desluşi Trică, în spatele cantonierului, umbra firavă a lui Culaie.

— L-am luat şi pe el — zise Cazimir — că poate o să fie nevoie. Ei ce fac?

— Le-am dat merindele şi ceva de îmbrăcăminte. Am adus o pereche de bocanci, un pantalon şi-un mintean, de-ale lui bietu’ tata.

— Bine. Cu ce am mai adus noi, e tocmai ce trebuie. Cred că Uţă nu s-a mai luat după tine.

— Nu, dar am avut mult de furcă, pîn’ l-am făcut să rămîie.

În timp ce schimbau aceste cuvinte, Cazimir se strecură lîngă trunchiul copacului şi, aplecîndu-se înăuntru, le vorbi polonezilor, în şoaptă, în graiul lor, necunoscut copiilor.

Aceştia rămăseseră deoparte, amîndoi cu sacii în cap, dîrdîind sub ploaia care le ajunsese la piele.

— Ţi-e teamă? şopti nepotul morarului.

Culai îşi apăsă mîna pe gură, să-şi înăbuşe tuşea, care venea tot mai stăruitoare.

— Nu mi-e teamă. Mă ia niţel cu frig între umeri.

— De ce-ai mai venit? Să nu cazi la pat.

La asta băiatul nu mai răspunse, ci făcu un semn nedesluşit, cu mîna.

— Trică, — şopti Cazimir, întorcîndu-se — vezi că hainele lor au să rămînă aicea. Aveţi voi grijă să le îngropaţi, mîine, dar să nu vă simtă cineva, şi să nu lăsaţi urme.

Trică nu apucă decît să încuviinţeze din cap, apoi tresări şi îşi aplecă urechea, spre moară.

— Ssst! Vine cineva! Ascundeţi-vă!

Pînă să facă un pas şi să simtă spaima, auziră glasul lui Uţă, scîncind prin lăstărişuri:

— Nene! Nene!

— Ţine-ţi gura! şuieră Trică, repezindu-se furios înainte. Ce-ai mai venit şi tu, să încurci lumea?... Aşa ne-am înţeles noi acasă? Crezi că aici e joacă, ori ce e?... Ei lasă, că asta ai s-o plăteşti tu, n-avea grijă!

— Nene, am adus buletinul! bîigui cel mic, desvinovăţindu-se.

— Ce buletin?

Cantonierul veni şi el mai aproape.

— Uite, Cazimire, buletinul.

— Al cui e?

— A lui tata... Seamănă cu soldatul... Uită-te! Nu-i mai bine să-l aibă cu dînşii?

Cazimir păru că nu înţelege în prima clipă, pe urmă îi luă buletinul din mînă, intră în scorbură, scăpără chibritul şi deodată i se lumină chipul.

— Se potriveşte! Şi vîrsta, şi fotografia!

Apoi i-l întinse fugarului mai tînăr, care se îmbrăcase ţărăneşte, şi-i spuse, de data asta, în graiul românului:

— Ia-l şi ţine-l: poate să prindă bine, pînă ajungeţi la munte!

Să ai grijă că te cheamă Oprea Irofte şi eşti din satul Vădeni, feciorul morarului. N-am şi pentru domnul colonel unul, dar el să facă pe mutul.

Un fluier slab de locomotivă se auzi în clipa aceea, departe în spre cîmpie.

— Trenul! şopti Uţă, dîrdîind de frig ca în miezul iernei.

Cazimir le făcu semn fugarilor, să iasă din ascunzătoare.

— Hai, peste iaz — şi-n pădure!

Ploua într-una, cu ropote, de mirare la timpul toamnei — şi pe unde treceau fugarii, venea ploaia să le şteargă urmele.

Capitolul XXI
LIMPEZIREA CERULUI

Pe seară Petruş, după ce îşi adună lucrurile de şcoală în lădiţă, îşi puse pelerina, cu glugă şi ieşi pe la bucătărie. Maică-sa făcea cozonaci şi prăjiturele, pentru Valerică — să-i îndulcească zilele de pribegie. De obicei, cu aceste prilejuri, îi dădea şi lui Petruş un pacheţel, cu prăjiturile mai arse sau mai neizbutite şi cu un cozonăcel cît pumnul.

— Unde te mai duci acum noaptea, pe ploaie? îl întrebă, numai aşa, ca să nu creadă, tocmai în ajunul plecării, că nu-i poartă de grijă.

— Mă duc la Culai, să iau nişte cărţi, mamă.

— N-ai putut să te duci cît a fost ziuă? Ai trîndăvit în sala de aşteptare. Of, ce-o să se aleagă de tine! Mi-e c-o să ajungi şef de gară, ca tat'tu!

Pentru mama lui Petruş, slujba soţului ei era umilă, fiindcă o silea să trăiască în locuri pustii, fără cinematograf şi lumină electrică, fără lume aleasă, pe cînd, dacă ar fi fost doctor, ar fi putut foarte bine să locuiască la Bucureşti sau măcar într-un oraş mare. De-aceea şi năzuia să-i dea lui Valerică mai multă învăţătură. Cît despre Petruş, nu şi-l închipuia în stare să ajungă decît la şcoala de mişcare şi telegraf, unde e firesc să intre fiul unui şef de gară.

Petruş de mult nu mai aştepta de la ea o vorbă bună, o îmbărbătare, dar se deprinsese şi fără asta, ba poate chiar că aşa se simţea mai bine. Îi părea rău numai cînd o supăra cu notele bune şi cu vorbele de laudă ale profesorilor.

Ieşind de la bucătărie, în loc să urce dealul, în şosea, spre casa lui Culaie, se duse de-a lungul liniilor, pînă la macaz şi intră în ghereta macagiului, să se apere de ploaie.

Înainte de război, cînd erau doi acari în gară, cel de serviciu, la intrarea trenului se ducea la macaz, cu un steguleţ roşu în mînă şi stătea cu piciorul pe pîrghie. Acum se puseseră între linii nişte zăvoare mari, cu cheie, mai sigure decît piciorul macagiului. Cînd făceau cruce două trenuri în gară bietul om fugea gîfîind cu cheia în mînă să descuie macazurile şi să le îndrepte pe linia bună...

Era ceasul şapte cînd plecase Petruş de acasă; pe la şapte şi jumătate, auzi în gară clopotul care vestea plecarea trenului de dincolo, şi inima începu să-i bată mai repede. Ştia, după înţelegerea de aseară, tot ce făcea fiecare la această oră, Cazimir, Trică, şi-i

închipuia îndreptîndu-se spre marginea pădurii, ca să aştepte trenul. Multe piedici ar fi putut să întîlnească ei în cale, dar greu ar fi fost să nu le înlăture, una cîte una; piedica şi primejdia cea mare se duseseră — militarii cu urmărirea nu mai băteau drumurile.

Cu uşurinţă sau cu greutate, la ora hotărîtă ei aveau să fie la linie. Dar dacă trenul nu oprea în locul acela, zadarnice ar fi fost tot zbuciumul şi toată truda.

Or, trenul trebuia să-l oprească Petruş, şi astfel, în clipa asta în mîna lui stătea soarta fugarilor — şi a celorlalţi. Fiindcă dacă nu izbuteau astăseară, a doua zi el pleca la şcoală — şi-atunci lipsea din lanţul alcătuit de Cazimir o verigă în locul căreia nu aveai ce pune...

Petruş trase aer în piept, simţind un început de înăbuşire şi se bătu cu pumnii în coaste, ca să-şi liniştească năvala inimei. Nu trebuia să lase loc îndoielii, lucrul trebuia să izbutească oricare ar fi fost preţul — şi preţul, în primul rînd, era ca el să nu facă nici o greşeală.

Picăturile de ploaie luceau slab în lumina gălbuie răspîndită de felinarul macazului. Se mai zărea un felinar camuflat, în gară, şi-ncolo totul era învelit în beznă şi umezeală.

Deodată, băiatul zări în partea cîmpiei, unde linia udă lucea pe alocuri, trei lumini plăpînde, înecate de ploaie, una sus, albă, două jos, roşii — şi inima începu să-i bată năvalnic. Toţi îşi sfîrşiseră treaba la ora asta — o începea el, pe-a lui, şi-i era toată fiinţa o rană. Fluierul locomotivei, amestecat cu ropotul ploii, cu taina acestei nopţi pline de îndoieli, de primejdii, îi umplea sufletul de freamăt.

Petruş ieşi din gheretă şi o luă fuga, pe dincolo de linii, spre macazul din cealaltă parte a gării, ferindu-se să nu-l simtă cineva, deşi, pe ploaia asta şi pe întuneric, nu avea cine.

Cîteva minute mai tîrziu, locomotiva intra în gară, dînd semnale de oprire. Văzînd-o că abate pe linia a doua, Petruş înţelese că se aştepta să vină un tren din sus, să facă încrucişare. Se auziră frînele scîrţîind, unele roţi mai strînse scoteau scîntei pe şine — şi într-o clipă tot zgomotul de fierărie se linişti, rămînînd doar pufăitul locomotivei. Fochistul coborîse cu o făclie în mînă şi cerceta bielele cu mîna, să vadă dacă nu s-au încălzit la încheietură. În gară se auzeau nişte glasuri: Dumitru, macagiul, vorbea cu şeful trenului.

— Facem cruce! îi strigă cineva mecanicului.

Îndată, clopotul de pe peron începu să sune şi curînd în gara Şipotul se auzi fluierînd altă locomotivă.

Petruş aştepta încordat dincolo de linii, fără să mai simtă ploaia şi frigul, fiindu-i gîndul numai la fapta pe care trebuia s-o aducă la îndeplinire. Pufăitul domol al locomotivei îl împiedica să audă alte zgomote, dar ghicea pe unde putea să fie trenul celălalt şi după un lung sfert de oră, scurs în chinuri, nu se miră văzîndu-i luminile la intrarea gării.

Era o garnitură lungă, de muniţii şi trecu fără să oprească, fără să fluiere, într-o taină pe care o dezvăluia în schimb asurzitorul huruit al fierăriei. Dacă trenul se duse, se auzi iar vorbă în gară. Dumitru macagiul, făcînd pe impiegatul de mişcare, îşi dădea ifose în faţa frînarilor.

— Hai, Pricop, c-ai avut vreme destulă! strigă mecanicul către fochist, aplecîndu-se din marchiză.

Apoi puse mîna pe ţignal şi lăsă să scape un fir de abur, doar să fîşîie, nu să fluiere, ca să-i grăbească pe cei din gară. În faţa locomotivei, semaforul îşi ridică braţul, nevăzut noaptea, arătîndu-şi în locul luminii roşii de oprire, pe cea verde care însemna cale liberă...

Acum era clipa. Petruş se mai uită o dată în sus, o dată în jos, apoi sări peste linii şi se agăţă de scara din spatele tenderului, tocmai cînd locomotiva dădea semnalul de pornire.

Trenurile de marfă nu au frînă cu aer, pe care s-o mînuiască mecanicul, ci frîne de mînă, numai la o parte din vagoane. Acolo se află cîte un om, frînarul, adăpostit într-o gheretă şi el învîrteşte manivela frînei după semnalele date de mecanic cu fluierul. Un fluier lung vesteşte pornirea: trei fluiere alcătuiesc semnalul de oprire — şi frîna trebuie strînsă cu atît mai repede, cu cît semnalele arată mai multă pripire. Trei fluiere lungi şi rare, înseamnă de pildă, că deocamdată trebuie doar încetinită viteza, pe cînd trei fluiere repezi, repetate într-una, arată o primejdie şi cer deci oprirea grabnică a trenului.

Agăţat cu o mînă de bara scării, Petruş îşi ridică ochii în sus şi răsuflă, uşurat. Pe deasupra trecea frînghia de siguranţă, care leagă fluierul locomotivei de primul vagon, unde stă şeful de tren — un fel de cancelarie umblătoare. În duduitul locomotivei, mecanicul nu poate auzi semnalele pe care le-ar da frînarii, din urmă, în cazul unei primejdii. Dar şeful de tren are datoria să asculte, şi, dacă simte ceva, să tragă de acea frînghie, pornind fluierul locomotivei şi făcîndu-l pe mecanic să oprească trenul.

Petruş ştia demult toate aceste reguli, fiindcă prin gări îşi petrecuse copilăria, de trenuri se agăţase, în loc să se agaţe de căruţe sau de trăsuri, cum fac copiii. Dacă se urca pe tampon şi întindea mîna, ajungea tocmai bine la frînghie...

Partea cea mai grea, aşteptarea şi îndoielile trecuseră. Fiindcă s-ar fi putut, din grabă, ori din uitare, să lipsească frînghia de siguranţă, cum se întîmplă uneori la trenuri. Gîndul acesta îi frămîntase inima, întrebîndu-se ce i-ar rămîne să facă. El ştia limpede că la trecerea trenului nişte oameni aşteptau în marginea pădurii şi soarta lor ţinea de acea frînghie. Ba nu! Ţinea de Petruş, şi Petruş luase hotărîrea ca, orice ar fi fost să fie, trenul să oprească în pădure.

Nu ştia limpede dinainte cum ar fi făcut, dar era hotărît să se caţere pe tender, să-şi dea drumul pe cărbuni — şi, la momentul potrivit, să se năpustească la fluier, printre fochist şi mecanic, înfruntînd toate primejdiile legate de o asemenea nebunie.

Acum gîndul acesta disperat îl părăsise: nu avea decît să întindă mîna... Dar îi mai rămînea să socotească locul, pentru a nu opri trenul nici prea tîrziu, nici prea devreme...

Acum ploaia bătea parcă mai tare: băiatul îşi simţea mîinile îngheţate pe bară — era tot ce simţea, încolo îşi uitase de sine, privea numai — printre pleoape, ca să nu-l orbească ploaia — locurile recunoscîndu-le, unul cîte unul.

Curînd locomotiva începu să cotească la stînga şi scoase un fluier lung, care vestea apropierea podului. Petruş se aplecă şi privi în urmă; aici, la curbă, se vedea tot trenul, ca o umbră şerpuitoare. îndată urechea îi fu izbită de huruitul fierăriei, arcadele podului îi treceau prin faţă, ca paginile unei cărţi răsfoite în fugă; jos se zărea, cenuşiu, pichetul soldaţilor de pază: pe horn ieşea un fir subţire de fum, pe care îl vîntura repede vîntul şi ploaia; se vedea prundul, cenuşiu, cenuşie gîrla, lucind pe alocuri — apoi apăru cantonul, şoseaua — şi inima băiatului începu să bată, între amintiri şi faptele de-acuma.

Pînă la colţul pădurii mai erau cinci sute de metri, şi în preajma acelui loc aşteptau fugarii. Petruş se uita la bornele albe, de pe marginea liniei şi din alunecarea lor îşi dădea seama de viteza trenului; putea să aibă cam patruzeci de kilometri pe oră. Cum era gol şi urca la deal, nu i-ar fi trebuit mai mult de o sută cincizeci de metri ca să oprească, din clipa cînd trăgea fluierul.

Băiatul se aplecă afară, luptîndu-se să desluşească în beznă marginea neagră a pădurii: vîntul îi scutura gluga, care începu să-i

pocnească pe umeri; ploaia, luată acum în faţă, îi lovea pleoapele ca nişte boabe de grindină.

Apoi, din beznă, în stînga liniei, se ridică o umbră, urcîndu-se repede pe cenuşiul cerului. Petruş strînse dinţii, cu o forţă care pornea nu numai din fălci, ci din inimă, din tot trupul, se ridică pe vîrfuri, deasupra tamponului, ţinîndu-se de bară cu o mîna, iar cu mîna cealaltă se agăţă de frînghie.

Nu simţi altceva decît răceala apei care i se scurgea pe braţ, alunecînd peste cot, pînă la umăr. Şi trase, trase cum ar fi tras cu singura lui mînă toate frînele trenului, trase repetînd fără număr semnalul de alarmă, trei fluiere scurte, mirîndu-se ce slab se aude fluierul.

În clipa aceea, în toată fiinţa lui nu mai era vie decît mîna încleştată pe frînghie. Apoi îşi simţi şi restul trupului, buşindu-se în tender, şi auzi scîrţîitul frînelor.

O clipă mai tîrziu, în stînga răsări marginea pădurii. Petruş nu aşteptă să se oprească trenul, care mai mergea, răspîndind scîntei sub vagoane, ci sări cu faţa înainte, lăsîndu-şi trupul pe spate, după regula macagiilor. Nu simţi căzătura, auzi numai scrîşnetul pietrişului răscolit de picioare — şi, frînîndu-şi cu genunchii căderea, se răsuci scurt, la stînga, aruncîndu-se dintr-un salt în pădure.

Îndată se stîrni zarvă şi strigăte. Mecanicul coborîse, cu făclia în mînă, coborîse şi şeful de tren, cu felinarul şi se certau pe marginea liniei.

— Ce este? De ce-ai tras semnalul? întreba mecanicul.

— Eu l-am tras? Nici n-am scos capul afară.

— Atunci cine, dracul?

— Dracul, sau cine o fi băut, la plecare.

— Ia ascultă, pe mine să nu mă faci beţiv, că n-am mai pus rachiu în gură de o săptămînă!

În acest timp frînarii se strînseseră în faţă, cu felinarele, să vadă ce-i cu oprirea.

— Ce-a fost asta, măi omule? stăruia mecanicul, crezînd şi parcă neputînd să creadă în ceea ce spunea şeful trenului. Cineva tot l-a tras, că n-o fi sunat singur!

— Dumneata l-ai tras, altcineva cine? Ştiu eu ce ţi s-o fi năzărit pe linie?!

— Dar ce, eram singur? Nu era şi fochistul cu mine? Ia spune, Pricop, am tras noi fluierul?

Fochistul se urcase pe scara tenderului şi se uita la frînghie.

— Poate aţi pus-o prea întinsă, — zise, ridicînd din umeri — şi s-a tras singură, din smucitura vagonului.

— Pe naiba! Semnale de alarmă, în toată regula — dintr-o smucitură?!

Oamenii se mai certară o vreme, apoi, văzînd că nu ajung la nici o lămurire, hotărîră să-şi continue drumul.

— Treceţi la frîne! porunci şeful trenului.

Petruş îşi căuta drumul, prin lăstăriş, îndreptîndu-se spre colţul pădurii. Nu putea să strige, să fluiere şi era înebunit că nu dădea de urma fugarilor.

„Oare n-am oprit bine?" se întreba, chinuindu-se.

Apoi i se păru că zăreşte nişte umbre, spre coada trenului, şi o luă la fugă, dar curînd îi auzi pe frînari, venind din urmă, şi atunci se ascunse iar în pădure, tremurînd şi chinuindu-se, cu junghiuri în inimă.

Locomotiva fluieră lung, începu să pufăie şi trenul se urni din loc, zdrăngănind din fiare.

— Petruş! şopti un glas dintr-o tufă.

— Cine-i?

— Eu, Uţă.

— Ce faci aici?

— M-am uitat, să văd cine vine.

— Cazimir unde-i?

— Sînt toţi mai încolo. S-au dus la coada trenului.

Petruş porni înainte, pe marginea pădurii.

— Să viu şi eu? şovăi Uţă.

— De ce să nu vii?

— Oare mi-am terminat misiunea?

Petruş zări curînd altă umbră, în faţa lăstărişului.

— Tu eşti, Cazimire? I-ai urcat?

— I-am urcat, fii fără grijă.

Două mogîldeţe tremurau alături.

— Voi sînteţi Culai, Trică?... A mers bine?

— Ca trenul!

Uţă şopti, de la vreo zece paşi, neîndrăsnind să se apropie:

— Cazimire, pot să viu? S-a sfîrşit misiunea?

— Vino!

Ultimul vagon trecu prin faţă, legănîndu-şi felinarul roşu agăţat între tampoane — şi curînd umbra posomorită i se topi în noapte;

numai lumina roşie mai clipi o vreme, pînă ce trenul, mărindu-şi viteza, coti dincolo de pădure.

— Ce bine că au buletinul! şopti Uţă, rupînd tăcerea în care toţi urmăriseră trenul.

Trică îi dădu un ghiont, să-şi ţină gura.

— Nu te mai lăuda, că nu şade bine!

Apoi se întoarse spre Cazimir, care stătea nemişcat, cu ochii pe linie, acolo unde se stinsese ultima lumină a trenului.

— Acum ce-au să facă singuri, Cazimire?

— Cum le-o fi soarta! Le-am spus să numere gările, şi să se dea jos la a şaptea. Au să ajungă acolo pe la miezul nopţii; dacă nimeresc poteca din faţa gării, dau în Valea Seacă şi pînă la ziuă sînt în sînul munţilor. Noroc cu ăl tînăr, soldatul, că ştie româneşte.

— Dar de unde ştie el aşa bine? întrebă Uţă, curiozitatea rămînîndu-i vie chiar şi în aceste clipe. A învăţat la iernare?

— Nu; e de prin părţile Bucovinei.

Petruş rămăsese ca şi Cazimir cu ochii în urma trenului, avînd în minte o întrebare mai grea decît cea pe care o pusese nepotul morarului.

— Şi dacă ajung în munţi, ce-au să facă ei, Cazimire?

— Cine ştie?... mai umblă şi alţi fugari pe acolo — or face ceva să-şi caute drumuri, şi-or ajunge la ei în ţară...

Se stinse şi huruitul trenului în depărtare, cum se stinsese lumina.

— Acum duce-ţi-vă! porunci cantonierul. Dar nu toţi laolaltă; luaţi alt drum fiecare. Voi, Petruş şi Culai, să nu treceţi pe pod: mai bine prin gîrlă.

Culai îşi înăbuşi tuşea în palmă.

— Petruş, eu ocolesc cantonul şi trec gîrla pe sus: tu du-te mai pe la vale.

Apoi băiatul se adînci în pădure, fără să mai spună o vorbă, fără să aştepte cuvîntul de mulţumire — sfios la suflet pe cît de plăpîndă îi era făptura bălaie.

Nepoţii morarului porniră şi ei spre iaz, fără să mai aştepte alt îndemn şi altă vorbă, de la nimeni.

Petruş simţi un gol adînc în inimă.

— Hai, du-te şi tu! şopti cantonierul.

— Cazimire... Eu mîine plec la şcoală.

Cantonierul îl privi în tăcere; mişca în sufletul lui o vîrtelniţă, dar nu-i era firea să-şi arate frămîntarea şi oamenilor.

— Şi cînd te întorci? întrebă, cu răceală.

— În vacanţa Crăciunului.

— Ei, atunci cînd vii, treci şi pe la mine.

Petruş întoarse spatele şi se duse cu acelaşi gol mare în inimă şi pe deasupra cu o tristă nedumerire. Dar după doi paşi, auzi şoapta cantonierului:

— Petruş!

— Da, Cazimire.

Omul se apropie, înalt de parcă venea din ceruri, şi, după ce şovăi, întinse deodată braţele, strîngîndu-l pe băiat la piept, ca ursul din pădure.

— Du-te, băiete! Să-ţi dea dumnezeu noroc pe cît eşti de viteaz şi de bun la inimă!

Petruş se tupilă peste linie, şi o luă către gîrlă, uşurat de povara din inimă, cu o mulţumire turbure, care-i învăluia toată făptura — şi trupul şi sufletul, cum le-ar fi coborît într-o baie fierbinte, după ce se zbuciumaseră şi îngheţaseră atîta în ploaia rece de toamnă. Şi deodată văzu că şi ploaia se rărea, ca printr-o minune: în faţă începuse să se destrame norii, lăsînd să scape asupra pămîntului jilăvit lumina stelelor.

Şi-abia acum, cînd făcea drumul spre casă, uşurat de toate poverile, Petruş avu răgaz să se gîndească la fapta lor, a lui, la însemnătatea ei şi la toate urmările. Făcuse partea cuvenită lui, fără nici o clipă de şovăire, fiindcă era Cazimir alături, în care credea ca în lumina zilei, şi fiindcă avea simţămîntul că face o faptă bună. Dar abia acum găsea răgazul să se gîndească mai limpede la cei doi fugari şi la înţelesul fugii lor, la cei ce-i ţineau închişi şi la îndemnul care îi făcuse să fugă. Ştia că era război în lume — dar acum îl simţea alături, fiindcă întîmplarea la care luase parte, era o faptă de război, chiar dacă nu se petrecea pe fronturi, în bătaia tunului...

Aşa gîndind, Petruş ajunse la gîrlă, Apa venise mare şi clipocea cenuşie la picioarele lui, lucind sub lumina stelelor Podul se vedea mai departe, în dreapta, desenat pe cerul înseninării, iar în faţă, la gară, pîlpîiau şters, la macazuri, la semafoare felinarele cu lumini verzi, roşii şi galbene.

Băiatul îşi scoase ghetele, ciorapii, îşi sumese pantalonii pînă deasupra genunchilor şi rămase cu picioarele goale pe prundişul rece. Şi o clipă, cît şovăi înainte de a păşi în apă, îşi aminti de prima seară, cînd pleca de la canton, cu Culaie, şi-i prinsese trenul pe pod. Atunci

venea de la basmele cantonierului şi cu toată îndoiala din suflet, se temea de Necuratul...

Altul era Necuratul astăzi...

Petruş puse piciorul în gîrlă şi se îndreptă, zgribulit, spre malul celălalt. Şi el, abia mai simţindu-şi picioarele, se gîndi la faptul războiului, la prinşi şi la paznici, la fugari şi la cei ce le iau urma şi înţelese că era în lume un rău care încleşta binele, cum apa îngheţată îi încleşta lui picioarele...

Dar iată, — se gîndea băiatul, suferindu-i doar trupul, avînd inima uşoară şi descătuşată — în faţă era malul celălalt, şi-acolo se termina încleştarea apei...

Iar cînd îşi atinse cu adevărat limanul, cînd simţi ciorapul cald pe picior şi gheata uscată, în trup i se răspîndi mulţumirea. Şi-atunci, uitîndu-se înapoi, la gîrla duşmănoasă, băiatul se gîndi că, tot aşa cum scăpase el de încleştarea îngheţului, avea să scape şi binele, în lume, de răul care îl încleşta astăzi...

Şi deodată, topindu-se ultimul nor, ca sub suflarea caldă a binelui, tot cerul se umpluse de stele...

PARTEA A DOUA
Sfîrşitul copilăriei

Capitolul XXII
LA CULES DE PRUNE

Moş Visarion şedea pe un scăunel, sub şopronul povernei, cu un scînduroi pe genunchi, şi de cîte ori un copil venea cu găleata, îl însemna la locul lui, trăgînd o linie.

Vreo douăzeci de suflete, băieţi şi fete de toate vîrstele copilăriei, adunau prune în livadă, le aduceau aici şi le răsturnau în tocitori, dar pentru asta trebuiau să se urce pe scară, că tocitorile erau înalte. Bătrînul nu avea de făcut treabă uşoară, să fie tot timpul cu ochii şi în registrul lui, de scîndură, şi la găleţile care-i treceau prin faţă, fiindcă altfel, dacă nu vedea el cît sînt de pline, nu le punea la socoteală.

Era într-o zi însorită, pe la sfîrşitul lui septembrie: încetaseră ploile şi aerul, acum, spre vremea prînzului, prinsese căldură: numai pămîntul, încă jilăvit, păstra o răceală care îngheţa tălpile copiilor.

Se auzea gălăgie în livadă, pe deal, deasupra povernei, glasuri subţiri care făceau să ţiuie aerul, dar nu eră gălăgia jocului, ci a sfadei. Copiii, adunaţi cîte trei, cîte patru, să se ajute unii cu alţii, se certau şi se luau la bătaie, — că erau de toate firile, — pe prunii mai buni şi pe locurile mai apropiate de povarnă.

— Ăsta-i prunul nostru! ziceau unii, apropiindu-se cu găleţile.

— Ba al nostru! se împotriveau alţii, care se şi apucaseră să-l scuture.

Fiindcă datoria lor era nu doar să adune prunele şi să le care, ci să le şi scuture — iar seara, dacă într-un loc unde se chema că e terminat culesul, moş Visarion zărea o singură prună rămasă pe ramuri, strica socoteala şi le scădea tuturora atîtea găleţi cîte găsea dînsul de cuviinţă.

O fetiţă, numai de două ori mai mare decît găleata pe care o ducea în mînă, ajunse gîfîind în dreptul bătrînului.

— Douăzeci şi cinci! zise ea, zăbovind o clipă, ca să-şi tragă răsuflarea şi ca moş Visarion să-i vadă găleata, cît e de plină.

— Douăzeci şi trei! o îndreptă bătrînul.

Fetiţa lăsă găleata jos, nedumerită:

— Păi am avut douăzeci şi patru adineaori.

— Douăzeci şi două!

— Moş Visarioane!...

— Hai, du-te, că încurci drumul!

Veneau alţi copii, cu găleţile pline şi în fruntea lor era Uţă, suflînd ca o locomotivă, dar voios să zici că-s prunele lui, nu ale bătrînului. Fetiţa se duse, şi abătută, şi nedumerită, neîndrăsnind să-şi pună capul ei mic cu al unuia deprins la multe. Poate că era slabă de minte, încurca numărătoarea, fiindcă la cinci-şase găleţi, hop, greşea cîte una.

— Cincizeci şi şase! gîfîi Uţă.

Moş Visarion bombăni ceva şi trase o linie, sub cele dinainte. Avea o deprindere bună, ca să nu tot stea să le numere: punea patru linii, iar pe următoarea o trăgea în picioare, peste celelalte, unindu-le în pacheţele, de cîte cinci, şi astfel vedea, dintr-o ochire, socoteala fiecăruia.

Uţă se duse la tocitoarea din fund, se urcă pe scară, şi după ce aruncă o privire în lături, să vadă cine-i pe-aproape, deşertă găleata.

Oricine ştie cum se deşartă o găleată, cu orice ar fi ea plină: o ţii cu o mînă de toartă, sau de buză, sau o rezimi de marginea tocitoarei, cînd e s-o deşerţi într-o tocitoare, apoi cu mîna cealaltă îi salţi fundul: poate să fie ceva mai uşor, chiar pentru mintea copilului?

Iată însă că Uţă făcea această treabă după alte deprinderi: după ce, ajuns la buza tocitoarei, rezemă găleata, o ţinu cu o mînă de fund iar mîna cealaltă o băgă în prune, şi numai după ce şi-o propti bine, deşertă încărcătura. Dar nici de deşertat n-o deşertă dintr-o dată, ci lăsă prunele să curgă pe îndelete, pocnind şi fleşcăind pe fundul tocitoarei, de parcă ar fi fost fără număr. Apoi îndreptă găleata şi-atunci se văzu, de mirare, că, sub buza ei, la jumătate de palmă stătea nevinovat un fund de lemn, făcut pe măsură.

Tot aruncînd priviri în juru-i, dar cu o linişte care nu putea stîrni nici o bănuială, băiatul scoase fundul de scîndură subţire, îl desfăcu în două bucăţi, ca două jumătăţi de lună, cum îi era alcătuirea, şi-l băgă în sîn, apucîndu-l cu cotul, ca să nu mişte şi să-şi arate, prin cămaşă, rotunjimea. După aceea porni din nou spre livadă, legănîndu-şi găleata prin faţa bătrînului, căruia avu grijă să-i spună:

— Au fost cincizeci şi şase, moş Visarioane! Aşa e?

Bătrînul mormăi ceva, aplecat asupra scîndurii. Dacă îl văzu că nu spune limpede o vorbă, Uţă se opri, şi repetă cifra, accentuînd-o, ca şcolarii care învaţă în cor tabla înmulţirii:

— Cincizeci şi şase! Aşa e?

— Cincizeci şi şase! Hai, du-te! bombăni, cu ciudă, hapsînul.

Uţă nu pleca niciodată pînă nu-l făcea să spună cu gura lui numărul, şi-aşa era greu s-o mai încurce cînd venea data următoare, că doar nu venea peste o oră.

Te prindea chiar şi mirarea de iuţeala cu care se mişcau nepoţii morarului. Lucrau amîndoi laolaltă şi-l luaseră cu ei şi pe Culaie, fiindcă tot împreună aveau legămînt, să care cîte o mie de găleţi, în socoteala motociclului de astăvară.

Acum cinci zile, cînd moş Visarion socotise să înceapă culesul şi le trimisese vorbă să vină, copiii fuseseră, ascultători, la povarnă primii, încă din zorii zilei, şi căraseră, gîfîind, cîte şaizeci-şaptezeci de găleţi, pînă seara, nu mai mult decît erau în stare cam toţi ceilalţi mici-muncitorii.

De obicei, şi cam la fel în toţi anii, cei mici de tot şi fetiţele mai neîmplinite, adunau într-o zi plină treizeci-patruzeci de găleţi, iar cei mai răsăriţi, încă vreo douăzeci pe deasupra. Anul trecut, moş Visarion plătise zece bani de găleată; anul ăsta, nu mai vroise să vină nimeni, decît cu plată îndoită — cinci găleţi, leul — fiindcă ziceau, ticăloşii, luîndu-se după cealaltă lume, s-au scumpit toate, şi gazul, şi chibritul, şi sarea, şi tutunul, ca şi cînd scumpirea asta i-ar fi privit pe ei, anume.

— Lasă, moş Visarioane, că şi dumneata o să vinzi ţuica de trei ori ca pînă acuma! ziceau, mucoşii, pesemne îndemnaţi de-acasă, de vreo muiere a dracului, ori de vreun om hain la inimă.

Prune în sat făcea tot românul, dar cazan nu mai aveau în anii din urmă decît moş Visarion, domnul Aristide, popa, primarul, perceptorul şi secretarul primăriei: ăsta din urmă în schimb nu avea prune, că venise de la oraş, trimes cu slujba, şi, dacă văzuse cum stau socotelile, adusese cazan şi făcuse povarnă, pentru cei care voiau să împartă ţuica, dîndu-i lui din trei chile unul, dar avînd îndatorirea să le facă pe toate, să aducă şi lemne, să ţină şi focul, tot timpul, dedesubtul cazanului.

Aşa că, dacă moş Visarion nu le dădea preţul, copiii aveau unde se duce să strîngă prune. El n-ar fi putut dovedi toată livada numai cu cei

trei şerbi, cîştigaţi peste vară, şi cu nepoţii, care mai mult încurcau locul, decît să facă o treabă ca lumea.

Fiind deci nevoit să se supună, purta o ciudă nemărginită tuturor copiilor, îi blestema în gînd şi se uita la ei cum se uită mîţa la murătură, iar la numărătoare, din zece găleţi le scădea cîte una, cîte două, ba chiar mai multe, după cît de sfios ori de tont era copilul.

În aceste zile, cînd trebuia să scoată bani seara şi să-i împartă fiecăruia, dacă vroia să-i mai vadă şi mîine, cîte zece şi chiar cincisprezece lei unora, avea o singură mulţumire, că Trică, Uţă şi Culaie, socotiţi la zece bani găleata, jumătate cît toată lumea, abia se plăteau de datorie — şi nu trebuia să-i mai pună şi pe ei la socoteală, cînd îşi scormonea banii.

A doua zi de cules, cei trei prieteni care adunau împreună, pesemne se aşezaseră la treabă cu tot îndemnul, hotărîţi pare-se să scape mai repede de datorie, că pînă seara făcuseră o sută de găleţi fiecare, spor nemaipomenit niciodată la niciunul.

A treia zi, numărul crescu încă, ajungînd la o sută douăzeci, ceea ce începea să aducă a minune. Aşa, într-o săptămînă, ar fi făcut mia — şi atunci ori măreau şi ei preţul, ori se duceau să care aiurea.

Moş Visarion avea, în fundul livezii, sus, peste rîpă, cincizeci de pruni dintr-un soi anume, ale căror prune nu se amestecau cu celelalte, fiindcă dădeau o ţuică mai bună. Acolo mergea şi mai greu culesul, pomii fiind mai înalţi, drumul lungindu-se, şi mai cerînd, pe deasupra, să te caţeri pe o rîpă înaltă de trei ori cît statura copiilor.

De obicei, pentru acea parte a livezii, care se culegea la urmă, făcea învoială deosebită, nimeni neînţelegînd să se bage dacă nu căpăta măcar cinci bani mai mult la găleată, decît pentru restul livezii.

Şi-atunci în afurisenia lui, bătrînul se hotărî să înceapă şi-acolo culesul, folosindu-i pe cei trei prieteni, că ei n-aveau încotro, înglodaţi fiind în datorie.

Seara, aflîndu-i hotărîrea, copiii se duseră la canton şi stătură de vorbă cu Cazimir, plîngîndu-se de hainia bătrînului.

— Să mărim fundul, Cazimire! zise Uţă, aproape plesnind de furie.

Aceste vorbe arătau o hotărîre tot atît de limpede pe cît de ascuns ar fi putut să le pară înţelesul. Ce-are de-a face fundul, şi care fund anume, cu livada bătrînului?

— Bine, hai în atelier! încuviinţă cantonierul, ridicîndu-se şi luînd o găleată cu dînsul.

În atelier, ca să-i zicem aşa, de vreme ce de-aici ieşise automobilul, nu se mutase nimic de cînd îl cotrobăiseră militarii: dar cine s-ar fi uitat mai cu luare-aminte, ar fi văzut totuşi schimbare. Nu se afla nimic nou, nu, nici pe tejgheaua dulgherului, nici pe bancul mecanicului; în schimb, pe dedesubt, prin unghere, se iviseră nişte ţevi, nişte sîrme, şi altă fierărie, semn că meşterul aduna materie primă.

Copiilor însă nu le era mintea acum la născociri viitoare: pe ei îi ardea culesul prunelor, mia de găleţi, ca să scape de datorie.

Cazimir trînti găleata pe tejghea, şi o privi o vreme, părînd că se gîndeşte, răsucind-o în minte în toate felurile. Pe urmă, puse mîna la vreo cinci degete de buza ei, şi întrebă, cu nehotărîre:

— Aici o fi bine?

— Bine! sări Uţă, în furia lui fiind gata să primească orice măsură.

— Cam prea mult, Cazimire! se împotrivi înroşindu-se sfiosul Culaie.

Apoi îşi duse mîna la gură, aşteptînd o tuse care nu vroia să vină. Tuşise zece zile într-una, pe urmă îi trecuse, rămăsese doar cu o slăbiciune, dar tot i se părea că-l încearcă o rîcîială în piept, şi îşi tot ducea mîna la gură, mirat că tusea nu vine.

Cazimir lăsă mîna mai jos, cam cu o santimă.

— Aici?

De data asta nu mai răspunse nimeni. Uţă pufnea, părîndu-i-se prea mare.

— Hai, Trică, spune tu, atunci unde să fie?

— Eu zic să laşi măcar o palmă deasupra, Cazimire.

— O palmă de-a ta, ori de-a mea?

— De, aşa, o palmă mijlocie.

Fiind luată hotărîrea, împotriva dorinţei mezinului, Cazimir măsură cu compasul lemnarului deschiderea găleţii la înălţimea aceea, o împărţi pe din două, făcînd rază din diametru şi trase un cerc, pe două scîndurele unite, care ar fi putut să pară una. Nu-i mai rămase apoi decît s-o taie rotund, cu fierăstrăul subţire, să netezească marginea lemnului, cu raşpilul, făcînd-o şi puţin piezişă, ca peretele găleţii, şi cu asta fu gata născocirea.

— Hai, acu’ tăiaţi voi, încă două!

Plecînd mai tîrziu de la canton copiii aveau fiecare în sîn scula cu care să-l lucreze pe moş Visarion hapsînul...

Aici e trebuitor să ne întoarcem puţin în urmă, spre a vedea de unde le venise gîndul scîndurelelor, căci, după cîte s-a înţeles, nu le făceau acum prima oară.

În prima zi de cules, copiii căraseră găleţile pline, spetindu-se ca proştii pentru motociclul acela care dacă nu-l luau ei, ar fi ruginit mai departe, neaducîndu-i nici un fel de folos bătrînului. Seara, venind la canton, Uţă, care nu vorbise nimic toată ziua, începuse să turuie, arătîndu-şi furia. Adică de ce să le pună la socoteală moş Visarion jumătate plată decît luau toţi copiii?

— Jumătate ne dă, jumătate să fie şi prunele! Nu-i drept aşa, Cazimire? Să împărţim găleata în două — ce crede el, hapsînul?!

Socotind că judecata copilului era întru totul bună, Cazimir o încuviinţase, fără să mai stea mult pe gînduri. Aşa le făcuse el, născocirea fiind a lui Uţă, primele funduri, puse cinstit la jumătatea găleţii, ceea ce avusese drept urmare că a doua zi copiii ridicaseră numărul de la şaizeci la o sută. Dar nici aşa nu era bine, fiindcă numărul cinstit s-ar fi cuvenit să fie dublu, ca să crească şi preţul muncii în aceeaşi măsură, să nu fie plătiţi ei mai puţin decît restul copiilor.

Şi-atunci, chibzuind toţi patru împreună, socotiseră să facă alte funduri, mai mari decît primele, deoarece dacă împărţi găleata în două, drept, cum făcuseră ei prima oară, partea de jos, economia copiilor, rămînea mult mai mică decît cea de deasupra, a bătrînului, ştiut fiind că orice găleată e mai îngustă la fund decît la gură.

De data asta chibzuiala se dovedise şi înţelept şi cinstit făcută, numărul găleţilor cărate în zilele următoare ridicîndu-se la o sută douăzeci de căciulă. Atît că vrednicia copiilor îl împinsese pe moş Visarion la acea ticăloşie, să-i pună la cules în livada de sus, unde preţul găleţii fusese totdeauna măcar cu jumătate mai mare decît în restul livezii, aflate mai la îndemînă.

Această ultimă dovadă de lăcomie din partea bătrînului, dusese la ultima întîmplare din atelierul cantonului. Ascultîndu-le păsul şi văzînd mai ales că Uţă spumega de furie, Cazimir socotise trebuitor să „corecteze” încă odată preţul culesului, spre a-i scuti pe copii să se spetească de pomană, în folosul bătrînului.

Aşa că astăzi, la vremea prînzului, Uţă ajunsese la a cincizeci şi şasea găleată, la a cincizeci şi doua Culaie, iar Trică le-o luase amîndurora înainte, fiind şi mai voinic, avînd şi piciorul mai iute.

— Cincizeci şi şapte, moş Visarioane!

— Bine, bine!

Bătrînul trăgea liniuţa, înciudat că pe dracii ăştia trei nu-i putea încurca la număr. Parcă erau vorbiţi, parcă făcuseră şcoală ca să-l scoată pe dînsul din fire!

— Şaizeci şi cinci, moş Visarioane.

Ăsta era Trică, venind cu găleata de parc-ar fi avut un fulg în mînă.

— Ia să văd, e plină?

— Plină cu vîrf! Scrie-o!

— Bine, bine!

— Şaizeci şi cinci, moş Visarioane, scrie că pe-urmă uiţi s-o pui la număr!

Afurisiţi copii! Uite aşa îl chinuiau toată ziua! Noroc că mai erau ceilalţi, pe care îi răzuia la toată clipa cînd îi venea bine, trăgînd linia peste cea dinainte.

— Douăzeci şi şapte, moş Visarioane!

— Şi şase! Mă Duţule, nu umbla cu pungăşia de mic, că nu-ţi mai rămîne ce să furi cînd oi fi mare!

— Păi cum, moş Visarioane, douăzeci şi şase au fost adineauri!

— Aşa? Adică tu ţii minte mai bine decît ce scriu eu colea? Hai, du-te, că încurci drumul!

La căderea serii, moş Visarion strînse găleţile, de la fiecare, cercetîndu-le dacă sînt în stare bună, amendîndu-i pe unii, cu cîte un leu, cu cîte doi, pentru o toartă strîmbă, pentru o zgîrietură.

— Păi aşa a fost, moş Visarioane!

— N-a fost, că ţi-am dat-o nouă!

Sfîrşind cu strînsul găleţilor, pe care le puse în povarnă, bătrînul, urmat de copii, se duse să cerceteze livada, locul şi prunii unde adunaseră fiecare — şi iar mai dădu nişte amenzi, pentru o cracă nescuturată bine, pentru o prună rămasă pe jos, prăpădită că n-ar fi ciugulit-o nici ciorile.

Pe urmă se întoarse în faţa povernei, se aşeză pe scăunel şi, punîndu-şi scînduroiul pe genunchi, începu să facă socotelile, plătindu-i fiecăruia după numărul găleţilor, dar neuitînd să scadă amenda, pe care o ţinea minte totdeauna, chiar dacă n-o trecea pe hîrtie.

Copiii plecau, cîte unul, cîte doi, după cum stăteau cu casa, după cum se aveau ei bine — cercetîndu-şi banii cu nedumerire: nu era unul şi nu era seară să nu aibă o pagubă la numărătoare: nu ştiu cum se făcea că în mîna lui moş Visarion frăncuţii erau atîţia sau atîţia

număraţi pe faţă şi la lumină, iar cînd îi numărau ei singuri, scădeau, din zece doi, ori măcar unul, de parcă li s-ar fi topit în mînă.

Cei trei prieteni plecară la urmă; bătrînul anume îi ţinea, ca să le facă în ciudă, că şi ei îl înciudau, cît era ziua. Nu aveau de luat nici un ban, dar trebuia să fie încheiată socoteala, să ştie fiecare cît s-a scăzut din datorie.

— O sută douăzeci şi cinci! zise moş Visarion, după ce adună găleţile lui Trică.

Nu îndrăsni să ciupească măcar una, acum, în ultima clipă.

— Aşa e! încuviinţă băiatul. Şi cu patru sute două dinainte, fac cinci sute douăzeci şi şapte. Au mai rămas patru sute douăzeci şi trei, moş Visarioane!

— Mă, că iute ai făcut tu socoteala! Asta o s-o vedem la urmă.

— Ce s-o mai vedem, că eu o ştiu de pe acuma!

Uţă cărase o sută cincisprezece găleţi, şi socoteala bătrînului se arătă bună.

Mai rămăsese Culaie, cu o sută şapte. Ştiindu-l mai sfios decît nepoţii morarului, moş Visarion socoti să-l ciupească măcar pe el cu o găleată-două, că altfel nu-şi potolea mîncărimea din inimă.

— O sută cinci! zise, adunînd de-a latul scînduroiului.

— O sută şapte! stărui băiatul.

— Ba o sută cinci!

Culaie îşi duse mîna la gură, să-şi înăbuşe tusea care parcă tot pornea şi nu vroia să vină, se făcu roşu, pe urmă palid — şi zise:

— O sută şapte, moş Visarioane!

Dar cînd zise asta, făcu un pas înainte, el sfiosul, şi bătu cu pumnul în scînduroi, care sări în sus, gata să lovească în bărbia bătrînului.

— Bine, o sută şapte! încuviinţă stăpînul, înmuindu-se deodată, în loc să se înfurie.

— Uite aşa trebuie să-l iei! zise Trică, la poartă, dîndu-i cu cotul lui Culaie, într-un gest care nu însemna doar încuviinţare ci şi uimire. Aşa trebuie să-i iei pe toţi care fac pe nebunii. Dar cum ţi-a venit ţie...?

Culaie îşi duse mîna la gură.

— Mă tot încearcă o tuse, răspunse, cu sfiala lui cunoscută. Mi-e să nu cad la pat şi să rămîn cu datoria. Altminteri aş fi zis, treacă de la mine!

Şi, spunînd aceste cuvinte, în ochii lui blînzi şi plini de lumină, se citi deodată o spaimă şi-o deznădejde pe care n-o văzură copiii.

— Las’ că nu cazi tu la pat! îl îmbărbătă Trică.

Văzîndu-i la poartă, mama lui Culaie veni către dînşii:

— Cîte ai făcut astăzi?

— O sută şapte, mamă.

— Hai să scapi mai repede de datoria aia, să mai cari şi pe parale, că nevoi sînt o mulţime.

Apoi adaugă:

— A fost Gît Mort după tine. Zice să te duci la şcoală că altminteri ne dă amendă.

— M-oi duce, după ce-oi termina colea.

Trică intră în vorbă:

— Trebuie să ne grăbim, măi Culaie, că şi domnul Aristide are de cărat prune. Altfel rămînem repetenţi şi-i mai mare ruşinea!

De jos, dinspre primărie, venea o femeie cu broboada lăsată pe ochi, ţinînd într-o mînă, mototolit, un plic galben, cu mîna cealaltă trăgîndu-şi copilul. Mama lui Culaie se lipi de poartă şi-o privi împietrită cum urca drumul.

— Lele Rădiţo! o chemă cu sfială, cu spaimă, cînd femeia ajunse în dreptu-i.

Aceasta întoarse capul o clipă, arătîndu-şi faţa rece şi pămîntie, cu ochii îngheţaţi sub broboadă, apoi se duse mai departe fără să răspundă, fără lacrimi, fără suspine, cu plicul într-o mînă, cu mîna cealaltă trăgîndu-şi copilul...

Capitolul XXIII
ZI DE ÎNVĂŢĂTURĂ

Domnul Aristide nu era din sat, venise învăţător pe la ‘915, înaintea ăluilalt război şi rămăsese aici, că-i mersese bine. Azi avea pensie şi era gospodar de frunte, cu casă înaltă, cu livadă, cu povarnă şi cu ceva amestec la nişte tăieri de pădure.

Acum, dacă plecase învăţătorul tînăr cu războiul, domnul Aristide făcuse aşa fel să-i ţină locul, ca să nu-l înstrăineze, învăţătorul tînăr nefiind altul decît ginere-su. Că nu pentru leafă se luptase dînsul, aceasta fiind floare la ureche la un om care cîştiga cu miile, dar de ce să vină alt învăţător şi să strice copiii?

Şcoala, după lege, se deschisese la 15 septembrie, pe timpul ploilor, dar timp de o săptămînă clasa rămăsese pustie, fapt care domnului Aristide nu-i încurcase de loc socotelile. Pe urmă însă, făcîndu-se timp frumos şi venind vremea potrivită pentru strîns prunele, învăţătorul începuse să umble pe la primărie, plîngîndu-se primarului, notarului şi tuturora care ţineau soarta satului în mînă, că se prăpădeşte şcoala, se duce dracului învăţătura.

— Să-i mai lăsăm, domnule Aristide! zicea primarul. Fii şi dumneata înţelegător; oamenii lipsesc din comună, e tocmai vremea de cules prunele, cine să le culeagă dacă nu copiii?

— E o chestiune de economie naţională! adăuga notarul. Nu e îngăduit să lăsăm să se prăpădească un bun care aduce venit ţării, tocmai acum cînd ţara are mare nevoie!

Parcă pe domnul Aristide nu tot asta îl durea: prunele? Aşa că nu se lăsase, se dusese şi la oraş, să se plîngă revizorului, pînă ce venise hîrtie, cu peceţii, silind autoritatea să aibă grija copiilor.

În acest chip, astăzi, ultima zi a lunii, domnul Aristide stătea pe catedră cu un taler în faţă şi tăia tutun, cu briciul, mărunt ca mătasea porumbului. Nu-i plăcea tutunul de la Regie, ori era prea scump — şi-atunci avea vorbă cu nişte oameni care-i aduceau frunze, făcute păpuşi, tutun curat, nu cu dresuri de spiţerie.

Vreo douăzeci de şcolari, băieţi şi fete, de vîrste felurite, stăteau în bănci şi spuneau în cor tabla înmulţirii:

— Două ori una, două: două ori trei, şase: două ori patru, opt...

Învăţătorul n-avea cu ce să-i îndrepte, învăţătura mergea de la sine, el nu făcea decît să mînuiască briciul, în acelaşi ritm cu tabla

înmulţirii. Oricum ar fi încercat altfel, îl ţinea ceva de cot, sau de umăr şi nu putea să se mişte decît cum scandau copiii, ca soldatul care, vrînd-nevrînd, bate pasul după fanfară.

La o vreme însă, tot înfrînîndu-şi briciul, fiindcă era uşor şi tot dădea s-o ia înaintea copiilor, îşi ridică ochii din taler şi strigă, zburlindu-şi mustaţa de culoarea tutunului:

— Mai repede! Asta-i prohod, nu tabla înmulţirii!

Timp de vreo jumătate de oră lucrul merse fără turburare, din partea nimănuia. Învăţătorul tăiase trei păpuşi, făcînd un stog de tutun pe catedră, iar copiii ajungeau cine ştie a cîta oară la sfîrşitul cîntării, spunînd ultima cifră mai mare şi mai repede, cu graba omului care pune punct la sfîrşitul unei fraze pline de încîlcire:

— Zece ori nouă, nouăzeci: zece ori zece, o sută!...

Domnul Aristide lăsă briciul jos, îndesă tutunul afînat, preţuindu-l din ochi, îşi trase ochelarii pe vîrful nasului şi se uită la copii pe deasupra lentilelor.

— Spuneţi după mine: Guten Tag!

În clasă se ridică un amestec de glasuri, scoţînd sunete de toate felurile, după care un neamţ nici n-ar fi bănuit că i se dă bună ziua.

— Spuneţi: Gut Morgen!

Nici acum nu se desluşi ceva mai limpede în glasul copiilor.

— Încă o dată: Gut Morgen!

Iată de ce i se zicea domnului Aristide Gît Mort — încă din timpul celuilalt război, uitat acuma. Şcolarii lui de atunci erau azi oameni în toată firea, dar şi ei învăţaseră la vremea aceea limba germană, ca să dea bineţe după cuviinţă, nemţilor care le intrau în ogradă să le ia ţuica, porcul şi găinile.

Nici un om nu învăţase să spună cum se cuvine Gut Morgen, mai uşor venindu-le Gît Mort, cuvînt care, nefolosindu-le în daravelile cu nemţii, rămăsese al doilea nume al învăţătorului.

— Ziceţi după mine: Gut Abend!..., Hai, şi-acum duceţi-vă, să vină ceilalţi.

Copiii se ridicară cu zgomot, ieşiră pe uşă şi se năpustiră în livada aflată peste gard, în spatele şcolii, unde era şi gospodăria învăţătorului. Orice s-ar fi spus, mai bine să cari prune decît să repeţi tabla înmulţirii!

Alţi vreo douăzeci de copii le încredinţară găleţile şi intrară în şcoală, cum s-ar fi dus la tăiere. Clasa era posomorită şi friguroasă, pe cînd afară bătea soarele!

Între timp, domnul Aristide îndesase într-o cutie mare de tablă tutunul tăiat mai mărunt decît la Regie, iar dintr-un săculeţ aflat sub catedră scosese alte păpuşi şi le pusese deasupra. Pe cînd copiii intrau în clasă, spunînd sfioşi bună ziua, învăţătorul îşi scosese cureaua de la pantaloni, o agăţase de un cui al tablei şi începuse să ascută briciul, cu mişcarea frizerului.

— Cîte găleţi aţi adunat, Puicuţă? întrebă, fără să se întoarcă, urmîndu-şi treaba începută.

Puicuţă nu era o vorbă spusă spre a mîngîia copilul, ci un nume, şi încă un nume de familie. Pe băiat, pus pesemne să aibă grija celorlalţi, îl chema Stancu Puicuţă şi, în ciuda numelui, semăna mai degrabă cu un curcan decît cu o găinuşe, că era cel mai mare din clasă, ca ani şi ca înălţime; iar ca apucături, le avea întocmai pe ale curcanului, păşind împăunat, cu gîtul în piept, făcînd guşă — numai că nu avea aripi cu pene, să bată din ele. La învăţătură nu mergea bine, dar cînd era să facă o treabă în ograda învăţătorului, te puteai bizui pe el, nimeni, nici chiar un om în toată firea, n-ar fi făcut-o cu mai multă temeinicie.

— Trei sute de găleţi, domnule! răspunse Stancu Puicuţă, umflîndu-se în pene.

Domnul Aristide rămase cu briciul în aer, uimit de atîta vrednicie, dar nici nu întoarse capul, nici nu spuse, în afară de o mormăială, vreun cuvînt de mulţumire. După ce termină cu ascuţitul, veni la catedră şi, uitîndu-se pe deasupra ochelarilor, se adresă găliganului:

— Puicuţă, zi după mine: Gut Morgen!

— Gîtmorgă! zise găliganul.

— Zi: Guten Tag!

— Gîtag! repetă şcolarul.

— Zi: Guten Abend.

— Gîtabă.

— Bine!... Acum du-te în livadă şi ai grijă de dracii ăia!

Treaba cu adunatul prunelor în sat se aşezase greu, dar mulţumitor pentru toată lumea. Bărbaţi nu erau, se ştie, fiind luaţi toţi, ori la război, ori la lucru. Nevestele abia pridideau cu grija plozilor şi-a gospodăriei. Moşnegii, dacă mai erau în putere, făceau şi ei cîte un lucru pe lîngă casă, tăiau o găteajă, răsturnau fînul, măturau ograda. Flăcăii, cîţi nu aveau încă vîrsta oştirei şi nu lucrau nici la oraş, plecau de cu noapte la tăiat de lemne şi nu se întorceau decît seara, treabă

în care avea mare amestec domnul Aristide, că el îi tocmea, el îi trimetea la pădure.

Pentru strînsul prunelor, mai rămîneau copiii; dintre aceştia, optzeci şi ceva de suflete aveau vîrsta şcolii, şi învăţătorul îi cerea, amenințînd că altminteri se duce iar la oraş şi face gălăgie.

Atunci, stînd de vorbă, primarul, cu notarul, cu perceptorul şi cu secretarul primăriei, deşi acesta nu avea de strîns nici o prună, ajunseseră la o înţelegere, făcîndu-l şi pe domnul Aristide să o ia ca bună: să meargă copiii la şcoală cu schimbul, o zi unii din ei, o zi alţii, ca să fie şi ţuică şi învăţătură.

Fireşte, asta privea numai timpul dimineţii, după amiezile toată copilărimea fiind slobodă să strîngă prune, fiecare acolo unde avea făcută tocmeala din vreme.

Şi astfel astăzi treaba mergea bine, nefiind primejdie să rămînă undeva măcar un prun necules la vreme. Chiar şi domnul Aristide avea mulţumire: dacă din cei patruzeci şcolari care îi veneau zilnic folosea jumătate din ei, cu schimbul, la culesul prunelor, în două săptămîni sfîrşea treaba, nu-i mai rămînea decît să-i pună la strîns găteje, ca să aibă cu ce fierbe cazanul.

Acestea erau gîndurile care-i treceau prin minte chiar acum, învăţătorului, în clipa cînd Stancu Puicuţă ieşea pe uşă, iar el, terminînd cu ascuţitul briciului, se pregătea de tăiat tutunul.

— Trică! strigă domnul Aristide, privind iarăşi pe deasupra ochelarilor, cum îi era obiceiul.

— Da, domnule!

— Ieşi în faţă şi pune-i să spună tabla înmulţirii!

Îndată de sub briciul învăţătorului începu să cadă mătăsos tutunul, iar clasa se umplu de glasurile copiilor:

— Una ori una, una: două ori una, două...

Şcolarii stăteau în bănci cu ordine, de o parte fetele, de alta băieţii, în băncile din faţă cei de clasa întîia, pe urmă cei de-a doua, şi aşa mai departe. Dar Uţă, deşi într-a doua, se folosea de puterea lui Trică, monitorul, şi stătea lîngă Culaie, la clasa a treia. De obicei era mîndru şi se umfla în pene, astăzi însă îl rîcîia ceva pe inimă şi s-ar fi certat cu toată lumea.

— Da' tuşeşte odată, că mă apucă pe mine! zise, întorcînd capul spre Culaie, care tot încerca să icnească şi îşi tot ducea mîna la gură.

Vecinul îi zîmbi, cu bunătate şi cu nedumerire.

— Nu-ş ce am, că mă tot încearcă, da' nu-mi vine!

— Atunci stai ca oamenii!

Şi întîlnind privirea aspră a monitorului Uţă intră repede în corul copiilor, care cîntau tabla înmulţirii:

— Patru ori una, patru: patru ori două, o-opt...

Ieri, la moş Visarion, Uţă se spetise cu căratul prunelor, că făcuse o prostie. Încă de la a doua găleată, fiindu-i cine ştie cum gîndul aiurea, adică uitîndu-se la Ilincuţa ţaţei Frusina, ochiată şi sprîncenată şi cu băsmăluţă ca frunza verde a nucului, stîndu-i afurisitei codane grozav de bine, băiatul nu mai făcuse treaba după cuviinţă. Uitînd să ţină cu mîna şi răsturnînd găleata fără chibzuială, fundul de lemn se dusese în tocitoare o dată cu prunele...

Băsmăluţă verde, fir-ar să fie! Să te bagi în tocitoare ar însemna să rămîi acolo, înotînd în prune... Să cauţi un cîrlig, ori altceva potrivit trebuinţei, ar însemna să-l stîrneşti pe moş Visarion, şi pe urmă, ţin-te!..

Ca urmare, în ziua aceea, Uţă trebuise să care găleţile pline, spetindu-se — şi, cu tot ajutorul dat de Trică şi de Culaie, nu putuse să facă pînă seara decît cincizeci la număr...

Asta îl rîcîia acum la inimă, ca să nu mai spunem cît îl dureau şalele. Dar astăzi după masă, avea să-şi scoată pîrleala! Fiindcă aseară, trecînd pe la canton, îi poruncise lui Cazimir un fund şi mai mare — avea în sîn cele două bucăţele, le pipăia cu cotul, ca să le simtă acolo şi să-şi aline rîcîiala din inimă. Cu fundul ăsta, abia dacă mai încăpea în găleată o mînă de prune, atît cît să nu se vadă scîndura. Ce credea el hapsînul!...

Tocmai aici fiind cu gîndul, — în vreme ce cu gura Uţă zicea de zor tabla înmulţirii, — uşa se deschise si în prag se ivi, cine? — moş Visarion, cu pălăria în mînă, arătîndu-şi capul lătăreţ şi cucuiul.

— Noroc bun şi spor la prune! strigă noul venit, ca să întreacă glasul copiilor.

Învăţătorul ridică mîna.

— Tăcere!

În clasă se lăsă linişte; copiii îşi făceau semne arătînd spre cucuiul bătrînului, dar nu îndrăzneau să rîdă, ori măcar să chicotească nici unul, că domnul Aristide nu ştia de glumă, o dată lăsa briciul şi înşfăca bastonul.

— Ce nevoie te aduce pe la mine, moş Visarioane? întreba în acest timp învăţătorul.

— Păi uite ce e, domnule Aristide; am venit la dumneata cu o nevoie: nu cumva îţi prisoseşte vreo tocitoare?

— Ce, ai făcut aşa multe prune?

— În livada de jos, nu cine ştie cîte, aşa, ca în toţi, anii: dar prunii de sus, ăia altoiţi, au rodit nevoie mare.

— Ce vorbeşti!? făcu înciudat învăţătorul, deşi ai fi zis că se bucură.

— Da; gîndeam să umplu din ei o tocitoare, dar cred că au să iasă două: asta-i aproape plină. Am băgat pînă acum două mii cinci sute de găleţi în ea, şi n-am cules decît jumătatea prunilor...

— Două mii cinci sute de găleţi! Hm!... N-am, moş Visarioane! Ştii că strîng şi eu acum prunele.

— Parcă aveai tocitoarea aia mare, care a stat goală în anii din urmă.

Domnul Aristide îşi trase ochelarii la loc si începu să taie tutunul.

— Nu pot să ţi-o dau. S-au făcut şi la mine mai multe prune... Trică, tabla înmulţirii!...

Moş Visarion ieşi pe uşă, fără să se mire de zburleala învăţătorului. Care răchier o să se bucure, aflînd cît ţi-au rodit ţie prunii? Aşa că bătrînul nu găsi înţelegere la nimeni, nici la primar, nici la notar, nici la oamenii care aveau tocitori pe sub şoproane. Lumea nu-l prea ţinea la inimă nici altminteri, d-apoi acum, cînd afla cît i-au rodit prunii?! Ba încă, secretarul primăriei îi spuse, fără ruşine:

— Dacă n-ai unde le pune, dă-mi-le mie să le fac ţuică, două kile dumneata, eu unul!

Auzi îndrăzneală! Ce-i cerea secretarul: să dea prunele în dijmă, el care avea povarna lui, cu trei cazane, cum nu se găsea la nimeni!

Moş Visarion se întoarse acasă, bombănind, în mare încurcătură.

Ce să facă el cu prunele, şi tocmai cu cele mai bune? Să le dea de pomană, să le arunce pe gîrlă?

Dacă ar fi ştiut din vreme, ar fi cumpărat pe vară o tocitoare, că atunci n-avea nimeni zor cu prunele — şi n-ar fi cerut pe ea multe parale. Dar de unde să ştie, că, aşa cum se arătau, prunii nu păreau să aibă mai mult rod ca în toţii anii?

Tot gîndind aşa, bătrînul intră în povarnă şi pipăi tocitorile, pînă ajunse la cea din fund, mai mare. Băgase în ea două mii cinci sute de găleţi — ar mai fi putut să bage încă pînă la trei mii — asta însemna două zile — şi p-ormă...

Începea să fiarbă borhotul în povarnă, se ridicau mirosuri dulci-acrişoare, înţepînd nasul şi făgăduind ţuică bună.

Moş Visarion se ferea să ridice greutăţi, ori să urce scările, fiindcă avea un beteşug, o ruptură de prapure, cum spun ţăranii, şi dacă nu-şi purta de grijă, putea să-i iasă maţele afară.

De data asta, era prea mare trebuinţa de a şti limpede cît loc mai rămînea în tocitoarea cea mare. Deci, după ce se apăsă cu mîinile sub pîntece, aşezîndu-şi maţele bine, bătrînul puse piciorul pe scară, şi începu să urce, cu binişorul, oprindu-se la fiecare treaptă şi cercetîndu-şi vătămătura.

Ajunse el sus şi, ţinîndu-se cu mîinile de buza tocitoarei, îşi aplecă ochii înăuntru, căutînd faţa prunelor. Dar, ori în povarnă era prea întuneric, ori lui îi slăbise vederea...

Deodată, bătrînul icni şi, luîndu-şi mîna de sub pîntec, o duse la inimă. Ce însemnătate mai avea acea vătămătură, cînd el simţea că îl apucă damblaua?

Prunele, încă proaspete, neintrate în mustire, luceau în întuneric ca ochii dracilor, că nu erau acolo unde se aştepta să le vadă, ci pe fondul tocitoarei, să zici că le luase Scaraoţchi, altfel neavînd pe unde să piară.

Un timp, moş Visarion rămase buimac, ţinîndu-se cu o mînă de doagă, cu una ţinîndu-se de inimă, pînă ce desluşi, peste prune, nişte scîndurele, rotunde, ca un fund de doniţă rupt în două. Şi iarăşi crescu buimăceala bătrînului... Dar deodată, i se făcu lumină în creier, fiindcă altminteri avea mintea deprinsă cu toate pungăşiile.

Acum înţelegea şi sporul ciudat al copiilor, şi rodul încă nemaivăzut al prunilor...

— Apoi atunci lasă! zise, cu glas tare, în timp ce cobora pe scară cu mîna la vătămătură. Să mi se usuce prunii, să-mi piară albinele dacă n-am să fac ţuică din pielea voastră, cîinilor!

Şi cînd zicea aşa, mînia stîrnea în el mai multă fierbere decît stîrneau prunele tescuite, în toate şase tocitoarele din povarnă.

Capitolul XXIV
SULTANUL ŞI MĂGARUL

Venise octombrie şi adusese cu el ploile, altă ploaie, măruntă, rece, stăruitoare, făgăduind să ţină cu săptămînile.

În livada lui moş Visarion, trei umbre ude alergau cocoşate pe sub pomi, culegînd prunele. Era rece ploaia, rece pămîntul chiftit cu apă, reci prunele — reci ca gheaţa mădularele acelor umbre.

Se sfîrşise peste tot culesul, de o săptămînă, acum cazanele începeau să fumege, copiii înteţeau focul, moşnegii se învîrteau pe la gura ţevilor, poftind la ţuică nouă şi în aşteptare adulmecîndu-i aburul care gîdila nările.

Numai la moş Visarion, deşi mergea povarna, cu toate trei cazanele, mai erau încă de cules multe prune. Bătrînul ştia că, pînă nu dă îngheţul, pruna rămîne bună; nu se mai zorea să le strîngă cu gloata copiilor, plătind bani grei, cînd avea în mîna lui cele trei umbre, datoare să-i culeagă livada fără o para chioară.

Le încolţise cu mare meşteşug moş Visarion pe acele umbre care erau Trică, Uţă şi bietul Culaie. Iată în ce fel se petrecuse, în ziua aceea, nenorocirea copiilor:

Terminînd ei cu şcoala, nepoţii morarului îmbucară iute ceva, că-şi luaseră într-o legăturică unele de-ale gurii, Culaie se abătu pe-acasă, să soarbă o strachină de fiertură, şi-apoi tustrei se înfăţişară la datorie, în livada bătrînului. Le mai rămîneau de cărat laolaltă cinci sute de găleţi şi nădăjduiau să termine robia într-o jumătate de zi, astăzi, şi mîine, într-o zi plină — că a doua zi, după regula hotărîtă în comună, erau slobozi de şcoală.

Moş Visarion se afla la locul lui, în faţa povernei, împărţind găleţile copiilor şi înjurîndu-i după cum îi era firea. Îşi luară şi cei trei prieteni uneltele în primire, şi porniră.

Dar Uţă, mai înainte, se duse cu găleata lui şi-o băgă în ochii bătrînului:

— Moş Visarioane, uite, e ciocnită, să nu spui deseară că a fost nouă!

— Bine, bine!

— Ţine minte, moş Visarioane, să nu avem vorbă la urmă!

Bătrînul mai mormăi ceva, pipăindu-şi cucuiul; se vede că în cucuiul acela îşi avea sălaş la el şi răutatea, şi mînia.

Pentru început, lucrul fu ca în toate zilele. Gloata copiilor se răspîndi prin livadă, spunîndu-şi vorbe rele şi înghiontindu-se, iar cei trei se duseră sus, unde, după ce aruncară cîte o privire în lături, scoaseră din sîn fundurile, le potriviră, şi se apucară să adune prune.

Fireşte, cel dintîi se înfăţişă la povarnă Uţă, că avusese de făcut treaba cea mai puţină; la el, fundul de lemn se afla sub primul strat de prune.

— Una, moş Visarioane!

— Stai aici! îi porunci bătrînul.

— De ce să mai stau? Uite, e plină: mă duc s-o deşert, să nu pierd vremea de pomană.

— Stai! scrîşni moş Visarion, roşu în vîrful cucuiului.

Băiatul lăsă găleata jos, scoase din sîn un codru de pîine şi începu să îmbuce, umflîndu-şi obrajii; el, dacă nu făcea treabă, simţea leşin de foame la inimă — şi asta nu doar astăzi, ci totdeauna.

Veni şi Culaie, şi pe el îl opri bătrînul asemenea, iar după Culaie, iată-l şi pe Trică, mirat puţin de lenevia primilor.

— Una, moş Visarioane!... Hai, ce v-aţi oprit? Vă arde să căscaţi gura?

— Stai!... Voi ăştilalţi aşteptaţi că vin acuma!

Culesul se opri pentru o vreme; copiii se strînseseră şir în faţa povernei, cu găleţile pe care nu le scria nimeni. În chip ciudat, bătrînul se feri să dea în vileag pungăşia — şi îi luă pe cei trei vinovaţi în odaia lui, unde nu era nimeni, să-i judece în linişte.

Vezi, dacă s-ar fi aflat în sat ce păţise, ar fi rîs şi s-ar fi bucurat toată lumea. Aşa, cum hoţomanii nu aveau nici un cîştig să bată toba, treaba rămînea înmormîntată între ei, în odaie.

— Deşertaţi găleţile! le porunci, cînd fură cu toţii înăuntru, cu uşa închisă, tras fiind şi zăvorul.

— Moş Visarioane!...

— Deşertaţi, mişeilor!

— Păi se murdăreşte ţolul, moş Visarioane!

Ce mai încoace şi încolo, tustrei o sfecliseră! Parcă de ţol le era lor acuma?

— Vă codiţi, hai, hoţomanilor?!

Bătrînul veni pe la fiecare şi le răsturnă pe rînd găleţile, cu piciorul, lăsînd să iasă la iveală înşelătoria.

— Na, acum, să vă dau arvună!

Şi, pentru început, le trase fiecăruia, cîte două palme. Trică strînse din dinţi, dar nu zise nimica; nu zise nimic nici Uţă, numai că se umflă ca broscoiul — şi fu cît pe ce să dea un ghiont îndesat în burta bătrînului. Culaie, mai plăpînd decît ceilalţi, la trup şi la inimă, se duse de-a-ndaratelea pînă în zid, unde începu să plîngă.

— Cine va-nvăţat pe voi pungăşia asta, cîinilor?

— Nimeni, moş Visarioane!

— Nimeni? Las' c-o să spuneţi voi la Post. O să vă mănînce puşcăria!

Despre asta nu încăpea vorbă. Privită într-un anumit fel, şi fără drept de apărare, fapta lor era furt în toată regula. Trică, mai luminat la minte şi cunoscînd mai bine răutatea oamenilor, simţi apă la rădăcina părului.

— Nu ne duce la Post, moş Visarioane!

— Ba vă duc şi n-o să vă mai scoată nimeni de-acolo!

Culaie nu mai plîngea, îşi ţinea numai obrazul cu mîna, tot încercînd şi neputînd să tuşească. În schimb, pe Uţă îl podidiră lacrimile.

— Şi Cazimir ce-o să zică?... smiorcăia băiatul, cu mîna murdară de prune la ochi. Ce-o să zică mama?... Şi moş Aron?... O să ne rîdă tot satul!

Trică îşi muşca buzele, mai speriat decît toţi, fiindcă îşi închipuia mai limpede urmările, dar izbutea să se stăpînească spre a-i îmbărbăta pe ceilalţi şi spre a nu stîrni mila bătrînului.

— Moş Visarioane — zise — dacă ne duci la Post, ce-o să cîştigi dumneata, făcîndu-ne pe noi de ruşine?

— Vă bag la puşcărie!

— Asta e una. Dar prunele? Cine-o să le mai culeagă?

— Cu găleţile goale pînă sub gură?

— Nu, cu găleţile pline.

Bătrînul se uită la el mirat, legănîndu-şi cucuiul. La drept vorbind, asta era şi înţelegerea pe care o dorea dînsul, însă i se părea ciudată înţelepciunea şi vorba aşezată a copilului. Hei, dacă ar fi avut el un nepot ca ăsta!... Da' de unde! Nepoţii lui erau tonţi şi besmetici, proşti la şcoală, leneşi la treabă şi molîi la bătaie.

— Şi-apoi, la ce să te mai faci şi dumneata de rîs, moş Visarioane?

La asta, cucuiul bătrînului se făcu roşu ca zmeura. Lui Trică îi fu teamă că n-a spus vorba bună.

— Cum să mă fac eu de rîs, mă pungaşule? Ce, e de rîs omul dacă-i fură cineva calul?

— Nu-i tot una, moş Visarioane. Calul ţi-l fură în timpul somnului, pe cînd noi, te-am... am trecut cu găleţile aşa, pe sub nasul dumneatale.

Bătrînul ridică mîna, să-i tragă o palmă, dar în chip de neînţeles, rămase cu ea în aer.

— Şi ce vrei tu acuma?

— Să ne înţelegem ca lumea.

— Cum adică?

— Să-ţi cărăm prunele cinstit, dar şi dumneata să ne scazi cinstit din datorie, ca la toţi copiii!

— La Post cu voi, pungaşilor! La puşcărie!

— Dar dumneata cum ai vrea, moş Visarioane?...

Apoi ce vroia moş Visarion era lucru mare: să care ei, trei copii, toate prunele din livadă, să facă foc la cazane cît o ţine fiertul ţuicii, să învîrtească „centrifuga" care stoarce mierea, în primăvară să sape pomii la rădăcină, să-i cureţe de omizi, să-i văruiască şi să dea orice ajutor ar fi trebuit în gospodărie.

— Mai bine du-ne la Post, moş Visarioane! zise Trică, privindu-l în faţă, cu îndrăzneală.

Însă Culaie îl trase de mînecă, iar Uţă începu iar să smiorcăie, îngrozit de jandarmi şi de ce-ar zice lumea — aşa că se învoiră.

— Şi la toamnă să-mi căraţi iar prunele!

— Numai noi, moş Visarioane?

— Voi, ca să vă plătiţi pungăşia!

— Nu! Dă-ne pe mîna jandarmului!

— Ba cărăm! sări Uţă.

— Cărăm tot ce spui dumneata, moş Visarioane! sări şi Culaie.

Iarăşi nu mai găsi Trică putere de împotrivire, ci se mulţumi să ridice din umeri.

Apoi hapsînul bătrîn le opri scîndurelele murdare de prune, le puse în cufăr, sub cheie, ca să aibă dovadă împotriva lor, oricînd şi-ar călca legămîntul — şi îi trimise la lucru. Pe ceilalţi copii, îi izgoni, chiar din clipa aceea:

— Hai, daţi găleţile încoa şi duceţi-vă!

— De ce, moş Visarioane?

— Nu mai am de cărat prune!

Şi cei trei nefericiţi prieteni începură să se spetească, ducînd de data asta găleţile pline. De altfel, era tot una cum le-ar fi dus: lucrul îi privea în întregime, nu trebuiau să duca atîtea şi atîtea găleţi, ci să adune toate prunele.

Seara, la canton, Trică şi Uţă îi povestiră lui Cazimir cum păţiseră usturătoarea ruşine; bietul Culaie nu mai venise, căzuse trudit şi îl luase somnul îndată ce pusese capul pe pernă.

Şedeau iarăşi în faţa vetrii copiii, împuţinaţi la număr, stătea lîngă foc Cazimir, şi sforăia pe poliţă motanul.

— Zi, să căraţi toate prunele? întrebă cantonierul, îndesîndu-şi luleaua.

— Da; şi p-ormă să învîrtim centrifuga.

— La miere?

— Da: şi să-i dăm orice ajutor o avea nevoie la gospodărie.

— Numai atîta?

— Nu: la primăvară să îngrijim pomii...

— Aha!

— Şi la toamnă să adunăm prunele....

— Cîţi ani de aici înainte? întrebă Cazimir, făcînd pe nepăsătorul.

Altminteri era mare răscoală în sufletul lui, împotriva lui moş Visarion — zurbagiul! — şi multă milă pentru sărmanii aceştia, copiii.

Ei îl priviră cu gurile căscate, uimiţi de vorba lui şi de nepăsare. Cum oare, nu se termina la anul? Bătrinul nu spusese mai mult, dar poţi să ştii care-i era gîndul?! De vreme ce avea în cufăr scîndurelele, dovada hoţiei, putea să-i frece aşa pînă în veacul veacurilor!

Cazimir tăcu o vreme, trăgînd din lulea şi simţind numai ce era amar în frunza tutunului. Apoi, neavînd la îndemînă un mijloc să curme robia copiilor, zise, în semn de îmbărbătare, nelăsînd să se simtă ce rău îl durea inima:

— Ei, să vedem ce-o mai fi pînă la anul!

— Păi ce-ar putea să fie, Cazimire?

— Ştiu eu?... Voi n-aţi auzit de istoria cu sultanul şi cu măgarul?

Uţă începu să rîdă.

— De ce rîzi ca prostul?

— Aşa, cum să nu rîd? Ce-are de-a face sultanul, cu măgarul? Sultanii au cai, cai arăbeşti, iuţi ca vîntul.

— Păi vezi că nu ştii? De ce-mi iei vorba din gură?

— Spune, Cazimire! îl îmbună băiatul mai mare, dîndu-i un ghiont mezinului.

Cazimir trase iar din lulea amarul tutunului, pe urmă îşi începu povestirea:

— Zice că odată la Stambul trăia un turc sărac, dar înţelept cum nu era nici vizirul.

— Cazimire, întrebă Uţă, cîştigat de la primele vorbe de glasul vrăjitoresc al cantonierului. Asta e poveste, sau întîmplare adevărată?

— Întîmplare adevărată, scrie de ea şi-n letopiseţe; ce, eu vă spun poveşti să ne treacă seara?

— Şi letopiseţele ce sînt, Cazimire?

— Cărţi vechi, scrise de mîna omului, în care se povestesc toate faptele petrecute în vremea aceea.

— Adică un fel de cronici, zise Trică.

— Aşa, cronici! încuviinţă cantonierul, după ce se uită la băiat, să vadă dacă nu umblă să-l prindă cu vorbe necunoscute... Şi cum scrie în letopiseţe, turcul acela avea un măgar; aşa, un măgar ca toţi măgarii, şi duceau amîndoi trai ferice. Dar, într-o zi, făcînd el o necuviinţă şi aflînd sultanul...

Uţă se aplecă mai mult înainte, cu totul şi cu totul cîştigat de povestire, uitînd pe deplin necazul cu prunele.

— Ce necuviinţă a făcut, Cazimire?

— Ei, o necuviinţă, ştiu eu, asta n-are însemnătate.

— Păi nu scrie în letopiseţe?

— Ba da. Adică... Vezi, la drept vorbind, necuviinţa n-a făcut-o el, ci măgarul.

— Cum, Cazimire?

— Ei cum!... Uite-aşa: trecînd o dată sultanul, cu vizirii pe străzile Stambulului, era acolo, în mulţime, şi omul nostru cu măgarul. Datoria mulţimii e să se aplece cu fruntea în pămînt, cînd trece sultanul. S-a aplecat şi omul acela, că doar cunoştea legea...

— Ştiu! sări Uţă. El s-a aplecat dar nu şi măgarul.

— ’Mda, însă asta n-ar fi nimica... Văzînd atîtea feţe înalte, şi-atîtea podoabe, măgarul, ce i-o fi venit, a început să ragă, aşa, i-ha, i-ha, cum rage măgarul.

— Asta chiar că-i o necuviinţă! încuviinţă Uţă, cu sinceră supărare.

— Ei, dar stai, dacă m-ai întrebat, să-ţi spun totul, pînă la capăt, că a mai făcut ceva măgarul.

— Ce-a mai putut să facă?

— Păi ce putea să facă decît să păşească înainte, şi să se balige în faţa sultanului?!

Aflînd această ispravă a măgarului, cei doi copii începură să rîdă, Trică mai stînjenit, cu îngăduinţă, Uţă legănîndu-se şi bătîndu-se cu pumnii în pîntece, să zici că leşină. Iar după ce le trecu rîsul, cel mic dori să ştie urmarea păţaniei.

— Păi pentru această nemaipomenită ocară, sultanul a poruncit să fie adus în faţa lui stăpînul măgarului şi i-a răcnit: „Am să-ţi tai capul, că nu merită să-l porţi pe umeri” — „Într-adevăr, prea luminate stăpîne — a răspuns sărmanul — şi eu socotesc deopotrivă, numai că am să cer înălţimei tale o îngăduinţă...” — „Care?” — „Să-mi dai răgaz pînă la anul fiindcă tocmai îmi învăţ măgarul carte şi într-un an, cred că o să mîntuim abecedarul!”

Uţă începu să rîdă, cu mai multă poftă decît prima oară, uitînd să se mai gîndească dacă o asemenea istorie fusese cu putinţă să se întîmple vreodată...

— Spune, Cazimire, şi ce-a făcut sultanul?

— Sultanul?... Sultanul a făcut ochii mari, au făcut ochii mari vizirii şi paşalele, şi pe urmă, stăpînul tuturora s a întors spre stăpînul măgarului: „Chiar învaţă carte?” — „Da, înălţimea ta, am început abecedarul!...” — „Ei bine, îţi dau îngăduinţa cerută, du-te cu bine, învaţă-ţi măgarul şi peste un an să vă înfăţişaţi la mine. Dar dacă atunci măgarul n-o şti să citească, află că îţi va sta capul unde îţi stau picioarele!...”

Băiatul cel mic nu mai rîse decît pe jumătate.

— Cum o să înveţe carte măgarul? zise, îndoindu-se de-a binelea de istoria cantonierului.

— Păi ce, am spus eu c-a învăţat?

— Atunci ce-a fost?

— Uite ce-a fost: ieşind de la sultan, omul acela s-a întîlnit cu un prieten, care aflase întîmplarea, că sultanul pusese crainici, s-o aducă la ştiinţa poporului. „Bine, bre omule! — i-a zis prietenul, mai cu seamă că nu-l vedea speriat nici de o para chioară. Ia spune-mi, ce-ai să te faci cu măgarul?” — „Ei, — i-a răspuns omul, mîngîind urechea măgarului — cîte nu se pot întîmpla pînă la anul?” — „Adică, ia să vedem ce ar putea să se întîmple?” — „Păi, bunăoară, poate moare măgarul poate moare sultanul... Ori, mai ştii, poate învaţă urechiatul carte şi-atunci îmi ia tot necazul!”...

Sfîrşindu-se povestirea, copiii rîseră, dar mai pe la colţul gurii, fiindcă iarăşi le veni în minte beleaua lor cu prunele. Cazimir pufăi din lulea, se ridică şi-i bătu pe umeri.

— Hai, nu vă faceţi inimă rea! Să vedem ce-o fi pînă la anul! Mai ştii, poate moare măgarul, poate crapă sultanul...

Puteau să crape toţi sultanii pînă la anul. Deocamdată veniseră ploile şi copiii, cu mîinile roşii, cu picioarele numai o rană, îngheţaţi

pînă în măduva oaselor, se speteau toată ziua în livada bătrînului. Lui Culai i se pornise în sfîrşit tusea, şi el tuşea cu mulţumire, că prea se chinuise tot aşteptînd-o şi ea nevrînd să vină.

Ploua de dimineaţă pînă seară, şi noaptea în întregime, ploaie subţire ca muchea cuţitului, pătrunzîndu-ţi pînă la inimă, tot satul se afla la poverne, fiecare avea prunele lui, date în dijmă, la primar, la notar şi la celelalte cazane. Copiii aţîţau focul, trăgînd în piept mirosul borhotului şi aburul ţuicii. Oamenii stăteau la ţeavă, cu ţoiul şi adunau băutura, picătură cu picătură, şi picăturile parcă îi ungeau pe inimă.

— Na, gustă de colea! zicea omul, copilului, socotind că şi el jinduieşte la băutură.

Femeile se ţineau mai pe de lături, cu ochii în broboade, cu gura în mînă, dar se simţea că jinduiesc şi ele.

— Ia şi tu! o îmbia pe cîte una omul ei, dacă-i era om, ori socru, ori bunic, întinzîndu-i ţoiul.

Era mulţumire prin case în aceste zile, mulţumire fără pricină în suflet, ci numai în sînge, pe unde se strecura ţuica nouă. Seara, cînd flăcăii veneau de la tăiat de lemne, din pădure, se porneau chiuiturile şi fetele, stîrnite, chirăiau şi ele. Sîmbătă seara, bărbaţii întorşi de la lucru apucau clondirul şi nu-l mai slăbeau pînă nu-l dădeau gata, cum nu slăbeşte pruncul biberonul. Luni, de cu noapte, cînd plecau la lucru, parcă nu mai aveau necazuri, ci chiuiau, umblînd pe toate cărările.

Dar, mai mulţumiţi decît oamenii erau în acele zile porcii din cocini, că înfulecau la borhot băgîndu-şi capul în troace de nu mai lăsau afară decît ochii, mici şi înceţoşaţi ca ai beţivilor — şi plescăiau, şi grohăiau şi spărgeau sîmburii ca în nişte piuliţe cu maşinărie. Pe urmă, urcîndu-li-se la cap aburul rău cît mai rămînea în borhot pe fundul cazanului, începeau să guiţe, să se ia la bătaie, muşcîndu-şi urechile şi rupînd ţarcurile ca derbedeii...

Stăpînii cazanelor urmăreau lucrul în poverne, cu plaivasul după ureche, cu carnetul în mînă, scriind, socotind partea fiecăruia — şi seara, cînd se stingeau focurile, puneau ţuica în butoaie, pipăindu-le, mîngîindu-le, cum îşi mîngîie ţăranul calul ori boul. Ei nu beau la povarnă, trebuind să fie limpezi cu mintea la făcutul socotelilor, dar seara, se strîngeau mai mulţi laolaltă, notarul cu popa, primarul cu secretarul primăriei, domnul Aristide cînd cu unii, cînd cu alţii — şi se pornea chiolhanul.

Cine se mai gîndea acum la veştile proaste, venite o dată cu toamna, că mergea rău războiul şi piereau flăcăii noştri departe, în părţile Donului?!

Şeful gării şi jandarmul erau la perceptor, seară de seară, şi nu plecau pînă ce perceptorul nu-i dădea afară, că el, a doua zi trebuia să se scoale din noapte să vadă cînd se face focul la cazane.

Şi Cazimir îşi avea partea lui de mulţumire în aceste zile; nu umbla pe la poverne ca tot omul, fiind ursuz din fire şi neavîndu-se bine cu lumea. Dar seara, mai de la moş Aron, mai de la un drumeţ bun la inimă, mai de la soldaţii cu paza podului îşi primea şi el clondirul.

Soldaţii tînjeau după casele lor, după neveste, după copii, după boii din bătătură, şi dacă beau, începeau ori să chiuie ori să ofteze, după cum le cădea băutura.

— Cînd ne dă drumul acasă, moşule? îl întrebau pe Cazimir, aducîndu-i clondirul.

— Păi să se termine întîi cu zurbagiii!

Asta nu era o lămurire, dar mai mult nu le spunea cantonierul — şi se apuca să miroasă mulţumit ţuica nouă.

Păcat că lui Miroslav nu-i plăcea băutura, ci doar carnea, mai cu seamă de găină. Cîte o găină îi mai aducea uneori Trică, dar nu cu uşurinţă, fiindcă şi la ei li se împuţina numărul.

Alteori se afla că în sat, cutare sau cutare a tăiat o vită, pe sub mînă — şi atunci Cazimir n-avea încotro, se scormonea în pungă şi se ducea să-i cumpere cotoiului o ciosvîrtă, că altfel îl înnebunea cu miorlăiturile.

Ploua într-una, dar oamenii aveau prea mult damf în ei să simtă ploaia. Numai cele trei umbre ude, care se chinuiau în livada lui moş Visarion, strîngînd prunele, o simţeau pînă la inimă. Culai, aplecat pe pămîntul clisos, tuşea într-una, fără oprire, şi nici măcar nu-şi mai ducea mîna la gură. Şi încă tusea n-ar fi fost nimica, dacă pe la sfîrşitul săptămînii n-ar fi simţit călduri şi sfîrşeli în tot trupul. Călduri avusese, se vede, încă mai dinainte deşi nu spusese la nimeni, dar sfîrşeala venise abia acuma.

Sîmbătă seara, băiatul se întinse în pat, şi a doua zi, cînd vru să se ridice, văzu cu mirare, că i s-a dus toată vlaga trupului.

— Mamă, nu-ş’ ce am, că mi-s moi picioarele!

Firește, fiind zor mare, la moş Visarion se culegeau prune şi duminica. Trică şi Uţă se înfăţişară singuri în dimineaţa aceea.

— Ce-i cu Culaie?

— A căzut la pat, moş Visarioane.

— Se preface, tîlharul!

— Nu; are călduri şi tuşeşte de ţi se rupe inima.

— Nu-mi pasă; dacă nu vine, ştiţi voi ce se-ntîmplă!

Bătrînul îi ameninţa cu jandarmii.

— O să strîngem noi şi pentru el, moş Visarioane.

— Nu-i tot una; aduceţi-l, că de nu, puşcăria vă mănîncă, hoţomanilor!

Cei doi fraţi se duseră la căpătîiul bolnavului şi-i spuseră necazul, nu ca să-l scoale din pat, ci ca să facă sfat împreună.

— Ei şi?! zise Trică, scăpărînd din ochii lui ca murele. Să ne ducă la Post! Ce-o să fie!

— Să ne ducă! zise şi Uţă, umflîndu-se.

Culaie zîmbi cu blîndeţe, şi-atunci se văzu că pe chipul lui, blînzi nu mai erau decît ochii: obrazul i se asprise, trăgîndu-se peste fălci şi desgolindu-le.

— Las’ că nu mai e mult. O zi-două, şi se termină. O să merg, măcar să mă vadă acolo: poate se-nbunează hapsînul.

Băiatul tuşi toată dimineaţa, pe sub prunii bătrînului, cu broboane de apă pe frunte, că nu mai ştiai, o fi ploaia, ori sudorile trupului. Dar, aproape de prînz, se lăsă pe o coastă, gemu din adînc şi rămase întins aşa, fără să mişte, în ploaia subţire, clipind doar din pleoape şi răsuflînd repede.

Din ziua aceea, Culai nu mai fu în stare să iasă din casă — şi aşa rămase, şi toamna, şi iarna, zăcînd în fundul patului, ca moşnegii, sau ca ologii, subţiindu-se la faţă şi topindu-se.

Moş Visarion veni să-l vadă, se uită la el ca la un netrebnic, nu spuse nimic cît era în casă dar ieşind, începu să piţigăiască, luîndu-i pe ceilalţi în primire, cu atîta pornire, încît i se umflă cucuiul, săltînd pălăria.

— Să-mi aduceţi pe altul în loc — că îmi putrezesc prunele! Altfel, ştiţi voi!...

Îşi munciră mult mintea copiii, să găsească unul în locul lui Culaie, dar de cine să te apropii, dacă nu-i poţi da nici o răsplată, că tu nu eşti moş Visarion, să ai punga doldora de parale.

A doua zi, în livada hapsînului, se ivi Cazimir, o dată cu copiii. Şi cît era de bătrîn cantonierul, şi cu mîna oloagă, unde mi se apucă să scuture prunii, unde mi se apucă să ducă găleţile, să te prindă mirarea de atîta spor la un om ca dînsul.

— Voi încărcaţi-le şi eu le duc la povarnă!...

Lucrau cu patru găleţi acuma, în loc de trei, ca mai înainte. Trică şi Uţă adunau prunele, şi pînă să vină Cazimir cu găleţile goale, astea de aici erau pline. Aşa, în cîteva zile n-avea să mai fie în toată livada urmă de prune.

Seara, ducîndu-se spre casă, tustrei împreună, osteniţi dar plini de mulţumire, cantonierul zise, în timp ce-şi aprindea luleaua, ferindu-se de ploaie:

— Am să fac eu la anul o maşină, care să adune prunele singură.

— Dar ai să poţi, Cazimire? întrebă Trică, în al cărui cap de mecanic se şi iviseră piedicile, lovindu-se între ele.

Uţă, care înfuleca dintr-un codru de pîine, înghiţi zorit, făcu un gest cu mîna şi zise, mirat de această întrebare:

— Cum să nu poată? Cazimir poate face orice. Nu-i aşa, Cazimire?

Cantonierul nu răspunse: acum îi era gîndul aiurea. Ajunseseră la pod şi păşeau peste scîndurile rupte, că încă nu le reparase nimeni; dar nu la asta se gîndea Cazimir acuma. Se gîndea la o întîmplare despre care nu mai pomenea nimeni, de parcă aveau înţelegere să nu deschidă niciodată gura. De data asta însă, Trică vorbi, ca şi cum ar fi ghicit pe unde umbla gîndul cantonierului:

— Oare or fi scăpat?

Cazimir nu răspunse. În schimb, Uţă, înţelegînd dintr-o dată despre ce era vorba, zise, sigur pe sine:

— Au scăpat!

— De unde ştii tu?

— Păi dacă-i prindea, nu luau pînă azi urma buletinului?

Trică întoarse capul spre el, întîi nedumerit — pe urmă în ochi i se citi o umbră de spaimă. Şi chiar Cazimir avu o tresărire.

— Aşa e! bîigui băiatul cel mare. I-ar fi luat urma şi veneau să ne caute jandarmii... Adică, tu te-ai gîndit la asta, Uţă?

— Păi sigur că m-am gîndit! Ce, parcă eu nu ştiu ce e buletinul?... Dar nu v-ar fi luat pe voi, că nu voi l-aţi adus, ci pe mine!

Cazimir se opri deodată, pe marginea podului, şi-l privi într-un chip ciudat, o privire şi blîndă, şi aspră şi iscoditoare, udată de picăturile ploii.

— Uţă, ce-ai vrea tu să fii, cînd oi fi mare?

Se auzea clocotul apelor jos, iar pe scîndura podului ţîrîia ploaia.

— Om bun! răspunse, de mirare, copilul.

Capitolul XXV
ÎN AŞTEPTAREA NINSORII

De ce-i trebuia lui Cazimir „clei rece” nu ştia niciunul, dar copiii fuseseră de faţă cînd el îl rugase pe un muntean, care se ducea cu căruţa la oraş, să-i cumpere un kilogram, şi dacă n-o găsi la prăvălie, că prăvăliile se goleau, să caute pe la tîmplari.

Se sfîrşise de mult cu adunatul prunelor, trecuseră şi ploile — numai ţuica nu era gata pretutindeni, aşa că fumul de la cazane şi mirosul de borhot tot mai pluteau pe dealuri.

Trică şi Uţă aţîţau focurile în povarna lui moş Visarion, robi de dimineaţă pînă seara — că prunele lor de acasă trebuise să le adune pe apucate, lăsîndu-l pe bătrînul morar să creadă că restul timpului se omoară cu şcoala.

Dar nu aveau numai grija focului, adică să taie gătejele, să le aducă înăuntru şi să le pună la cazane, ca să nu scadă damful nici o secundă; tot ei goleau cazanele de borhotul vechi, cărîndu-l la porci, tot ei le umpleau cu borhot nou, din tocitori, scoţîndu-l cu găleata legată de frînghie. Tot ei lipeau apoi capacele cazanului, cu un fel de cocă rău mirositoare pe care o avea bătrînul în casă, că altminteri de unde să iei atîta miez de pîine cînd era oprit măcinatul făinei? Şi chiar dac-ar fi fost slobod, nu era tocmai moş Visarion omul care să facă atîta risipă.

Cam astea erau treburile copiilor, şi erau destule; ţuica ce-i drept o strîngea bătrînul şi el singur o punea în balercuţe. Avea prune prea multe ca să mai ia şi de la alţii, aşa că în povarna lui nu intra nimeni, nu era gălăgia şi petrecerea din celelalte poverne.

Copiii îşi îndeplineau treaba pe tăcute şi într-o mare tristeţe, ca la priveghiu, ba încă mai rău decît acolo, fiindcă în jurul mortului tot se mai face cîte o glumă. Nepoţii bătrînului, chiar dacă-şi mai băgau nasul prin povarnă, veneau nu ca să le ajute, ci să-i zădărască şi să fure cîte o cană de ţuică deşi asta cerea mare iscusinţă.

În acest timp Culaie zăcea în casă, tuşind cu sfială, fiindcă îi trecuse tusea cea mare care se auzea pînă în casa vecinilor. Fusese şi doctorul, în trecere, cu brişcă, într-o duminică, îi scosese cămaşa, îi pusese pe piept o pînză subţire şi-l ascultase înăuntru, pe urmă îl ciocănise şi la sfîrşit, clătinînd din cap, îi spusese lui Ilie Ţeposu, fiind acasă şi el în ziua aceea:

— Să stea la odihnă şi să-i daţi mîncare buna, omule!
— Ce să-i dăm, domnule doctor?
— Găină şi lapte mult, şi ouă!
— Păi de unde?
— Las’ c-aveţi coteţele pline!

Coteţul plin îl avea moş Visarion, dar ce putea să facă omul: să se ducă la el să fure?

Acest Ilie Ţeposu nu era nici nevolnic, nici leneş, dimpotrivă, lumea îi ştia şi priceperea la treabă şi vrednicia, pesemne însă îi lipsea altă însuşire, fiindcă deşi se străduise din răsputeri să-şi facă o stare mai bună, să ducă trai mai bun şi copiii, nu găsise de fel calea înavuţirei. Omul se însurase de tînăr, fiind flăcău chipeş în vremea aceea, şi astăzi era îmbătrînit la treizeci şi cinci de ani ai vieţii.

Ce poate să te îmbătrînească înaintea anilor, decît boala, necazurile şi sărăcia? Ilie Ţeposu nu fusese bolnav niciodată, nu cunoscuse nici răceala, nici junghiul — era ţeapăn încă şi astăzi, cu toate poverile ţinute de el în spinare — în schimb nu se putea plînge de lipsa necazurilor şi a sărăciei. Fiindcă s-a amintit o dată în treacăt, iată mai lămurit, ce păţise el cu cazanul de ţuică şi cu birurile:

Avînd bucata aceea de livadă neîndestulătoare pentru a-şi ţine familia, omul intrase în datorii — asta se întîmpla cu vreo patru ani înaintea războiului — şi luase cazan de ţuică spre a nu mai da dijmă altora. Dar ca să ţii cazan, pare-se era nevoie tocmai de acele însuşiri care îi lipseau omului. Lucrul mersese bine la povarnă, pentru început, veniseră cu prunele şi unii vecini, bucuroşi să-l lipsească pe primar sau pe domnul Aristide de dijma lor şi mai bine s-o dea cuiva pe care îl ştiau om cumsecade din totdeauna.

Ilie Ţeposu socotea că găsise calea traiului bun şi era vesel şi îşi mîngîia copiii, făgăduindu-le bocanci şi straie noi de Crăciun, fără să bage de seamă cu ce ochi îl priveau ceilalţi stăpîni de cazane, care se socoteau păgubiţi. Şi iată că nu se terminase bine fiertul ţuicii, cînd se pomenise în povarnă cu perceptorul, venit după bir. Şi birul, nu ştiu cum socotit, mînca dintr-o dată trei sferturi din ceea ce bietul om socotise că o să aibă cîştig.

Trei ani se luptase Ilie Ţeposu astfel, înverşunîndu-se să ducă mai departe o treabă dovedită peste priceperea lui — şi la urmă vînduse cazanul de pe urma căruia în loc să se îmbogăţească, mai dădea şi azi jumătate din leafă, ca să scape de datorii.

Acum omul se posomorise, se închisese în sufletul lui, socotindu-se uneori prost, alteori lipsit de noroc — cînd lui nu-i lipsise decît o însuşire: să se pună bine cu perceptorul, cum făceau de pildă domnul Aristide şi moş Visarion.

Şi iată că pe deasupra, toamna asta îi căzuse bolnav rău cel mai mare dintre copii — şi n-avea nici destui bani să-l îngrijească, n-avea nici timp, nici destul îndemn, şi mai era şi războiul, care face ca viaţa omului să scadă la preţ, doctorii nebătîndu-şi capul prea mult cu un copil bolnav, cînd mor atîţia oameni sănătoşi pe front.

— Na, femeie, cumpără ce-a zis doctorul şi să-l hrăneşti!

Ce putea face Ilie Ţeposu mai mult, într-o duminică, decît să rupă cîteva sute de lei de la alte nevoi şi să le dea pentru hrana copilului? Numai că acea hrană potrivită pentru boala lui se găsea greu chiar şi în sat şi costa scump, prea puţini fiind cei care să aibă peste trebuinţele lor lapte, ouă şi găini.

Sîmbătă seara, cînd venea acasă negru la chip, nefiind în stare să aducă un cuvînt bun, bărbatul aducea în schimb un chil-două de carne din care se dădea lucrătorilor — şi pe asta o fierbea femeia, să mănînce Culaie. Dar băiatul nu avea poftă într-una, parcă tînjea după altceva, ce anume, n-ar fi putut spune nici el. Atunci maică-sa îl îndemna cu ţoiul, că făcuseră şi ei ţuică, socotind să-i aţîţe băiatului pofta de mîncare. Băiatul bea în silă, crezînd că ţuica are puterea doctoriei, cum spuneau bătrînii, dar se vede era o doctorie prea tare pentru maţele lui, care se întorceau pe dos şi-o dădeau afară, lăsîndu-l cu durere de cap şi cu ameţeli.

Nepoţii morarului veneau şi dimineaţa şi seara să-l vadă; Trică îi aduse într-o zi o găină, lăsîndu-l pe Miroslav să postească, fiindcă era gras cotoiul, nu se potrivea cu bietul Culaie. Dar ce mare lucru e o găină? Nu ţinu nici două zile, — poftiră şi ceilalţi copii la fiertură, şi mama lor nu avu inima să-i dea pe uşă afară, cînd mirosea aşa de frumos din oală.

Şi Cazimir venea, în toate zilele săptămînii, luptîndu-se cu ispita, fiindcă trebuia să treacă prin faţa povernelor, unde mirosul ţuicii îi îmbia tot atît cît îl alunga sila de unii oameni. Îi aducea cantonierul bolnavului cîte un măr, cîte un pumn de nuci, care se găseau şi pe-aici, dar altceva, de unde? Se duseseră ciobanii cu oile, să ierneze la cîmpie, lăsînd stînele la Curmătură, goale şi nu mai văzuse brînză nici el, nici cotoiul, de o lună de zile, că altfel i-ar fi adus o felie-două şi lui Culaie.

Bolii copilului i se zicea deocamdată, răceală, cel puţin aşa răspundeau cei ai casei la întrebarea vecinilor. Doctorul spusese că a fost pneumonie, dar lumea, văzînd că băiatul nu se înzdrăveneşte, socoti, fără să fi urmat medicină, că asta e oftică, de care nu scapă nimeni.

Cazimir se aşeza posomorit la căpătîiul bolnavului şi stătea acolo cu orele, fără să scoată o vorbă. Uneori dădea să facă o mişcare, să ridice mîna şi s-o pună pe fruntea bolnavului, dar se oprea la jumătate, ca şi cînd n-ar fi avut putere mai multă, sau i-ar fi fost ruşine, că nu era copilul lui, şi cu ce drept să-l mîngîie? Alteori întreba, cu glasul înăbuşit, dînd dovadă că îşi frămîntă inima, dar nu se pricepe la mersul boalei:

— Te doare, Culaie?

— Nu, Cazimire! răspundea în şoaptă băiatul, cu ochii aceia albaştri, care se făceau şi mai albaştri şi mai mari, pe măsură ce treceau zilele.

Pe el nu-l durea nimic, asta e o boală care nu doare, ci macină numai puterile, uşurel şi hoţeşte, fără să simţi pe unde-o să-ţi ia sufletul.

Şi iar rămînea Cazimir posomorît alături, muncindu-şi pumnii, semn că-şi muncea şi inima.

— Cazimire! şopti într-o zi băiatul. Ştii...

— Ce să ştiu, Culaie?

— Ştii, eu am... am răcit la culesul prunelor... N-am răcit... în ziua aia.

Cantonierul îşi lăsă capul în pămînt şi nu mai răspunse. Afară se învîrtejeau nori de ninsoare.

— Cazimire, ţi-a adus cleiul?

— Da’ de unde ştii tu de el?

— Mi-a spus Uţă.

Uţă se mirase într-adevăr foarte mult de această vorbă şi ca urmare, înnebunise pe toată lumea, şi pe moş Aron, şi pe maică-sa, întrebîndu-i pe fiecare. Curios cum era din fire, ar fi vrut să ştie ce-i acela clei rece, dar Trică, deşi priceput la meşteşuguri, nu ştiuse să-l lămurească, iar cantonierul n-avea obiceiul să vorbească înainte de vreme; cînd îţi arăta un lucru, îţi spunea şi taina lui — altminteri îşi păstra vorbele pentru basme şi istorii scoase din închipuire.

— Şi ţi-a adus cleiul. Cazimire? stărui Culaie, arătîndu-şi numai ochii din perne.

— Mi l-a adus.

— Da’ la ce-ţi trebuie?

— Lasă că ai să vezi tu, atuncea...

Băiatul nu mai zise nimic, şi pe chipul lui se lăsă o sfioasă întristare. Atuncea... Cînd? Adică la timpul cînd Cazimir va da întrebuinţare acestui clei, la cine ştie ce născocire! Dar va putea oare el, Culaie, să-şi mai tîrască trupul istovit pînă la atelierul cantonului?...

Apoi, ca să alunge apăsarea de pe sufletul lui şi din odaie, micul bolnav începu să rîdă:

— Cazimire, şi ce-a zis sultanul?

— Care sultan?

— Ăla care a vrut să taie capul turcului, fiindcă măgarul...

— Dar de unde ştii tu istoria asta?

— De la Uţă... Spune, Cazimire, ce-a zis sultanul?

— Păi sultanul a zis: dacă pînă la anul măgarul n-o să înveţe carte, îţi va sta capul unde îţi stau picioarele.

— Şi turcul, turcul ce-a făcut?

— Turcul? A zis aşa către un prieten care îşi arăta îngrijorarea: „Cine ştie? Pînă la anul poate moare sultanul, poate moare măgarul... ori, mai ştii, poate învaţă carte!”

Băiatul rîse, înveselit, pînă ce îl apucă tusea.

— Nu mai vorbi, Culaie! îl sfătui cantonierul.

— Lasă, că mi-a trecut!... Cazimire, adică sultanul e moş Visarion?

— Nu, că moş Visarion e mai rău decît sultanul ăla!

— Ei, aşa vine vorba, în poveste. Eu aşa am înţeles. Şi măgarul sîntem noi... Da, Cazimire?

Cantonierul iarăşi nu mai răspunse. Nu chiar acesta fusese tîlcul povestei, cînd le-o spusese copiilor ca să-i îmbărbăteze, lăsîndu-i să înţeleagă că într-un an se pot schimba multe. Băiatul o înţelesese altfel, dar nu strica nici înţelegerea lui, ai fi zis că şi ea se potriveşte.

Culaie se ridică într-un cot, să-i fie mai aproape.

— Cazimire, spune-mi drept, întîmplarea asta e chiar adevărată?

— De ce mă întrebi?

Se cam zburlise cantonierul; nu-i plăcea să i se pună la îndoială vorbele.

— Aşa, Cazimire: Uţă zice că scrie în letopiseţe.

Cazimir se uită la el, altfel decît la toţi copiii, îi văzu ochii mari, faţa suptă, fruntea îmbrobonată, îi auzi răsuflarea gîfîitoare şi simţi, în chip ciudat, nu ştiu ce mustrare de cuget. Dar îşi frămîntă mult pumnii şi

inima, pînă ce se hotărî să facă o mărturisire, care pentru el, pare-se, avea mai multă însemnătate decît abdicarea pentru un rege:

— Nu-i adevărată!... Dar să nu-i spui lui Uţă! Făgăduieşte-mi!

Şi, în chip tot atît de ciudat, în clipa aceea Culaie păru că înţelege şi el frămîntarea cantonierului, fiindcă îi răspunse înclinînd capul, şi apăsîndu-i, cu un anumit tîlc, mîna:

— Îţi făgăduiesc, Cazimire!

★

Cînd nu era în sat, la patul bolnavului, Cazimir stătea în atelier şi meşterea ceva, pe tăcute. Seara, nepoţii morarului veneau să se uite şi mai zăboveau şi-acolo vreo oră, dar nu-şi dădeau seama de pe acum cam ce pune prietenul lor la cale.

Cazimir făcuse rost de scîndură de tei, dreaptă şi fără noduri, groasă cam de un deget, o tăiase în bucăţi, de vreun metru lungime, late de vreo şchioapă, apoi se chinuise multă vreme cu gealăul, să le facă feţele drepte şi netede, ca să se aşeze una peste alta fără să se vadă lumină printre ele, ca şi cînd ar fi fost toate dintr-o bucată.

— Ce-s astea, Cazimire? întreba Trică, vădindu-se încăodată curios la meşteşuguri, pe cît de curios era Uţă la istorii.

— Ai să vezi cînd o fi vremea.

Şi într-o seară copiii văzură cum Cazimir se pregătea să facă o treabă neobişnuită, în fiinţa lui simţindu-se mare încordare: îşi freca mîinile, îşi netezea mustăţile, se scărpina în ureche, tot potrivindu-şi sculele.

În seara aceea, avînd toate scîndurile gata, cantonierul mătură tejgheaua dulgherului de nu mai rămase pe ea o foaie de talaş, un fir de rumeguş, şi pe urmă se uită de jur împrejurul atelierului, fără să caute ceva anume, ci poate doar să-şi liniştească inima, înainte de a purcede la cele următoare. Apoi luă prima scîndură, o aşeză pe tejghea, o netezi cu palma, şi pe urmă, în sfîrşit, întinse mîna după o pungă, aflată deasupra, pe poliţă.

Punga stătea de cîteva zile acolo, copiii o ştiau, o adusese de la oraş munteanul acela.

— Cleiul rece! îi şopti Trică mezinului.

Rece, adică îngheţat? Uţă ar fi vrut să pună mîna să vadă cum era cleiul, dar cine se putea apropia de Cazimir, în clipele acelea?

Cantonierul desfăcu punga şi turnă din ea într-o cutie, un fel de praf gălbui, grăunţos, care nu răspîndi nici o boare de frig sub acoperişul magaziei. Pe urmă turnă deasupra o cană de apă, învîrti cu un beţigaş, pînă ce praful se prefăcu într-o pastă subţire, şi pasta o întinse, cu mişcări pripite, tot lungul scîndurii. Deasupra puse repede a doua scîndură, o unse şi pe ea — şi aşa le luă pe toate. Iar la sfîrşit le bătu în cuie, pe margine, ca să se lipească mai bine.

— Cazimire, dar cleiul nu trebuie încălzit? întrebă băiatul mai mare, care văzuse cum lucrau tîmplarii.

— Păi ăsta-i clei rece!

În sfîrşit, începea lămurirea.

— Aşa? Şi ţine?

— Ţine mai bine decît ăllalt. Cleiul cald la apă se umflă şi se deslipeşte.

Vroia oare Cazimir să cioplească din scîndură o barcă de jucărie?... Nu s-ar fi trudit el atîta pentru asemenea lucru! Barcă de jucărie?! Pentru cine, cînd ai prins gustul automobilului?!

— Scîndurile astea au să stea în apă?

— Nu, dar pot să se ude.

— Şi n-ai găsit un lemn pe grosime, să scuteşti lipitura?

— De găsit găseam eu, dar lemnul întreg, chiar dacă-i uscat, se mai strîmbă, după cum îi e felul. Ăsta nu trebuie să se strîmbe, de-aia l-am făcut din bucăţi, că bucăţile, încleiate, se ţin drept între ele.

— Dar la ce-ţi trebuie lemnul, Cazimire?

Mai departe meşterul nu voi să răspundă

— Asta o s-o aflaţi la vreme!

Dacă văzu că nu mai capătă altă lămurire, Uţă se bosumflă si-l trase pe frate-su de mînecă:

— Nene, hai acasă că mi-e foame 1

Era mîncăcios, se ştie, dar simţea foamea mai ales în clipele de încordare sau de nemulţumire.

Lemnul rămase la uscat două zile, apoi Cazimir îi scoase cuiele, îl prinse în tejghea şi începu să-l meşterească mai departe: după cutele care i se vedeau pe frunte, ai fi înţeles că partea grea a lucrului începuse abia acuma.

Mai întîi măsură jumătatea lemnului, şi în locul acela dădu o gaură, cu un sfredel ales după o anumită grosime. De o parte şi de alta trase două linii, cam la un lat de mînă şi de-acolo înainte băgă cuţitoaia în

muchea scîndurii, făcînd-o piezişe, dar nu la fel pe toate părţile, şi nici pe toată lungimea.

Lucra după un desen, aflat în sertarul tejghelei, ascuns de vederea copiilor; de-acolo lua măsurile, cu compasul, cu metrul, dar chiar şi-aşa, adesea i se părea că se află în mare încurcătură şi mormăia de unul singur, învîrtindu-se prin magazie.

La sfîrşitul săptămînii — tocmai începuse să fulguiască afară, că venise de mult noiembrie — Trică se uită la lucrul cantonierului aflat pe cale de desăvîrşire — şi deodată se bătu cu palma în frunte:

— Păi asta-i elice! Nu-i aşa, Cazimire?

— Aşa o fi, dacă zici tu! mormăi cantonierul, prefăcîndu-se morocănos, dar fiind mulţumit în suflet, că lucrul lui ieşise bine, de vreme ce semăna a ce trebuia să fie.

— O elică? se miră Uţă. Cazimire, vrei să faci aeroplan să zboare?

Uite, asta era o idee care nu-i trecuse prin cap cantonierului. Aeroplan? Adică de ce nu?... Deocamdată avea însă altceva în minte, care îl urmărea din zilele cînd se fărîmase automobilul.

— Aeroplanul îl fac la anu', zise. Acum fac o sanie care să meargă singură.

— Adică să-i pui roate şi să le învîrtească motorul? întrebă Uţă.

— Nu, că aşa n-ar mai fi sanie. O să meargă pe tălpice, şi-o s-o împingă elica.

Trică încuviinţă din cap:

— Ştiu, Cazimire! Ca un hidroglisor. Am văzut într-o revistă.

— Nu ştii nimic! făcu supărat cantonierul, care se aşteptase la mai multă uimire din partea copiilor.

Apoi bombăni:

— Ce-i aia hidroglisor?

Nu auzise de această vorbă, nu erau hidroglisoare pe vremea cînd lucra el în garaj, la reparatul maşinilor.

— E un fel de barcă, mînată de motor — îl lămuri Trică — dar în loc să aibă elicea în apă, are una mai mare, în aer, ca avioanele. Aşa vrei să faci sania, nu, Cazimire?

Cantonierul se rezemă de tejghea, parcă doborît de o lovitură. Crezuse că o să-i doboare el, cu noua lui născocire!

— Bine că le ştiţi voi pe toate! zise la urmă. Lasă, să vedem, cînd o fi sania gata, cine-o să se roage: ia-mă şi pe mine să mă plimb, Cazimire!

Şi, zilele care urmară, cantonierul îşi duse posomorit lucrul mai departe: uneori îi venea să dea cu ciocanul, să sfarîme tot ce făcuse, alteori se înfierbînta iarăşi.

Copiii nu veneau decît seara, şi atunci stăteau doar puţină vreme, că erau trudiţi, încă nu sfîrşiseră cu robia. Acum nu mai era vorba de povarnă, trecuse demult vremea ţuicii, învîrtiseră şi centrifuga, să scoată mierea de toamnă; moş Visarion îi punea la alte cazne, să ducă stupii în temnic, pentru iernare, să-i taie lemne pe toată iarna, să-i mături prin ogradă — şi cînd altele, ca şi cînd i-ar fi avut argaţi pe vecie.

Dar ce să facă bieţii copii? Intraseră într-o horă tare a dracului. Moş Visarion le cînta şi din scripcă, şi din cobză, iuţindu-i, şi ei nu aveau îndrăsneala să rupă jocul, dînd dracului lăutarul. Mama lor şi moş Aron îi credeau duşi la şcoală, mai lipsea să se înfurie Gît Mort şi să le trimeată amendă, că atunci se încurca rău socoteala!

Între timp, Cazimir îşi lucra născocirea. Motorul motocicletei, socotea el, n-avea destulă putere să ducă vechea sanie, în care era pus lemn şi fier fără economie. Trebuia una uşoară ca fulgul, să alunece doar ce-ai fi împins-o cu degetul. La această sanie lucra el acuma, făcîndu-i tălpicile din ţeavă subţire, stîlpii de asemeni din ţeavă, ca şi întreaga ei alcătuire, — să fie destul de lungă ca să încapă doi oameni, dar să nu atîrne, cu tot cu motorul, mai mult de vreo cincizeci de kilograme.

Cît lucră la această parte a saniei nu se întîmplă nimic deosebit, nici cu el, nici cu copiii. Ei veneau seara în trecere, aruncau un ochi prin magazie şi se duceau, că nu-i mai ţineau picioarele. Altă legătură nu mai aveau cu cantonierul, rămas aproape în părăsire. Telegraful stătea desfăcut în sobă, din seara aceea nu-l mai puseseră că, dacă plecase Petruş, la şcoală iar Culai zăcea în odaie, cu cine să mai vorbească, pe cine să cheme zumărul? Cazimir, morocănos cînd era vorba de o născocire făcută de altul, nu vroise niciodată să le răspundă. Ei nu ştiau că bietul om nu-şi putuse băga în cap alfabetul „morse”, cu toată străduinţa lui dintr-o vreme, fiindcă în cap avea griji şi gînduri. Iar dacă el nu ştia telegraful, cine să vorbească în locul lui, cotoiul?

Astfel, seara, odaia cantonului, cu lampa neaprinsă, rămînea rece şi pustie, apăsată de liniştea cimitirelor. Cazimir întors de la lucru se aşeza lîngă vatră şi lîncezea aşa mult timp, puţin păsîndu-i de

miorlăiturile cotoiului. Miroslav slăbise îngrozitor în ultima vreme, dar parcă lui Cazimir i se asprise inima.

— Rabdă! răcnea la el, cînd într-un sfîrşit îşi ieşea din fire.

Motanul se aşeza pe poliţă, cu botul pe labe, ca dulăii, şi îi arunca priviri fioroase. Dar, după un timp, chinuindu-l pesemne foamea, iar începea cu chemările.

— Să taci că te dau afară! îl repezea cantonierul.

Atunci năzurosul cotoi sărea pe pat, de pe pat se ducea în colţul odăii, unde îl aştepta o bucată de mămăligă rece, o mirosea, în silă, şi pe urmă începea să rîcîie din ea fărămiţe, pe care le înghiţea chinuindu-şi tot trupul şi strîmbîndu-se ca un copil care ia sare amară.

Aşa treceau acum zilele la canton, unde înainte, la ceasul acesta, răsunau glasurile copiilor, sau li se auzea numai răsuflarea pripită, ei ascultînd cu sufletul la gură cine ştie ce istorie de pomină pe care le-o spunea cantonierul.

Din cînd în cînd, Cazimir tresărea şi trăgea cu urechea afară: între trenurile care parcă treceau mai dese acum, ducînd gloanţe şi ghiulele pe fronturile unde pare-se treaba zurbagiului nu mergea bine, tot i se părea că aude paşi sfioşi, apropiindu-se. Pe urmă simţind liniştea deplină, se ducea la telegraf, îl privea o vreme, punea mîna pe manipulator, parcă temîndu-se să nu-l frigă şi ţăcănea în el, cu o sfială şi cu o uimire neaşteptată la un om de vîrsta aceea. Nu ştia taina telegrafului, dar, ţăcănind în el aşa fără noimă, avea în cap gînduri pe care parcă le trimitea firului, să le ducă la moară:

„Măi Trică, Uţă s-a culcat? Să nu-l tragă de la geam, că suflă rece afară... Mă Trică, ia spune, cum e cu hidroglisorul ăla?”

Aşa îşi trecea Cazimir serile... Iar înainte de a se culca, lua de pe poliţă o carte poştală, pe care i-o înmînase încă de acum o lună acarul, în gară, se aşeza lîngă vatră şi o citea iarăşi... Flăcările nu dădeau destulă lumină, dar nici nu era nevoie, fiindcă el ştia cartea poştală pe dinafară:

„Cazimire, merg bine cu şcoala, am note bune, la toate materiile, dar niciodată nu mi s-a părut timpul pînă la vacanţă mai lung ca acuma. Mi-e dor de canton cum nu mi-a fost dor de casă niciodată. Am învăţat de la tine, Cazimire, să nu judeci sufletul omului după cît are faţa de aspră. Ştiu că tu ai să înţelegi rîndurile astea, mai bine decît le-ar putea înţelege oricine...”

Nu, Cazimir nu le înţelegea chiar atît de limpede pe cît îşi închipuia cel care scria cartea poştală. Dar citindu-le, simţea o căldură la inimă

şi în ochi i se iveau lacrimi. Şi, ştergîndu-le, cu dosul mîinii lui butucănoase, clătina din cap şi zicea, cu glas tare, ca şi cînd i-ar fi vorbit motanului:

— Bun băiat Petruş! Şi deştept!... O să ajungă pe puţin şef de gară!...

Capitolul XXVI
GLASUL MOTORULUI

Pentru orice mişcare, e nevoie de un motor — motorul maşinii, pentru orice faptă omenească de alt motor — motorul sufletului sau al inimei.

Sania era gata, îi mai lipsea vopseaua şi...

— Mîine o să-i pun motorul! zise Cazimir, într-o seară, cînd veniseră iarăşi copiii.

Doar atît zise: motorul saniei. Şi îndată, Trică simţi motorul sufletului punîndu-i-se în mişcare.

— Uţă — îi vorbi pe drum mezinului, în timp ce se duceau spre moară — de mîine nu mai mergem la moş Visarion: îl dăm dracului!

— O să ne ia cu jandarmii! răspunse şi speriat, dar şi zgîndărit mezinul.

— O să vedem dacă-i dă mîna!

A doua zi, copiii se sculară la ora cuvenită, să se ducă la şcoală, porniră pe drum, se opriră la canton să-l vestească pe Cazimir că se întorc să-i dea ajutor, de la prînz înainte, şi ajungînd în sat, la răspîntie, Trică se despărţi de frate-su.

— Tu du-te înainte: dacă întreabă Gît Mort de mine, spune-i că sînt şi eu îndată acolo.

Iar el o luă în partea cealaltă şi, ajungînd unde îl chema robia, intră băţos în curtea bătrînului.

Moş Visarion piţigăia, certîndu-se peste gard cu vecina, o ceartă care ţinea de pe vremea prunelor:

— I-ai spus lui bărbat-tu, fă Joiţo?

— I-am spus.

— Şi el ce-a zis?

— Că nu eşti în toate minţile, moş Visarioane.

Bătrînul se aprinse la faţă şi i se învineţi cucuiul.

— Chiar... chiar aşa a zis?

Trică intră tocmai în clipa aceea şi băgă de seamă descumpănirea bătrînului. Ştia şi pricina ciondănelii: moş Visarion avea vreo doi pruni care se aplecau peste gardul vecinului şi, după cum era legea, cunoscută de toată lumea, vecinului i se cuveneau, fără nici o gîlceavă, prunele din partea aceea. Dar omul, fiind dus cu lucrul la oraş şi rămînînd singură acasă femeia cu copiii, ea nu îndrăznise să le

culeagă, tocmai ca să nu-şi stîrnească vecinul. Numai copiii scuturaseră de vreo două ori crăcile, cuvenite lor dealtminteri, şi-şi umpluseră sînul cu prune.

Moş Visarion, care îi văzuse, că avea ochii oriunde cînd era vorba să-şi păzească bunurile, pornise gîlceavă, aşa, fără nici o îndreptăţire — şi de atunci, deşi trecuseră două luni de zile, o înnebunea în fiecare dimineaţă pe biata femeie:

— Joiţo, să-mi plăteşti prunele!... Joiţo, am să chem jandarmii! Joiţo, o să-ţi pun bărbatul în fiare!

Şi cîte alte vorbe, toate cam pe aceeaşi măsură! E drept că sîmbătă seara, şi duminica, atunci cînd era bărbatul femeii acasă şi s-ar fi cuvenit să lămurească pricina, el fiind stăpînul casei şi tatăl copiilor, moş Visarion bombănea pe la gard, dar nu îndrăznea să facă gură; omul, pînă mai anii trecuţi supus, cu teamă şi cu respect în faţa bătrînului, se cam înrăise de cînd cu războiul, că îi murise doi fraţi pe fronturi — sau poate se înrăise la oraş, unde se află tot felul de lume. Fapt e că nu-i mai arăta nici teamă nici respect lui moş Visarion şi acesta, simţindu-l, se ferea să-i zică o vorbă. În schimb, după plecarea lui, îi zădărea femeia toată săptămîna.

— Joiţo, aşa a zis Preda al tău?

— Aşa a zis, moş Visarioane!

Bătrînul clătină din cap, să-şi potrivească minţile în creier, şi-atunci dădu cu ochii de Trică: înţelegînd că băiatul auzise toate vorbele, nu doar pe-ale lui ci şi pe ale femeii, bătrînul fu cuprins de furie:

— Unde-i frate-tu? Şi de ce-aţi întîrziat pînă acuma?

— Nu-i treaba dumitale de ce-am întîrziat! răspunse băiatul, prinzînd mai mult curaj decît înainte. Iar Uţă nu vine şi nici eu nu mai stau, că nu sîntem slugile dumitale!

— Pungaşilor! piţigăi moş Visarion, ridicînd mîna.

Dar Trică, deprins să se apere de orice lovitură, nu se trase în lături, ci îl înfruntă, gata să-i apuce braţul slăbănog şi să i-l răsucească, luîndu-i toată puterea.

Mirat de împotrivirea lui, bătrînul rămase cu mîna în vînt, dar nu-şi domoli furia, ci, zise, sfîrtecîndu-l cu ochii, în loc să-l lovească cu pumnul:

— Vă duc la Post!

— Du-ne!

Vecina venise la gard şi rîdea în spatele lui, într-un anumit fel, îmbărbătîndu-l pe Trică. Nepoţii se iviseră şi ei pe prispă, în cămăşi şi

cu picioarele goale, deşi afară lipsea numai zăpada ca să fie iarnă în toată puterea, că venise de mult îngheţul. Moş Visarion, aşa de afurisit cu toată lumea, nu avea asupra nepoţilor nici o putere: dracii de copii îi ştiau partea slabă, ori se învăţaseră cu nuiaua, fapt e că de o vreme nu se mai supuneau poruncilor lui, nici unul. Şi-atunci, singurul mijloc al lui moş Visarion să se răzbune, era să-i lase cu burţile goale, drămuindu-le mămăliga şi leguma şi oprindu-le cu desăvîrşire vreo bunătate, din care el avea cu prisosinţă, de pilda mierea, atît de plăcută copilului.

— Hai în casă! şuieră bătrînul, către Tricǎ, simţind atîţia ochi în jur şi, pesemne, nedorind să vadă şi alţii cum îl înfruntă slugoiul.

Un altul în locul lui Tricǎ s-ar fi temut să intre în casă, unde se afla în mîna stăpînului. Dar, cînd băiatului i se aprindea sîngele în vine, nu-i mai era teamă de nimic şi de nimeni.

— Ai uitat învoiala? se răţoi bătrînul, cînd fură singuri.

— Nu; dar dumneata ai călcat-o, moş Visarioane!

Şi, nemaidîndu-i putinţa să spună o vorbă, Tricǎ începu să turuie, aruncînd scîntei din ochi şi muncindu-şi pumnii:

— Eşti un om rău şi necinstit, moş Visarioane, să ştii că aşa spune toată lumea! Dacă noi am făcut o greşeală, şi am fost proşti să primim judecata dumitale, se cheamă că n-am avut minte, şi ni se iartă. Dar dumneata, care ai minte, şi cunoşti legile, nu aveai dreptul să ne judeci. Asta e, moş Visarioane! Şi nu doar că ne-ai judecat, şi ne-ai dat pedeapsă cum ai socotit dumneata, dar nici măcar nu ţi-ai cinstit judecata, că una ai spus atunci, şi alta ne-ai cerut pe urmă. Noi nu ne-am băgat să fim slugile dumitale pe vecie... Şi uite, să ştii, măcar că nu s-ar cuveni, că ne-am plătit de mult greşelile, noi o să venim la primăvară să-ţi săpăm primii, şi-o să mai venim şi la toamnă să ţi-i culegem, fiindcă aşa ne-am legat în faţa dumitale — şi, cu dreptate, sau fără dreptate, noi socotim să ne ţinem legămîntul.

Pe măsură ce vorbea băiatul, moş Visarion deschidea gura, mai mare, de i se vedeau ştirbiturile dinţilor — dar nu că se pregătea să răcnească, ci îl dobora uimirea. Iar cucuiul din creştet, la început băţos şi plin de vinişoare, se fleşcăise acum, şi parcă atîrna într-o parte, ca moţul curcanului.

— Aşa zici tu, Tricǎ? bîigui la urmă, abia auzindu-se.

— Aşa zic, moş Visarioane! Şi să ştii că eşti un om al dracului, şi cînd o să mori, n-o să te plîngă nici măcar nepoţii dumitale!

Moş Visarion se lăsă pe un scaun, uitîndu-se la băiat ca şi cînd n-ar fi înţeles bine: gura deschisă i se umezise de bale.

Pe urmă, cuprins de un fel de ameţeală, că parcă i se legăna capul şi avea ochii tulburi, duse mîna tremurînd la chimir, se scormoni înăuntru şi scoase un bănuţ galben:

— Na, mă Trică, să vă luaţi bomboane.

— Nu-mi trebuie, moş Visarioane! Dă-l nepoţilor dumitale, să aibă ce arunca la răspîntii cînd... ştii dumneata cînd o fi aia. Şi acum, i-aţi gîndul de la noi, pînă în primăvară!

Iată dar ce înrîurire avusese motorul saniei, asupra motorului din sufletul băiatului. Pesemne că sclavii eliberaţi simt aceeaşi bucurie pe care o simţiră nepoţii morarului în ziua aceea; dar ei mai erau şi mîndri, că se eliberaseră singuri, printr-o faptă cutezătoare, neavînd ajutor de aiurea... Ba, la drept vorbind, avuseseră: motorul!

Era acelaşi motor a cărui veche, glorioasă şi tristă istorie se ştie; numai că acum Cazimir îi scosese cutia de viteze, trebuitoare automobilului, dar fără folos la sania nouă, care nu mergea împinsă de roate, ci de elice, ca aeroplanul.

Şi cîtă bătaie de cap nu-i dădu elicea aceea cantonierului! O meşterise el cît putuse mai bine, luîndu-se după desene, să fie amîndouă părţile ei egale şi la fel ca formă, să nu bată una aerul mai tare decît cealaltă, făcînd să se bîţîie motorul. Dar, cînd îi dădură prima oară drumul...

Nu mai era mult pînă la Crăciun: ningea de o săptămînă, ninsoare pufoasă, bună, şi albiseră acum şi dealurile, şi drumurile, şi prunii — numai oamenii umblau posomoriţi pe uliţe, că pierise floarea satului, flăcăii, departe, în cotul Donului...

Motorul fu aşezat, la spatele saniei, cam la un metru înălţime, fiind ţinut pe un pat anume făcut, din ţevi îmbinate şi prinse cu nituri în restul saniei. Elicea, la rîndul ei, nouă, lustruită şi uşoară ca fulgul, avînd, în gaura din mijloc, pusă o bucşă de aluminiu, făcută cu totul la măsură, fu prinsă în axul motorului şi strînsă acolo cu piuliţa care ţinuse mai înainte pinionul. Pentru acea bucăţică de aluminiu, Cazimir trebuise să meargă iar la oraş, să i-o facă la strung, în atelierul Depoului. Restul nu ceruse nimic peste puterea pe care o aveau sculele cantonierului.

Şi astfel, fiind gata toată alcătuirea, mai lipsind doar să se pună frîna şi cablurile cîrmei, sania fu scoasă din atelier, şi i se porni motorul. Asta nu era treabă grea, motorul nu suferise nici o

vătămătură, şi porni, după ce traseră de el, învîrtind elicea, o dată, de două ori, de nouă. Dar nu porni bine, şi patul lui, cu toată sania, proptită din vreme ca să n-o ia înainte, începură să se hîţîne şi să clempăne, să zici c-o să rupă toate încheieturile.

Cazimir opri numaidecît motorul şi începu să bombăne, că de înjurat nu înjura niciodată în faţa copiilor.

— Ce are, Cazimire? întrebă Uţă, în culmea dezamăgirei. S-o fi strîmbat ceva în motor, atuncea, cînd s-a dus de-a dura?

— Nu-i motorul de vină! răspunse Trică, în locul cantonierului, cu pricepere de mecanic. Buba e la elice; are bătaie.

Cantonierul mormăi, ca totdeauna cînd i-o lua înainte isteţimea copilului:

— Bine că ştii tu! Hai, atunci pune mîna şi fă-o cum trebuie!

Se întîmpla ceva foarte ciudat cu el în aceste clipe: îi părea bine să vadă că Trică pricepe lucrul, dar îi era şi necaz, înţelegînd că pentru băiat orice născocire a lui nu mai semăna a minune.

— Aşa n-o să se poată îndrepta, Cazimire, fiindcă o ţine motorul! zise Trică, nebăgînd de seamă supărarea cantonierului. Trebuie scoasă şi pusă pe un ax, să se învîrtească liberă.

Poftim de mai zi ceva, tu — om în toată firea, cînd flăcăiaşul ăsta vorbeşte ca inginerii! La fel socotea Cazimir că trebuie făcut lucrul, dar acum, îndeplinindu-l, s-ar fi zis că Trică l-a scos din încurcătură.

Meşterul trase sania înăuntru şi începu să deşurubeze, pufnind, piuliţa elicei. S-o pună acum pe un ax, ca să se învîrtească liberă! Parcă nu mai făcuse asta? Uite, axul, potrivit la măsură, se afla încă în menghine. De cîte ori nu încercase el elicea, în lipsa copiilor, cît nu cioplise la ea, cînd de ici, cînd de dincolo, ca să nu tragă o pală mai mult decît alta! Dar se vede că, la învîrtirea nespus de mare a motorului, chiar şi-o fărîmiţă de gram păgubea echilibrul dînd naştere acelui bîţîit care putea să rupă axul maşinei.

Şi iar începu Cazimir cazna, avîndu-l de ucenic pe Trică, iar Uţă băgîndu-se printre dînşii, ca să se afle în treabă şi să-şi arate cît mai des nerăbdarea.

— Hai, pune-o, Cazimire! Eu cred că e bună!

— Ţine-ţi gura! îl repezea Trică.

Şi iar se apucau, el cu meşterul mare, să răzuie dintr-o parte, ori din alta, cu un ciob de sticlă şi iar învîrteau elicea, cu mîna, să vadă încotro se opreşte, şi iar scîncea Uţă că-i e foame.

De trei ori înşurubară elicea la axul motorului, de trei ori o dădură afară, avînd încă bîţîială, e drept că din ce în ce mai mică; la urmă chiar şi ciobul de sticlă, oricît de uşor răzuia lemnul, se vădi prea aspru şi îi luă locul glaspapirul.

Această treabă, neînţeleasă de Uţă, ţinu două zile, dar cînd fu pusă a patra oară elicea şi se porni motorul — pierise ultima urmă de bîţîială, maşinăria mergea lin şi rotund, ca un ceasornic.

— Asta a fost! strigă Trică, întocmai ca mecanicul care a brodit treaba bine.

— Şi acum mergem cu sania, nene?

Nerăbdarea lui Uţă îşi atinsese marginea în aceste zile, mai cu seamă că drumul, bine acoperit de ninsoare şi bătătorit de săniile muntenilor, era numai bun, te îmbia, sclipind în toate culorile curcubeului.

Dar, spre marea lui dezamăgire, află că la sanie mai aveau de lucru pe puţin o săptămînă.

— De ce nu te-ai apucat de ea mai devreme? bombăni, supărat, copilul.

Înainte de toate, trebuia făcută, în jurul elicei, o apărătoare, de tablă, ca să înlăture putinţa nenorocirii; ce s-ar fi întîmplat, dacă ai fi alunecat peste ea, din nebăgare de seamă? Fireşte că te-ar fi făcut fărîme! Asta încuviinţă chiar Uţă, morfăindu-şi bucata de pîine.

— Numai hai mai repede, — zise el, cu gura plină — că uite, acu trece iarna!

De unde să treacă? Abia se apropia Crăciunul!

Pe urmă, apărătoarea de tablă, ca un cerc, care fu prinsă cu nituri de patul motorului, fu întregită, la partea din faţă, unde stătea omul, cu o plasă de sîrmă.

— Asta la ce mai trebuie? bombăni iar Uţă.

— Aşa, că dacă ţi-o lua vîntul haina, ori dacă te-oi lăsa pe spate, să nu te prindă elicea.

Şi ăsta fu un lucru încuviinţat de Uţă, cu toate că îşi pierduse răbdările.

Pe urmă trebui pusă frîna, altfel era primejdios să iei drumul; noroc că asta Cazimir o avea făcută, din vreme, un fel de grapă, care fu pusă la locul ei, în spate, sub patul motorului. Cel ce mîna sania, nu avea decît să tragă o pîrghie, aflată la îndemînă, şi colţii grapei se înfigeau în zăpadă, de puteai să vii şi-n nas, dacă nu te ţineai bine.

În sfîrşit, se întinseră pe rotiţele lor, şi cablurile cîrmei, care mişcau tălpicile din faţă, prin învîrtirea volanului. Ba se puse chiar şi un far, singurul rămas teafăr — şi la urmă se puse chiar şi claxonul.

Într-o după amiază, cînd mai erau două zile să se dea vacanţă la şcoală şi toată valea zăcea sub omături, sania năzdrăvană fu împinsă pe poartă, cu mîinile, şi aşezată cu faţa spre moară, gata să îşi ia drumul.

— Oare o să aibă destulă putere, Cazimire? întrebă Trică, stăpînit de o fierbere care făcea să-i tremure tot trupul, deşi altminteri îl treceau năduşelile.

— O să vedem noi, acuma! răspunse cantonierul.

Asta fusese şi grija lui, din capul locului: un motor de motocicletă nu are prea mulţi cai într-însul, dar de unde să iei unul mai mare? De-aceea, cu toate că ar fi fost firesc să pornească el primul, hotărîse să-l lase pe Trică, să nu îngreuieze sania şi să se facă de ruşine.

— Pune frîna! porunci Cazimir, pregătindu-se să învîrtească de elice, spre a porni motorul.

Trică, aflat la volan, trase de pîrghie, şi zăpada scrîşni, sub colţii ascuţiţi ai frînei.

— Fă contactul, dar să nu accelerezi, măi Trică!

— Las’ că ştiu, Cazimire!

Motorul începu să pîrîie, rotindu-se uşurel şi răspîndind un abur alb, care se unea cu aburul răsuflării cantonierului. Era un pic de ger şi se vede că în trupul omului ardeau toate cazanele, împingînd aburul pe gură ca de la locomotivă.

— Ia accelerează puţin, Trică!

Sania începu să tremure şi zăpada să scrîşnească sub colţii frînei.

— Uite că trage, trage! începu să strige bucuros Uţă, ţopăind pe lîngă sanie. Hai nene, dă-i drumul!

— Măi Trică, să n-o iei repede, ia-o mai cu binişorul. La început o să fie nevoie de tot motorul, dar cum simţi c-a luat-o din loc, struneşte-l, pînă îi prinzi rostul şi vezi cum merge volanul, cum ţine frîna.

— Ştiu, Cazimire. M-am gîndit eu la toate astea de multă vreme.

— Ei, atunci, cu dumnezeu înainte! Şi dacă simţi că te răstorni, să desfaci contactul motorului. Hai, acu’ dă-i drumul!

Sania însă nu se arătă atît de ascultătoare ca automobilul. Cînd Trică slobozi frîna şi dădu benzină motorului, în loc să pornească înainte, o luă într-o parte şi se puse de-a latul drumului. Noroc că frîna era la îndemînă, şi noroc de braţul cel nevătămat al cantonierului,

care prinse sania de coadă, altfel, poate s-ar fi dus în gardul cantonului.

— De ce nu vrea, Cazimire? întrebă Trică, nu speriat; ci îndîrjit pe neascultătoarea maşină.

Cantonierul se uită la urmele saniei, se scărpină în creştet, apoi îşi spuse părerea, făcînd să-i vină inima la loc lui Uţă, care albise în obraz ca zăpada din jururi:

— Cred c-au îngheţat tălpicile din faţă, cît am încălzit motorul, d-aia a cîrmit-o, în loc s-o ia înainte. Mă Trică, eu zic că întîi trebuie s-o împingi niţel cu picioarele, să se desţepenească, şi p-ormă să pui motorul!

— Hai, nene, împinge! sări Uţă, clipa asta fiind ultima cînd se mai putea lupta cu nerăbdarea.

Asupra ultimei lui vorbe motorul începu să pîrîie, trimiţîndu-i în ochi vîrtejul îngheţat al elicei, cu zburături de zăpadă, luate de cine ştie unde. Şi pînă să se dezmeticească şi să-şi frece el ochii, sania pierise din faţa lui, înghiţind-o drumul.

— Mai încet, mai încet! striga Cazimir, fugind către moară.

Uţă o luă şi el la fugă, gîfîind, strigînd, bălăbănindu-şi mîinile, în prada bucuriei.

— Merge, Cazimire! zise, înecîndu-se, cînd ajunse la locul unde se oprise cantonierul. Merge ca vîntul!...

— Şi încă acu e la deal! răspunse Cazimir, scăpîndu-i în glas o îngîmfare pe care n-o avea sufletul.

Fiindcă sufletul i se întristase, aşa, dintr-o dată, năpădit de alte gînduri. Îşi aducea aminte de ziua cînd pornise automobilul...

— Dar ce te-a supărat, Cazimire?

— Nu m-a supărat nimic, măi Uţă... Mă gîndeam la bietul Culaie...

Culaie, în clipa aceea, stătea în pat, în capul oaselor, rezemat în perne, şi tot trăgea cu urechea afară.

— Mamă, ia ieşi şi vezi, se aude pîrîit devale?

Ştia că în ziua asta vor porni sania, şi-ar fi vrut să audă măcar motorul.

— Nu s-aude nimic, mai potoleşte-te, că m-ai scos din fire! răspunse maică-sa, stăpînindu-şi numai cu greu mînia.

Se adunau greutăţi multe — şi multă desnădejde, îi pierise doi veri, cu războiul, bărbatul avea necazuri la fabrică, iar băiatul acesta nici nu murea, nici nu se făcea bine, ci zăcea aşa, în vîrful patului, ca o momîie, silind-o să facă două focuri, în loc de unul, că din porunca

doctorului, bolnavul trebuia să stea singur în odaie, să nu dea şi celorlalţi molima.

Cei doi mai mici chirăiau alături, jucîndu-se ca năzgîmbii, iar din cînd în cînd dădeau perdeaua de la uşă în lături şi, lipindu-şi nasurile de geam, se uitau curioşi şi temători la Culaie.

— Mamă, spune-le să tacă! Poate se aude!

— Să taci tu!... Mai bine te-ai înzdrăveni odată că ne-ajunge atîta boală!

Femeia era mîniată, nu că nu şi-ar fi iubit copilul, dar prea îi ajunsese povară, pe lîngă celelalte. Iată, acuma trebuia să vîndă ţuica pe preţ mic, în loc să aştepte preţul bun de la primăvară, ca să-şi ducă băiatul la oraş, să-l vadă şi doctorii de la spitale. Şi cîte nădejdi nu îşi pusese în ţuica asta, cîte nevoi nu credea că o să lege cînd o lua pe ea banii!

Băiatul o privi cu tristeţe. Ar fi vrut să întrebe, cu sfiala lui cunoscută: „Păi ce vină am eu, mamă?”... Sfiala însă i se făcuse mai mare, încît nu întrebă nici măcar aceste cuvinte, ci îşi puse capul slăbuţ în piept, iar ochii albaştri i se umeziră...

Afară cădea înserarea şi începea iarăşi să ningă.

Deodată, băiatul, învăluit în tristeţe şi în umbre, tresări, cu urechea la geamul micuţ al odăii. Maică-sa se dusese dincolo, şi-i bătea pe cei mici, pentru cine ştie ce pricină, sau poate fără nici una. Copiii urlau, să li se rupă pieptul, iar ţie să ţi se rupă inima: se vede că în sufletul femeii se făcuse mare asprime. Şi, printre bocetele lor nesfîrşite, lui Culai i se păru că aude motorul. Da, era pîrîitul acela, de astăvară, numai că depărtarea şi zăpezile îl înăbuşeau, făcîndu-l să semene cu o bîzîitură.

Bolnavul îşi simţi trupul fierbinte, dar parcă nu era fierbinţeala bolii: în loc să-l doboare, parcă îi dădea puteri, cum nu mai avea de luni de zile. Şi, aruncînd ţoalele, coborî din pat, cercetîndu-şi cu mirare mişcările, pînă ce, bîjbîind, ajunse la geamul odăii. Nu se mai vedea nimic pe valea înzăpezită, decît pînza cenuşie a înnoptării, ţesută cu fire de fum alb, care ieşea din hornuri. Însă de auzit, se auzea limpede acum motorul, şi era uşor să-ţi închipui sania năzdrăvană, alunecînd pe drumul dintre canton şi moară.

Deodată, în depărtarea aceea, ţîşni o fîşie de lumină, care dezvălui drumul, punctat cu negru ici, colo — săniile muntenilor.

— Au aprins farul! şopti Culaie.

Şi cînd zicea asta, i se părea că s-a aprins o lumină în ceruri.

— Treci în pat, mortăciune! strigă maică-sa, intrînd furioasă pe uşă şi văzîndu-l cum stătea în frig, la geam, numai cu o bundiţă peste cămaşă, şi cu picioarele goale.

Culaie nu-şi luă ochii de la lumina aceea, nu-şi deslipi urechea de chemarea motorului şi izbucni, aprinzîndu-se la faţă şi găsind puteri în pieptu-i, ca să strige, încît maică-sa, văzîndu-l aşa, crezu că s-a întîmplat o minune:

— Mamă, mi se pare că mă fac bine!

Capitolul XXVII
CÎND ÎŢI IESE DRACUL ÎN CALE

Niciodată ca în iarna aceea nu se unise cerul şi săniile muntenilor, într-o străduinţă atît de stăruitoare, spre a face pîrtia drumului mai bună.

De cînd îngheţase Gîrlamare, iar coborîrea la vad şi prundul se îmbrăcaseră în zăpezi groase, astupîndu-şi hîrtoapele, săniile de la munte coborau în şiruri nesfîrşite. Pesemne era mare lipsă în casele muntenilor, dacă se grăbeau şi se înghesuiau atîţia, ducîndu-se cu poame, cu şindrilă, cu obezi, cu doniţi la cîmpie, să ia în schimb de-ale gurii. Acum nu mai ocoleau peste dealul Măgurei, să iasă în şoseaua mare, cum făceau toamna, cînd apele crescute şi noroaiele îi împiedicau să treacă prin gîrlă — ci luau drumul acesta, mai scurt, folosind binefacerea îngheţului şi a zăpezilor.

Şi parcă în nici o iarnă nu ninsese mai mult şi mai afînat ca în iarna aceea! Ce cădea peste noapte, netezeau ziua săniile muntenilor, ducîndu-se la cîmpie, iar ce cădea ziua, netezeau noaptea aceleaşi sănii, întorcîndu-se.

Hîrtoapele se umpleau cu zăpadă bătătorită, făgaşele săpate în piatră şi în noroaie se netezeau ca sub nişte uriaşe tăvăluguri şi şoseaua părea îmbrăcată în asfalturi albe.

Cum asta se întîmpla în vremea cînd la şcoli copiii se bucură de binecuvîntata vacanţă a Crăciunului, e uşor de înţeles ce luciu căpătaseră într-o săptămînă tălpicile saniei care mergea cu motorul.

E drept că fabrica de benzină nu prea funcţiona acum, iarna, trecînd foarte rar automobile pe drumul cantonului: noroc însă că butoiul rămăsese aproape plin, de astăvară.

Venise şi Petruş în vacanţă şi cum venise, fireşte, după ce-şi lăsase acasă lădiţa soldăţească, primul drum îl făcuse acolo. Iar Cazimir, la rîndul lui, cum îl văzuse, îl dăduse la o parte pe Trică, încredinţîndu-i volanul saniei.

Era într-adevăr o sanie năzdrăvană. Nu avea chiar puterea automobilului, nu putea să urce coastele, dar, pe drum drept, îşi lua uneori viteză de întrecea chiar şi trenul. Barem cînd şoseaua mergea la vale, trebuia să micşorezi rotirea motorului şi să pui din cînd în cînd, uşor, frîna, altminteri era primejdie să nu te mai opreşti pînă jos la cîmpie.

Sania fusese croită pentru doi oameni şi Cazimir ar fi fost bucuros să ducă măcar unul — dar iată că, pîrtia fiind bună, puteau călători împreună Petruş, cu Trică şi cu Uţă, luînd uneori cu ei chiar şi cotoiul.

La început copiii bătură drumul dintre canton şi moară, cum făcuseră şi cu automobilul. Să se ducă mai departe, spre gara Şipotul, nu era cu putinţă, de dincolo de moară şoseaua făcîndu-se deodată foarte pieptişe. În schimb, după ce bătătoriră destul drumul în preajma cantonului, părîndu-li-se lumea aici prea mică, se avîntară într-o zi peste gîrlă şi se iviră pe uliţele satului, stîrnind mai mare tămbălău decît ar fi stîrnit dacă veneau cu avionul.

Lumea din sat văzuse automobile destule, că erau ulucile pline de praful pe care-l stîrneau, gonind prin mijlocul şoselei; văzuse şi aeroplane — ba chiar ştia că la oraşe şi pe fronturi astea aruncă bombe sau trag cu mitralierele, semănînd moartea din văzduh cum norii cei răi seamănă grindina.

Dar o sanie care să meargă singură nu văzuseră şi nici nu bănuiau că ar fi vreuna undeva în lume.

Îndată, începură să umble vorbe, că omul de la canton — care dacă venea în sat mergea tot pe marginea drumului, fără să schimbe o vorbă cu nimeni, iar dacă intra în cîrciumă bea într-un colţ, de unul singur — ar fi un făcător de minuni, avînd legătură cu Scaraoţchi: după alţii, Cazimir era un inginer mare, care lucrase maşini de tren şi chiar avioane, dar, scrîntindu-se la minte, părăsise fabrica şi avuţiile şi se băgase cantonier aici, ca să fugă de lume...

Bineînţeles, Cazimir nu ştia nimic despre aceste vorbe, după cum nu ştiau nici cei trei conducători ai saniei: şi la ei se uita lumea pieziş, şi de ei spuneau unele, altele, că şi ei şi-ar fi vîndut sufletul necuratului — altminteri nu le-ar fi făcut cantonierul această maşină.

— Uite-l, uite-l, maică, necuratul e cu dînşii, numai că şi-a luat trup de mîţă! zicea cîte o bătrînă, făcînd cruci repezi, cînd, în goana saniei şi-n pîrîitul motorului, zăreau capul lui Miroslav ieşind din bunda lui Trică, sau a lui Uţă.

Fiindcă să vezi, cotoiului îi plăcea să meargă cu sania mai mult decît cu automobilul — şi cum îi simţea pe copii, dimineaţa, că se pregătesc s-o scoată pe poartă, îndată se înfăţişa printre dînşii, miorlăind, gudurîndu-se şi împletindu-li-se printre picioare, cu coada înfoiată ca măturoiul.

Oamenii în toată firea, de bună seamă, nu credeau în vorbele babelor, dar asta nu însemna că îl socoteau pe cantonier teafăr la minte, dacă îşi pierdea vremea numai cu lucruri din cele nefăcutele.

Cît despre copii, unii se speriau într-adevăr la trecerea sănii, luîndu-se după vorbele răspîndite, alţii, mai răsăriţi la minte, nu găseau în ea nimic fără înţeles, asemuind-o cu automobilul şi pizmuindu-i pe cei care o mînau pe drumuri.

Dar chiar şi babele ar fi socotit mai mic amestecul necuratului în alcătuirea acestei ciudate sănii, dacă ar fi văzut că, înainte de a o porni, copiii pun benzină în rezervor, cercetează uleiul în carterul motorului, treburi pe care le face nu diavolul, ci mecanicul. Şi iarăşi, ar fi vorbit mai puţin, dacă ar fi văzut că năzdrăvănia cantonierului nu-i atoate biruitoare, că, pentru a urca dealul, să vină în sat, copiii se dau jos şi împing pe de lături, ajutîndu-i motorului — ajutor de care n-ar avea niciodată nevoie Scaraoţchi, atoaterăufăcătorul.

Copiii nu ştiau nimic de aceste vorbe şi se bucurau în tihnă de sanie, de vacanţă şi de pîrtiile bune. Petruş, care n-avea să rămînă aici multă vreme, stătea de obicei la volan din porunca lui Cazimir, şi Trică, primul conducător, socotea îndreptăţită această hotărîre, lui rămînîndu-i timp să conducă sania toate după amiezile, pînă se topea zăpada şi pînă se golea butoiul fabricii de benzină.

Şi Petruş mîna sania pe toate drumurile, avînd grijă să ocolească două locuri: postul de jandarmi, unde păţise atunci ruşinea aceea, şi gara, ca nu cumva să-l stîrnească pe Valerică, deşi avea motive să creadă că lui frate-su îi pierise pentru multă vreme, dacă nu pentru totdeauna, dorinţa de a mai ţine volanul în mînă.

Se întîmplă însă uneori ca dracul, chiar dacă îl ocoleşti, să-ţi iasă singur în cale.

Dracul, de data asta nu era Valerică, ci domnişoara Eleonora!

★

Faptul se petrecu într-o după amiază, a patra zi după ce fusese Crăciunul. Copiii coborau, cu frînele puse, de pe uliţa lui Culaie, fiindcă se duseseră să-l plimbe şi pe el cu sania.

În ultima vreme, băiatul era pe cale de înzdrăvenire, avea poftă de mîncare, şi, fiind zilele Crăciunului, cînd în mai toate casele se taie porcul, crescut cu mari greutăţi şi cu multă grijă, avusese şi ce să mănînce.

În ziua aceea, curînd după prînz, cînd gerul era potolit şi parcă îţi trimetea putere în vine, Culaie, înfofolit cu tot ce se găsise mai călduros în casă, ieşise în drumul pe care nu mai călcase de două luni încheiate şi văzuse şi el, prima oară, de aproape, sania, al cărei pîriit îl urmărea, cu înfrigurare, din seara cînd o auzise pornind prima oară.

De bună seamă nu mersese departe, Petruş îl plimbase o dată în sus, o dată în jos, de-a lungul uliţei, şi-apoi Culai, cumpătat şi sfios, cum îi era firea, ceruse să oprească la poartă şi se dusese în casă, după ce le mulţumise copiilor pentru această bucurie.

Moş Visarion, de peste drum, se uita pe geam, pufnind şi zvîcnindu-i cucuiul, fiindcă păcănitul motorului îl trezise din somnul de după amiază, odihnă pe care şi-o îngăduia arareori şi numai în zilele iernii.

Acum sania cobora, pe marginea satului, către gîrlă, cînd, deodată, Miroslav, aflat în braţele lui Trică, se încordă de parcă ar fi avut numai sîrme de oţel sub blană, îşi scoase ghiarele, se zburli, scuipă cum fac pisicile cînd simt duşmanul — şi, smucindu-se din braţele băiatului, nimeri drept în zăpada din şanţul drumului. Acolo se pierdu o clipă, ca într-o apă adîncă, apoi ieşi la liman, în salturi, şi, întîlnind zăpada bătătorită, o luă la goană, ca nălucile, căutînd calea cantonului.

Petruş trase frîna, aproape s-o rupă şi, pe deasupra, îşi propti şi călcîile în zăpadă, oprind sania, altfel poate ar fi nimerit în vreo rîpă — cuprins şi el de aceeaşi spaimă ca Miroslav pe care acum îl mînca depărtarea.

Din jos venea, cu părul slobod pe umeri, domnişoara Eleonora, tîrşîindu-şi skiurile la deal, cu lene.

— Ce-i asta? întrebă domnişoara, proptindu-se în beţe, cînd fu în faţa copiilor.

— Sanie cu motor! răspunse Trică, în locul lui Petruş, căruia îi îngheţase şi gîtlejul, şi inima.

Petruş n-o mai văzuse pe domnişoara Eleonora de astă-toamnă, deşi şcolile lor erau alături, deşi plecaseră cu acelaşi tren, deşi cu acelaşi tren veniseră în vacanţă. Îi vedea numai umbra — să n-o vadă de loc n-ar fi fost cu putinţă — şi, cînd i-o zărea, de departe, ori făcea cale întoarsă, ori îşi băga ochii în pămînt, ferindu-se de ea ca de o vrăjitoare.

Dar acum, domnişoara Eleonora era în faţă, iar el nu putea să fugă, lăsînd frîna din mînă — şi înţelegea că i-a sosit sfîrşitul, că îi va întîlni iar ochii albaştri şi iar va începe fiinţa ei vaporoasă să-i acopere cerul,

ca norii aceia străvezii, care nu dau nici ploaie, nici umbră, ci doar îţi turbură inima.

— Sanie cu motor!? exclamă domnişoara. Şi merge?

— Merge! răspunse, îngîmfat, Trică.

— Mai iute ca trenul! adăugă Uţă din spate, morfolind pîine cu slănină.

Domnişoara bătu din palmele înmănuşate, fluturîndu-şi părul şi făcînd să se legene beţele în ochii şoferului, ca nişte spade care păreau gata să-l străpungă.

— Ia-mă şi pe mine!

Nu era o rugăminte, ci o poruncă — şi de data asta se adresa nu oricui, ci celui care ţinea volanul şi frîna...

E greu să spui, tu, care n-ai trăit o asemenea clipă, ce s-ar fi cuvenit să facă Petruş în clipa aceea. Iar, dacă ceea ce făcu el ţi se va părea dovadă de slăbiciune, să nu-l judeci cu prea multă asprime, fiindcă nu se ştie ce-ar fi făcut altul, cu inima de o mie de ori mai oţelită.

Petruş văzu întîi turbure, pe urmă văzu prea multă lumină; simţi la început frig, pe urmă prea multă căldură. Simţi multe, învălmăşindu-i-se în suflet, şi cînd, în sfîrşit, gîtlejul i se desprinse din încleştare, îngăduindu-i să spună o vorbă, vorba aceea se adresă copiilor din spate, însemnînd însă un răspuns pentru domnişoara

Eleonora:

— Daţi-vă jos şi duceţi-vă la canton, că vin eu cu sania!...

Iată aşa îţi iese dracul în cale!

Iar acum sania gonea, păcănindu-i motorul şi vîjîindu-i elicea, dar nu către canton, ci către cîmpie, fiindcă aceasta fusese dorinţa domnişoarei Eleonora. Şi inima lui Petruş ţăcănea tot ca motorul, dar lui nu-i mai era teamă, ci apăsa pe acceleraţie şi mînuia sigur volanul, — de ce să te mai temi de dracul, cînd glasul lui îţi sună la ureche, mai limpede şi mai cald decît vibrarea cristalului?!

— E minunat, e minunat! Mai repede! exclama domnişoara, din spate.

Skiurile erau legate de o parte şi de alta a saniei, iar ea se ţinea cu mîinile gingaşe de umerii încordaţi ai şoferului.

— Nu se poate mai repede? Dă-i toată viteza, băiete!

Ah, de ce nu avea motorul o sută de cai, în loc de cincisprezece, să salte sania de pe pămînt şi s-o poarte prin văzduh, făcînd-o să zboare, ca avionul?

Rămîneau în urmă săniile muntenilor şi oamenii se cruceau, văzînd năzdrăvănia, zburau copacii de pe marginea drumului, se topeau dealurile, dar domnişoara Eleonora tot nu era mulţumită.

— Mai repede, nu-ţi fie frică!

O, parcă mai putea fi acum vorba de frică! Motorul, motorul nu era potrivit pentru a cuceri cerul! Petruş ţinea apăsată acceleraţia pînă la ultima îngăduinţă, fericit cum nu fusese niciodată în viaţă, şi suferind în aceeaşi măsură, împletirea acestor sentimente fiind posibilă, cum e posibil să fie o băutură în acelaşi timp şi dulce şi neînchipuit de amară.

Trecuse de mult sania prin dreptul gării, fără ca Petruş să se fi gîndit la Valerică, trecu prin cătunul Cioara şi deodată, ieşind dintre case, în faţă, jos, se desfăşură cîmpia, albă, înghiţind zările. Dar, pînă a ajunge acolo, drumul cobora lungi povîrnişuri, parcă poruncite spre a mări goana saniei.

Petruş nu se gîndi o singură clipă cum va urca înapoi o coastă atît de lungă, nu se gîndi nici unde merge, nici cînd va ajunge, ci, strîngînd ţeapăn volanul, lăsă în plin mersul motorului.

Prinzînd povîrnişul sub tălpice, sania îşi mări goana, făcînd să-i zbîrnîie toată fierăria, într-un zgomot care se unea cu vîjîitul elicei.

— Aşa! Mai repede, mai repede! striga, îmbătată de viteză, domnişoara Eleonora.

Acum se apropiase de spatele şoferului, mîinile, căutînd sprijin potrivit cu această goană, se lăsaseră pe umerii lui şi, fiindu-i capul aproape, Petruş îi simţea fîlfîitul părului. Atîtea deodată el nu îşi îngăduise să dorească nici în vise, care dau, omului şi copilului, tot ce le spune închipuirea...

Ajungînd jos, unde sania îşi domoli goana, nepierzînd-o din fericire cu totul, domnişoara Eleonora îşi luă mîinile de pe umerii şoferului; poate se săturase de viteză, poate simţea oboseală, fiindcă nu-l mai îndemnă să mîne mai iute, ci începu să guste, în linişte, plăcerea plimbării.

— Cum te cheamă? întrebă, după o vreme, cercetînd împrejurimile, pe care nu le văzuse niciodată, decît din goana trenului.

— Petre Ionescu.

— Şi cum îţi zice acasă?

— Petruş.

— Petruş? Îmi place numele tău, Petruş!

Îi spunea pe nume, cum spun regii supuşilor, de la înălţime, dar Petruş îşi auzea numele de aproape şi niciodată nu i se păruse că ar putea să sune aşa de frumos ca în gura domnişoarei Eleonora.

— Ia spune-mi, nu te-am văzut o dată în gară?

O, cum să nu, şi chiar îl întrebase: „Ce e cu trenul, băiete?” Deci, îl mai ţinea minte, purtase chipul lui cu ea atîtea luni de zile! Inima lui Petruş începu să bată aiurea. Noroc că mergea bine motorul!...

— Ah! Tu eşti băiatul domnului Manole!

Regina îşi recunoştea supuşii!... Şi ce gingăşie sufletească să nu-i spună nimic de întîmplarea aceea cînd îl văzuse răsturnîndu-se cu automobilul! Pe lîngă fericirea acestei clipe, Petruş îşi simţea obrazul crăpîndu-i de ruşine, cînd se gîndea la nenorocita întîmplare. El nu ştia că atunci domnişoara Eleonora nici măcar nu-l băgase în seamă, ochii ei fiind la mîţa care sărise în mijlocul drumului.

— Înveţi la liceu? îl întrebă pasagera.

— Da...

— În ce clasă eşti?

— În... în a cincea!

La început vroise să spună chiar într-a şasea, fiindu-i peste putinţă să mărturisească adevărul, că-i abia într-a patra. Ce-ar fi făcut atunci regina, aflînd că supusul ei este un mucos, din cursul inferior al liceului?

— Şi cîţi ani ai?

— Cincisprezece! bîigui băiatul, împrumutînd un an de aiurea.

— O!

Inima lui Petruş se strînse dintr-odată, şi, fără să vrea, el slăbi acceleraţia motorului. Cunoştea această exclamaţie a domnişoarei Eleonora, o auzise pe peronul gării, semn de plictiseală că întîrzia trenul, o auzise alteori la fereastra vagonului, cînd jandarmul venea în compartiment, cu geamantanele, aducînd mirosul ţăranului. Dar cine nu cunoştea oh-urile domnişoarei Eleonora şi cine nu ştia că prevestesc toane rele?

— Ai un frate mai mare, mi se pare că l-am cunoscut în gară, vorbi regina, fluturîndu-şi părul. Pe el cum îl cheamă?

— Valerică.

— Valeriu! Frumos nume!

Motorul îşi pierdea din tărie.

În dreapta drumului, la vreo sută de metri, se vedea calea ferată, care se apropia, după ce ocolise dealul, iar la vreun kilometru, în faţă,

ieşeau din zăpadă zidurile roşii ale gării Glodurile. Un tren de marfă şerpuia, departe, în zarea cîmpiei.

— Valeriu în ce clasă este?

Petruş şovăi. Să spună într-a cincea, într-a şasea? Oare domnişoara Eleonora nu ştia adevărul?... Dar adică de ce să ştie o regină în ce clasă îi sînt supuşii?

— Într-a doua! răspunse, luîndu-şi îndrăzneala să uimească şi el o dată pe o regină.

Domnişoara Eleonora începu să rîdă:

— Glumeşti?

— Nu: într-a doua.

— Nu te cred... E un băiat drăguţ Valeriu, înalt şi blond, pe cît ţin minte...

Asupra acestor crude vorbe, Petruş trase cu urechea la motor şi începu să mişte, neliniştit, pedala acceleraţiei.

— Ce s-a întîmplat? întrebă domnişoara Leonora.

Era obosită şi simţea plictiseală: nu-i mai plăcea plimbarea dacă sania dădea semne de lenevire.

Petruş nu-i răspunse: începea să se dezmeticească, trezindu-se din lunga beţie. Gonise şase kilometri, în deplină nesocotinţă — ajunsese la gara Glodurile — şi motorul înţepenise, după ce tuşise de cîteva ori, ca bietul Culaie.

Sania mai merse, de la sine, încă vreo sută de metri, pînă în dreptul gării.

— Ce este? întrebă iar, domnişoara.

Băiatul se dădu jos, scoase capacul rezervorului şi se făcu mai alb decît zăpada cîmpiei.

— Nu mai avem benzină!...

— Cu atît mai bine! Tot nu mai aveam chef de sanie; o să mă întorc cu trenul.

Zicînd acestea, domnişoara sări în mijlocul drumului şi se întinse, să-şi desmorţească trupul, ca jivinele.

— E un tren de marfă... bîigui, pierdut, şoferul.

— O!... făcu, dezamăgită, năzuroasa lui pasageră.

Apoi îşi scutură părul, cu un gest trufaş şi totodată plin de drăgălăşenie.

— Dar nu-i nimic! zise, înseninîndu-se. Vorbesc eu cu şeful gării. Ce, crezi că n-o să-mi dea voie?

Nu, în privinţa asta Petruş n-avea nici o îndoială. Cine ar putea să se împotrivească unei regine?

— Îţi mulţumesc, băiete! mai zise regina, ducîndu-se, în costum de ski, spre clădirea gării.

Băiatul rămase năuc, în mijlocul drumului, uitîndu-se cînd la ea, cînd la rezervorul de benzină. După cîţiva paşi, regina se opri, să-i dea o poruncă:

— Băiete, skiurile să mi le aduci la postul de jandarmi. Să le dai soldatului!

Şi Petruş îi îndeplini porunca, duse skiurile la post, şi i le dădu lui Pandele. Dar asta se întîmpla la un ceas tîrziu de seară, că nu fusese uşor să tîrască sania, grea, şase kilometri, la deal, pînă la canton, unde aşteptau îngrijoraţi Cazimir, cu nepoţii morarului.

Fusese cu neputinţă să înduplece vreun muntean să-l lege de sania lui, măcar un kilometru, dacă nu tot drumul.

— Nu pot, măi băiete, că abia trag caii. Ţie îţi arde de joacă şi pe mine mă mînă nevoile!

Aveau dreptate muntenii, Petruş nu le purta pică — şi trăgea de sanie, la deal, de îl năpădeau năduşelile...

Iar după ce predă sania şi se întoarse la postul de jandarmi, gîfîind, rebegit, cu mijlocul frînt şi cu picioarele înmuiate, nu avu nici măcar norocul celei mai mici răsplate, să găsească lumină la fereastra reginei. Fiindcă la ora aceea, regina dormea, cu fotografia lui Rosano Brazzi, regele, sub pernă, fără să-i pese de sufletul şi de oasele unui supus care tîrîse atîta cale o sanie de cincizeci de kilograme, plus alte poveri, mai anevoie de măsurat cu cîntarul.

Capitolul XXVIII
ÎN GAZDĂ LA DOMNUL GAGU

La oraş, Petruş stătea în gazdă la domnul Gagu, magazioner în gară. Tot acolo stătea şi Valerică, dar în altă odaie, la stradă — şi nu mînca la un loc cu toată lumea, ci singur, bucate anume făcute pentru dînsul, după porunca maică-si, care venea să-l vadă măcar o dată pe săptămînă.

Odaia lui Petruş era în fundul curţii, lîngă magazia de lemne şi el nu stătea singur în ea, ca Valerică, ci cu încă doi băieţi, elevi şi ei, unul la liceu, altul la şcoala comercială. Băieţi buni, s-ar fi putut spune, fiindcă nu rămîneau niciodată după amiază acasă şi astfel îl lăsau pe Petruş să-şi facă lecţiile în linişte. Dar seara, în schimb, cînd el vroia să se culce, veneau din hoinăreală şi începeau să sporovăiască. Nu, nu făceau gălăgie, dimpotrivă, vorbeau în şoaptă, povestindu-şi filmele văzute, deşi le vedeau împreună; poate însă simţeau nevoia să retrăiască emoţiile cinematografului, prelungind desfătarea, poate le era capul gol de alte gînduri şi aveau limba mai vrednică decît creierul, ceea ce se întîmplă cu multă lume.

Altminteri trăiau în prieteşug, deşi amîndoi îi păstrau un fel de dispreţ lui Petruş, numindu-l „tocilarul”, fiindcă învăţa sîrguincios la şcoală. Îi mai ziceau şi „iepurele”, dîndu-i numele celei mai fricoase dintre vietăţile cîmpului şi pădurii, fiindcă el nu vroise să ia de la el deprinderea fumatului şi-a hoinărelei, şi socoteau că nu-l împiedică decît frica de profesori şi de domnul Gagu, găzdoiul.

Domnul Gagu, ca o gazdă bună, cu răspundere faţă de părinţii copiilor, le ţinea socoteală de orele întoarcerii acasă, notîndu-le într-un carnet, iar seara, după ce le stingea lumina, îşi băga capul fără veste în odaia lor, să simtă dacă nu trag din ţigară. Lumina le-o stingea la 9 seara, după ceasornic, ca omul deprins din gară să facă fiecare lucru la vreme — şi pentru asta nu se ducea la ei, să învîrtească întrerupătorul, — mai tîrziu, haimanelele puteau să aprindă lumina din nou — ci deşuruba, în antreul de la faţă, siguranţa odăilor închiriate. Fiindcă mai erau încă trei odăi acolo, toate pentru şcolari luaţi în gazdă, numărul acestora ridicîndu-se la vreo doisprezece.

Cu alte cuvinte, domnul Gagu avea pension în toată regula, atît că le dădea copiilor doar casă şi masă, nu şi învăţătură.

Casa, adică odăile, fuseseră un fel de dependinţe dărăpănate, pe care le pusese anii trecuţi în stare de folosinţă, văruindu-le pereţii şi întinzînd pînă la ele lumină electrică. Încolo, duşumelele rămăseseră tot desfundate, uşile, şubrede, cu geam, ţinînd loc şi de ferestre, răspundeau tot afară, făcînd iarna să intre gerul, gîndacii negri nu se stîrpiseră, ci îşi continuau desmăţul, scîrbindu-i pe cei mai greţoşi, speriindu-i pe cei mai slabi de inimă, că se întîmpla adesea să se urce gîngăniile chiar şi în patul copiilor.

Iarna, pe lîngă acestea, se mai punea în odăi cîte o sobă de tablă, cu nisip deasupra şi se dădea, cu porţia, zece kilograme de lemne, aşa cum era înţelegerea cu fiecare din părinţii copiilor, şi cum plăteau aceştia, la orice început de lună. Numai că porţia de zece kilograme, care s-ar fi putut să fie doar de opt, sau chiar de şapte, nu se dădea pe numărul copiilor, cum se făcea plata, ci pe numărul sobelor.

Focul îl îngrijea slujnica şi poate mai drămuia şi ea la rîndul ei lemnele, să-şi încălzească mai bine odaia, altfel, de ce s-ar fi băgat la această corvoadă, ea care, cînd era vorba de pildă de măturat duşumelele, socotea că asta-i datoria copiilor?

Pe timp de ger, Petruş învăţa după amiezile cu mănuşile în mînă, şi adesea aburul din gură îi umezea caietele, făcînd să se întindă cerneala. În schimb, Valerică se lăfăia la căldură, în odaia din faţă, la stradă, cu sobă de teracotă. Domnul Gagu ştia şi de frica lui şi de frica maică-si.

Chiar ieri mama băiatului venise la oraş cu Dumitru macagiul încărcat de pachete. Pe Dumitru îl mînase la directorul liceului, acasă, cu un curcan şi cu doi cozonaci, făcuţi ca la Moldova — şi cozonacii, pe vremea asta cînd lipsea făina, însemnau plocon, nu glumă, iar ea se apucase să cerceteze odaia cu de-amănuntul, dacă sînt cearşafurile curate, dacă e măturat pe jos, dacă nu-i praf pe mobilă şi cît e soba de caldă.

Apoi cucoana şefului de gară se aşezase pe scaun, să primească raportul din partea cucoanei magazionerului, care avea datoria să ştie tot ce face Valerică în cursul săptămînii.

— Luni n-a fost la şcoală, începu cucoana gazdă.

Cucoana şefului de gară se aprinse la faţă:

— A fost bolnav şi nu ne-ai dat de ştire!... Madam Gagu, să ştii că asta mă supără! Putea domnul Gagu să pună mîna pe telefon, că îl are la îndemînă în gară.

— Nu, madam Ionescu: a făcut băiatul o glumă, duminecă seara, şi pe urmă l-a durut capul; nu era caz de boală.

— Ce glumă?

— Ei, o glumă, ca băieţii.

— Madam Gagu!

— A băut, madam Ionescu, a băut, nu ştiu cu cine, dar seara a venit bea...

— Să nu spui, madam Gagu, că mă supăr! Un băiat cuminte, ca Valerică, nu poate să se atingă de băutură! Astea sînt răutăţi şi mă mir că dumneata... Poate i s-a aplecat, cine ştie cum a fost mîncarea...

— Vai, madam Ionescu!

Un timp cucoanele nu mai vorbiră. Madam Gagu, o femeie înaltă şi subţire, cu chip de vrăjitoare, cu trei negi păroşi în bărbie, dar cu o privire ciudat de blîndă la o asemenea figură, îşi frămînta, sfioasă, colţul şorţului de bucătărie.

— Ce mai ai să-mi spui, madam Gagu?

— Ei, nimic, madam Ionescu. Glume de copil zburdalnic. Nu trebuie să le iei în seamă!

— Dar vorbeşte odată, madam Gagu!

Cucoana magazionerului îşi lăsă capul în podea, cuprinsă de o mare sfială.

— Ieri i-a făcut lui Gagu o poznă, dar nu mare, madam Ionescu, să nu te sperii... Cînd să plece Gagu, dimineaţa, la gară, nu şi-a găsit dantura. Ştii, că el are dantură... Şi-o scoate noaptea şi-o ţine în pahar, pe noptieră.... Ei, şi dacă n-a găsit-o, că se făcuse tîrziu şi nu putea să mai rămînă, s-a dus, fără dinţi, de-a trebuit să fonfăiască şi să stea tot timpul cu batista la gură.

— Ei, şi ce-are Valerică al meu, cu dantura lui domnu' Gagu? întrebă cucoana şefului de gară, începînd să se frămînte pe scaun.

— Are, că el a ascuns-o: am găsit-o eu mai tîrziu, pardon, madam Ionescu, în oala de noapte...

Aici, cucoana şefului de gară sări de pe scaun.

— Madam Gagu, să ştii că-l iau de la dumneavoastră! Asta e ruşine, să pui pe seama băiatului meu fapte de ocară! Îl iau: chiar acum mă duc să-i caut o gazdă ca lumea... îmi pare rău de domnu' Gagu, ştii că soţul meu, cît a fost aici, l-a protejat şi l-a scăpat chiar şi de închisoare.

— Asta nu-i adevărat, madam Ionescu! zise, cu vechea ei sfioşenie şi aproape cu umilinţă, cucoana magazionerului.

Nu lua cine ştie ce de la domnul Manole, pentru găzduirea copilului, poate nu lua nimic, astea le ştia domnul Gagu, că ei doi aveau socoteli vechi împreună, de pe vremea cînd şeful gării fusese aici impiegat de mişcare şi învîrtise unele treburi cu magazionerul. Îi era numai de vorbele lumii, dacă pleca Valerică, fiindcă doamna Ionescu cine ştie ce-ar mai fi spus prin gară. Şi-apoi, pe vremurile astea de lipsă, se mai înfruptau şi ei din bunătăţile pe care le căra regulat, de trei ori pe săptămînă, Dumitru macagiul, ca să nu ducă băiatul lipsă, de nici unele.

— Nu te supăra, madam Ionescu! zise, împăciuitoare, cucoana magazionerului. Eu l-am văzut seara umblînd pe la noptieră şi pe-ormă chiar s-a aplecat sub pat, că eram la bucătărie, cu uşa deschisă, şi Gagu tocmai se spăla, să se culce... Dar poate să fie o greşeală... Nu te supăra şi nu pune la inimă!

— Ba să ştii că m-am supărat, madam Gagu! răspunse cucoana, aşezîndu-se ceva mai îmblînzită, pe scaun. Dar Valerică nu trebuie să vie?

— Uite, acu' trebuie să pice. Văd că trec elevi de la liceu, pe stradă.

Într-adevăr, era ceasul unu şi strada se umpluse de strigătele copiilor care veneau de la şcoală. Madam Ionescu se duse la oglindă şi îşi potrivi părul, apoi începu să se frămînte, nerăbdătoare, ca şi cînd nu şi-ar fi aşteptat odrasla, ci logodnicul.

În clipa aceea, cineva ciocăni în geamul de la stradă.

— Bă, Ionescule!

Un şcolar se oprise în faţă, cu ghiozdanul la spinare, cum îl poartă liceenii din primele clase şi copiii din şcoala primară.

Cucoana şefului de gară dădu perdeaua la o parte şi întrebă, înţepată:

— Ce-i, băiete?

Cum îndrăsnea, un mucos şi un nespălat ca ăsta, să-l strige pe Valerică, bă Ionescule! ca pe oricare?

— Ionescu nu-i acasă? întrebă mirat băiatul.

— E la şcoală!

— Aiurea!...

— Măgarule! răcni madam Ionescu, dînd să deschidă fereastra.

Dar şcolarul o luă la fugă, peste stradă, cu ghiozdanul săltînd în spinare, şi cînd ajunse pe trotuarul celălalt, strigă, încît puteau auzi toţi vecinii:

— Cucoană, dacă nu vine nici mîine, a spus Ţapu’ că îl elimină pe o lună!...

Parcă avusese madam Ionescu o presimţire, de-aceea nici nu îndrăsnise să se ducă la şcoală. O presimţire însă, nu-i tot una cu o credinţă, aşa că se întoarse spre madam Gagu, întrebînd-o cu nedumerire:

— Ce vrea să spună măgarul ăsta?

— Nu ştiu, madam Ionescu.

— Valerică nu s-a dus la şcoală?

— Ba la şcoală a spus că se duce!

— Atunci cum îşi permite măgarul să mintă?

O dată cu aceste cuvinte pline de indignare, se auzi şi soneria bîzîind, fără oprire.

— El e! exclamă gazda, repezindu-se să deschidă.

Nimeni nu mai suna în felul acesta, ţinînd degetul pe buton oricît, pînă venea cineva la uşă.

Madam Ionescu auzi şoapte în sală şi îşi scoase capul, să vadă ce se întîmplă. Valerică lepădă de pe umeri o pereche de patine, fără să pară încurcat de venirea maică-si, fapt adus lui la cunoştinţă, cu mare spaimă, de către cucoana magazionerului, apoi, băgînd mîna după un dulap din sală, îşi scoase ghiozdanul, pus la odihnă — şi intră în casă cu fruntea cea mai senină.

— Valerică, Valerică, puiule! sări asupra lui madam Ionescu cu dezmierdări, nu cu mustrare.

Madam Gagu închise uşa, lăsîndu-i singuri, şi se duse la bucătărie.

— Valerică, Valerică, puiul mamei!

Băiatul o întrecuse demult la înălţime pe maică-sa, care şi ea era înaltă de statură, dar pentru dînsa, el rămînea tot Valerică, ăl mic, puişorul.

Şi-aşa îşi dezmierda mama odrasla, nepomenindu-i nimic de băiatul obraznic care strigase din stradă, nepomenindu-i nici de băutură, nici de dantura domnului Gagu, scorneli pornite din răutate şi din invidia oamenilor.

Doar la urmă, peste vreo jumătate de oră, cînd gazda ciocăni în uşă, poftindu-i la masă, că venise şi domnul Gagu, de la slujbă, madam Ionescu zise, nu ca să-şi mustre odrasla, ci numai ca să-şi ia o greutate de pe inimă:

— Valerică, puiule, vezi ce faci cu patinajul ăla, să nu-ţi rupi picioarele, mamă!

Fiind venit deci şi domnul Gagu de la gară, el sărută mîna cucoanei, apoi îşi ceru iertare şi se duse, deoarece nu prînzea în sufragerie, cu cucoana şi cu feciorul acesteia, ci într-o odaie din fund, unde mîncau şcolarii.

Şcolarii erau din judeţ, trimişi să înveţe carte la oraş de părinţii lor, mai toţi oameni cu dare de mînă, care, pe lîngă plata hotărîtă, nu se zgîrceau să mai adauge la răstimpuri un săculeţ cu mălai, unul cu fasole — cei din partea cîmpiei — o oală cu untură, o traistă de nuci, una de mere şi cîte un clondir de ţuică — cei dinspre dealuri — încît gazdele nu aveau mare bătaie de cap în ce priveşte gătitul bucatelor.

— Azi ce ne dai la masă, cucoană? întrebă domnul Gagu, aşezîndu-se în capul mesei şi băgîndu-şi şervetul sub guler.

Era un om de statură mijlocie, negricios la faţă şi la mîini, cît se vedea din îmbrăcăminte, să fi zis că-i în doliu de la natură. Cum purta întotdeauna haine de culoare închisă, domnul Gagu semăna cu un lăutar, sau cu un cioclu, după cum era în toane bune sau rele.

Această înfăţişare, foarte închisă în ceea ce priveşte culorile, se întregea cu părul tot negru, aflat cu prisosinţă, nu doar în cap, ci şi pe nas şi pe tot întinsul urechilor, şi pe pomeţi, unde nu ajungea briciul, prisos care poate trebuia să dovedească înrudirea omului străvechi cu cimpanzeul. Numai la ochi natura făcuse o greşeală, colorîndu-i deosebit, pe unul negru, potrivit cu celelalte, iar pe al doilea galben, culori care merg împreună în orice altă împrejurare dar nu la cei doi ochi ai omului.

Domnul Gagu era deci ceacîr — şi mai era şi zbanghiu pe deasupra, adică se uita, cum spuneau copiii, cu un ochi la făină şi cu altul la slănină, ceea ce, altminteri, se potrivea şi cu împrejurările.

— Ia spune, cucoană, ce ne dai de mîncare? repetă întrebarea domnul Gagu, lingîndu-se pe buze, şi înghiţind în sec bunătăţile încă neaduse la masă.

Acest obicei folosea să sporească preţul bucatelor în ochii copiilor, fiindcă nu te lingi pe buze decît atunci cînd eşti sigur că bucatele au să fie din cele mai bune.

De data asta, madam Gagu întîrzia să vină la masă, avînd de dat porunci slujnicei, cum să servească în sufragerie, unde prînzea cucoana şefului de gară, cu odrasla. Dar în sfîrşit se înfăţişă şi, gîfîind, puse în mijlocul mesei o oală mare, din care ieşeau aburi.

— Ce-i acolo? întrebă domnul Gagu, lungindu-şi nasul.

Cucoana nu răspunse, fiind ocupată să aducă mămăliga, cu ceaunaşul, pe care îl răsturnă de-a dreptul pe un fund de lemn, aflat în mijlocul mesei.

— Dar, haide, frate, nu mă mai chinui atîta! stărui stăpînul casei, cu ochiul negru la mămăligă, — la oală cu cel galben.

— Ciorbă de fasole cu afumături! răspunse în sfîrşit cucoana, aşezîndu-se.

— O, o, o, azi ne dai bunătăţi grozave! exclamă domnul Gagu. Bucuţă, pune mîna pe polonic şi ospătează-ne!

Bucuţă era băiatul popii din Ştirbitura, învăţa seminarul şi, cum se dovedise mai îndemînatic decît alţii, stătea la mijlocul mesei de unde împărţea tuturora bucatele, întîi domnului Gagu, pe urmă cucoanei, iar la urmă copiilor.

Copiii aşteptau cuminţi, înşiraţi de o parte şi de alta a mesei, fiindule teamă să se zbenguiască de faţă cu domnul Gagu.

— Hai, Bucuţă, hai că-mi lasă gura apă! zise gazda, întinzînd mîna după farfurie.

Bucuţă zăbovea, nedumerit, umblînd cu polonicul în oală, căutînd afumăturile şi negăsind decît zeama. Asemenea nedumeriri avea la fiecare masă, dar, fiind la seminar şi cunoscînd Biblia, care spune „crede şi nu cerceta", nu cerea lămuriri niciodată.

— Bun, bun! mormăi mulţumit domnul Gagu, mînuind lingura. Hai, copii, nu vă sfiiţi, mîncaţi, că pentru voi ne străduim să fie bucatele bune!

Copiii mîncau, că le era foame, dar îşi dădeau coate şi îşi făceau semne pe sub masă; nefiind seminarişti, îndrăzneau să se întrebe între ei, în felul acesta, unde erau afumăturile. Cu glas tare n-ar fi întrebat, nu de teama Bibliei, ci de primejdii aflate mai pe aproape.

— Mai dă-mi o farfurie, Bucuţă!... Luaţi şi voi, copii, mîncaţi pe săturate, să nu vă plîngeţi că v-aţi sculat flămînzi de la masă!

Sfîrşindu-se ciorba de fasole, fu adus al doilea fel de bucate, „varză cu carne de vînat", cum îl vestise cucoana. Acum cîteva zile, Dumitru macagiul adusese, între altele, un iepure, trimis de domnu Manole, nu de la el, ci de la şeful postului, care fusese la vînătoare. Iepurele pierise demult, marinat, în burţile gazdelor, dar amintirea lui şi oasele se mai gătiseră cîteva zile, ajungînd pînă la varză de astăzi.

„Crede şi nu cerceta!" îşi zicea pesemne Bucuţă, răscolind varza, în căutarea vînatului — cum răscolise ciorba, căutînd afumăturile.

Domnului Gagu însă mîncarea îi plăcea grozav şi la urmă, bătîndu-se pe pîntece, zise, uitîndu-se cu ochiul galben către madam Gagu:

— Bun a fost, bine-am mîncat! Scump, dar face!... Să ne găteşti şi mîine tot aşa, nevastă!

Petruş se ridică de la masă, mulţumit că scapă de ochii domnului Gagu şi se duse în odaia lui, unde-l aşteptau prietenii — cărţile. Nici nu ştia că maică-sa e în casă... Cei doi băieţi, cu care stătea în odaie, îşi luară patinele, şepcile şi o zbughiră pe poartă, că şi pe ei îi aştepta prietenul — cinematograful...

Madam Ionescu rămase în oraş pînă seara, la trenul de şapte şi jumătate: îl luă pe Valerică, îl duse la cofetărie, deşi venise cu maldăre de prăjituri făcute în casă, apoi se întoarse cu el, tot îndesîndu-i căciula pe urechi, tot potrivindu-i fularul, să nu-i răcească băiatul — şi nu plecă la gară pînă ce nu-i dăscăli îndelung pe domnul şi pe doamna Gagu, ca să ştie cum să se poarte.

De Petruş nu întrebă măcar o vorbă, nici dacă-i viu, nici dacă nu boleşte, nici cît îi e de frig, sau de cald în casă. La Petruş nu venea nimeni, niciodată; doar Dumitru, macagiul, dacă se întîmpla să fie singur, fără cucoana, se abătea pe la odaia băiatului şi-i strecura un pacheţel, făcut pe furiş şi neîndemînatic de domnul Manole: şi-i mai aducea şi cîte un pol, cîteodată, dar pe acela Petruş îl cheltuia cumpătat, punînd deoparte măcar zece lei, ca să adune mai mulţi, să-l despăgubească pe Cazimir, cît de cît, fiindcă îi stătea pe inimă preţul motocicletei, pe care bietul cantonier dăduse o leafă întreagă.

Iată însă că în părăsirea în care trăia aci la oraş, învăţînd sîrguincios carte, Petruş primi într-o zi oaspeţi.

Era o după amiază cu moină, pe la jumătatea lui februarie, ieşise soarele şi-i bătea în geamul de la uşă, făcînd să pară că-i mai cald în odaie. De sus curgeau streşinile.

— Te caută nişte ţărani! zise slujnica, parcă în scîrbă, vîrîndu-şi capul pe uşă.

Era şi ea tot ţărancă, dar de cînd venise la oraş şi purta rochii de ale cucoanei, îşi prostise şi sufletul, nu numai mintea, că strîmba din nas cînd vedea oameni de la ţară, neciopliţi şi în straie groase.

Băiatul îşi lăsă cartea şi se repezi afară: în poarta cu zăbrele de lemn se vedeau două umbre — şi, fără să li se desluşească într-un fel chipul şi privirile, parcă pe amîndouă le apăsa o mare sfiiciune.

— Culaie!

Una din umbre încercă să zîmbească, arătîndu-şi printre zăbrelele porţii ochii albaştri. Era Culaie — şi nu ştiai după ce l-ai putea recunoaşte, fiindcă din ce fusese al lui, din ce mai avusese chiar acum o lună şi jumătate, în vacanţa Crăciunului, nu-i mai rămăseseră decît ochii în culoarea şi în limpezimea cerului care se însenina prima oară astăzi.

Petruş deschise poarta, cuprins de bucurie, de milă şi de spaimă amestecate laolaltă.

— Ce-i cu tine, Culaie? Haide, intră în casă!... Dumneata eşti, ţaţă Mario? Nici nu te vedeam bine.

A doua umbră era îmbrobodită pînă deasupra ochilor şi peste gură, şi din ce-i mai putea arăta chipul, se vedea numai oboseală, neîncredere şi duşmănie.

— Ia-l şi ţine-l în casă, pînă mă duc eu la farmacie! zise umbra, cu glasul aspru.

Culaie se tîrî pînă în casă, încercînd să zîmbească într-una, şi silindu-se să nu-şi lase pe braţul lui Petruş povara trupului. Dar trupul lui parcă nu mai avea altă povară decît pe-a ţoalelor — şi te mirai în ce îi mai sălăşluieşte sufletul.

Intrînd, băiatul se lăsă pe marginea patului, îşi scoase căciula, arătîndu-şi mai limpede descărnarea şi, oftînd, zise clătinînd din cap ca moşnegii împăcaţi cu nefiinţa lor viitoare:

— Sînt bolnav... bolnav rău, Petruş!... Nu cred să mai apuc primăvara ce vine!...

Capitolul XXIX
FLORI ROŞII ÎN ZĂPADĂ

De unde, la un timp, Culaie păruse că se înzdrăveneşte, deodată, pe la începutul lui ianuarie, boala se întoarse, mai mistuitoare, storcîndu-i repede puterea pe care parcă o agonisise la loc, în zilele Crăciunului. Pe la Bobotează băiatul căzuse la pat iarăşi, şi nu se mai ridicase decît astăzi, cînd maică-sa, îmboldită de bărbatu-su, se hotărîse să-l ducă la oraş, ca să-l pună la raze şi să-l vadă doctorii de la spitale.

Acum Culaie stătea pe marginea patului, prea mic pentru mărimea straielor — zeghea şi cişmele lui taică-su — şi răsufla repede, neîndrăznind să-şi rotească ochii prin odaie.

— Pune capul jos şi te odihneşte puţin, că mai e pînă la ora trenului! îl îmbie Petruş, scoţînd perna de sub pătura cenuşie.

— Nu mă întind, că p-ormă nu mă mai scol...

— Şi ce-au zis doctorii, Culaie?

— M-au pus la raze... S-au uitat să vadă boala, unde se ascunde...

— Dacă au găsit-o, înseamnă că o să te faci bine.

Băiatul clătină din cap, cu o molcomă împotrivire:

— Acuma nu mai e vreme; au zis că dacă veneam astă toamnă...

— Ei, ce-ai putut să înţelegi tu din vorbele doctorilor? Parcă ei vorbesc ca toată lumea?

— Ba nu, că i-am auzit cînd vorbeau cu mama, în odaia de lîngă raze, cînd îmi puneam minteanul pe mine. Mama s-a rugat de ei, cît a putut şi ea, să mă ţină prin spitale, să mă fac bine. Şi i-au spus, n-avem loc, femeie, că ne-a băgat răniţi şi-a trebuit să scoatem bolnavii afară: s-a micşorat spitalul; du-te cu el acasă, nu mai pierde vremea pe drumuri... Dar acasă cu ce să-l îngrijesc, domnilor doctori, că n-am nici de unele?...

Culaie se opri să-şi adune răsuflarea, împrăştiată parcă pe duşumele, şi ridicînd spre Petruş ochii albaştri, în care se citea limpede întreaga lui deznădejde, zise simplu, ca şi cînd n-ar fi fost vorba de el, ci de altul:

— Şi doctorii au spus: degeaba, femeie: mai bine du-l acasă că tot o să moară!

Petruş simţi că se clatină ceva în el, în inimă şi în creier.

— Nu se poate, Culaie! N-ai auzit tu bine!

— Ba da, am auzit, că uşa nu era pusă în clanţă şi eu îmi îmbrăcam minteanul.

Apoi băiatul îşi duse mîna la gură; îi venea să tuşească, dar se străduia să-şi ţină tuşea, ca să nu risipească molima în odaie. Iar cînd tusea fu învinsă, atîta moliciune simţi în tot trupul, încît s-ar fi întins vlăguit oriunde, pe pat, sau pe duşumele, numai că nu îndrăsni să pună capul pe perna lui Petruş, din aceeaşi teamă, să nu-i lase viermele bolii.

Trecuse un ceas şi mai bine de cînd venise, şi maică-sa nu se mai întorcea de la farmacie.

— I-a dat să-mi facă nişte doctorii, zise băiatul.

Apoi încercă o mişcare moale, cu mîna, cum ar fi spus:

„Acum, ori cu ele, ori fără ele, tot una!”

— Să te îngrijeşti, Culaie, şi-o să te faci bine! izbucni Petruş, lovit în inimă de deznădejdea băiatului. Auzi, Culaie, de ce să fie boala mai tare decît tine?

Şi, apropiindu-se de el, îi apucă mîna, umedă şi fierbinte.

— O să te faci bine, şi-o să viu şi eu în vacanţă şi-o să mergem la canton, şi poate o să facem un automobil mai mare.

Culaie clătină din cap, zîmbind cu neîncredere: nu mai avea putere în el să aştepte venirea verii.

— Oare ce-o fi cu mama, de întîrzie? întrebă deodată, uitîndu-se speriat prin odaie.

I se părea că maică-sa l-a lăsat aici şi s-a dus, să nu-şi mai piardă vremea cu el şi cu doctoriile, dacă tot nu se mai făcea bine.

— Poate n-a mai nimerit poarta, zise Petruş, ducîndu-se la uşă.

Dar, cînd se uită afară, mama lui Culaie stătea în curte, lîngă gard, pe un scaun putred, îmbrobodită tot aşa cum venise, cu traista pusă alături, pe pămîntul moale, curăţat de zăpadă, cu mîna la gură şi cu privirile nicăierea.

— De ce stai acolo, ţaţă Mario? întrebă Petruş, mirîndu-se. Vino în casă. Te-ai întors de mult?

Femeia făcu o mişcare, şi nu-şi adună privirile:

— Lasă, e mai bine aicea. Numai să ne spui cînd o fi de mers la gară, să nu scăpăm trenul.

Aflînd de la slujnică despre oaspeţii lui Petruş, şi văzînd pe geam femeia care îi păzea curtea de două ceasuri, domnul Gagu ieşi din casă, o cercetă cu stăruinţă, mirat de nemişcarea ei, furios că ţăranca

nici măcar nu se uită la el, să-i dea bună ziua, apoi îşi băgă capul pe uşă în odaia băiatului.

Petruş se ridică în picioare.

— Cine e? întrebă, bănuitor, stăpînul casei, uitîndu-se la Culaie.

Băiatul nu avusese putere să se ridice, cum îi cerea bunăcuviinţa care îi era cunoscută — şi se uita la domnul Gagu cu deznădejde şi spaimă.

— Un prieten, de la noi, de la ţară.

— E bolnav?

— Da, a venit la spital. Aşteaptă să plece cu trenul, deseară.

— Şi ce are?

Întrebarea asta se vedea, nu pornea din curiozitate, ci din alt îndemn, fiindcă era plină nu doar de bănuială, ci şi de teamă. Tocmai atunci lui Culaie îi veni să tuşească — şi, ca să-şi înfrîngă tusea, să nu ducă nici mîna la gură, băiatul se frînse de mijloc, pînă ce obrazul îi atinse genunchii. Aşa stătu, icnind în adînc, fără să se simtă deasupra, în timp ce Petruş îi răspundea speriat gazdei:

— E bolnav de stomac, domnule Gagu. Îl doare...

— Nu tuşeşte?

— Nu, de loc!

Iar Culaie, ridicînd ochii, clătină din cap şi cu hotărîre şi cu sfială — întărind răspunsul lui Petruş, ca nu cumva să-l ocărască gazda pe urmă.

Domnul Gagu îl mai cercetă cîteva clipe, cu aceeaşi bănuială, pe urmă scoase ceasul din buzunar şi zise, ca şi cum ar fi dat o poruncă:

— Păi e ora cinci; de ce nu se duce la gară?

Trenul pleca la şapte şi jumătate: mai era încă vreme destulă.

— Ne ducem, domnule! şopti Culaie.

S-ar fi ridicat chiar acuma, să-şi întărească spusele, dar îi era teamă să nu-l vadă domnul acesta clătinîndu-se pe picioare.

Începea să cadă amurgul; înspre apus, cerul, rămas senin toată ziua, se făcuse roşu ca locul bătăliilor...

Femeia mergea înainte, cu traista în care avea doctoriile. La ce mai trebuiau doctorii acuma, se întreba gîndindu-se cîţi bani dăduse pe ele. Culaie îşi tîrşea paşii, cu Petruş, în urmă.

— Şi cînd vii în vacanţă, Petruş?

— De sîmbătă în şase săptămîni.

— Şase săptămîni?

Culaie se opri o clipă, să-şi tragă răsuflarea. Răsufla greu, îşi simţea trupul moale şi cizmele erau grele.

— Atunci au să fie înfloriţi prunii...

Deodată, Culaie simţi un tremur în braţele lui Petruş, care-l ţinea să nu cadă, şi ridică ochii. La zece paşi mai încolo, pe la colţul străzii trecea, plutind parcă, dusă de vînt, ca zînele care n-au întrupare, o fată înăltuţă şi zveltă, cu părul bălai prins într-o cordeluţă trandafirie, lăsat să-i atîrne pe spate, cu patinele legănîndu-i-se pe umeri.

— Domnişoara Eleonora! şopti Culaie, cu o mare uimire.

Şi Petruş, roşu în obraz ca para focului, îl văzu făcîndu-se palid şi pierzîndu-se, lăsîndu-se cu genunchiul în zăpada de pe marginea trotuarului.

— Culaie!

Bolnavul rămase o clipă aşa, parcă în aşteptare, pe urmă începu să tuşească, lăsînd să se slobozească toată tuşea înfrînată atîta vreme.

Tuşea fără să mai ducă mîna la gură, cu umerii sgîlţîindu-se sub zeghea prea mare, cu capul aplecat în zăpada murdară. Şi în zăpada murdară, Petruş văzu, desfăcîndu-şi petalele, floricele roşii, curate şi proaspete ca florile primăverii.

— Culaie!

Tuşea acum în voie şi îşi simţea trupul descătuşat după atîta încordare. Femeia îmbrobodită se oprise cîţiva paşi mai încolo, şi stătea, nemişcată, nu din nesimţire, ci fiindcă îi era totul tocit în inimă, fiindcă ştia tusea din toate nopţile cîte trecuseră de astă toamnă, fiindcă nu mai nădăjduia nimic, nici de la dumnezeu, nici de la oameni.

Mai tîrziu, Culaie şedea cu Petruş pe o bancă, pe peronul gării; maică-sa se dusese înăuntru, în sala de aşteptare, şi stătea să se deschidă gemuleţul, ca să ia bilete, de mers cu trenul. Nu era frig afară, deşi apusese soarele şi venea ceasul înnoptării.

— Prunii! zise Culaie, deodată.

Petruş întoarse capul, fiindcă vorba venise ştearsă, ca aburii aiurelii: dar Culaie avea ochii limpezi, semn că îşi stăpînea cugetul.

— Trebuie să săpăm prunii lui moş Visarion, dacă se duce zăpada!

— Că doar n-o să-i sapi tu! Tu trebuie să te odihneşti, să te faci bine!

— Aşa avem învoiala... Prunii! Ce de pruni sînt la noi, pe dealuri!... Petruş, ştii tu...

Culaie tăcu şi închise ochii, cu capul pe spate — şi în locul albastrului, rămaseră pleoapele, vinete. Şi-aşa, cu ochii închişi, şopti, parcă fără nici o legătură cu cele de mai înainte:

— Petruş, tare-i frumoasă!... Ţii minte cum se legăna între pruni, seara? Te uitai la ea, peste ulucă — ştiu că te uitai, dar cum să nu te uiţi, cînd e aşa de frumoasă?! Ca primăvara de frumoasă, ca primăvara cu vara laolaltă...

Apoi micul bolnav deschise ochii şi ridicînd capul, zise, schimbîndu-şi glasul:

— Dar e rea, Petruş, să ştii: e rea, ca moartea. E rea ca viscolul care bate iarna şi chinuieşte copacii! Am văzut-o trăgînd cu puşca; o ţine la umăr şi ocheşte, ca soldaţii. Ea ne-a împuşcat căţeaua, pe Vidra, n-o ştii tu, că ai venit la noi abia vara cealaltă. A chemat-o la ulucă şi Vidra s-a dus, că era blîndă — şi cînd a fost aproape, a luat puşca din mîna jandarmului şi-a tras, şi-a doborît-o cu matele în ţărînă şi cu căţeii terciuiţi, că trebuia să fete căţeaua...

Culaie tăcu şi Petruş rămase alături, cu şira spinării îngheţată.

— Păcat că-i aşa de frumoasă! mai zise bolnavul — şi începu să tuşească.

Maică-sa ieşi din sala de aşteptare, cu biletele în mînă şi îşi luă desaga lăsată lîngă bancă.

— Hai la tren, să nu rămînem pe jos, că nu mai e mult pînă pleacă!

Petruş se întorcea repede spre casă, fiindcă avea lecţiile neînvăţate. Îi era gîndul la şcoală, ştia de pe acum tot ce va avea de făcut seara asta — îi mai rămînea un ceas pînă ce domnul Gagu le stingea lumina, dacă dădea zor putea să iasă la capăt. Dar e ciudat că, în timp ce se gîndea la şcoală, o altă parte a gîndului, nepăgubind-o pe asta, umbla prin alte locuri, pe dealurile unde aveau prunii să înflorească...

Deodată, băiatul se opri, în marginea trotuarului. Nu ştia cum se oprise cu ochii tocmai în locul acela. Un felinar de camuflaj lumina slab zăpada. Şi pe zăpada, parcă vînătă în lumina firavă, se vedeau, înnegrite, florile roşii cu petalele îngheţate.

Trenul fluiera, departe, ducîndu-se către dealuri. Şi din cîte gînduri se învălmăşeau în capul băiatului, unul singur ieşi deasupra, nici cel mai de folos, nici cel mai de seamă: oare ce cale avea să ia sîngele acesta la topirea zăpezilor, că venea primăvara?...

Capitolul XXX
LUI MOŞ VISARION I SE UMFLĂ CUCUIUL

Venise primăvara, nu mai era zăpadă pe dealuri, prunii se pregăteau să înmugurească şi iar se făcuse învoială între învăţător, pe de o parte, şi mai marii satului pe de alta, ca şcolarii să vină la şcoală cu rîndul, o zi jumătate din ei, o zi alţii. Învoiala se făcuse fără gîlceavă de data asta, pruni avea şi învăţătorul, cum aveau şi ceilalţi, ştia şi el că e timpul să li se facă dichisul de primăvară: să fie săpaţi la rădăcină, să fie văruiţi, să li se dea jos cuiburile de omizi şi crăcile uscate, lucru care nu suferă multă amînare şi pe care, în lipsa bărbaţilor, nu-l puteau face decît copiii.

Se dusese zăpada, dar dealurile parcă erau iarăşi ninse de cămăşuţele albe.

Munceau vîrtos copiii, de dimineaţă pînă seara, cu hîrleţul, cu bidineaua, cu foarfeca, iar din cînd în cînd mai învăţau şi carte: Guten Morgen — Gît Mort... Guten Abend: Bună seara.

Moş Visarion avea două necazuri mari primăvara asta: nu din partea războiului, că nu-i intrau pe ureche veştile rele şi în privinţa asta nu se arăta tulburat, ca învăţătorul; altele erau necazurile care nu-i lăsau o zi bună: ori fusese un blestem, ori o lucrătură, de-a primarului şi de-a altora, copiilor li se plătea acum treizeci de lei pe zi, cît înainte nu cîştigau nici bărbaţii, fiindcă, iar zicea toată lumea, se scumpiseră toate. Cum bătrînul n-ar fi dat atîţia bani în ruptul capului, copiii se băgaseră pe la alţii. Mai mult decît atît; chiar nepoţii lui fugeau de acasă şi lucrau cu plată, la perceptor şi la notar, de unde nu se întorceau decît seara, puţin păsîndu-le şi de livada şi de nuiaua bunicului.

Noroc cu Trică şi cu Uţă, care îşi ţineau legămîntul şi veneau să sape prunii, în fiecare dimineaţă, în afară de ziua cînd le era rîndul la şcoală, adică la livada domnului Aristide.

— Da’ Culaie, de ce nu vine? întreba arţăgos, bătrînul.

Folosindu-se numai de braţele ăstor doi copii, n-ar fi fost gata treaba nici pînă la Paşte.

— E bolnav, moş Visarioane!

— Nu-mi pasă, să vie!

Aşa zicea moş Visarion, în fiecare dimineaţă, mai mult neobişnuind să facă; ţîfnos şi afurisit se arăta numai pe deasupra, altminteri, s-ar fi

părut că-i poartă frica lui Trică, din ziua aceea cînd băiatul îl înfruntase. Dar mai era şi altceva la mijloc. Ilie Ţeposu, care aflase cu întîrziere despre robia copiilor, strigase peste gard, într-o duminică — şi era cumplită în el mînia — strigase să-l audă vecinii, că dacă nu-l lasă pe Culaie în pace, îi bagă mîna în gît zbirului şi-l sugrumă...

Iată deci unul din necazuri — şi pe lîngă ăsta, mai avea moş Visarion şi altul, care îl chinuia de cîteva zile. La început nu-l spuse nimănui, ci se frămîntă singur, întrebîndu-se cui să se plîngă, sfatul cui să-l ceară. Bine nu se avea cu nimeni în sat, nici cu săracii, nici cu bogaţii, la toţi se uita chiorîş, pe toţi îi bombănea în urmă, dar, la o nevoie, nu mai ţii seama de asta. Vorba era, care ar fi putut să aibă pricepere mai multă? De bună seamă doctorul, dar doctorul urma să treacă prin sat abia peste o săptămînă, şi, în afară de asta, nu putea să-l întrebe, fără să-i dea parale...

După ce se frămîntă deci cîteva zile, uitîndu-se dimineaţa cu îngrijorare din ce în ce mai sporită într-un ciob de oglindă, bătrînul se opri cu alegerea la domnul Aristide. Învăţătorul avea şi ani în spinare, avea şi minte destulă, că altfel de unde le-ar fi dat copiilor? — şi poate că, dintre toţi, era cel mai de omenie.

Aşa că într-o bună zi moş Visarion se duse la şcoală şi intră în clasă, pe cînd copiii cîntau tabla înmulţirii. Domnul Aristide răsucea ţigări, să le aibă pe toată ziua, — că pe urmă, dacă se ducea la livadă, nu mai avea timp de ele — şi-i mai lua şi vîntul tutunul.

— Noroc bun, domnule Aristide! zise bătrînul, apropiindu-se de catedră, fără să-şi scoată pălăria.

Moş Visarion, îl ştia toată lumea, avea capul tare, nu purta căciulă decît pînă după Bobotează, apoi lua pălăria şi pălăria o lepăda cum treceau zilele Babelor, umblînd apoi tot restul anului cu capul gol, ceea ce nu se obişnuieşte la ţară. Dar, îi spusese lui odată un doctor că aerul şi soarele au înrîurire bună asupra cucuiului. Aşa că bătrînul, punînd mai mult preţ pe sănătate decît pe rîsul copiilor, îşi purta tigva chelă şi cucuiul în văzul lumii.

De data asta, în chip ciudat, deşi venise demult primăvara, nu dăduse jos pălăria.

Domnul Aristide lipi ţigara atunci răsucită, şi strigă către şcolarii care spuneau tabla înmulţirii:

— Tăcere!

În clasă se lăsă linişte deplină: nu se mai auzeau decît glasurile copiilor de afară, care săpau livada învăţătorului.

— Ce nevoie te aduce la mine, moş Visarioane? întrebă domnul Aristide.

Bătrînul se trase mai lîngă catedră, aruncă o privire în lături, spre şcolarii care se zgîiau la dînsul — şi se aplecă la urechea învăţătorului:

— Domnule Aristide, am o grijă pe inimă; am venit să-ţi cer sfat şi învăţătură. Dumneata le ştii pe toate, că ai carte multă: cred că te pricepi şi la unele beteşuguri.

— Ce te doare, moş Visarioane? Ia spune!

Moş Visarion aruncă iarăşi o privire în lături, apoi, aplecîndu-se mai mult peste catedră, îşi săltă pălăria, arătîndu-şi cucuiul, dar aşa fel ca să-l vadă numai învăţătorul, nu şi copiii.

— Ia te uită!

— Ce e?

— Nu vezi? Creşte şi se desparte în două!

Într-adevăr, cucuiul, ascuţit la vîrf pînă acuma, părea să-şi teşească vîrful, scoţînd în schimb două ridicături noi în părţi, ca nişte piscuri pleşuve.

— Oare? întrebă învăţătorul, aşezîndu-şi mai bine ochelarii şi pipăind cucuiul.

— Păi ce, nu se vede?

— Şi te doare?

— Nu: îmi dă numai mîncărime.

Domnul Aristide ridică din umeri.

— Caută-ţi de nevoi, moş Visarioane! Cum nu ţi-a adus supărări pînă astăzi, n-o să te supere nici de acu înainte.

— Aşa zici dumneata?... Să ştii că mi-ai luat o piatră de pe inimă! Dar vreun leac, să nu mai crească, nu ştii, domnule Aristide?

Învăţătorul ridică din umeri:

— Asta nu, moş Visarioane... De ce nu te duci la oraş, să te vadă doctorii, la spital?

Spital? Pentru asemenea sfat nu mai era nevoie să vină pînă la şcoală. Şi cum adică, să dea bani la tren, şi la doctori? Dar de casă, cine să aibă grijă, şi de livadă, şi de albine, tocmai acum, la timpul îngrijitului? Aha, lui Gît Mort îi venea bine să-l pună pe drumuri!

Moş Visarion plecă mai liniştit în privinţa cucuiului, dar bombănindu-l pe domnul Aristide... Ajungînd acasă şi uitîndu-se în oglindă băgă de seamă altă poznă: cucuiul îşi schimba culoarea, făcîndu-se vişiniu unul din moţuri, albindu-se al doilea, ca şi cînd ar fi fost o luptă între ele şi ar fi umblat să-şi fure sîngele unul altuia. Iar

mîncărimile creşteau, de unde înainte nici nu se pomenise de ele: fireşte lupta asta a sîngelui nu putea trece fără a zgîndări pielea.

Bătrînul ocoli scărpinarea, ca să nu întărîte mai rău cucuiele şi, după ce îşi puse pălăria, cu grijă, să nu le atingă, se duse în livadă, cu mîncărimile întinse pe tot trupul, pînă în călcîie. Avea de făcut atîtea, să îngrijească şi de albine, să-i zorească şi pe nepoţii morarului, că uite, acum înfloreau prunii şi nu erau gata încă de primăvară — dar pas să-ţi vezi de treabă, cînd nu-ţi dau pace cucuiele!...

Peste vreun ceas, nemaiputînd să îndure, moş Visarion se întoarse în casă şi iar se uită în oglindă: dar acum, să vezi drăcie, cucuiele îşi schimbaseră culoarea între ele, cel albicios luînd sîngele vişinului.

— Acasă eşti, moş Visarioane? strigă un glas de la poartă.

Era perceptorul, care venea să-i facă socoteala birului: atît pentru livadă, atît pentru casă, pentru povarnă, pentru albine. Şi asta, tocmai cînd mîncărimea creştea, să-l scoată din fire!

— Acasă sînt, pofteşte, numai că n-ai picat bine! piţigăi moş Visarion, ieşind pe prispă, cu amîndouă mîinile la pălărie.

— Dar ce ai, taică? întrebă perceptorul, apropiindu-se şi văzînd că bătrînul nu era în toane bune.

Acesta intră în casă, luptîndu-se cu mîncărimile — şi îşi scoase pălăria.

— Uite!

— Ce e?

— Nu se vede?

Perceptorul îşi puse ochelarii şi se săltă pe vîrfuri, să se uite mai bine.

— Ce să văd, taică?

— Cucuiul. Se umflă şi se desparte în două.

— Te doare?

— Nu, dar îmi dă mîncărime.

— Păi atunci scarpină-te!

— Oare o fi bine?

— Ce să fie rău într-o scărpinătură?

Moş Visarion îşi pipăi cucuiul, cu teamă, dar nu îndrăzni să-l scarpine, fiindu-i frică să nu înrăutăţească sîngele.

— Oare nu trebuie să pun ceva, o alifie?

— Poate că da, numai că de unde s-o iei?

— Dumneata n-ai drum pe la oraş, să te duci la un spiţer? Eu zic că o alifie ca asta nu costă multe parale.

— De dus mă duc, chiar mîine, dar cum să-mi dea alifia?... Poate să iau cucuiul cu mine!

Nici cu perceptorul nu ajunse moş Visarion la o înţelegere. Pe el îl mînca de mama focului şi lui îl ardea de glumă. Cît despre socoteala birului, o amînă pe săptămîna viitoare — acum nu-i era mintea la biruri...

Plecînd perceptorul, bătrînul se duse iarăşi în livadă, le dădu gură copiilor, trecu pe la albine, dar nu putea să pună mîna pe nimic, că nu-l lăsa în pace cucuiul. Ziua trecu, de bine, de rău, însă noaptea, mîncărimile crescură nelăsîndu-l să închidă ochii pînă la ivirea zorilor...

Împărţindu-şi grijile între livadă, prisacă şi teama cucuiului, moş Visarion bătu ziua următoare pe la multe porţi, căutînd prieteşug acum, în ceasul din urmă, şi cerînd fiecăruia sfat cum să facă, să dea înapoi cucuiul şi să-i treacă furnicătura. Numai la baba Gujiţa nu se duse, deşi îl îndreptase multă lume acolo: dar baba se îndeletnicea anume cu leacurile şi cu descîntecele, era adică de meserie, şi dacă se ducea la dînsa, trebuia să-i dea ori parale, ori un clondir de ţuică, dacă nu două şi asta n-ar fi făcut decît să stîrnească mai rău mîncărimile, în loc să le aline.

După masă, bătrînul ajunse pînă şi la moară, în afara satului, să ceară sfatul lui moş Aron, pe care îl ştia om cu pricepere la multe ale lumii, că vorbise o dată cu el chiar despre cucuie — şi-i spusese morarul, ca din carte, cum se fac cucuiele, din ce iau naştere şi după ce reguli.

Moş Aron era în moară şi fereca o piatră, cu ochelari mari, ca ai mecanicilor, să nu-i sară vreo aşchie în ochi şi să-i vatăme vederea.

— Ce-i cu dumneata, domnule Visarioane? întrebă morarul, lăsînd ciocanul de o parte şi scoţîndu-şi ochelarii.

Bătrînul îşi săltă pălăria:

— Uite!

— Ce-ai păţit?! Ţi s-a umflat cucuiul!

— Aşa că s-a umflat? Am spus eu!... Şi se desparte în două!

— Da de unde! Asta ţi se pare dumitale. Pesemne te-ai scărpinat noaptea, cu unghia murdară, şi-ai făcut o iritaţie.

Iritaţie? Ca din carte, vorbea morarul, dar moş Visarion nu ştia ce boală-i asta, cît de rea şi cu ce urmare.

— Să pui deseară o cîrpă, cu ceai de muşeţel şi pînă mîine o să-ţi treacă, mai zise morarul.

Apoi îşi trase ochelarii pe ochi şi începu să ciocăne piatra, că trebuia s-o mîntuie pînă pe seară.

— Da' ce să fac, dacă mă mănîncă? Să mă scarpin? stărui bătrînul, strecurîndu-şi întrebarea printre loviturile ciocanului.

— Doamne fereşte! Vrei să se infecteze? Pune muşeţel, deseară.

— Şi-o să-mi treacă?

— Îţi trece la sigur! Uite, dacă n-o fi aşa, să-mi legi piatra asta de gît şi să m-arunci în fundul iazului!

Moş Visarion plecă de la moară liniştit pe de o parte, că nu mai era primejdie, ba, parcă îi mai trecuseră şi mîncărimile — dezamăgit pe de alta, ca unii bolnavi care, după ce au făcut mare tevatură, văd că boala era mai mult o închipuire. Isteţ morarul şi sigur pe vorbele lui — dar nici măcar nu se uitase mai bine, nu pipăise cucuiul: dacă se pripise, dacă era o primejdie şi nici măcar n-o văzuse? Sau, te pomeneşti că o văzuse, dar nu vroise să spună, cum fac şi doctorii cîteodată, ca să nu amărască de pomană inima bolnavului!

La acest gînd, bătrînul iar simţi nelinişte în suflet şi iar începură mîncărimile. Tocmai ajunsese la canton, unde îl văzu pe Cazimir, pe prispă, mîngîindu-şi cotoiul.

— Bună seara, creştine! zise moş Visarion apropiindu-se de ulucă.

Pe Cazimir nu-l suferea de cînd îl văzuse aici prima oară, acum cinci ani de zile, dar nu-i purta lui o duşmănie, anume: nu-l suferea, cum nu suferea pe nimeni. Acum însă, în ultima vreme, bătrînul, care ştia ce prieteşug îi leagă de cantonier pe nepoţii morarului, nutrea bănuiala că răzvrătirea lui Trică i se datora lui Cazimir, fiindcă altminteri avea acesta şi mutră şi apucături de răzvrătit, cu toate că îi dăduse parale bune pe motociclul acela. Aşa că, simţămintele lui începînd să semene a duşmănie, se tot gîndea cum să-l înfunde odată pe cantonier, să-l dea de-a berbeleacul şi să-şi săreze inima.

Dar într-o împrejurare ca asta, moş Visarion putea lăsa la o parte duşmăniile: din toţi cărora putea să le ceară sfatul, la drept vorbind Cazimir era singurul care umblase prin lume şi-ar fi fost firesc ca el să ştie mai multe, mai mult chiar decît moş Aron, care nici măcar nu se uitase cu luare-aminte, să-i cerceteze cucuiul.

Văzîndu-l la gard, Cazimir nici nu se miră, nici nu se ridică, să-l întîmpine, cum faci cu orice oaspete care îţi vine la poartă, nici nu-i răspunse, ci rămase la locul lui, pe prispă, mîngîindu-şi cotoiul şi vorbindu-i într-o limbă pe care n-o cunoştea bătrînul.

— Bună seara! zise mai tare moş Visarion, socotind că omul era tare de ureche şi mai avea şi orbul găinilor.

Apoi împinse poarta şi intră în ogradă, fără să mai aştepte poftire.

— Ce mai faci, domnule Cazimire? începu vorba, îndulcind-o cu miere, că ştia gustul mierii, deşi se înfrupta rar din ea, păstrînd-o pentru vînzare.

— Ce să fac, mai stăteam de vorbă cu cotoiul ăsta; tocmai îmi spunea că s-au scumpit toate şi nu mai e de trăit în lume.

Moş Visarion rîse ştirb, ca să fie pe placul cantonierului.

— Sau poate nu crezi? continuă Cazimir, zburlindu-se. Miroslav vorbeşte ca oamenii, numai că nu cunoaşte decît limba polonă.

— Să vă dea dumnezeu sănătate la amîndoi!... Domnule Cazimire, am venit la dumneata cu o nevoie.

— Asta chiar că-i de mirare! Nu cumva vrei să cumperi înapoi motociclul? Nu-l mai am, că s-a făcut fărîme.

Iar rîse bătrînul, deşi pleznea fierea în el de nerăbdare şi de mînie.

— Ce să fac cu motociclul? Doar nu-ţi închipui că îmi arde să umblu cu el, pe drumuri. Alta este nevoia... Uite!

— Ce e?

— Cucuiul!

Cazimir dădu în lături cotoiul şi, ridicîndu-se, îşi luă deodată o înfăţişare serioasă, ca un doctor de meserie. Asta îi plăcu numaidecît bătrînului, şi, uitînd mînia, începu să se plîngă omului care, bănuia el, putea să-l înţeleagă mai bine decît oricine.

— Se umflă şi se desface în două, domnule Cazimire!

— Oho! Şi încă umflătură, nu glumă!

— Aşa e?

— Nici vorbă! Ce, aşa ai avut dumneata cucuiul?

În sfîrşit, moş Visarion găsea un om cu care să stea de vorbă, care nu-i lua în batjocură necazul.

— Şi mă mănîncă, domnule Cazimire.

— Te mănîncă? Aşa, ca şi cum ar porni o furnică să te gîdile cu picioruşele?

— Întocmai! Întocmai aşa, domnule Cazimire!

Cantonierul se aşează la loc, pe prispă, şi clătină din cap, cu amărăciune.

— Îmi pare rău, domnule Visarioane!

— De ce? E primejdie? întrebă bătrînul, albind la faţă ca zidul cantonului.

În loc să răspundă, Cazimir clătină mai departe din cap, cu aceeaşi amărăciune pe figură.

— E primejdie? Spune-mi, domnule Cazimire!

— Vreun doctor te-a văzut?

— M-a văzut unul, în tinereţe!

Cantonierul făcu un semn cu mîna, ca şi cînd, fără să ştie ce spusese doctorul acela, vroia să arate că nu dă doi bani pe spusele sale.

— E mare primejdie, domnule Visarioane!

Bătrînul se lăsă pe marginea prispei, înmuiat din toate balamalele şi rămase cu ochii la Cazimir, ca la icoana mîntuitorului. Nu era om prost, ştia asta tot satul, avea şi multă şiretenie pe deasupra şi multă îndemînare la socotit banul, dar iată-l că acum spaima îl prostise, nelăsîndu-i minte nici cît unui copilandru care crede în basme.

— Mare primejdie! Vezi dumneata, domnule Visarioane... Dar ia spune-mi, ai demult cucuiul?

— Din tinereţe.

— Se brodeşte întocmai! Asta e, domnule Visarioane: cucuiul s-a făcut din prea multă minte, ştii, mintea n-a mai avut loc în creier şi prisosul a ieşit deasupra. Nu ţi-a spus şi doctorul tot ca mine?

Moş Visarion clătină din cap: nu, doctorul găsise altă pricină — o uitase şi avea atîta spaimă în suflet, încît nu simţea batjocura cantonierului.

— Şi-acuma ce să fac cu mîncărimile?

— Dumneata de mîncărimi te plîngi? Asta-i floare la ureche! Primejdia stă în altă parte.

— Unde?

— Să nu plesnească vîrful cucuiului şi să iasă creierul afară. Ştii, iese şi curge la vale, ca o coptură.

— Şi ce-i de făcut, domnule Cazimire? întrebă bătrînul, înfricoşîndu-se.

Cazimir clătină din cap, semn de îngrijorare.

— Mare primejdie, domnule Visarioane! Ai văzut laptele cum fierbe?

— Ei?

— Se umflă şi dă pe delături.

Bătrînul căscă gura.

— Ei?

— Ei, şi dacă dă pe delături, cum vine?

— Se afumă.

— Numai?

— Şi rămîne oala goală.

— Asta-i! Ai înţeles, domnule Visarioane?

Moş Visarion nu mai înţelegea nimica.

— Adică zici dumneata c-ar putea să plesnească şi să iasă afară coptură?

— Creierul, nu coptură, domnule Visarioane!

Bătrînul rămase cu gura deschisă.

— Şi ce trebuie să fac atunci, domnule Cazimire?

— Să te duci fuga la doctor, dar nu la oricare.

Asta nu mai era un sfat bun. Moş Visarion se ridică de pe prispă, mîniat, şi îşi puse pălăria, dar cum o puse lovi cucuiul şi scoase un geamăt.

— Te mănîncă?

— Nu: acu a început să mă doară.

— Asta-i semnul! Plezneşte şi iese creierul! Fugi la doctor, domnule Visarioane!

— Să mă duc la oraş?

— Care oraş?... La Bucureşti să te duci, este acolo, la spitalul Colţei, un profesor, adică unul care-i învaţă pe doctori şi numai el ştie să umble la creier.

— Tocmai la Bucureşti?

— La Bucureşti! Altfel...

Aici Cazimir ridică din umeri, semn că puteau urma toate nenorocirile.

— Nu mă duc! zise arţăgos moş Visarion, îndreptîndu-se spre poartă, în duşmănie cu cantonierul.

Dar, ajungînd în drum şovăi, îşi pipăi cucuiul pe sub pălărie, cu mîna tremurătoare şi întorcînd capul, întrebă, peste gard, aşa, într-o doară:

— Şi unde zici că-i profesorul ăla de creier?

— La Bucureşti, la Spitalul Colţei.

— La Colţei?... Nu mă duc, de bine să ştiu că mor mîine!

Se dădu luptă mare în sufletul lui moş Visarion noaptea aceea, şi iarăşi nu putu să închidă ochii, mîncîndu-l cucuiul şi pe deasupra durîndu-l înăuntru. Şi după ce se luptă astfel cu el însuşi, la ziuă, uitîndu-se în oglindă, îl cuprinse spaima, fiindcă umflătura zvîcnea, s-o vezi cu ochii, de parcă înăuntru era o fiinţă vie.

Atunci pe bătrîn îl cuprinse într-adevăr spaima şi amintindu-şi de vorbele cantonierului, trecu, dintr-o săritură, peste toate socotelile lui dinainte, rămînînd numai cu grija să nu-şi piardă creierul.

Aşa luă hotărîrea să se ducă la Bucureşti şi, după ce le dădu porunci amănunţite nurorilor, după ce îi beşteli pe nepoţii morarului, după ce încuie dulapurile, odaia, beciul şi toate locurile unde era primejdie să pună cineva mîna, moş Visarion se duse la gară, să ia trenul, ocolind pe cît cu putinţă oamenii, rugîndu-se lui dumnezeu să nu-l vadă nimeni că pleacă şi pe urmă să dea de ştire, ca să afle furii.

La plecare, mîncărimea cucuiului întrecuse toate măsurile... Dar cînd se întoarse, după două zile, cucuiul nu-l mai mînca; avea în schimb mîncărime cumplită la inimă, şi se jura să-i plătească după cuviinţă cantonierului, care-l pusese pe drumuri. Că nu fusese de-ajuns timpul pierdut şi banii aruncaţi în vînt, cu trenul, se mai făcuse şi de rîsul lumii.

Se dusese acolo, la Spitalul Colţii, şi-l găsise pe profesorul acela, dar profesorul, în loc să-l tămăduiască, îl pusese pe un scaun, în mijlocul odăii, ca să-i vadă cucuiul toţi doctorii tineri, învăţăceii. Era o odaie rotundă, cu bănci de jur împrejur, ca la circuri — şi pe bănci stăteau tinerii, iar Moş Visarion stătea la mijloc, cu creştetul descoperit, în văzul tuturora. Şi-n loc să-l întrebe dacă nu-l doare, ori dacă nu-l mănîncă, profesorul vorbise un ceas întreg tinerilor, vorbe pe care nu putea să le înţeleagă bătrînul, arătînd cu un beţişor cucuiul, şi răsucindu-l pe moş Visarion cînd spre unii, cînd spre alţii, ca pe comedianţii care stîrnesc rîsul mulţimii. E adevărat că învăţăceii nu rîdeau, niciunul, ci scriau în caiete şi întrebau din cînd în cînd cîte unele, în aceeaşi limbă neînţeleasă bătrînului. Iar la urmă, cînd se terminase comedia, coborîseră cu toţii din bănci şi veniseră pe rînd să-i pipăie cucuiul.

— Ei, moşule, acu' du-te cu bine! zisese apoi profesorul.

— Şi, cum, domnule doctor, cucuiul... Nu-i faceţi nimic?

— Păi ce să-i fac? Îţi aduce vreo supărare?

— Mă mănîncă şi mă tem să nu...

Mai mult nu ascultase doctorul mare: dăduse o poruncă unuia din doctorii tineri, acesta adusese o alifie, unsese cu ea vîrful cucuiului şi îndată trecuseră mîncărimile.

În schimb, moş Visarion venise cu mari mîncărimi la inimă. Avea să vadă el Cazimir plată, că-l pusese pe drumuri şi-l făcuse de rîsul lumii!

Cum intră în ogradă, hapsînul se puse cu gura pe nurori, trînti uşile, dădu una cu piciorul în burta lui Gavrilă, îşi înjură vecinii, apoi se duse în livadă şi se luă de nepoţii morarului.

— Mîine e Duminica Floriilor şi n-aţi mîntuit nici jumătate prunii! Leneşilor şi secăturilor!

— Moş Visarioane!...

— Să nu ridici gura la mine, că ţi-o astup cu pămînt, şarpe ce eşti, şi jivină!

Oricît era de îndrăsneţ, Trică rămase descumpănit de mînia bătrînului. Parcă nu mai avea în el puteri să-l înfrunte, cum făcuse atuncea: se întîmplase nu ştiu ce cu moş Visarion, fierbea ceva în el, ca în cazanul locomotivei, se auzea un zumzăit înăuntru, de parcă ar fi înghiţit un stup de albine.

— Să mi-l aduceţi pe Culaie numaidecît! piţigăi bătrînul.

— E bolnav, moş Visarioane. Nu poate nici măcar să se ridice.

— Face pe bolnavul, de trîntor ce este, îl ştiu eu! Dar las' că dacă-i aşa, îl aduc în pumni, ori de nu, vă dau pe mîna jandarmilor!

Şi zicînd acestea, bătrînul, scos din fire, uitînd ameninţarea lui Ilie Ţeposu, se năpusti pe poartă şi trecu drumul.

Sub geamul lui Culai se înşirau trei pruni, şi toţi trei înfloriseră peste noapte, ca printr-o minune.

Capitolul XXXI
CUM ARATĂ MOARTEA LA FAŢĂ

Culai zăcea în pat, fără să se mai ridice, de o săptămînă. La început, după ce venise de la spital şi luase doctoriile, parcă se simţise mai bine, parcă prinsese iarăşi un pic de putere, parcă i se mai împlinise şi obrazul, supt şi pămîntiu pînă atuncea, dar de tuşit tuşea într-una, şi năduşea, fără să simtă căldură. Aşa o dusese o vreme, ridicîndu-se anevoie şi tîrîndu-se pînă la geam, ca moşnegii, ca să se uite cum se topeşte zăpada pe dealuri.

— Lasă, Culaie, că dacă vine primăvara, te faci bine! zicea Trică, îmbărbătîndu-l.

— Şi la vară o să zburăm cu avionul! adăuga Uţă. Face avion Cazimir, aşa ne-a făgăduit şi tu ştii că el îşi ţine făgăduielile.

Seara, cînd sfîrşeau lucrul în livada hapsînului, cei doi fraţi nu plecau acasă pînă nu treceau pe la Culaie, să vadă cum îi mai merge şi să-i spună o vorbă bună. Veneau şi dimineaţa, cînd nu era rîndul lor la şcoală şi-atunci îi aduceau, sub mintene, cîte ceva de-ale gurii, cît puteau şi ei să ia de acasă, fără să lase urmă.

Venea şi Cazimir, adesea, şi stătea ore lungi la căpătîiul bolnavului, dar el, care ştia să născocească atîtea, nu era în stare acum să-i spună o vorbă, de parcă îşi pierduse şi graiul, şi mintea. Asculta răsuflarea pripită a copilului şi îşi frămînta pumnii, tot ce putea face în faţa bolii, care, după semne, îşi urma drumul fără gînd de întoarcere şi de iertare. Şi-avea mare mustrare de cuget cantonierul, deşi altcineva n-ar fi putut să-i găsească vină, că băiatul răcise în noaptea aceea, pe ploaie... Şi-atunci se ridica de pe scaun, şi se ducea în odaia de alături, unde era mama bolnavului, cu ceilalţi doi copii.

— Femeie, nu sta cu mîinile în sîn, că se prăpădeşte bietul Culaie!

— Dar ce-ai vrea dumneata să fac, ia spune-mi?

— Să-l cauţi: să-l duci la spitale!

— Nu l-am dus şi-a fost de pomană?

— Nu trebuia să te dai bătută cu una cu două, că-i un suflet de om, nu-i o gîză, să nu-ţi fie milă, că nu-i nimic mai sfînt şi mai de preţ în lume, decît sufletul copilului!

Atunci femeia îşi ieşea din fire, avea multe necazuri pe inimă, şi se străduia destul să-i crească pe ceilalţi:

— Ia mai du-te de-aici, ciungule şi păduchiosule, şi vezi-ţi mai bine de-ale tale!

Cazimir ieşea, clătinînd din cap, nu-i purta pică femeii pentru aceste vorbe de ocară, înţelegea că nu pornesc din vreo răutate a inimii, ci din prea multă amărăciune. Dar oricum, ea îl ocăra degeaba, că, dacă fusese cu băiatul la oraş, să-l pună la raze, nu cheltuise din banii luaţi pe ţuică, nici din banii bărbatului, că aceia în bună parte mergeau la plata datoriilor, ci din leafa cantonierului. Numai că ei, banul, venit de la altul ori muncit cu trudă, i se părea la fel de scump şi o durea inima să-l cheltuiască de pomană. Mai bine, din acei bani le-ar fi luat cîte o ţoală ăstorlalţi, şi le-ar fi dat mîncare mai bună — să scape ei şi să se bucure de viaţă, dacă nu mai era nici o nădejde cu celălalt.

Aşa gîndea mama bolnavului, şi, în învrăjbirea ei, şi în mîniile care-i rodeau sufletul, şi în durerile care îi împovărau inima, poate nu era o mamă mai puţin bună.

Culai zăcuse astfel, într-un fel de răgaz pe care i-l dădea boala, mai ridicîndu-se din pat, mai tîrîndu-se prin odaie, mai odihnindu-se, în capul oaselor, că i se scîrbise totul în trup din atingerea îndelungată cu salteaua. Dar într-o noapte, cam cu o săptămînă în urmă, îl trezise din somn, înăbuşindu-l, o tuse mai rea decît toate de pînă acuma — şi pe urmă îi ţîşnise sîngele pe gură de făcuse totul roşu în juru-i, şi patul, şi cămaşa de pe dînsul, pînă se repezise maică-sa cu ligheanul.

Iar de atunci nu-şi mai venise în fire decît la răstimpuri, cînd se uita, cu ochii mari şi parcă încercuiţi de îngheţuri, la prunii înmuguriţi care umbreau geamul. Restul timpului zăcea, în nesimţire, răsuflînd repede şi fără adîncime, cu ochii închişi, cu fruntea îmbrobonată, cu nasul subţiat ca o muche, cu oasele capului desenate sub piele, unul cîte unul. Din cînd în cînd spunea cîte o vorbă, rostită şuierat şi în neştire, că nu i-o înţelegea nimeni; iar dacă deschidea ochii în acele clipe, privirea nu i se oprea în odaie, nu vedea pe cei din juru-i, ci parcă se ducea departe, pierzîndu-se peste dealuri.

Chiar în ajun, seara, fusese acolo Cazimir, şi îi găsise pe nepoţii morarului, speriaţi de moartea care se simţea cum vine, fluturîndu-şi coasa şi veştmintele negre în odaie.

Iar pe urmă, plecînd tustrei împreună, spusese cantonierul, cu umerii aduşi de parcă ar fi avut frîntă şira spinării:

— Nu mai e nici o nădejde! Se prăpădeşte bietul Culaie!

Uţă plîngea pe mijlocul drumului, fără să-l audă nimeni, plîns adînc şi tăcut, lipsit de suspine, aşa de nefiresc la vîrstă copilului. Trică nu plîngea, fiindu-i mai tare inima şi nevrînd să creadă în trista prevestire a cantonierului.

— Trebuie să facem ceva, Cazimire! spuse el, mai încolo.

— Nu mai ai ce face. Pentru asta se cerea îngrijire mare...

— Îi dau bocănceii mei! bîigui Uţă, jertfindu-şi singurul bun, fără să se gîndească la lipsa de folos a darului.

Şi astăzi, cînd bolnavul abia îşi mai trăgea sufletul, moş Visarion ar fi dorit să-l vadă săpîndu-i prunii la rădăcină!

— Nene, nu-l lăsa să se ducă! Dă-i una cu sapa în cap! strigă Uţă, asmuţindu-l pe frate-su asupra bătrînului.

Trică o luă la fugă, dar cînd ajunse, moş Visarion intrase în odaia bolnavului şi se uita, împietrit, la chipul care lua trăsăturile nefiinţei. Orice s-ar fi aşteptat moş Visarion să găsească în odaie, orice i-ar fi făcut bine, îngăduindu-i să-şi verse mînia, numai la chipul morţii nu se gîndise. Şi cînd o văzu, clempănindu-şi oasele şi cumpănindu-şi coasa pe umeri, îl cuprinse spaima, fiindcă moartea avea coasa lungă — şi putea să-l aştepte şi pe el la colţul casei, peste drum, în ogradă, pe prispă, undeva, pe unde-i era drumul. Se gîndise pînă acuma la pruni, la prisacă, la ţuică, la biruri, numai gîndul morţii nu-l petrecuse. Şi deodată, îşi dădu seama că dacă moartea era necruţătoare cu copiii, de ce-ar fi arătat mai multă îngăduinţă bătrînilor?

— Tu eşti, Cazimire? şopti, aiurind bolnavul.

Moş Visarion se trase de-a-ndărătele spre uşă, cu mîinile răşchirate, parcă apărîndu-se, să nu ia molima, să nu se întindă coasa morţii peste căpătîiul bolnavului şi să-l prindă şi pe dînsul.

— Cazimire!... Ce-a făcut sultanul?...

În aiureala lui, copilul parcă încerca să rîdă, parcă îi clipocea în glasul stins susurul unui izvoraş de munte.

— Şi măgarul, Cazimire?... Măgarul sapă prunii!

Susurul izvorului se stinse.

Moş Visarion stătea ţeapăn, cu mîna pe clanţa uşii, ascultînd glasul morţii, după ce-i văzuse chipul. Şi glasul morţii îi dădea o amorţeală, în dreptul genunchilor — nu putea face un pas mai departe, să iasă pe uşă.

— Cazimire!...

Acum glasul luase adîncime, ca fluviile care se duc spre mare, purtînd trudnic cu ele mîlul pămîntului.

— Să ştii, Cazimire... Eu nu am răcit atunci... pe ploaie... cînd au scăpat iernaţii...

Moş Visarion întoarse capul, cu o tresărire, şi ascultă glasul morţii, nu mai puţin înspăimîntat decît înainte, dar zgîndărit în inima-i haină, de ceea ce simţea că e tainic şi cumplit în vorbele fără şir ale copilului.

— Să ştii că...

Nu mai era glas, ci un şuierat stins, amestecîndu-se cu răsuflarea gîfîitoare şi lăsînd să picure la răstimpuri cîte o vorbă răsleaţă, căreia nu i-ai fi găsit legătura şi înţelesul dacă n-ai fi avut trezite bănuielile.

— Au... ajuns, Cazimire!... Simte... inima... Şi mi-a spus... cel tînăr, soldatul... Atunci... în pădure... cînd... Cînd aşteptam trenul...

Aici glasul se pierdu, cum se pierd fluviile în lărgimea mării — şi în locul lui se ridică o gîlgîială umedă.

— Ieşi afară! scrîşni Trică, împingînd uşa şi năpustindu-se asupra bătrînului.

Stătuse afară, ca să nu tulbure liniştea din odaie, de vreme ce omul fără inimă apucase să intre. Dar, văzîndu-l că întîrzie, îşi pierduse răbdarea.

— Ieşi afară că-ţi crăp capul, Moş Visarioane! Nu-l vezi că se stinge? Vrei să moară acu’ sub ochii dumitale?

Pe chipul lătăreţ al bătrînului se ivi un rînjet, care-i desgoli ştirbiturile din gură, apoi se duse încreţit pe toată faţa, peste frunte, pînă în vîrful cucuiului.

— Şterge-o de sapă prunii! răcni, ieşind din odaie, lăsînd frica morţii în urmă.

Şi, în loc să se întoarcă în livadă, îşi săltă cu mîna vătămătura de sub pîntece, apoi o luă la vale, şi, strecurîndu-se printre ulucile rupte, intră în curtea jandarmilor.

Capitolul XXXII
HOTĂRÎRI DISPERATE

Viaţa îşi ieşise demult din ale sale şi n-o mai strunea nimeni; plutea o nelinişte fără margini asupra lumii, se ridicaseră oamenii paşnici în faţa zurbagiilor, popoarele se încăieraseră cît era pămîntul de mare, plecau flăcăii din sat, unul cîte unul, la oştire, căpătau puşcă, învăţau ochirea, apoi li se dădea cartuşe şi erau trimişi la luptă, de unde veneau înapoi după un timp, fără un picior, fără o mînă, ori le venea numai numele. Vătăşelul de la primărie umbla prin sat şi ducea plicuri galbene, femeilor, şi cînd le vedeau, femeile începeau să bocească, şi să-şi rupă părul, fără să le mai deschidă, ştiindu-le dinainte cuprinsul.

În acest timp, cînd lumea se frămînta, schingiuită, pentru unii viaţa nu arăta nici o schimbare. Domnişoara Eleonora ştia că este război în lume, dar nu îi simţea urmările, deşi auzea şoapte îngrijorate în juru-i, că s-a prăbuşit frontul la Stalingrad, unde a fost crîncenă bătălie tot timpul iernii şi acum îi merge rău zurbagiului. Fusese cu pensionul să ducă flori, ţigări şi prăjituri răniţilor din spitale, dar nu-i văzuse pe cei sfîrtecaţi, jumătăţi sau sferturi de oameni, ci pe răniţii chipeşi, cu bandaje albe la cap, cu o mînă în eşarfă, zîmbind ca în faţa fotografului... Şi impresionată, domnişoara Eleonora simţise dorinţa eroismului: ar fi vrut să facă o faptă vitejească, dar nu ştia cum, să se ducă de pildă pe front, infirmieră, deşi nu avea vîrsta cerută de legile militare, sau să intre chiar în oştire, ca Ecaterina Teodoroiu, să moară pentru patrie şi apoi să i se facă statuie...

Deocamdată însă acestea erau numai gînduri, care o înfiorau seara, la culcare, cînd îi venea în minte un chip văzut la spital, un ofiţer tînăr cu o rană la frunte, care o urmărise îndrăzneţ cu privirea.

Altminteri, domnişoara învăţa mai departe franceza, germana şi pianul — iar astăzi venea în vacanţa Paştelui tot în vagonul de clasa întîia.

Stătea la geam şi vîntul îi flutura părul bălai, legat cu cordeluţa trandafirie. În partea cealaltă a geamului se afla un tînăr, chipeş, dar din nefericire în haine civile, deşi lucrate cu mare meşteşug, din ştofă de lînă, moale şi pufoasă, nu din celofibră cum purta toată lumea. Tînărul avea o servietă galbenă, pusă în plasa compartimentului şi, după cum aflase domnişoara Eleonora, se ducea să cerceteze o neregulă judiciară, la Lespezi, fiind avocatul societăţii care exploata

pădurile. Găsindu-l în compartiment înainte de plecarea trenului, domnişoara strîmbase din nas, fiindcă ei îi plăceau numai actorii de cinematograf, iar acum în urmă, ofiţerii — cei răniţi la frunte mai cu seamă.

Dar, după două staţii, băgase de seamă că hainele tînărului erau croite fără greşeală, iar el, cum mai avea şi o fărîmă de mustăcioară, pe lîngă statura neobişnuit de înaltă, semăna cu Amedeo Nazzari, un actor de cinematograf la mare preţ în vremea aceea, ca şi Rosano Brazzi, cealaltă slăbiciune a domnişoarei Eleonora. Şi acum, încă o staţie mai încolo, stăteau amîndoi la fereastra vagonului...

Petruş le auzea vorbele: era pe platformă, cu lădiţa lui soldăţească şi compartimentul lor se afla alături. N-o văzuse mai dinainte pe domnişoara Eleonora, poate nu s-ar mai fi urcat acolo, şi, cînd îi auzise glasul, vroise să-şi ia lădiţa să se ducă în altă parte, fiindcă mai erau şi alte vagoane. Apoi socotise că acesta ar fi un semn de slăbiciune şi de laşitate, nepotrivit cu unele fapte ale lui, pentru care nutrea o tăcută mîndrie. Cînd înfrunţi întunericul nopţii cu toate primejdiile pe care el ţi le poate scoate în cale, cînd aştepţi un tren în taina conspirării şi apoi te caţeri pe tampoane, în bătaia vîntului şi-n ploaie — şi tragi frînghia de alarmă pentru a săvîrşi o faptă care nu-ţi aduce nici un folos ţie, dar pe care o socoteşti o faptă îndreptăţită şi bună, nu trebuie să te mai temi de glasul vrăjitoresc al nici unei domnişoare.

Petruş se mai gîndea uneori la domnişoara Eleonora, cu un fel de descurajare şi amărăciune, aşa cum te gîndeşti la un caiet în care ţi-ai scris simţămintele şi pe urmă l-a udat ploaia, păţind scrisul şi făcînd de neînţeles cele mărturisite acolo. Starea lui nu se datora vorbelor lui Culaie, ele se aşezaseră pe o temelie făcută mai dinainte, şi nu dintr-o singură piatră, dar desigur că între aceste pietre de temelie, plimbarea cu sania şi întoarcerea lui, singur, fusese cea mai mare.

Acum domnişoara Eleonora vorbea despre eroism, şi Petruş îi auzea vorbele.

— Aş vrea să săvîrşesc o faptă care să uimească lumea! Spunea domnişoara, cu părul fluturat în fereastra vagonului.

— Ce fel de faptă, domnişoară?

Tînărul, om de legi, nu se înflăcăra aşa de uşor, chiar dacă-i plăceau ochii domnişoarei.

— Ai putea săvîrşi o crimă, sau o excrocherie şi ai uimi lumea...

— Oh, domnule! Asta-i deformaţie profesională!...

— Sau ai putea, de pildă, cînd te întorci la şcoală, să ne întîlnim într-o seară în grădina publică; desigur că şi acesta ar fi un fel de a uimi lumea.

— Eşti îndrăsneţ, domnule!

— Nu, domnişoară, acum am glumit. Dacă ai vrea să ne întîlnim, aş face în aşa fel să nu ne vadă nimeni!

Domnişoara Eleonora oftă; nu-i displăcea chipul cum tînărul avocat învîrtea vorbele — doar asta-i era meseria! — nu-i displăcea nici ideea de a se plimba tainic cu Amedeo Nazzari, în lipsa lui Rosano Brazzi, adevărata ei slăbiciune. Dar cum de nu înţelegea tînărul că, în viteza trenului, gîndurile ei prindeau aripi, dîndu-i dorinţa de a se ridica deasupra celor din jur, ca o valchirie?

— Aş vrea să mă duc la război, domnule!

— Dar cîţi ani ai dumneata, domnişoară?

— Şaptesprezece!

Petruş, care o auzea, ştia că abia împlinise cincisprezece: şi el minţise astă-iarnă, numai că minciuna lui rămînea una pe cînd domnişoara Eleonora era făcută să mintă de-a pururi, dîndu-şi mai mulţi ani astăzi, scăzîndu-le mai tîrziu numărul.

— Dacă m-ar primi, m-aş face aviatoare. Aş vrea să zbor, să mă lupt cu avioanele duşmane, să le dobor în flăcări, să-mi ţiuie gloanţele la ureche, să bubuie tunurile... În zilele noastre, numai aşa mi-ar place să trăiesc, domnule!

— Şi nu ţi-ar fi frică, domnişoară?

Domnişoara Eleonora îl privi pieziş pe tînărul din fereastră, biciuindu-l cu un fulger albastru.

— Frică?... Nu, domnule! înseamnă că n-ai înţeles nimic din vorbele mele!

— Dar dacă te-ar atinge un glonţ şi ţi-ar lua foc avionul?

— Atunci m-aş prăbuşi în flăcări şi aş muri ca o eroină.

Inima lui Petruş începuse să bată iarăşi în ritmul acela — simţea o descumpănire în suflet, începea iar s-o înfrăţească pe domnişoara Eleonora cu norii, către care năzuia ea acuma, aşa cum o visase el în primele zile...

Dar ceea ce se întîmpla acum în sufletul lui nu avea nici o însemnătate, în faţa zguduirii care îi aştepta la capul drumului. Fiindcă viaţa îşi ieşise din ale sale şi trîntea oameni la pămînt, în dreapta şi-n stînga, nimicitoare, făcîndu-i una cu ţărîna.

Era întuneric în gară cînd sosi trenul, la ceasul zece seara. Sub felinarul camuflat care ardea firav pe peron, Petruş desluşi mai multe umbre, maică-sa, nerăbdătoare, aşteptîndu-l pe Valerică şi căutîndu-l cu ochii pe la toate vagoanele, cucoana şefului de post, cu Pandele, să ia geamantanul domnişoarei... Valerică însă nu venise, scăpase trenul, fiindcă după prînz se dusese să joace biliard, la cafenea, cu unii — şi pesemne, ţinut de fierbinţeala jocului, ajunsese prea tîrziu la gară.

Petruş se strecură pe marginea peronului, să ocolească gara şi să intre pe la bucătărie. La colţ zări o umbră, scoţînd capul de după puţ şi strigîndu-l, în şoaptă:

— Petruş!

Băiatul se opri, mirat şi bucuros că îl aşteptase şi pe el cineva, în gară.

— Tu eşti, Uţă? întrebă, apropiindu-se.

Cu tot întunericul, se simţea că pe nepotul morarului îl stăpînea mare turburare şi spaimă.

— Lasă-ţi lădiţa şi vino repede!

Petruş îl ştia îndrăsneţ şi fără teamă, şi dacă îi tremura aşa de rău glasul acuma, însemna că avea un motiv care nu putea fi pus la îndoială.

— Ce s-a întîmplat, Uţă?

— Las’ că-ţi spun pe urmă! Acuma vino repede, că nu-i vreme.

— Unde?

— La ghereta macagiului; e şi Trică acolo.

— Du-te că te-ajung din urmă!

Însă Petruş zăbovi în casă, fără voia lui şi fără să se fi aşteptat la asta. Cînd intră, pe la bucătărie, tocmai intra şi maică-sa, prin faţă, cu chipul rătăcit, frîngîndu-şi mîinile de nelinişte.

— Unde-i Valerică?

— Nu ştiu!

— Cum nu ştii? Nu l-ai văzut în gară? N-aţi plecat împreună?

Întreba, ca şi cînd n-ar fi ştiut că ea îl îndemnase pe Valerică să nu umble niciodată cu frate-su vitreg.

— N-am plecat împreună: madam Gagu mi-a spus că e la cafenea şi joacă biliard, cu băieţii.

— Minţi! izbucni cucoana şefului de gară, arzîndu-i o palmă.

Apoi ieşi pe uşă şi se năpusti dincolo, la biroul telegrafului, unde domnul Manole îşi făcea ,,casa”, adică socoteala biletelor vîndute în ziua aceea. Petruş nu mai pierdu vremea şi se strecură pe la

bucătărie, neliniştit de venirea tainică a lui Uţă şi de glasul lui care arăta atîta spaimă. Pe fereastra din spate, o auzea pe maică-sa, văicărindu-se în biroul telegrafului:

— Manolică, ţie puţin îţi pasă, eşti liniştit că ţi-a venit odrasla... Să-l trimiţi pe Dumitru chiar în noaptea asta! Cu ce-o şti, cu ce n-o şti, să se ducă la oraş şi să-mi aducă băiatul!

Valerică veni singur, a doua zi la prînz, cu un ochi învineţit şi cu hainele sfîşiate — dar pînă atunci se petrecuseră alte fapte...

Petruş se duse, dibuind drumul pe marginea liniei, pînă ce zări ghereta macagiului, singuratică; felinarul de la macaz ardea firav, arătîndu-şi luminile galbene, fiecare cu rostul ei pentru acar şi pentru mecanic.

— Petruş!

Simţindu-l, două umbre se desprinseră de lîngă gheretă şi veniră aproape.

— Ce este? întrebă neliniştit băiatul şefului de gară.

— Pe Cazimir l-au luat la post azi după masă!

★

Stăteau toţi trei sub salcîmi, cu inimile îngheţate, judecînd ce cale trebuia urmată.

— Şi credeţi că moş Visarion s-a dus să-l pîrască?

— Ce să credem! A spus el singur, să-l audă tot satul! Se bucură, lua-l-ar ciuma şi strigă, oricui îi trece pe la poartă: „Ai auzit? Aha, l-am înfundat! Ce credea leahul?”

— Vezi, — zise Uţă, cu mîhnire, oprindu-l pe frate-su, — dacă nu-l lăsai pe moş Visarion să se ducă la Culaie...

— Degeaba acuma!

Petruş stătea înlemnit, cu spinarea în trunchiul salcîmului: îl înţepa un ciot, în umăr, dar nu lua seama la nimic care-i privea trupul ca gheaţa.

— Şi cum, numai aşa, pe o vorbă a lui Culaie?

— Ce trebuie mai mult, ca să ridici omul şi să începi cercetările? E deajuns să te bănuiască.

— Şi pe Culaie l-au lăsat în pace?

— Nu: a fost şeful postului, să-l ridice şi pe el, dar cînd a văzut că trage să moară s-a dus şi-a pus un jandarm, să-l păzească.

— Şi-acum Cazimir e la Post?

— Da, de azi după masă!

— Oare l-or fi bătut?

Prin inima copiilor trecu o înfiorare şi îşi simţiră trupurile strînse ca în lanţuri. Ce să mai întrebi? Iei pe cineva la Post chiar pentru o faptă mai mică decît asta şi iese de acolo fără să-l bată, fără să-l schingiuiască?

— Mai bine să spuie tot şi să scape de casne! zise Petruş.

El era cel mai buimăcit de nenorocirea asta, ceilalţi doi o ştiau mai din vreme, avuseseră cînd să cugete, să se sfătuiască. În el gîndurile se încrucişau cu iuţeala fulgerelor care brăzdează cerul, neîngăduindu-ţi să urmăreşti pe unul, sau pe altul.

— N-o să spună nimic! vorbi Trică.

— Nici dacă l-ar tăia în bucăţi şi i-ar da cu sare! adăugă frate-su.

Petruş se desprinse de trupul copacului — o clipă aşteptă să-şi găsească glasul şi pe urmă zise — dar nu se auzi, îl auziră numai ceilalţi:

— Atunci trebuie să spunem noi!

O, primăvară, cine nu ţi-a cîntat frumuseţea! Cine nu ţi-a adulmecat mireazma proaspătă şi dulce ca apa izvorului, ca aerul dimineţii, cine nu ţi-a simţit seva amestecîndu-i-se în inimă cu sîngele vieţii, cine n-a cunoscut tainicul foşnet cu care tu faci să crească din pămînt spicul ierbii, să se umfle mugurul, să se trezească glasul nou al omului şi al păsării şi toate înfrăţite să cînte, suav şi marţial, imn tinereţii?!...

O, copilărie blajină, cine nu ţi-a închinat mîngîierea, basmul şi versul?

Era primăvară, era albastru sus cerul nopţii, fremăta salcîmul, pocneau mugurii, răsărea spicul ierbii — şi cei trei copii, faţă în faţă cu primăvara şi cu dramele vieţii, uitaseră basmul, nu mai ştiau versul...

Nepoţii morarului îl priviră pe al treilea în faţă, apoi înclinară din cap, dovedind că aveau hotărîrea luată.

— Bunicul ne-a îndemnat să stăm ascunşi în casă, pînă trece năpasta.

— I-aţi spus?

— I-am spus, că tot avea să afle. L-am rugat să ne ierte şi i-am cerut sfatul...

Vorbea Trică, limpede, ca un om mare — şi cu o linişte care ar fi uimit pe oricine, acum, cînd în joc nu era o copilărie, ci viaţa sau moartea.

— Şi moş Aron ce-a zis?

— A zis că n-am făcut bine, că ne-am amestecat în treburi care nu ne priveau pe noi, dar că acum, dacă s-a întîmplat aşa, nu e vina noastră.

— Îl blesteamă pe Cazimir? Socoteşte că el e vinovatul?

— Nu, socoteşte că el a făcut ceea ce se cuvenea să facă, dar să ne fi trimis pe noi acasă.

— Eu tot nu m-aş fi dus! şopti Uţă.

— Şi-acum, voi cum ziceţi să facem?

— Noi ne ducem la Post chiar în seara asta. Bunicul a spus să nu care cumva să ieşim din casă, că ne pîndeşte primejdie de moarte, că, dacă mărturisim noi, Cazimir tot nu scapă de cazne şi nici nu-i uşurăm pedeapsa. Şi ne-a băgat în odaie, dar noi, pe la nouă, cînd s-a culcat mama, am sărit pe fereastră.

Petruş se gîndi numai o clipă: nu mai simţea nimic din el, nici trup, nici suflet — doar cugetul, care atîrna mai greu decît toată fosta lui făptură, întreagă. Îşi ieşise rău din ale ei viaţa şi-i trîntise pe tustrei în ţărînă, dar datoria lor era să se ridice şi s-o înfrunte, ca bărbaţii.

— Duceţi-vă! zise pe urmă. Vin şi eu după voi. Mă duc numai să-i spun tatii.

Domnul Manole îşi terminase socotelile şi tocmai încuia casa. Pe birou, sub lampa cu abajur de hîrtie afumată ţăcănea telegraful — chemînd alte staţii, pe unde se ducea trenul, în noapte.

Petruş intră şi rămase în uşă, palid şi ţeapăn ca spînzuraţii.

— Ai venit?

Poate era în glasul şefului de gară o umbră de bucurie, dar o înfrîna, fiindcă din odaie se auzeau bocetele şi văicărelile nevestei, care plîngea după Valerică, neştiind pe unde i-l aruncase soarta.

Dumitru macagiul primise poruncă să fie gata ca să plece cu mărfarul care putea să sosească pe la douăsprezece noaptea: ca să se urce mai devreme în vreun tren cu muniţii nu-l lăsau soldaţii. Dar pe urmă, pînă la ziuă, pînă suna telefonul, cu veste de la Dumitru, de la domnul Gagu, ce făcea, cum îşi domolea neliniştile şi nerăbdarea mama băiatului?

Între două suspine ale ei, din odaia telegrafului pătrunse izbucnirea unui glas mîniat, parcă un răcnet — şi femeia tresări speriată. Totul în jur, un pas pe pietrişul peronului, ţăcănitul pendulei, scîrţîitul unei căruţe care trecea pe şosea, în spatele gării, o făcea să tresară, umplîndu-i inima de spaimă şi de speranţă.

Apoi dincolo se auzi răsunetul unei palme năpraznice, urmată de o buşitură, ca şi cum cineva s-ar fi prăbuşit pe podele — se auzi uşa de la odaia sălii de aşteptare trîntindu-se, se auzi cheia răsucindu-se în broască, lucru care nu se făcea niciodată, paşi apăsaţi străbătură peronul şi o clipă mai tîrziu şeful gării intră pe uşă, doborît, cu privirea împrăştiată.

— Ce-i cu Valerică? izbucni nevastă-sa, văzîndu-i înfăţişarea. Spune-mi, spune-mi, nu mă mai chinui! Ai primit o veste? I s-a întîmplat ceva băiatului?

Şeful gării se lăsă moale pe un scaun şi îşi luă capul în palme.

— M-am nenorocit! şopti, cu glasul ca şuierul şarpelui.

Nevasta se năpusti asupra lui şi începu să-l zgîlţîie, disperată:

— Dar vorbeşte o dată, că mă ucizi! Spune-mi, ce-i cu băiatul?

Bărbatul îşi legăna capul, în palme, neîndrăznind s-o privească.

— Nu-i nimic cu Valerică... Nu! Fii liniştită!

— Dar atunci ce ai, ce intri aşa, să-mi sară inima din loc, cînd ştii cît sînt de speriată?

— Petruş...

— Lasă-mă-n pace cu Petruş! Mie să mi-l aduci pe Valerică!

Şeful gării îşi luă mîinile de la ochi şi o privi fără s-o desluşească, privirea miopilor, în care se citea neînţelegere, disperare şi groază.

— M-am nenorocit, Natalio!... S-a sfîrşit cu mine! Petruş... Petruş e...

Femeia nu auzea, nu înţelegea, n-avea gînd pentru nimic ce nu era în legătură cu băiatul.

— Dar lasă-mă odată în pace cu Petruş al tău! izbucni, luînd de alături un sfeşnic şi aruncîndu-l nestăpînită, asupra bărbatului.

Din întîmplare, sfeşnicul nimeri pe alături, se lovi în perete şi căzu zdrăngănind, pe duşumele. Şeful gării se uită la sfeşnic, se uită la nevastă, apoi îl podidiră lacrimile.

— Petruş e un trădător şi-un nemernic! O să-l ducă la Curtea Marţială! bîigui, cu inima disperată.

Capitolul XXXIII
NIMENI NU DOARME ÎN NOAPTEA ASTA

Ferestrele sălii de aşteptare aveau drugi de fier, şi cele dinspre peron, şi cea din spate, altfel ar fi sărit pe geam şi s-ar fi dus la postul de jandarmi, urmîndu-i pe nepoţii morarului. Asta îl chinuise mai rău pe Petruş, în acea noapte, gîndul că ei îl judecau, socotindu-l nemernic, că îi trimisese acolo, iar el rămăsese acasă. N-aveau de unde şti că se afla şi el tot la închisoare, dar în loc să-l fi închis jandarmii, îl închisese taică-su.

Aşa se zbuciumă Petruş, ore îndelungate, în tic-tacul pendulei şi-n ţăcănitul telegrafului — smucind uşa, sgîlţîind drugii de fier, de la ferestre, alergînd de la un perete la altul.

După un timp, cînd pendula bătea ora trei din noapte, uşa de pe peron, la odaia telegrafului, se deschise şi auzi dincolo paşi: îi recunoscu, erau paşii lui taică-su, care măsura şi el odaia, dintr-un perete în altul, pesemne în prada aceluiaşi zbucium pe care îl încerca şi băiatul. Poate fusese la postul de jandarmi, să vadă, să afle, poate n-avea linişte să aştepte dimineaţa dincolo, în casă, unde se zbuciuma altcineva, pentru altul.

Petruş ascultă o vreme paşii, pe urmă se duse la uşa care lega sala de aşteptare cu biroul telegrafului.

— Tată!

La prima chemare taică-su nu răspunse — îşi urmă mersul învîrtindu-se ca într-o cuşcă, între un perete şi altul.

— Tată! strigă a doua oară băiatul, sgîlţîind clanţa.

Paşii se opriră, în dreptul uşii, şi se auzi vorba, năpraznică:

— Taci!... Taci că te ucid cu mîna mea, descreieratule!

Petruş se lăsă jos, pe duşumeaua murdară, încercînd să adune în minte cuvintele cu care să-l înduplece pe taică-su. Nu vroia iertare; dacă săvîrşise o greşeală, îşi cerea judecata dreaptă şi oricît de aspră — şi închisoarea adevărată, nu pe cea de-acasă.

Paşii din birou conteniră după un timp, scîrţîi un scaun şi pe urmă se făcu linişte: în tot cuprinsul gării nu se mai auzea decît tic-tacul cumpănit al pendulei, adormise şi telegraful. Şi în liniştea aceea, Petruş desluşi deodată suspine venind din încăperea alăturată, suspine adînci, întretăiate de spasmuri — şi înţelese, înmărmurit, că taică-su plîngea, poate prăbuşit cu capul pe masă. Şi din tot ce fusese

pentru el suferinţă în viaţă, cea de acum le întrecea pe toate — fiindcă niciodată copilul nu a cunoscut plînsul tatălui şi nici nu a putut să şi-l închipuiască.

— Tată! izbucni băiatul.

Dincolo plînsul se auzea, mai departe, pornit ca dintr-o inimă lipsită de orice speranţă.

Petruş se ridică şi începu să sgîlţîie uşa. Fiul nu putea să îndure hohotele care îl ridicau pe el deasupra lui taică-su — făcîndu-l mic şi nevolnic, la picioarele lui, pe cel ce îi dăduse viaţă.

— Tată, omoară-mă — şi termină odată!

Scaunul scîrţîi iarăşi, iarăşi se auziră paşii, se auzi deschizîndu-se uşa cealaltă şi plînsul tatălui se pierdu afară, în noapte.

Băiatul căzu în genunchi, cu fruntea în uşă şi aşa rămase, pînă se iviră zorile la fereastră. Atunci desluşi alţi paşi, mai grei, înconjurînd gara, tropăind la uşa telegrafului, auzi glasuri şi recunoscîndu-l pe şeful de post îşi simţi inima uşurată.

„A venit să mă ia!" îşi zise, liniştit că în curînd se va întîlni cu ceilalţi — şi-i va fi întîrzierea, în sfîrşit, înţeleasă.

— Ce ne facem, domnule Manole? gîfîi jandarmul, avînd parcă şi el vocea ştearsă şi speriată.

— Nu ştiu, domnule Grigore, nu ştiu! Salvează-mă şi îţi jur că am să-ţi fiu recunoscător toată viaţa!

— Dar cum să facem, învaţă-mă! Dacă nu veneau nepoţii morarului... Acum o să urle tot satul!

— Nu ştiu, domnule Grigore! Judecă dumneata cum e mai bine, şi salvează-mă! Gîndeşte-te că eşti şi dumneata tată!

Petruş rămăsese în genunchi, la uşă, şi asculta cu chipul ca de piatră.

Şeful de post oftă atît de adînc, încît i se auzi scîrţîind centironul.

— Nu ştiu — şi mîine la prînz poate să pice căpitanul...

— Ai anunţat la legiune?

— Puteam altfel? Noroc că era în judeţ căpitanul, că altfel venea astăzi.

— Şi copiii ăilalţi, unde sînt acuma?

— La arest, că doar nu era să-i las acasă!

— Ştie cineva de ei?

— Ştie, jandarmii... A venit morarul, astă noapte...

Urmă o altă tăcere, după care vocea şefului de gară izbucni, disperată:

— Salvează-mă, domnule Grigore! Salvează-mă!

— Dar înţelege-mă, omule, că asta vreau: altfel nu veneam încoace. Încearcă de te linişteşte şi să vorbim, să ne spargem capul, să vedem ce putem face!

Se auzea răsuflarea grea a jandarmului, şi răsuflarea mai pripită, fără stăpînire, a tatălui.

— Domnule Manole — vorbi şeful de post, după o vreme — am să încerc să fac ceva, dar dacă o ieşi rău, mă paşte puşcăria pe viaţă... Şi am şi eu două suflete cu mine, fata şi nevasta...

Urmă o altă tăcere, plină doar de răsuflarea oamenilor şi Petruş parcă îi simţi că se uită unul la altul, pătrunzător, căutînd să se înţeleagă.

— Ce să-ţi dau, domnule Grigore? gîfîi taică-su. Ştii că trăiesc din leafă.

— Eu n-am venit să-ţi cer bani pentru asta! protestă, moale, jandarmul. Dar lasă, cît ai fost la oraş, ai învîrtit bine treaba, cu vagoanele.

Şeful gării socoti potrivit să nu mai lungească vorba de pomană; să spună vorbele pe faţă şi să se înţeleagă. Ceva în răsuflarea şi în glasul lui se schimbase.

— Domnule Grigore — zise, aproape în şoaptă, — nu trebuie să ştie nimic nevasta... Am nişte napoleoni de aur. Poţi să-ţi dau zece.

— Cît face asta?

— Vreo cincisprezece mii de lei, nu ştiu bine cît se mai vinde bucata.

Dincolo, băiatul înţelese că se tocmeau pentru el, — zece napoleoni de aur — viaţa.

— E puţin, domnule Manole! Dacă o păţesc... gîndeşte-te, am fată şi nevastă.

— Douăsprezece! Mă jur că astea le am toate...

— Ei, poate că mai ai dumneata şi altele!

Pînă atunci Petruş nu se gîndise din ce trăia şeful postului, că leafa... Din ce mînca, din ce-şi îmbrăca nevasta, din ce-şi ţinea fata la pension... Dar nici nu avusese de ce să se gîndească la toate astea şi nimic nu-l mirase. În schimb îl mira acum tocmeala, îndărătnicia cămătărească... Îl crezuse pe şeful de post larg la suflet, împărţind tot ce era al lui cu inima întreagă, fiindcă de un an încheiat, nu fusese săptămînă să nu vină Pandele, sau altul, la gară, cînd cu raţele, cînd cu găinile, cînd cu curcanul — iar balerca de ţuică şi butoiaşul de vin,

din pivniţă, nu rămăseseră niciodată goale, tot prin grija jandarmului. Credea că şeful de post e din cei care dau într-una, şi nu cer niciodată...

Dar iată-l că acum cerea — cu aceeaşi linişte cu care ar fi dat, nesimţindu-i-se schimbat glasul.

— Mai ai şi nişte miişoare, domnule Manole!

În clipa aceea, sună telefonul: pendula bătea ora şase, afară se luminase de-a binelea, numai că nu se vedea soarele.

— Tu eşti, Dumitre?... Bine!... Bine! gîfîi şeful gării, în pîlnia aparatului. Bine, mă duc să-i spun cucoanei... Numai ai grijă să luaţi trenul la nouă şi jumătate!

Dincolo, în odaie, cucoana se zbuciumase şi ea, toată noaptea; parcă fusese un făcut, să se întoarcă pe dos toate deodată în casă.

— Ce este? întrebă, rătăcită, sărind în picioare, cînd îl văzu pe bărbată-su.

Nu simţise nimic, nu înţelegea ce se petrece cu ceilalţi — singurul ei gînd fusese băiatul.

— N-are nimic! zise şeful gării, din uşă, fără să mai intre în casă. Era la domnul Gagu. Îl aduce Dumitru cu trenul de nouă şi jumătate.

— Mulţumescu-ţi, doamne! şopti, transfiguratã, nevasta.

Şi cu această şoaptă de uşurare, după ce toată noaptea se zbuciumase, căzu de-a latul patului, leşinată.

Bărbatul făcu doi paşi înainte, o privi, de departe, şi parcă îşi simţi şi el inima mai uşurată. Dintr-o săritură fu în colţul odăii, deschise dulapul, scoase o casetă mică, de metal albastru, şi descuind-o cu cheiţa, începu s-o scotocească.

După cîteva minute era înapoi, în odaia telegrafului.

— Uite, domnul Grigore, napoleonii şi zece mii de lei: asta-i tot ce am. Dacă nu-ţi ajunge, îmi omor băiatul şi p-ormă îmi pun ştreangul.

— Ce vorbe sînt astea, frate!? se auzi, mustrător, glasul jandarmului. D-aia am venit eu încoace?

— Şi acum, domnule Grigore, să-mi spui ce facem?

— Păi uite ce-o să facem: e primejdie, dar altfel nu se poate...

Petruş asculta, cu fruntea în uşă, amorţit, pierdut, vorbele jandarmului.

— Ai ceva rude, undeva, mai departe? Parcă spuneai de un frate...

— Da, am un frate, tot şef de gară, lîngă Tîrgovişte...

— Să-ţi trimeţi băiatul acolo, chiar astăzi. Nici să nu se ştie c-a venit în vacanţă. E mai bine aşa, pînă se linişteşte zarva.

— Îl închid, domnule Grigore! Îl bag în pivniţă şi nu-l mai scot de acolo nici noaptea.

— Treaba dumitale; dar mai bine ar fi să-l trimeţi departe.

— Şi cu ăilalţi, ce faci?

— Le dau o bătaie bună şi-i trimit acasă, morarului, să se spele cu ei pe cap, cum i-o place. Ălălalt, al lui Ilie Ţeposu, n-a mai deschis ochii de astă noapte: la drept vorbind, primejdia acolo e, el a vorbit, cu martori, ceilalţi, ce-au spus a intrat numai pe urechile astea. Eu nu pot să ascund că am luat firul după spusele bolnavului — şi atunci, dacă o vrea căpitanul să-l descoase...

Aici se lăsă o tăcere, parcă îngrijorată.

— Dar se poate să avem noroc, urmă apoi şeful de post. Am încercat şi eu, încă de ieri, să mai scot o vorbă din gura băiatului... N-a fost chip: horcăie şi aiurează.

În clipa aceea se auzi un suspin, după uşa sălii de aşteptare.

— Ce este? întrebă, tresărind, şeful jandarmilor.

— Nu-i nimic: băiatul.

— Cum spun, s-ar putea să avem noroc: pînă să vină căpitanul de la legiune, poate moare bolnavul.

Suspinele, dincolo, se înteţiră, dar nu le era mintea la zbuciumul băiatului, nu le luară în seamă.

— Vezi, — urmă jandarmul — dacă nu veneau nepoţii morarului, treaba rămînea simplă şi curată.

— Bruta aia, cantonierul, n-a spus nimic?

— Nimic, o vorbă! Şi crede-mă că mi-am bătut capul.

— Dar dacă o să spună la judecată?

— N-o să spună, cunosc eu oamenii. Dacă n-a spus aici, nu are unde să mai spună, că n-o să mai stoarcă nimeni din el cît am stors eu astă noapte.

Dincolo, Petruş se ridică în picioare, cu toată carnea trupului îndurerată, muşcîndu-şi pumnii să nu izbucnească. Era atîta cruzime sub liniştea cu care vorbea jandarmul, încît el simţea în întreaga lui făptură grozăvia casnelor.

— Mi-e teamă, domnule Grigore! bîigui şeful gării. E una aici, oricît l-ai bate, şi alta cînd s-o vedea la Curtea Marţială, unde se prea poate să-l condamne la moarte... în faţa morţii, omul se pierde, îşi uită de toate...

Petruş auzea, vorbă cu vorbă, şi în groaza, în durerea, în disperarea pe care i-o dădea gîndul că sărmanul Cazimir se putea duce la

moarte, simţea că tatăl lui nu avea dreptate! Nu! Să-l fi luat pe el acum şi să-i fi pus ţeava puştii în faţă, simţea că n-ar fi dat înapoi, n-ar fi tremurat, şi-ar fi ţinut pieptul deschis şi fruntea sus, fără să-i fie frică de moarte!

Dincolo, taică-su scăzu glasul:

— Domnule Grigore, poate ar fi o cale mai bună, să scăpăm şi de grija anchetei, şi a judecăţii, să îngropăm totul deodată.

— Ce cale? întrebă jandarmul, scăzînd şi el glasul.

Băiatul îşi lipi urechea de uşă, să audă, să nu piardă nici una din vorbele lor care începeau să pară ciudate.

Inima băiatului începu să bată altfel — şi, deodată, luîndu-şi pumnii din gură, i se limpeziră ochii, i se limpezi faţa. Deci avea şi el un tată, un tată adevărat, pe care să-l poată iubi, cu care să se fălească — nu era o fiinţă măruntă, îngenunchiată, mai avea în el un suflet, şi-o inimă generoasă. Ar fi vrut să poată sparge uşa, să se repeadă dincolo, să-i cadă la genunchi, să-i sărute mîinile şi picioarele şi să-i spună, cucerindu-şi liniştea şi fericirea dintr-o dată:

„Tată, iartă-mă că te-am judecat aspru!”

— Arestul are gratii? se auzi dincolo glasul lui taică-su.

— Are; păi altfel se poate?

— Domnule Grigore, dumneata te pricepi mai bine: trebuie găsit un mijloc, să scape, la noapte, pe uşă sau pe fereastră...

Urmă o tăcere scurtă, dar tare ciudată, în care simţeai că oamenii se uitau pătrunzător unul la altul.

— Asta-i! zise, simplu, şeful de gară... Nu-i nevoie să amesteci jandarmii. Poţi să-l pîndeşti dumneata, şi cu un foc, l-ai culcat dintr-o dată!

Cîteva clipe Petruş nu înţelese şi ascultă, mai departe, vorbele spuse de taică-su.

— Aşa am scăpat de toate grijile, domnule Grigore. De ce să-ţi mai baţi capul? Nu-i şi asta o judecată?

Băiatul se dete un pas înapoi, ca beatul, şovăi, cît fu trebuitor să i se răsucească în suflet arcul, apoi, cu arcul întins, gata să plesnească, se năpusti în uşă, izbindu-se cu tot trupul şi bătînd cu pumnii, s-o spargă, începu să răcnească:

— Nemernicilor!... Ucigaşilor!... Uneltiţi degeaba! Am să spun eu! Şi dacă mă închideţi pe mine, au să spună ceilalţi!

Uşa se smuci în lături şi Petruş, care se aştepta să-l vadă pe taică-su, îl văzu pe jandarm, cu palma ridicată. Taică-su era în spate, scăzut

la statură, neputincios, ca un gîndac pe care-l aşteaptă acul insectarului, şi degeaba se zbate, şi degeaba îşi mişcă picioarele firave.

— Să nu v-atingeţi de Cazimir, ucigaşilor! răcni băiatul fără să se ferească.

Dar palma jandarmului nu se potrivea cu palma lui taică-su. Cînd se abătu, năpraznică, îi cuprinse şi obrazul şi ceafa, făcînd să-i sfîrîie pielea şi să-i trosnească oasele. Şi din greutatea ei, Petruş simţi uşurîndu-i-se trupul şi ducîndu-se, în zbor, pînă în zidul din spate, iar de-acolo căzu, fără simţire pe duşumeaua murdară.

— Ia-l şi du-l în beci, pînă nu vin oamenii la tren! îi porunci jandarmul, gîndacului.

Capitolul XXXIV
SUB CERUL PRIMĂVERII

În toate serile, Stanca văduva cădea frîntă pe scîndură patului, ca vitele deşelate, şi adormea cum îşi lăsa capul, că nu avea în trup numai oboseala zilei, ci oboseala tuturor lunilor de cînd îi plecase bărbatul. Toate îi mergeau fără spor de-atuncea şi se întreba singură, serile, mirîndu-se, pe ce i se irosea vlaga, că nu făcea în casă mai mult decît toate femeile. Poate era în ea o sfîrşeală, necunoscută, o boală tainică şi nu-i ştia nici sălaşul, nici leacul.

Aceeaşi trudă simţise în trup şi-n seara asta, aceeaşi nevoie de-a se întinde şi de-a chema somnul, să piardă măcar pe timpul nopţii legătura apăsătoare cu viaţa. Dar, cu toată truda din trup, nu putea să închidă ochii, şi se frămînta, dincolo, în odaia socrului, frîngîndu-şi mîinile, pe marginea patului.

— Ce ne facem, tată, ce ne facem?

Moş Aron stătea pe scaun, la masă, unde îşi făcea seara socotelile morii. El era obişnuit să întîrzie serile — nu se culca niciodată decît înspre miezul nopţii, făcea socotelile încet, moşmonindu-le, poate unde erau încîlcite, fiindcă altminteri bătrînul morar avea mintea ageră.

Acum, ceasul de buzunar, agăţat în perete, între geamuri, trecuse de unsprezece, dar gîndul nu-i era la socotelile morii. Stătea aşa, în lumina lămpii, şi pe chip i se vedeau, adînci şi învălmăşite ca niciodată, cutele săpate acolo de viaţă.

— Ce ne facem, tată, dacă ni-i ia şi-i duce, cu judecăţile? Se frămînta femeia — a doua noapte cînd nu închidea ochii.

— Acum linişteşte-te! grăi, posomorit, bătrînul. A trecut primejdia!

— Şi dacă o să vină şeful postului? Dacă s-or întoarce nu ştiu cum lucrurile împotriva noastră?

— N-au să se întoarcă! Ţine seama că e amestecat aici şi şeful gării. În el e norocul!

Apoi moş Aron îşi lăsă capul în piept, şi cutele de pe chip i se adînciră, schimbîndu-i atîta înfăţişarea, încît, dacă ar fi intrat abia atunci pe uşă, nu l-ar mai fi recunoscut nici noră-sa.

— Păcat de bietul Cazimir! oftă bătrînul. El nu are scăpare — şi tare mă tem c-o să ispăşească amarnic!

— Să ispăşească! izbucni femeia. El mi-a scos copiii din minţi, de nu le mai pot pune frîul.

— Nu păcătui, femeie! Cazimir e un suflet de om cum greu poţi întîlni în lume...

Şi după o mică tăcere, urmă bătrînul, la fel de posomorît, dar parcă simţindu-i-se în glas căldură şi înviorare:

— Iar frîul poate că nu face cu toţi treabă bună. Sînt mânji care, dacă nu cresc slobozi, ajung gloabe în loc să mănînce norii.

Femeia nu mai zise nimic, ci rămase acolo pe marginea patului, zbuciumîndu-se în tăcere. Afară se auzi cîinele, lătrînd cu nehotărîre, o dată — şi tăcînd iarăşi, stîrnit poate de o părere.

— Mai prost o să fie cu şeful postului! zise moş Aron, oftînd, apucînd necazul de alt colţ, ocolit pînă acuma. De azi înainte n-o să mai am cu el zile bune...

Şeful postului venise aici, pe la vremea prînzului şi stătuse la taină cu morarul, cum făcuse mai înainte la gară. Dar bătrînul, care fusese de cu noapte la jandarmerie, să se roage de el cum te rogi la icoane, acum se asprise deodată, închizîndu-se într-însul mai rău decît ariciul care scoate ţepi să împungă vrăjmaşii.

— Nu-ţi dau nimic, domnule Grigore!

— O să ţi-i poarte pe la judecăţi, moş Aroane!

— Să mi-i poarte — şi să-şi ispăşească greşelile!

— Dar ştii că asta se pedepseşte cu moartea?

— Cu moartea s-or fi pedepsind ucigaşii şi trădătorii.

— Şi ce-au făcut ei, nu se cheamă trădare?

— Pe ce, domnule Grigore, că dumneata cunoşti legea mai bine ca mine? Sîntem noi în război cu polonejii?

— Sîntem, nu sîntem, de vreme ce erau închişi şi le-a înlesnit fuga...

— Ei, atunci să ispăşească. Să ispăşim cu toţii, dacă e nevoie, şi eu, că le sînt bunic, şi mama care le-a dat viaţă — tatăl, ştii şi dumneata că nu mai poate ispăşi nimica... Dar să ispăşească şi şeful gării! Asta-i, domnule Grigore!

— Mie să-mi spui domnule şef, că am venit la dumneata în exerciţiul funcţiunii, nu la sporovăială!

— Bine, domnule şef, umblă cu bine şi încearcă-ţi la alţii exerciţiul funcţiunii!

Poate săvîrşise o greşeală, bătrînul, învrăjbindu-l. Nu ştia cam la cît se gîndea şeful postului, dar, oricît de mare i-ar fi fost gîndul, pînă la urmă s-ar fi mulţumit şi cu un sac de mălai, cu un căzănel de untură,

— mai bine aşa decît să plece cu mîna goală, spumegînd în el mînia înfrîngerii. Şi fără cine ştie ce pagubă, ar fi avut şi moş Aron pace bună. Dar el, care se dusese cu noaptea-n cap să se roage, cu umilinţă şi supunere, acum simţise în suflet nu ştiu ce răzvrătire şi mugise, în el, fiindcă de auzit nu l-ar fi auzit nimeni:

„Dar să se sfîrşească odată cu jandarmii şi cu toate ticăloşiile!”...

Iar pe seară îi veniseră nepoţii la moară, speriaţi şi bătuţi, plini de vînătăi ca răufăcătorii. Că, înainte de a le da drumul, şeful postului îi mai judecase o dată măsurîndu-le spinarea cu vîna de bou şi le spusese, cu cîte o mînă în beregata fiecăruia, lovindu-i cu capul de zid, ca să nu-i uite sfatul:

— Şi dacă scoateţi o vorbă, să ştiţi că vă împuşc, năpîrcilor! Ce-aţi spus aici să vă iasă din cap, altfel, pămîntul vă înghite, şi pe voi şi pe mama voastră şi pe bunicul. Şi dacă ieşiţi din casă pînă o începe şcoala, mai bine aruncaţi-vă în iaz decît să daţi ochii cu mine ori cu jandarmii, că au poruncă să tragă în voi fără milă!

Acum copiii erau dincolo, încuiaţi în odaie. Mamei lor nu îi spuseseră nimica din ameninţarea jandarmului, dar lui moş Aron îi mărturisiseră totul, şi bătaia şi vorbele. El nu i-ar fi încuiat cu cheia, socotind că nu-i frumos să-i ţină în casă, închişi ca puşcăriaşii — că, dacă ar fi vrut să fugă, mai era şi geamul. Dar unde să se mai ducă de azi înainte, dacă lipsea cantonierul?

Ajungînd cu gîndul la Cazimir, moş Aron oftă iarăşi.

— Hai, linişteşte-te şi du-te de te culcă, femeie, că se apropie miezul nopţii! zise, după ce privi ceasul dintre geamuri. Ce-a fost rău s-a dus: nu mai are de ce să-ţi fie teamă.

Femeia se ridică, trudnic, cu umerii aduşi, ca bătrînele.

— Păi atunci, noapte bună, tată, şi să ne ajute dumnezeu din ceruri!

Moş Aron se ridică, gîrbovit în două zile cît nu te gîrbovesc anii, şi prinse să-şi desprindă chimirul, cînd auzi, peste tindă, un ţipăt:

— Tată!...

— Ce este, femeie? întrebă morarul, deschizînd uşa.

— Nu sînt!... Unde s-au dus, tată, ce duh rău îi mînă? începu să se zbuciume mama copiilor. Şi pe unde au ieşit, că doar le-am încuiat uşa?

— Pe geam! răspunse, fără uimire, moş Aron, trecînd pragul şi arătînd perdeaua de chembrică, fluturînd sub adierea vîntului primăvăratic.

Geamul era dat în lături, fugarii nici nu se mai osteniseră să-l închidă.

Femeia se lăsă pe marginea patului şi începu să bocească:

— A intrat în ei duhul rău, tată, şi acum îi duce pierzării!

— A intrat duhul vremurilor! răspunse, liniştit dar cu o adîncă mîhnire, bătrînul. Acum nu mai ai ce le face. Trebuie să-şi ducă drumul pînă la capăt, sărmanii!...

★

De la căderea amurgului, cînd lumina care intra prin crăpăturile chepengului se ştersese, Petruş nu mai ştia cît e ora. Mai tîrziu auzi clopotul, bătînd pe peron, simţi forfota stîrnită în gară de venirea personalului şi înţelese că era zece seara.

Stătea închis în beci din zorii zilei — şi în tot acest timp nu făcuse altceva decît să caute o cale de scăpare. Chepengul, care răspundea în spatele gării, era prins într-o parte cu trei balamale, groase, în partea cealaltă cu lacăt, în belciuge ţigăneşti, întoarse pe dedesubtul lemnului. Închizătoarea era făcută să se împotrivească furilor din afară, nu pedepsiţilor dinăuntru. Dacă băgai o dată, un fier ascuţit sub colţii belciugelor, nu-ţi mai rămînea decît să salţi chepengul, cu o rangă, şi lacătul zbura cît colo.

Greu era să găseşti aceste unelte — şi încă mai greu să aştepţi ora de noapte cînd se liniştea totul în gară...

Pe la vremea prînzului se auziră paşi, sus, scîrţîi lacătul, chepengul se săltă de o palmă şi şeful gării, băgînd doar mîna, fără să-şi arate chipul şi fără să spună o vorbă, puse, pe prima treaptă a scării, un codru de pîine, o bucată de brînză şi-o cană, poate cu apă. Tot era mai blînd decît un paznic de închisoare: adăugase brînză, pe lîngă apa şi pîinea cuvenite puşcăriaşilor!

Petruş aşteptă, înlemnit, lîngă peretele plin de mucegaiuri pînă se închise lacătul, iarăşi. Găsise în beci doar un tîrnăcop: cu coada lui putea să salte chepengul, cu fierul putea să desfacă belciugele, dar mai întîi trebuia să-i sape loc, altminteri, vîrful bont nu putea pătrunde. Lipsea o daltă, sau măcar un briceag — dar briceagul i-l luase jandarmul, tot aşa cum îi luase şi cureaua pantalonilor, ba chiar şi şireturile de la ghete, după deprinderea lui cu arestaţii, ca nu cumva închisul să se spînzure.

În tot beciul, Petruş nu găsise altă sculă decît un piron ruginit, bătut între cărămizi, şi, după ce-l scosese cu trudă din tencuială, se apucase să rîcîie uşor lemnul în jurul colţilor îndoiţi ai belciugelor. Stătea la jumătatea scării, cu capul dat pe spate şi mînuia răbdător pironul, trăgînd cu urechea afară. Lemnul, înmuiat de putrezeală, nu arăta mare împotrivire, dar în schimb, unealta, cu vîrful mîncat de rugină, abia apuca din el cîte o fărîmiţă. Mai uşor mergea cu unghia, dar curînd aşchiile intrară în carne şi prizonierul, cu degetele însîngerate, se întoarse la pironul tocit şi îşi continuă rîcîiala.

Pe urmă, în beci se lăsă întunericul, slaba lumină care pătrundea prin crăpăturile chepengului şi prin răsuflătoare se şterse, semn că se făcea noapte afară.

Băiatul se trudi astfel, încă o vreme, tot încercînd să vîre vîrful tîrnăcopului sub belciuge — pînă ce, în sfîrşit, izbuti să le prindă. Dar atunci se mulţumi cu atîta, nu le întoarse, fiindcă nu era încă ora, conteni lucrul, luă pîinea, brînză şi apa, şi, aşezîndu-se pe ultima treaptă a scării, începu să mănînce, gînditor, fără să simtă gustul mîncării, socotind doar să-i dea trupului puterea de care avea nevoie de aici încolo.

Aşa rămase acolo, pe scară, aşteptînd scurgerea orelor, ascultînd chiţcăitul şobolanilor, trăgînd cu urechea afară.

După ce trecu trenul de zece, se mai simţi cîtva timp forfotă în gară, paşii oamenilor care veniseră cu trenul — şi în sfîrşit, liniştea fu apoi atît de mare, încît se auzea, prin tavan, tic-tacul pendulei.

Atunci, bîjbîind pe întuneric, căutînd cu degetele însîngerate locul săpat de cu ziuă, Petruş băgă fierul tîrnăcopului sub colţurile belciugului, şi trase, pînă le îndreptă, unindu-le pe amîndouă. Singura greutate rămasă acuma, era să nu-l simtă nimeni de afară.

Băiatul aşteptă, încă o vreme, ascuţindu-şi auzul: nu se mai simţea nici o mişcare în jurul gării: atunci înfipse coada tîrnăcopului sub chepeng, în dreptul belciugului, şi trase, uşor, să nu stîrnească nici o scîrţîitură. Simţi colţii belciugului descrescînd, scrijilind lemnul putred, pînă ce, deodată, lacătul sări în lături, prins numai de rama chepengului.

Inima lui Petruş sări o dată cu lacătul, într-o zvîcnitură; pocnitura seacă a fierului i se păru că are răsunetul unui foc de puşcă, în stare să trezească pe toată lumea din gară. Dar, după ce aşteptă iarăşi, înlemnit pe treptele scării, băiatul îşi dădu seama că nu mişca nimic în jur, nu se trezise nimeni. Atunci mai urcă încă o treaptă şi împinse

uşor chepengul. Şi deodată sub ochii lui ţinuţi la întuneric, se deschise o poartă de lumină: cerul, deasupra, era plin de stele...

★

Asta se întîmpla la ceasul cînd, în casa morii, moş Aron stătea posomorît la masă, iar noră-sa se frămînta chinuită, pe marginea patului. În odaia de dincolo, copiii, încă speriaţi, se întorceau pe rînd cu spatele la lumină şi, ridicîndu-şi cămăşuţele, îşi măsurau unul altuia vînătăile.

— Nene, — zise Uţă, între spaimă şi uimire — dar p-asta ştiu că ţi-a altoit-o! Ia te uită, ţine de colea, de la umăr, peste spinare, pînă la mijlocul şalelor. Mă mir că n-ai murit acolo!

— Ei, nu moare omul, cu una, cu două! răspunse Trică, aşezat şi plin de înţelepciune. Pe tine te mai doare?

— Nu, doar mă ustură. Ca să-ţi spun drept, prea rău nu m-a durut nici atuncea. Mai mult mi-era frică, de vîjîitură. Pe urmă, cînd mi se lipea vîna de bou în spinare, simţeam doar o arsură şi ceva că mă înţeapă la inimă.

— Ei aş! Dac-ar fi aşa, nu s-ar osteni jandarmii, de pomană! Atunci de ce răcneai, că am zis să nu-ţi scuipi bojocii afară?!

— Am răcnit? întrebă Uţă, cu mirare. Zău că nu mai ştiu, nene! Poate de frică!

Apoi adăugă, parcă desvinovăţindu-se:

— Răcnesc ei oamenii în toată firea!

— Păi eu ce zic?! încuviinţă Trică.

— Şi tu ai răcnit!

— Am răcnit, dar nu ca tine.

— Zău, nene?... Iu!...

— Ce ai?

— Mă ustură!

Le pusese moş Aron cîrpe ude pe spinare, mai mult nu avea ce să le facă şi se rupsese în el inima şi i se îndurerase carnea văzînd această sălbăticie.

Dar copiii nu putuseră îndura multă vreme oblojeala, le era mai uşor fără ea pe piele.

— Lasă, că trece în cîteva zile! zise fratele cel mare, luptîndu-se cu usturimea.

Apoi copiii îşi lăsară uşor cămăşuţele peste spinările învineţite, făcură lampa mică şi dădură să se culce.

— Nene, tu cum dormi, pe o parte?

— Nu, că mă ustură şoldul.

— Şi pe mine! se plînse Uţă.

— Culcă-te cu burta-n jos.

— Nu pot, că gîfîi.

Dar somnul nu li se lipea de pleoape — şi nu din pricina usturimilor. Aveau alte dureri, nu în carne, în suflete, şi parcă nu îndrăzneau să aducă vorba despre nici una.

— La ce te gîndeşti, nene? întrebă Uţă, simţind că somnul nu s-a desprins încă din tavan, să-l învăluie pe nici unul.

— La Cazimir, răspunse Trică.

— Acum ce-o să fie?

— Nu ştiu, dar poate c-o să-i dea drumul. Nu poţi să-l trimiţi la judecată, dacă n-ai mărturie.

— Păi moş Visarion?

— Moş Visarion? Pe ce se întemeiază pîra lui? Pe o vorbă spusă în aiureală, de Culaie. Dacă am fi fost numai noi, ne punea la toţi fiare şi ne trimetea, să ne judece Curtea Marţială, că mărturia noastră era gata făcută. Dar aşa, fiindcă a fost tatăl lui Petruş la mijloc, şeful postului a cocoloşit-o, că sînt prieteni, beau împreună...

Aici urmă o tăcere, după care Uţă oftă şi zise, cu adîncă mîhnire:

— Nene, dar să ştii că la asta nu m-aş fi aşteptat pentru nimic în lume! Adică să ne trimeată pe noi la Post, iar el...

— Nici eu nu m-am aşteptat! şopti Trică, stăpînit de mai adîncă mîhnire.

— Noroc de Cazimir, că nu ştie.

— O să afle el, azi, mîine...

— Nene, şi tu chiar crezi c-o să-i dea drumul?

— S-ar putea: anume ca să nu se încurce lucrurile şi să-l bage la apă pe şeful gării, adică să nu-l facă de ruşine; ori mai ştii, pentru una ca asta s-ar putea să-l dea afară şi din slujbă, să rămînă pe drumuri... Dar lasă, să nu-i purtăm lui grijă, că e prieten cu şeful postului.

Urmă o altă tăcere, după care iar oftă mezinul:

— Nene, nu pot să dorm.

— Încearcă!

— Mă tot gîndesc la Petruş. Tu îl crezi rău la inimă?

— Nu ştiu: poate că-i numai slab — trăit în puf, ca domnişorii.

— N-ar fi trebuit să fim împreună.

— Acum lasă: ne-om lămuri noi într-o zi cu dînsul!

— Eu nu mai vreau să-l văd în ochi; să-şi caute alţi prieteni.

— Ba eu vreau, da' numai o dată — să-i spun tot ce-mi stă pe suflet...

În bătătură lătrase Ursei, cu nehotărîre şi-apoi amuţise; cîinii mai latră şi de plictiseală, ori amăgiţi de-o părere.

— Acum culcă-te! şopti Trică, după ce trase cu urechea afară.

— Mama de ce întîrzie?

— Stă cu moş Aron, dincolo.

— O fi mîniată?

— Tu ce zici?... Hai, culcă-te, barem să ne găsească dormind, c-am necăjit-o destul zilele astea!

În clipa aceea, amîndoi fraţii tresăriră.

— Ce-o fi? şopti Uţă, ridicîndu-se într-un cot, dintr-o zvîcnitură.

— Sst! Ţine-ţi gura!

La geamul de la capul patului se auzise o ciocănitură sfioasă, întrebătoare.

Trică se aplecă repede spre masă şi suflă în lampă, cufundînd odaia în întuneric. Afară nu se mai auzea nimic, dar simţeai că e cineva acolo, pitit sub fereastră, aşteptînd, neîndrăznind să ciocănească încăodată — pesemne cu un anumit gînd, să nu se trezească toată lumea.

Trică îşi dădu îndată seama de asta, era cineva care-i căuta pe ei — şi se temea de ceilalţi ai casei. Băiatul coborî din pat, uşor, se lipi de perete şi trase colţul perdelei la o parte. Uţă îl auzi deodată icnind, stăpînindu-şi strigătul de uimire.

— Ce este?

— Petruş!

— Goneşte-l! Nu mai are ce căuta la casa noastră!

Trică deschise geamul şi, scoţînd capul afară, întrebă cu asprime, fără să ridice însă glasul:

— Ce vrei?

— Sînteţi singuri? Unde-i ţaţa Stanca?

— Alături. Ce cauţi aici?

— Trebuie să-l scăpăm pe Cazimir! răspunse, tot în şoaptă, glasul de-afară. E primejdie mare.

Uţă coborî pe marginea patului.

— Goneşte-l, nene!

Şi, nemaiputînd să-şi stăpînească sila şl mînia, cel mic sări la geam, să-şi spună gîndul, mai departe:

— Du-te de-aici! Nu stăm de vorbă cu prietenii jandarmului.

— E primejdie mare! repetă, tremurînd, glasul de sub fereastră.

— De ce ne-ai trimes la Post, să ne bată, şi tu ai rămas acasă?

— N-am rămas eu... M-a ţinut tata...

Acum, glasul băiatului, atît de stăpînit totdeauna, era aproape scăldat în lacrimi.

— M-au bătut şi el şi şeful postului — şi p-ormă m-au închis în pivniţă. Am scăpat abia acum şi-am venit într-un suflet încoace. Uite!...

Cu aceste cuvinte, Petruş întinse mîinile, căutîndu-le pe ale neînduplecaţilor, să le arate degetele însîngerate.

— Uite, sînt plin de sînge!

Nu se vedea sîngele, dar se simţea că unghiile sînt rupte şi vîrfurile degetelor sfîrtecate.

— Adică nu te-ai ascuns? întrebă Uţă, începînd să se domolească.

— Nu s-a ascuns! Tu n-auzi ce spune? îl repezi frate-su.

— Ce-aş fi cîştigat? se miră Petruş, mîhnit în acelaşi timp de nedreapta lor judecată. Dacă eraţi voi la Post şi spuneaţi toate, m-ar fi lăsat pe mine în pace? Nu am fost împreună, nu ne aşteaptă aceeaşi pedeapsă?

— Aşa e! încuviinţă Trică.

Uţă nu mai zicea nimic, stătea bosumflat, cu capul în pămînt, mustrîndu-se că îl judecase nedrept pe Petruş şi că se lepădase de el fără a şti temeiul faptelor.

— Te doare? întrebă, pipăindu-i uşor degetele însîngerate.

— Nu-i vorba de asta...

— Şi pe noi ne-a bătut. Să vezi, avem numai vineţeli pe spate. Nenea are una...

— Ţineţi gura! îl opri frate-su. Spune, Petruş, ce trebuie să facem?

— Să vedem: trebuie să-l scăpăm pe Cazimir; vor să-l împuşte.

Amîndoi fraţii se traseră înapoi, înspăimîntaţi, cu mîinile la gură, abia stăpînindu-şi ţipătul de groază, care le străbătuse fiinţele firave.

— Aveau de gînd să-l împuşte în noaptea asta, vorbi Petruş, mai departe. Să-l facă scăpat din arest şi să tragă în el, fără judecată. Dar n-au să mai îndrăznească, fiindcă i-am auzit şi le-am spus şi-o să le fie teamă, că n-am să tac din gură decît dacă mă împuşcă şi pe mine tot astă noapte.

Nepoţii morarului ascultau, speriaţi — şi înţelegeau abia acum că prietenul lor se zbuciumase mult mai rău decît ei, cu toate că rămăsese acasă, şi fusese în primejdie mai mare decît ei amîndoi laolaltă.

— Spune, Petruş, ce trebuie să facem?

— Să vedem... Mîine, cu trenul de douăsprezece vine căpitanul de jandarmi, să cerceteze. Pe noi vor să ne ţină deoparte, de la Culaie nu mai au ce să afle...

— Dar au să-l ridice!

Petruş şovăi, cu inima îngheţată.

— Nu cred c-au să mai apuce să-l scoată din casă. Au să-l ducă numai pe Cazimir şi-au să-l judece.

— Păi, dacă nu-i mărturie?... Doar cu vorbele lui moş Visarion, se poate face judecata?

— Nu-i nevoie de nici o mărturie. Cazimir a recunoscut faptele.

— Că i-a ascuns pe polonezi?

— Da; şi că i-a ajutat să fugă.

— Singur?

— Singur; n-a vrut să ne bage şi pe noi în judecată.

— Aşa nu se poate! zise Trică, ridicînd glasul.

— Nu se poate! întări şi frate-su.

Petruş îi linişti şi îi trase mai aproape.

— Vorbiţi încet, să nu ne-audă de dincolo, că p-ormă nu mai avem ce face... Trică, voi vreţi să-l scăpăm pe Cazimir de la moarte?

— Vrem! răspunseră deodată, sub stăpînirea groazei, amîndoi fraţii.

— Atunci trebuie să mergem cu el, la judecată. O să ne dea şi nouă pedeapsă, dar dacă o să cădem în genunchi şi-o să plîngem acolo, şi o să spunem ce fel de om e Cazimir, judecătorii n-au să fie de piatră... N-o să-i mai lase inima să-l trimeată la moarte...

— Mergem! şopti Uţă. Spune-ne cum să facem!

Petruş trase cu urechea, fiindcă i se păruse că s-a auzit mişcare în casă.

— Mîine, cînd o veni căpitanul jandarmilor, trebuie să-i ieşim în cale şi să-i mărturisim faptele. Eu o să stau ascuns noaptea asta la voi, în livadă, iar mîine, pe la ceasul unsprezece, o să mă tupilez peste gîrlă şi-o să aştept trenul sub salcîmi, unde ne-am văzut ieri seară. Veniţi şi voi acolo, numai aveţi grijă să nu vă prindă jandarmii, că umblă ca turbaţii.

— Mîine n-o să putem ieşi din casă, zise Trică. Mama ne ţine încuiaţi, cu cheia, şi moş Aron e cu ochii asupra noastră.

Petruş îşi înmuie glasul, rămas singur să înfrunte viaţa.

— Atunci am să mă duc numai eu! Altceva ce pot face?

— Nene!... bîigui Uţă, întorcîndu-se mustrător spre frate-su.

— Sst! Ţine-ţi gura!... Ascultă aici, Petruş: mîine o să fie greu; trebuie să fugim din casă acum, pînă nu vine mama. Aşteaptă-ne!

Curînd, trei umbre se strecurau prin livadă, sub cerul înstelat de primăvară, spre ulmul acela care avea o scorbură ca în toate poveştile. Dar acum, pentru toate trei umbrele, vremea poveştilor trecuse fără putinţă de întoarcere, încleştarea lumii ajunsese pînă la dînşii, alungîndu-le copilăria şi fluturînd, asupra lor, văluri negre de moarte.

Capitolul XXXV
RĂZBOIUL VINE PE SUS

În sat se stîrnise fierbere, de ieri seară, cînd, din gură în gură, purtat de femei, de copii, de moşnegi, ajunsese pînă la ultima casă zvonul că fusese luat la Post cantonierul, pentru o faptă care se numea trădare de patrie. Lumea nu prea ştia limpede despre ce e vorba, că ar fi pus o bombă la pod, ziceau unii, să arunce trenul în aer şi să moară lume nevinovată. Asta, pe bună dreptate, stîrnea furia oamenilor şi ziceau ei: la ştreang cu leahul, să scape lumea de o liftă haină! Că ar fi avut telegraf fără fir, cantonierul — ziceau alţii — şi trimetea veşti, vrăjmaşului, despre fabrica din pădure şi despre trenurile cu muniţii care se duceau la vale, spre locurile unde luptau soldaţii.

Se mai spuneau multe, pe lîngă acestea — şi în sfîrşit, erau unii care aflaseră că vina cantonierului nu stătea în altceva decît că înlesnise fuga polonezilor, scăpaţi de la iernare, astă toamnă, întîmplare cunoscută de toată lumea. Asupra greutăţii acestei din urmă vini, părerile oamenilor se împărţeau, după sufletul fiecăruia.

— Aha! Mănîncă pîinea noastră şi ţine cu-ai lui! ziceau unii.

— Şi de ce n-ar ţine? se mirau alţi. Tu să fii în locul lui, ce-ai face?

— Dar aici e caz de trădare! E război, frate!

— Ce război? Ne-am luptat noi cu polonii?

— Atunci de ce-i ţine la iernat?

— Asta nu se ştie...

Nu ştiau ei, dar domnul Aristide ştia, şi le lămurise unora, cum ar fi fost notarul, secretarul primăriei şi alţii, că, retrăgîndu-se pe pămîntul unei ţări neamestecate în luptă, adică neutre, oştile străine trebuiesc dezarmate şi păzite pînă la sfîrşitul războiului. Aşa cer legiuirile internaţionale. Deci, polonezii erau internaţi, nu iernaţi cum spunea prostimea.

Pentru mulţi, ceea ce făcuse Cazimir trecea drept o faptă bună, iar cînd se mai află că pîra pornise de la moş Visarion, pe care nu-l suferea multă lume, mai tot satul trecu de partea cantonierului. Lumea ieşea pe la porţi, pe uliţă se simţea forfotă, neobişnuită în alte zile. Cei vecini cu jandarmeria se uitau peste uluci, să vadă răsuflătoarea arestului — fiindcă arestul era în pivniţă şi n-avea geam, ca orice odaie.

Pe răsuflătoarea îngustă, cu gratii grele, nu se vedea nimic, decît întuneric, în schimb, la geamul de sus o vedeau pe domnişoara Eleonora, cu părul în cordeluţa trandafirie, frecîndu-şi unghiile cu o pilă mică — aşa cum face potcovarul cu copitele cailor, numai că el are o pilă mai mare.

Din cînd în cînd un jandarm ieşea în uşă şi gonea lumea:

— Hai, plecaţi de-aici, ce căscaţi gura? Ori vi s-a făcut şi vouă de puşcărie?!

Se adunase lume şi pe uliţa a doua, uitîndu-se în curtea lui Ilie Ţeposu, unde un jandarm cu carabina alături stătea pe prispă, se vede ca să-l păzească pe Culaie, pînă venea căpitanul. Ştiau cu toţii că băiatul trăgea să moară, şi paza asta li se părea o batjocorire.

— Ce faci acolo, mă camarade? întrebă un moşneag scund, săltîndu-şi capul peste ulucă.

— Se încălzeşte la soare, că-l ia cu rece la inimă! răspunse un glas din mulţime.

Vorbele acestea îi stîrniră şi pe alţii, oameni de toate felurile, care se săltară peste ulucă şi începură să zădărească jandarmul:

— Mă camarade, fii cu ochii în patru, să nu fugă oftica pe lîngă tine!...

— Şi vezi, dacă iese sufletul pe uşă, prinde-l, să-l duci la Post, altfel te închide pe tine!

— Aşa e! Se cheamă c-ai scăpat arestantul şi-i iei locul la puşcărie!

Jandarmul ridică ochii, vru să pună mîna pe puşcă şi să arunce o înjurătură, dar se răzgîndi: primise poruncă să-şi ţină gura, să nu zgîndăre lumea, că şi-aşa umbla pornită pe drumuri.

— Auzi, mă camarade, fii cu grijă să nu ţi se molipsească puşca; altminteri, cînd te-oi libera, nu ţi-o mai primeşte la companie!

În casă şi în curte nu se simţea nici o mişcare; parcă erau duşi cu toţii, sau muriseră.

În schimb, peste drum, la moş Visarion, era forfotă mare, se auzeau glasuri de copii, strigăte, alergătură, toate însoţite de piţigăiala neîntreruptă a bătrînului. Trică şi Uţă, sclavii, nu mai veniseră, de două zile; degeaba se dusese după ei hapsînul: moş Aron îl îmbrîncise şi-l făcuse de ruşine în faţa oamenilor aflaţi la moară.

— Am să te chem la judecată! se stropşise moş Visarion, uitînd că abia deunăzi fusese aici să-i ceară sfat morarului, în legătură cu cucuiul.

Drept răspuns, moş Aron pusese mîna pe o scurtătură, şi dacă oaspetele nedorit n-ar fi luat-o la fugă, uitînd de vătămătură, ar fi rămas cotonogit în mijlocul drumului.

Astfel, ca să nu-i rămînă prunii nesăpaţi la rădăcină, moş Visarion fusese nevoit să tocmească pe alţii, copii din tot satul, douăzeci la număr, cărora trebuia să le plătească treizeci de lei ziua, ceea ce-i dădea iarăşi mîncărimi în vîrful cucuiului.

Dar pe lîngă această ciudă şi această mîncărime, îl frămînta şi alte gînduri, o bănuială pe care nu i-o spusese jandarmului. Dacă băiatul lui Ilie Ţeposu era amestecat în fuga polonezilor, s-ar fi putut să rămînă curaţi nepoţii morarului? Că doar şi ei păzeau toată ziua cantonul, cu toţii fuseseră aici să cumpere motociclul, cu toţii umblaseră pe uliţă, cu automobilul, iar astă iarnă, iar umblaseră împreună, cu sania care mergea singură. Avusese din capul locului bănuială, bătrînul, dar se gîndise să nu-i înfunde şi pe ceilalţi, că altminteri, cine-i mai săpa prunii?

Dar acum cînd Trică şi Uţă lipseau de două zile iar moş Aron îl alungase, în loc să-i dea nepoţii pe mînă, nu mai avea nici o pricină să-şi ţină ascunsă acea bănuială; dimpotrivă, găsea prilej să-şi pună sare pe inimă, să-i înfunde şi pe dînşii, nu doar pe Cazimir, care-i învăţase la rele.

Acestea erau gîndurile care mocneau în capul bătrînului, amestecate cu multa lui şiretenie: să-i înfunde, dar nu la şeful de post, ci la căpitanul care trebuia să vină azi, cu cercetările. Fiindcă, în preajma cantonului mai fusese unul, băiatul şefului de gară, şi ce-şi zicea bătrînul: n-o să-l bage la apă şeful de post, pe şeful de gară, de vreme ce sînt prieteni — şi atunci, degeaba ar fi pîra: jandarmii ar închide ochii şi pe lîngă băiatul din gară, ar scăpa şi ceilalţi, şi-atunci s-ar chema că nu e dreptate în lume.

Dreptatea pentru moş Visarion, era să-şi săreze el inima.

— Băgaţi hîrleţul mai adînc, leneşilor, nu rîcîiţi pămîntul aşa, ca găinile! piţigăia el între timp, alergînd de la un prun la altul, cu mîna pe vătămătură.

Fiindcă gîndurile de răzbunare nu-l împiedecau să fie cu mintea şi cu ochii la cele ce se întîmplau în juru-i; dacă plătea treizeci de lei pe zi fiecărui mucos, apoi înţelegea să stoarcă untul din el. Că-l apucau alte mîncărimi în cucui, numai cînd se gîndea ce de bănet va trebui să scoată deseară.

— Daţi-i zor, daţi-i zor, leneşilor şi pungaşilor, că-i ceasul prînzului şi n-aţi făcut nimic pînă acuma!

Nu se făcuse chiar ceasul prînzului, dar nici nu mai era mult pînă atunci; soarele ajuns aproape sus lumina livada din plin, cum lumina uliţa, cu oamenii strînşi la poarta de peste drum, cum lumina satul întreg, şi valea, limpezită de neguri pînă la mari depărtări.

În gară se auzi un tren, fluierînd.

— Acu' vine căpitanul! zise un om, de lîngă uluci. Mă camarade, vezi să iei poziţia de drepţi.

— Şi să raportezi! adăugă altul, rîzînd. Auzi, mă, să raportezi cum scrie la regulament: să trăiţi, dom' căpitan, n-am scăpat nici un microb!

Moş Visarion coborî şi el spre poartă, cu minteanul pe umeri, grăbindu-se să se ducă la Post.

— A venit trenul? întrebă pe oamenii din drum.

— Păi dumneata n-ai auzit?

— L-am auzit, dar nu-i ora; ori s-a smintit ceasul meu.

— N-ar fi de mirare, c-ar şi avea de la ce!

— Care-ai spus asta? piţigăi bătrînul, făcîndu-se deodată nespus de mînios, şi înaintînd, cu mîna la vătămătură, spre locul de unde pornise glasul, bătîndu-şi joc de el.

Un moşneag, mărunţel, cel care se luase primul de jandarm mai adineauri, îi ţinu drumul şi-i puse umărul sub piept.

— Stai la un loc, măi Visarioane, că te faci de rîs!

— Aşa?! Sînteţi vorbiţi? Ei lasă că am eu grijă de voi! Pieriţi de pe uliţa mea! N-aveţi nimic de făcut? La lucru, trîntorilor! D-aia curg petecele de pe voi.

— Huideo! se auzi un glas în mulţime.

Alte glasuri se ridicară, umplînd uliţa de vuiet. Parcă oamenii îşi ieşiseră din minţi.

— Nu-i personalul, e un mărfar! strigă un copil, care se căţărase pe gard, să vadă în gară.

Locomotiva fluieră şi începu să pufăie, pornind la drum. Huruitul trenului, care trecea pe jos, se amestecă îndată cu huiduielile şi cu strigătele mulţimii. Strigau laolaltă, de parcă ar fi dat o molimă în ei, şi moşnegii, şi femeile, şi flăcăii, iar copiii chirăiau, sărind într-un picior, bucurîndu-se de ocara pe care o suferea moş Visarion.

— Huo, la oase, hodorogule!

— Huideo!

— Daţi-i mă, una în cucui!

— Fugi de-aici, cîine bătrîn, că te burduşim!

Bătrînul se trăgea de-a-ndăratelea spre poartă, neînţelegînd ce-i apucase pe toţi, şi pe măsură ce el se îndepărta, cuprins de frică, strigătele creşteau, mai vîrtos. Pe deasupra capetelor începură să zboare bulgări de pămînt.

— Daţi-i, mă, nu-l lăsaţi, al dracului boşorog!

De departe, strigătele mulţimii semănau cu zumzetul pe care-l fac albinele la urdiniş. Oamenii de pe celelalte uliţe ieşiseră în ogrăzi, şi trăgeau cu urechea, să desprindă înţelesul acestei stîrneli.

Şi nimeni nu băgă de seamă că, din vale, dinspre cîmp, răsărise deodată un alt zumzăit, mai întins şi mai adînc, pornit parcă din cer, parcă de pe pămînt. Pe uliţa a doua, oamenii îl încolţiseră în poartă pe moş Visarion, şi-acuma îl înghionteau, aşteptînd să le crească mînia şi să-l ia mai zdravăn în pumni.

Un flăcău întinse mîna peste capetele celor din faţă şi-l apucă de cucui. Copiii, cocoţaţi pe uluci, parcă îşi ieşiseră din minţi de atîta chirăit; cine ar fi visat vreodată să-l vadă aşa pe moş Visarion, zbătîndu-se cu cucuiul prins?

Zumzăitul celălalt, care venea din jos, crescuse între timp, şi îndată acoperi toată hărmălaia uliţei.

— Avioane! strigă un copil, căzînd de pe gard.

Oamenii îşi întoarseră capetele spre vale, lăsîndu-l pe moş Visarion. Se auzea zumzăitul, aproape asurzitor, se simţea că-i aproape, că parcă tremura ţărîna sub tălpi, dar nu se vedea nimic, nici pe pămînt, nici pe cer. În clipa următoare, pe gîtuitura văii năvăli un nor de lăcuste uriaşe, cu burţile argintii, care zburau jos, tupilîndu-se printre dealuri, ca şi cum ar fi vrut să scape de un urmăritor.

— Sînt de-ale noastre! zise, un glas, speriat puţin de huruitul lor, nu de altă primejdie care ar îi putut veni.

Unii o luară la fugă, prin livezi, alţii rămaseră în drum.

— Staţi mă, că sînt nemţeşti!

La jandarmerie, şeful de post stătea cu nasul în hîrtii, încheind procesul verbal cu privire la arestarea lui Cazimir, cînd deodată se auzi telefonul, zbîrnîind. Sgomotele de afară nu pătrundeau limpezi aici, şi soneria telefonului întrecea orice zumzăit.

— Alo, da... Alo...

Deodată, jandarmul păli: în aceeaşi clipă se auziră şi avioanele, huruind, pe deasupra satului, făcînd să zbîrnîie geamurile, ca sub

dezlănţuirea unor tunete prelungi. De deasupra, răzbiră ţipete de femei.

— Alarmă!... răcni şeful de post, către jandarmul aflat la uşa cancelariei. Năstase, fuga la biserică; să tragă clopotele. Strigă la oameni să intre în pivniţi!...

Pe scări se rostogoleau paşi şi ţipete de femei. Jandarmul ieşi speriat, în întîmpinarea lor.

— Alarmă!... Duceţi-vă în beci, că vin îndată şi eu! Pandele!...

— Da, dom' şef!

Ordonanţa cobora după femei, zăpăcit de ţipetele lor şi de huruitul avioanelor.

— Du-te în beci cu cucoana şi cu domnişoara şi ai grijă de ele. M-ai înţeles?

— Da, dom' şef!

Şeful postului rămase în mijlocul sălii, descumpănit; nu ştia încotro s-o ia, ce datorie are acum, cu toate că de doi ani făcuse mereu exerciţii de alarmă în sat, după instrucţiuni, învăţîndu-i pe oameni cum să se ferească de bombe, cum să stingă focul dacă s-ar fi aprins vreun acoperiş... Dar cine se mai gîndea la bombardamente acum? Frontul era departe, văzduhul rămînea liniştit, şi dacă-ţi ţineai capul între umeri, sau ţi-l băgai ca struţul, în nisip, putea să şi uiţi că-i stare de război...

Huruitul parcă slăbise în acest timp: jandarmul îşi puse centironul, zăpăcit, îşi luă puşca, şapca din cui şi ieşi în uşa Postului, năuc. Nu se vedea nimic de aici, copacii înfrunziţi ascundeau vederea în jur, dar din jos creştea un nou huruit, mai năpraznic decît primul.

— Intră în pivniţă! strigă şeful postului, către un om, care stătea ca prostul, în drum.

— Dar ce e, dom' şef?

— Alarmă, n-auzi?

— Păi de ce nu trage clopotul?

— Lasă clopotul şi fugi din drum, că te împuşc!

Clopotul nu se auzea, şi nici n-avea să se audă, curînd, fiindcă jandarmul trimes la biserică nu-l găsise pe dascăl, care ţinea cheia clopotniţei.

„Las' că mă pun eu cu milităria pe voi!" mai avu timp să gîndească şeful de post.

Pe urmă rămase cu ochii holbaţi, în sus. Nu văzuse primul val de avioane trecînd, şi cînd se ivi al doilea, mărimea lor şi huruitul

năpraznic îl îngrozi. De deasupra izbucni deodată pîrîit de mitralieră. Jandarmul se trînti jos, cu capul la pămînt, fără să vadă ce se petrecea pe sus.

Avioanele grele, de bombardament, zburau printre dealuri, legănîndu-şi aripele argintii, iar deasupra lor, altele, uşoare şi iuţi, se roteau, urmărindu-se unele pe altele, dîndu-se peste cap, răsturnîndu-se pe o aripă, ţîşnind în sus, picînd, ca şi cum s-ar fi jucat nişte peştişori într-o apă limpede — numai că jocul lor era însoţit de păcănitul mitralierelor, neîntrerupt.

Cîte unul se desprindea din cerc şi încerca să se repeadă, spre pămînt, ca un uliu, să cadă asupra celor care se tupilau pe jos, ascunzîndu-se printre dealuri. Dar altele, aruncîndu-se mai năpraznic în joc, îi tăiau calea, de sus, de jos, scuipînd cu mitralierele asupra lui...

Satul rămăsese pustiu: oamenii se ascunseseră prin pivniţi, prin magazii, prin şanţuri şi stăteau ţepeni acolo, cu nasul în pămînt. Alţii, de pe uliţa de sus, fugiseră la deal şi se topiseră printre copaci: de-acolo se vedea limpede că primejdia nu venea spre ei, se îndrepta în alte părţi. Unul cîte unul, se ridicaseră de jos, şi, ascunşi pe după copaci, priveau, fără spaimă, lupta, jocul care se petrecea în faţa lor.

Pîrîitul mitralierelor, risipindu-se pe cer, avea alt sunet şi alt ecou decît pe pămînt, de aceea nici nu părea ucigător.

Deodată, unul din avioanele mici se răsuci scurt pe o aripă lăsînd în urmă o dîră lungă de fum.

— L-a atins! strigă un flăcău.

Avionul lovit venea acum spre pămînt, învîrtindu-se ca un titirez şi din bot îi ieşeau flăcări, întinzîndu-se înapoi şi fluturînd, încît ai fi zis că-s nişte panglici lungi, roşii.

— Altul! Îi vîneză ca pe ciori! strigă acelaşi flăcău.

Un alt avion se prăbuşea, într-adevăr, înşurubîndu-se în văzduh şi lăsînd în urmă foc şi fum. Dar nu era numai acela. În cîteva clipe, cerul, pînă atunci limpede, se umplu de flăcări şi de nori cenuşii; lupta avioanelor, privită de departe, părea încă un joc, dar dacă pe lîngă ochi adăugai închipuirea, îţi dădeai seama că era un joc sîngeros, cu fiecare dîră de fum întinsă spre pămînt, zvîrcolindu-se de moarte, un om, atins de glonţ ori împresurat de flăcări.

Şi astfel, valea aceasta a Gîrleimari, vestită pentru prunii ei şi pentru ţuica mai bună decît în alte părţi, satul acesta îndepărtat de front, unde nu se auzise tunul bubuind, pe unde nu trecuseră lungile

coloane de soldaţi care mergeau la luptă, care nu cunoştea războiul decît din răsfrîngerile lui, lipsuri sporind, nelinişti, asprimi, şi din plicurile galbene vestind sfîrşitul oamenilor duşi de-aici, — cunoscu războiul dintr-o dată, venit asupra lui pe sus, în clipa cînd îl credeau la sute de kilometri depărtări. Şi, de sus, unde pîrîiau mitralierele în jocul lor, nevinovat ai fi zis, războiul se năpusti deodată spre pămînt. Pămîntul începu să tremure şi valea se zvîrcoli, sub năpraznice bubuituri, umplîndu-se de flăcări şi de fum...

Capitolul XXXVI
RĂZVRĂTIREA ALBINELOR

Primul val de bombardiere trecu, fără să se întîmple nimic, stîrnind numai forfotă în sat, aruncînd oamenii pe brînci. Cei de sus le văzură ducîndu-se tot aşa, printre dealuri şi pierzîndu-se peste păduri. Dar, deodată, în urma lor, pădurea Hristoveanca începu să se frămînte şi să salte în sus, ca şi cînd o furtună, nesimţită, altminteri, ar fi smuls copacii din rădăcini. Un nor de ţărînă ţîşni, spre cer, luînd cu el trunchiuri întregi care se văzură zburînd, parcă în căutarea altui sol, unde să se aşeze, spre a alcătui acolo altă pădure, în locul celei fărîmiţate aci.

Acestea le vedeau cei de pe deal — dar cei de jos nu ştiau încă nimic. O clipă mai tîrziu, toată suflarea satului simţi, în pivniţi, în gropi, în magazii, pămîntul sguduindu-se, pereţii caselor tremurînd, geamurile zornăind — şi urechile tuturora se surpară sub izbitura unui năpraznic bubuit.

Era o bubuitură întinsă şi parcă fără sfîrşit, alcătuită din sute de bubuituri, care se năşteau una din alta, întrecîndu-se între ele, contopindu-se şi iar rupîndu-se, pîrîind, ca şi cum fiecare ar fi vrut să pătrundă mai adînc şi să se ridice mai sus, să cuprindă şi cerul, şi fundul pămîntului, spre a le nimici.

În clipa aceea, al doilea val trecea peste sat, dar nimeni nu mai auzea huruitul lui, nici pîrîitul avioanelor de vînătoare, care se luptau deasupra lor, în jocul acela de păsărele zglobii.

Deodată, de sus, trei rîndunici, trup lîngă trup, îşi puseră ciocul în jos şi se lungiră ca nişte săgeţi, ţintind să cadă asupra uliilor care zburau pe lîngă pămînt. Alte săgeţi se năpustiră, din părţi, căutînd să le taie calea, ca pînă atunci, dar ajunseră prea tîrziu — şi începură să pîrîie în urma lor, venind după ele, în jos.

Cele trei săgeţi ţinteau toate acelaşi loc, spre coada valului de bombardament, unde, un avion uriaş părea că şovăie, desprins din marele cîrd. Îndată, mitraliere mai grele, cu pîrîitul mai rar şi mai clonţos, începură să clănţăne de jos, ca nişte căţele furioase care se apără de lup.

Una din cele trei săgeţi se frînse, şi se duse înlături, învăluită în flăcări: alta se răsuci, scurt, şi schimbînd drumul, se alungi pe fundul văii, căutîndu-şi drumul spre cîmp. A treia venea drept în jos, pînă ce,

deodată, o flacără îi ţîşni din bot, dar pînă ce să se rupă în bucăţi, căzu asupra avionului greoi, îşi înfipse flacăra în trupul lui — şi se prăbuşiră laolaltă, peste pod, făcînd să ţîşnească în sus grinzile de fier, ca nişte aşchii sărite din topor.

Oamenii, ascunşi, simţiră bubuitura lîngă ei, mai asurzitoare decît cele de pînă atunci, bombele şi rezervoarele de benzină explodînd într-un singur trăsnet, nimicitor.

— A căzut peste tren! strigă flăcăul mai îndrăsneţ, de sus, singurul care nu se culcase încă la pămînt.

Spuse asta în prima clipă, cînd nu se văzuse decît flacăra, ţîşnind: dar în clipa următoare, cînd traversele podului şi vagoanele, sfîrtecate, se ridicară în văzduh, cu roţile pe sus — şi cînd năpraznica bubuitură sosi aici, pe două căi, şi prin pămînt, făcîndu-l să se vălurească asemeni oceanelor în furtuni, şi prin văzduh, învîrtejindu-l şi scuturînd de el ca de un ţol rupt — flăcăul se trînti jos, cu fruntea în frunzişul putred — şi amuţi.

Din vale, în acest timp venea al treilea val, ceva mai pe sus, şi deasupra lui avioanele de vînătoare se luptau, necontenit. Dar unde se duceau şi ce aveau de nimicit, ar fi fost greu să ştii, fiindcă în faţa lor, pădurea Hristoveanca, lovită de două ori la rînd, ardea, de la un capăt la altul, împînzind cerul cu fum.

La bubuiturile dinainte se adăugau altele, cu alt sunet, mai şters, mai înăbuşit, care împresurau pădurea, o dată cu focul: pesemne, flăcările cuprinseseră magaziile cu muniţii, necunoscute de nimeni şi obuzele explodau, pe rînd, stîrnite unul de altul şi încingînd pădurea într-un lanţ de bubuituri.

Pe sus se auzea, uneori, fluierînd cîte o zburătură de fier care ajungea pînă în sat şi cădea, pocnind, pe acoperişuri, prin curţi, prin pruni, scuturîndu-le ramurile abia înflorite şi întinzînd petalele în covoare albe, pe pămînt.

Bubuiturile se înlănţuiră astfel, o vreme, într-un chip ai fi zis liniştit — pînă ce, deodată parcă se opriră — timp cît ai clipi; al treilea val de bombardiere, căutînd să se ridice mai sus, tocmai intra deasupra pădurii, în fum. Şi, fără să aştepţi clipa, fără să ştii cum, toate cîte se aflau laolaltă, strînse mănunchi, ţîşniră deodată cu toată greutatea lor, în sus, ca şi cînd le-ar fi împins mîna unui uriaş, nevăzut. Din mijlocul pădurii se ridică, sub burţile lor argintii, un vîrtej de foc, un vulcan cu craterul străpuns, aruncîndu-şi lava fierbinte în văzduh. Pesemne un mare depozit de pulbere fusese atins.

Avioanele se văzură învălmăşindu-se în norii de fum, dîndu-se peste cap, rupîndu-se în bucăţi, zburînd înjumătăţite, după alte legi decît legile zborului cunoscute de ele pînă atunci. Apoi nu se mai văzu nimic decît pară şi fum. Iar bubuitura vulcanului deslănţuit se întinse pe vale, în jos şi în sus, pînă la cîmpie, pînă în munţi. Oamenii, prăbuşiţi la pămînt, rămaseră fără văz şi fără auz, parcă neînsufleţiţi...

Unui singur, în cuprinsul satului se mai mişca, tîrîndu-se pe brînci, înnebunit, dar nu de bubuituri. Albinele lui moş Visarion, stîrnite de vîrtejurile care veneau pe sus, parcă îşi ieşiseră din minţi: ţîşneau, în roiuri, din stupi, învălmăşindu-se în gura urdinişurilor, rătăcind bezmetice printre pruni, negăsindu-şi locul unde să se aşeze, întrecînd în unele clipe tunetul exploziilor cu zumzăitul lor, că erau mii şi zeci de mii.

Bătrînul se tîra pe brînci, de la un stup la altul, încercînd să le oprească, să nu-i fugă şi să se piardă în păduri, astupîndu-le urdinişurile cu bulgări de pămînt, cu frunziş putred, cu orice îi cădea sub mîini, dar cum se îndepărta, gîfîind, albinele îşi făceau loc prin astupătoarea lui şi ţîşneau afară, alăturîndu-se roiurilor care rătăceau, printre pruni.

— Lino, Tudoro! striga moş Visarion, la cîte un răstimp, chemîndu-şi nurorile în ajutor.

Dar femeile fugiseră, cu copiii, de la început, să se ascundă în pădure, sus. În toată ograda nu mai rămăsese decît cîinele, băgat în fundul coteţului, de unde se auzeau urlînd, laolaltă cu toţi cîinii satului.

— Niţă!... Ilie!... gîfîia bătrînul, istovit, strigîndu-şi nepoţii şi luptîndu-se cu albinele învălmăşite în jurul lui.

Nu auzea bubuiturile din pădure, nu ţinea seama de schijele care şuierau pe sus — o singură spaimă îl stăpînea, să nu-i rămînă stupii goi, să nu i se piardă avutul aşa într-o singură zi.

— Înapoi! Înapoi, nebunelor! răcnea, certîndu-şi albinele, ca şi cînd ele ar fi putut să înţeleagă glasul şi mînia lui.

Un timp albinele îl ocoliră, nefiindu-le aminte să se oprească la nimic, urmîndu-şi zborul învălmăşit şi din ce în ce mai bezmetic. Cîte una, prinsă în urdiniş, îşi înfigea acul în mîna lui, dar bătrînul era deprins cu înţepăturile — şi chiar dacă n-ar fi fost deprins, acum nu mai putea să simtă nici o usturime în trup, usturîndu-l prea tare inima şi zbuciumîndu-se prea mult.

— Înapoi, înapoi! Ce-aţi înnebunit! gîfîia, fluturîndu-şi braţele în calea lor, încercînd să le întoarcă din drum, ca pe un cîrd de orătănii.

Dar deodată albinele, care pînă atunci îl ocoliseră, nimeriră asupra lui. Cu voie, sau fără voie, poate în furie, poate în orbire, un roi, ca o dîră groasă de fum, căzu asupră-i şi i se lipi de trup. Într-o clipă, capul bătrînului nu se mai văzu, rămase ca un muşuroi, cu ţugui în vîrf, fără gură, fără urechi, fără ochi, fără nimic al chipului omenesc, îmbrăcat într-o ţesătură de urzici care colcăia zumzăind.

Moş Visarion ridică mîinile, fulgerat în tot trupul şi încercă să le dea jos, să se scuture, bălăbănindu-şi capul şi răcnind, îngrozit:

— Ajutor, ajutor! Lino, Niţă!... Săriţi, oameni buni!

Roiul îi pătrunse în sîn, prin despicătura cămăşii, ca printr-un urdiniş, şi se învălmăşi dedesubt, pe piept, la subţiori, pe pîntece, întinzîndu-se pe toată pielea, în spate, pe umeri, pe şira spinării, pînă în chimir, năvalnic şi împrospătat de alte roiuri care îl urmau, ca şi cînd albinele ar fi găsit pînă la urmă adăpostul dorit.

— Ajutor!... Ajutor!... răcnea moş Visarion, cu glasul mai stins.

Apoi se năpusti, orbeşte, spre poartă, dar după cîţiva paşi se prăbuşi. Albinele, înnebunite, tăbărîră asupra lui. Bătrînul se zvîrcolea, în ţărînă, apărîndu-se cu mîinile înmuiate şi gemînd, din ce în ce mai pierdut:

— Ajutor!... Săriţi, oameni buni!...

O clipă rămase nemişcat, încît ai fi zis că s-a stins, dar după aceea, trupul i se svîrcoli din nou, se ridică anevoie de jos şi se duse înainte, împleticindu-se, fără puterea judecăţii, pînă ajunse în poartă unde căzu, cu picioarele în ogradă şi cu capul în drum, cu albinele roind peste trupul lui.

Iar cînd, mai tîrziu, roiul se duse, luat de vînt, în ţărîna presărată cu albine moarte, ca un ţol gălbui, rămase trupul bătrînului, de nerecunoscut, zvîcnind moale la cîte un răstimp, cu pielea roşie, băşicată şi umflată ca un cimpoi, că nu mai ştiai unde-s ochii, unde nasul, unde gura, unde urechile: numai cucuiul din creştet părea neschimbat, doar că se lungise şi se ascuţise la vîrf, îndreptat ameninţător către oamenii care ar fi putut trece pe drum...

★

Dar nimeni nu trecea pe drum, casele rămîneau părăsite şi uliţele pustii. În pădurea Hristoveanca, după explozia mare, care de bună

seamă cuprinsese depozitul de pulbere, bubuiturile nu mai conteneau, şi schijele de obuz continuau să zboare pe sus, căzînd asupra satului din cînd în cînd, destul ca să-i ţină pe oameni ascunşi.

Avioanele se duseseră, şi chiar dacă nu s-ar fi dus, şi chiar dacă ar fi venit altele pe urma lor, nu mai aveau drum; cerul, pe tot cuprinsul vederii, se făcuse negru de fum, în vreme ce la orizont, spre miazănoapte, pîlpîiau cu furie flăcări ruginii.

Şeful de post coborîse în pivniţă, unde-i erau nevasta şi fata şi le îmbărbăta, spunîndu-le din timp în timp, cu gîndul aiurea:

— Liniştiţi-vă, că nu-i nimic! Acuma s-au dus!

Dar cînd se auzea altă explozie şi alte schije şuierînd pe sus, cucoana şi domnişoara se agăţau de braţul lui, sgîlţîindu-l şi strigînd, fiecare cu glasul şi cu spaima ei, amestecate în acelaşi horcăit:

— Scapă-ne! Du-ne de-aici!

— Unde să vă duc? Liniştiţi-vă, că nu-i nimic! Uite, acuma s-a mîntuit!

De-aici, de sub pămînt, nu-şi dădea seama că explodează fabrica de muniţii, nu vedea flăcările şi fumul, credea că sînt încă avioanele care lasă bombele prosteşte, prin păduri, şi se duc.

După un timp, se auzi clopotul bisericii dăngănind. Jandarmul trimes să dea alarma, îl găsise în sfîrşit pe dascăl, într-un beci, prin vecini, îi luase cheia clopotniţei şi acum trăgea de frînghie, zorit. Sunetele clopotului se amestecau, în chip de neînţeles, cu exploziile, cu şuierul schijelor, mărind spaima oamenilor ascunşi.

Şeful de post înjură, printre dinţi, judecind astfel nu doar pe dascăl şi pe jandarm, ci satul întreg.

— Asta se cheamă alarmă? Ei lasă, că dacă-i aşa, o să mă pun eu cu alarma pe voi!

Trecuse demult ora cînd ar fi trebuit să vină trenul, în gară, dar nu se simţise nici urmă de tren: pesemne rămăsese undeva, la cîmp, aşteptînd să se termine prăpădul de-aici.

Pe la ceasul trei după prînz, din jos se auzi crescînd un huruit adînc.

— Vin altele! ţipă domnişoara Eleonora, încleştîndu-se de braţul tatălui ei.

Acesta simţi alte năduşeli, năvălind peste cele de pînă atunci. Era militar din tinereţe, dar nu fusese niciodată pe front, nu ştia ce-i acela bubuit de tun, şi bubuiturile care nu mai conteneau, îi tocau curajul, încet-încet, ameninţînd să-l arunce în aceeaşi spaimă ca a femeilor.

— Pandele! strigă gîtuit.

— Da, dom’ şef!

Soldatul, mai puţin temător, rămăsese în săliţa de sus, uitîndu-se pe geam, — şi numai cînd auzea vreo schijă, venind, se trîntea pe duşumea, într-un colţ, cu capul în zid.

— Ia vezi, ce e! ii porunci şeful postului, de jos. Vin altele?

Huruitul crescuse şi se apropia de sat: Pandele îşi scoase capul pe uşă şi văzu un nor de praf, întinzîndu-se departe, pe drum. Apoi urechea îi desluşi, peste huruit, semnale de clopot care băteau, neîntrerupt.

— Vin nişte maşini, dom’ şef! Mi se pare că-s pompierii!

— Staţi liniştite, că nu-i nimic! îşi îmbărbăta şeful de post familia. Eu trebuie să mă duc sus!

Cucoana şi domnişoara se agăţară de braţele lui.

— Nu ne lăsa singure, că murim!

— Ei, hai, liniştiţi-vă, dacă vă spun că nu-i nimic!

Un şir de automobile roşii, cu pompieri, se ivi la cotul şoselei şi trecu vijelios prin sat, bătînd necontenit din clopote şi ridicînd praful pînă la cer. După ele venea o coloană lungă de autocamioane, ducînd soldaţi, cu căşti în cap, cu armele în bandulieră, ţinînd în mîini tîrnăcoape, sape şi găleţi.

După ce coloana se pierdu, apărură cîteva automobile, deschise, vopsite în culori tărcate de camuflaj: în ele se vedeau ofiţeri cu galoane aurite şi ici, colo, cîte un civil. Ultima se opri la postul de jandarmi, şi un ofiţer strigă, fără să se dea jos:

— Unde-i şeful de post?

— E aici, să trăiţi, dom’ căpitan! răspunse Pandele, din prag.

Şeful de post zăbovi, pînă ce să scape de jos şi să urce gîfîind scările, cu şapca strîmbă, cu centironul căzut sub pîntecele ascuţit.

— Mişcă-te mai repede! strigă ofiţerul din maşină, mînios. Ţara arde şi tu te moşmondeşti?!

— Să trăiţi, dom’ căpitan, tocmai încheiam procesul verbal.

— Ce proces-verbal?

— Cu cantonierul, să trăiţi.

— Ce-ai înnebunit?! De asta îţi arde ţie acum?... Vezi că vine în urmă un autocamion: ia-ţi toţi jandarmii pe care îi ai, lasă numai unul la Post, şi porniţi repede după noi.

— Şi cu arestatul, ce fac, domnule căpitan?

Ofiţerul îl fulgeră cu ochii, vru să scoată o înjurătură, dar se poticni şi zise, abia stăpînindu-se în graba şi furia lui:

— Că doar n-oi vrea să mi-l dai mie acum! Lasă-l la arest şi haide, că avem altele de făcut!

Apoi arătă, zorit, spre Pandele, care stătea în prag, neclintit:

— Băiatul ăsta să vină cu mine! Haide, jandarm, ia-ţi arma şi urcă-te ici!

— Domnule căpitan, — vorbi, fîstîcit, şeful de post — pe acesta vroiam să-l las de pază aici.

— Lasă pe altul, că n-avem timp de pierdut!

Maşina se duse, cu comandantul legiunii şi cu Pandele, lăsîndu-l pe şeful de post în marginea drumului, năucit. Dacă Pandele se dusese, iar el trebuia să plece, pe urma căpitanului, cu cine îşi mai lăsa familia, că nevasta şi fata nu-i suferea pe nici unul, toţi li se păreau neciopliţi şi murdari? Chiar şi pe Pandele, cîte luni nu trebuise să-l muştruluiască, pînă a-l putea primi în apropierea lor!

— Adunarea! răcni şeful de post, cocoşîndu-se, fiindcă tocmai în clipa aceea o schijă fluiera pe sus.

Jandarmii se iviră cu greu, trei cîţi erau aici, unul din spatele casei, alţii de la vecini, în timp ce mai marele lor răcnea, în drum:

— Fricoşilor, v-aţi ascuns!... Fuga la rastel, şi luaţi-vă armele! Chemaţi-l şi pe Eftimie, de la Ţeposu! Adunarea, numaidecît!

În timp ce un jandarm se repezea la gard, să-l strige pe cel din curtea lui Ilie Ţeposu, pus acolo să păzească bolnavul, dinspre biserică venea şi Năstase, care trăsese de clopot pînă mai adineauri. Venea, prin mijlocul drumului, bălăbănindu-şi capul, năuc. Şeful de post îl întîmpină, cocoşat, parcă fiindu-i frică să stea drept, cu capul în văzduhul plin de vîjîit.

— De unde vii? îl întrebă mînios.

— De la biserică, dom’ şef.

— Ce-ai făcut acolo?

— Am dat alarma, să trăiţi!

— Care alarmă, mă?... Aşa se dă alarma, după ce vin avioanele? Aşa ai învăţat tu?

— Păi dumneavoastră m-aţi trimes, dom’ şef...

Cu acest răspuns, asupra jandarmului se abătu o ploaie de pumni şi de înjurături. El le primea bălăbănindu-şi mai departe capul, că ameţise trăgînd clopotul, şi nu se întreba de ce este bătut. Şeful de post dădea, icnind, şi nici el nu ştia de ce dă, cu toate că gura îi spunea, de la sine, cu fiecare pumn:

— Na alarmă, ţine alarmă, satură-te, alarmă ai vrut, uite alarmă ici!...

Departe, peste păduri, se ridică, fără veste, tunetul asurzitor al altei explozii, făcînd să vuiască valea prelung. Şeful de post se trînti în şanţul drumului, cu capul în pămînt. Jandarmul rămase în picioare, neîndrăznind să se adăpostească lîngă mai marele lui. Numai cînd auzi o schijă fluierînd, pe sus, se încovrigă, fără să ştie cum, şi înţepeni aşa, parcă aşteptînd să vină schija, spre a încheia şirul de pumnii. Dar schija se duse mai departe şi pocni pe un acoperiş.

Capitolul XXXVII
CEI DE AFARA ŞI CEI DIN PIVNIŢE

Cînd se iviseră primele avioane, dinspre cîmp, nepoţii morarului şi Petruş stăteau pitulaţi în lăstăriş, pe malul gîrlei, între gară şi pod, aşteptînd să se facă ora şi să se ducă la tren, pe furiş, în întîmpinarea căpitanului de jandarmi.

Pînă în zori, rămăseseră ascunşi în scorbura ulmului unde îi ascunseseră şi pe polonezi, atunci. Dar, ivindu-se prima geană de lumină spre răsărit, socotiseră că nu e bine să mai rămînă în preajma morii, deoarece simţindu-li-se lipsa demult, poate moş Aron pornea să-i caute, odată cu venirea zilei. Aşa încît hotărîră să se îndepărteze de locul primejdios, şi să-şi găsească adăpost mai aproape de gară, unde trebuiau să se afle la prînz.

Şi astfel, nemîncaţi, rebegiţi de frig, trecuseră Iazul Sărac, clănţănind din dinţi, se pitulaseră peste calea ferată şi mai departe îşi urmaseră drumul, prin crîng, pînă ce ajunseseră la acel loc potrivit, de unde puteau vedea gara, fără ca ei să fie văzuţi. De-aici, la timpul potrivit, cînd aveau să audă locomotiva fluierînd, nu le rămînea decît să treacă gîrla şi în cîteva minute să fie la macaz, ca apoi, o dată cu intrarea trenului în gară, să se repeadă pe peron, clipă în care nimeni nu-i mai putea opri.

Aşa stătuseră ei toată dimineaţa, învineţiţi de frig, pînă ce soarele, ridicîndu-se mai sus, începuse a-i încălzi, milostiv.

Uţă, ghemuit în frunziş, adormise cu capul pe genunchii lui Trică. Acesta şi Petruş, ghemuiţi şi ei pe pămîntul desmorţit, stăteau tăcuţi, nemaiavînd nimic de vorbit. Peste noapte, chipurile li se subţiaseră şi sub ochi le ieşiseră pete viorii, dar aşa ochii păreau mai vii şi mai hotărîţi.

— Ţi-e foame? întrebă Petruş, la un timp.

— Mi-e, dar pot să rabd: nu ştiu ce-o să facem cu ăsta mic, cînd s-o trezi... Oare acolo, ne-o da să mîncăm?

— Ne dă!... Doar n-o să ne lase să murim!

— Şi dacă ne-o pune în porţie abia mîine? O să rabde Uţă atîta timp?

— O să ne rugăm ca să-i dea măcar lui.

Uţă bolborosi ceva, prin somn, îşi morfoli buzele, ca sugaci şi înghiţi în sec, dar nu se trezi, fiindcă toată noaptea nu închisese ochii, de frig.

— Visează mîncare! zise Trică, privindu-l, amărît. I-auzi cum îi ghiorăie maţele!

Apoi tresări:

— Auzi? Trenul!

În gară suna clopotul de pe peron. Petruş se uită la soare, şi clătină din cap, îndoit:

— Nu poate fi personalul, că mai e pînă la prînz. Trebuie să fie vreun mărfar.

Mai tîrziu se auzi locomotiva, fluierînd la cotitura de jos, de unde intra între dealuri şi Trică o recunoscu, după fluier.

— Aşa e! Asta-i Şerpoaica!

Nu Trică, ci Uţă botezase astfel această locomotivă, care trăgea mărfarele, dar de unde îi venise numele nu se lămurise nici pînă azi; poate unde avea roţi mai multe şi mai mici decît locomotiva personalului, ceea ce o făcea să semene cu un şarpe, tîrîndu-şi inelele pe pămînt.

Mărfarul intră în gară, curînd şi nu zăbovi acolo mult timp. Se auzi fluierul, aburii începură a pufăi şi trenul se urni din loc, spre pod, zdrăngănindu-şi fiarele printre pruni. Tocmai în clipa cînd locomotiva fluiera, dinspre cîmp se desluşi un huruit înfundat, care creştea, cu o iuţeală de neînchipuit.

— Ce-o fi asta? întrebă Petruş, ridicîndu-se în picioare în lăstăriş. Oare să fie un camion?

Trică ascultă, cu urechea lui pricepută la maşini şi numaidecît clătină din cap:

— Nu: doar dacă or fi o sută, la un loc.

De aici, unde se aflau copiii, valea se vedea mai departe, pînă la gura ei, între dealuri, fiindcă albia gîrlei deschidea un drum larg, în jos, către cîmp. Şi huruitul venea aici mai deschis, nefiind împiedicat de nimic.

— Avioane! strigă Petruş.

Trică sări în sus şi capul lui Uţă căzu, în frunziş.

— Nene, de ce-ai plecat? bombăni băiatul, încă adormit.

— Scoal’ că vin avioane!

Pînă să se dezmeticească mezinul, valul de bombardiere era deasupra lor, acoperind cerul cu uriaşele lui aripi argintii şi umplînd văzduhul de huruit, că parcă pîrîiau zările, gata a se nărui.

Ce trei copii le priveau buimaci, din lăstăriş, dar înainte de a se dumiri vreunul, în vreun chip, se pierdură fulgerător în sus, purtîndu-şi umbrele peste prundiş — şi din vale porni alt huruit.

La pichetul de pază, aflat la capul celălalt al podului, începu să sune o toacă de fier; cîţiva soldaţi, numai în cămăşi, fugeau de la gîrlă, împiedicîndu-se pe prund. Santinela de pe pod fugea de asemeni, către pichet, făcînd semne cu arma pe sus, către trenul care-i venea în faţă, pufăind. Îndată locomotiva începu să fluiere, semnale scurte, de oprire şi frînele se auziră, scrîşnind.

Era în clipa cînd, de sus, pornea pîrîit de mitraliere şi avioanele de vînătoare se încăierau, în jocul lor care părea nevinovat şi zglobiu.

— Sînt străine, vin să bombardeze! strigă Petruş. Culcaţi-vă la pămînt!

Dar nici Trică nici Uţă nu ascultară porunca lui, nici el nu se culcă, ci rămaseră toţi trei în picioare, mai degrabă uimiţi decît speriaţi, fiindcă nu văzuseră niciodată avioane aşa de multe şi aşa de mari.

Trenul se opri, pe pod, numai locomotiva şi cîteva vagoane ajunseseră dincoace, între salcîmi.

— Ce proşti! spuse Petruş, mirat de nesocotinţa lor. Să oprească pe pod!

— Da’ de ce-i rău? întrebă Uţă, căruia îi pierise şi somnul, şi frigul şi foamea, trezindu-i-se curiozitatea cunoscută de ceilalţi.

— Fiindcă podul poate fi bombardat!

— Da’ de ce să-l bombardeze?

Uţă ştia podul de cînd era mic şi privise prima oară în jur, cu ochii lui de copil: îl văzuse o dată cu moara, cu cantonul, cu gîrla, cu dealurile şi nu înţelegea cui îi căşunase acuma pe el.

Între timp, frînarii coborîseră din gherete şi fugeau pe pod, ca nişte gîngănii speriate, să ajungă la un adăpost, pe pămînt. Petruş îl văzu pe mecanic — îl cunoştea, domnul Chiţu, un om scund şi gras, nepotrivit de loc cu Şerpoaica lui — dîndu-şi drumul pe taluzul împînzit cu salcîmi, să se ascundă jos, în crîng: fochistul venea după el, cu un zimbil în mînă, poate avînd înăuntru mîncarea de prînz.

— Nene, alea de sus ce fac? întrebă Uţă, cu ochii pe cer.

— Se bat între ele! N-auzi cum pîrîie mitralierele?

— Păi de ce se bat?

— Astea sînt avioane de vînătoare: ale noastre vor să le doboare pe cele de bombardament, şi ale lor le împiedică.

Uţă nu era pe deplin dumirit, ar fi vrut să mai întrebe ceva, dar în clipa aceea, unul din avioane, lovit, se răsuci pe o aripă şi căzu, spre pămînt, arzînd. Asta dovedea că avioanele se luptau, într-adevăr, că nu era o joacă, aşa cum ai fi crezut — şi băiatul, speriat, nu mai întrebă nimic, ci rămase încremenit, cu ochii în sus.

Al doilea val de bombardiere era acum deasupra lor făcînd iar să se cutremure zările de pîrîit.

— La pămînt! porunci Petruş.

Dar nici de data asta, nu se supuse nici unul din ei. Rămaseră în picioare, cu capul în sus, cu cefele înţepenite şi amorţiţi la trup: huruitul îi înspăimînta pe toţi, dar nu li se părea că l-ar îndura mai uşor dacă s-ar trînti jos, cu capul în pămînt — ca şi cum ar fi mai uşor să închizi ochii în faţa celui ce se pregăteşte să-ţi tragă un pumn!

Deodată însă, dinspre miazănoapte, încotro se pierduseră avioanele venite întîi, se ridică un tunet care întrecea orice huruit — şi tunetul crescu din el însuşi, se înmulţi, ameninţînd să nimicească întregul pămînt, — şi-atunci copiii, fără voia lor, se prăbuşiră, unul peste altul, în frunziş.

— Bombardează fabrica de muniţii! mai avu cuget şi glas să zică Petruş.

— E prăpăd! adăugă Trică.

Şi tocmai în acea clipă, cînd te-ai fi aşteptat la orice, numai la asta nu, Uţă începu să scîncească, de parcă ar fi fost copil mic:

— Nene, mi-e foame! N-ai ceva, să mănînc?...

Fratele mai mare îi dădu un ghiont, avînd în suflet un amestec de spaimă şi rîs.

— Ţine-ţi gura, cu foamea ta! Tocmai acum te-a răzbit?

Apoi amuţi. Peste tunetele exploziilor şi peste huruitul de sus, se ridică un şuier ascuţit, venind din cer şi îndreptîndu-se asupra lor, sunet necunoscut şi de neînţeles.

— Uite! îngăimă Trică, strîngîndu-l de mînă pe Petruş.

Trei avioane mici, ca nişte bulgări de argint se prăbuşeau din cer, parcă trăgîndu-l după ele, fiindcă în urma lor fluturau pînze azurii. Nu ajunse decît unul jos, celelalte se pierdură pe drum, unul în flăcări, altul fugit, încolţit de o puzderie de apărători, năpustiţi din părţi. Dar chiar şi-asupra ultimului rămas, bombardierele prinseră să scuipe toate deodată snopi de foc, umplînd cerul de pîrîituri.

— Cade! strigă, încleştat, Petruş.

Ultimul avion se făcu deodată roşu în bot, ca şi cînd ar fi fost o jivină însufleţită şi cineva ar fi lovit-o în frunte, cu un satîr, făcînd să-i ţîşnească sîngele şuvoi. O clipă, jivina şovăi, legănîndu-şi aripele în văzduh, apoi se aşeză pe un drum şi veni întins, asupra ultimului bombardier, cu care se contopi arzînd.

Uţă clănţănea din dinţi, agăţat cu o mînă de Petruş, cu alta de frate-su. Şi cînd avionul de bombardament se prăbuşi, arzînd, peste tren şi peste pod — în clipa cînd încă nu ştiai ce va mai fi, băiatul scînci, încleştîndu-şi degetele mai adînc:

— Mi-e foame, nene! Mi-e...

Apoi amuţi şi se îndesă în frunziş. Nu văzu ci doar auzi. Trică şi Petruş însă văzură înaintea tunetului trenul şi grinzile podului zburînd în sus, risipindu-se pe cer ca nişte fulgi luaţi de vînt. Şi cînd vederii i se adăugă auzul, închiseră ochii, crezînd că s-au sfîrşit, fiindcă de data asta nu mai era de întîmpinat doar un pumn.

De data asta rezervoarele de benzină şi bombele, unite într-un singur bubuit, trosniră, la două sute de metri mai sus — distanţă care nu te punea la adăpost, tot una ca şi cum ar fi trosnit alături, în lăstăriş.

Pe sus se auziră fiarele smulse vîjîind, jos se simţi pămîntul tremurînd — şi cîteva clipe inimile tuturor se opriră din mers, minţile nu mai judecară, trupurile li se răciră, şi ei, fără minte în cap şi fără sînge în trup, nu mai ştiură dacă sînt morţi sau vii.

Primul care vorbi, clănţănind, după ce pămîntul se linişti şi nu mai zburară fiare pe sus, fu mezinul, urmîndu-şi cu o încăpăţînare de neînchipuit jelania oprită de năpraznicul bubuit:

— ...foame, nene! Vreau să mănînc!

★

Trecea timpul şi nu se mai auzea clopotul în gară, sunînd, nu se auzea vreo locomotivă fluierînd.

— Oare de ce nu vine? întrebă Trică, neliniştit. Să nu fie încă ora?

— Cred c-a trecut de mult, răspunse Petruş.

Se dusese şi al treilea val de bombardament, se liniştise vuietul, deasupra, numai peste pădurea Hristoveanca, învăluită de flăcări, văzduhul se mai zvîrcolea, stîrnit de bubuitul exploziilor.

Lui Uţă nu-i mai era foame, nu se mai jeluia, dar tot întreba, întorcînd capul, aci spre Trică, aci spre Petruş:

— Ia spuneţi! Ce facem acum?

Planul lor se stricase, părea că trenul n-o să mai vină şi astfel nu mai venea nici căpitanul de jandarmi. Între timp cine ştie ce se întîmpla la Post — poate îl scoteau pe Cazimir şi-l trimiteau la oraş, — atunci nu le mai rămînea nimic de făcut.

— Trebuie să ne apropiem şi să iscodim! hotărî Petruş. Hai să trecem gîrla, n-o să ne vadă nimeni — şi să ne ascundem în salcîmii de la macaz; pe urmă o să vedem...

Valea părea pustie şi satul adormit; în preajma podului ale cărui fiare atîrnau pe prund, cu vagoanele fărîmiţate prăbuşite în rîu, nu se simţea nici o mişcare, nu se vedea un soldat, un frînar, ca şi cînd toţi ar fi murit.

Copiii trecură prin gîrlă, tupilîndu-se, aplecîndu-şi umerii cînd simţeau o schijă venind pe sus — dar schijele îi ocoleau, ca şi cînd ar fi ştiut şi ele ce au ei de făcut.

De la macaz, se vedeau şinele, goale, lucind în soare — şi peronul gării pustiu: nu mişca nimic, nicăieri, nici în sat, nici pe drum.

— Voi staţi aici, zise Petruş, cînd ajunseră între salcîmi. Eu mă furişez pînă la colţ, să văd ce-i pe la Post.

— Ia stai! îl opri Trică. Asta ce-o fi?

Din jos se auzea crescînd un alt huruit, şi deasupra şoselei, spre cîmp, se ridica un nor de praf cenuşiu.

— Sînt maşini, continuă băiatul, cu urechea deprinsă la zgomotul motorului. Nu te duce încă; să vedem ce-o fi.

Pe sus trecură pompierii, apoi autocamioanele cu soldaţi şi la urmă cele cîteva maşini mici.

— Acum mă duc! hotărî Petruş. E prea multă zăpăceală ca să mă vadă cineva, tocmai acum.

Huruitul maşinilor se pierduse, departe, înghiţit de exploziile care nu mai conteneau. Din cînd în cînd mai venea cîte o schijă, pe sus, dar acum copiii se deprinseseră cu ele, ghiceau chiar şi unde au să cadă, cît de departe, după bîzîit — şi nu se lipeau la pămînt decît dacă le simţeau deasupra lor.

Petruş se strecură printre salcîmi, ajunse în drum şi, pitulîndu-se pe după garduri, mai merse pînă ce văzu jandarmeria. Şeful de post era afară, cu patru jandarmi, tot aplecîndu-se cînd şuiera o schijă pe sus. Curînd din jos veni în goană un autocamion, plin cu soldaţi şi opri în

faţa jandarmeriei. Petruş văzu, în norul de praf stîrnit de venirea lui, cum şeful de post cu cei patru jandarmi se căţărau la spate, cu carabinele pe după gît, şi pe urmă autocamionul porni, străbătînd satul pustiu.

— Trică, jandarmii s-au dus! gîfîi, întorcîndu-se în goană la locul dintre salcîmi.

— Unde s-au dus?

— Nu ştiu: pesemne la foc: s-au dus, cu un camion, şeful de post şi patru jandarmi. Înseamnă că aici a rămas numai unul.

Spunînd aceste cuvinte, glasul îi era aşa de gîfîitor, ochii aşa de înfierbîntaţi, încît Trică aproape înţelese gîndul lui.

— Şi ce vrei să facem?

— Să-l scoatem pe Cazimir!

— Haide! strigă Uţă, sărind în sus, gata să se repeadă la Post, cu totul şi cu totul fericit şi înflăcărat de acest gînd. Haidem la Cazimir!

Ceilalţi îl potoliră, mai chibzuiţi:

— Ai răbdare, să vedem cum!

— Voi ştiţi unde-i arestul? întrebă Petruş.

— În beci.

— Acolo v-a băgat?

— Nu, ne-a ţinut în cancelarie, sus.

— Oare cu ce-o fi închis?

— Pesemne cu zăvor şi cu lacăt.

Petruş cugetă, un pic: acum se pricepea oarecum la chipul cum poţi să vii de hac unei închisori.

— Voi aşteptaţi-mă aici; mă duc pe-acasă, să iau un tîrnăcop.

— Şi cu jandarmul ce facem?

— Să vedem întîi unde-o fi: am eu un plan, o să vi-l spun atunci.

Cu aceste cuvinte, Petruş o luă printre salcîmi, ajunse la gară, se ascunse după puţ şi pîndi: nu mişca nimic în jur, totul părea mort; sub zidurile gării zăceau ţăndări de sticlă, explozia cea mare spărsese geamurile şi acum vîntul intra slobod în odăi.

Băiatul trase cu urechea, să desprindă un sgomot, un pas pe pietriş, dar nu se auzea nimic: dintr-un salt fu lîngă zid, în clipa cînd o schijă căzea pe acoperiş, fărîmînd ţigla şi aruncînd-o în ţăndări la pămînt. O nouă explozie făcu pămîntul să se cutremure, parcă mişcînd zidul gării din loc.

Petruş se strecură după colţ, săltă chepengul pivniţei, puse piciorul pe scară, dar, după ce coborî cîteva trepte, încremeni.

Taică-su era în faţa lui, jos, ghemuit în nisip, şi îl privea buimac, speriat de lumina care năvălise deodată în beci.

— De unde vii? bîigui.

Şi deodată lui Petruş, care venea de afară, de sub cerul înroşit, de sub schijele care pîrîiau neîntrerupt, nu-i mai fu teamă de tatăl lui care stătea ascuns, aici.

— De la treburi! răspunse, aplecîndu-se să ia tîrnăcopul de jos.

Văzîndu-l că pleacă, fără alt cuvînt, taică-su întinse mîna spre el, dar nu o mînă ameninţătoare, ci o mînă care se ruga, cerîndu-i parcă milă şi ajutor.

— Şi-acum unde te mai duci?

— La treburi, tată! răspunse băiatul, ca un om mare, grăbit.

— Petruş, nu te duce! Maică-ti îi e rău.

Abia acum, după ce ochii i se deprinseseră cu întunericul din beci, Petruş o văzu, mai în fund, pe maică-sa vitregă întinsă pe un ţol, gemînd şi zvîrcolindu-se, cu mîinile îndesate în urechi, să n-audă exploziile de sus. Alături văzu, cu uimire, un butoi, întors cu fundul în sus şi de sub buza butoiului ieşind o gheată, care nu putea fi decît a lui Valerică. De fiecare dată cînd pămîntul vuia, butoiul începea să se clatine, şi un glas înăbuşit se auzea, de dedesubt:

— Mamă, mi-e frică!... Mamă, nu mai vreau!

Petruş simţi cum îl cuprinde frica şi pe el: era mai rău pentru cei ce stăteau sub pămînt, fiindcă aici, fiecare explozie răsuna mai adînc, făcîndu-te să crezi că-i aproape, la cîţiva paşi şi îndată bolta se va prăbuşi.

— Petruş, nu te duce, stai cu noi! îl rugă taică-su.

Băiatul şovăi, nu ca să rămînă, ci ca să caute un cuvînt de spus. Simţea că, după toate cîte se întîmplaseră de ieri pînă azi, ceva se schimbase pentru totdeauna în sufletul şi în firea lui. Orice ar fi fost să se întîmple în viitor, n-avea să se mai teamă niciodată de taică-su, ci avea să-l înfrunte, oricînd, cu ochii pironiţi în ochii lui, aşa de speriaţi şi de rătăciţi acum.

— Nu pot, tată! răspunse, în sfîrşit. Am altceva de făcut.

Apoi urcă scările, cu tîrnăcopul în mînă, închise chepengul la loc, intră în casă, pe la bucătărie, se duse în cămară — toate uşile erau vraişte — luă un zimbil din cui şi aruncă în el tot ce găsi la îndemînă: două pîini, o jumătate de curcan fript, cîteva felii de brînză, un jambon abia început, un cozonac, un maldăr de pesmeciori cu unt — şi nu se opri decît atunci cînd nu mai încăpu nimic. Dar din uşă se întoarse,

încă o dată, să ia borcanul cu muştar, fiindcă uitase de el — şi bănuia că, fără muştar, lui Uţă şi lui Cazimir jambonul n-o să li se pară aşa de bun.

Capitolul XXXVIII
BUTOIUL CU VIN

Năstase, jandarmul care dăduse alarma şi-apoi înghiţise acei pumni, pentru vina de-a fi îndeplinit o poruncă primită prea tîrziu, era un om cam tăcut şi tontălău, cum îl socoteau şi şeful de post, şi camarazii lui. Era prost, sau numai făcea pe prostul? — s-ar fi întrebat altcineva, care îşi judecă semenii mai puţin pripit. Dar răspunsul la această întrebare n-ai fi putut să-l dai numai după felul cum se dusese după dascăl, cum trăsese clopotul, cînd era prea tîrziu şi cum, în sfîrşit, stătuse supus sub ploaia de pumni.

Omul nu mai era tînăr, nu-şi făcea armata acum, şi-o făcuse demult, avea vreo patruzeci de ani, era gospodar cu casă, cu nevastă şi copii şi fusese luat la mobilizare o dată cu toţi care aveau vîrsta lui. Cînd începuse războiul şi postul de jandarmi, aflat în apropierea fabricii de muniţii, fusese întărit, ca în toate satele din jur, sosise şi Năstase aici, împreună cu alţi trei rezervişti. Slujba în sat îi plăcea, nu prea avea multe de făcut, instrucţie nici pomeneală, război nici atît — doar că înghiţea uneori ghionţi de la şeful de post.

Numai ceva nu era pe gustul lui aici: ţuica — deşi vestită pînă şi la Bucureşti. Năstase venea de la Drăgăşani şi era deprins cu vinul uşurel şi blajin, încă de flăcău, dacă nu chiar mai demult.

Aici toată lumea bea ţuică — era şi ruşine să treci pe la poarta unui român şi să nu primeşti ceşcuţa pe care omul ţi-o întindea peste uluci — nu fiindcă aveai haină de jandarm, ci fiindcă aşa cerea bunăcuviinţa satului. Oamenii se cinsteau cu orice prilej, şi chiar fără prilej, neînsemnînd prin asta că erau beţivi: dar cum poate grădinarul să nu mănînce castraveţi, cum poate podgoreanul să nu bea vin, iar rachierul ţuică, făcută sub ochii lui?

Vin, în sat nu se pomenea, decît la cîrciumă — şi nu prea bun, pe lîngă că mai era şi scump: pe aici creşteau pruni, nu vii. Şeful de post însă, ca şi perceptorul şi alţi cîţiva aveau grijă, toamna, să aducă, de la Valea Călugărească, loc vestit pentru podgorii, cîte un butoi-două şi să-l împartă între ei, punîndu-l la pivniţă, în butoaie mai mici. De-acolo îl trăgeau cu maţul, în damigene şi în balerci, şi pe urmă îl beau sănătoşi.

De mult tînjea Năstase după butoiul din beciul jandarmeriei, dar acolo nu intra decît şeful de post şi uneori Pandele, nedoritor de vin şi

deci neprimejdios. Chiar şi arestaţii, cînd se băgau la arest, nu ajungeau acolo decît însoţiţi de unul din cei doi pivniceri, deoarece uşa arestului răspundea în beci, chit că nu chiar lîngă butoi, acesta aflîndu-se mult mai în fund.

Iată însă că astăzi, întîmplarea făcuse să rămînă Năstase stăpîn pe tot ce era la Post.

— Du-te în beci şi ai grijă de cucoana şi de domnişoara! îi poruncise mai marele lui, după ce-l năucise în pumni.

De ce tocmai Năstase şi nu altul, din ceilalţi patru jandarmi? Dar oare în zăpăceala aceea, te mai puteai gîndi care-i mai bun?

Şeful de post se dusese, cu autocamionul, înfruntînd războiul acasă la el, cînd nici n-ar fi bănuit — iar jandarmul, rămas de pază, coborîse în beci, îndeplinind întocmai porunca lui.

Atît că, ajungînd jos, nu se opri cu ochii la cucoana şi la domnişoara lăsate în pază, ci se duse drept în fund, la butoi...

Prost sau nu, Năstase nu era un fricos, asta s-a văzut, altfel n-ar fi umblat prin mijlocul uliţei, în vuietul exploziilor şi sub schijile care şuierau pe sus. În chip ciudat însă, cum ajunse jos, nu se simţi la îndemînă: vuietul de-afară părea mai primejdios, pămîntul tremura mai adînc iar ţipetele cucoanei îi dădeau fiori.

— Cine eşti tu? gemu cucoana, cu degetele înfipte în urechi, cu ochii căscaţi.

— Să trăiţi, cucoană, sînt jandarmul Năstase Scurticelu! răspunse ostaşul, tremurînd, pe lîngă butoi, că începea să-i fie al naibii de frică aici jos.

— Unde-i domnu' şef? De ce nu vine? De ce...

— Să trăiţi, cucoană, dom' şef a plecat la foc!

Cucoana care pînă atunci stătuse pe un scăunel, rezemată de zid alunecă şi căzu la pămînt.

— Mor!... gemu. Acu' mor, s-a sfîrşit!...

Domnişoara începu să plîngă, icnit, ascunzîndu-şi capul, cu părul blond, în poalele maică-si.

— Cucoană, să trăiţi! vorbi Năstase, crezînd că aşa le-o mai linişti. Dom' şef nu s-a dus de capul dumnealui, că nu v-ar fi lăsat dînsul singure aici... Aşa a poruncit dom' căpitan de la legiune. Dar mi-a dat ordin să am eu grijă de dumneavoastră. Acum, vă rog, cucoană, nu mai ţipaţi, sărut mîna, să trăiţi, că nu foloseşte la nimic.

În clipa aceea, un tunet prelung veni, prin pămînt, făcînd să huiască beciul şi să tremure cărămida din zid. Cucoana şi domnişoara scoaseră cîte un ţipăt, gîtuit şi amuţiră, să crezi c-au murit.

Năstase simţi fiori reci din ceafă pînă-n călcîi. Hotărît, era mai bine afară, ori ce-ai fi zis!... Omul trase cu urechea, şovăi — să stea, să se ducă? Dar primise poruncă să rămînă aici. Pe urmă puse mîna pe butoi, îl pipăi, îşi apropie nasul de vrană, scoase dopul, mirosi, — vin bun! Maţul era alături, în cui: îl luă, îl vîrî de vreo doi coţi, pînă-l auzi plescăind, pe urmă îl puse la gură şi începu să sugă, ca pruncul flămînd...

Exploziile afară se înşiruiau, fără sfîrşit, pocnituri seci, pocnituri adînci, din cînd în cînd cîte un tunet care zguduia pămîntul, iar în beci făcea să cadă molozul din zid.

Cucoana şefului de post şi domnişoara amuţiseră, trîntite pe jos, cu degetele în urechi — nu mai aveau putere să ţipe, nici să privească în jur, stăteau cu ochii închişi, şi cînd îi deschideau, o clipă, păreau pe deplin rătăciţi. Zbuciumul şi încordarea lor ţineau de la prînz şi acum se făcuse ceasul patru, fără să se poată prevedea un sfîrşit. O asemenea încercare e grea pentru un bărbat, dar’mite pentru nişte femei, slabe şi nepregătite de război!

— Sărut-mîna, cucoană, ia de colea şi bea un gît, ăsta dă puteri şi coraj!

Năstase, cu mustaţa udă de vin, cu chipul îmbujorat, se legăna în faţa cucoanei, întinzîndu-i o bardacă găsită în beci, pe care o umpluse de la furtun.

— Ce vrei? bolborosi cucoana, neînţelegînd dintr-odată fapta lui.

— Ia de bea un gît, face bine, zău!

— Ai umblat la vin, porcule! Am să-i spun lui domnu’ şef că te-ai îmbătat!

Jandarmul dădu bardaca pe gît şi zise rîzînd ca prostul în faţa ei:

— Las’ că pînă să vină el, mă trezesc!...

Şi trîntind vasul de pămînt adăugă:

— Dacă o mai veni!... Auzi, cucoană, eu de trezit o să mă trezesc, asta e sigur, dar că el o să mai vină nu ştie decît dumnezeu!...

Spre această oră, exploziile se înteţiseră, părea că focul ajunsese la un depozit lung de muniţii, care săreau în aer, pe rînd, să fi zis că nu se vor mai sfîrşi.

Năstase ascultă, fără să se mai teamă atît, pe urmă se duse la zid, împleticit, îşi luă carabina, lăsată jos, se înfipse în mijlocul beciului şi începu să facă instrucţie, comandîndu-şi singur, cu glasul înveselit:

— La umăr, arm'!... La picior, arm'!... Pentru onor, arm'!...

Dar, după fiecare comandă, pare-se nemulţumit de felul cum o îndeplinea, se mustra singur, şi îşi comanda din nou:

— La loc mişcarea! Nu e bine, jandarm! Bate patul puştii cum ai învăţat! Pe umăr arm'!

Această instrucţie veselă ţinu un timp, pînă ce jandarmul se plictisi de stat în loc şi simţi nevoia să mărşăluiască, bătînd pasul de pămînt.

— Cu cîntec, înainte, mers! îşi comandă, rîzînd.

Şi porni, în pas de defilare, cu arma pe umăr, cîntînd, cu glas de beţiv, un cîntec învăţat la regiment, încă pe cînd fusese recrut:

Ce veseli sîntem noi
Că mergem la război
Un-doi, un-doi ...

Cucoana şi domnişoara se uitau din cînd în cînd la el, cu ochii rătăciţi, fără să înţeleagă nimic.

— Bate pasul, jandarm! răcnea Năstase, în pauzele cîntecului. Bate pasul că nu-i pingeaua ta!... Ce veseli sîntem noi, un-doi, un-doi...

Aşa mergînd, la o vreme, în loc să-şi urmeze cercul, bătătorit pînă atunci, o luă înainte, pe coridorul care ducea spre scări şi se propti cu vederea turbure, în uşa arestului. Carabina îi căzu de pe umeri zdrăngănind, iar el rămase cu nasul în răsuflătoarea cu gratii prin care te puteai uita în arest.

— Care eşti acolo, mă? întrebă jandarmul, chiorîndu-se la omul închis.

În arest era un pat de scînduri, fără nimic pe el şi Cazimir stătea pe marginea lui, fără să se fi mişcat din loc, de ieri seară cînd îl băgaseră aici.

Dacă aţipise peste noapte, aţipise aşa, în capul oaselor, cu trupul ţeapăn şi îndurerat, chinuit numai de gîndul copiilor şi al lui Miroslav — că de fiinţa lui puţin îi păsa. Dar îi era milă de bietul motan, şi i se frîngea inima gîndindu-se că şi copiii erau închişi undeva, apăsaţi de grele bănuieli — cu toate că ei, tot timpul se lepădase de ei: da, veneau uneori pe la canton, le făcuse automobil şi sanie cu motor, da, erau prietenii lui, dar în noaptea aceea nu avuseseră nici un amestec,

nu ştiau nimic. Dar Culaie, Culaie — că el vorbise, spusese cu gura lui despre fugari? „Nu ştiu, domnule şef — poate era prin preajma cantonului şi i-o fi văzut — şi din spaimă i s-o fi tras şi boala. Altfel, n-a avut nici un amestec, bietul copil!”... Ştia că băiatul trage să moară, poate murise între timp, şi gîndul acesta, amestecat cu celelalte gînduri, îi dădea în gură un gust de leşie şi-o adîncă sfîrşeală în trup.

Se mai înviorase doar la prînz, cînd auzise avioanele venind, şi exploziile zguduind pămîntul — nu că din asta ar fi aşteptat într-un fel scăparea lui, dar se gîndea că poate o nimeri o bombă, un obuz deasupra Postului, şi s-o sfîrşi cu toţi, el unul nemaiavînd pentru ce trăi — tot moartea îl aştepta, aici, mai curînd, sau la Curtea Marţială, mai tîrziu. Ştia că la vremea asta războiul se încrîncena, se înrăutăţea faţa lumii înainte de a se întinde ca un balsam pacea blîndă asupra ei, se prăbuşeau fronturile în răsărit, iar dincoace polonezii lui se răzvrăteau, ca toţi asupriţii, lovindu-l în spate pe zurbagiu. Şi poate printre răzvrătiţi erau şi fugarii de atunci, cărora le înlesnise fuga el cu acei bravi copii. Şi atunci, cum putea nădăjdui că judecătorii, speriaţi, aveau să-i arate îngăduinţă tocmai lui?...

— Care eşti acolo, mă? repetă jandarmul, ameţit de vin.

Cazimir întoarse capul spre el dar nu răspunse nimic.

Năstase zgîlţîi de gratii:

— Mă camarade, deschide uşa, n-auzi?!

La această poruncă, omul închis nu-şi putu înfrîna un zîmbet şi mormăi, ridicînd din umeri:

— Eu să-ţi deschid?

Jandarmul se dumiri:

— A, eşti la arest?! Şi de ce, taică?... Ia stai să-ţi aduc un pic de vin!

Dar în ce să aduci vin? Bărdaca se spărsese şi maţul nu ajungea de la butoi pînă la uşa arestului. Năstase se scărpină în cap, apoi începu să sugă din nou, pentru el, dacă nu putea să-i dea şi celui închis.

Nu mult timp după aceea, dormea, cu burta în jos, pe nisipul umed din beci, tolănit lîngă butoi şi maţul de cauciuc se legăna deasupra lui.

— Mamă, nu mai pot! bîigui domnişoara Eleonora, cu capul ascuns în poala maică-si. Mai ţine mult?

În acea clipă, o nouă explozie făcu să tremure zidurile pivniţii: pe sus se auzi o vîjîitură, şi îndată un geam zornăi, iar bolta de deasupra se sgudui, sub o buşitură care făcu să curgă molozul, fîşîind.

Cucoana şefului de post nu mai avu glas să ţipe — o bombă căzuse deasupra şi-avea să ajungă jos, numaidecît.

— Am murit! bîigui, lăsîndu-se moale, pe nisip.

Fiică-sa căzu peste ea, încleştată cu mîinile în fustele ei, aşteptînd să explodeze bomba care căzuse sus.

Pe scara beciului se auzi un pas, coborînd uşor, un cap se ivi după colţ, cercetînd cu luare-aminte întunericul beciului, în clipa cînd altă buşitură făcea să curgă molozul de sus. Domnişoara Eleonora se zvîrcoli cu mîinile în urechi, şi, întorcînd capul, văzu în faţa ei un băiat, plin de praf, năduşit, gîfîind, cu un tîrnăcop în mîini.

— Ce cauţi aici? Cine eşti? întrebă, privindu-l cu ochii zgîiţi.

Iar băiatul răspunse, liniştit în graba lui:

— Petruş!

Afară, Trică şi Uţă stăteau pitiţi sub zidul jandarmeriei, cu cîte un bolovan în mîini.

— Nene, arunc? întrebă mezinul, umflat în obraji, morfolind o bucată de curcan fript.

— Aşteaptă!

Pe sus se auzi o schijă, vîjîind. Trică aşteptă, deprins cu acest sunet, pînă ce îl simţi deasupra — şi-atunci porunci scurt:

— Acuma!

Uţă înghiţi, grăbit, se săltă pe vîrfuri, îşi făcu vînt, aruncă bolovanul pe fereastră, apoi băgă mîna în sîn şi scoase hartanul de curcan, din care începu să muşte, cu sîrg.

Bolovanul se rostogoli pe duşumele, bubuind: în beci bolta tremura, făcînd să curgă molozul în capul lui Năstase care dormea dus lîngă butoiul cu vin.

Capitolul XXXIX
MOARTEA ROBULUI

Pe seară, pădurea ardea încă, umplînd cerul de flăcări, nelăsîndu-i soarelui loc de apus — dar exploziile păreau că s-au mai liniştit. Nu se întorsese nimeni de la foc, nu ştiai cît o fi prăpădul de întins şi ce nădejdi sînt să fie oprit.

Oamenii începură să iasă din adăposturi, unde stătuseră toată după amiaza, pitiţi, îşi cătară drumul, pe după uluci, ferindu-se de schijele care tot mai vîjîiau pe sus. Dar prea puţini intrau în casele cu pereţii înroşiţi pe afară şi pe dinăuntru de lumina focului care după ce-i lovea în plin, pătrundea pe ferestre, jucînd: cei mai mulţi se duceau pe şosea, în sus. Afară din sat, sub un tăpşan unde se puteau adăposti, şi de unde drumul se deschidea pînă la păduri, se adunase sumedenie de oameni şi aşteptau, să vadă pe cineva venind.

Nu erau mulţi oameni din sat acolo, la fabrica de muniţii — dar, oriunde ar fi fost ei duşi, la război sau în alte fabrici, asupra tuturor apăsa aceeaşi primejdie acum — şi, plîngîndu-i pe aceştia, despre care puteau crede că au murit, satul îşi plîngea toţi morţii lui. Femeile boceau, dîndu-se cu fruntea de pămînt, moşnegii stăteau încruntaţi, cu ochii pe drum, iar copiii, rătăciţi şi ei pe aici, smiorcăiau, de spaimă, de foame, că nu mîncaseră toată ziua nimic.

Era, printre femei, bocind laolaltă cu ele, şi Maria lui Ilie Ţeposu, cu cei doi copii mai mici. Femeia îşi bocea şi bărbatul, aflat acolo, în mijlocul prăpădului, îşi bocea şi băiatul mai mare, pe care, de la prînz, îl lăsase zăcînd, singur, ea nemaiputîndu-i fi de nici un ajutor. Socotise că-i mai bine să se ducă la adăpost, cu cei mici, ca barem să-i scape pe ei, decît să stea în casă, la căpătîiul bolnavului şi să cadă un obuz peste ei, omorîndu-i pe toţi. Dar acum o durea ceva în inimă, de atîta aşteptare şi de atîta spaimă, şi nu ştia către cine să-şi îndrepte mai întîi gîndul chinuit, către bărbat, sau către copil? Ce făcea unul, acolo, între magaziile cu pulbere care săreau pe sus, şi se făcea celălalt aici, singur, cu moartea veghindu-i la căpătîi?

Femeia se lovi cu fruntea de pămînt şi gemu:

— Cine-a adus blestemul pe noi? Cu ce-am greşit, oameni buni, cu ce-am greşit să ne chinuim atît?...

Dar Culai, împotriva credinţei ei, nu era singur la acel ceas: în afară de moartea aflată de veghe, la căpătîiul lui, în odaie mai era Cazimir, cu cei trei copii care-l scăpaseră din arest.

Uţă stătea la geamul dinspre drum, Trică pîndea în jos către Post, să dea de veste dacă s-ar fi văzut vreun jandarm venind — însă, după semne, jandarmii n-aveau să se întoarcă tocmai curînd.

Petruş vorbea în şoaptă cu Cazimir, punînd la cale cele ce aveau acum de îndeplinit.

În chip de neînţeles, cînd se deschisese uşa arestului, în loc să se bucure, cantonierul se răstise la salvatorul lui:

— Pleacă de-aici! Ce, n-ajunge cît aţi pătimit? Vreţi să înfundaţi puşcăriile?

Cu multă greutate îl scosese băiatul din beci. Dar acum, prin cine ştie ce întorsătură făcută în sufletul său, ochii lui Cazimir, aşa de blînzi şi de supuşi alteori, vărsau în jur foc şi scîntei. Şi vorbele lui Petruş se potriveau acum întocmai cu gîndurile lui.

— Trebuie să fugi, Cazimire! Trebuie să scapi — şi p-ormă să vii înapoi. Noi o să te aşteptăm. Să vii...

— Am să viu, că am o socoteală cu şeful de post!

Culai gîfîia în pat, cu ochii închişi, plin de năduşeli. Nu simţea nimic din cîte se întîmplau în jur, nu tresărea la explozii, parcă îi pierise auzul: din cînd în cînd deschidea pleoapele şi, în lumina flăcărilor care intrau pe geam, se uita la Cazimir şi la Petruş, aflaţi lîngă el, dar nu părea să vadă şi să recunoască pe vreunul din ei.

Peste drum, la casa lui moş Visarion se auzea o femeie bocind. Era Lina, cea mai tînără dintre nurori — şi bocea fără să simtă nimic în suflet, supunîndu-se obiceiului la mort.

Pe bătrîn îl găsiseră spre seară nişte oameni, zvîrcolindu-se în drum şi-l duseseră în casă, milostivi, dar mai mult decît atîta nu avuseseră ce să-i facă, veninul albinelor se răspîndise pretutindeni în trup.

Cînd venise Lina, de sus, cu copiii, bătrînul horcăia strîngînd o lumînare în pumn: unul din vecini, simţindu-i sfîrşitul, îndeplinise şi această datină, căutase luminarea, i-o aprinsese, să moară ca orice creştin.

Tudora, cealaltă noră, se dusese afară din sat şi bocea acolo, laolaltă cu toate femeile, fără să ştie de ce...

După ce moş Visarion îşi dăduse duhul, horcăind, omul se dusese şi Lina rămăsese singură în casă, speriată de cîte se întîmplaseră într-o zi, neştiind de unde să înceapă ceva, spre cuvenita grijire a mortului

— şi bocea şi ea, cu gîndul aiurea, bocetul fiind lucrul cel mai uşor de făcut.

Din cînd în cînd, oprindu-se, ieşea pe prispă şi striga la copii, să-i vină vreunul în ajutor, dar dracii, din şase cîţi erau, nu se vedea niciunul, pe nicăieri.

— Niţă, Lae, unde naiba sînteţi?

Peste un timp Lina simţi paşi împleticindu-se pe scările prispei şi uşa tindei se buşi, sărind în lături. Niţă, băiatul Tudorei, nu al ei, stătea în prag, clătinîndu-se, să fi zis că-i bolnav, numai că rîdea, cu gura pînă la urechi, iar ochii i se răsuceau în cap, neoprindu-se nicăieri.

— Ce-i cu tine? întrebă speriată femeia, ridicîndu-se de lîngă mort.

Băiatul îşi aţinti o clipă ochii asupra ei, rîsul i se strîmbă pe chip, apoi îşi duse mîinile la pîntece, se prăbuşi în prag şi începu să verse din el, zvîrcolindu-se ca un otrăvit. Tinda se umplu de un miros acru şi dulceag, de miere şi de ţuică amestecate la un loc.

— Ce-ai făcut, drace?! Ai băut!

Femeia sări peste el şi alergă la povarnă. Înăuntru, alţi patru, la lumina unei lumînări care ardea lipită pe un butoi, înfulecau fiecare, ca nişte căpcăuni, din cîte un fagure de miere, mîncînd-o cu ceară cu tot, năclăiţi pînă în păr. O oală mare, cu ţuică, năclăită ca şi mîinile lor, trecea de la unul la altul, şi ei, după ce muşcau din fagure, sorbeau din ea, pe rînd, strîmbîndu-se, că nu găseau băuturii nici înţeles, nici gust bun.

— Ce faceţi aici, apucaţilor? răcni femeia, din prag. Aţi dat iama la ţuică?

Al cincilea copil venea din spatele ei, aducînd din pivniţă un braţ de faguri: mierea curgea pe el, năclăindu-i cămăşuţa şi nădragii, de sus pînă jos.

Lina puse mîna pe o scurtătură, şi se repezi la ei:

— Afară de-aici, hoţilor şi beţivilor!

Uţă, care pîndea la geamul dinspre drum, auzi ţipete şi chirăieli, văzu nişte umbre cenuşii rostogolindu-se prin ograda lui moş Visarion.

— Mă duc să văd ce e, zise, curios.

Şi se tupilă pe lîngă prispă, tot uitîndu-se înapoi, spre Post, apoi sări peste drum şi intră în ograda bătrînului. Copiii se rostogoleau pe jos, gemînd, ţinîndu-se cu mîinile de pîntece. Uţă trecu printre ei, se urcă pe prispă, îşi lipi capul de geam — şi se trase înapoi, speriat. Moş

Visarion zăcea în pat, cu capul roşu, umflat cît o baniţă, cu o lumînare arzîndu-i lîngă cucui.

— Ce cauţi aici? strigă Lina, ivindu-se de la povarnă, cu scurtătura într-o mînă, cu cana de ţuică în alta.

Trăsese şi ea cîteva înghiţituri zdravene, pe drum, înainte de a se întoarce la mort şi a se apuca din nou de bocit.

Uţă nu răspunse nimic, ci se strecură, pe sub scurtătura ei, luînd-o la fugă, în jos spre drum — şi intră uşurel în odaia unde aşteptau ceilalţi.

— A crăpat moş Visarion! şopti, pe jumătate speriat, pe jumătate bucuros — în orice caz mulţumit că el aducea această ştire întîi.

Culai, nemişcat pînă atunci, străin de cele ce se petreceau în jur, deschise pleoapele, încercă să se ridice într-un cot şi bîigui, stins:

— Sultanu'?...

Cazimir se ridică, se uită la el, lung, apoi îngenunche lîngă pat, îi puse mîna pe fruntea năpădită de năduşeli, şi rămase o clipă aşa, cu capul în jos, ca şi cum ar fi vrut să-şi ia, fără vorbe, rămas bun de la băiatul bolnav.

— E timpul să mergem! spuse pe urmă, ridicîndu-se anevoie de jos. Mai mult decît atît, n-o să se întunece, dacă arde pădurea.

Petruş se uită pe geam.

— N-o să ne vadă nimeni, Cazimire. Tot satul e pustiu. Uţă, ieşi tu întîi. Ştii drumul: noi venim după tine; dacă simţi ceva, ne fluieri.

— Cazimire!... şopti în clipa aceea Culai.

Se opriră cu toţii, miraţi de glasul lui. îi simţise, îi recunoştea?

— Cazimire... să ştii, eu, nu atunci...

Vorbea cu ochii închişi, dar parcă vederea îi trecea prin pleoapele vineţii. Cantonierul îngenunche iarăşi, lîngă pat.

— Culaie, mă auzi?

— Da. Tu eşti... Cazimir!... Să ştii... n-am răcit... atunci...

Stăteau cu toţii în jurul patului şi nu-i luminau decît flăcările care jucau în geam — şi în lumina asta, o clipă se văzură cu toţii în odaia cantonului, cînd Cazimir potrivea focul pe vatră şi le spunea năzdrăvănii născocite de el.

— Cazimire, ce e... afară? şopti Culai.

— Război.

— Şi... şi tu... unde te duci?

Cantonierul nu răspunse: i se prelingeau lacrimi pe obrazul zbîrcit.

— V-am... auzit! gîfîi bolnavul, cu ochii închişi.

— O să vin înapoi, Culaie, şi atunci o să fii sănătos.

Băiatul zîmbi, şters, şi zîmbetul făcu sa i se vadă mai limpede semnele morţii pe chip.

— Să... faci... avion?

O detunătură adîncă se auzi, peste păduri, făcînd să pîrîie tavanul odăii.

— Da, Culaie, să facem avion: m-am şi gîndit cum...

Culaie clătină din cap, şi zîmbetul i se şterse de pe chip.

— Voi... Eu, nu!

Copiii se uitau la el împietriţi, sîngerîndu-le inimile pentru blîndul prieten pierdut, fără să simtă însă groaza morţii, fiindcă era numai moarte în jur.

— Haide, Cazimire! şopti Petruş. Să nu ajungem prea tîrziu.

Glasul bolnavului se auzi din nou, mai limpede — şi parcă în el se simţea o undă de rîs:

— Cazimire, şi turcul... ce-a zis?

Dar, neprimind răspuns, Culai deschise deodată ochii mari, se ridică într-un cot, se uită la toţi, pe rînd, cu priviri tulburi, pline de nelinişte, de spaimă şi chipul i se subţie, sub văzul tuturor, ca şi cînd l-ar fi supt ceva dinăuntru, storcînd ce mai era viu în el, lăsînd doar o umbră pămîntie în loc.

Şi după ce rămase o clipă aşa, topindu-se repede sub ochii lor, bolnavul deschise gura şi horcăi:

— Aţi... săpat prunii?...

Apoi căzu pe spate şi înţepeni, cu ochii sticloşi, deschişi peste măsură, ca şi cum în ultima privire vroia să cuprindă toate chipurile celor ce rămîneau după el...

Capitolul XL
CALE LIBERA

Locomotiva dormea, cu cazanul rece, pe şinele înroşite de foc: o schijă lovise acoperişul marchizei, smulgînd jumătate din el — încolo totul era nevătămat, şi aştepta numai mecanicul, dar mecanicul zăcea jos, sub taluz, cu picioarele în lăstăriş, cu faţa la cer, părînd neatins... Şi totuşi, dacă nu se ridicase de acolo pînă acum, însemna că nici n-avea să se mai ridice vreodată, să plece cu locomotiva la drum.

Uţă aruncă o privire în jos, unde umbra mortului se vedea ca un sac cenuşiu, şi întoarse repede ochii, cuprins de fiori. Nu era primul mort pe care-l întîlnea: dincoace de pod, printre vagoanele sfîrtecate şi aruncate pe prund, văzuse şi alte umbre zăcînd la pămînt, frînarii, pesemne, care nu avuseseră timp să se îndepărteze destul şi-i culcase explozia avionului prăbuşit.

Încolo, oameni vii nu întîlniseră, decît în sat, cîte unul rătăcit; dincoace de gîrlă locul era pustiu: nu se vedeau nici soldaţii, la pichet — poate zăceau şi ei ucişi, sub taluz, sau poate primiseră ordin să plece la foc, aici nemaiavînd ce păzi.

Cazimir puse piciorul pe scara locomotivei şi, ţinîndu-se de bară cu mîna sănătoasă, ajunse sus. Uţă îi întinse zimbilul cu mîncare, apoi se urcă şi el. Trică şi Petruş veneau în urmă, aducînd cîte un braţ de lemne, luate de la canton, să facă focul la cazan, altfel fără lemne, cărbunii nu se aprindeau.

— Îi mai ştii rostul, Cazimire? întrebă Petruş de jos.

Drept răspuns, cantonierul scoase o cutie de chibrituri din buzunar, scăpără, aprinse felinarul mic, agăţat deasupra focarului şi se uită la sticla de nivel, să vadă cîtă apă e în cazan, apoi aruncă o privire asupra comenzilor aflate în faţa sa. Nu se mai urcase pe locomotivă de peste cinci ani, dar pare-se tainele maşinei îi erau limpezi în cap — nimic nu se schimbase, fiecare pîrghie, fiecare robinet se afla la locul ştiut şi nu-l mirau. Puse mîna pe roata de marş, trase de regulator, îl împinse la loc, cercetă frîna, apoi îngenunche în faţa focarului şi-i deschise uşa.

Uţă în acest timp, cu o mînă lua lemnele pe care i le întindeau cei de jos, cu alta scotocea în zimbil, să vadă ce-a mai rămas din curcan.

— Termină cu hăpăitul! îl mustră Trică, simţindu-l că mestecă într-una, cu obrajii umflaţi. O să-l laşi pe Cazimir nemîncat!

Sfîrşind cu lemnele, Petruş puse un picior pe scară.

— Cazimire, dacă aprinzi focul, în cît timp crezi că ai presiune?

— Cam în două ceasuri, că apa nu s-a răcit de tot!

— Trică, atunci hai!

Cei doi băieţi coborîră taluzul şi se întoarseră la canton: acum aveau de făcut partea cea mai grea. Fusese uşor să ajungă aici, uşor să deslege locomotiva de trenul bombardat, uşor să aducă lemne — apa, cărbunii şi păcura nu lipseau. Mai trebuiau să-i deschidă şi drumul spre munte, sa ceară cale liberă, fără de care Cazimir nu putea să plece, fiind primejdie să dea peste un tren, undeva.

La poarta cantonului, Trică se uită în urmă; pe coşul locomotivei începuse să iasă fum, semn că focul ardea în focar.

— Oare n-o să se vadă? întrebă, îngrijorat.

Petruş se uită şi el în urmă. Vedeai fumul, dacă îl căutai, altminteri, pentru orice ochi, se pierdea în fumul celălalt, fiindcă tot cerul era învolburat.

De-aici, de unde priveliştea se deschidea mai larg decît din sat, pădurea Hristoveanca se vedea în toată întinderea ei — dar nu mai era pădure, ci un crater uriaş care clocotea. Focul nu mai înainta în părţi, pompierii şi soldaţii izbutiseră poate să-i pună zăgaz, în schimb, la mijloc flăcările încă dănţuiau — şi te întrebai ce mai putea să ardă, dacă nu chiar pămîntul înfierbîntat? Părea, într-adevăr că focul se adîncea, săpînd o gură de puţ, uriaşă, ca să se unească în miezul pămîntului, cu focul din iad. Din cînd în cînd mai izbucnea o detunătură şi-atunci flăcările se împrospătau, iar valea, cutremurată, vuia.

— Sînt toţi acolo, zise Petruş. N-are cine să ne vadă. Numai hai repede, că nu-i timp de pierdut.

— Oare cît o fi ceasul?

— Cred că n-a trecut de nouă.

Cantonul stătea ascuns printre copaci: la lumina flăcărilor, lucea cîte un ciob de sticlă rămas la geam. Băieţii intrară pe poartă, înfioraţi.

— Pe unde o fi Miroslav?

— Cine ştie! Umblă după mîncare, ori l-or fi zăpăcit exploziile.

— Şi-acum ce-o să facă el fără Cazimir? întrebă Trică, uitînd o clipă că avea în faţă griji mult mai mari.

Cazimir îl căutase, strigase după el, dar cotoiul nu se arătase, poate rătăcea, de alaltăieri cînd stăpînă-su fusese arestat. În odaia

cantonului poliţa lui punea o pată întristătoare pe peretele alb. Cantonierul zăbovise numai o clipă aici — nu avea nimic de luat, decît fotografia aceea veche, pe care o purta cu el de un sfert de veac. Cîte drumuri nu făcuse cu ea — şi iată că astăzi soarta îl silea să plece iar!

Acum Cazimir arunca lopeţi de cărbuni, în focar, slujindu-se de mîna beteagă aşa cum putea — şi cu fiecare lopată, în inima lui prindea tărie un simţămînt nou, încă nelămurit, care pe de o parte îl umplea de întristare, pe de alta îl învrăjbea. Îi era în minte chipul lui Culaie, aşa cum zăcea, cu ochii sticloşi, întins ţeapăn în pat. Îi muriseră cei doi copii, odată, şi-i murise al treilea, azi. Iar cei aflaţi lîngă el, puteau să moară mîine, cît timp nu se clădea pacea lumii, cît timp zurbagiii o mai tulburau. Şi gîndul, răzvrătindu-i inima paşnică, îl făcea să mînuiască lopata cu furie, cum ar fi lovit cu un par în acei zurbagii ucigaşi. Şi-n timp ce un ochi îi lăcrăma, după copilul pierdut azi, ochiul celălalt vărsa scîntei, aţîţat ca flăcările din focar.

— Cazimire, da’ păcură nu bagi? întrebă Uţă, curios chiar şi în acest ceas.

— Nu, că n-am aburi în cazan.

— Aburi? Păi ce-are a face aburul, cu păcura?

— Fără aburi nu merge injectorul: trebuie să crească întîi presiunea.

— Cazimire, şi pînă unde te duci?

— Pînă la capul liniei.

— E departe pînă acolo?

— Departe!

— Şi în cît timp ajungi?

— Dacă-i dau bătaie, într-un ceas şi încă într-un ceas.

Băiatul îl privi, mirat. Aşa îi vorbea Cazimir la început, cînd el avea numai patru ani şi se încurca în socoteli, fiindcă nu ştia să numere nici pînă la cinci. Dar azi Uţă avea nouă ani, ştia numerele pînă la un milion, ştia adunarea, scăderea, înmulţirea şi împărţirea, mai bine decît cei de vîrsta sa — nu de la Gît Mort, ci de la Trică şi de la Petruş care-l învăţau.

— Adică în două ceasuri! zise, oarecum bosumflat.

— Păi eu n-am spus tot aşa? Una şi cu una nu fac două?

— Da’ tu ştii cîţi ani am eu azi?

Cazimir se rezemă în lopată, îşi şterse năduşeala de pe obraz şi se uită la el. Cu care ochi? Cu cel învrăjbit sau cu cel întristat? Nu; în clipa asta, parcă, peste vrajbă şi întristare, amîndoi ochii zîmbeau.

— Păi să tot ai vreo şapte, hai?

— Şapte şi cu unu şi cu încă unu! răspunse Uţă, cu glas înţepat.

Cantonierul lăsă lopata deoparte şi, aplecîndu-se, îl cuprinse cu braţul sănătos, săltîndu-l şi lipindu-l de piept — şi acum amîndoi ochii îi lăcrămau.

— Uţă-Uţă-tărăbuţă! îi şopti la ureche cum îi spunea cînd copilul avea abia patru ani. Eşti şi deştept, nu numai viteaz!

— Ăsta ce e? întrebă Uţă, ajungînd cu nasul la un fel de ceas prins sus, pe cazan, şi găsind prilejul să lase ca neînţeleasă lauda.

— Manometru.

— Da?... Şi ce face?

— Arată presiunea aburului.

— Presiunea?

— Adică tăria lui; ca să ştii dacă poţi pleca.

— Şi-acum cît e de tare?

— Două atmosfere.

— Astea ce sînt?

Cazimir îl lăsă jos şi se scărpină în cap.

— Atmosferele?... Cu astea se măsoară tăria aburului, aşa cum se măsoară de pildă mălaiul, la cîntar...

— Aha!... Şi ca să pleci, cîte atmosfere trebuie să ai?

— Ar trebui vreo şapte, dar ajung şi cinci, că sînt izolat.

— Cum adică, izolat?

— Adică fără vagoane.

— Aha!... Dar n-o să-ţi fie frică singur pe drum?

— Nu, că tot singur sînt de mulţi ani.

Aici Uţă simţi în glasul cantonierului un tremur ciudat.

— Cazimire, zise deodată, tainic, ca şi cum s-ar fi temut că-l poate auzi cineva. Nenea n-o să mă lase, dar eu vreau... Ia-mă cu tine! Uite, mă ascund după cărbuni şi dacă te întreabă, spune-le c-am plecat.

— Nu se poate, Uţă! răspunse Cazimir, dîndu-i drumul din braţe şi aplecîndu-se spre focar.

— De ce?... Crezi că mănînc mult? La nevoie pot să şi rabd.

— Nu de asta-i vorba. Acolo unde mă duc eu n-au ce căuta copiii. E viaţă grea!

— Dar unde te duci?

— În munţi.

— Şi-acolo ce-ai să faci?

— Nu ştiu: am să iau şi eu urma altora: trebuie să scap de jandarmi.

Să scape de jandarmi, mai mult nu ştia Cazimir, în acest ceas. Dar vroia să scape, să-şi păstreze viaţa, cum nu vroise niciodată de un sfert de veac — fiindcă viaţa i-o dăruiseră copiii, şi el îi simţise preţul tocmai prin acest dar. Şi cea mai mică mulţumire pe care le-o putea aduce, era să nu-i lase orfani.

— Cazimire, acum cîte atmosfere ai?

— Patru.

Presiunea din cazan, că dacă ar fi avut cazanul atîta presiune cîtă era în inima sa, de mult ar fi explodat!

— Dar nenea şi Petruş de ce întîrzie? Să nu mă duc la ei? Poate le-aş ajuta.

— Lasă-i că ştiu ei ce fac.

În acest timp, Trică şi Petruş se căţărau prin copaci, desfăcînd firul de telegraf, firul lor, pe care-l întinseseră cu atîta trudă acum un an.

— Cred că ajunge, spuse Petruş, după ce îl dădură jos pe vreo sută de paşi.

Măsurase din ochi cît era de la canton pînă la stîlpul de lîngă pod, pe unde treceau firele celelalte, ale drumului de fier — şi socotea că au sîrmă destulă ca să ajungă acolo, să o poată lega.

— Deapăn-o repede, şi hai!

Băieţii se strecurară înapoi, pe sub copaci; Petruş mergea înainte, descurcînd firul, iar Trică îl înfăşură, pe braţ. Aşa ajunseră la canton — şi de acolo îl întinseră în partea cealaltă, unde se vedea stîlpul de telegraf. Sîrmele, care treceau pe pod, erau rupte şi pesemne atîrnau vraişte, pe undeva, dar de la stîlp înapoi, spre gara Şipotul rămăseseră nevătămate, se vedeau.

— Ai să te poţi urca? întrebă Petruş, uitîndu-se la stîlpul înalt.

— N-avea grijă. Du-te la canton şi cînd îl nimeresc fă-mi semn, aprinde cu chibrit, la geam.

Erau multe fire pe stîlp: telefonul, telegraful local, care mergea numai pînă la gara Şipotul, firul cantoanelor şi altele, de te încurcau: ei trebuiau să găsească firul direct, care lega toate gările şi, dacă le încercai unul cîte unul, trebuia să-l dibuieşti, fiindcă desigur la ora asta şefii de gară, neliniştiţi, chemau oraşul, şi la telefon şi la telegraf.

Trică luă sîrma în gură şi, cuprinzînd stîlpul cu braţele şi cu picioarele, începu să se caţere în sus, ca într-un copac.

— Ia-le pe rînd! îi mai spuse Petruş, încăodată. Dar nu te zori; aşteaptă la fiecare cît ai număra pînă la douăzeci, ca să am cînd îţi

face semn. Dacă vezi lumină la geam, leagă firul şi aşteaptă-mă pînă viu. După aia trebuie să-l dăm jos, să nu i se prindă urma.

Apoi Petruş o luă la fugă spre canton, intră gîfîind şi se aşeză cu urechea la zumăr. El venise aici cu ideea acestui telegraf, el se zbătuse să adune manipulatoarele, bateriile, sîrma — stîrnind, la început, atîta supărare în sufletul lui Cazimir. Dar cînd pusese telegraful, Petruş nu bănuise că jucăria de atunci îşi va găsi o dată întrebuinţarea de azi.

Acum asculta zumărul copilăriei şi în locul bîzîitului atît de cunoscut, îşi auzea inima bătînd. Şi dacă firul mai era rupt şi în alt loc, în sus? Şi dacă nu-l găseau, şi dacă găsindu-l, se încurca la transmisie şi şefii de gară cereau lămuriri?

Deocamdată însă zumărul tăcea şi degeaba aştepta el cu chibritul în mîini... Şi dacă sîrma de sus era ruginită şi Trică nu făcea contactul, strîns? S-ar fi putut să treacă peste firul direct, fără să ştie, şi atunci firul ar fi rămas pierdut — nu era timp să le iei încăodată pe toate la rînd. Şi s-ar mai fi putut să-l găsească, dar firul să fie mut — şi-atunci nici să nu ştie că l-au găsit. Nu s-ar fi putut oare să dea peste el într-o clipă de linişte, şi să treacă mai departe, fără să bănuiască nimic?

Ar fi trebuit să-i spună lui Trică să aştepte mai mult la fiecare fir... Atîtea ar fi trebuit să facă, atîtea să fi spus!... Şi jandarmii se puteau întoarce, că n-aveau să lase noaptea locurile nepăzite, oricîtă nevoie ar fi fost de ei la foc. Şi dacă se întorceau, ar fi găsit uşa arestului spartă, şi-ar fi început urmărirea, şi primul drum ar fi fost la canton...

Stătea cu o ureche aţintită la zumărul mut, cu alta ascultînd afară, spre sat, să simtă dacă nu se aude huruit de automobil. Iar inima, în acest timp, îi bătea atît de vijelios în piept şi sîngele îi pocnea aşa de tare în urechi, încît, dacă s-ar fi pornit zumărul, dacă ar fi huruit automobilele, poate nici nu le-ar fi auzit.

Deodată Petruş tresări — şi o clipă rămase ţeapăn, cu ochii pironiţi la cutiuţa neagră de pe prichici. Nu era un şoarece care chiţăia, nici un bondar, — ci zumărul, bîzîind.

Băiatul se repezi la geam, cu un mănunchi de chibrituri în mîini, scăpără aprinzîndu-le pe toate deodată, cu spaima că Trică s-ar putea să nu vadă semnalul şi să treacă la alt fir. Rămase aşa pînă ce flacăra îi arse degetele: se scutură şi, fără să mai simtă arsura, aprinse alt mănunchi de chibrituri... Nu numărase, în gînd, dar îşi dădu seama că trecuse timp destul: zumărul bîzîia înainte, dovadă că Trică îi văzuse semnalul şi nu trecuse la alt fir.

Petruş răsuflă uşurat, îşi potoli bătăile inimii, puse mîna pe manipulator, şi apăsă hotărît: trei puncte-linie, trei puncte-linie, litera S şi T, indicativul gării Şipotul.

După primul ţăcănit, zumărul amuţi; se desprinsese legătura? Nu! În clipa următoare gara răspundea la apelul lui: „Aici ST”...

Băiatul chemă gara Pietrei: punct-două linii-punct şi gara răspunse: „Aici P”...

Aşa chemă toate gările, pînă la Repedea şi cînd veni şi răspunsul acesteia, strînse din dinţi — şi începu să transmită mesajul de care atîrna scăparea lui Cazimir:

— Punct-linie-donă puncte... Liber fără oprire locomotiva izolată 1003 interes militar.

Gara Repedea răspunse cea dintîi:

— Liber locomotiva izolată 1003!

Fără să ceară lămuriri! În zăpăceala acelor clipe, şefii de gară nu se mai întrebau din ce punct pornea mesajul vijelios. Răspunseseră toţi, pe rînd, de la munte în jos, pînă la cel din Şipotul:

— Liber fără oprire locomotiva izolată 1003!

Aici răspunsul se pierdea în vînt, o dată cu bîzîitul zumărului, dar Petruş ştia că în toate acele gări rămînea înregistrat pe banda telegrafului. Şi în clipa asta şefii de gară dădeau porunci, acarii se repezeau la macazuri, linia se deschidea liberă în calea lui Cazimir!...

Petruş alergă la stîlp, unde Trică aştepta, căţărat în vîrf.

— Dă firul jos şi vino! Am transmis!

Apoi trecu drumul, merse prin şanţ, pînă în dreptul locomotivei, care duduia şi acolo se căţăra pe taluz.

— Liber, Cazimire!

— Are cinci atmosfere! vesti Uţă, de sus.

Cantonierul ieşi din marchiză, se strecură pe lîngă cazan, pînă în faţă, şi aprinse felinarul de sus.

— Petruş, ţine chibritul şi aprinde-le pe alea de jos!

— Am chibrituri, Cazimire!

Băiatul se aplecă peste tampon, deschise uşiţa felinarului şi apropie chibritul aprins de fitil. Şi numai în clipa aceea văzu că mîna, care apăsase cu atîta hotărîre pe manipulator, îi tremura atît de tare, că nu putea nimeri fitilul.

— Uţă, vino încoa!

Era de necrezut că după ce făcuse atîtea, după ce spărsese uşa arestului, după ce îl adusese pe Cazimir pînă aici, după ce judecase

fiecare amănunt, fiindcă tot planul fugii se născuse în mintea lui, nu era în stare să ţină în mînă un chibrit.

Uţă coborî de pe marchiză, ca un împărat de pe tron.

— Aprinde felinarele, Uţă, hai, că nu-i timp de pierdut!

Trică venea şi el fuga, de jos, căţărîndu-se pe taluz.

— Auziţi?

— Ce-i?

În duduitul locomotivei, cei de sus nu auzeau nimic, nu mai auzea nici el acum, dar jos, în drum, urechea îi prinsese, pe uliţa satului, huruit de automobil.

— Se-ntorc jandarmii!

— Dă-i drumul, Cazimire! strigă Petruş. Şi dacă ajungi la Valea Seacă, lasă încet şi sări din mers să se ducă maşina înainte — aşa o să-ţi ia urma mai greu!

Cantonierul şovăi, cu mîna pe regulator, apoi se întoarse, coborî scările şi îi cuprinse pe toţi trei într-un singur braţ, strîngîndu-i la piept. Crescuseră mari, copiii, dar ce mici erau pe lîngă el!

— Cazimire, acum cîte atmosfere ai? întrebă Uţă, cătînd în sus, spre marchiza de unde fusese detronat.

Cantonierul nu-i răspunse: nu era în stare să spună nimic: dar copiii îi simţiră inima bătrînă bătîndu-i în piept, îi simţiră braţul tremurînd, îi văzură obrazul ud şi nu mai aşteptară alt cuvînt.

— Du-te, Cazimire! şopti Petruş.

Cazimir urcă scările — şi din uşa marchizei se mai întoarse o dată spre ei. Aşa cum stătea acolo, sus, luminat din spate de flăcările focarului iar din faţă de celelalte flăcări, în duduitul locomotivei pe care avea s-o mîne la drum, în munţi, părea un uriaş, ca în vechile lui poveşti, năpraznic într-un fel, în altfel neînchipuit de omenos şi de blînd.

— Acum duceţi-vă acasă şi să staţi cuminţi! izbuti să spună cantonierul, în sfîrşit.

Uţă întinse mîinile spre el; tot nu-i venea să creadă că prietenul lor se duce şi ei rămîn singuri, aici. Dar îndată, auzi aburul fîşîind, văzu biela lucioasă mişcîndu-se, învîrtind de roţi şi locomotiva se urni.

— Să te întorci, Cazimire! strigă, luînd-o la fugă, pe lîngă scară, împiedicîndu-se în traverse şi în pietriş.

Petruş şi Trică fugeau şi ei, alături, cu ochii în sus. Nici lor nu le venea să creadă că rămîneau singuri, fără Cazimir.

— Te aşteptăm, Cazimire! Să vii!

El le făcu un semn cu mîna — şi apăsă mai mult pe regulator; dacă le spuse un cuvînt atunci, nimeni nu-l auzi, fiindcă aburii începură să pufăie mai vîrtos şi locomotiva se întinse la drum.

Cei trei copii se opriră, lipiţi unul de altul, ca şi cum li s-ar fi făcut teamă de singurătatea lor şi rămaseră aşa, pe marginea liniei, pînă ce umbra neagră a tenderului se pierdu în noaptea înroşită de nesăţiosul război.

Capitolul XLI
FIRUL S-A RUPT

Şi abia după ce duduitul locomotivei se pierdu, în depărtări, dinspre sat se auzi limpede huruind un automobil.

— Uite-i că vin! şopti Petruş, strîngîndu-i de braţ pe ceilalţi doi.

În şoseaua care cobora spre prund se vedeau luminile slabe, albăstrii, ale unor faruri de camuflaj, bîjbîind prin întuneric, căutînd vadul, semn că se îndreptau spre canton.

— Ce facem? întrebă Trică, gîtuit.

— Duceţi-vă fuga şi smulgeţi ce-a mai rămas din fir, măcar pînă la iaz, să nu-l poată dibui. Iar voi să nu mai ieşiţi din casă, pînă n-o trece toată zarva. Dacă vin jandarmii să vă întrebe, nu ştiţi, n-aţi văzut nimic. Moş Aron n-o să vă dea de gol, îl ştiu.

— Şi telegraful?

— Unde l-aţi ascuns?

— În sobă.

— Luaţi-l şi aruncaţi-l în iaz.

— De ce? scînci Uţă. N-o să mai avem nevoie de el?

— Nu! răspunse Petruş, scurt.

Era în glasul lui hotărîrea unui comandant de oşti care, retrăgîndu-se, dă foc în urmă, nimicind avutul şi truda oamenilor paşnici, ca să nu le lase duşmanului hrăpăreţ.

— Tu ce faci? întrebă Trică, văzîndu-l că porneşte fuga, în jos.

— Mă duc să scot telegraful de la canton! Haideţi repede, că vin!

În poarta cantonului Trică şovăi; se auzea automobilul coborînd vadul de dincolo — în cîteva minute, dacă nu se împotmolea, putea să fie aici, dar nu-i venea să plece, aşa, fără nici un cuvînt.

— Cînd ne mai vedem? întrebă, pripit.

— Nu ştiu!

Şi cu asta Petruş se repezi înăuntrul cantonului, lăsîndu-i nedumeriţi, în drum.

— Haide, Uţă! şopti Trică, luînd-o la fugă, pe sub copaci, spre locul unde lăsase capătul firului atîrnînd la pămînt. Înţelegea graba lui Petruş, dar i se părea ciudat ultimul lui cuvînt: nu ştiu! — nici măcar o vorbă de rămas bun.

— Ce-o fi cu el? întrebă Uţă, ca şi cînd i-ar fi citit în gînd.

Şi Trică, fără să-şi dea seama, răspunse, cu vorba lui Petruş:

— Nu ştiu!

Găsiră firul de jos şi, apucîndu-l, porniră în fugă spre Iazul Sărac, trăgînd fără milă de el, smulgîndu-l din copaci, fără să le mai pese că l-ar putea rupe, că l-ar putea încîlci. Dar, la fiecare smucitură, simţeau amîndoi durere în inimă, ca şi cînd ar fi smuls firul din inimile lor. Şi mîinile care stricau ceea ce alcătuiseră cu trudă atunci, le erau reci, le era rece şi amorţit totul în trup.

Dinspre gara Şipotul se ridică un fluier de locomotivă, un fluier lung, care parcă era un semnal pentru ei.

— Auzi-l pe Cazimir!...

Uţă venea repede în urma lui Trică, strîngînd firul pe care frate-su îl smulgea de sus: dar, cînd ajunse la iaz, băiatul se trînti deodată la pămînt şi începu să plîngă cu suspine adînci.

— Ce ai?

Mezinul hohoti:

— Cazimir!...

Nu putea spune altceva, plînsul îi îneca toate cuvintele în gînd şi el repeta, într-una, chemarea lui, ca în ziua cînd sunase prima oară telegraful, la canton, linie-punct-linie-punct, litera C, numele lui Cazimir.

— Haide, Uţă!

Fratele mai mare se aplecă lîngă el şi-l ridică de umeri, cu blîndeţea unui moşneag în care toate asprimile s-au tocit.

— Nene, să nu-l arunci!

— Ce?

— Firul... Şi telegraful!...

— Nu se poate! Aşa a spus Petruş!

Trecură prin iaz, cu apa pînă la genunchi, şi ajungînd pe insula morii, mezinul începu iar să suspine — trăgînd cu urechea în sus, nădăjduind că va mai auzi o dată locomotiva, fluierînd. Dar în afară de exploziile rărite, care izbucneau de dincolo, de peste rîu, şi pe care auzul lor nu le mai prindea demult, valea rămînea tăcută, nici un semn nu mai venea de la Cazimir. În schimb, sîrma telegrafului parcă zbîrnîia, cînd o smulgeau de sus, şi în urechea mezinului zumărul bîzîia semnalul cunoscut: linie-punct-linie-punct...

Iar Uţă suspina, trimiţîndu-şi într-una chemarea, cu glasul stins pe sub prunii livezii, înfloriţi:

— Cazimir!... Cazimir!... Cazimir!...

Era în clipa cînd Petruş, cu manipulatorul şi cu zumărul în sîn, trecea în fugă taluzul drumului de fier, cu ochii la farurile albăstrii care urcau vadul, în spatele cantonului, pe drumul unde era fabrica de benzină a lui Cazimir. Fugise tocmai la timp!

Deodată băiatul tresări: dintre vagoanele fărîmate răsări, fără veste, o umbră neagră, îndreptîndu-se spre el — şi în huruitul automobilului se ridică un miorlăit prelung.

— Miroslav!

Răsărise ca atunci, anul trecut, cînd el venea prima oară la canton — şi, în turburarea pe care i-o strecurase cantonierul în suflet, se speriase, lîngă Culai, crezînd o clipă că Miroslav era însăşi necuratul, întrupat în cotoi.

Motanul se opri la cîţiva paşi şi miorlăi iarăşi, mai încet, parcă întrebător. Petruş simţi mişcare, jos, la canton şi nu mai zăbovi, fiindcă în locul acesta putea fi văzut.

— Miroslav! şopti, dîndu-şi repede drumul pe taluz.

Vedea ochii motanului, lucind, ca farurile automobilului, şi coada fluturîndu-i neliniştită pe cerul înroşit.

— Hai, Miroslav, vino aici!

Motanul întoarse capul spre canton, unde pesemne simţea oameni străini, pe urmă se uită la Petruş, şi iar miorlăi, mai încet, parcă suspinînd, ca şi cînd l-ar fi chemat şi el pe Cazimir.

Băiatul făcu un pas înapoi, îmbiindu-l, blînd:

— Vino aici, Miroslav!

Miroslav nici nu pleca, dar nici nu se hotăra să vină la el.

— Hai, *pane* Miroslav! zise Petruş, folosind, fără să se fi gîndit, chemarea lui Cazimir.

Şi atunci cotoiul coborî, veni aproape şi începu să se frece de picioarele lui, miorlăind încet, din gît, poate chemînd, poate plîngînd.

Petruş se aplecă, îl luă în braţe şi porni cu el, prin lăstăriş. Nu ştia unde-l va duce, ce soartă va avea Miroslav, fiindcă nu-şi ştia nici soarta lui, dar nu putea să-l lase aici singur, în drum...

Nimeni nu ştia, nici nepoţii morarului, nici Cazimir — că atunci n-ar mai fi fugit — nu ştia că domnişoara Eleonora îl văzuse cu tîrnăcopul în mîini, lovind în uşa arestului şi scoţînd-o din ţîţîni.

Da, domnişoara Eleonora îl văzuse — se uitase tot timpul la el, cu ochii îngroziţi, fără să-l poată opri, fără să îngîime un cuvînt. Dar îl văzuse, şi avea să-l spună, afară doar dacă nu-şi pierduse minţile între timp...

El nu ştia ce va urma de-aici. S-ar fi putut să scape, prin înţelegerea făcută ieri dimineaţă între taică-su şi şeful de post... Dar mai degrabă nu! Acum era aici comandantul legiunii de jandarmi şi evadarea lui Cazimir nu se mai putea ascunde nici cu bani, nici cu prietenii... Aveau să-l ducă — şi singura îngăduinţă pe care ar fi cerut-o, ar fi fost să i-l lase pe Miroslav.

Ştia însă că nu i s-ar fi îngăduit, şi asta era ultima lui grijă acum. De altceva nu-i mai păsa, dacă îl scăpase pe Cazimir, dacă nu cădea nici o bănuială nouă pe ceilalţi copii. Fiindcă fapta lor din trecut, ştiută numai de şeful postului, nu mai putea fi scoasă la lumină acum, dacă nu fusese spusă la timp. Şeful de post trebuia să înţeleagă că dacă ar fi vorbit, s-ar fi aflat toată înţelegerea lui cu tatăl lui Petruş. Iar lui taică-su Petruş avea să-i spună acum un singur cuvînt:

— Taci!

Dar să-l spună în aşa chip, încît taică-su să-şi dea seama că nu-l va cruţa dacă va vorbi, că va da în vileag totul, trimiţîndu-i la închisoare, şi pe el, şi pe şeful de post.

Şi cu acest cuvînt, Petruş era sigur că pe Tricăşi pe Uţă nu-i va mai turbura nici un jandarm — şi era mulţumit.

Era mulţumit că mai avusese timp să scoată telegraful din canton — ca să nu se nască noi bănuieli — nădăjduia că nepoţii morarului îi îndepliniseră porunca, scoţînd firul pe care cercetările ar fi putut ajunge la ei.

Şi, oricît ar părea de ciudat, mai era mulţumit şi de altceva, că domnişoara Eleonora îl văzuse — fiindcă aşa, avusese prilejul s-o vadă şi el. În clipele acelea cînd pereţii beciului tremurau, zguduiţi de explozii, cînd pîrîia uşa arestului sub loviturile de tîrnăcop, cînd nu avea în gînd decît scăparea lui Cazimir, peste gîndul acesta se aşternuseră, defilînd fulgerător, o sumă de amintiri şi de imagini vechi: domnişoara Eleonora dansînd cu cercul împodobit de flori, cu flori la cingătoare şi în păr, domnişoara Eleonora, Nora, Norica, suavă ca norii străvezii de pe cer, cu ochii albaştri şi cu părul blond, automobilul răsturnat în şanţ, sub acei ochi, sania gonind pe drumul înzăpezit, şi glasul ei, şi mîinile, ţinîndu-l de umeri, şi părul ei fluturînd la urechea lui...

Îi veniseră în minte serile cînd o privea, din ograda lui Culai, legănîndu-se în hamac, între pruni, lăsînd să se vadă numai un braţ, uneori, o şuviţă de păr, fluturată de vînt...

Şi îşi amintise tuşea lui Culai, florile roşii răsărite pe zăpada murdară, şi glasul băiatului astăzi mort, gîfîind: „Tare-i frumoasă, Petruş! Ca primăvara de frumoasă, ca primăvara cu vara laolaltă!... Dar e rea, să ştii, e rea ca moartea, ca viscolul care bate iarna şi chinuieşte copacii!”

Toate acestea se aşezaseră în gîndul lui, peste gîndul scăpării lui Cazimir:

Domnişoara Eleonora îl văzuse, se uitase la el cu ochii rătăciţi — şi el îşi amintise glasul ei din tren: Vreau să fac o faptă care să uimească lumea, vreau să fiu eroină!...

Eroina tremura, trîntită pe nisipul din beci, uitîndu-se la el cum spărgea uşa arestului şi neputînd face o mişcare, să-l împiedice, neputînd scoate un cuvînt...

Şi el văzuse că ochii ei albaştri erau plini de ceţuri, ca smîrcurile în zorile plumburii, că obrazul ei suav era hîd, cordeluţa căzută pe gît semăna cu un şireang, rochia trandafirie se umpluse de nisip — şi nici o floare la cingătoare, nici o floare în părul încîlcit! Şi o dată cu ultimul pîrîit al uşii scoase din ţîţîni, se ştersese din mintea lui imaginea care îl urmărise atît timp, domnişoara Eleonora arătîndu-şi adevăratul chip... Putea să vorbească orice acum — băiatul avea sufletul limpede şi era mulţumit...

Ajungînd în dreptul gării, Petruş ieşi din lăstăriş şi porni pe prund. La gîrlă se opri, scoase manipulatorul şi zumărul din sîn, le ţinu în mînă numai o clipă, apoi le aruncă în apa care susura la picioarele lui. Poate în clipa asta, dincolo, Trică arunca în iaz manipulatorul lui — şi astfel se rupea pentru totdeauna legătura cu copilăria lor, pe care războiul o curmase înainte de timp.

Mai trecuse o dată gîrla, tot pe aici, Petruş, toamna trecută, în ultima zi a vacanţei — şi apa era rece atunci. Poate era mai rece acum, aducea de sus ultimele zăpezi, din munţi, dar el nu mai simţea asprimea ei — avea în trup alte asprimi. Nu se mai descălţă — trecu aşa, cu apa pînă la genunchi şi cînd ajunse dincolo, privi încă odată înapoi, ca atunci...

Podul se vedea, sfîrtecat, cu fiarele atîrnînd în jos, pe prund — şi i se părea că la fel zace sfîrtecată, copilăria lui... Ştia că în locul podului fărîmat avea să se facă altul, mai bun, să fie loc şi pentru căruţe, şi pentru tren — să piară spaima din inima bieţilor drumeţi, să nu se mai chinuiască boii şi caii prin vad, cînd vin ploile şi apele cresc, împrăştiind mîlul pe prund.

Numai copilăria n-avea să i-o dea nimeni înapoi — dar nici nu mai avea nevoie de ea.

Îl aşteptau griji de bărbat — şi ca să aibă inima tare, spre a le înfrunta, trebuia să uite că, după legiuirile vieţii, mai era tot copil.

— Hai, pane Miroslav, la drum!

Simţind răceala nopţii, mai pătrunzătoare pe gîrlă, unde vîntul bătea slobod, de sus, Miroslav se lipi de pieptul băiatului, căutîndu-şi culcuş.

În faţă pîlpîiau palid luminile gării, felinarele de la macazuri şi semafoare, galbene, roşii şi verzi — te mirai de ce le mai aprinsese Dumitru vînătorul, dacă nu venea nici un tren...

Petruş porni către ele, ţinîndu-l pe Miroslav la sîn. Motanul, neştiutor nici de soarta lui, nici de-a celui care îl ocrotea acum, se lipi mai tare de el şl începu să toarcă, mulţumit. Şi Petruş îi simţi căldura, pătrunzîndu-i în trup şi fu bucuros că măcar cîteva clipe mai ducea cu el, învăluitoare, amintirea lui Cazimir.

Către miazănoapte, pîlpîirile de pe cer se ştergeau, trăgîndu-se încet în jos, spre pămînt; arareori se mai auzea cîte o explozie detunînd, stingheră, ca la sfîrşitul unei bătălii... Acum venea timpul să se strîngă morţii şi răniţii, de pe cîmp. Cîţi?...

Petruş era viu, era viu Cazimir, vii nepoţii morarului, viu Miroslav — din tabăra lor pierise doar unul. Dar orice război îşi are morţii lui... Bine că scăpase cel ce le ducea steagul! Şi bine că toţi cei rămaşi vii, puteau să-l aştepte neîntinaţi, cu frunţile sus!

Ajungînd la macaz, Petruş se uită o ultimă oară în urmă; focul slăbit nu mai lumina valea — nu se desluşea nimic, decît apa gîrlei, sclipind rece, întinzînd o pată şerpuitoare pe prund. Dar el vedea, cu un ochi care învingea întunericul, toate locurile unde îi rămînea copilăria: podul, cantonul, moara, unite printr-un fir care venea pînă la inima lui.

Şi vedea încă mai departe drumul de fier, ducîndu-se către munţi, vedea semafoarele din gări, ridicîndu-se şi dezvelindu-şi luminile verzi — cale liberă pentru Cazimir. Şi-n duduitul locomotivei vedea bielele întinzîndu-se ca braţele unui înotător peste apa rece a nopţii, roţile trecînd peste macazuri şi depănînd kilometrii drumului salvator.

Iar aici Miroslav, cuibărit la sînul lui, torcea mulţumit. Şi auzindu-l cum toarce, lui Petruş i se părea că motanul îi şopteşte tainic numele cunoscut:

— Cazimir... Cazimir... Cazimir...

Sfîrşit

CUPRINS

PARTEA ÎNTÎI Sfîrşitul vacanţei.....3
Capitolul I O SEARA ÎN ODAIA CANTONULUI.....3
Capitolul II MIROSLAV ŞI CAZIMIR.....23
Capitolul III PETRECERE LA ŞEFUL GĂRII.....39
Capitolul IV DESPRE OAMENI PAŞNICI ŞI DESPRE ZURBAGII.....52
Capitolul V DIN OGRADA LUI CULAI.....76
Capitolul VI ÎNTRE MOARĂ ŞI CANTON.....85
Capitolul VII MOTOCICLUL NEMŢESC.....100
Capitolul VIII „CAZIMIR FACE ALT ZIMBIL”.....110
Capitolul IX CÎINII VRĂJIŢI.....120
Capitolul X CIUDĂŢENII MARI ŞI MICI.....130
Capitolul XI LEGĂMÎNTUL CANTONIERULUI.....144
Capitolul XII TELEGRAFUL ESTE ÎNVINS!.....153
Capitolul XIII S-A IVIT UN BALAUR ÎN DRUM!.....166
Capitolul XIV ZILELE FERICITE.....178
Capitolul XV NESOCOTINŢA LUI PETRUŞ.....189
Capitolul XVI VIAŢA ÎNCEPE SA-ŞI IASA DIN ALE SALE.....201
Capitolul XVII MIROSLAV LA AREST.....213
Capitolul XVIII PLOILE TOAMNEI.....222
Capitolul XIX FUGARII.....236
Capitolul XX TAINIŢA DE PE INSULA MORII.....245
Capitolul XXI LIMPEZIREA CERULUI.....254
PARTEA A DOUA Sfîrşitul copilăriei.....264
Capitolul XXII LA CULES DE PRUNE.....264
Capitolul XXIII ZI DE ÎNVĂŢĂTURĂ.....274
Capitolul XXIV SULTANUL ŞI MĂGARUL.....282

Capitolul XXV ÎN AŞTEPTAREA NINSORII.....295
Capitolul XXVI GLASUL MOTORULUI.....307
Capitolul XXVII CÎND ÎŢI IESE DRACUL ÎN CALE.....318
Capitolul XXVIII ÎN GAZDĂ LA DOMNUL GAGU.....328
Capitolul XXIX FLORI ROŞII ÎN ZĂPADĂ.....338
Capitolul XXX LUI MOŞ VISARION I SE UMFLĂ CUCUIUL.....344
Capitolul XXXI CUM ARATĂ MOARTEA LA FAŢĂ.....357
Capitolul XXXII HOTĂRÎRI DISPERATE.....362
Capitolul XXXIII NIMENI NU DOARME ÎN NOAPTEA ASTA.....372
Capitolul XXXIV SUB CERUL PRIMĂVERII.....380
Capitolul XXXV RĂZBOIUL VINE PE SUS.....392
Capitolul XXXVI RĂZVRĂTIREA ALBINELOR.....401
Capitolul XXXVII CEI DE AFARA ŞI CEI DIN PIVNIŢE.....410
Capitolul XXXVIII BUTOIUL CU VIN.....420
Capitolul XXXIX MOARTEA ROBULUI.....427
Capitolul XL CALE LIBERA.....433
Capitolul XLI FIRUL S-A RUPT.....443
CUPRINS.....450